

Ødum, Paris og London

Historier fortalt af Martin Møller

Forord.

Ødum, Paris og London, et gammelt slangudtryk, som den gamle smedemester Skoubo i Ødum brugte i 50erne, og som jeg flittigt har brugt siden, og som jeg siger, de er de mest centrale steder i verden.

I Paris og London har jeg været, men jeg har nu sprunget over at fortælle om de to byer, da det lokale har fyldt mere i mit liv, så derfor er mine historier om, hvad jeg kan huske, har fået fortalt, og hvad jeg har fundet ud af om lokalområdet omkring Ødum.

Det meste har været bragt i sognebladet Høst, over en lang årrække, så der kan være fortalt om det samme i nogle historier.

Martin Møller,
Fhv. VVS-installatør i Ødum.

Indholdsfortegnelse

Afsnit og Sidenummer

Om Kirken – kirkerne og hvad der har forbindelse med kirken.	**1:1 -1:57**
Ødum Kirke	1- 10
Kirken og præstegården	11-19
Den gamle præstegård og købmanden	20-25
Ødum Kirkes ny kapel	26-30
Af kalksten og kampesten	31-32
Lucia og Jenny	33-34
Konfirmationsforberedelse og Danmarks Domkirker	35-37
Danmarks Domkirker	38-47
Konfirmation	48-49
Axels konfirmation	50-52
Glade Jul, dejlige jul, i den gamle salmebog	53-55
Rikkes hæfte om Ødum Kirke	56-57
Om Tobæk Mølle, og historier derfra.	**2:1 - 2:81**
Tobæk Mølle gennem 400 år	1-17
Axel fortæller om Niels i møllen	18-21
Beretning af Niels Møller på Ågård	22-24
Hvad der er blevet mig fortalt om Tobæk Mølle, Niels Møllers beretning fortsætter	25-27
Høsten skal i hus	28-31
Mikkelsdag og høstfest	32-34
Mad fra før. Swotpøls mæ fjætgröwe å serèb	35-39
Forår i luften	40-42
En tur i vridemaskinen	43-45
En rød ko	46-49
En tur i baljen	50-52
Badebukser med lommer	53-54
Giro 413	55-58
Her er fjernsynet	59-60
Rent vand kommer da ud af hanen	61-64
Rigtig kaffe	65-69
Den lille historiebog	70-71
Pas på Danmark soldat	72-73

Afsnit og sidenummer

Nu med egen bil	*74-77*
Det helt gamle. Vejen mellem Spørring og Tobæk Mølle	*78-81*
Om Bette Ødum og Tobæksminde	***3-1 - 3-10***
Bette Ødum	*1-6*
Tobæksminde	*7-9*
Om Ødum Skole, og historier derfra	***4-1- 4-24***
Skolen i Ødum	*1-6*
Da jeg begyndte i skole	*7-11*
Den gamle Gymnastikbog	*12-15*
Om Brugsen i Ødum, om Ødums Vartegn og brugsmidlerne, fra salget af Brugsen	***5 -1 - 5-18***
Historien om Brugsen i Ødum	*1-14*
Byens vartegn	*15-16*
Brugsmidlerne, hvad pengene fra salget af Brugsen gik til	*17-18*
Den gamle købmandsforretning i Ødum	***6-1 - 6-3***
Købmanden i Ødum	*1-3*
Om Amdrupgård og Forsøgsstationen i Ødum	***7-1 - 7-10***
Amdrupgård	*1-4*
Forsøgsstationen	*5-10*
Om Lucernemelsfabrikken og tobak	***8-1 - 8-8***
Lucernemelsfabrikken	*1-3*
Lucernemel og tobak	*4-8*
Om Mejeriet Godthaab	***9-1 – 9-10***
Mejeriet og hvad de lavede	*1-6*
Opfølgning på mejeriet efter nye oplysninger	*7-10*

Afsnit og sidenummer

Om Ødum Teglværk	***10-1 – 10-17***
Teglværket i mere end 100 år	*1-9*
Der sprænges, skorstenen forsvinder	*10-17*
Om Tømreren og maleren i Ødum	***11-1 -11-11***
Ødum Tømrerforretning	*1-6*
Ødum Malerforretning	*7-11*
Om Smeden i Ødum og om de gamle smedjer som har været i Ødum	***12-1 -12-31***
Smedjerne i Ødum gennem mere end 100 år	*1-15*
Smedjen om vinteren	*16-18*
Smeden i Ødum er "Verdensmester i adventskrans"	*19-22*
Smeden laver centralvarmen	*23-27*
Når vi nu skal sparre	*28-31*
Om Vandværket	***13-1 -13-15***
Ødum Vandværk fra 1939	*1-10*
Ødum Vandværk fylder 80 år i 2019	*11-15*
Ødum Torv, skorstenen og dammen og om gården nord for Kirken	***14-1 – 14-28***
Ødum Torv, fra 1700-tallet og til nu	*1-12*
Gården nord for Kirken	*13-14*
Skorstenen, dammen og købmanden der forsvandt	*15-18*
Sommerblomster og skorstenen	*19-23*
Christian Jensen Mørup	*24-28*
Omkring hovedvejskrydset	***15-1 -15-11***
Hovedvejskrydset	*1-11*
Ågård og Brohuset, husene på trekanten og Ågård der er væk	***16-1 -16-14***
Ågård og Brohuset	*1-6*
Nybyggerne på trekanten	*7-11*
Ågårdsvej kender vi, men Ågård er væk	*12-14*

Afsnit og sidenummer

Genforeningsstenene og milestenene	***17-1 - 17-19***
Om genforeningsstenene	*1-5*
Genforeningsstenen i Hadbjerg	*6-8*
Milestenen der blev væk	*9-12*
Motorveje og milesten	*13-16*
Milestenen er fundet	*17-19*
Om gårdene i Selling og Tåstrup og andre historier derfra	***18-1 -18-58***
Ledvogterhuset mellem Tåstrup og Hår	*1-3*
Gårdene i Tåstrup	*4-9*
Selling Mølle	*10-13*
Selling Hede	*14-18*
Huse og gård 2 i Selling by	*19-24*
Gård 3 - 4 og 5 i Selling	*25-29*
Gård 6 - 7 og 8 i Selling	*30-34*
Gård 9-10 -11 og 13 i Selling	*35-39*
Smeden i Selling	*40-42*
Selling Skole	*43-45*
En tur på Byvej i Selling	*46-50*
Fredsbøgen på Haraldsmark	*51-58*
Om Hadbjerg, skolen, kirken, smedjerne og flyveren der faldt ned	***19-1 -19-18***
Den store skole i Hadbjerg	*1-3*
Om Hadbjerg Kirke	*4-6*
Om Kirkeladen	*7-8*
Smedjen på Bavnehøjvej	*9-13*
Da smeden skulle til torskegilde	*14-16*
Flystyrt i Hadbjerg	*17-18*
Om gårdene og købmanden i Røved	***20-1 -20-36***
Det gamle Røved	*1-4*
Georg Vinter fra Vinholdtsminde	*5-10*
Søren Jensen på Vibegård	*11-14*
Ellegård i Røved	*15-20*

Afsnit og sidenummer

Fra Højstrup til folketinget	*21-25*
Kildelund på Hallingvej	*26-29*
Købmanden i centrum	*30-36*
Om Langskov og Astrup	***21-1 -21-10***
Om købmandsforretningen i Langskov	*1-4*
Ulstrup buske, og området deromkring	*5-10*
De gamle sognekort og om skolelæreren der fortæller om sognet	***22-1 -22-19***
Det gamle Sognekort fra Hadbjerg	*1-5*
Ødum Hadbjerg Sogn	*6-9*
Skolelæreren fortæller i 1943 om Ødum Hadbjerg Kommune gennem 100 år	*10-13*
Postkort med hilsner fra Ødum, Hadbjerg, Selling og Langskov	*14-19*
Højtiderne i Danmark og andre festligheder vi fejrer	***23-1 -23-50***
Fastelavn	*1-5*
Vi flager. Om Dannebrog	*6-10*
Sognebladet HØST i 40 år	*11-13*
Det var den sommerferie	*14-17*
Ødum og omegns Byforening i 40 år	*18-27*
Kartoffelferie. Da det var efterårsferien	*28-31*
Mortens Aften. And eller gås.	*32-35*
Julens Glæde. Om samlemærker.	*36-38*
Jul i Nisseland. Om den alt for tidlige jul	*39-41*
Adventskransen før og nu	*42-44*
Mens vi venter. Når der er længe til juleaften	*45-47*
En dramatisk jul. Dramatiske hændelser før i tiden	*48-50*
Alle de andre historier	***24-1 -24-43***
Luther og smedens kat. En historie om reformationen	*1-4*
Jens Vejmand. Om stenhuggere Hadbjerg og Ødum	*5-9*
Om spisereglementet. Om fattighuse og fattiggårde	*10-13*
Fra das til Rolls-Royce. Om toilettet gennem tiden	*14-16*
Men stigen er jo malet. Brandvagten og om brande.	*17-21*

Afsnit og sidenummer

Guld, sølv og bronze. Om fund af de ædle metaller *22-24*
Af min tand. Om at gå til tandlæge før og nu *25-28*
Alt er kaos. Om den store snestorm i 1971 *29-32*
Lock vox og Fødselsdagsbudding. Om det man gik med i håret, og om budding man kunne købe for i tiden *33-37*
Da posten kom. Om postvæsenet før i tiden *38-43*

Afsnit 1

1:1

Ødum Kirke fra 1100tallet.

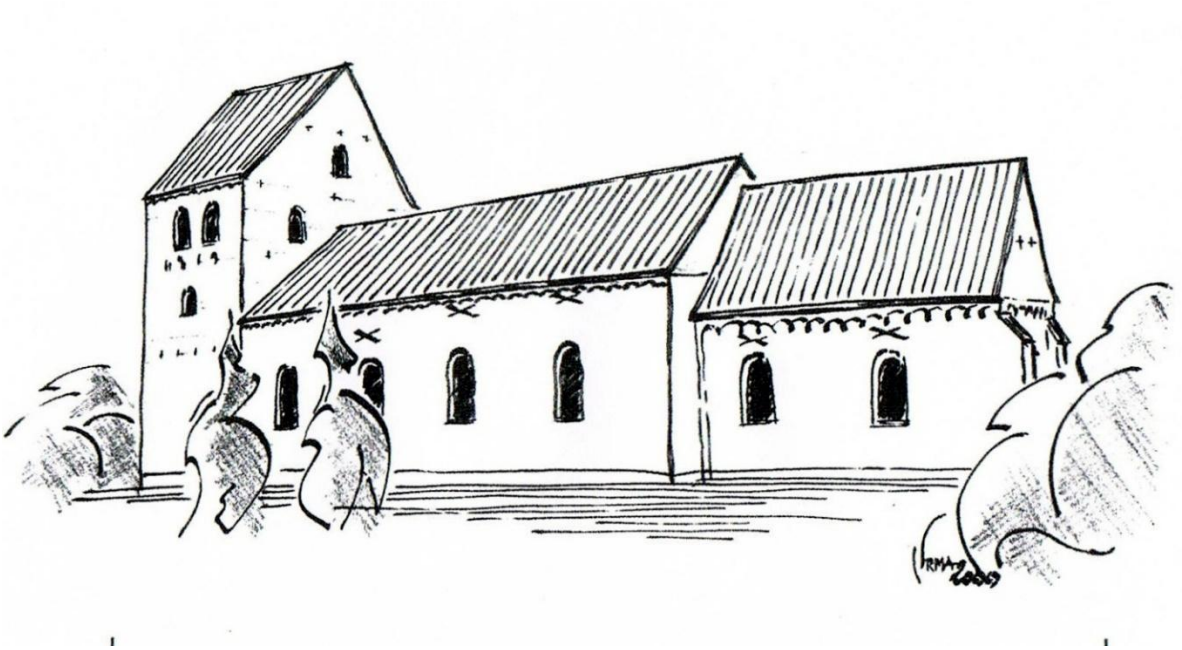

Ødum Kirke fra 1100tallet, og historien om præsten, der på cykel røg ned af loftstrappen.

Herunder ser vi et af de ældste billeder af kirken.

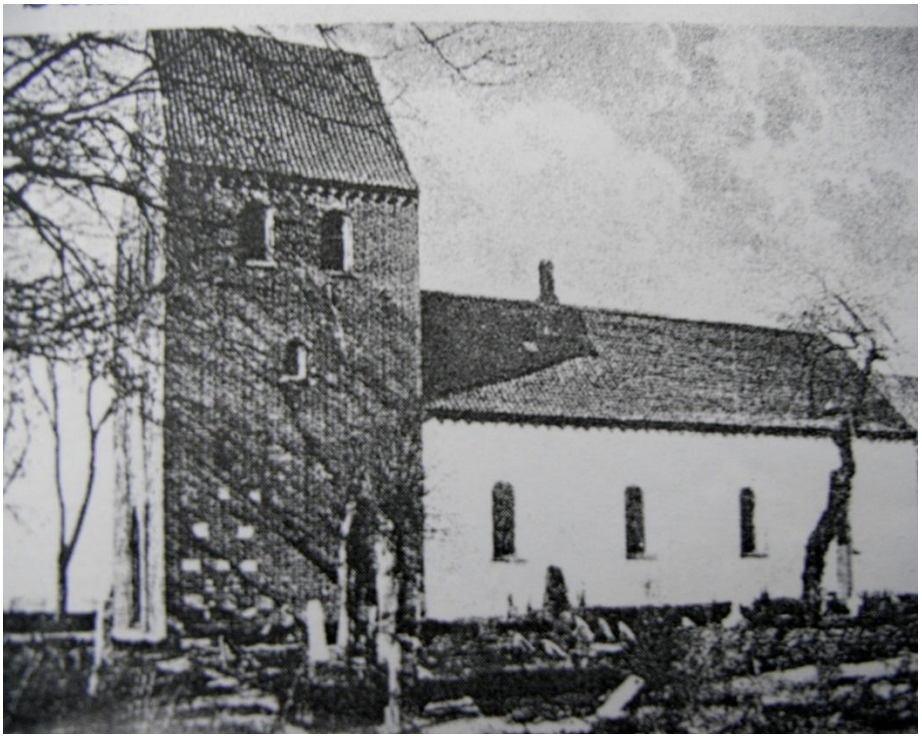

1:2

Ødum Kirke er opført i 1100tallet, og er en af de største landsbykirker i Århus stift.
Gamle sagn fortæller, at det er 3 søstre, nogen mener prinsesser, der har opført Ødum Kirke, Voldum Kirke og Haldum Kirke.
Alle tre søstre var stumme, så kirkerne og byerne, der blev kaldt som kirken, kom til at ende på -dum, iflg. sagnene fordi det rimer på stum.
En klog mand gav søstrene det råd, at hvis de hver især byggede et guds hus, ville de få deres mæle tilbage.
Da kirkerne var blevet bygget, og søstrene ved indvielsen af kirkerne var til stede i hver sin, fortæller sagnet, at de alle tre fik deres mæle tilbage.
Det er kun få billeder, der findes af kirken fra før i tiden, og dem jeg har kendskab til stammer fra gamle postkort.
Herunder ser vi et gammelt postkort, venligst fremsendt af K.V. Svendsen. Tak for det.
Som vi ser på kortet er kirken, præstegården og teglværket afbilledet, men de tre øvrige billeder har jeg svært ved at placere, *så det ville være dejligt hvis nogen kunne hjælpe mig med at placere motiverne.*
Kortet er sendt med det danske postvæsen i 1915, og frimærket på bagsiden er på 3 øre.



Bemærk teksten på kortet.

Kirketårnet er nyere end resten af kirken, da det oprindelige tårn, der var meget højere end det nuværende, blæste ned i 1734, og herefter blev det tårn, vi kender i dag, opført.

Alt det og meget meget mere kan læses i et hæfte om Ødum Kirke, som menighedsrådet udgav i 2001, for både Ødum og Hadbjerg Kirke.
Tekst og billeder er skrevet og fotograferet af Rikke M. Antvorskov.

Det næste billede viser kirken, som den ser ud i dag, med blytag, der blev lagt på i 1972, efter at kirken tidligere var tækket med tegl.



Inde i våbenhuset ser vi et kalkmaleri af Skt. Jørgen og dragen, et kalkmaleri fra 1500tallet, som måske i århundreder har været kalket over. Kalkmaleriet kom frem igen, da kirken fik en renovering i 1972-73

Herunder ser vi kalkmaleriet.



Herunder et billede af kirkens alter som, iflg. hæftet om kirken, er fra 1593.



I kirken hænger en tavle med de præster, der har virket i kirken gennem tiderne, og den første på tavlen er tiltrådt som sognepræst i 1583, og i de 429 år der er gået frem til nu, har der været 16 præster, hvoraf de tre har været provst, i 1627-1654, 1715-1742 og 1918-1947.

Ødum Kirke har også haft en præst, der efter sigende var døv, eller blev døv, det var Philip Ditlev Marcussen Monrad, der virkede i kirken fra 1742 til 1794. Der findes flere henvisninger til "den døve præst i Ødum" på internettet.

I vores tid har Peter Hostrup været præst i Ødum fra 1947 til 1978.

Vores nuværende præst, Ole Juul, overtog embedet i 1978.

Min faster, født i 1902, var tjenestepige hos provsten omkring 1920, og her fortælles, at da cyklen blev moderne, skulle den daværende præst også lære at cykle, og da en præst ikke kunne vise sig på en cykel, før han kunne cykle ordentlig, blev der øvet på præstegårdens store loft, og samtidig skulle præsten jo også kunne løfte på hatten, når han mødte nogen på vejen, så han cyklede frem og tilbage på loftet, og hver gang han kom forbi en skorsten, som præstegården havde tre af, skulle han så løfte på hatten for at hilse. Det har sikkert gået noget så lystigt, indtil præsten glemte trappehullet, med det resultat, at han røg ned gennem trappehullet med både cykel og hat.

Mon det da passer??

Kirken fik installeret orgel i 1920, og det blev udskiftet i 1987.

Det må også have været i 1920, at kirkens mangeårige organist, Jenny Pedersen, blev ansat som 15-årig, og var organist i Ødum Kirke i mere end 60 år, stoppede 1. oktober 1980, og døde den 9. oktober 1986.

I en hel menneskealder lærte Jenny et hav af børn og også voksne at spille på orgel og klaver, og så var det endda uden at få noget for det. Det var også Jenny, der gennem mange år var den, der stod for årets luciaoptog.

Før Ødum Kirke fik ringningen automatiseret, var det ringeren og graveren, der sørgede for, at solen blev ringet både op og ned, og at der blev ringet ind til gudstjeneste, og at der bliv kimet ved særlige lejligheder.

Nede i våbenhuset hang tovet, som gik op gennem hele tårnets tre lofter, og som man trak i med temmelig stor kraft, når klokken skulle sættes i sving for at ringe, og ved kimning var det oppe ved klokken, man sad og trak i hammeren med vat i ørerne.

Ringer- og graverjobbet var ret bundet af, at der skulle ringes til bestemte tider morgen og aften, både sommer og vinter.

Her ser vi ringer og graver Anne Marie Grosen, som i en årrække var ansat ved Ødum Kirke, i færd med at ringe ind til gudstjeneste.



Her ser vi Ødum Kirkes klokke, der er fra 1637 og er omstøbt i 1914, som det fremgår af inskriptionerne i klokken.

Kirken fik klokken automatiseret i 2001, og som vi ser på billedet, er tovet nu udskiftet med en del automatik.

1:6



Herunder ser vi kirkens nordside og de enorme elmetræer, der voksede langs kirkegårdsmuren, og som gjorde, at kampestensmuren var totalt ødelagt.
Træerne er fjernet, for vel omkring 20 år siden, og muren har været taget ned sten for sten, og er igen opsat, så den fremstår hel og i orden.
Generelt er kampestensmuren, rundt om kirken, jævnligt blevet renoveret, så den altid ser fin ud.

På billedet ser vi kirkens kapel i baggrunden.



Herunder ser vi Danmarks Radios sendevogne, p.g.a. en radiotransmitteret gudstjeneste fra Ødum Kirke.
Nogle år senere kom Danmarks Radio igen til Ødum, denne gang med TV-sendevognene, som var linet op på torvet.
Jeg kan hverken huske årstal eller dato for transmissionerne.



Kapellet ved Ødum Kirke, som ses herunder, var bygget i 1905 og var en lille bygning med toilet og derudover et lille rum til redskaber.
Da Gunnar Poulsen, som boede i det lille hus overfor kirken, stoppede som ringer og graver, og der blev ansat en ny, blev redskabsrummet omdannet til personalerum, og redskaberne blev flyttet over i en garage på avlsgården.



Forholdene blev efterhånden for trange og for utidssvarende, og der skulle opføres et nyt kapel og en ny graverbygning.
Det gamle kapel fra 1905 måtte lade livet og blev brækket ned den 31. maj 2003.



Her er et billede fra nedbrydningen.



Bygningen, vi ser ude i baggrunden, er Ødumvej 19, helt ude i Bette-Ødum.

Herunder ser vi, i forgrunden, bygningen med det nye kapel og kirkens toiletfaciliteter samt bygningen i baggrunden med personalerum og redskabsrum.
Bygningerne er tækket med zink, som ligner kirkens blytag.



1:10

I 2007 blev tårnets blytag udskiftet, eftersom det gamle tag var begyndende utæt.
Hvorfor det allerede var nødvendigt at udskifte taget, ved jeg ikke.
Før i tiden hed sig, at et blytag kunne holde i 200 år, men iflg. blytækkernes hjemmesider, er levetiden sat ned til ca. 100 år p.g.a. den stigende luftforurening.
Et blytag laves ofte på stedet, og da kirken blev blytækket i 1972, blev alle banerne støbt på stedet. Blyet smeltes, og hældes derefter op i en form, vistnok med hårdtstampet sand, hvor blyet løber ud og danner en bane, normalt 160 cm lang, 40 cm bred og 3 mm tyk.
Om banerne, der blev udskiftet i 2007, blev omstøbt, eller blytækkerne kom med nye baner, ved jeg ikke.
Herunder ser vi en af arbejderne højt til tops og i gang med arbejdet.



Her er blytækningsarbejdet godt i gang.



Her til sidst ser vi det smukke resultat, og et blytag, som formodentligt kan holde de næste 100 år.

Kirken og præstegården.

Her lige en opfølgning, med lidt billeder, fra historien om Kirken og Præstegården.



Billedet er fra 1910-1930 og vises her med tilladelse fra Hadsten Lokalarkiv

Kirketårnet som oprindelig var bygget højere, men blæste ned, og genopbygget i 1734.



Den oprindelige klokke var oprindelig støbt i 1637 af Claves van Dam er blevet omstøbt i 1914, og bærer nu inskriptionen ”omstøbt og forstørret 1914 hos Christensen og Schjønning Åbyhøj ved Århus:”
Klokken blev automatiseret i 2001.
Her et billede af kirkeklokken efter automatisering.

1:12



Her et billede af det gamle kapel, bygget i 1905 og fjernet
d. 31. maj.
I 2003bygges det kapel, personalefaciliteter og redskabsrum som vi kender i dag.

Før det nye byggeri blev de store træer langs den nordlige kirkemur fældet, træerne var voldsomt store som det ses på nedenstående billede.



Ødum Kirke 1968, da træerne blev fældet omkring 2000 var de langt større. Billedet er fra Det. Kgl. Biblioteks luftfoto.

På billedet vi ser, er der bly på koret som kom på i 1967, i 1972 kom der bly på skib og tårn, som igen er fornyet, på tårnet i 2007 og på skibet i 2013.

Så kom vi til præsterne, og siden 1583 har 18 præster været tilknyttet kirken, nogen mere omtalt end andre, og jeg fortalte om ”den døve præst” Phillip Ditlev Marcussen Monrad, som virkelig gjorde sig bemærket, han var upopulær både blandt menighed, provst og biskop. Han var præst fra 1742 til 1794, hele 52 år.
Efter den døve præst kom Pastor Dalsgaard til, og bemærk, at her er præstegården tækket med strå.



Her ser vi Pastor Dalsgaard med familien. Dalsgaard var præst fra 1879 til 1900.

I år 1900 da Pastor Volquartz til byen, gik det godt i starten, men han kom på kant med den indflydelsesrige Christian Thomsen som var teglværksejer og gårdejer på Ødumgård. Han var indremissionsk, og da præsten var grundtvigiansk, og desuden også radikal, hvad ikke passede datidens venstrebønder, ja det var så galt, at familien fra Ødumgård slet ikke kom i kirken.



Her præstegården, set fra havesiden 1911, med tilladelse fra Lokalarkivet. Det er ikke oplyst hvem personerne er. Mon det ikke skulle være familien Volquartz. Bemærk at stråtaget er her erstattet med tegltag.

1918 kom Provst Andersen til Ødum Præstegård, og her blev min faster Anna ansat som tjenestepige i 1920. Hun fortalte, at i præstegården gik en fortælling om da cyklerne kom til omkring 1900, og præsten skulle lære at cykle, og samtidig skulle tage hatten af for folk han mødte, øvede han sig på præstegårdens loft, hvor han cyklede frem og tilbage, og når han passerede en skorsten løftede han på hatten. Det gik godt indtil han overså hullet til loftstrappen, hvor han røg ned med både cykel og hat.



Det fortælles også, at en dag kom biskoppen på besøg i præstegården, og fik at vide at præsten var at finde i kirken, han gik derover og fandt ingen, men opdagede, at bag alteret sad præsten, kordegnen og graveren og spillede kort, hvad han nok synes var lige grov nok, så han ville forskrække dem, og gik ud i våbenhuset og trak tre gange i tovet til kirkeklokken, et øjeblik efter kom købmandens bud med tre bajere.

1:15

Præstegården som vi i dag kender er bygget i 1860, og er ikke den første i rækken af præstegårde i Ødum, gamle kort viser, at præstegården har haft en anden placering.
Det læses også at præstegården brændte i 1758, og hvor den var placeret dengang kan der kun gisnes om.



Her er et gammelt kort fra Ødum, vel nok fra midten af 1800-tallet, hvor vi ser Præstegården nederst, til venstre ligger Kirken, efter kirken er der Kirkely (Ødum Torv 5) øverst til højre er det Ødumgård, i midten af det hele ligger dammen, til venstre for dammen er købmanden og til højre er skolen.

Herunder er nogle postkort fra begyndelsen af 1900-tallet, vist med tilladelse fra Lokalarkivet.



Her er det fra 1918, og det er formodentligt familien præstegårds-bestyrer Peter Meisner og hustruen
Ane og formodentligt deres børn. Når man læser i folketællingerne fra dengang var der på præstegården,
ud over præsten og familie hver gang nævnt bestyrer, karle og tjenestepiger.
Indtil begyndelsen af 1900-tallet havde præsten ret og pligt til at drive præstegårdens jorde, i praksis med en bestyrer. Folkekirken fik lønningslov i begyndelsen af 1900-tallet og hvornår det blev en forpagter, ansat af et menighedsråd, kom til ved jeg ikke.
I Ødum præstegård i 30-verne var det, i henhold til folketællingerne, bestyrer Kristen Kristensen og en tjenestekarl der drev gården, og det kan læses, at i 1940 var det Provst Andresen og provstinden, husassistenten Birthe, bestyrer Kristen og anden karlen Poul der var hjemme den dag.



Her et vinterbillede fra 1919. Her mener jeg, at det er præstegårdens nuværende præstebolig som vi ser til venstre, og avlsbygningerne til højre, som så må være fra før de bygninger som ses på næste billede. Bemærk træerne til højre, det ser ud til at der er langt fra vejen og op til husene, og det passer nok, for dengang var vejen fra Hadsten og Selling noget tættere på kirkegårdsmuren.

1:17



Her ser vi præstegården 1947. I avlsbygningen var der stuehus i enden ned mod landevejen, og plads til køer, heste og grise i den modsatte ende af huset. Lade/maskinhus ses til venstre i billedet.
Billedet er fra Det. Kgl. Biblioteks luftfoto, og her kan ses masser af billeder fra dengang.
Da jeg startede i skole i Ødum, i 1955, var det præstegårdsforpagter Niels Bager og hustruen Ellen der boede på præstegården i de utidssvarende bygninger, så sidst i 50erne besluttede menighedsrådet der skulle bygges en ny avlsgård, som vi i dag kender som Ødumvej 30.
Det gik ud over byens branddam og skøjtebane som var ca. der hvor gårdens græsplæne i dag er. Dammen kan ses på ovenstående billede, til venstre for husgavlen.



Her den nybyggede avlsgård. Gården stod færdig i 1960. Billedet er også fra Det kgl. Bibliotek.

I 1968 kom Søren Pedersen og fru Vera til Ødum som præstegårdsforpagter, Søren og Vera var meget aktive i lokalsamfundet og var en del af Ødum Folkedanserforening.
Søren Pedersen var forpagter indtil 1984 hvor Kirken solgte gården til en af egnens landmænd.
Tilknyttet kirken er også ringer og graver, og her husker jeg Gunnar Poulsen og fru Anna. Gunnar og Anna boede i det lille hus, lige over for kirken. (Amdrupvej 2)
Hvornår de startede ved jeg ikke, men i kirkebogen 1952 står Gunnar nævnt som ringer, graver og kirkebetjent. Gunnar, han kunne synge, så når han sad bagerst i kirken, kunne vi andre nøjes med at nynne med.
Gunnar stoppede vel omkring midt/sidst i 70erne, og her kom Leo Jensen fra Hadbjerg til. (ham glemte jeg at fortælle om) Leo var også ringer og graver i Hadbjerg, og vist nok et par kirker mere.
Jeg husker, en formiddag jeg var i præstegården på en vvs-opgave kom Leo også, og Ole Juul bød på en øl.
Her fortalte Leo, at han havde haft noget bøvl med en advokat og et bo efter en afdød, og så sagde Leo,
”*så tav (tog) a også ud til advokaten, gik ind til ham og sagde, at hvis han ikke fik den sag afsluttet, så graver a sgu kællingen op igen og ligger hind (hende) foran din dar. (dør)*
Om det hjalp hørte jeg aldrig om.
Efter Leo Jensen kom Anne Marie Grosen til, og virkede til vel omkring begyndelsen af 2000-tallet.

Så var der jo Jenny, kirkens organist gennem mere end 60 år.
Jenny Pedersen startede som 12-årig med at spille i Halling Kirke, og blev som 15-årig nyuddannet organist ansat i Ødum Kirke. Meget mere kan læses om Jenny i Høst december nummeret 2019.

1:19

Til slut et dejligt postkort fra Ødum by 1912, venligst udlånt af Kurt Villy Svendsen.

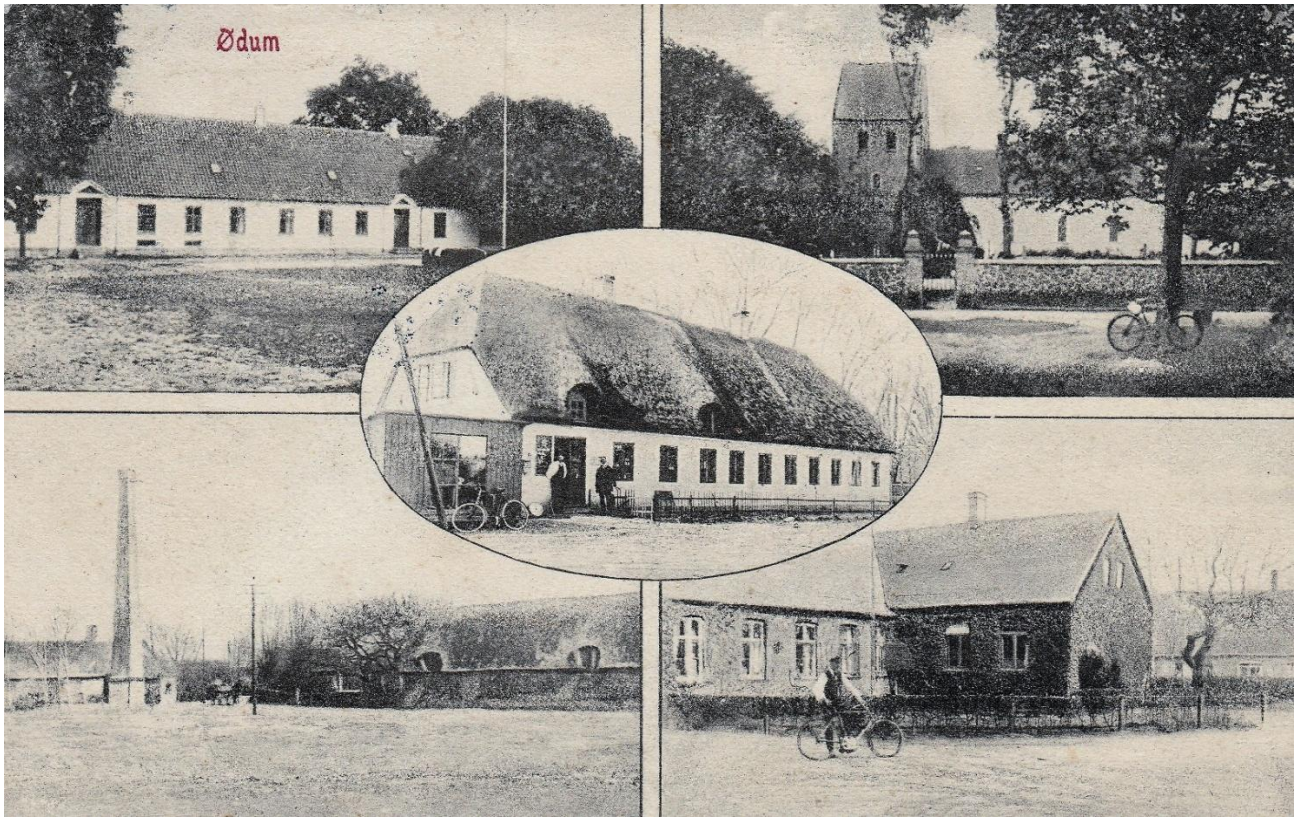

Øverst til venstre er det præstegården vi ser, til højre er det kirken. Til højre for træet med cyklen lå der
dengang en smedje.
Nederst til venstre er det skorstenen ved mejeriet i Ødum. Mejeriet tilhørte Ødumgård. Bygningen ved skorstenen er væk, men bygningen Ødum Torv 7 skulle have været en del af mejeriet. Den stråtækte bygning til højre for skorstenen er skolens gymnastiksal.
Som jeg ser billedet er dammen som var midt på torvet svær at se. I Høst okt. 2019 er der bedre billeder af dammen.
Billedet til højre er skolen, i dag forsamlingshuset.
Bygningen i midten er købmandsforretningen, som var i drift frem til midten af 60-erne. Bygningen lå der hvor kirkens parkeringsplads i dag er.

1.20

Den gamle præstegård i Ødum og købmanden på hjørnet.

Billede fra begyndelsen af 1900tallet.



Billedet herunder er Ødum Præstegård, som den så ud i 50erne. Huset vi ser til venstre er bolig for vores præst, samt konfirmandstue. Den hvide bindingsværksbygning, midt i billedet, er avlsgården, med avlsbygning, og bolig for præstegårdforpagteren, i samme bygning. Så vidt jeg husker er der boligen der vender ud mod vejen. I 50erne var det Niels Bager, der var forpagter på gården.
Hvornår præsteboligen, og avlsgården, er bygget, må stå hen i det uvisse, men på gamle kort fra midten af 1800tallet er præstegården vist, men man må jo nok formode, at den er meget ældre.
På et gammelt billede, fra før 1900 er præsteboligen stråtækket, men har før 1915 fået tegltag, som det kan ses på et foto, ophængt i Ødum Forsamlingshus. Inden for de senere år er det gamle tegltag udskiftet med et nyt tegltag.
Præsteboligen, som vores tidligere præst, Pastor P. Hostrup boede i fra 1947 til 1978, og mange præster før ham, blev totalrenoveret i 78/79 før vores nuværende præst, Ole Juul flyttede ind.

1.21

Over for kirkegården ses en af byens branddamme, som var samlingssted for byens børn, som om sommeren fangede salamander i dammen, og om vinteren kørte på skøjter på dammen.
Det lille hus til højre, skulle senere blive til købmandsforretning.



Herunder ser vi købmandsforretningen som købmand Kudsk flyttede hertil, fra den gamle købmandsforretning, som omtalt i forige indlæg om Ødum.
Købmandsbutikken var en mindre butik, og så vidt jeg husker, blev der kun solgt dagligvarer, og selv om byens borgere, i langt større omfang end nu, handlede lokalt, tror jeg, at Brugsen, og butikkerne i Hadsten, var en hård konkurrent til købmanden.
På billedet ser vi en del børn foran butikken, og hjørnet var tit et samlingssted for ungdommen.
Købmanden overdrog senere butikken til familien Jørgensen, som drev butikken til først i 70erne, hvor butikken lukkede, og en elektrikker overtog bygningen. Bygningen er igen senere blevet solgt og ombygget en del.

1.22



I det lille bindingsværkshus, i billedets højre side, boede kirkens ringer og graver, og kirkesanger, gennem en menneskealder, Gunnar Poulsen og hans hustru, Anna.
Hvornår det lille bindingsværkshus er bygget, må stå hen i det uvisse, men formodentligt for noget mere end 100 år siden, da der findes et foto fra omkring 1915, hvor huset er med i billedet.
Billedet ses herunder, og som det kan ses er det et gammelt postkort. Hvad der står på bagsiden ved jeg ikke.
Hvem drengen med koen er vides ikke.
Billedet er ophængt i forsamlingshuset.

1.23



I 1960 blev den gamle præstegård, avlsgården, revet ned, og der blev bygget en helt ny gård, med avlsbygninger og nyt stuehus.
Præstegårdsforpagter Niels Bager, drev gården frem til 1968 hvor en ny forpagter kom til.
Den nye forpagter, Søren Pedersen, drev præstegården frem til, vistnok 1984, hvor gården blev forpagtet ud til en af egnens landmænd, som senere købte gården.

På billedet herunder ses, at en del af den gamle gård er borte, og nye avlsbygninger i baggrunden er opført.
Stuehuset er efterfølgende opført, og det hele fremstod i 1960 som en meget moderne gård.
I forbindelse med opførelsen af den nye avlsgård blev branddammen sløjfet, og der blev en stor plæne foran stuehuset, som det også ses i dag.

1.24



Som det også ses på billedet, har nogle børn smidt cyklerne i vejkanten, og er formodentlig ved, at prøve om isen kan bære.
Når isen kunne bære blev skøjterne fundet frem, og spændt på støvlerne, og ofte blev der spillet ishockey med en kæp som stav, og en tom dåse som puk.
Dengang, i 50erne, var mulighederne små, for at have det rigtige udstyr ikke stor, men det gik altid alligevel.
Efter, at branddammen blev fyldt op, flyttede "skøjtebanen" ned på vandhullet, som ligger op af hovedvejen, syd for Ødum.
En kort overgang blev den nederste del af håndboldbanen, ved IP Hartmanns vej oversvømmet om vinteren, som en hel rigtig skøjtebane.

På billedet herunder ses bygningerne og hjørnet af Ødumvej og Amdrupvej som det ser ud i dag.
I "præstegården" som nogen stadigvæk kalder gården, Ødumvej 30, er der i dag galleri,
Det lille Galleri.

1.25



Som det ses er huset, hvor der var købmandsbutik ændret en del, ligesom det lille bindingsværkshus på modsatte hjørne er.

Herunder ser vi så præsteboligen, Ødumvej 32, som vi kender den i dag, et flot hus, som har prydet byen i mere end 100 år.



Ødum Kirke fik ny kapel.

I 2023 skrev jeg, at det var 20 år siden, at Ødum Kirke fik nyt kapel.
Det gamle kapel, som mange af os husker, var blevet bygget i 1905 og var blevet utidssvarende, så der skulle bygges nyt.



Her er det gamle kapel fra 1905. Ud over kapellet i bygningen med tegltaget, var der et meget lille toilet og bag toilettet også et meget lille redskabsrum.

Da kapellet blev bygget var redskabsrummet nok rigeligt stort, da der dengang ikke fandtes elektriske og
motordrevne redskaber, men kun spade, skovl, kost, hakkejern og nok en håndsaks til at klippe hæk med.
Faciliteter til graveren tænkte man ikke på dengang, da det nok var en lokal der havde jobbet, og så længe som jeg husker tilbage var det Gunnar Poulsen og hustruen Anna der var ringer og graver i Ødum.
Gunnar og Anna boede i huset, Amdrupvej 2, så der var ikke langt til arbejdet.
Senere overtog bl.a. Anne Marie Grosen jobbet til op i nullerne. Redskabsrummet blev indrettet, så der var mulighed for at gå ind og sætte sig ned, og redskaberne kom over i en garage i præstegården. (Ødumvej 30)





Her ses kapellet, og inden det blev revet ned, forsvandt alle de store gamle poppel-træer, som stod langs den nordlige kirkegårdsmur.

Den 31. maj 2003 blev det gamle kapel revet ned, og menighedsrådet stod selv for arbejdet. Nedenstående billeder fra nedbrydningen er taget af Rikke Antvorskov.



Her er nedbrydningsholdet ved at være klar.



Nedbrydningen er i gang, det er gårdejer Erik Poulsen der er maskinfører og lægger rendegraver til.





Her ses Graver, Anne Marie Grosen og Jørgen Svenningsen på taget for at pille tagsten ned.



Tagkonstruktionen er på jorden.



Nedbrydningen er ved at være afsluttet og de sidste murbrokker køres væk.



Så er arbejdet ved at være slut.



Færdigt arbejde.

Ja, det var en anderledes arbejdsdag for et menighedsråd, hvori der dengang var: Erik Gert Nielsen fra Ødum, Henrik Elgård fra Selling, Mie Hansen fra Selling, Else Marie Grønne fra Røved, Marianne Blichfeldt fra Selling og Rikke Antvorskov fra Ødum. Menighedsrådet dengang var fra før menighedsrådet blev slået sammen med menighedsrådet fra Hadbjerg. Jeg håber ikke jeg har glemt nogen.

Så kunne opførelsen af det nye byggeri gå i gang. Projektet var tegnet af Arkitekt Gert Madsen fra Vissing, og bygningerne blev opført af lokale håndværkere.



Her et billede fra rejsegildet, med håndværkere og representanter fra menighedsråd og kirke. Her er fotografen Arkitekt Gert Madsen.



Forrest ses Kapelbygningen på 21 kvm. Indeholdende kapel og toilet for kirkens gæster.

1:30

Uden for kirkegårdsmuren, (ja det er også kirkens grund) ligger graverfaciliteterne på 58 kvm. Indeholdende frokoststue, bad og toiletforhold for graveren og redskabsrum og garage for kirkens materiel.

Man må sige, at byggeriet var populært for ubudne gæster fra starten af, da port, døre og vinduer blev leveret, blev det hele stillet ind i kapelbygningen, som blev lukket, ved at porten blev monteret, men tyveknægte kravlede hen igennem spærkonstruktionen fra toilettet af og hoppede ned i kapellet, her åbnede de porten indefra, og stjal alle døre og vinduer, og så tog de også lige porten med, nu de var i gang.

Efter at byggeriet blev færdigt var der gentagne indbrud i redskabsrummet, så menighedsrådet måtte bygge

et stenhegn rundt om den del af huset, (stenhegnet kaldes også et Gabionhegn, sten der er samlet i et net)

så det blev sværere for tyve at få kosterne med derfra, efter senere indbrud måtte der bomme for dørene og der blev monteret røgkanoner for at bremse tyverierne.

Menighedsrådet måtte igen i arbejdstøjet, da Gabionshegnet skulle fyldes op med store sten, som de hentede fra Erik Poulsens stenbunke (samlet på markerne) og fyldte i den nye ”kirkegårdsmur”

Efter at de store poppeltræer var blevet fældet i begyndelsen af nullerne, skulle den nordlige kirkegårdsmur sættes om (pilles ned og mures op igen) da de store træers rødder havde ødelagt muren.

Det blev Arkitekt Gert Madsen fra Vissing der stod for projektet og arbejdet blev udført af murere fra murerfirmaet Vagn Christoffersen i Hadsten. Arbejdet blev udført omkring 2007.

Af kalksten og kampesten

Jeg har ved flere lejligheder underholdt med, at Ødum Kirke, som er bygget i 11-1200tallet, er bygget af 3 søstre, men kan man nu tro, på det man har læst?
Det står i hvert fald i bogen Danske Sagn, "Som det har lydt i folkemunde" til dels samlet af folkemindesamler Evald Tang Kristensen, der skriver om "*Kjæmper, Kirker, andre stedlige sagn, og skatte".*
Bogen er trykt på Silkeborg ny bogtrykkeri i 1895, og heri er der en masse spændende og usandsynlig læsning! Bogen er på 494 sider og er tilgængelig på nettet.

771. Tre prinsesser var stumme, og der blev rådet dem at bygge hver en kirke for at få deres mæle. De havde midler nok dertil og byggede så kirkerne *Ødum*, *Voldum* og *Haldum*. De gav dem navnene, eftersom de var dumme til: Ødum ɔ: øde dum, Voldum ɔ: voldelig dum, Haldum ɔ: halv dum.

NIELS ØDUM FRANDSEN, LANGSKOV MØLLEGÅRD.

772. *Ødum*, *Haldum* og *Voldum* kirker skal være byggede af tre søstre, der alle var stumme, og derefter fik alle bynavnene endelsen dum. En klog mand gav dem det råd, at de hver skulde bygge et Guds hus, så skulde de nok komme til at tale. Kirkerne blev så byggede og i samme stil, og da de nu blev indviede, var hver af søstrene i sin kirke. Så fik de også deres mæle.

Haldum kirke ligger höjt og har haft et meget höjt tårn, der har tjent som sømærke, men ved en storm blæste det ned, og så blev det ikke bygget så höjt op igjen. LÆRER JENSEN, LADING.

773. De tre kirker *Ødum*, *Voldum* og *Haldum* skal være byggede af tre jomfruer. Der har været spir på dem alle tre, men det på Ødum kirke blæste ned. JENS HATTEMAGER, HINNERUP.

Her er de 3 sagn fra bogen.

Hvis man nu ikke helt tror på det, der står i et sagn, må man jo søge videre, og i Østjysk Hjemstavns bog fra 1969 finder man nok noget mere sandsynligt, hvor Harald Mark, Kollerup, skriver, "*AF EN HERREGÅRDS SAGA FRA OLDTID TIL MIDDELALDER"*
Kollerup Gods er nævnt for første gang i 1219, men prøveboringer i et gammelt voldsted ved hovedbygningen viser, at der helt tilbage til starten af vor tidsregning har været en borg på stedet. Det fortælles, at der ikke blev drevet landbrug på borgen, som var omkranset af 10 m høje volde, idet tre landsbyer, *"Vinterslev, Erslev og Årslev leverede levneds-og fodermidler til den lille besætning på borgen".*
Der fortsættes med at fortælle om herredsborgen der udsendte "byrder" (=rådighedsindskrænkning), så som at man i områderne, Selling, Ødum, Voldum med flere, skullefælde skovene, og man skulle dyrke jorden op, og som der står: *"lave "torper"* (folk som slår

sig ned et sted), *der er blevet til "strup"* (betegnes som udflytterbebyggelse) *som regel med navn efter den "byrde"* (indskrænkning af råderet) *som brød landet. Tåstrup, Amdrup, Astrup, Drostrup, Alstrup, Bramstrup, Borup, Nielstrup og Tebbestrup vidner om denne form for opdyrkning, som blev til byer."*
Der fortsættes om de mange sten, der blev samlet ved opdyrkningen, og om vinteren blev trællene sat til at tilhugge stenene til "kvardersten" (en natursten der er mere eller mindre groft tilhugget), så de kunne bruges til byggeri, heriblandt kirker. (Trælle er en nordisk betegnelse for slaver. Trældom var udbredt i alle nordiske lande i hedensk tid, og ophørte formentligt i Danmark i løbet af 1200-tallet).
Der skrives, at den ældst bevarede kirkebygning, her i Galten herred, er hovedfløjen i Galten Kirke*, "som er opført af ris med kildekalk og æltet ler. Ødum kirke er først bygget af frådsten* (en porøs kalksten)
Disse to kirker ligger på hver sin side af borgen (Kollerup), hvorfor høvdingen selvfølgelig har ofret mest på disse, også efter opdyrkningstiden, medens Haslund, Ølst, Værum, Ørum, Laurbjerg, Lerbjerg, Vissing, Rud Hadbjerg og Halling kirker alle er bygget af kampesten i opdyrkningstiden, og er således 900 år gamle.
Det skrev Harald Mark i 1969, så Hadbjerg kirke må jo så være bygget omkring år 1100.
Om Hadbjerg Kirke står der i Trap-Kongeriget Danmark, at "*Kirken består af Skib og Kor samt Vaabenhus mod S. Skib og Kor ere i Overgangsstil (vistnok fra 1. Halvdel af 13. Aarh.)"*
I Ødum og Hadbjerg Kirkers hæfter, som Rikke Antvorskov er forfatter til, står der om Hadbjerg Kirke, "*der skal være bygget af "Skt. Simon Yde", det vil sige indviet til Skt. Simon og Judas, er en romansk kvarderstensbygning".* Her skrives også, at der er fundet en romansk sten fra omkring år 1100 i en stendynge på kirkegården.
Der må være noget om snakken, når der skrives, at kirken er bygget af "kvardersten", dem som trællene på borgen (Kollerup) huggede til om vinteren, som Harald Mark har skrevet.
Det er spændende men tør læsning, og jo mere man graver i det, dukker der konstant nyt op.



Billederne her af Ødum og Hadbjerg Kirke, er fra Det Kgl. Biblioteks fotoservice og er fra 1951

1.33

Lucia og Jenny

Den 13. december er det Luciadag, som oprindelig er en fest for den katolske helgen Santa Lucia, hvis navn betyder lys. Her i Danmark blev traditionen med lys og sang en del af adventstiden i 1928, og hvert år siden har børn gået Luciaoptog i skoler, børnehaver, på plejehjem og mange andre steder.
Historien fortæller, at Lucia var en ung kristen kvinde, der levede i 300-tallet på Sicilien, hvor hun led martyrdøden og blev herefter gjort til helgen.
Herunder er det elever på Hadbjerg Skole, der i 1982 gik Luciaoptog, og her er i gang med flere af julens sange.



Her var Jenny muligvis også med på sidelinien.

Og hvem var Jenny?

Jenny var organist i Ødum og Hadbjerg kirker i mere end 60 år.

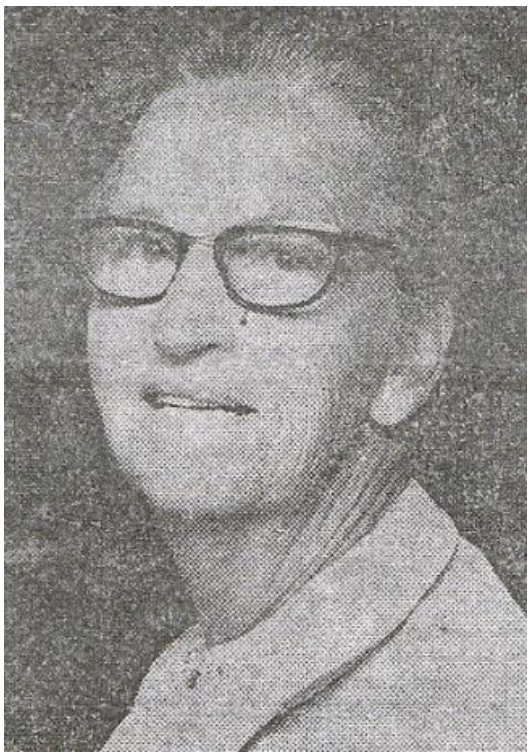

Jenny blev organist som helt ung og havde 60-års jubilæum i kirkerne i juli 1980, og var kendt af alle i sognet.

Ud over at passe jobbet som organist, brugte Jenny de sidste mange mange år af sit virke på at undervise i musik, og prøvede at lære mange håbefulde forældres børn at spille, og vi voksne lærte også at spille ved Jenny, incl. mig selv, og jeg må sige, at det ikke var Jennys skyld, at jeg ikke er blevet en vittuos.

I kirkerne var det Jenny der ledede kirkekoret, og som hun på et tidspunkt har sagt, var det efterhånden blevet til næste generations kor hun ledede, og mange af øvetimerne foregik hjemme hos Jenny privat.

Jenny boede på overetagen på Ødumvej 29.

Det var også Jenny, der sørgede for Lucia-optog hvert år, hvor nytilkomne piger skulle lære at gå med lyset, og samtidig også skulle kunne Luciasangen. Jenny havde bestillinger på Lucia-optog lang tid forud, flere steder i sognet.

Jenny Pedersen døde i oktober 1986

Konfirmandforberedelse og Domkirker

Konfirmationsforberedelserne er i gang.
I efteråret 1961, da jeg begyndte min konfirmationsforberedelse, hed det: ”at gå til præst”, jeg husker det tydeligt, men har nok glemt det meste af hvad vi lærte.

En ting jeg husker ganske tydeligt er, at hver gang vi var til præst, fik vi salmevers for, som vi skulle kunne uden ad til næste gang, og husker det værste var, at vi også blev hørt, om vi kunne dem. Værst var det, hvis det var mere end et vers, man skulle kunne, og derhjemme blev versene terpet, til der ikke var tvivl om, at de hang ved, i hvert tilfælde til de var blevet hørt af præsten.

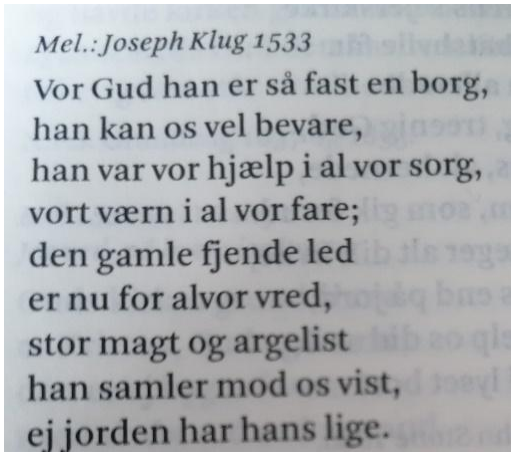
Mel.: Joseph Klug 1533
Vor Gud han er så fast en borg,
han kan os vel bevare,
han var vor hjælp i al vor sorg,
vort værn i al vor fare;
den gamle fjende led
er nu for alvor vred,
stor magt og argelist
han samler mod os vist,
ej jorden har hans lige.

De første mange gange ved præsten, blev der fortalt fra det Gamle Testamente, jeg husker det var spændende at høre om skabelsen, Adam og Eva, David og Goliat, Noas Ark, Egyptens plager og profeten Moses, som var ham der nedfældede DE TI BUD på stentavler på Sinaibjerget. Grundlaget for budene stammer fra den Jødiske lov, halakha, hvorfra rabbinerne har talt 613 bud, hvoraf de 10 virkeligt skiller sig ud.
Jo, i Det Gamle Testamente skete der da noget.
Det Gamle Testamente stammer fra omkring 1000 – 1200 år før Kristi fødsel, og Det Nye Testamente er skrevet efter Jesus’ død, af apostlen Paulus der aldrig havde set Jesus, men hævdede at han havde set Jesus efter opstandelsen.
Paulus begyndte at skrive Det Nye Testamente omkring 100 år efter Kristi fødsel, men det var først i år 393 på et kirkemøde i Hippo, som var hovedstad i Numidien, at det var færdigt. Byen blev ødelagt af Araberne i år 697. Byen ligger i det nordlige Algeriet og hedder i dag Annaba.

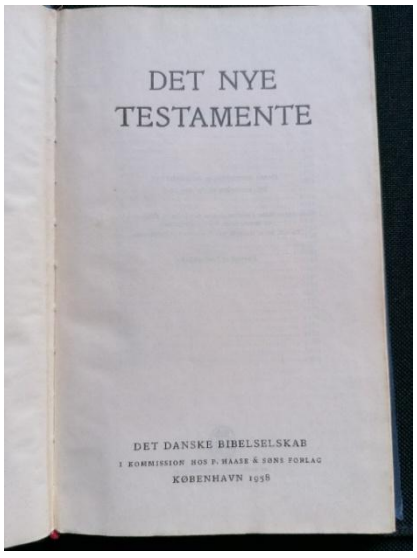
DET NYE
TESTAMENTE
DET DANSKE BIBELSELSKAB
I KOMMISSION HOS P. HAASE & SØNS FORLAG
KØBENHAVN 1958

Den første danske oversættelse af en større del af Biblen var den landflygtige kong Christian ll`s Nye Testamente fra 1524, mens den første hele bibeloversættelse kom i 1550 og kaldes for kong Christian lll`s Bibel, skriver Bibelselskabet.
Mit Det Nye Testamente, er en bog, som alle der gik til præst skulle have, og jeg har den endnu. Den er fra 1958, og er udgivet af Det Danske Bibelselskab.
De lektier jeg særligt husker, var dengang pastor Hostrup sagde: ***Til næste gang skal I finde ud af hvor mange domkirker, vi har i Danmark og, hvor de ligger.***

1:36

Hvordan i alverden skulle man finde ud af det, dengang, det blev diskuteret derhjemme, naboerne blev indblandet, og da Poul Henriksen fra Brugsen kom med varer på Brugsens landtur, blev han også indblandet, Poul mente, at de vist havde et leksikon derhjemme, det kunne ske at stå i, jeg husker ikke om han vendte tilbage, og om jeg fandt ud af det.
Dengang var der jo ikke adgang til mange oplysninger, udover dem man hørte i skolen, og hvis der var blevet fortalt om domkirkerne i skolen, må det havde været en dag, jeg har været syg, og de nyheder der kom i radioen på program 1, og i avisen Randers Dagblad, ja her reklamerede de ikke meget med domkirker.

Da vi konfirmander så mødte op til præst næste gang, skulle vi jo så fortælle om domkirkerne, og det første Pastor Hostrup sagde, var at de fleste jo nok havde en bog derhjemme, som det stod i! Selvfølgelig havde vi det, på den første side i Den Danske Salmebog er alle domkirkerne afbilledet, men hvem var lige så snu.

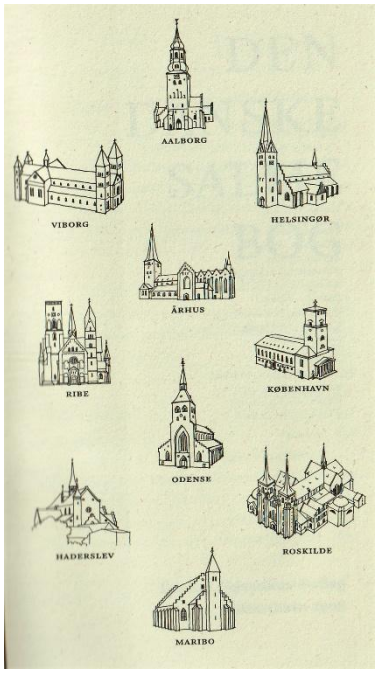

Her ser vi bladet fotograferet fra salmebogen.

Ålborg Domkirke

Viborg og Helsingør Domkirker

Århus Domkirke

Ribe og Københavns Domkirker

Odense Domkirke

Haderslev og Roskilde Domkirker

Maribo Domkirke

Her godt 60 år efter konfirmationen, var det vel heller ikke for tidligt, at få samlet op på Domkirkerne, så jeg og min kone har hen over sommeren, 2023, besøgt alle domkirkerne i Danmark, synes selv det var en god oplevelse, så i et senere historie tager jeg jer med en tur rundt i Danmark Domkirker.



Her et billede af konfirmandholdet 1961 – 1962 med konfirmation i Ødum 18. marts 1962. Jeg husker ikke om konfirmationen i Hadbjerg var før eller efter, men det ved nogen selvfølgelig.

Danmarks Domkirker

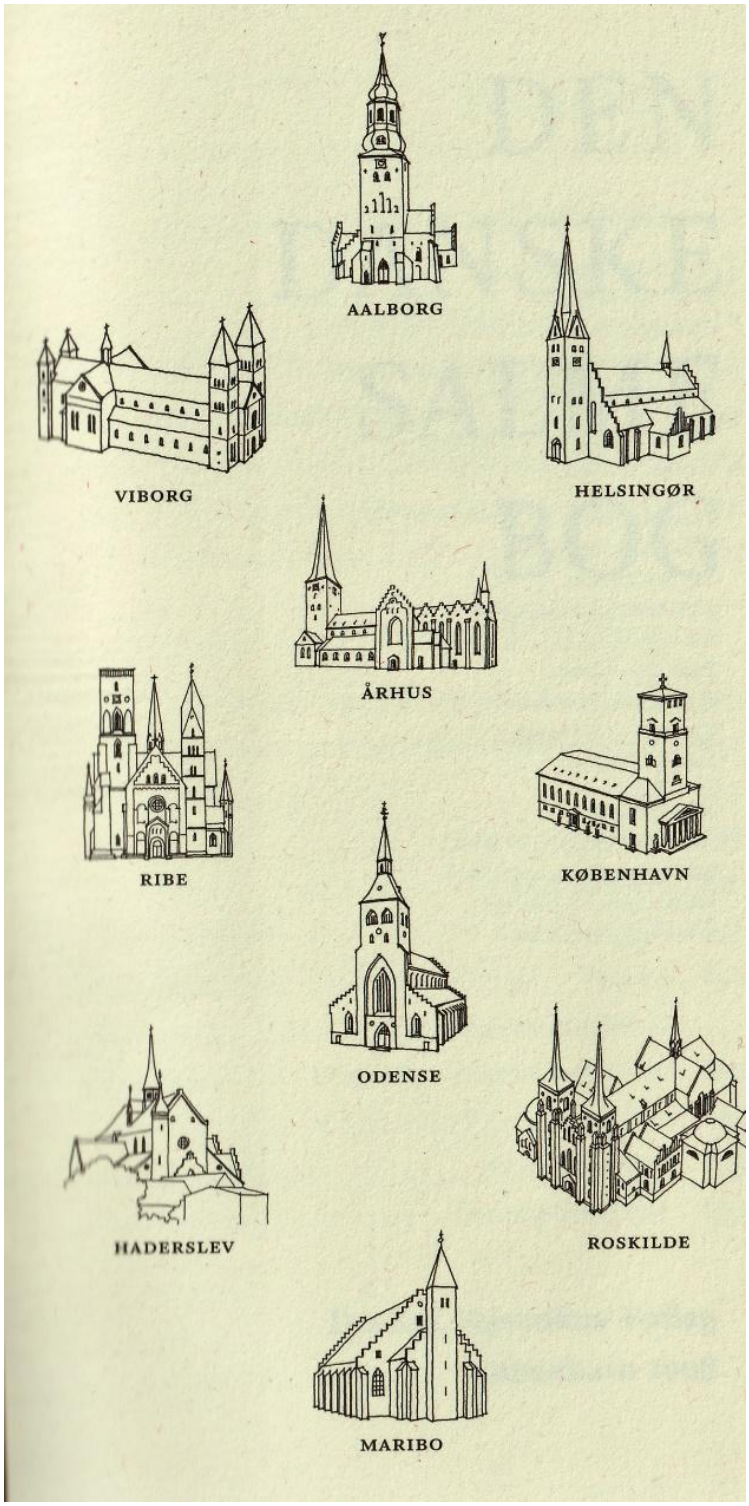

Domkirke kommer af latin domus (dei), Guds hus.
En domkirke er hovedkirken i et stift, hvortil biskoppen er knyttet.
Oprindelig var der også et større præsteskab – et domkapitel.
Domkirkernes arkitektur er inspireret af den romerske basilika, og domkirkerne blev omgivet af andre gejstlige bygninger, som biskoppens palads, boliger for domkapitlet og katedralskoler.
Sådan skriver ”Den Store Danske” på lex.dk om domkirkerne.

Som omtalt i februar nummeret af Høst, har jeg og min kone været en tur rundt i alle domkirkerne, en god tur rundt i Danmark, hvor jeg har taget rigtig mange billeder i kirkerne, men her har jeg begrænset mig til et par stykker fra hver.

Omtalen af de enkelte Domkirker er et udpluk fra kirkernes udførlige omtaler på internettet.

1:39

Ålborg Domkirke





Ålborg Domkirke, Budolfi Kirke, er den første vi ser i salmebogen, kirken er opkaldt efter bennediktinermunk Skt. Botholphus som levede i 700-tallet. De første spor af kirken er af en trækirke fra omkring år 1000, som nedbrændte og den nuværende kirke opbygges i 1300-tallet.

Viborg Domkirke



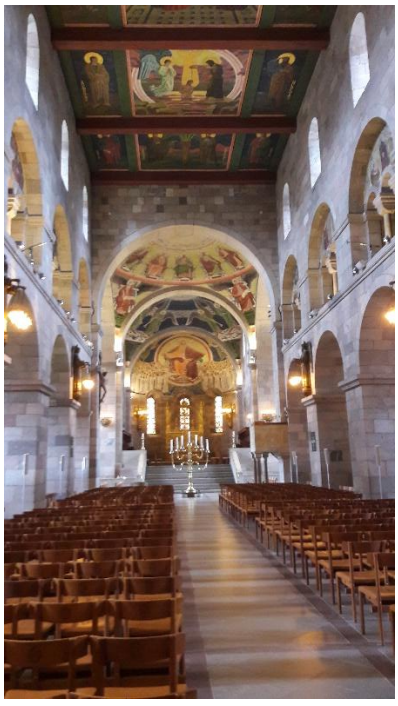

Den næste i salmebogen er Viborg Domkirke, som de fleste kender, i hvert fald på min alder, det var nemlig skoleudflugtens mål i de mindre klasserViborg Domkirke, St. Marie/Vor Frue af Viborg blev opført i 1100-tallet af granit og er formentlig verdens største granitkirke. Både i 1145 og i 1501 ramtes kirken af brand, og igen i 1567 da hele byen hærgedes af brand, og ca. 100 adelsgårde lægges i aske sammen med Domkirken.

Næste brand var i 1726, hvor de store spir knuste kirkens hvælvinger, og genopbygningen skete i rekordtempo af bygmester Claus Stallknecth, men arbejdet var ikke godt udført, og i 1862 måtte man lukke kirken. I 1864 startede man en landsindsamling for at samle 100.000 kr. til genopførsel, og i 1876 kunne kirken igen indvies.

Helsingør Domkirke





Så kommer vi til Helsingør Domkirke, Sankt Olai Kirke, som har fået sit navn efter værnehelgenen, den norske kong Olav den Hellige, som faldt i slaget ved Stiklestad i 1030. Kirkens historie går tilbage til 1200-tallet, hvor den havde størrelse som en lille landsbykirke. Den nuværende blev færdigbygget i 1559, og med ombygninger og tilbygninger blev kirken til det den er i dag. Ved en stor renovering i 2000-2001 blev en række indre gravkamre åbnet, og ca. 50 kister blev fotograferet, og en del blev nærmere undersøgt af bymuseet.

Århus Domkirke

Århus Domkirke ser vi som den næste i Den Danske Salmebog. Domkirken, Skt. Clemens Kirke,blev påbegyndt i 1100-tallet og var et kæmpeprojekt, som først stod færdig i 1300-tallet. Kirken er senere ombygget fra år 1449 til år 1500. Med sine 93 meter er Århus Domkirke den længste kirke og rummer ca. 1000 siddepladser.

1:41

Herunder er det billeder af Århus Domkirke.





Ribe Domkirke

Som en mægtig stenklods rejser Ribe Domkirke sig over byens tage i det omkringliggende marskland.

Allerede i år 860 fik Sct. Ansgar lov til at opføre den første kirke i Ribe. I år1000-tallet havde biskoppen i Ribe hele Jylland under sig og det fastslåes, at Ribe var en betydningsfuld by og Danmarks port mod vest.

Den domkirke, vi kender, blev opført fra ca. 1150 til 1250, og de fleste byggematerialer og inspiration til kirkens arkitektur bev hentet på Rhinen-egnen, da der ikke var mange sten omkring

Ribe, så stenene blev sejlet hertil. I 1500-tallet blev den flotte prædikestol sat op, den kostede 100 daler og står der endnu.
Den 11. okt. i 1634 blev Domkirken oversvømmet, og man kan stadig se højvandet markeret i en af murene.

Herunder billeder af Ribe Domkirke.





Københavns Domkirke.

Domkirken, Vor Frue Kirke har ligget på stedet siden år 1200, og før den en kirke, skabt af biskop Absalon.
Allerede i 1185 udfærdigede Absalon et dokument, som blev beseglet i 1187, og som kvitterer for modtagelse af tiende til bygning og udsmykning af en ny kirke, der passede til byens betydning.
Kirken blev opført i kalksten, og blev indviet en martsdag i år 1200 af Absalons søn Peder Sunesøn på Marias bebudelsesdag, der stadig holdes i hævd som kirkens fødselsdag.

1:43

Marias bebudelsesdag, er iflg. Lukasevangeliet den dag en ung pige Maria, fik besøg af Guds engel Gabriel der fortæller hende, at hun skal føde Guds Søn.

Flere ildebrande og krigshandlinger hærgede kirken, og i 1314 brændte den så voldsomt, at der måtte opføres en ny kirke på stedet. Omkring reformationen i 1530 trængte vrede borgere ind i kirken 3. juledag og øvede hærværk på meget af inventaret, i håb om at bevare den katolske tro.

I 1728, da en stor brand hærgede, gik det igen ud over kirken, samt yderligere fire kirker, og kirken måtte genopføres, og blev indviet 1738.

Under Napoleonskrigene angreb englænderne København og 5. sep. 1807 blev spiret skudt ned og satte hele bygningen i brand. Danmark var dybt forarmet efter Napoleonskrigene, og midler til kirkebyggeri var der ikke noget af. Grundstenen til en ny kirle blev først lagt af Frederik den VI i 1817,, og pinsedag i 1829 var kirken igen klar til indvidelse.







Odense Domkirke.

Odense Domkirke, Skt. Knuds Kirke, har navn efter Kong Knud, der levede fra 1040 til 1086, og som blev kaldt Knud Den Hellige. Da han ville tvinge jyske bønder til at deltage i et togt mod England, gjorde de oprør og dræbte Kong Knud, hans broder og 17 hirdmænd i en trækirke, der lå øst for den nuværende kirke.
(Hirdmænd er håndlangere/livvagter).
Knud Den Hellige blev ophøjet til helgen i 1101 og blev gravsat i den nyopførte kirke engang i 1300-tallet.
Det betød, at Skt. Knuds Kirke i senmiddelalderen blev et yndet pilgrimsmål.
I 1578 måtte biskop Niels Jeppesen udstede et skarpt påbud om, at præsterne skulle møde ubevæbnede til præstekonventer, og at de ved samme lejlighed skulle holde sig fra ”liderlig og ublu snak, drukkenskab og unyttige disputer”.
Det var i biskop Jeppesens embedsperiode at Sct. Knuds Kirke fik sit tårn.

Herunder ser vi billeder fra Odense Domkirke.





1:45

Haderslev Domkirke

Den ældste kirke, der kendes til, er fra ca. 1150, men i 1247 blev byen og kirken ramt af en brand og måtte genopbygges. Man begyndte at genopføre kirken i teglsten, det skulle være en korskirke, altså en kirke med skib, tværskib og kor, men allerede i 1270 blev planerne ændret, så det blev i stedet en hallekirke, dvs. en treskibet kirke med lige høje hvælvinger.
I 1420 til 1440 gennemførtes en vældig udvidelse af kirken, midterskibet blev forhøjet, og der blev opført et tårn. Kirken var ramt af en voldsom brand i 1627, hvor tårn og det vestlige fag faldt sammen og det meste interiør brændte. Kirken er restaureret i 1844-45 og igen en gennemgribende restaurering i løbet af 1940-erne.

Herunder ses Haderslev Domkirke.





Roskilde Domkirke

Roskilde Domkirke er fra den tid, hvor Roskilde var rigets hovedstad. Domkirkens hovedbygning er med to tårne og rundet kor og er opført omkring år 1200.
Allerede i år 985 lå der en trækirke på stedet. I 1100 tallet da teglbrændingsteknikken blev opdaget medførte det en revolution i byggeriet, så den nye Roskilde Domkirke blev bygget af omkting 2,5 mio. røde teglsten. Kirken er brændt flere gange, blandt andet i 1282, hvor paven bad sine undersåtter om at støtte en genopbygning.
I kirken er 38 danske konger og dronninger stedt til hvile.

1:46

Herunder er billeder fra Roskilde Domkirke





1:47

Maribo Domkirke





Vi skriver 24. maj 1416, Vadstena Klostrets fader fra Sverige var på besøg på Lolland, hvor han grundlagde et birgittinsk kloster, og takket være en donation fra Danmarks Dronning Margrethe den første, kan samtidig opføres en kirke på stedet, og det omfattende byggeri kommer til at strække sig helt op gennem 1400-tallet.
I dag står kirken som et markant byggeri fra middelalderen, mens klosteret er væk.
Kirken fik sit vestvendte tårn i 1500-tallet, men blev senere nedrevet og genopført i 1891 i forbindelse med en gennemgribende restaurering.
Kirken blev ophøjet til Domkirke i 1924.
Da den fængslede kongedatter, Leonora Christina blev løsladt fra det berygtede Blåtårn i København, tog hun ophold i det gamle kloster syd for kirken, og da hun døde i 1698 fik hun en mindeværdig begravelse fra kirken, og hendes grav kan ses inde i kirken.

Konfirmation.

I foråret har man kunnet se, at konfirmationerne har været i gang i mange af byerne omkring os og ved næsten hvert et forsamlingshus, ved hver en kro eller lignende har der været flag i flagstængerne, og jeg tror, mange glade gæster har været forsamlet for at fejre en konfirmand eller en konfirmandinde, som nu er trådt ind i de voksnes rækker, som jeg husker præsten sagde, at vi var, da jeg selv blev konfirmeret.
Når man, til sin fødselsdag, har fået lagkage med 68 lys i, her i 2016, er det begrænset, hvor meget man husker fra sin egen konfirmation, men jeg husker, at festen blev holdt derhjemme med familien, og at jeg fik det, jeg ønskede mig nemlig en ny cykel og en helt bestemt hammer. Ja, du læste rigtigt, **en hammer**, og jeg har den endnu, så godt værktøj betaler sig. Andre gaver har der nok også været, men jeg husker ikke hvad det var, men jeg kan huske, at jeg fik ca. 600 kr.

Blå mandag kan jeg ikke huske, at der var tale om inden konfirmationen, i hvert tilfælde ikke i samlet flok, så Ove og jeg tog med rutebilen til Randers, gik rundt og så på byen, og med penge på lommen kunne vi rigtigt føre os frem, men meget blev det ikke til, vi købte hver en kilometertæller til at sætte på vores nye cykler, og inden vi tog rutebilen hjem, først på eftermiddagen, spiste vi dagens ret på P. Smed, et spisested, som i øvrigt eksisterer endnu.
Andendagstøj var ikke på tale, så det var i konfirmationstøjet, vi indtog Randers, sort jakkesæt, hvid skjorte, butterfly, og sorte sko.
Min nye cykel var købt og leveret af Viktor Leth i Hadbjerg, som ud over at handle med cykler og knallerter, også kørte taxa i sit folkevognsrugbrød, og det var også Leth, der kørte mig og familien til og fra kirken på konfirmationsdagen. Jeg husker også, at jeg havde ødelagt gevindet på cyklens aksel, da den nyindkøbte kilometertæller skulle monteres, og så var det Leth, der måtte redde stumperne.

Jeg har læst, at blå mandag stammer tilbage fra 1700-tallet, hvor konfirmander fra det københavnske borgerskab begyndte at mødes i Kongens Have, og for første gang kunne vise gaver frem, som kun de få familier havde råd til, det kunne være et cigaretui for drengenes vedkommende og en parasol som pigerne havde fået, og disse ting havde kun de voksne dengang.
Oplysningerne stammer fra kristendom.dk
Allerede dengang var tobak åbenbart noget som fulgte med, når man nu var blevet voksen, og helt op mod 60-erne var det en del af konfirmationsgaverne.

1:49



Annoncen stammer fra Kurt Willys indlæg om "de voksnes rækker" i Pingvinnyt 2015

Cigaretuier og lightere gives nok ikke mere i konfirmationsgave, nu er det nok sidste skrig i IPhone, der skal vises frem på blå mandag.



En godt brugt konfirmationsgave anno 1962

1:50

Axels konfirmation.

Vinteren 1900 – 1901 gik Axel Thomsen fra Ødumgård til konfirmationsforberedelse i Ødum Præstegård ved Pastor J. Volquartz, der var kommet til Ødum netop i år 1900 (og var præst i Ødum indtil 1918)



Hen i forberedelsestiden besluttede Axels far, Christian Pedersen Donneruplund Thomsen, at det ikke var Volquartz, der skulle konfirmere Axel, da han, og flere i sognet, ikke kunne lide Pastor Volquartz, så han bestemte, på trods af at Axel mente, at hans far bedømte Volquartz for hårdt, at Axel skulle konfirmeres af farens gode ven, Pastor S. Ring, som var sognepræst i Fausing, og heldigt var det, at præsten i Fausing også havde en god ven, Ric. Foersom, der var købmand i Auning, så Axel kom den 1. maj 1901 til at bo og hjælpe til i købmandsforretningen i Auning, for så kunne han finde ud af, om Axel egnede sig til handel, og samtidig skulle Axel have fri to gange om ugen, så han kunne cykle til konfirmationsforberedelse i Fausing.
Hos købmanden befandt Axel sig ganske godt til trods for, at han var spændt hårdt for fra tidlig morgen til sen aften, men fandt også ud af, at handel ikke lige var noget, der sagde ham noget.
Billedet er et udsnit af det gamle sognekort

Axel fortæller, tiden gik med at arbejde og at sove, og i den ringe fritid badede og fiskede han i åen ved Gammel Estrup, og lørdag eftermiddag cyklede han så til sit hjem, Ødumgård, og tilbage igen søndag.

Der har da også været nogen at komme hjem til på gården, i folketællingen for 1901, var der ud over forældre og søskende, en huslærer, en kokkepige, en stuepige, en mejeribestyrer, en forkarl, en andenkarl og en mejeriske.
Det var Axel Thomsens far der ejede og drev mejeriet i Ødum.

Axel blev konfirmeret den 6. oktober 1901 i Fausing Kirke, og hans far Christian og mor Kristence kom kørende i vogn (det må have været hestevogn) fra Ødum, og de havde konfirmationstøjet og nogle beskedne konfirmationsgaver med.
Axel havde også fået en merskums-shagpibe og et rygegarniture af kobber, men det tillod hans far ikke at komme med til Fausing.
Efter den kirkelige handling var der en beskeden Spisning i præstegården.
Den efterfølgende søndag måtte Axel selv, uden sin familie gå til alters.
Den 1. november vendte han tilbage til sit hjem, Ødumgård i Ødum.

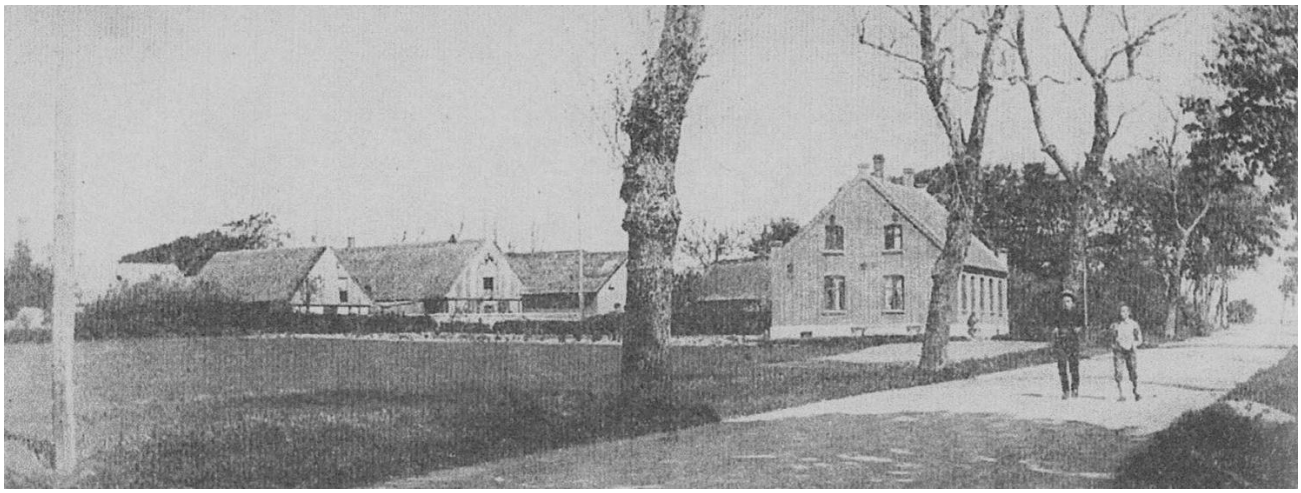

Her et billede af Ødumgård ca. 1899. Ødumgård brændte ned i sommeren 1900 efter et lynnedslag.

Kvægbesætningen reddes men hundredvis af grise indebrænder.
Huset tættest ved Landevejen er Ladefogeds hus, (det må være Ødum Torv 12)
Yderst til venstre er det mejeriet (Ødum Torv 7) og drengene på vejen er Axel og hans bror Hans Ejnar.
Axel havde 3 søskende, Kirsten, Valborg og Hans Ejnar.
Axel blev født 6. april 1887, og døbt Thomas Hestlund Axel Thomsen i Ødum Kirke den 19. maj 1787, opkaldt efter sin farfar.
Han fortæller, at som barn bestod Ødum af Præstegården, Jens Møllers Gård (i dag Ødum Torv 5), Skolen, Kirken, Købmandsforretningen, (som blev nedrevet i maj 1975) Mejeri (nu Ødum Torv /) og Teglværket, (som nu også er væk) samt 5 – 6 huse.
Axel kom i Ødum Skole, den nye skole, bygget i 1888, (den som vi kender som forsamlingshus) der afløste den gamle rytterskole, og han fik N.H. Bisgaard som lærer, men som dog måtte stoppe på grund af en alvorlig halslidelse, og han blev afløst af lærerinde frk. Marie Hansen, men hun havde en svær rygskade og havde svært ved at hævde disciplinen, fortæller Axel, så han fik fra 1899 privatundervisning af en privat seminarieuddannet huslærer.

Efter at Axel vendte tilbage til sit hjem Ødumgård i november1901 fortsatte han i Ødum Skole, hvor det nu var Lærer Dahl der underviste, og her fortsatte han skolegangen den følgende vinter. Efterhånden var det blevet bestemt at Axel skulle have præliminæreksamen (svarende til den tidlige version af en realeksamen.) Axel husker, at det var lærer Dahl der mente, at han kunne egne sig til bogen.

Mine oplysninger stammer fra bogen: ***"PAA REJSE af Axel Thomsen 1961"***

På Dansk Biografisk Leksikon på internettet, kan det læses, at Axel i 1909 tog den afsluttende prøve til dyrlægeeksamen og blev ansat som assistent ved veterinær- og landbohøjskolens serumlaboratorium.
Der kan læses en meget omfattende biografi om Axels videre virke.
Det læses også, at Axel Thomsen døde den 21. februar 1971 og er begravet i Tvilum.

Min egen konfirmation i 1962, 61 år senere end Axels, blev vendt her i Høst februar 2024, og tidligere i maj i 2016, hvor jeg også skrev om konfirmation, og som jeg skrev dengang, at med 68 lys i lagkagen husker man ikke alt om sin konfirmation, og nu med 10 lys mere, er det vel ikke blevet meget bedre!

”Glade jul, dejlige jul” i den gamle salmebog.

”Glade jul”, en julesalme de fleste af os kender, og en salme, som flittigt bliver brugt, når juletiden nærmer sig.
”Glade jul” er skrevet af B.S. Ingemann i 1850, og vi må vel sige, at der har han ramt plet, og en julesalme som vi vel må betragte som et hit, da salmen allerede kom med i den nye udgave af Den Danske Salmebog, som blev udgivet i 1855.

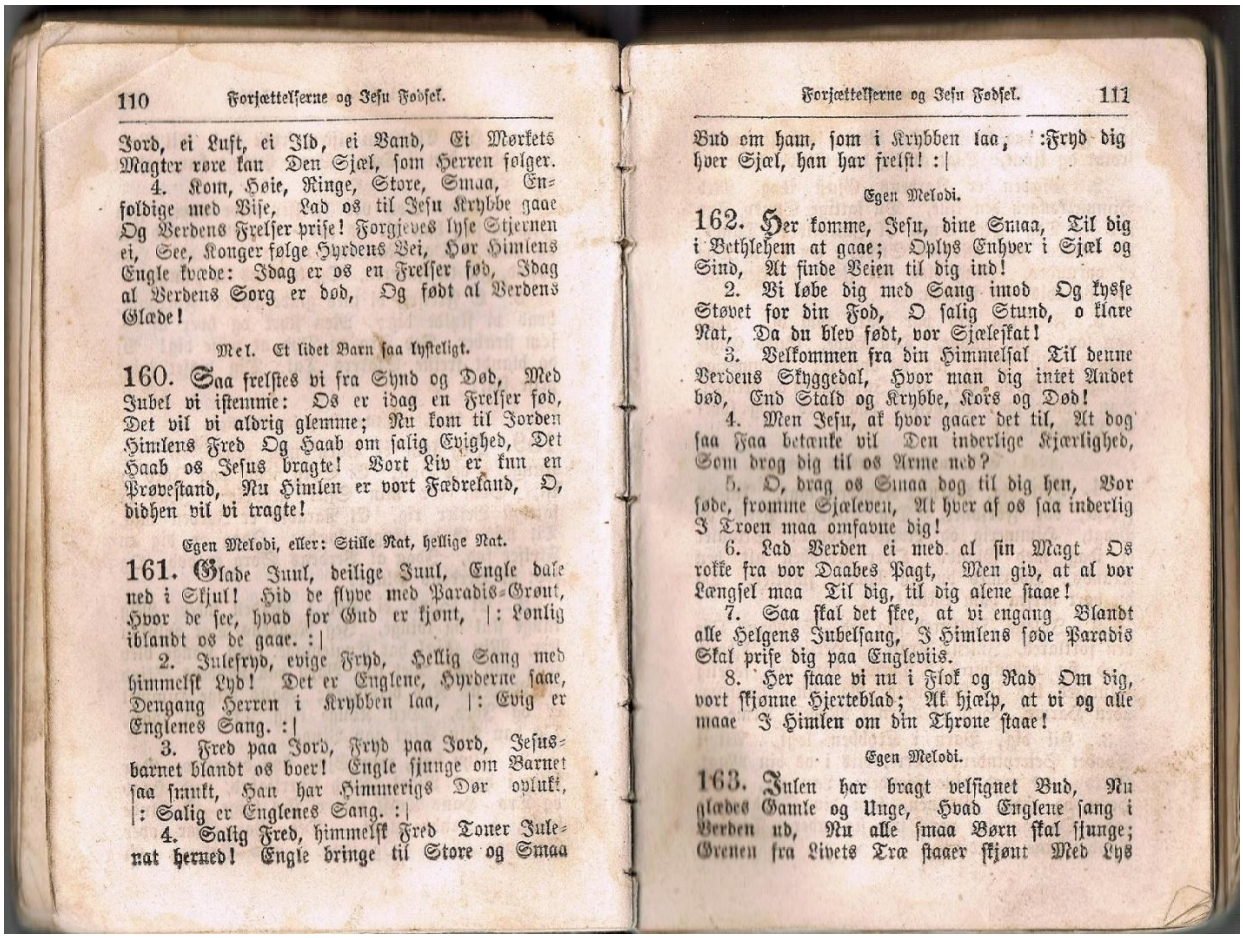

110 Forjættelserne og Jesu Fødsel.

Jord, ei Luft, ei Ild, ei Vand, Ei Mørkets Magter røre kan Den Sjæl, som Herren følger.
4. Kom, Høie, Ringe, Store, Smaa, Enfoldige med Vise, Lad os til Jesu Krybbe gaae Og Verdens Frelser prise! Forgjeves lyse Stjernen ei, See, Konger følge Hyrdens Vei, Hør Himlens Engle kvæde: Idag er os en Frelser født, Idag al Verdens Sorg er død, Og født al Verdens Glæde!

Mel. Et lidet Barn saa lysteligt.

160. Saa frelstes vi fra Synd og Død, Med Jubel vi istemme: Os er idag en Frelser født, Det vil vi aldrig glemme; Nu kom til Jorden Himlens Fred Og Haab om salig Evighed, Det Haab os Jesus bragte! Vort Liv er kun en Prøvestand, Nu Himlen er vort Fædreland, O, didhen vil vi tragte!

Egen Melodi, eller: Stille Nat, hellige Nat.

161. Glade Juul, dejlige Juul, Engle dale ned i Skjul! Hid de flyve med Paradis-Grønt, Hvor de see, hvad for Gud er kjønt, |: Lønlig iblandt os de gaae. :|
2. Julefryd, evige Fryd, Hellig Sang med himmelsk Lyd! Det er Englene, Hyrderne saae, Dengang Herren i Krybben laa, |: Evig er Englenes Sang. :|
3. Fred paa Jord, Fryd paa Jord, Jesusbarnet blandt os boer! Engle sjunge om Barnet saa smukt, Han har Himmerigs Dør oplukt, |: Salig er Englenes Sang. :|
4. Salig Fred, himmelsk Fred Toner Julenat herned! Engle bringe til Store og Smaa

Forjættelserne og Jesu Fødsel. 111

Bud om ham, som i Krybben laa, :|: Fryd dig hver Sjæl, han har frelst! :|

Egen Melodi.

162. Her komme, Jesu, dine Smaa, Til dig i Bethlehem at gaae; Oplys Enhver i Sjæl og Sind, At finde Veien til dig ind!
2. Vi løbe dig med Sang imod Og lyse Støvet for din Fod, O salig Stund, o klare Nat, Da du blev født, vor Sjælefkat!
3. Velkommen fra din Himmelsal Til denne Verdens Skyggedal, Hvor man dig intet Andet bød, End Stald og Krybbe, Kors og Død!
4. Men Jesu, ak hvor gaaer det til, At dog saa Faa betanke vil Den inderlige Kjærlighed, Som drog dig til os Arme ned?
5. O, drag os Smaa dog til dig hen, Vor søde, fromme Sjæleven, At hver af os saa inderlig I Troen maa omfavne dig!
6. Lad Verden ei med al sin Magt Os rokke fra vor Daabes Pagt, Men giv, at al vor Længsel maa Til dig, til dig alene staae!
7. Saa skal det skee, at vi engang Blandt alle Helgens Jubelsang, I Himlens søde Paradis Skal prise dig paa Engleviis.
8. Her staae vi nu i Flok og Rad Om dig, vort skjønne Hjerteblad; Ak hjælp, at vi og alle maae I Himlen om din Throne staae!

Egen Melodi.

163. Julen har bragt velsignet Bud, Nu glædes Gamle og Unge, Hvad Englene sang i Verden ud, Nu alle smaa Børn skal sjunge; Grenen fra Livets Træ staaer skjønt Med Lys

Her ser vi for eksempel salme nr. 161 ”Glade jul” og nr. 162, ”Her kommer Jesu dine små”. Salmebogen er med gotisk skrift.

Ved at bladre i salmebogen fra 1855, som vi har gemt, da den har tilhørt min kones oldemor, står det i forbindelse med udgivelsen, at ”*sidste hånd på værket er lagt af digteren Ingemann. Efter at Salmebogen af ham er blevet gennemset, udgives den nu, for ifølge Kongelig Resolution af 22de Februar 1855 at indføre allevegne, hvor Præst ogMenighed måtte enes herom”* B.S Ingemann (1789 – 1862) er tekstforfatter til mange af de salmer, som stadig i dag, er i salmebogen.

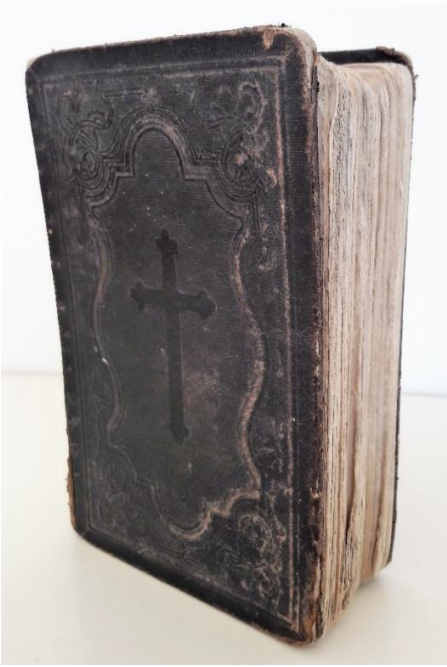

Den gamle salmebog er blevet passet godt på.

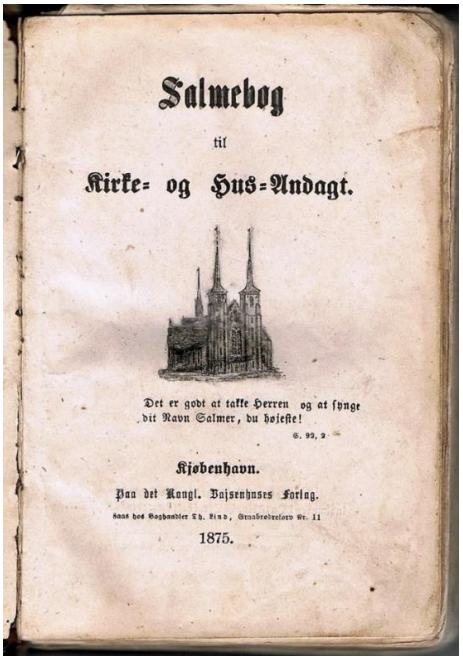

Salmebogen, her i en udgave fra 1875. Prisen dengang var 95 øre. I læderbind havde den kostet 1.o5 kr.



Her min kones oldemor Augusta Høberg.

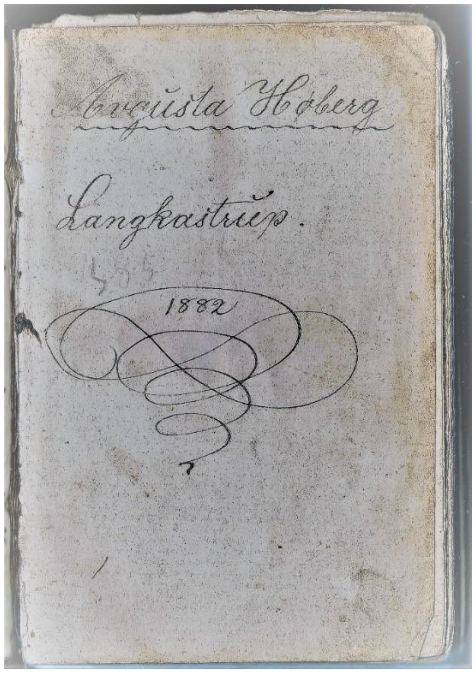

Her har Augusta skrevet i bogen, nok da hun har fået salmebogen i 1882. Hun var da 25 år gammel.

1:55

Augusta Frederikke Høberg var født i Randers i 1857, og døbt i Sct. Mortens Kirke, og den 3. marts i 1886 blev hun gift med Mads Pedersen fra Virring. Hun døde den 19. februar 1932.

Ja, det er utroligt hvad man kan finde om ens slægt ved at gå ind på www.sa.dk, hvor man kan søge i kirkebøger og folketællinger, dog kun frem til slutningen af 60erne.

I den gamle salmebog kan ses, at i 1909 har Augusta givet bogen til én af hendes tre sønner, Peter, som også har sat sin autograf i bogen.

Peter var dengang 10 år, og har jo nok skullet bruge den i skolen.

1:56

Rikkes hæfte.

I de historier der i ovenstående er skrevet om Ødum Kirke, stammer flere af oplysningerne fra hæftet, som menighedsrådet udgav i 2001.

Hæftet, her om Ødum Kirke, og hæftet om Hadbjerg Kirke er skrevet og fotograferet af Rikke M. Antvorskov, i dag provstisekretær i Favrskov Provsti.

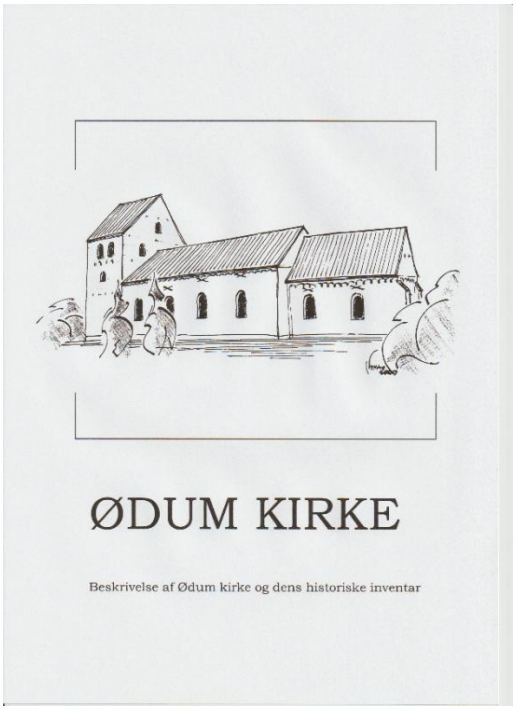

ØDUM KIRKE

Beskrivelse af Ødum kirke og dens historiske inventar



Ødum kirke er en anselig landsbykirke, en af de største landsbykirker i Århus stift – i det ydre karakteriseret ved det lave, kraftige tårn.

Kirken består af kor og skib med tårn mod vest.
Kor og skib er fra romansk tid (o. 1100), opført af små, omhyggeligt tilskårne frådsten på granitsokkel med skråkant.
Kirken var oprindeligt smykket med buefrise, som endnu er bevaret på koret, mens rester deraf spores på skibets mure.
I korsoklens sydesthjørne findes et udhugget mandshoved af granit.
Tårnet er opført i den senere middelalder, hvor der ligeledes byggedes hvælv i hele kirken, to i koret, fire i skibet.

Tårnet, der er opført af munkesten i munkeskifte, var oprindeligt højere. Men overdelen faldt ned under en storm, og tårnet genopbyggedes til den nyværende højde i 1734.
Dets underrum er i 1800-tallet omdannet til våbenhus med indgang i vestsiden. Senest har tårnet gennemgået en indvendig renovering i 1994.
Det tidligere tegltag blev ved restaureringen i 1972 udskiftet med et smukt blytag på tårn og skib. Ligeledes findes der på koret et blytag, der blev omlagt i 1967.

2

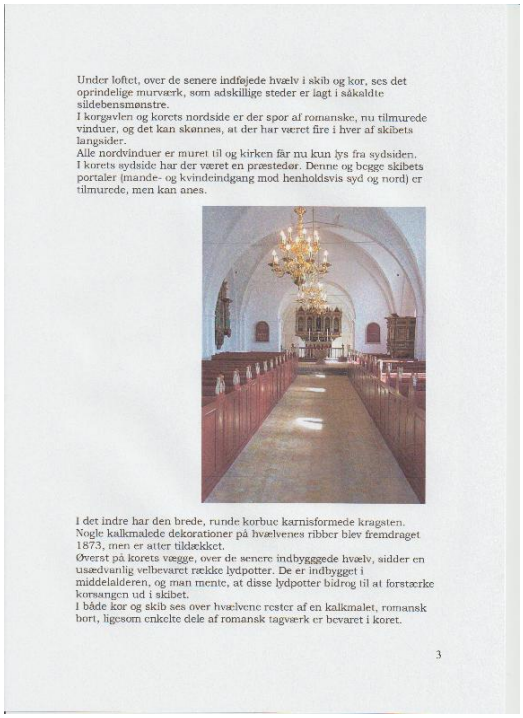

Under loftet, over de senere indføjede hvælv i skib og kor, ses det oprindelige murværk, som adskillige steder er lagt i såkaldte sildebensmønstre.
I korgavlen og korets nordside er der spor af romanske, nu tilmurede vinduer, og det kan skønnes, at der har været fire i hver af skibets langsider.
Alle nordvinduer er muret til og kirken får nu kun lys fra sydsiden.
I korets sydside har der været en præstedør. Denne og begge skibets portaler (mande- og kvindeindgang mod henholdsvis syd og nord) er tilmurede, men kan anes.

I det indre har den brede, runde korbue karnisformede kragsten.
Nogle kalkmalede dekorationer på hvælvenes ribber blev fremdraget 1873, men er atter tildækket.
Øverst på korets vægge, over de senere indbyggede hvælv, sidder en usædvanlig velbevaret række lydpotter. De er indbygget i middelalderen, og man mente, at disse lydpotter bidrog til at forstærke korsangen ud i skibet.
I både kor og skib ses over hvælvene rester af en kalkmalet, romansk bort, ligesom enkelte dele af romansk tagværk er bevaret i koret.

3



Kalkmaleriet – Skt. Jørgen og Dragen.

I våbenhuset på tårnets nordvæg finder vi kalkmaleriet af Skt. Jørgen og dragen.

Jørgen var en lilleasiatisk officer, der led martyrdøden under kejser Diocletian i 303. Han afbildes som oftest til hest i færd med at slå den store drage ihjel mens prinsesse Kleodolinde knæler i baggrunden.
Sagnet siger, at dragen skulle fodres med et menneske om dagen. En dag blev det kongens datter, Kleodolinde, som skulle ofres, men på vej ud til dragen møder hun Skt. Jørgen, der ikke lader sig afskrække af et ildspydende uhyre.

Skt. Jørgen er skytshelgen for soldater og spejdere. Han afbildes med våbenskjold med kors, oftest rødt i hvidt felt.

I Ødum kirke ser vi Skt. Jørgen med højre hånd løftet, som om han skal til at bruge sværdet, mens lansen er stødt i dragen. Hest og rytter er velbevaret, mens dragen er mere utydelig.
Dragen spyer flammer, og længst til højre kan man ane prinsessens lille hest.

Skt. Jørgens dragt ser lidt mærkelig ud – man mener, det måske har været forsøgt at afbilde ham som romer.

Kalkmaleriet menes at stamme fra midten af 1500-tallet, og blev genopdaget ved restaurering af kirken i 1972-73.
Ved samme restaurering fremkom flere romanske maleri-fragmenter på skibets nordvæg og i korbuen, der formentlig stammer fra bygningens ældste tid. Efter Nationalmuseets besigtigelse og registrering blev dekorationerne overkalket igen.

4

1:57

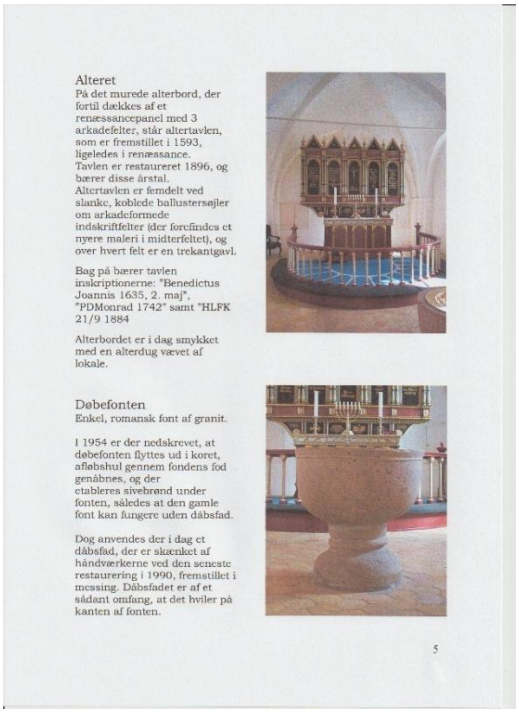

Alteret
På det murede alterbord, der fortil dækkes af et renæssancepanel med 3 arkadefelter, står altertavlen, som er fremstillet i 1593, ligeledes i renæssance. Tavlen er restaureret 1896, og bærer disse årstal. Altertavlen er femdelt ved slanke, koblede ballustersøjler om arkadeformede indskriftfelter (der forefindes et nyere maleri i midterfeltet), og over hvert felt er en trekantgavl.

Bag på bærer tavlen inskriptionerne: "Benedictus Joannis 1635, 2. maj", "PDMonrad 1742" samt "HLFK 21/9 1884

Alterbordet er i dag smykket med en alterdug vævet af lokale.

Døbefonten
Enkel, romansk font af granit.

I 1954 er der nedskrevet, at døbefonten flyttes ud i koret, afløbshul gennem fondens fod genåbnes, og der etableres sivebrønd under fonten, således at den gamle font kan fungere uden dåbsfad.

Dog anvendes der i dag et dåbsfad, der er skænket af håndværkerne ved den seneste restaurering i 1990, fremstillet i messing. Dåbsfadet er af et sådant omfang, at det hviler på kanten af fonten.

5



Prædikestol og stoleværk
Prædikestolen i sen renæssance med årstallet 1634 skåret, har 4 hjørnesøjler med prydbælter og evangelisterne i felterne.

Den oprindeligt tilhørende lydhimmel blev nedtaget i 1877 og siden ikke op igen.

Prædikestolen var oprindeligt placeret i andet hvælvingsfag fra øst, og dermed ca. midt i skibet – en meget karakteristisk placering, men blev af funktionelle grunde i forbindelse med den gennemgribende restaurering i 1990 flyttet til det østligste fag. Kurven, der ved samme lejlighed blev restaureret, har iskåret initialer for Niels Nielsen Fogh, 1654, hvis stol fra 1632, er placeret nedenfor prædikestolen.

Der er bevaret meget af det gamle stoleværk indsat i midten af 1600-tallet, bl.a. en herskabsstol med snitværk for Niels Drostrups til Kollerup og Anne Graves våben med årstallet 1671, placeret i skibets østende.
Fra 1678 er bevaret kvindestolen for Sidsel Mortensdatter, placeret umiddelbart efter Kollerup-stolen. Mandestolene i skibets sydside er generelt dybere og har højere gavle end kvindestolene mod nord.

Lågerne er kommet til i tiden omkring 1800, hvor stolestaderne sandsynligvis også har været bemalet første gang i en blågrå nuance. Dette ændredes til egetræsådring i slutningen af århundredet. Inden man valgte den røde, vi kender i dag, fremstod stolestaderne med varmt lysegrå fyldinger, hvide profiler og mørkt, gråviolet rammeværk.

6

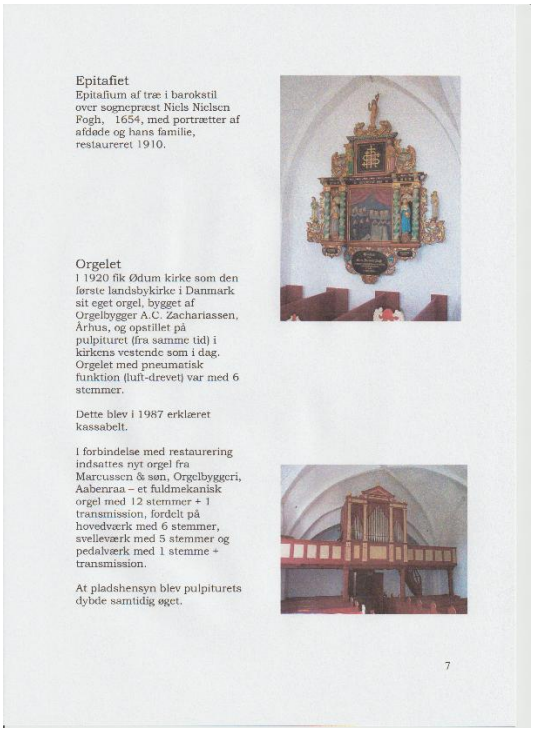

Epitafiet
Epitafium af træ i barokstil over sognepræst Niels Nielsen Fogh, 1654, med portrætter af afdøde og hans familie, restaureret 1910.

Orgelet
I 1920 fik Ødum kirke som den første landsbykirke i Danmark sit eget orgel, bygget af Orgelbygger A.C. Zachariassen, Århus, og opstillet på pulpituret (fra samme tid) i kirkens vestende som i dag. Orgelet med pneumatisk funktion (luft-drevet) var med 6 stemmer.

Dette blev i 1987 erklæret kassabelt.

I forbindelse med restaurering indsattes nyt orgel fra Marcussen & søn, Orgelbyggeri, Aabenraa – et fuldmekanisk orgel med 12 stemmer + 1 transmission, fordelt på hovedværk med 6 stemmer, svelleværk med 5 stemmer og pedalværk med 1 stemme + transmission.

At pladshensyn blev pulpiturets dybde samtidig øget.

7

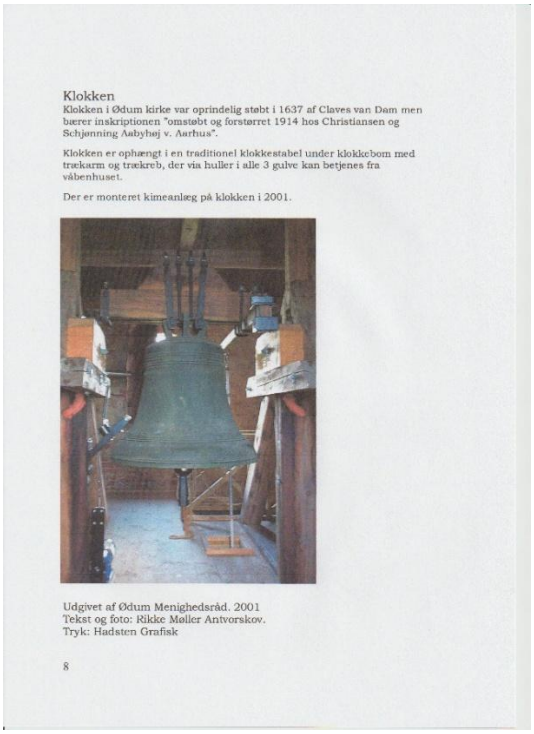

Klokken
Klokken i Ødum kirke var oprindelig støbt i 1637 af Claves van Dam men bærer inskriptionen "omstøbt og forstørret 1914 hos Christiansen og Schjønning Aabyhøj v. Aarhus".

Klokken er ophængt i en traditionel klokkestabel under klokkebom med trækarm og trækreb, der via huller i alle 3 gulve kan betjenes fra våbenhuset.

Der er monteret kimeanlæg på klokken i 2001.

Udgivet af Ødum Menighedsråd. 2001
Tekst og foto: Rikke Møller Antvorskov.
Tryk: Hadsten Grafisk

8

Hæfterne var i en årrække tilgængelig i kirkerne.

Afsnit 2 2:1

Tobæk Mølle gennem 400 år



Her et billede af Tobæk Mølle, som gården så ud i mere end 100 år.

Tobæk Mølle, beliggende Ødumvej 10, midt mellem Ødum og Selling, er stedet hvor jeg er født og opvokset, derfor interessen for stedet.
Gården er, iflg. gamle artikler, nævnt første gang i 1607, og dengang som Thaubech mølle.
Det er ikke meget, der er at berette fra dengang, men der fortælles, at i 1630, er en mand, Christen, som får tre sønner, Peder, Jens og Hans, alle med efternavnet Christensen, hvor Hans bliver møller på Thaubech mølle, får Møller føjet til navnet, så det er nu Hans Christensen Møller. Hans bliver gift med Maren Pedersdatter. Maren dør i 1726, herefter er det videre forløb uvist.
I 70erne skrev Nydam Jensen en artikel i avisen om Tobæk Mølle, som er navnet i dag, og her fortælles det, at i folketællingen i 1787 og 1801 nævnes møllen som fæstemølle under Kollerup.
I avisen er vist et Skifte-brev fra 1762, efter afdøde Gert Gertsen, og opgørelsen af boet viser, at der var, som der står " – det vidner om solid velstand … "
Derefter nævnes det i optegnelser fra Niels Schjeldahl, at det er Søren Sørensen, som den 24. september 1762 får Tobæk Mølle i fæste, efter at være blevet gift med Gert Gertsens enke, Malene Michaelsdatter den 30. juli 1762, og med sig i ægteskabet, får han sig 5 børn.
En søn efter Gert Gertsen, Michel Gertsen, er i 1786 lovet fæste af Tobæk Mølle, når stedfaderen Søren Sørensen dør, eller lovligt afstår gården, og den 10. september 1788 afgår Søren ved døden og Michel overtager driften. Moderen dør den 1. juli 1790.
Michel Gertsen er i 1783 blevet gift med Inger Jensdatter, og de fik 9 børn.

Hvor længe Tobæk Mølle har hørt under Kollerup, ved jeg ikke, men min far fortalte i en artikel om gården, til Randers Dagblad, i 1958, at bonden Jens Michelsen fik tilladelse til at drive vandmølle i 1826.
Om Tobæk Mølle " fra nyere tid " ved vi, at stuehuset med mølleriet i den ende, som vender mod Selling, er bygget i 1843, og de to staldlænger er bygget i 1922, efter at de gamle brændte ned til grunden. I forvejen var der på grunden den gamle lade, bindingsværksladen med stråtag, som vi ser på ovenstående billede. Laden lå langs vejen ned i gården, når vi kommer kørende fra Ødum. Der er ingen der ved, hvornår laden er bygget, men et gæt vil være i begyndelsen af 1800tallet.
Den fjerde længe, laden, som gjorde at gården blev firelænget blev opført i 1848, og med mindeplade på gavlen, hvor der stod:
Opbygt af Møller J. Salling og hustru K. Pedersdatter. aar 1848.
Til gården hører et aftægtshus, som blev bygget i 1872, i dag med adressen Ødumvej 12.
I slutningen af 1800tallet var der, i et rum i huset, skolestue for tre døvstumme børn, som familien på gården var forældre til. Børnene Helene, Kirsten og Niels Jensen blev undervist af en kone fra Ødum, som havde været på døvstumme skole i Fredericia, hvor hun havde lært tegnsprog.
Udover de tidligere nævnte ejere har der været flere, som jeg ikke tror, at nogen ved hvem har været, men der findes en liste over ejerne fra 1840, og frem til nu.

Ejerne fra 1840 til 1873 var Jens Nielsen Salling, og dennes hustru Karen Pedersdatter.
Fra 1873 og til 1916 var det Jens Jensen, og dennes hustru Ane.
I 1916 til 1917 var det Direktør Poulsen, fra Kreatursalgsforeningen, der var ejer.
Fra 1917 til 1923 var Møller P. Rasmussen ejeren.
1923 købte min bedstefar og bedstemor, Laurs Jensen Møller og Ane Marie Møller, Tobæk Mølle, og i 1950 var det så min far og mor, Laurits Møller og Astrid Møller, der blev ejere.
I 1984 overtog, min bror Jørgen Møller og hans hustru Rita, gården, de boede der frem til 2009, hvor deres datter Heidi og hendes mand Kristian Jakobsen overtog gården, som så er 4. generation i familien, der ejer Tobæk Mølle.
Tak til Heidi, der har dannet baggrund for mange navne og årstal, samt oplysninger om Tobæk Mølle i denne artikel, da hun i 1995 skrev en danskopgave herom.

Hvor vejen, som vi kører på i dag, ligger, var der frem til 1935 mølledam, og vejen mellem Ødum og Selling gik gennem gården.



Her ser vi et billede af mølledammen, som den så ud til 1936, og som strakte sig fra Tobæk Mølle, gennem lavningen som i dag er mose, og helt om til det, der i dag er Rosborg Møbler.



Her ses Ane Marie og Laurs Jensen Møller, siddende ved mølledammen.

Mølledammen fik vandet fra Astrup bæk, som stadig er der, og stadig fuld af masser af vand. Det vand som ikke kunne være i dammen, ledtes udenom i en omløbsbæk, det må være det forløb, bækken har i dag.

Vandet fra mølledammen blev via et stemmeværk ledt ind i en kanal, som ledte vandet hen over vandhjulet, der havde en diameter på 3 m. Samme system som vandhjulet på Kollerup Mølle kro. Efter at vandet havde trukket vandhjulet på vej ned, blev det ledt gennem en rørkanal under vejen, gennem gården, for igen at blive en bæk, som løb sammen med omløbsbækken, og vel deraf gårdens navn, Tobæk Mølle.

Min farbror, Niels Møller fra Ågård (f. 1912) har i 1975 lavet et notat om, hvad han kunne huske fra sin barndom og ungdom i Tobæk Mølle, og her skriver han om at passe mølledammen, som groede til med grøde, og det var især åkander og andemad som dominerede, så hver eneste sommer var det Jens Bertelsen fra Selling, som også deltog i mølleriet, der skulle skære grøden løs. Det foregik på den måde, at 6 vognfjæle blev sømmet sammen til en tømmerflåde, og med en lang granstang skubbede han sig rundt i dammen og slog grøde med en le. Når grøden var slået drev den ind til vandkanten, hvor Jens herefter gik og tog det op, og kørte det på møddingen med trillebøre, og det blev til mange læs, skriver Niels.

I mølleriet, hvor vandhjulets aksel trak diverse anordninger, for at overføre kraften til mølledriften, var der en kælder, hvor bønderne kom til mølleriet med deres korn, og via en sliske lod kornsækkene glide herned.

Her blev sækkene via en hejseanordning trukket op gennem to lemme til planet, hvor kværnene stod, og videre op på loftet over kværnene. Alle planer er stadig, som de var dengang.

Herunder ser vi det gamle trækhjul, som remmen gik op omkring nede fra mølleriet, og akslen som tovværket, der hejsede sækkene op, var snoet om.



Det gamle trækhjul som løftede sække op, og som stadig hænger under taget i Tobæk Mølle.

Efter at kornet var hejset op på øverste plan, blev det via skakte hældt ned i kværnene.
Mølleriet havde flere kværne, bl.a. en 48 tommer kværn med 14 tommer tykke møllesten, og en pille-kværn / knæk-kværn, som man brugte til at lave gryn med.
Det forlyder sig, at knæk-kværnen blev bevilliget til Møller Jens Michelsen i 1828
af Kong Christian den 8., og mølleren måtte betale 10 rigsbankdaler i sølv herfor.
Derudover var der en valse, som man brugte til at valse havre til bøndernes heste. Desuden var der også en sigte i mølleriet.

Udover at trække kværne, trak vandhjulet også, via en wire over til toppen af laden, et hjul, som via remme trak tærskeværket.
Vandhjulet trak også en dynamo, som lavede elektricitet til en akkumulator, der leverede strøm til gården, og der har været strøm på stedet siden 1919.
Akkumulatoren virkede dog ikke, og der var kun strøm, når vandhjulet kørte, og hvis remmen til akkumulatoren hoppede af, var der heller ingen strøm.

Om vinteren kunne mølledriften også give problemer, ved streng frost kunne det hele fryse til, og mandskabet måtte i gang ned økser og jernstænger for at få det hele til at køre, værst var det når der var snestorm fra øst-sydøst, så føg afløbsbækken til, vandhjulet kom i bagvande, og man måtte ud med skovle og grave det hele fri, et ubehageligt arbejde skriver Niels Møller.

I mølleriet arbejdede flere møllersvende, ud over mølleren selv. Et par møllersvende er nævnt, Jens Bertelsen, Selling og Edvard Witting, Selling.
Jens Bertelsen var også manden der billede kværnene.

Flere steder på bjælker og loftsbrædder i mølleriet har svendende også sat et minde, og både nuværende ejere, og Niels Møller fortæller om en bjælke hvor der står:
Du gamle mølle stadig du går
og ældre du bliver år for år
en gang med tiden stille du står
og aldrig – aldrig mere du går.

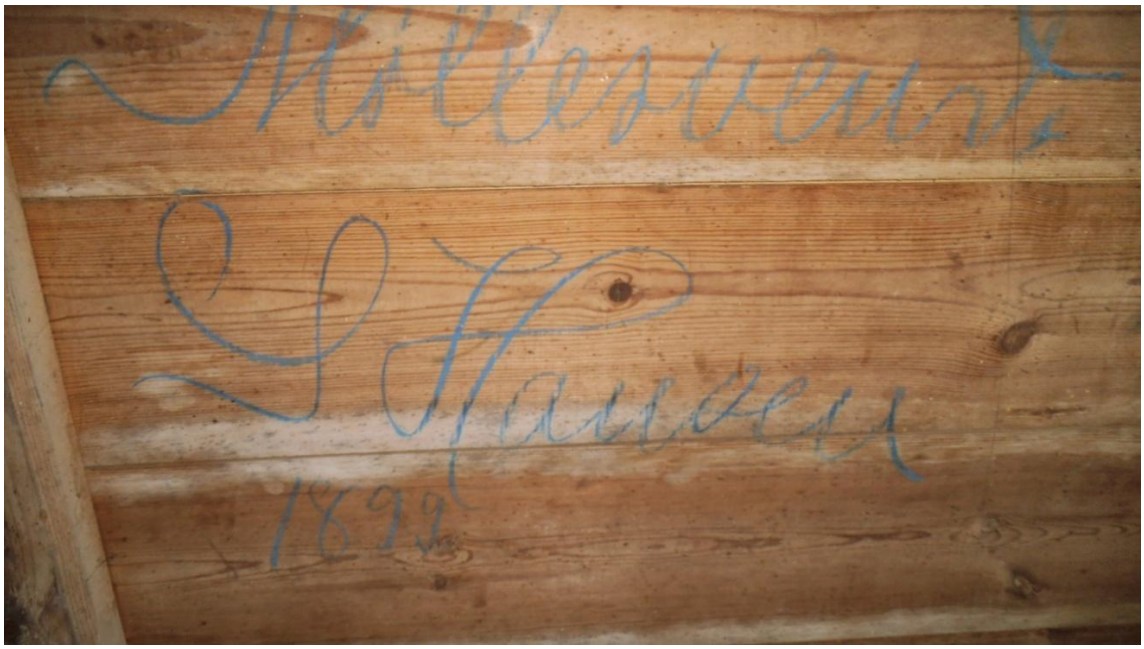

Her ses Møllersvend S. Hansens autograf fra 1899

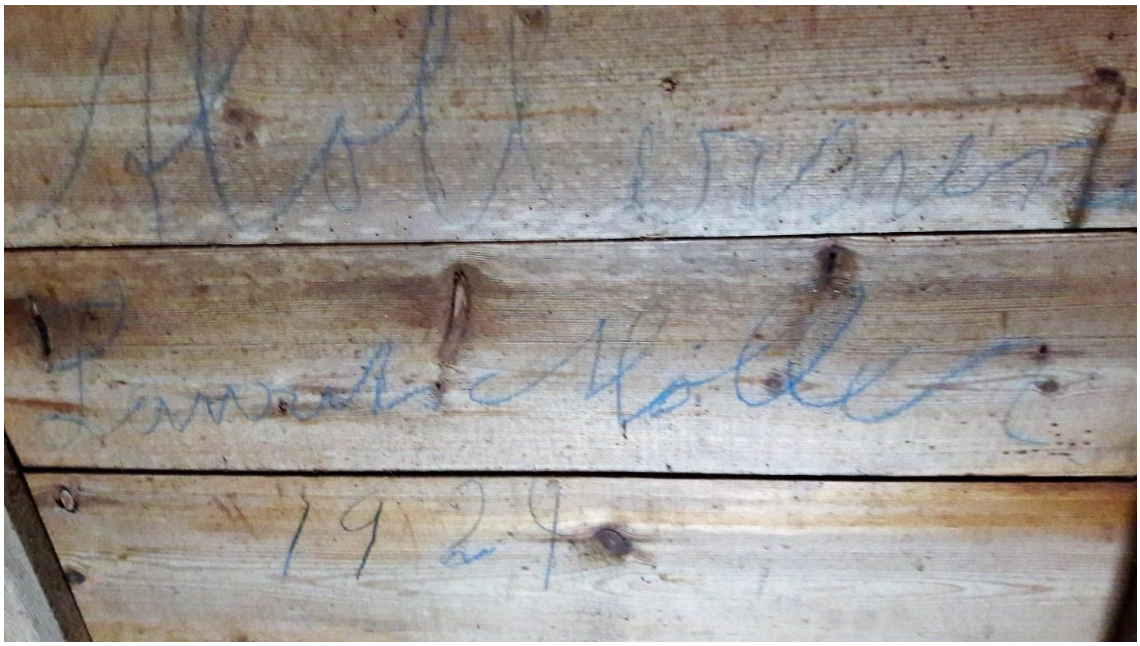

Her ses min fars autograf fra 1924, Møllersvend Laurits Møller. Han passede mølleriet, efter at Laurs Jensen Møller købte Tobæk Mølle i 1923.

I mølleriet er der den dag i dag en gammel kværn, dog uden at jeg kan sætte årstal på, men den har i hvert tilfælde stået mindst 60 år, og har været i brug for bedriften frem til 60erne.



Kværnen som endnu står i mølleriet i Tobæk Mølle

Ude i mølleriet er der, den dag i dag, en lem som førte ind i møllestuen i selve stuehuset. Imens bønderne fik malet, eller ventede på at det blev deres tur, sad de i møllestuen og fik en snak med naboer og andet godtfolk fra egnen, og ofte min bedstefar, og udvekslede nyheder, og ofte gik det lystigt til med latter og højrøstet snak, efterhånden som kaffepuncherne blev stukket under vadmelsvestene, og små fjer blev til høns, fortæller min far til avisen i 1958. Lemmen som først omtalt blev brugt til at stikke kaffe og måske en dram ud til mølleren og møllersvendene i mølleriet, og hvis bønderne ventede i mølleriet.

Niels Møller fortæller, at når han kom fra skole, især om vinteren var der altid kunder i mølleriet, da bønderne havde bedre tid på den tid af året, til en snak, og når der var læsset af, hestene spændt fra vognen og havde fået et foder hakkelse, var der tid til snak og indimellem et spil kort med min bedstefar, Laust Møller.

Min far Laurits Møller og hans bror, Anders Møller, var dem der passede mølleriet, efter at min bedstefar overtog Tobæk Mølle i 1923.

Betalingen for at få kornet kværnet var 4 pund korn for hver 100 pund korn som blev vejet ind, det kunne almindeligvis blive til ca. 200 pund korn om dagen, og det blev betragtet som en ganske god forretning.



Den gamle dør med serveringslemmen som førte ud i mølleriet.

Efter at alle fik elektricitet, og bønderne selv fik kværne, blev der kørt på lavt blus på mølleriet, og man averterede i avisen, at mølleriet nu kun havde åbent hver anden dag.
I 1935 købte Randers Amt min bedstefars, Laurs Jensen Møllers møllerprivilegium, for at kunne lave en ny vej, som ikke gik gennem gården.
Med den stigende trafik blev vejen for snæver, da der kun er 3,5 m mellem bygningerne.
Den gamle mølledam blev tørlagt, og man gik i gang med at bygge dæmningen, som vejstykket kaldes, hen over stykket, hvor mølledammen havde været.
På billedet herunder ser vi vejen, fra Sellingsiden, gå ned gennem gården.
Billedet er fra ca. 1901, og på stuehusets gavl, til venstre, ser vi afskærmningen for vandhjulet.
Bygningen til højre er laden, bygget i 1848.



Vejen ned gennem Tobæk Mølle, set fra Sellingsiden ca. 1901



Her et billede af vejen ned gennem gården set fra Ødumsiden. Billedet må være fra før 1936



På Hjørnet af stuehuset står denne sten, for at beskytte hushjørnet i den smalle indkørsel.
Stenen er knækket, og min far fortalte, at iflg. gamle fortællinger er det en Prøjserne kanoner, som i krigen 1864 er kørt ind i hjørnestenen, så den knækkede, og som et minde om det uvelkomne besøg, har de tidligere ejere valg at lade stenen stå. Stenen står stadig på sin plads.

Efter at mølleriet var blevet lukket, var det kun landbruget det drejede sig om.
Tobæk Mølle var oprindelig på 130 tdr. men i 1916, tog ejeren, Jens Jensen, jord fra til sønnen Niels, som byggede Tobæks Minde. Læs mere i historien om Bette-Ødum.
Der er desuden solgt jord til en naboejendom i Selling, og lidt til anden side.
Senere har motorvejen opkøbt et par tønderland, og i dag er gården på 41.2 ha.



På billedet her ser vi gården, som den så ud indtil 1970.

Før midten af 60erne, hvor min far stoppede med landbruget og forpagtede jorden ud, var der megen aktivitet på Tobæk Mølle.
I min barndom var der en forkarl, en 2. karl og en tjenestepige ansat, derudover hyrede man daglejere i høsten, og når der skulle køres møg ud.
Siden ca. 1950 har det været gifte forkarle med familie, der har boet i huset, og 2. karlen boede i karlekammeret, som lå ved siden af hestestalden.
Kammeret kom man ind i fra indgangen til gårdens vaskehus, og det var uden varme, kun med en petroleumsovn, som kunne holde frosten ude.
I vaskehuset var der etagevask i koldt vand.
I kammeret kunne der, før i tiden, bo op til 3 karle på èn gang.
På landet var det et meget slidsomt arbejde, før traktorerne kom til. Efter at have malket, fodret og muget ud, gik man i marken, for eksempel for at tynde roer, tage roer op med et optagerjern, eller måske gå efter hestene med den èn-furede plov eller harven en hel dag, uanset vejret.
Om middagen spiste man varm mad, og efter middagsmaden og et hvil på en halv times tid, fik karlen kaffe, og så var det i marken igen, til det blev aften.
Dyrene skulle igen fodres inden aftensmaden.
Om høsten var alle i arbejde, kornet blev høstet med selvbinder, negene skulle sættes i sæt, og senere køres ind i laderne, som oftest blev fyldt helt op. Senere på året begyndte man at tærske kornet, og kornet kom i sække og blev båret op på kornmagasinet over mølleriet, og halmen blev læsset på vogn, og kørt op på lofterne over kostald, hestestald og svinestald.



Her ser vi høstholdet i Tobæk Mølle 1901, det var dengang der blev høstet med le.

Da selvbinderen blev opfundet, og der var 6 heste på gården, lejede Laurs Møller heste ude i byen, for hans heste skulle ikke spændes for sådan et uhyre.
I min barndom kørte man stadig med 3 heste foran selvbinderen, indtil den blev ændret, så den kunne trækkes med traktor.



Her ser vi der høstes med selvbinder i Tobæk Mølle, her dog kun med to heste.

Den første traktor, en Ferguson 31, kom til gården omkring 1952, dog som deletraktor med Ågård, da man ikke mente, der var nok at lave for en traktor på en gård af den størrelse. Det blev dog senere til 2 traktorer, og kornet blev tærsket med mejetærsker, og møget kom maskinstationen og kørte ud.



Den første traktor der kom til Tobæk Mølle, her er det vist Niels Møller der kører en tur med harven, før han tager deletraktoren med til Ågård.



Karlene i Tobæk Mølle, ca. 1960.
Knud Meyer, fra Spørring ses til venstre, og til højre er det Harald Nørgård, gift med Lilly.
De boede i gårdens opholdshus. (i dag Ødumvej 12)



Her er det sidste af høsten der bringes i hus, jeg vil tro omkring 1962.
Det er min far, Laurits Møller der står i læsset, forkarlen, Kaj Hansen, som forker op, og min lillebror Jørgen Møller der kører frem. Kaj og hustruen Gunhild boede i opholdshuset frem til 1984, hvor mine forældre selv tog det i brug.



Her er der andenkarlen (undertegnede) der river de sidste strå sammen med Lotte og hesteriven.

I 1970 blev den gamle lade, oven for gården mod Ødumsiden revet ned, da den ikke blev brugt, og var svær at vedligeholde. Laden har på det tidspunkt vel været omkring 170 år.
Århus Stiftstidende skrev den 4. august 1970 ” Solid tømmer i gammel lade, det gik hårdt til på Tobæk Mølle, da den gamle lade, som lå tæt på vejen, blev brækket ned, da funderingen var så solid, at moderne maskiner havde svært ved at rydde grunden.”



Den gamle lade måtte lade livet i 1970.



Knap så solid var laden som var bygget i 1848. I en storm i 1981 blæste laden omkuld, og kunne ikke reddes.



På billedet her ser vi den resterne af den gamle lade, som blev 133 år. Rikke og Jeppe ser på skaderne.



Her et billede af Tobæk Mølle, mens laderne stadig var en del af gården, billedet er fra før 1970.

I lavningen, langs træerne, løber Astrup-bækken, som forsynede mølledammen med vand. Bækken har den dag i dag en rivende strøm og er aldrig frosset til.



Her et foto fra 90erne, hvor begge lader nu er væk.
Hvor den gamle lade var, til højre i billedet, er nu bygget et moderne maskinhus.

Fra midt i 80erne har der været fårehold på gården, som der stadigvæk er, og med den nye generation er forpagtningen ophørt, og Heidi og Kristian Jacobsen driver nu selv markerne, og maskinhuset er blevet fyldt med moderne maskiner.

Axel fortæller om Niels i Møllen.

Når man ”*higer og søger*, *i gamle bøger,”* som Adam Oehlenschläger engang har udtalt, dukker tit noget spændende op, og da jeg bladrede i Axel Thomsens bog, hvor han har skrevet om sin barndom på Ødumgård, dukkede der noget op om ”**Niels i Møllen**,” og her er det mit barndomshjem, Tobæk Mølle, Axel fortæller om.

Tobæk Mølle på den tid, i slutning af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet, ejet af Jens Jensen og hans hustru Ane, som ses herunder. Billederne er lånt på Lokalarkivet.



Her er det Ane og Jens Jensen, der var ejere af Tobæk Mølle fra 1873 til 1916.



Her er det ”Niels i Møllen” som var døvstum, ligesom hans to søstre, Helene og Kirsten.

Axel fortæller: ”Tobæk Mølle” er en stor, velholdt Bondegaard med indbygget Vandmølle, alt præget af solid Velstand, laa 1 á 2 km fra Ødum – som næsten alle andre Vandmøller i idylliske Omgivelser.

Sønnen Niels Martinus Jensen var nogenlunde jævnaldrende med Axel, Niels var født i 1883 og Axel i 1887, og sammen med hans bror Hans, dannede de tre drenge et stærkt ”Triumvirat” (på latin Triumviri) og det betyder en gruppe på 3 mænd.

Det var Niels’ mor der havde fået forbindelsen mellem Axel og Niels skabt, hun havde energisk og velbegavet som hun var, paa Døvstummeskolen i Fredericia lært sig Døvstumme-Talesproget for at kunne undervise de døvstumme Børn i Tobæk Mølle, så at de dog kunne lære det mest elementære og gøre sig forståelig for deres nærmeste.

Axel fortsætter:

Triumviratet Niels, Hans og Axel, behøvede ingen ”Translatør” eller Tavleskrift, de legede sammen og talte sammen som andre Børn, så Hans og Axel lærte at forstå Niels´ lyde, og han kunne se på deres læber hvilke ord der blev udtalt, i virkeligheden var Niels godt begavet.

Axel fortsætter med at fortælle:

Der var mange muligheder for at lege i Tobæk, Hans og jeg (Axel) kom i flere år, så og sige hver søndag fra morgenstunden af og blev altid budt så hjertelig velkommen af møllerkonen Ane, som var godheden selv. Hun gik ofte med sin hvide kyse og korslagt strikket sjal, og puslede ude i gården med fjerkræet- og vel også for at holde øje med de døvstumme børn, da vejen fra Ødum til Hadsten dengang gik igennem gården, og fordi det var nedad fra begge sider, kom køretøjerne med fart på, og kunne være farlige for de døvstumme, men når der kom fodgængere, stansede de altid op og passiarede, og uden undtagelse blev de indbudt til kaffe, der altid stod rede i møllestuen.



Her ser vi vejen ned igennem Tobæk Mølle fra Ødum af. Billedere er fra omkring 1920 -1930 vil jeg vurdere.



Her er det vejen billedet her er fra Selling af. Billedet her er fra begyndelsen af 1900. Begge billeder findes på Lokalarkivet.

Axel fortsætter med at fortælle:

Når vi børn så havde fået morgenmad, var det med at komme ud, for her trak bækken og mølledammen, og var de steder, der blev leget mest med vandpjaskeri, sejlads og fiskeri, og fiskemulighederne var gode, der kunne fanges gedder og ål.

Af husdyr var der mange slags i Møllen, der var konstant 4-5 hunde, store som små, vi kunne more os med, den lille sortkrøllede ”Rose” var nok kælebarnet.

Når der var foranstaltet rottekampagne i svinestalden, der var forfærdentligt plaget af de uhyggelige dyr, der havde gode livsbetingelser, da alle husdyr, incl. rotter blev fodret godt i Møllen.

Bag nogle træplader på ydervæggen havde rotterne gode livsbetingelser. Hundene og vi børn som hjælpere, syntes det var så spændende at fange rotter, at vi ofte holdt ud til mørket standsede fangsten



Her et billede af mølledammen som Niels, Hans og Axel brugte til sejlads og fiskeri. Mølledammen forsvandt i 1936, da vejen gennem gården blev lukket og ført hen over "dæmningen" som strækningen blev kaldt før i tiden. Igen fra Lokalarkivet.

Også i min barndom var bækken et yndet sted at lege for vi børn, og for de andre drenge fra Ødum, der er blevet pjasket i bækken, lavet diverse broer og svævebaner over bækken og meget andet.

Axel fortsætter:
Noget der også optog børnene meget, var når møllersvenden lod dem få adgang til "Indelukket", bygningen som var bygget hen over vandhjulet, spændende var det at se vandmasserne falde ned over vandhjulet, og mærke køligheden i det halvmørke rum.
Så hjalp vi drenge altid møllersvenden, som altid var glad for den ringe hjælp drengene kunne yde.



Her ses "Indelukket" og en af hundene.

Axel fortsætter:
Det var som tiden stod stille i Møllen, mærkeligt gammeldags med hensyn til deres livs-vaner, hele familien, inkl. tjenestefolkene, hvoraf der altid var mange, spiste middag sammen ved det lange bord i "Møllestuen" og alle sad på en hård træbænk.
Et mægtigt lerfad med dampende grød blev sat ind og alle langede til fadet, efterretten var gerne stegt flæsk med sovs og kartofler.
Når man havde spist slikkede man sit hornbestik af, og satte det ind ved loftbjælken.
Niels` morfar kom også i Møllen, og han havde altid sin pibe i munden, som han nødtvunget tog ud, men når han var efter drengene, svingede han med piben og råbte: *"La mæ no si, ti i æ nowen gjæv bø´n – helles ska a fa…….. komme ette je."* (Lad mig nu se, i er nogle artige børn, ellers skal jeg fa….tage mig komme efter jer.) Han boede i "Bedstefars hus" lidt fra gården. (i dag Ødumvej 12)

Niels og Axel blev ved med at være venner, og i Axels beretning, på mange mange sider, om "Niels i Møllen" læses, at de holder sammen til Niels´ død i 1935.
Inden blev Niels gift med Dorthe Marie, og de boede på "Tobæksminde."
Hvad der blev af Niels fra Møllen, kan læses i Høst oktober nummer fra 2023

Tobæk Mølle blev efter Jens Jensen overtaget i 1916 af Direktør Poulsen, Kreatursalgsforeningen. 1917 overtager møller P. Rasmussen gården. I 1922 brænder de to staldlænger, og bliver genopført.
Den 1. marts 1923, overtager mine bedsteforældre Tobæk Mølle.

Beretning af Niels Møller på Ågård

Min farbror Niels Møller, og Anna ejede Ågård og boede der det meste af livet, inden Niels Møller døde i 1981. Anna flyttede derefter i hus i Ødum, og gården solgt. Den er nu nedrevet.
Heldigvis skrev farbror Niels sine erindringer om Tobæk Mølle (mit fødehjem) ned, så det han huskede om det ikke gik i glemmebogen, og her er billede og beretningen, som farbror nedfældede det:



Tobæk Mølle-" Idyl" 1895

Vi ser den store mølledam, som bestod indtil 1935, da den nye vej blev anlagt, den havde før den tid gået gennem gården, samtidig blev vandretten solgt, og dermed ophørte mølleriet.

Farbror Niels fortæller:
Mine forældre, Ane Marie og Laurs Jensen Møller, købte Tobæk Mølle den 1. februar 1923 og overtog den 1. marts samme år.
Jeg var på det tidspunkt 11 år, og var meget spændt på, at skulle bo og virke i en gammel vandmølle, og mine forventninger blev egentlig ikke skuffede. Landbruget dertil med sine 79 tdr. land, blev drevet som almindeligt landbrug på den tid med heste, køer, svin, ænder og høns, men det er mølleriet jeg vil fortælle om.
I mølleriet stod to kværne. Stenene målte 48 tommer i diameter og var vel 14 – 15 tommer tykke. Så var der en pillekværn – altså til at lave gryn på, den har jeg kun set i drift en enkelt gang. En valse var der også, den blev brugt jævnlig, ide der var nogle kunder som brugte valset havre til hestene, endvidere en sigte, men den har jeg aldrig set i gang.

På det tidspunkt, vi kom til møllen, var der ret god søgning af landmænd, som skulle have deres korn malet. Elektriciteten kom her til området i 1919, men det var jo ikke alle, der fik det lige straks, og jo da slet ikke alle, der fik kværn.

Belysningen på møllen blev også klaret med vandkraft, idet den tidligere ejer, P. Rasmussen, havde anskaffet en dynamo, som blev trukket af vandhjulet. Der stod også en akkumulator på loftet, men den duede ikke, så når vi skulle have lys, skulle vandhjulet i gang, og når vi gik i seng om aftenen, måtte en af os have en flagermuslygte i hånden og ind at stoppe møllen, men det gik såmænd også meget godt bortset fra, at remmen, som trak dynamoen, kunne hoppe af, og så var det hele jo mørklagt.

Som før fortalt, var der god søgning til møllen dengang, og jeg kan huske, at når vi kom fra skole om eftermiddagen, var der altid møllegæster, ikke mindst om vinteren, for så havde landmændene jo bedre tid. Når de havde fået sækkene læsset af, og hestene spændt fra, og de havde fået et foder hakkelse, fulgte landmændene med min far ind i stuen og fik kaffe og en lille cerut. Jeg kan da også huske, der var nogle stykker, som spillede kort med min far.
Det var så en af mine ældre brødre, Anders eller Laurits, der passede møllen.

Arbejdsgangen foregik på den måde, at når kornet var kommet ind forneden i møllen, så blev det vejet og toldet, og med kridt skrevet på nedløbet fra en kværn. Når sammentællingen var foretaget, blev der toldet 4 pund af hver 100 pund som betaling for arbejdet. Det kunne almindeligvis blive til 200 pund om dagen, og det blev betragtet som en ganske god forretning.

Men nu var sækken klar til at blive hejset op til kværnen. Det foregik naturligvis ved møllens kraft, idet man trak i et reb og en mekanisme bevirkede, at sækkene ganske langsomt steg op på loftet gennem 2 lemme, som af sig selv klappede i, når sækken var kommet igennem.

Men det kunne give vanskeligheder med vandkraften om vinteren, idet vandhjulet i streng frost kunne fryse fast, så det måtte løsnes med økser og jernstænger, og ved snestorm fra øst – sydøst kunne afløbsbækken fyge fuld af sne, så hjulet kom i bagvande, og så måtte vi ud med skovlen og grave i sneen.

Den store mølledam kunne heller ikke passe sig selv, da den ret hurtigt ville gro til med grøde. Det var især åkander og andemad, som var dominerende, så hver eneste sommer måtte den ryddes. Det foregik på den måde, at en mand fra Selling, Jens Bertelsen (født i Langskov 1868), sømmede seks vognfjæl sammen til en tømmerflåde, og så havde han en le på en lang granstang, og med dette sejlede rundt i dammen og skar grøden løs. Når så en dag vinden kom i nordøst, drev det

ned til vandkarmen. Der stod Jens og tog det op og så kørte vi det i møddingen. Det kunne blive til mange vognlæs.
Samme Jens var kyndig på møllen, det var ham som bildede kværnene.

Fisk var der også i dammen, navnlig ål, men også en del gedder. Jeg husker en gang min broder Anders skød en gedde på 4 pund, vi fangede ål i rusen ved slusen. Det var især de mørke augustnætter, at vi somme tider kunne fange en 20-25 store ål på en nat. De var nu ikke særligt velsmagende, for de smagte af mudder.

I mosen var der et rigt fugleliv. Vildænder rugede og vandhøns var der mange af, og de var ret tamme. Gik man langs dammen en sommeraften, kunne de somme tider være helt nede i haven, og fortsatte man af mosevejen var bekkasinerne i luften med deres gækkende lyd og sankthansormene lyste omkring os.

Men kundekredsen blev mindre og mindre, og min far averterede i avisen, at korn nu kun blev modtaget til formaling hver anden dag, sådan gik det nogle år, men så skete det, at Randers Amts Vejvæsen henvendte sig til min far og ville købe hans møllerprivilegium og jord til en ny vej over mølledammen nord om gården.
Vejen gik gennem gården og har sikkert gjort det siden møllen blev oprettet i 15-1600tallet. Med den stigende trafik skulle vejen nu udenom. Det var også en meget snæver passage, idet der fra hjørnet af kostalden til stuehuset kun var 4 meter.

Så i 1935 blev vandet lukket ud af mølledammen, mølleriet blev slået i stumper og stykker med store hamre, og en ny vej anlagt, og så kan jeg mindes et lille vers, som en poetisk møllersvend med blyant havde skrevet på en bjælke i mølleriet.

Du gamle mølle stadig du går
og ældre du bliver år for år
en gang med tiden stille du står
og aldrig-aldrig mere du går.

Den 15.2.-1975
Niels Møller
Ågårdsvej 6, Ødum

Ja, således skrev min farbror Niels Møller fra Ågård, og godt at erindringerne er gemt.
Teksten blev også bragt i Hadsten Kommunes Lokalhistoriske Arkiv og Samlingers Jubilæumsskrift gennem 10 år 1970 - 1980
Niels Møller har også skrevet om, hvad han har fået fortalt om Tobæk Mølle.
Kan læses i næste historie.

Hvad der er blevet mig fortalt om Tobæk Mølle.
Fortsættelse af beretningen fra Niels Møller, Ågård



Her et billede fra den tid, som min farbror Niels Møller skriver om, her er det vejen ned i Tobæk Mølle, set fra Sellingsiden, vand-hjulet er i bygningen ved gavlen af stuehuset til venstre.



Min farbror, Niels Møller fortsætter sine erindringer, og skriver den 15. februar 1975 følgende:

Da jeg senere i livet blev gift med de gamle møllerfolk Ane og Jens Jensens sønnedatter, Anna Ingeborg Jensen, fik jeg forholdende i møllen fra gammel tid belyst, gennem ting, billeder og fortællinger.

Ane og Jens Jensen var ejere af Tobæk Mølle fra 1866 til de døde, Ane 1913 og Jens 1915.

Der var stor aktivitet i deres tid på møllen. En masse folk var ansatte. Der var 2-3 piger, møllersvend, røgter, hjorddreng, karle og daglejere, i alt 18-20 mennesker med familien, og der var stor gæstfrihed. Det fortælles, at om søndagen, når der var formiddagsgudstjeneste i Ødum, holdt de i møllen øje med, hvor mange fra Selling, der kom og gik til kirke, for på hjemvejen kom de ind og spiste til middag, og den bestod af sødsuppe, kartofler og frikadeller, men en del af de besøgende var også familie, idet møllerens havde familie både på Højgård, (*Byvej 2*) Enghavegård (*Byvej 8)* og Sellinggård. (*Tåstrupvej 35)*
I møllestuen stod der altid madvarer på et bord. Der var franskbrød, sul og hjemmebrygget øl, og fra denne stue var der, og er stadigvæk, en lem ud til mølleriet, om det var for at kunne snakke med møllersvenden, eller for at kunne give ham en dram, ved jeg ikke, måske begge dele.



Her ses døren med lemmen ud til mølleriet.
Døren kom frem under en renovering, og skjult igen.

Et andet eksempel på det gode forhold i møllen mellem ejere og ansatte er følgende, som er blevet mig fortalt.

Møllerens søn Niels og møllersvendens søn Kristian (født 1883) var nødagtig lige gamle, og det kunne jo hænde, at møllerkonen Ane skulle på længere besøg hos slægt og venner, men så havde de en ordning, at Niels kom op til møllersvendens kone Line, hun kunne mageligt have begge drengene og amme dem begge, det beviser også det gode forhold. Det kan man da kalde at komme hinanden ved.

På den tid kunne det være svært for folk i små kår at have nok til livets ophold, men i møllen gik de aldrig forgæves om hjælp. Det har sikkert været madvarer de har fået.

Da Ane dør i 1913, viste de deres opmærksomhed i taknemlighed ved i stedet for blomster til hendes båre at skænke en sølvkrans, hvorpå der står: ”Fra husmændene i Selling, Ødum og Tåstrup”

Det samme gentog sig da Jens Jensen dør i 1915.

Niels Møllers beretning er også at læse i Jubilæumsskriftet for Hadsten Kommunes Arkiv og Samlinger gennem 10 år 1970 -1980

Kransene har i rigtig mange år hængt i Ødum kirke på nordvæggen, husker jeg, men på et tidspunkt er de overgivet til Lokalarkivet, hvor de utroligt flotte kranse nu opbevares og er udstillet.

Kransene har en diameter på vel omkring 40 cm.





Sølvkransen til venstre er skænket af husmændene i Tåstrup, Selling og Ødum ved Ane Jensens død i 1013, og sølvkransen til højre er også skænket af husmændene i Selling og Ødum, ved Jens Jensens død i 1915.

Høsten skal i hus.

I dag klarekæmpestore maskiner kornhøsten på ingen tid, men det er ikke særligt mange år siden at mekaniseringen begyndte. Før i tiden var det hårdt håndarbejde at få kornet i hus.
Det tidligste billede jeg har fra høsten er af høstarbejderne i Tobæk Mølle i 1901 som ses herunder.



Her ser vi fire mand med le, og tre kvinder med rive, klar til at gå i marken.
Hvem der er på billedet kan man jo kun gisne om, men jeg tror at det er gårdejer Jens Jensen der sidder med sin hund, og er hustru Ane måske en af kvinderne, og de to andre kvinder kan være døtrene Inger Marie f. 1876 og Helene f. 1869, og måske en af de knælende drenge kan være sønnen Niels Martinus f. 1883.
Derudover var der to tjenestepiger ansat på gården, Anna Magrethe fra Grundfør og Anna Marie fra Spørring. Der var også to karle ansat, Johannes Andresen fra Houlbjerg og Hans Pedersen fra Grundfør. Derudover var det også almindeligt at bruge daglejere.
I bogen Østjysk Hjemstavn fra 1944, fortælles om daglejere fra dengang. Her står: Disse fremmede høstfolk skulle have fri kost og logi, og fik først ved høstens afslutning deres dagløn udbetalt. Den var i de første år 1 krone og 12 øre om dagen og et engangsbeløb på 5 kroner i ”vilkårspenge”.

Man startede dagen med davre (morgenmad) kl. 5 så man var klar til høstens begyndelse kl. 6. Den første halve time blev brugt på at slibe leerne. Kl. 7½ aften bankede forkarlen kraftigt på sin le som tegn på fyraften. Midt på dagen havde der været 1½ time til mellemmads spisning.

I mit barndomshjem, Tobæk Mølle, var høsten i 50-erne noget vi alle så frem til, når selvbinderen skulle trækkes frem fra maskinhuset i enden af den gamle lade, de første år jeg kan huske var den hestetrukket, inden den fik svejset en trækstang på, så den kunne spændes bag efter den nye Ferguson 31, som vi fik i 1952, men i forhold til nutidens høst var det et slæb.





Her er det et billede fra min mors billedealbum.

Efter at der var høstet skulle kornet sættes sammen i sæt, og alle var i gang med at sætte neg i sæt, som regel 6 neg i hver sæt, så det kunne tørre inden det skulle køres ind.



Her køres der korn ind, min far står i læsset, Kaj, er det vores forkarl, læsser negene og lillebror Jørgen der kører frem.



Efter at kornet er kørt ind skal der rives, her undertegnede der river marken.

Kornnegene blev kørt i laden, vi havde to lader, hvor tærskeværket stod i den ene, og når kornet var kørt ind og fyldte laderne fra gulv til kip, gik min far og karlene i gang med at tærske, kornet løb i sække og halmen kom fra tærskeværket gennem halmpresseren og bundterne væltede ud gennem en lem i laden, hvor som regel yngste manden kunne få lov til at stable dem i et stort læs.
Efter tærskningen skulle sækkene så bæres over gården og op på kornmagasinet over mølleriet, hvor kværnen stod, og det korn der ikke kunne være på magasinet blev båret yderligere nogle trin op på stuehusloftet. Sækkene var 100-punds sække som min far og karlene bar på ryggen.
Halmen som var blevet sat i stak bag laden skulle så køres ind på loftet over kostald, loftet over hestestalden og loftet over svinestalden, og i løbet af vinteren når laden med tærskeværket var tømt, ja så tog vi fat på den anden lade, læssede negene på vogn og kørte det ned til laden med tærskeværket, og det hele gentog sig.
Jeg husker, at på et tidspunkt lejede min far folk der kom med et transportabelt tærskeværk, som blev trukket af en traktor, jeg mener det var brdr. Alstrup i Mejlby.



I min mors billede album er der et billede fra en høst, hvor der har været et mobilt tærskeværk på gården, men billedet er fra før min tid, og jeg kan ikke sætte hverken årstal eller personer på.

Min far fortalte, at da min bedstefar havde gården, og før tærskeværkets tid, kom en mand fra Selling og tærskede med plejl, og nå han havde stået i laden en hel dag og svinget plejlen, og ville drage hjem, stod min bedstefar på trappen, med lommeuret i hånden, og råbte til ham om han nu kunne se og gå hjem!
Jeg husker også da vi fik nogle marker høstet med mejetærsker, en vild maskine på vist nok 6 fod, (jeg har læst, at de største mejetærskere i dag er op til 41 fod) og på den lille mejetærsker skulle stå en mand op en platform på siden og sørge for kornsækkene, som blev tippet af på marken, som de blev fyldte til. Jeg husker, det var tungt arbejde, at få dem læsset på vogn og kørt hjem.

Så kan vi jo passende slutte af med at synge **Marken er mejet**:
Marken er mejet, og høet er høstet
kornet er i laderne og høet står i hæs.
Frugten er plukket og træet er rystet,
og nu går det hjemad med det allersidste læs.
//: Rev vi marken let,
det er gammel ret,
fuglen og den fattige skal også være mæt. ://

Loen vi pynter med blomster og blade,
vi har georginer og bonderoser nok.
Børnene danser allerede så glade,
alle vore piger står ventende i flok.
//: Bind så korn i krans,
hurra, her til lands
slutter høsten altid med gilde og en dans. ://

Mikkelsdag og Høstfest

Sidst i september er det Mikkelsdag, det er der nok i dag ingen der bemærker, men tilbage i 17-1800-tallet var det en skelsættende dag i Danmark, og ude på landet var der ingen tvivl om, hvornår det var Mikkelsdag og tid til at fejre høsten, både derhjemme og i kirken. Mikkelsdag var dengang i høstens tegn, og dagen man fejrede, at høsten var overstået, og det var også "skiftedag", det var den dag gårdenes ansatte havde lov til at skifte arbejde og flytte til en anden gård, når sommerens og efterårets arbejder var overstået, man pyntede kirkerne med korn og frugter og holdt høstgudstjeneste, som vi også gør i dag.
Mikkelsdag var oprindelig en helligdag i den katolske kirke, og havde dog ikke nogen formel funktion knyttet til kirken, og blev derfor afskaffet som helligdag i 1770 sammen med flere helligdage fra dengang.
De gamle helligdage beholdt imidlertid funktionen som skæringsdage, hvor bestemte arbejdsopgaver eller begivenheder helst skulle være overstået eller påbegyndes.
Flere steder kan læses, at møget på møddingen skulle være kørt ud på markerne og vinterafgrøden også skulle være sået inden Mikkelsdag.
Jeg husker i min barndom, i Tobæk Mølle, at høsten var noget alle så frem til, så afgrøderne kom i hus.
Høsten foregik med selvbinder, hvorefter negene blev samlet op og sat i sæt.





Her ser vi et høstbillede fra min mors album, billedet må være fra begyndelsen af 50erne.

Tilbage til min bedstefars tid i Tobæk Mølle, var det ikke gårdens heste, der var spændt for selvbinderen, for gårdens heste skulle **ikke** spændes for sådan et apparat, så han lejede heste til at trække "apparatet".
I høstens tid dengang, var familien, tjenestepige og karle alle i gang med arbejdet, negene skulle sættes i sæt og senere køres ind i laderne, som vi havde to af i Tobæk.



Så er høsten slut. På vognen ser vi fra venstre, en af karlene, måske Mosberg, som vi havde en der hed, Renata, (et tysk feriebarn) tjenestepigen, mig og til højre er det Michael Thuesen, karl i Tobæk Mølle i en menneskealder.

Vi har nok dengang sunget, ”*og nu går det hjemad med det allersidste læs – rev vi marken let – det er gammel ret – fuglen og den fattige skal også være mæt”.*

Og så kom vi til høstfesten.
Høstfester fra før husker jeg ikke, men der er vel ikke Morten Kork film, hvor der ikke er en vældig høstfest i, og alle får hinanden.

I dag, tror jeg, de store folkelige høstfester er forsvundet, men så må vi jo selv gå og synge, ”*Marken er mejet og høet er høstet……”*

Jeg husker ikke, at der i 50-erne var Høstfest, men i 60-erne og 70-erne blev der holdt nogle store høstfester i forsamlingshuset, hvor alle gårdmændene og deres familie, deres karle og piger alle kom, og dengang kunne der være mange fra hver gård, og det var altid sjovt og festligt.
Alle medbragte selv mad, oftest smørrebrød fra Ingas Smørrebrød i Selling, og drikkevarerne kunne selvfølgelig købes i forsamlingshuset, og altid kun brændevin, øl og sodavand, som også blev solgt i rigelige mængder.
Når der blev dækket op i salen, var det lange borde på bukke og lange bænke uden rygstød, stole var ikke en del af forsamlingshusets inventar.

Når spisningen var forbi, blev der gjort klar til dans, bænkene kom ud langs væggene og bordene kom ud, og så gik det løs, når det lokale ”byorkester” tog fat.
Som der står i sangen, Marken er mejet, *”slutter høsten altid med et gilde og en dans*.”



Her ser vi fra venstre, Vagn Thygesen fra Røved som har leveret billedet, så er det Julius Mortensen fra Ødum, så er det min onkel, Niels Møller fra Ågård og Gunnar Poulsen, tidligere ringer og graver i Ødum.
Både Julius, Niels, Gunnar og Vagn er ikke mere.
Oftest var det Niels Møller, Gunnar Poulsen og Julius Mortensen der spillede op til dans.
Vagn spillede med ved enkelte lejligheder. Billedet må være fra omkring 1970, og jeg ved ikke hvilken begivenhed der her er spillet op til.

Ved høstfesterne skulle der også ske lidt andet end dans og musik, et år skulle de pæneste mandeben kåres, og tre mand, heriblandt Julius Mortensen skulle stå på hver sin stol og så rulle sin bukseben op over knæet, og kvinderne skulle så vælge hvis ben var pænest. Julius vandt, hans ben var helt hvide, han havde lange underbukser på!

Swotpøls mæ fjætgröwe å serèb

Sortpølse (blodpølse) med fedtegrever og sirup, var altid på bordet, når der blev slagtet gris på min fædrene gård. Nok en spise, som de fleste af os ikke spiser i dag. Jo, måske til julefrokosten. Udtalen i overskriften, stammer fra Den Jyske Ordbog, og jeg tror, den svarer godt til sproget, som vi talte på landet i begyndelsen af 50erne.
Ja, hvor kom vores mad fra dengang, og hvor kommer den fra i dag.
Dengang jeg var barn på landet, kom det meste af maden fra gårdens egne produkter.
Når det var slagtetid, kom hjemmeslagteren, Jens Cristian Jensen fra Ødum, cyklende, en gris blev trukket ud i gården og slagtet. Det måtte vi børn ikke overvære, først efter at grisen var død, måtte vi være med.
Efter at blodet var løbet ned i en balje, som der konstant blev rørt rundt i, for at blodet ikke skulle størkne, kom der rugmel mv. i, og så blev det til sortpølse.
Grisen blev nu hevet over i et stort trækar med kogende vand, kogt i gruekedlen, hvorefter børsterne blev skrabet af grisen, inden den blev hængt op på en stige og parteret. Ja voldsomt lyder det, og så ud, men sådan var det.


Hjemmeslagteren i gang med at skrabe børster af grisen. Billede fra Google

Efter slagteren havde grovparteret grisen, blev stykkerne lagt ned i store zinkbaljer og båret ind i køkkenet, hvor min mor og tjenestepigen stod klar til at overtage.
En del skulle hakkes, og det foregik på hakkemaskinen, spændt fast på kanten af køkkenbordet, og trukket med et håndsving.
Det er svært at forestille sig, hvis det var i dag, at en hel gris, delvis parteret, skulle lægges op på bordet i et moderne samtalekøkken – jeg tror de fleste foretrækker, at gå i supermarkedets køledisk, når der skal mad på bordet i dag.
Når grisen så var parteret, blev kødet båret i kælderen og lagt i et stort saltkar, noget blev hakket, noget blev til medister, noget blev sendt til røgning, og noget til pålæg. Her kan jeg huske at tungen og nyrerne blev kogt, og at jeg ikke kunne li` det! Der blev kogt rullepølse og lavet

leverpostej, og jeg kan huske at hovedet blev kogt, og kødet pillet af og lavet til sylte. Alt blev brugt!
Det som ikke blev saltet, og som ikke kunne opbevares i kælderen, blev frosset. Efter kødet var pakket, blev det lagt i baljerne igen, blev læsset bag på traktoren, og før 1952 på hestevognen, for at blive kørt til frysehuset i Spørring, en bygning som var bag Spørring Hotel. Her have de forskellige brugere/andelshavere et aflåst rum i det store fælles frostrum. Nøglen til frysehuset kunne man hente på hotellet. Jeg husker, at det var et uhyggeligt sted at komme, mørkt og uhyggelig koldt, og sæt den store tunge dør klappede i!

Jeg ved ikke hvorfor vi brugte frysehuset i Spørring, men det må være det der passede bedst. I Ødum har der ikke været frysehus. I Selling var frysehuset i en bygning bag det gamle forsamlingshus, som efter frysehusets lukning brugte det som lagerrum. Det gamle frysehus er i dag privatejet.
Først langt op i 50-erne fik vi køleskab og dybfryser derhjemme, og det må havde været ret nyt dengang, da der i 1958 stadig var 3000 fællesfrysehuse i drift i Danmark.
Hanekyllinger blev der også slagtet, når der skulle kyllingesteg på middagsbordet. Det skete kun om søndagen, for det var ikke hverdagsmad, at få kartofler, sovs og kyllingesteg med agurkesalat. En høne mistede også hovedet indimellem, og den blev der kogt suppe på, og kødet kom i tarteletter.
I min barndomstid spiste vi altid varm mad om middagen, altid to retter, og altid kl. 12, når karlen og min far kom ind fra marken, og inden de skulle i marken igen. Efter maden og et lille hvil, blev der serveret eftermiddagskaffe kl. 1. Til aftensmåltidet blev der altid serveret rugbrød og pålæg, måske et spejlæg, og måske en rest fra middagsmaden.
Da jeg startede i skole, kunne jeg ikke nå, at cykle hjem og spise i spisefrikvarteret, som mange gjorde, og ”varm mad skulle barnet jo have…” Så mine forældre lavede en aftale, med min skolekammerat Arnes forældre, som boede i Ødum, at jeg kunne spise ved dem. Det gjorde jeg, så vidt jeg husker, et langt stykke tid, men på hvilket tidspunkt, den varme mad blev flyttet til aftensmåltidet derhjemme, må stå hen i det uvisse.
Af de retter, vi spiste dengang, husker jeg blandt andet stegt flæsk, mest saltet og røget indimellem – det saltede kom fra saltkarret, og det røgede hang på loftet i et klæde, efter det var kommet fra røgeri – medister, karbonader, frikadeller og altid kartofler med hvid eller brun sovs. Jeg husker koteletter eller karbonader med grøntsager og hakkebøf med løg og altid kartofler og brun sovs var menuerne, der blev serveret om søndagen.
De røde oksebøffer, og helst med rødvin til, som vi kender i dag, var ikke noget vi kendte til dengang, og vi var et stykke op i 60-erne inden der kom rødvin på bordet derhjemme.
Kartoflerne var hverdagsspise, og i 50-erne spiste hver dansker 95 kg om året, i dag er det kun ca. 40 kg, men grøntsager som gulerødder og porrer var også en del af hverdagsmaden, og stuvet hvidkål kom også jævnligt på bordet.
Så var der dage, hvor der var hvidkålssuppe eller grønkålssuppe, også med kartofler i, hvor vi fik sylte til, og når der var kogt suppe kunne det godt være, at det var på menuen et par dage i træk. Der var også dage, hvor den stod på grød, som rismelsgrød, byggrød, æble-vandgrød eller risengrød, og dage hvor vi fik kærnevælling med stegt saltet flæsk til.
Jeg husker også, som vi så i Matador, kødrand med ærter, som lærer Andersen ikke kunne tåle, og så alligevel tog et ordentligt stykke af, var en af de retter vi fik indimellem.

Oven på den første ret fik vi så æblegrød, rabarbergrød, stikkelsbærgrød, eller sødsuppe, med en klat rismels- eller risengrød i fra dagen før. Citronfromage og budding husker jeg også, men det var vist kun om søndagen, de var på menuen.
Jeg husker ikke, at vi dengang fik krydret mad, udover boller i karry, og jeg tror ikke at der ud over karryen, blev brugt andet end salt og peber.
Fisk fik vi også, vist ugentligt, når fiskemanden kom rullende med sin bil gennem gården, og når fiskene var købt, gjorde fiskemanden dem rene bag i varebilen, og hoveder og indvolde blev smidt ud på gårdspladsen til kattenes store fornøjelse. Ugentligt, kom også slagter Knud Pedersen fra Hadsten gennem gården, og jeg husker engang, han sagde til min mor, at hun skulle huske at købe leverpostej, for der var lever i, i dag! Gad vide hvad det ellers kunne være lavet af?
Bager Møller, fra Spørring bageri, kom også ugentlig, og ved bageren kunne man nogle gange få en stor kasse daggammelt wienerbrød for to kroner, det var lykken.
Derudover kom også ostemanden.
På det tidspunkt eksisterede ordet færdigretter slet ikke, der var ikke poser i Brugsen med frosne grøntsager osv., men en sæk kartofler og en sæk gulerødder kunne man få, så al mad skulle laves fra bunden, og kartofler, gulerødder, ærter, hvidkål, rødkål, rosenkål osv., som gården var selvforsynende med blev høstet, og som jeg husker det, blev kartofler og gulerødder lagt i kuler, altså lagt ud på jorden, og dækket med halm og jord, for senere at kunne hentes ind i løbet af vinteren.
En del blev opbevaret i det gamle mølleri sammen med kålhovederne og kasserne med de ny plukkede æbler.
Græskar og asier blev også høstet, og så blev der syltet, og alt kom på glas, og når hindbær, stikkelsbær, jordbær osv. blev plukket, så skulle der både syltes og henkoges, og jeg husker, at det ofte foregik i dagevis.
Maden, som blev lavet hele min barndom, var vel for det meste det, som der altid var blevet lavet, for der kom jo ingen, eller kun få input gennem reklamer, aviser og senere fjernsynet, men jeg har læst, at efter at slagterierne kom med deres slogan, Gris på Gaflen, i 1957, og med den delte opskrifter ud, begyndte tiden at ændre sig, og det må den vel også have gjort derhjemme, uden jeg husker det specielt.
I 1966, da Axel og Konrad tonede frem på tv-skærmen for første gang, begyndte man at kunne se mad, som man ikke kendte i forvejen, da meget af det de viste var inspireret af retter fra fjerne himmelstrøg.



Et af Axel og Konrads gode råd var ”RIGELIGT SMØR”

Nu om dage, i vores travle hverdag, er meget af det mad der spises, vel delvis frost og kølevarer, og måske færdigretter fra supermarkedernes køle-frysediske, som også bugner af alle former for kød, i et utal af forskellige pakninger – krydret, røget, saltet, marineret, kogt og ferskt, men vel også tilberedt af friske varer, da der stadig er både grønthandlere, fiskeforretninger og slagterforretninger, som har friske forsyninger på hylderne, og net-butikker, som bringer de friske varer lige til døren.
Ideer til nye retter til hverdag og fest, kan også hentes på internettet og i en af de utallige kogebøger, der er på markedet i dag, så gode ideer til dagens menu får vi masser af. Der kommer input gennem de bunker af reklamer og tilbudsaviser, der kommer væltende ind gennem brevsprækken, og især gennem fjernsynet, som sender programmer, hvor der laves mad både tidlig og silde.



Her er brødrene Price igen igen med et af de mange madprogrammer.
Jeg tror ikke de endnu har vist hvordan man laver "***Swotpøls mæ fjætgröwe og serèb***"

Mad udefra kendte vi ikke meget til i min barndom, og det eneste jeg husker, der kom udefra var isen til dessert, når der skulle være familiekomsammen, og det blev leveret i en kasse med tøris, for at det kunne holdes kold.
I øvrigt, når der var familiekomsammen, kom der altid en kogekone og hjalp til i køkkenet, i min tidlige barndom var det Agnes Poulsen, senere var det Thea Witting, og sidst var det Maren Eva Mortensen, alle fra Ødum, som stod for kødgryderne.
Pizza har vi kendt i rigtigt mange år, siden 80-erne, da pizza kom til Danmark, og jeg tror, at i dag spises der mere pizza end stegt lever, så nye tider vinder frem. Også Take-Away vinder mere og mere indpas, men jeg tror dog, at det er en mindre del af danskernes måltider, endnu, men tiden ændrer sig meget og Sushi, Kinesisk, Græsk, Italiensk og Thai-mad vinder mere og mere indpas.
Fastfood kom på danskernes læber for første gang i 1977 og før den tid, var det vel kun smørrebrød, fra Ingas Smørrebrød i Selling, man kunne hente og tage med hjem. (Jeg må hellere skrive, så vidt jeg husker).

Den første færdigret, jeg husker, er ”Lørdagskylling” fra Danpo, en bakke med en parteret kylling med krydderier, og lige klar til at sætte i ovnen, den kom i 1982, og den er blevet så flittigt brugt, at den først blev taget af hylderne i 2006.
Ud over en hotdog fra Max`s pølsevogn i Hadsten kendte vi ikke meget til Take-Away i 1960.



Max’ pølsevogn, blev lidt hjemløs i begyndelsen af 60erne pga. gangtunnelen og broen over Hadsten

Forår i luften

Når man i disse dage færdes på vejene, kan man ikke undgå at bemærke, at landmændene har forårstravlt, nu med store traktorer, og store avancerede landbrugsmaskiner, som bliver større og større, og ofte arbejdes der på markerne, selv længe efter at det er blevet mørkt.
Så er det, at jeg kommer til at tænke tilbage til min fædrene gård, Tobæk Mølle, hvor jorden, da jeg var barn, blev drevet med hestetrukne redskaber, der langtfra lignede maskinerne i dag. Den første traktor, en Ferguson 31 blev indkøbt i 1952, og det har nok været en stor beslutning dengang, og vist ikke helt uden bekymringer, for var der nok arbejde til en traktor på en gård med knap 70 tønderland? og for vel at afprøve en sådan, blev traktoren en deletraktor, med Ågård, som min fars bror ejede, og hvis marker stødte op til Tobæk Mølle. For min mor var det også med en vis bekymring, at et sådant "udyr" kom til gården, for som hun sagde til min far, er det meningen du skal have drengene (mig og min bror) slået ihjel? men vi overlevede da. Samtidig kom der også to-furet plov og harve til. Før den tid husker jeg, at der var blevet indkøbt en "gummivogn", en vogn med gummihjul, som afløser for de gamle kassevogne, med træhjul og løs bund og sidefjæle.



Her ser vi kassevognen, med karle, og "medhjælpere"

Før traktoren foregik alt markarbejde med heste, og som vi ser her, er en af gårdens karle i gang med markarbejdet. Som jeg husker, var der nogle år frem 3 arbejdsheste, Max, Musse og Lotte, i gang samtidig med at traktoren var kommet til. Og før traktoren husker jeg, at der var 5 heste.



Der blev brugt mange timer bag hestene, men sådan var det bare, og jeg husker ikke, at nogen beklagede sig, man kendte jo ikke andet.
Her er traktoren så kommet til Tobæk, sikke et fremskridt, og senere yderligere en traktor.



Da min bedstefar ejede gården var der også fremskridt, selvbinderen kom til, som vist herunder.



Dengang var der også store bekymringer, for sådan et ”udyr” skulle gårdens heste godt nok ikke spændes for, så min bedstefar lejede hestene, som skulle trække selvbinderen.
Som jeg husker, var der 3 heste spændt for selvbinderen, indtil der blev svejset en trækstang på, så det var traktoren, der trak udyret.
Som vi alle kender, er det jo store mejetærskere, som i dag klarer høstarbejdet, og fremskridtet har heldigvis taget et stort slæb fra landmændene, både når kornet skal i jorden, og når det skal høstes.

En tur i vridemaskinen

Nogen husker endnu datidens vaskemaskine, det var en balje og et vaskebræt, og senere vaskevuggen, hvorefter tøjet blev skyllet, vredet og hængt til tørre.



Vaskebræt og balje



Datidens vaskemaskine "Vaskevuggen"

Før i tiden har storvaskedagen været med slid og slæb, gruekedel, baljer og vaskebræt og gæve vaskekoner, der tog det tunge slæb, her er et stykke tøj en tur i vridemaskinen.



Her se vi min faster Anna t.v. og en vaskekone, som jeg desværre ikke kender navnet på. Måske er der nogen, der ved hvem det er? Billedet må være fra 40erne, hvor vandet hentes op af brønden med den gamle pumpe.

Som jeg husker storvaskedagen i 50erne, foregik det i vaskemaskine, en Ferm, som mine forældre ejede i fællesskab med flere naboer, hvor vaskemaskinen gik på tur.

Vaskemaskinen havde man så nogle dage, inden den blev flyttet til den næste i rækken, jeg husker ikke hvordan den blev transporteret, for det var ikke alle, der havde traktor og vogn.
Ferm vaskemaskinen var den mest kendte på egnen, den var fremstillet på Ulstrup Maskinfabrik, hvor den første vaskemaskine rullede ud i 1938, men det var først i 50erne, den slog igennem i de danske hjem.
I min kones familie delte man ligeledes en Ferm Vaskemaskine med naboerne, og flere har gjort det, for i 1954 rullede Frem Vaskemaskine nr. 20.000 ud fra fabrikken. Ferm blev senere solgt til Vølund.



Ferm Vaskemaskine med vridemaskine.
I 1954 reklamerede Brugsen med en sådan til 1450 kr.

Vaskedagen i Tobæk startede med, at der blev fyret op under gruekedlen i vaskehuset, som var i længen på gården, hvor der var hestestald, karlekammer og grisehus, og jeg husker, at man startede med at vaske det fine, så som duge, senere sengetøj, håndklæder, undertøj osv. og til sidst arbejdstøj, det var jo med at udnytte vandet, både i gruekedlen og vaskemaskinen, som i

øvrigt ikke havde varmelegeme, så det varme vand fra gruekedlen blev hældt i vaskemaskinen med en spand, så om det var kogevask eller en 50° vask, ved jeg ikke, hvordan man klarede.
Som tøjet var vasket og skyllet kom det en tur i vridemaskinen, som var en del af vaskemaskinen, og jeg husker, at her skulle man ikke have fingrene i klemme. Vridemaskinen var forsynet med en sikkerhedsbøjle, som man skulle slå på, hvis noget eller fingrene kom i klemme.
Alt tøjet blev så hængt på tørresnore, som vi havde et par steder på gården.
Når tøjet var tørt, blev alt det som skulle rulles båret op på loftet på huset, som forkarlen og hans familie boede i, her stod gårdens rulle, hvor den havde stået fra min bedstefar og bedstemors tid, og at flytte den var nok utænkeligt, da det var en stenrulle, et stort skrummel fyldt med kampesten.



Rullen, som vi ser, er til salg på DBA, og det var sådan en rulle, vi havde, her vist uden kampesten.

Duge og andet, der skulle rulles, blev så lagt sammen og lagt ind under rullerne, hvorefter man trak den øverste del af rullen, som var godt tung på grund af stenene, frem og tilbage, frem og tilbage, til resultatet var blevet godt.
I min tid som smed, hvor jeg er kommet på mange lofter og i kældre er jeg stødt på mange af slagsen, men der er nok ikke længere mange tilbage.
Tænk på det slid det har været før i tiden, når man sammenligner med nutidens fuldautomatiske vaskemaskiner, som for første gang kom på markedet i begyndelsen af 60erne, og med sådan en var man også fri for at give tøjet en tur i vridemaskinen.

En rød ko, farvel

Når foråret er over os, bøgen springer ud, liggestolene og grillen er fundet frem og køerne kommer på græs, kan vi begynde at se sommeren komme.
Går vi tilbage i tiden, var køerne fordelt på et hav af små landbrug, omkring 1945 var der ca. 200.000 landbrug i Danmark, og dengang tror jeg ikke, at landbrugene var specialiseret, alle havde køer, grise, heste og høns, og var stort set selvforsynende.

Det samme i mit barndomshjem, vi havde grise, heste, høns og omkring 20 malkekøer + ungkvæg af typen Rød Dansk Malkerase, en sådan ko vejer ca. 600 kg. og giver omkring 29 L mælk om dagen.
I Danmark i dag er der omkring 570.000 stykker malkekvæg, fordelt på 6% røde køer, 13% Jersey køer og hele 81% brogede køer, og gennemsnitlig har hver af de 3.200 landbrug/ mælkeproducenter 180 køer, sammenlignet med 1965, hvor der var 135.000 landbrug med hver ca. 10 køer.
De brogede køer vejer også omkring 600 kg og giver omkring 32 L mælk om dagen mens jerseykøerne vejer noget mindre og giver omkring 22 L mælk om dagen.

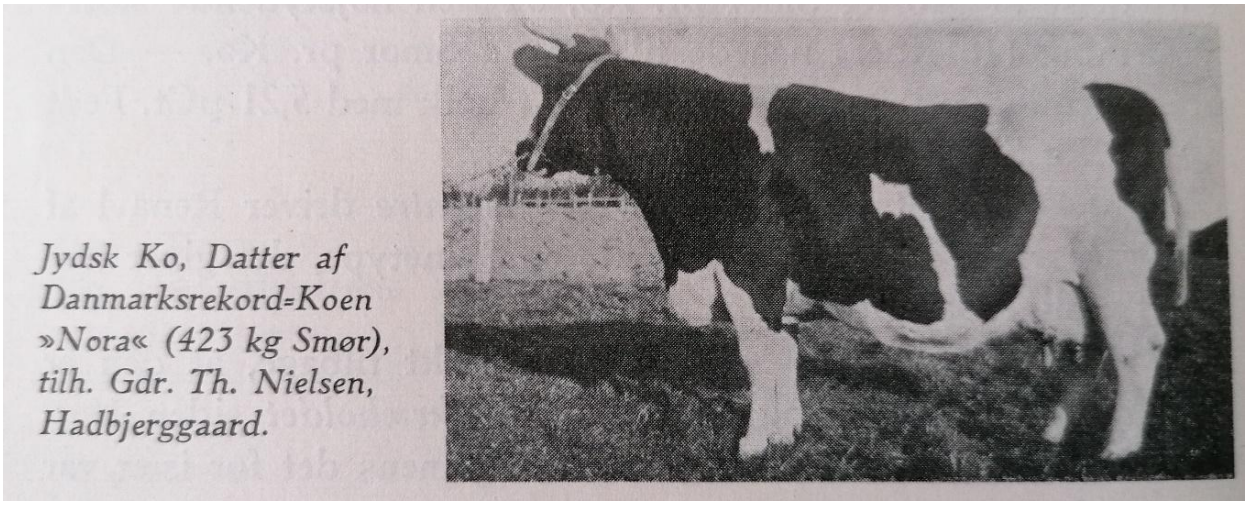

Her en broget ko fra Hadbjerggård, mon det ikke er fra et dyrskue.
Billedet er fra Randers Amts Hjemstavnsbog fra 1939.

Tilbage, dengang der var mange landbrug, var staldende ikke som de nu store løsdriftsstalde Danmark med malkerobotter og sengeafsnit og meget andet, dengang stod køerne bundet i en bås, når de ikke var på græs om sommeren.

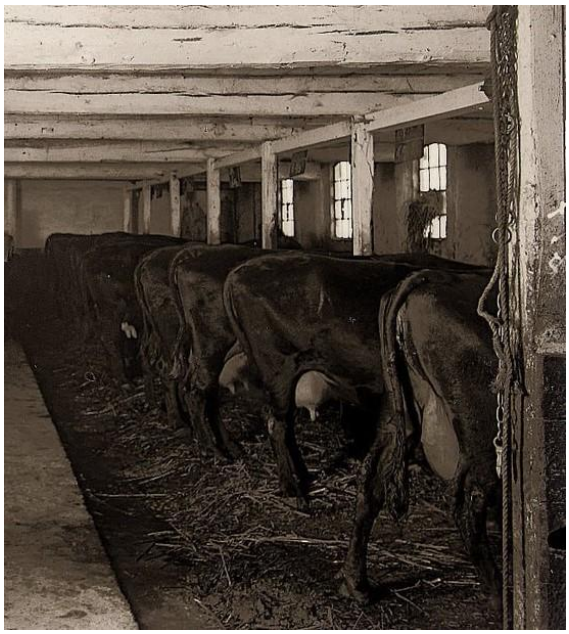

Her en typisk, hyggelig, kostald fra dengang.



Når svalerne flyttede ind under loftet, så var det blevet forår, her et foto fra Tobæk Mølle.

Når foråret kom, skulle køer, kvier og kalve på græs, og det var en fornøjelse at se, hvordan dyrene elskede at komme ud, og se hvordan de sprang rundt. Der er i dag gårde, der holder "Åbent landbrug", så folk kan komme og se, når køerne lukkes på græs.
Dengang i 50erne gik det mere sindigt til, og køerne vænnede sig hurtigt til at komme ud efter morgenmalkningen og ind igen til fodring og aftenmalkning.





Her ser vi min far traske ud på marken med køerne, og hvordan køerne nyder det at være ude, billederne må være fra ca. 1960

Mine forældres naboer, Jens og Anna Pedersen (Ødumvej 13) havde også røde køer, og herfra overskriften "En rød ko, farvel".

2:48

Når en ko skal have kalv, har den for 9 måneder og en uge siden været i løbetid og har haft besøg af inseminøren, og når Jens Pedersen skulle ringe til inseminøren, dengang jeg var barn, kom Jens tidlig om morgenen for at låne telefonen, og dengang var en telefon ikke noget, man brugte til unødig snak, så Jens ringede op, og efter at der blev svaret i den anden ende sagde Jens, ***"Jens Pedersen Moselund, en rød ko, farvel***", og så var den samtale ikke længere.
Ejendommen Ødumvej 13 hedder Moselund.



Her ser vi Jens Pedersen på vej hjem med sine røde køer.



Her kunne Jens ringe efter inseminøren.

I mit barndomshjem var ungkreaturerne som oftest på græs hele sommeren i en indhegning et stykke fra gården, men kalvene var i tøjer, og stod bundet på de græsarealer, der var rundt om gården, og de skulle have mælk, som blev båret eller kørt ud til dem på traktor, og samtidig blev de flyttet så der var friskt græs.



Her er det Renata, et sydslesvisk feriebarn der kom i Tobæk Mølle på ferie, flere år efter 2. verdenskrig.
Billedet her er fra 1952.

Lige lidt om Renata. Hun var sydslesvigsk feriebarn, som blev sendt til Danmark på

ferie efter krigen. Feriebørnene kom til Danmark fra 1949 og til engang i 50erne, og hovedsageligt fordi de trængte til ordentlig ernæring. Nogle af dem havde mange søskende, og dermed havde familierne mange at forsørge, og mange trængte til at komme væk fra de grimme krigsoplevelser.
I 1949 kom ca. 10.000 feriebørn på ferie i Danmark, og de blev alle sendt fra Flensborg Banegård, alle med et skilt om halsen med navn på forældrene og værtsfamilien, de skulle på ferie ved, og derimellem Renata.
Jeg husker, at hun over flere år kom på ferie, husker også at, vel omkring 1962, hun kom på besøg i Tobæk Mølle, nu gift og med to børn.
Har senere fået at vide, at familien rejste til Australien.



Nu vi er ved køerne, jeg har også en rød ko. Koen fik jeg vel omkring 1952-53 og jeg har passet godt på legetøjskoen siden. Koen er af gummi, og havde et kar som den kunne drikke af, når man klemte den sammen og slap, sugede den vand op fra karet, og yveret var lavet af tynd gummi, som man så kunne klemme vandet ud af.
Det skulle nu nok have været mælk.
Det er helt godt klaret, at koen nu er næsten 70 år, en rigtig malkeko kan blive op til 22 år, men de fleste malkekøer bliver slagtet, når de er 5 år.
Lige til sidst et dejligt kort fra Ødum, som jeg før har vist i historien om ”Den gamle præstegård og købmanden på hjørnet. ”

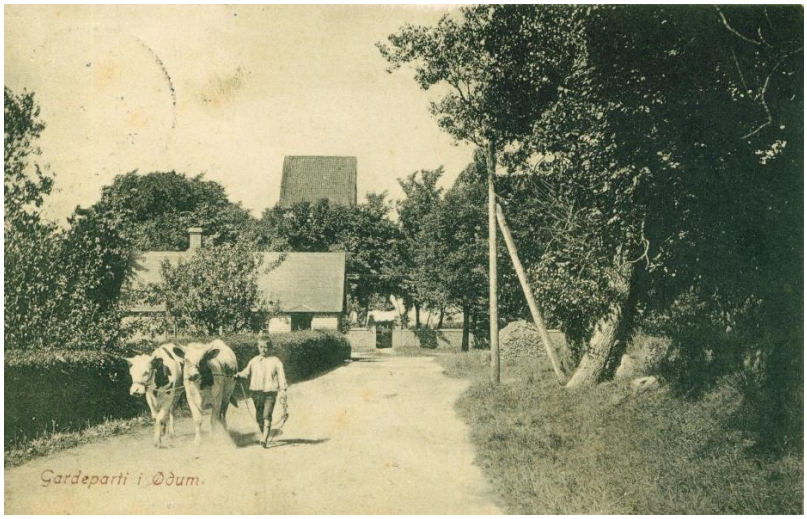

Drengen med kreaturerne. Det er aldrig fundet ud af hvem det er.

En tur i baljen

Når der bliver sommerferie, er det for mange også ensbetydende med en tur til stranden og en tur i vandet. Da jeg var barn på Tobæk Mølle, var der ikke rigtig noget der hed sommerferie, landbruget og kreaturerne skulle passes, også når det var sommer, så det blev til en tur i baljen.



Her er det sommer og badedag vel omkring 1950.



Her ved stranden ca. 1955

Jeg husker, at da jeg blev ældre, blev det sådan, at én gang årligt tog vi i familien til stranden i Ebeltoft, sammen med min onkel og familie på Ågård, det kunne også være Vosnæs Pynt, hvor vi børn så pjaskede løs i vandet, mens de voksne blev på stranden med kaffe og sommerhat, og når det var helt vildt, smøgede min far buksebenene på til knæene, så! var det sommer.
På vores ture, var det altid vognmand Viktor Leth fra Hadbjerg, eller vognmand Gissel fra Hadsten, der kørte, da der ikke var bil, hverken på Ågård eller i Tobæk, men det gik fint med Leth eller Gissel, som vist nok skiftedes til.
Madpakker, kaffe, de gule citronsodavand, håndklæder og badetøj blev pakket, og så drog vi afsted, vel sidst på formiddagen, vognmanden blev også ved vandet hele dagen, inden alle skulle hjem inden fem, der skulle jo fodres og malkes, men det var alligevel en dag vi så frem til, år efterår.



Min onkel Niels fra Ågård og min far Laurits, her foran Leths folkevogn.



Helt godt var det, når man havde anskaffet sig en bilslange.

2:51

Dengang kendte vi ikke de flotte baderinge og badedyr, der findes nu om dage.

De sommerdage, vi ville bade, og turen ikke gik med taxa til Ebeltoft, foregik i åen, Spørring Å, som bekendt løber forbi nede i lavningen mellem Ødum og Tåstrup.
Børn og voksne fra Ågård, Tobæk og Ødum drog ned over markerne, oppe fra Ågård og ned til åen, hvor der i et sving var et godt sted at bade, og det blev flittigt benyttet.





Børn og voksne på badetur til åen i 50erne.



Måske var det lige i et af disse sving, vi badede.

Da vi blev ældre, begyndte mig og min bror at gå til svømmeundervisning i Hadsten Friluftsbad, og det var fragtmand Schmidt Christensen, der var underviser, jeg husker vi skulle ligge på fliserne og lave svømmeøvelser, inden vi fik lov at komme i vandet, og jeg husker det var meget koldt. Efter badeturen kunne man tage et brusebad, også i koldt vand.

2:52

Det må havde været omkring 1957-59, vi gik til svømning i friluftsbadet, og senere, da vi blev ældre, var det der man tog ned, når der skulle bades, så det var håndklæde og badebukser på bagagebærerne, op på cyklerne og afsted.



Her et billede af friluftsbadet fra midten af halvtredserne.
Billeder er venligst udlånt af Hadsten Lokalarkiv.

Friluftsbadet blev løbende renoveret, og der var himmelvid forskel fra friluftsbadet blev gravet ud i 1937-38 og indviet i 1939, til de sidste år, inden det lukkede.
År 2000 blev det besluttet at lukke badet, som i dag er fyldt op, og der ligger huse på stedet, så nu må man ud af byen eller en tur i åen, for at komme ud at bade.

2:53

Badebukser med lommer

Nu var vi i vandet i sidste historie, så vi fortsætter.
At have lommer i badebukserne kan være en dyr fornøjelse, især når man, også på ferien, skal have sin SmartPhone inden for rækkevidde, men det er ikke ret smart at have telefonen i lommen, når man tager sig en dukkert i svømmepølen, som mit barnebarn på 15 gjorde forleden, og så må der igen en ny telefon til.
Ja, jeg skriver igen, for så knækker glasset, eller der kommer en ny endnu smartere model.
De problemer havde vi ikke, da jeg var i den alder, da var en telefon, hvis man havde en sådan, et apparat som hang på væggen og fyldte ca. ½ m², så den blev der ikke flyttet rundt på!
Størrelsen på telefonen skyldtes dengang, at den indeholdt store batterier, som var nødvendige for telefonens funktion, og der gik mange år inden fastnettelefoner blev uden batterier.



Det var sådan en telefon, som hang på vægen i mit barndomshjem.

Da jeg var barn i 50erne, havde mange vel nok telefon, men flere af naboerne, hvor jeg kommer fra, havde ikke telefon, og det var almindeligt at man kom og lånte telefonen. Jeg husker, at engang kom gårdens forkarl og bankede på vinduerne en mørk vinteraften, hvor det sneede ret godt, der skulle ringes til jordemoderen, der var fødsel på vej, men på grund af det meget dårlige vejr skulle jordemoderen hentes i Hadsten, og hestene blev spændt for, og min far og forkarlen drog ud efter hjælpen. Ja, det var andre tider.
Telefonen, vi havde, var en "partstelefon", dvs. at vi delte telefonnummeret med min farbror, og ville man bruge den, skulle man lige løfte røret og høre om telefonen var i brug, inden man ringede op til centralen. Når telefonen ringede, og røret blev taget, kunne det nemt være til den anden part, og ved hjælp af et håndtag skulle man så flytte samtalen fra en telefonlinje til en anden.
Når man skulle ringe op, drejede man nogle omgange på håndtaget på siden af telefonen, som så lavede en spænding i ledningen til centralen, hvor en klap på centralpulten slog op, og et hul kom til syne, en venlig dame satte så et stik i, og man var igennem til centralen. Her bad man så om nummeret på den man skulle tale med, og stikket blev så proppet i ved det nummer, som vedkommende havde, og centralen fik modtagerens telefon til at ringe, og forbindelsen var etableret. Når samtalen var forbi, drejede man igen på håndsvinget, for at centraldamen kunne se, at samtalen var forbi.
På de små centraler kendte centralbestyreren de fleste abonnenter, og man kunne ringe op og sige, giv mig lige barberen, og så fik man det. Det var næsten som nu, for hvem kan huske telefonnumre, nu hvor alle står med deres navn i telefonerne.
Ja, dengang gik det ikke så heftigt til som nu, og selv vi gamle er nu med på moden med IPhones / Smartphones, for at have en fastnettelefon er blevet dyrt, og de er kraftigt på retur, og samfundet går nu i den retning, at man ikke kan begå sig uden mobilen.

2:55

Giro 413

Forleden i Tv-programmet ”Kender du typen”, nok en genudsendelse igen igen, udtalte Flemming Møldrup
”***der er vel ingen der ikke har en playliste***”, og så er det et af de tidspunkter, man indser, at man nok er ved at blive for gammel, godt nok kender jeg ordet ”**Spotify**” og ”**iTunes**”, men brugen af dem vil jeg overlade til andre, her nøjes vi med P4.
Da jeg var barn i 50erne, hørte vi også radio fra Statsradiofonien, som det hed dengang, men jeg husker ikke, at radioen var tændt for at høre musik, for så vidt jeg husker, var der ikke meget musik dengang, men den var altid tændt, når der kom ”Pressens Radioavis”, som nyhederne hed dengang, og som kom 12.30 og 18.30, og så skulle vi også høre ”Vejrmeldingen”, ”Svinenoteringen” og ”Ægnoteringen”, blot for at nævne to af de mange noteringer, der blev udsendt.
Et af ugens højdepunkter var programmet ”Ældre Dansemusik” med Bror Kalles Kapel, vist torsdag aften, og så selvfølgelig ”Ønskekoncert” om søndagen, det var helt fast tradition, at det skulle høres.
Ønskekoncerten, GIRO 413, blev sendt første gang 8. januar i 1950 med Otto Leisner som vært, og har været sendt siden.
Jeg husker, at det bedste var, når de spillede ”Jeg har min hest, jeg har min lasso”, så kunne det ikke blive bedre, og vi børn sad på gulvet foran radioen og lyttede med store ører.

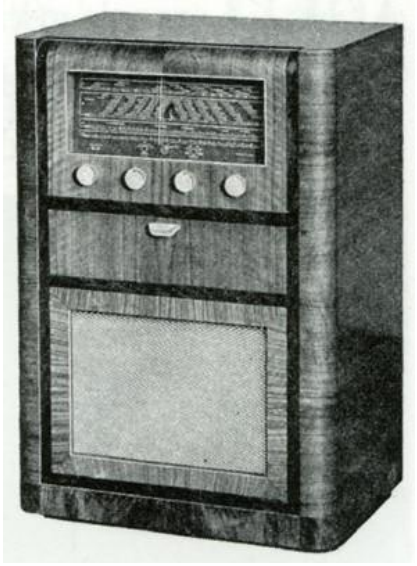

Som jeg husker, vores radio i 50erne



Her er det Peter Malberg og Poul Reichhardt der synger og spiller ”*Jeg har min hest jeg har min lasso*.”
Af de populære numre kan også kan nævnes, er ”*Bamses fødselsdag”*, ”*Mor er den bedste i verden”, ”Hele ugen alene” og ”Der sidder en vovse i et vindue”*.

2:56

Siden GIRO 413 begyndte i 1946, er der indsamlet milioner af kroner, som går til foreninger, der hjælper børn og unge der er socialt dårligt stillede. Lyttertallet toppede i 2011 med ca. 800.000 lyttere hver søndag, men efter at programmet er flyttet fra P4 til DAB kanalen P5, er det nu faldet til 169.000 lyttere.

De mest spillede numre i GIRO 413 de sidste 10 år er ”Kald det kærlighed”, ”Kære lille mormor”, ”Rigtige venner” og ”Mormors kolonihavehus”.

Da jeg var omkring 12 år, købte jeg egen grammofon, nu skulle der spilles musik, jeg husker den blev købt i en marskandiserbutik i Randers, og jeg mener, at prisen for grammofon og nogle plader var 75 kr. Grammofonen var en rejsegrammofon, som skulle trækkes op, og kort tid efter at jeg havde købt den sprang fjederen. Heldigvis kunne den laves, og blev lavet ved Hadsten Radio, som Emil Pedersen var ejer af, og jeg mener at det kostede 16 kr. at få den lavet, men så fik jeg også en æske med nye gramofonstifter med, da det ikke var noget han solgte mere.





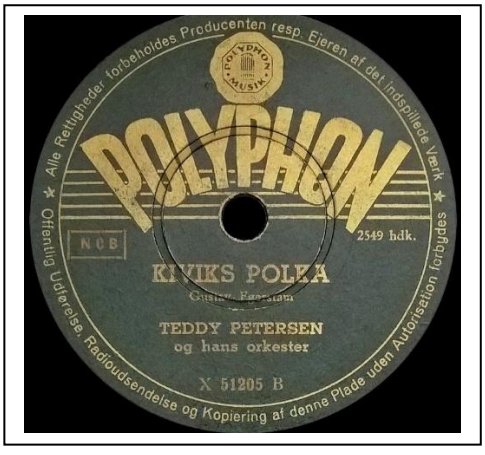

Her er en grammofon, som jeg havde dengang og to af de bedste grammofonplader fra dengang. Min ”Onkel fra Minnesota”, med Buster Larsen, som sang ”*Jeg begyndte som avisdreng og blevhurtigt millionær, det bliver man sgu ikke af at gå med morgenaviser her”* og ”Kiviks Polka”, joo, det var sejt med egen grammofon.

2:57

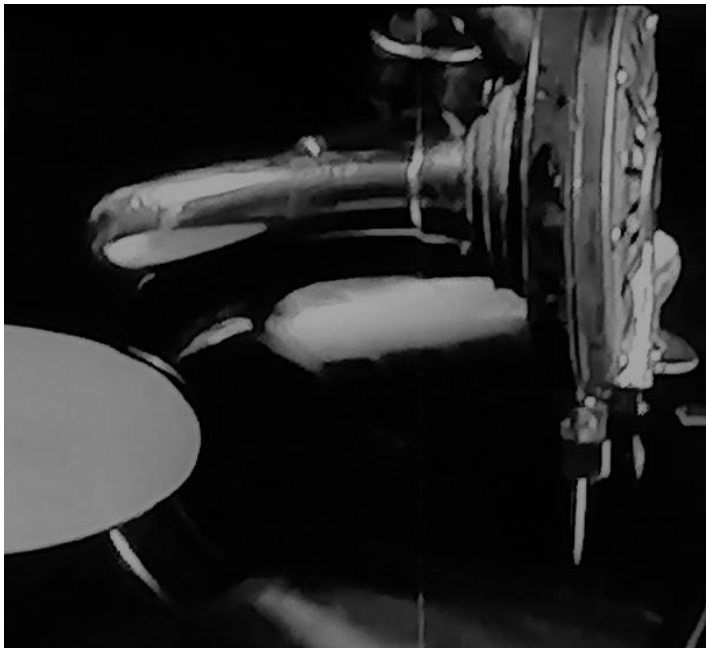

Når musikken begyndte at skratte, vendte man stiften en halv omgang, så gik det igen.



Min første elektriske grammofon var som denne her, så var man smart grammofon.

Omkring de 14 år, var det absolut ikke inn at have en grammofon der skulle trækkes op, så den blev solgt for ingen penge, husker jeg, og jeg fik elektrisk grammofon som den her, og de to første plader jeg havde var ”Brænd mine breve” med Bjørn Tidmand og ”Den lille gyldne ring” med Gustav Winckler, der blev spillet igen og igen ved en ungdomsfest, som vi kaldte det dengang, og som blev holdt derhjemme, inden jeg skulle på efterskole i efteråret 1962.
Da efterskolen var forbi, og jeg kom hjem i 1963, kom en ny radiokanal til de unge, Danmarks Musikradio, nu P3, og her var jeg nødt til at købe en transistorradio, det blev en Phillips, og jeg husker at min far, syntes det var noget forfærdentlig musik, de spillede. Jørgen de Mylius (dengang

Jørgen Mylius) var vært på programmet ”Efter Skoletid”, ”Top 20” og andre programmer for unge. Han havde sit første værtsprogram den 29. januar 1963, og har være med siden.



Sådan så min første transistorradio ud



Jørgen de Mylius dengang

Så kom TV til og Otto Leisner med ”Pladeparade”, og med alle de input var man jo nødt til at købe flere plader, og de to første kom lidt i gemmerne, for man måtte jo følge med tiden, og nu er grammofonen væk, alle pladerne, senere spolebåndoptageren og båndene er væk, så kasettebåndoptageren og alle kasettebåndene, og de CDer vi har nu, er på vej væk, og kan vel snart ikke købes længere.



Her Otto Leisner og programmet ”Pladeparade”

Jeg tør slet ikke tænke på alle de penge, man har investeret i udstyr gennem tiden for at kunne høre musik, ud over det de sender i radioen, og alt det udstyr, man også har skaffet sig af med, igen, og dem der i dag køber musik på **Spotify** og **iTunes,** kunne sparre en del ved at høre **GIRO 413**.

Her er fjernsynet.



Nu har nogen af os der har set både Krøniken og genudsendelsen af Krøniken, hvor Kaj Holger og sønnen Erik i de første afsnit har meget forskellige holdninger til, om der kommer fjernsyn i Danmark, og om det er noget, danskerne vil bruge penge på, og vi må vel sige, at Kaj Holger tog fejl, fjernsyn i hjemmene bredte sig hurtigt, og her er det så, at jeg tænker tilbage på, hvordan var det nu lige det var, da vi selv fik fjernsyn.

I 50erne var fjernsyn ikke noget vi hørte om, og jeg husker ikke, hvornår jeg hørte om fjernsyn for første gang, der var ikke nogen i vores omgangskreds der havde fjernsyn, og det var vel heller ikke noget vi savnede, da vi ikke dengang, som nu, blev præget af reklamer, nok har der også dengang været reklamer i aviserne, men i mere beskedent omfang.

De handlende gjorde åbenbart noget for at udbrede fænomenet, da der en aften blev demonstreret fjernsyn i skolens gymnastiksal, som også var byens forsamlingshus, og jeg husker også, at vi børn ikke måtte komme med, det var kun for de voksne, fik vi at vide!

Om det var Emil Pedersen fra Hadsten Radio, eller det var elektriker Egestad i Hadsten, som også solgte fjernsyn, der her gjorde salgsfremstød og sørgede for fremvisningen i forsamlingshuset, ved jeg ikke, og folk på landet kom jo ikke sådan til byen for at se på butiksvinduer, og så måtte butikkerne jo komme til folk, og det har nu nok også gjort et vist indtryk at se en så nymodens ting.

Min onkel på Ågård var den første, vi kendte, der fik fjernsyn, og jeg husker, at det stod i "den pæne stue" for sådan en investering, havde man ikke i dagligstuen.

Jeg husker, at min familie og vores naboer skulle på Ågård for at se fjernsyn, og gummivognen, forsynet med havebænk, blev spændt efter traktoren, og alle drog afsted over markvejen. Så vidt jeg husker, var det Tv-teateret, der viste et stykke med Frits Helmuth og Anne Mette Svendsen, og alle sad bænket omkring det nye fjernsyn. Det skete mere end en gang, at vi tog turen over markerne for at se noget spændende. Og så pludselig en eftermiddag i 1959 rullede Egestad ind i

gården med en stor kasse, og da den blev båret ind i stuen, og min bror og jeg så det var et fjernsyn, blev vi ellevilde, så vilde at den kurv med æg, som vores tjenestepige samtidig kom ind gennem stuen med, fik et puf, og en del af æggene gik i stykker.
Jeg er ret sikker på, at det, der blev sendt den første aften vi havde fjernsyn, var en håndboldkamp, og at elektrikeren en stor del af aftenen kravlede rundt på loftet, for at rette antennen ind til det rigtige billede.
I Ødum var det teglværksarbejder Jepsen, der først havde tv, og her blev der også forsamling af byens børn omkring det nymodens fjernsynsapparat, men hvad der ellers blev vist, og hvad vi så de første år, står noget uklart hen, men jeg har læst, at der i 1961 blev sendt hele 25 timers tv om ugen, og de udsendelser, jeg især husker fra dengang, er Dr. Lieberkind, som fortalte om dyr, og Cirkus Buster med Buster Larsen og klovnen Viggo, som altid fik flødeskumslagkager kastet i hovedet.
Jeg husker også, at vi nogle gange så på en tekst, ofte i flere minutter af gangen, på tværs af skærmen TEKNISK UHELD, VI BEKLAGER.
Der var jo også pausefiskene, men det var først i 1981 de kom på skærmen, jo, da fik man ikke stress af at se fjernsyn, og var ikke uenige om hvad man skulle se, for der var kun én kanal at vælge imellem.
Når man går lidt tilbage i arkiverne, kan man se, at der blev sendt regelmæssige udsendelser helt tilbage i oktober 1951, hvor tv-speakerpigen Lilly Broberg, for første gang sagde ” Goddag, her er fjernsynet”, men da var der ikke mange der kunne se med, i 1955 var der 3.500 fjernsynskikkere i Danmark, så kom det til at gå hurtigt, og i 1960 var der hele 388.000.
Der findes ikke mange husstande, som ikke har fjernsyn i dag og endda flere af slagsen.


Fra den første udsendelse i 1951

Med alle de tv-pakker og tv-løsninger der er i dag, må vi nok sige, at Erik fik ret, fjernsynet kom til Danmark.

Rent vand, det kommer da ud af hanen!



Det er en selvfølge at åbne for sin vandhane og tage sig et glas rent vand, og de færreste tænker over, hvor vandet kommer fra.
Der er lang vej, fra vandet bliver hentet op fra vores grundvand, til det kommer ud af hanen. Først gennem grundvandspumpe og råvandsledning, så gennem filter og rentvandstank, derefter gennem pumper der sender vandet ud, og sidst gennem hovedledninger og stikledning, inden det kommer til vores vandhane.
Da jeg var dreng i begyndelsen af 1950-erne i Tobæk Mølle, var der blevet installeret vandværk, og der var kommet en vandhane over vasken, men få år før var der kortere vej, da foregik det ved pumpen, når der skulle hentes vand eller bruges vand til vask.



Her er min bedstemor Ane ude efter vand til husholdningen.



Her sen min faster Anna (tv) og en medhjælpende vaskekone fra Selling, i gang med storvasken i Tobæk Mølle omkring 1950.

Da jeg kom i lære, ved smeden i Ødum i 1964, havde alle gårdene på landet egen brønd og eget vandværk, og jeg husker, at der stadig var enkelte mindre landbrug, der havde den gamle håndpumpe, og husker stadig de mange brønde man skulle ned i for at reparere vandværket. En af de brønde jeg frygtede mest at komme ned i, var brønden ved Oluf Sørensen på Røved Nedergård. Den var en dyb brønd, jeg mener, at den var 28 m, og var en murstensbrønd som billedet herunder.

2:62



I brønden var monteret en stempelpumpe, en pumpe med motor og remtræk, som trak en stempelstang ned gennem det lange rør ned til stemplet, som sad lige over vandoverfladen, de ca. 20-25 m nede, og en vinter, hvor det var galt, skulle jeg ned i brønden.
Det foregik på den måde, at en stige bundet til et tov blev hejset ned i brønden og den anden ende af tovet blev bundet i vores varevogns kofanger.
Jeg stod på stigen med et tov om livet, som gårdens karl havde fat i, heldigvis en stærk karl, mens mester, Gunnar Sørensen bakkede hen mod brønden, og jeg og stigen strøg nedad, der var bare det, der var is på gårdspladsen og bilen kurede så meget, at jeg måtte op på de øverste trin af stigen, for ikke at ryge med ned i vandet, som stod i brønden.
Våd, det bliver man, når man skiller stemplet ad nede i brønden, for så kommer alt det vand, der står rørene ovenover, men operationen lykkedes, der kom ny pumpelæder i, og der var vand igen på Røved Nedergård.
Senere blev et borerør sat ned i brønden og brønden fyldt op, og et moderne vandværk blev monteret.

I Ødum by havde hver gård og hus også sin egen brønd, indtil driftige mænd gik sammen for at få fælles vandværk i 1938. Helt præcis den 13-1 1939 blev den første bestyrelse valgt, det var Gårdejer Poul Knudsen fra Kirkely (Ødum torv 5) Brugsuddeler Niels Henriksen, Boelsmand Peter Jensen Sørensen (Ågårdsvej 4), Teglværksejer Ejnar Hansen og Vognmand Andreas Mikkelsen (Andreas var gift med Lærerinde Sonja Mikkelsen, og boede på Ødum Skole)
Tilbuddet, byen fik på vandværket, lød på 13.700 kr. for vandværksbygning, ca. 2 km. hoved- og stikledning, pumpe og hydrofor. Fredag den 24-4 1939 blev der lukket vand i rørene, her var det også en stempelpumpe der blev anvendt, og alle 20 forbrugere, som var tilsluttet, underskrev lånet på de 16.000 kr. som var blevet optaget i Sparekassen for Randers og Omegn.
Det første års vandafgift blev sat til 47 kr. + 2 kr. pr. hane, man havde installeret.



Det var før blandingsbatteriets tid, der var vandhaner over køkkenvasken, som her i Katrine Larsens køkken. Billedet er fra Matador.

I 1941 kom der også vandklosetter til Ødum, og for et sådan skulle man betale 9 kr. i haneafgift. Jeg husker, at i 1970 da vi havde købt hus i Ødum, gik Bernhardt Bagger fra BetteØdum rundt og opkrævede vandafgift, jeg mener det var hvert kvartal og det kostede 11 kr. hver gang.
Den kvartårlige opkrævning blev afløst i 1972 til helårlig betaling, og nu på Giro.
Gennem tiden har der været mange forskellige løsninger på, hvordan vandet blev afregnet, lige fra datidens haneafgift, til faste priser for gård, ejendom eller hus, optælling af dyreenheder mv.
I 1957 steg vandprisen med 50 procent, da der skulle samles ind til en udvidelse af vandværket i 1958, og de vognmænd i Ødum, der havde mere end én bil, skulle betale 10 kr. yderligere.
I 1960 kom yderligere en afgift oven i, nu skulle man betale 20 kr. om året, hvis man ville vande have, og senere blev der pålagt et gebyr på 50 kr. hvis man havde et svømmebassin. (jo det var der nogen der havde)
Det var et værre bøvl at få fastsat priserne, så i 1974 blev der på generalforsamlingen besluttet, at det var bestyrelsen der fastsatte prisen, uden generalforsamlings godkendelse.
I 1989 blev Ødum Vandværk pålagt at forsyne Røved med vand, så der skulle udbygges med pumper mv. og prisen reguleres, der blev indkaldt til ekstraordinære generalforsamlinger, jeg husker, at der var over 50 der mødte op. Den 26. april 1989 skrev Århus Stiftstidende, ”Slut med 50 års fred om vandet” og de havde ret, det blev nogle turbulente år.

I 1994 besluttede man, at inden året var omme, skulle alle have deres forbrug målt med en vandmåler.

I 2000 fik vandværket fra kommunen et pålæg om at forbedre forsyningssikkerheden, da vi kun pumpede fra én boring, vi søgte dengang Århus Kommunale værker om nødforbindelse, Amtet og kommunen var indblandet, og det endte med, at vi flyttede boringerne ud på marken og fik langt større forsyningssikkerhed.

Nu står vandværkerne igen over for nye udfordringer med nødforbindelser og indvindingsbeskyttelse, som der kun er forbrugerne til at betale, så pas på vandet, så det forbliver en selvfølge, at man kan åbne for vandhanen og tage sig et glas rent vand.

Rigtig kaffe

Ja, hvad er rigtig kaffe? Her i sommer var vi til havefest hos vores søn og svigerdatter, som kunne fejre halvrund bryllupsdag, og gavebordet var fyldt godt op, og herimellem var der en af de der superkaffemaskiner, en af dem der vel ikke selv plukker bønnerne, men den kværner og gør ved, inden der så kommer kaffe ud med skum på toppen, og måske kan den meget mere end det, og her er det så, man tænker tilbage på dengang, hvor det var madam blå, der var moderne.



Her er Latte Macchiato maskinen taget i brug.



Madam blå ses her med kaffetragt.



Madam blå med låg. låget passede også i tragten.

Ja, her er generationer til forskel, og meget kaffe er brygget i den tid. Kaffe omtales for første gang i Danmark i 1665, da blev det solgt fra apotekerne og var absolut kun for samfundets top.
I 1783 forsøgte kongen at forbyde bønder at drikke kaffe, men måtte trække forslaget tilbage, da stavnsbåndet blev ophævet, og kaffen allerede dengang havde bidt sig fast, og vundet over teen, som var blevet drukket hidtil. Man ristede selv bønnerne på en pande over åben ild og knuste så bønnerne i en morter, inden man så lavede kaffe ved at komme bønnerne i en tragt med bittesmå huller, og hældte så kogende vand over, og den metode har i øvrigt ikke ændret sig.
Madam blå kom til i 1895, efter at blikkenslager Poul Glud og isenkræmmer Trols Marstrand i 1879 begyndte at fremstille og sælge køkkengrej af tin, og det udviklede sig så til den emaljerede kaffekande fra Glud og Marstrand, som mange af os husker. Kaffekanden blev fremstillet i 18 forskellige størrelser, op til 50 kopper kaffe. Salget gik godt og i året 1900 blev der produceret 200.000 kander. Produktionen fortsatte frem til 1966, hvor kaffemaskinen, som vi kendte fra dengang, tyske Melitta, var kommet til Danmark i 1965 og hurtigt fik godt fat i danskerne.

2:66

Hvis nogen har glemt madam blå, så er der vel ikke en Morten Koch film, hvor den ikke er med, og i Matador er kanden selvfølgelig på bordet i Lauras køkken, hvor der blev brygget megen god kaffe. Nu er Lauras køkken jo kun en del af en film, men også det virkelige liv blev der sat pris på god kaffe, og når det skulle være ekstra godt, var det jordemoderkaffe man drak. Jordemoderkaffe skulle vel være en ekstra stærk kaffe, der blev drukket når der var gang i en hjemmefødsel.
Da krigen kom i 1939, måtte alting rationeres, først benzin og kul, og straks efter også kaffe og the og meget andet, og rationeringsmærkerne blev indført, og blev for flere produkter brugt langt op i 50erne.
I januar 1942 var beholdningerne af kakao og kaffe opbrugt i Danmark, og kaffeerstatningerne og kaffetilsætningerne blev så brugt uden kaffebønner, sidst på krigen blev der også rationering på kaffeerstatning, og først den 1. oktober 1952 blev kafferationeringerne ophævet.
Blandt mange produkter var det mest de kendte kaffetilsætninger Richs og Danmarks, som blev brugt langt op i tiden, og det var først op mod 60erne, at vi i Danmark begyndte at drikke kaffen uden kaffetilsætning.
I begyndelsen af 1900 tallet opstod fabrikkerne, De Danske Cichoriefabrikker, som producerede Richs, og Kaffesurrogatfabrikken Danmark A/S som producerede Danmarks. Tilsætningsprodukten blev fremstillet af korn, cikorierødder og sukkerroer, og blev solgt i 250 g pakninger.



Her ser vi et gammelt reklameskilt for Danmarks



Her en pakke Richs i nyere indpakning.

Da både jeg og min kone var børn blev der brugt kaffetilsætning i vores familier, og med i pakkerne var der samlebilleder, som man så limede ind i tilhørende albummer. I min kones familie brugte man Richs, og i min familie var det Danmarks, der blev brugt. Jeg husker et gammelt slogan, ”Det er Richs der driks – men det er Danmarks der duer”

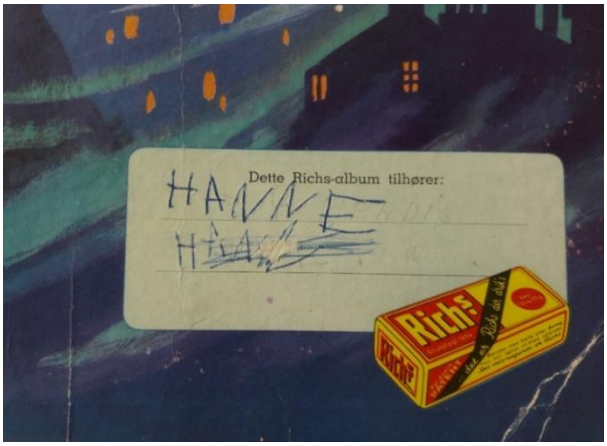



Richs og Danmarks samlealbummer i 50erne, og jo, vi har selv skrevet vores navn.

I Richs pakkerne omhandlede samlemærkerne eventyr, og i Danmarkspakkerne var det mærker med dyrefabler og dyr i naturen.
Albummerne er blevet flittigt brugt gennem årene af børn og børnebørn og er godt slidte i kanterne.



Richs eventyralbummer.

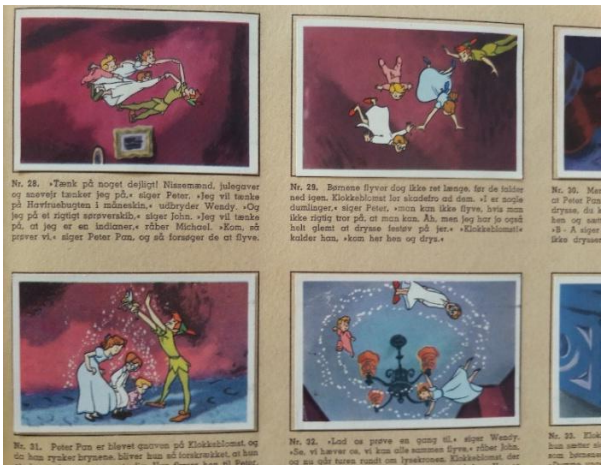

Billeder fra Peter Pan albummet.



Danmarks albummerne



Fablen ”Ulven kommer”, måske bliver der noget om det i fremtiden.

Hvornår vi i familien gik væk fra kaffetilsætningen, husker jeg ikke, og jeg husker ikke at kaffen blev betragtet som dårligere med tilsætningskaffe i, men der må jo havde været noget om de,t da tilsætningerne ikke længere kunne sælges. Begge fabrikker lukkede i 70erne.
Et af de steder, der blev talt meget om dårlig kaffe under krigen, var i Matador, i bankdiriktør Varnæs´ hjem, og da krigen sluttede, og Laurits Jensen (i serien) kom hjem fra Sverige med rigtig kaffe, også en pose til Laura i Varnæs´ køkken, ja, da har jeg aldrig set en, der var mere salig over at skulle have rigtig kaffe.
Kaffen blev brygget, og først blev den båret op til herskabet, inden Laura selv kunne få en kop af den rigtige kaffe. Herunder kan vi tydeligt se, hvor meget Laura nyder sin kop!











Beklager den forringede billedekvalitet, billederne er fra TV.



I min søgning på nettet fandt jeg dette, som kaffefirmaet Peter Larsen sælger.
Mon det er det Laura drikker.

Nu i disse dage ved jeg ikke, om kaffe nydes så meget, men mulighederne må være der, efter at der fra slutningen af 1990erne er skudt et hav af kaffebarer og kaffekæder op i byerne, og der kan købes kaffe i alle afskygninger, som espressokaffe, stempelkaffe, filterkaffe, mokkakaffe, og med smag af kanel, chokolade, vanilie og lakrids, og garanteret meget andet, som jeg ikke kender til, og hellere må lade den yngere generation om, med de supermoderne kaffemaskiner. Her holder vi os til en ganske almindelig gammeldavs kaffemaskine.

Den lille Historiebog.

Lang tid før december bliver man mindet om, at det snart er jul, når de første julekataloger dukker op, og nu når man er blevet voksen, og pensionist, synes nok mange, at det også er for galt, at allerede i oktober er der ved at være pyntet op i butikkerne, og at det skulle være som i gamle dage.

Og vejret! I gamle dage var det også meget bedre, da var der da sne i december, og i hvert tilfælde når det var jul, altså!- som vi husker det.
Når man nu nærmer sig jul, og mindes dengang det var før, kom jeg til at tænke på, at jeg som barn fik ”Den lille HISTORIEBOG”, der udkom hvert år op til jul, til en pris af 3,35 kr. og det var vel og mærke for den indbundne udgave, og jeg fik den vel læst op af mine forældre.
Jeg har ledt i gemmerne og fundet 3 eksemplarer frem med gulnede sider og tegninger til historierne, som falder helt igennem, i forhold til det vi kender i dag.
Jeg husker, at historierne, for et barn, tit var sørgelige fortællinger om børn, hvis familier ikke havde råd til at holde jul, men som så alligevel klarede det.

En af historierne hed ”Da Jens prøvede lykken”, hvor økonomien i familien stod på nulpunktet, men da radioen ovre fra København kom til Centralhotellet i den lille by for at indspille ”Kvit eller dobbelt”, og de deltagere, der skulle i radioen, skulle komme op på senen, fulgte Jens efter med rystende ben, og da radiomanden så Jens, sagde han: ”Hallo lille fyr, kom du herhen”
Jens skulle prøve lykken, og der var 3 spørgsmål, et som gav 25 kr. det næste 50 kr. og det sidste gav hele 100 kr.
Orkesteret, som var med, skulle spille 3 melodier, og Jens skulle så gætte melodierne. Jens kunne alle tre melodier og vandt de 100 kr.!
Han var fuldkommen ellevild, og spænede hjem gennem gaderne, med pengene knuget i hånden, for nu var julen reddet for ham, hans mor og hans små søskende, og der kunne blive til julegaver og gåsesteg. Historien sluttede med ” Oh, sikken en jul, mor og de små og han selv skulle fejre”.
Ja, når man hørte sådan en historie, sad man og krøb sammen, for hvad nu hvis??

Det er vel 55 år siden, jeg sidst har haft en børnehistoriebog i hånden, og har ingen ide om, hvad julehistorierne for børn handler om i dag, men i dag går man vel ikke lige op i et radioprogram og vinder.
Efter at have fundet bøgerne, som der jo nok ikke findes mange af mere, slog jeg Den lille Historie op på Google og jo, den er ikke glemt, der var 44.100 resultater, og bogen er til salg, som brugt, flere steder.
Ja, den hundredkroneseddel, som Jens vandt, kommer man ikke langt med i dag, og især når man gennemgår børnebørnenes ønskesedler, skal der helt andre pengesedler frem!





Her kommer Jens ind af døren med de 100 kroner.

Pas på Danmark soldat

For kort tid siden var vores barnebarn på session, og her trak han som de fleste frinummer, da Danmark heldigvis er et fredeligt land at leve i, og forsvaret kan stort set klare sig med frivillige og et langt mindre antal værnepligtige end før i tiden, selv om der rasles med sablerne nogle steder i verden, og hvor Danmark er med, for at prøve at bevare freden.
For år tilbage, da det var vores søn, var situationen den samme, men helt tilbage da jeg var på session i 1968 var der ingen frinummer i kurven, og jeg blev soldat ved Nørre Jydske Artilleri Regiment i Nymindegablejren i 14 måneder, da var Nymindegab ikke opdaget som turistmål, og ud over kasernen var der ikke meget i byen, det var så langt ude, at det kostede en femmer at se en damecykel, og det dobbelte hvis sadlen var varm.
Da min far var på session, fortalte han, at han blev taget til at skulle passe heste, men blev aldrig indkaldt da hestene døde! Det må havde været omkring 1925.
Min bedstefar, Laurs Jensen Møller, født i juli 1870 har åbenbart været indkaldt, nok i begyndelsen af 1890erne, hvor Danmark stadig slikkede sårene efter tabet af Sønderjylland i 1864, da preussiske og østrigske tropper, den 1. februar trådte ind over grænsen til hertugdømmet Slesvig, som dengang tilhørte det Danske kongerige, og det blev en krig, hvor Danmark tabte hertugdømmerne Launborg, Holsten og Slesvig, og mistede tusindvis af soldater i slaget ved Dybbøl, hvor Danmark kæmpede med ca. 10000 mand mod fjendens ca. 35000, og Danmark må indgå en fredsaftale, hvor grænsen bliver trukket op til Kongeåen, syd for Kolding, og går der, helt op til 1920 før Danmark får forhandlet en ny grænse på plads, den som vi kender i dag.
For at kunne forsvare vort land, har soldater, i den tid jeg kan huske, indimellem været genindkaldt, eller har været tilknyttet en enhed, hvor man skulle møde, hvis det hele brød løs igen.

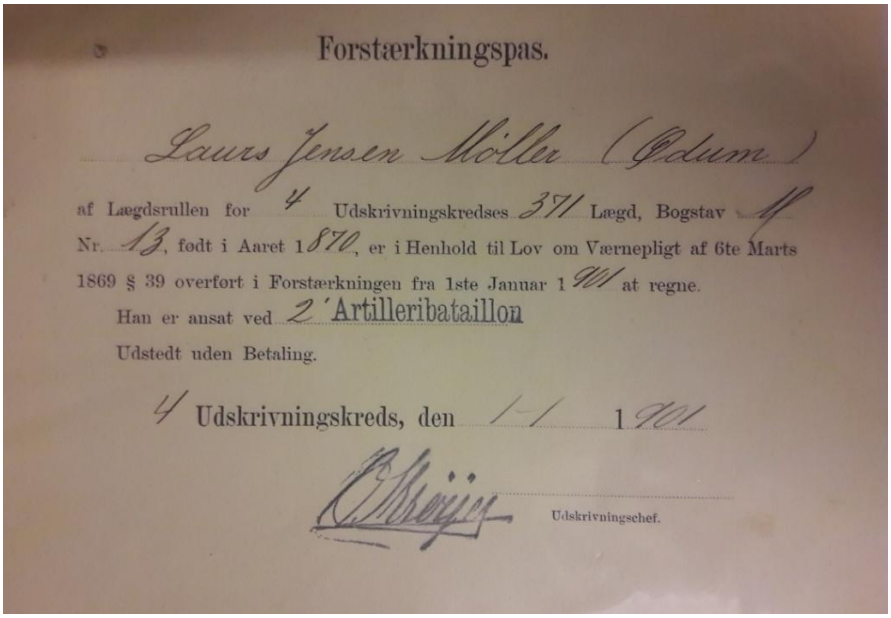

Forstærkningspas.

Laurs Jensen Møller (Odum)

af Lægdsrullen for 4 Udskrivningskredses 371 Lægd, Bogstav H
Nr. 13, født i Aaret 1870, er i Henhold til Lov om Værnepligt af 6te Marts
1869 § 39 overført i Forstærkningen fra 1ste Januar 1901 at regne.
Han er ansat ved 2'Artilleribataillon
Udstedt uden Betaling.

4 Udskrivningskreds, den 1/1 1901

Udskrivningschef.

Her har min bedstefar, fået tilsendt "Forstærkningspas" den 1. januar 1901, nok 5-10 år efter aftjent værnepligt.

værnepligt. Jeg mener, at dengang var værnepligtstiden 2 år, men min bedstefars "Forstærkningspas" var så vidt jeg har kunnet finde ud af, ikke en genindkaldelse, men en mødebefaling som tråte i kraft, hvis der måtte blive brug for det.
Under første verdenskrig 1914 – 18 tror jeg ikke han har været indkaldt, da jeg aldrig har hørt det omtalt i familien.
Det var under den krig, hvor Sønderjylland stadig var under tysk herredømme, at mange dansksindede var indkaldt til tysk millitærtjeneste.
Nu er det heldigvis længe siden, og Sønderjylland er igen en del Danmark, så i år kan vi fejre, 100-året for Sønderjylland genforening, og fejre at det er 75 år siden, at 2. verdenskrig (1940-1945) sluttede.

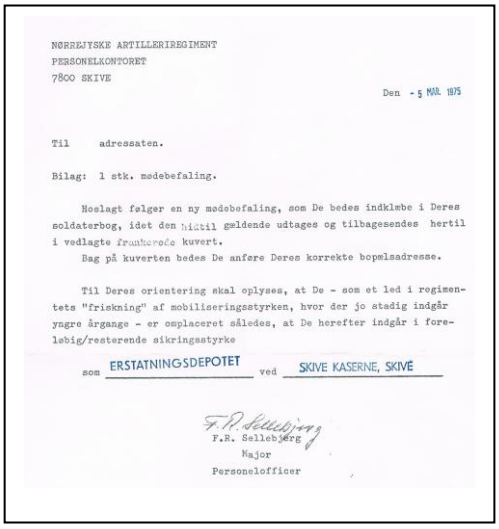

NØRREJYSKE ARTILLERIREGIMENT
PERSONELKONTORET
7800 SKIVE

Den - 5 MAR 1975

Til adressaten.

Bilag: 1 stk. mødebefaling.

Noslagt følger en ny mødebefaling, som De bedes indklæbe i Deres soldaterbog, idet den hidtil gældende udtages og tilbagesendes hertil i vedlagte frankerede kuvert.
Bag på kuverten bedes De anføre Deres korrekte bopælsadresse.

Til Deres orientering skal oplyses, at De - som et led i regimentets "friskning" af mobiliseringsstyrken, hvor der jo stadig indgår yngre årgange - er omplaceret således, at De herefter indgår i foreløbig/resterende sikringsstyrke

som ERSTATNINGSDEPOTET ved SKIVE KASERNE, SKIVE

F.R. Sellebjerg
Major
Personelofficer

Efter at jeg blev hjemsendt fra militæret, har jeg også modtaget "indkaldelse" med mødepligt hvis det skulle blive nødvendigt.
Her i 1975.

I 1987 fik jeg besked om, at nu var jeg overflyttet til Hjemmeværnet!
Gad nok vide hvor længe det gælder!

Her over 50 år efter hjemsendelsen fra Nymindegablejren, husker man nok mest de gode tider ved at være soldat, men det var også noget træls indimellem, især når man skulle ud på øvelser i alt slags vejr, og være væk fra kasernen og sin madras i flere dage, og ikke mindst FUT-banen er ikke sådan at glemme.
(FUT står for fysisk uddannelse og træning, men vi kaldte det fysisk uddannelse og tortur).
Efter hjemsendelsen har gode soldaterkammerater "indkaldt" til både 25 og 50-års jubilæum, og jeg kan fortælle, at historierne fra dengang bliver bedre og bedre, måske er det nu hukommelsen der afviger lidt.



Her er jeg klar til kamp, dengang fra 2. september 1968 til 30. november 1969.

50 år med egen vogn, skrev jeg i 2019.

I marts 2019 var det 50 år siden, jeg købte min første bil, en helt ny Folkevogn, VW1200.
Bilen blev købt kontant for 17072 kr., de første 13072 kr. da handlen blev indgået, og de sidste 4000 kr. da bilen var leveret. Ja, hvem husker ikke sin første bil.
Og, nåh ja, en af de aller første har nok været denne her.



Bilen her er med min fætter som motor. Som det ses, er motorhjælmen et skilt fra Svale Is, man bliver helt skidt tilpas, når man tænker på, hvad sådan et skilt kunne have været solgt for i dag, belært af alle de kræmmer- og antik-udsendelser, vi ser i tv. Hjul og skilt kunne man finde i ”graven”, en losseplads mellem Tobæk Mølle og Ødum, hvor man kunne skille sig af med alt, og finde alt. ”Graven” blev fyldt op med jord og jævnet, jeg vil tro sidst i 60erne.
Jeg tror bilen var et sommerferieprojekt.

Folkevognen blev købt ved J. Egestad i Hadsten, som havde folkevognsforretning på hjørnet af Nørregade og Kirkevej, hvor der senere har været cykelforretning, legetøj mv., og hvor der i dag er opført lejligheder.
Det var før, der var sikkerhedsseler i bilerne, men min kommende svigerfar, som var med ved købet, fik handlen igennem, så der kom sikkerhedsseler med i prisen, men ratlåsen måtte jeg betale for, som det fremgår hele 45 kr., og prisen for den splinter nye Folkevogn røg op i hele 17.o72 kr., men så var man også kørende, og som det fremgår var der hele 6 måneders fabriksgaranti på den nye bil, og så blev den endda leveret på hjemmeadressen, jo, det var stort.

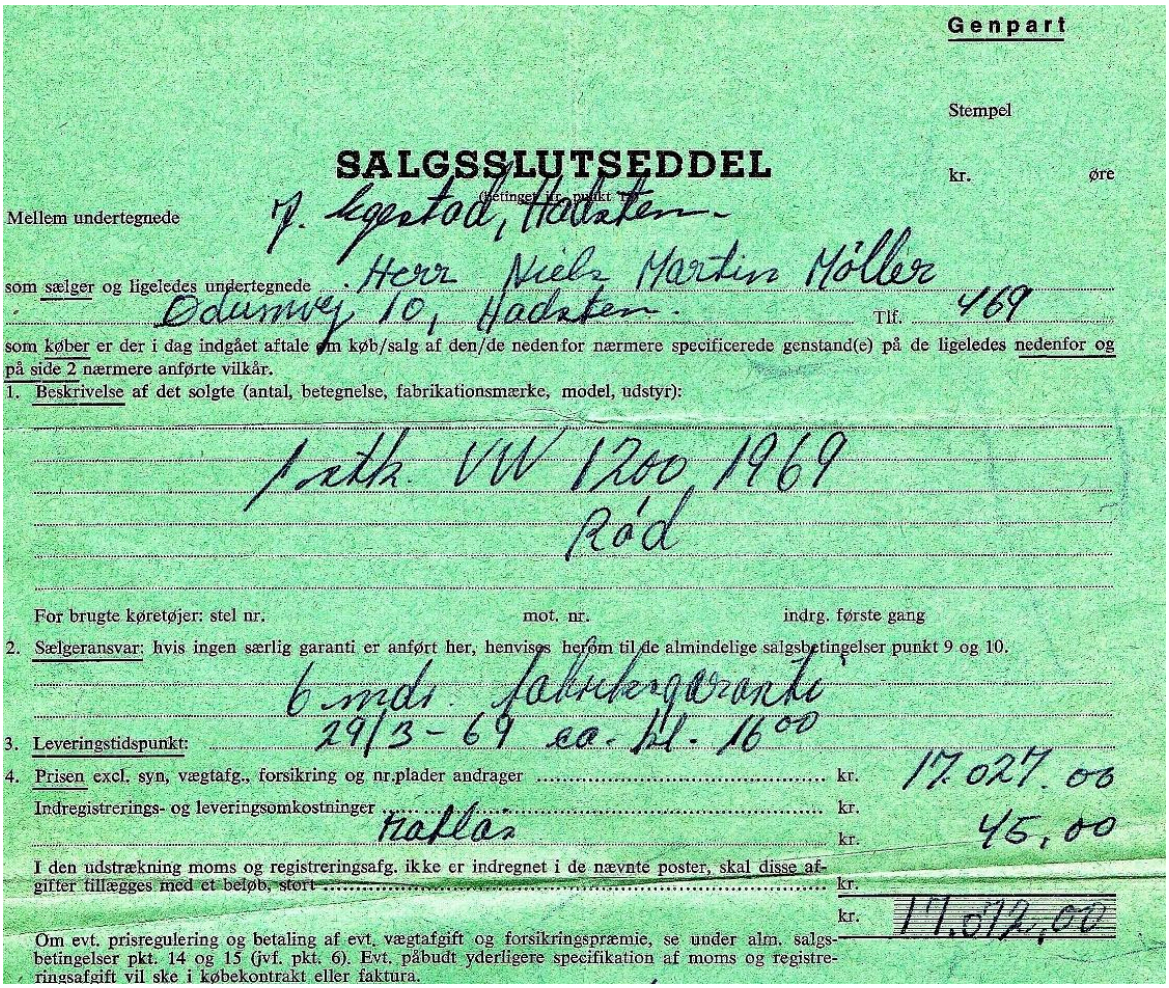

Genpart

Stempel

SALGSSLUTSEDDEL

kr. øre

(Rettinger bør påtegnes)

Mellem undertegnede P. Egestad, Hadsten.

som sælger og ligeledes undertegnede Herr Niels Martin Møller

Odinvej 10, Hadsten. Tlf. 469

som køber er der i dag indgået aftale om køb/salg af den/de nedenfor nærmere specificerede genstand(e) på de ligeledes nedenfor og på side 2 nærmere anførte vilkår.

1. Beskrivelse af det solgte (antal, betegnelse, fabrikationsmærke, model, udstyr):

1 stk. VW 1200, 1969

Rød

For brugte køretøjer: stel nr. mot. nr. indrg. første gang

2. Sælgeransvar: hvis ingen særlig garanti er anført her, henvises herom til de almindelige salgsbetingelser punkt 9 og 10.

6 mdr. fabriksgaranti

3. Leveringstidspunkt: 29/3-69 ca. kl. 16⁰⁰

4. Prisen excl. syn, vægtafg., forsikring og nr.plader andrager ..... kr. 17.027.00

Indregistrerings- og leveringsomkostninger ..... kr. 46,00

Hafla ..... kr.

I den udstrækning moms og registreringsafg. ikke er indregnet i de nævnte poster, skal disse afgifter tillægges med et beløb, stort ..... kr.

kr. 17.072,00

Om evt. prisregulering og betaling af evt. vægtafgift og forsikringspræmie, se under alm. salgsbetingelser pkt. 14 og 15 (jvf. pkt. 6). Evt. påbudt yderligere specifikation af moms og registreringsafgift vil ske i købekontrakt eller faktura.

Købsaftalen på min første bil, og det er blevet til mange købsaftaler siden, og man tør slet ikke tænke på, hvor meget det blev til, hvis alle beløbene på de biler man har købt, blev lagt sammen.



Jo man følte sig som en sej fyr, nu med egen vogn.



Her ses den lille røde i indkørslen til Ødum Torv 10, nu havde man også fået eget hus.





Udstyret var til at overse, og der var kun sidespejl i føresiden.

Benzinprisen var dengang ca. 1,30 kr. men var stigende og det endte ud med energikrise og bilfrie søndage i 1973, hvor benzinen var kommet godt op i pris.
Når jeg i dag tanker benzin til ca. 10 kr. pr. liter, husker jeg tit tilbage på, at i mine unge dage snakkede man om, når benzinen kom over 2 kr. pr. liter, ville der ikke være mange der kørte bil, hvis det ikke var højest nødvendigt, men det slog da helt fejl, når der i dag kører over 3 millioner

personbiler, varevogne og lastvogne mv., bare her i Danmark, så der bliver brugt uanede mængder af benzin og diesel.
Kørekortet blev i 1966 erhvervet ved Hans Jørgens køreskole i Hinnerup, og da vi var 3 fra Ødum, som skulle erhverve kørekort, var der fin service, for når vi skulle til teori i teorilokalet i kælderen i forældrenes hus, kom Hans Jørgen og hentede os, og efter teorien var der kaffe og kage, og vi blev igen leveret på hjemmeadressen, og det samme når der var køretimer.
Jeg havde en aftale om at kørekortet kunne erhverves for 630 kr. inkl. teoriprøve og køreprøve, men så skulle man også bestå første gang.
Køretimerne foregik i en rød Volvo Amazon, som hen i forløbet blev udskiftet med en Opel Rekord med ratgear.
Hans Jørgen var en ung hurtig fyr, som var blevet kørelærer i en ung alder, og gav kvikke vejledninger i teorien, og som han sagde, så behøver i ikke, at læse ret meget om styretøjet, for det spørger de alligevel aldrig om, og hvad gjorde den motorsagkyndige! det første han spurgte om var styretøjet!
En ny teoriprøve kostede 50 kr. og styretøjet blev terpet til hudløshed, og hvad blev der så spurgt om, i hvert tilfælde ikke om styretøjet, men noget andet som jeg vadede rundt i, og der måtte igen 50 kr. afsted!
Det var i Randers, køreundervisningen foregik, og de fleste gange sluttede vi altid af på Hornbæk Kro, hvor vi spiste rejemadder, inden turen gik mod Ødum.
Efter erhvervelse af kørekortet, var Hans Jørgen og hans kæreste, jeg og min kæreste, nu kone, og Ole fra Ødum på Nørreris i Randers, hvor vi festede, og det var kørelærens kæreste, der måtte køre os hjem, da kørelæreren ikke selv kunne køre!
Med mit nyerhvervede kørekort i hånden, maj 1966, købte min far, smedemester Gunnar Sørensens Opel Kaptain for 12000 kr., jeg tror, at jeg mente, det var nødvendigt med bil, nu man havde fået kørekort. Bilen var en frikørt taxa fra 1962, med en meget ”røgfarvet” himmel, men ingen problemer, malermester Åge Koch malede himlen i en flot lyseblå farve, og bilen duftede som ny. Mine forældre havde ikke kørekort, så nu kunne vi i familien komme rundt, og det blev til mange gode ture rundt i Danmark.
Kaptajnen var kørende, indtil den indgik i handlen, da min lillebror købte bil, omkring 1969.



Her ses Opel Kaptajnen, en voldsom bil med 6 cylindre og et benzinforbrug, man ville skamme sig over i dag.
Stærkt kunne den også køre, og fartbegrænsninger var der ingen af dengang.
Bilen havde hverken sikkerhedsseler eller nakkestøtter og var med sofasæder, både for og bag, og fin plads til mindst 6 personer.

2:78

Det helt gamle. Vejen mellem Spørring og Tobæk Mølle.

Anno 1795 den 4. juni blev et åstedsmøde foretaget i Ødum Præstegård af Dronningborgs amts landvæsenskommission.
Det var landvæsenskommissær Ammitsbøl til Dronningborg og herredsfoged Styhr i Randers, der deltog i overværelse af følgende lodsejere: Sognepræst hr. Bech, (*præst i Ødum 1794-1796*) Selvejer, bygmester Mørup fra Ødum, Mensalbonden sognefoged Christen Skiæg.
(*Mensalbonde: en mand der fæster en gård, som er tillagt et præstekald.*
Mensalgodset (embedsjord) skulle delvis underholde en kirkelig embedsmand.)
På hr. Secher til Kiærbygaards vegne, var hans søn Jørgen Mørk Secher til stede, annexbonden Jens Knudsen Møller, Anders Lyng, som var hr. Stiftsprovst Jansens tilhørende bonde var til stede, Søren Laursen Aarhus Domkirke tilhørende Jørgen Balle grevskabet Frijsenborg og Lektoratets bonde Jens Baron, af Spørring.
Anledningen til mødet var, at de veje som går over pastor Bechs mark, hvoraf han formener den østre fra Ødum til Spørring efter ret billighed bør aflægges, da der derimod kan fås en ligeså bekvem vej, på den vej, som løber fra Spørring til Tobæk Mølle, når samme følges til omtrent lige sønden for præstegården, hvorfra præsten igen udlægger forsvarlig vej ud til Ødum, der ikke kan blive betydelig længere end den forrige.
Ja det er tør læsning, men allerede dengang var det en større sag, at gå i gang med at omlægge en vej.
Teksten stammer fra dokumenter, kopier i dårlig kvalitet, som jeg har fået af min tidl. kompagnon Kurt Sørensen, der har fundet det i hans fars, smedemester Gunnar Sørensens, gemmer, og samtidig har jeg fundet det samme i Lokalarkivets gemmer, også i ringe kvalitet, men heldigvis er der en person, som ingen ved hvem er, eller hvornår, der har tydet dokumenterne og maskinskrevet det.

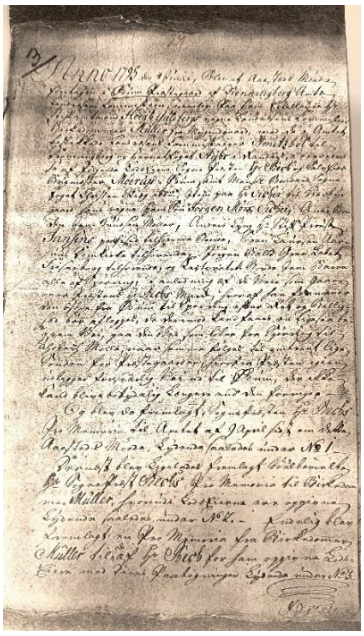

Her et billede af den første side, ud af fire tætskrevne sider der omhandler denne sag, heldigt, at nogen engang har gransket dokumenterne og har fået det renskrevet.
På Lokalarkivet ved man ikke, hvornår siderne er kommet på arkivet, eller hvor de kommer fra, men gisninger kan være, at det næsten kun kan være fra det gamle kommunekontor i Ødum, og hvordan eller hvorfor Gunnar Sørensen er kommet i besiddelse af dokumenterne, ved ingen, og hvem der har fået dem på Lokalarkivet, får vi aldrig at vide.
Når noget er så gammelt, vil det for de fleste være meget urelevant, men for nogen af os er det spændende. Og jo, pastor Bech fik da noget sat i gang i den korte periode, han var præst. i Ødum.

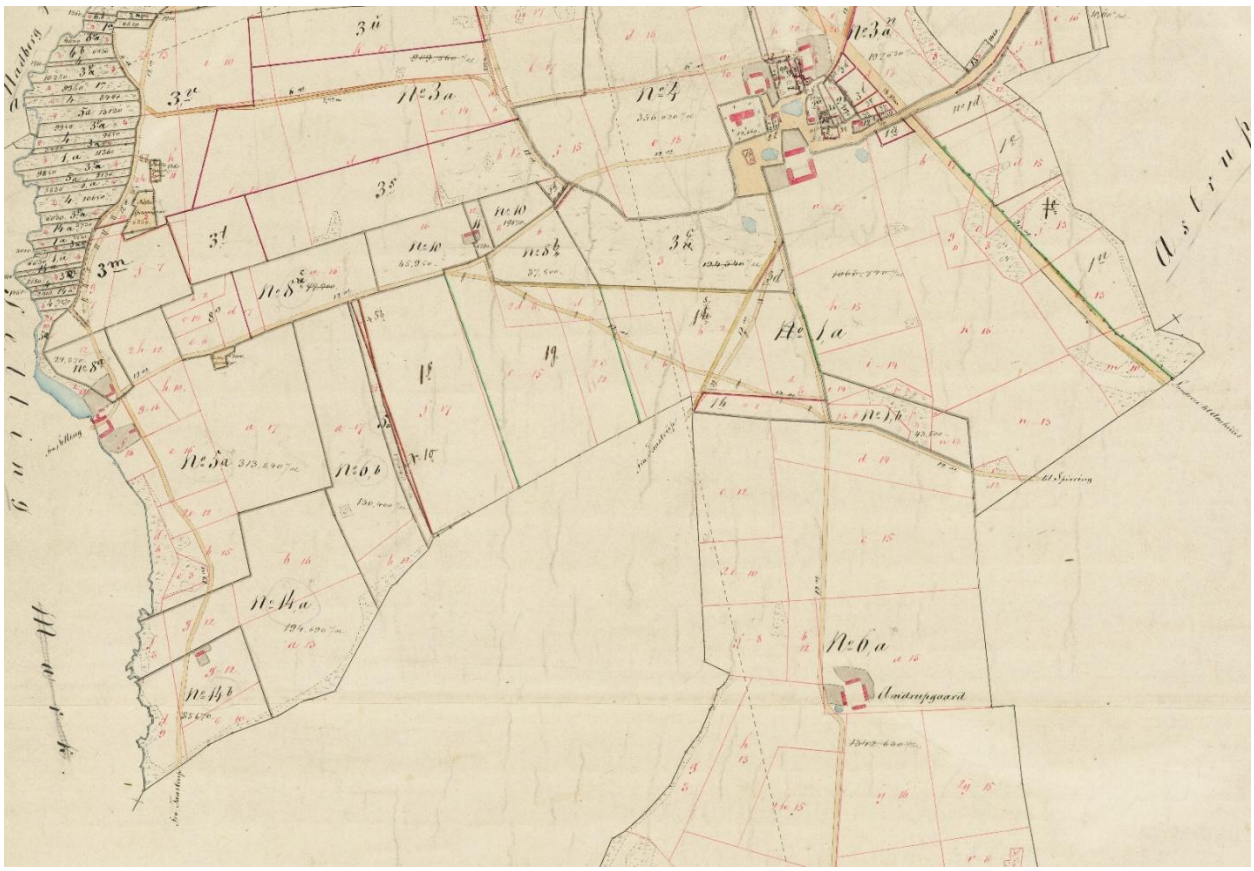

På et kort fra 1865 ses de mange veje omkring Ødum, midt på til venstre er det Tobæk Mølle, hvor vejen går gennem gården til Selling, og fra Tobæk Mølle er der, vist til venstre, en vej til Tåstrup. Midt på bakken mellem Tobæk og Ødum, som omtalt i dokumenterne, til Spørring, gående tværs over præstejordene, som jeg mener gik ud til, hvor lucernemelsfabrikken engang lå.
Til højre er vejen fra Randers til Århus vist og på kortet ses Amdrup Gaards jorde, som nok udgjorde det meste mod syd udover præstegårdsjorden.
Mod nord var det Mørups Gård (Ødum Torv 5) og Ødumgård (Ødum Torv 5A) der ejede jorden.
I øverste venstre hjørne ses de mange jordlodder i mosen, før mølledammen ved Tobæk Mølle.
Øverst til venstre kan ses en vej, der gik bag om Ødumgård og ned i mosen med alle jordlodderne, og vejen var der også dengang, jeg var dreng, husker jeg.

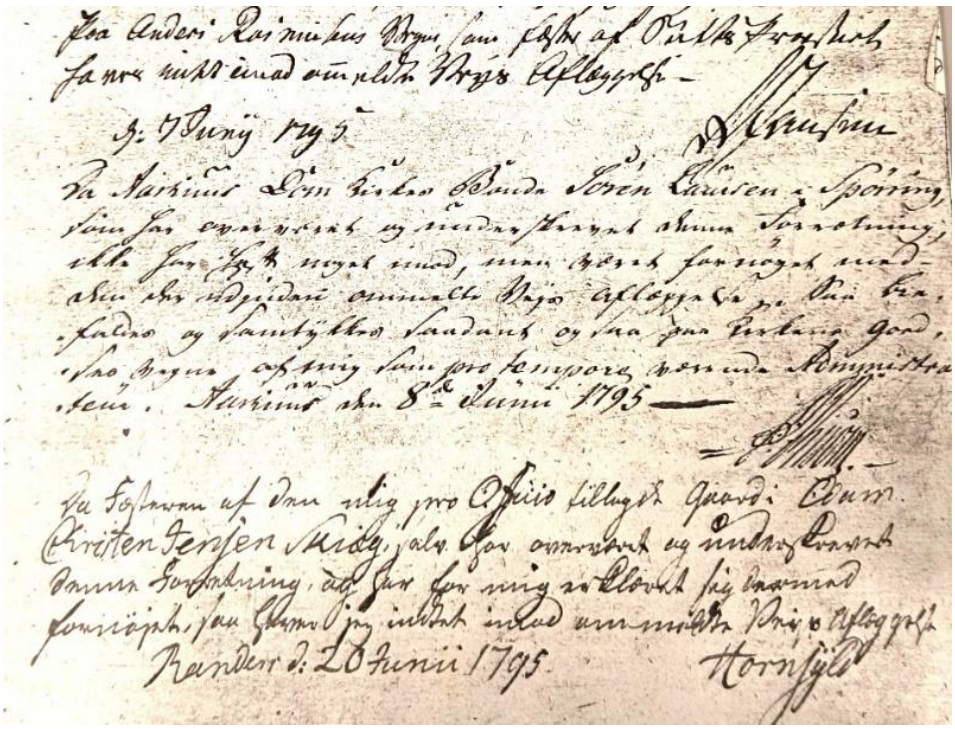

Som det ses her i et udsnit af forhandlingerne fra juni 1795, hvor lodsejerne er blevet enige.

For af det kan læses og forstås, følger to udsnit af de maskinskrevne dokumenter.

Derefter tog landvæsenskommissionen,i overværelse af de mødte og forhen benævnte lodsejere og bønder,de omrørte tvende veje i præstens mark i Ødum by,og bestemte,at præstens påstand var billig;hvilket de nærværende lodsejere og bønder og fandt billig,da de ikke havde noget imod, at vejen på den proponerede måde bliver forlagt,når præsten efter eget tilbud sætter den nye vej i lige så god stand,som den gamle,før end den aflægges.Og da de mødte bønder og lodsejere nu med præsten vare forenede ved mægling af kommissionen,at den østre vej til Spørring over præstens mark bliver herefter aflagt,og han igen forbunden til at udlægge en vej af 12 alens bredde fra den vej,som går fra Spørring til Tobæk Mølle,forbi præstens mark,fra vejen ved det gamle dige over præstegårdens mark lige til Taastrup kirkevej sønden for Ødum.Siden

Her et lille udsnit af de lange forhandlinger.

På Anders Rasmussens vegne, som fæster af stiftsprovstiet haver intet imod ommeldte vejs anlæggelse.
R.Hansen.

Da Aarhus Domkirkes bonde Søren Laursen i Spørring, som har exerveret og underskrevet denne forretning, ikke har haft noget imod, men været fornøjet med den der indgående ommeldte vejs anlæggelse, så bifaldes og samtykkes sådant også på kirkens godses vegne af mig som protempore værende administrator.
Aarhus dem 8.Juni 1795.
Benzon.

Da fæsteren af den mig pro osius tillagte gård i Ødum, Christen Jensen Skiæg, selv har overværet og underskrevet denne forretning, og har for mig erklæret sig dermed fornøjet, så haver jeg intet imod ommeldte vejs anlæggelse.
Randers d.20.juni 1795.
Hornsyld.

Her til sidst ser vi, hvor de var blevet enige.

Hr. Hornsyld fra Randers, der har skrevet under, måske det var Pastor Hornsyld, præst på Randers Hospital dengang, (nu Randers Kloster) og han har skrevet: den af mig pro osius tillagte gård!
Ordet "osius" findes ikke i ordbogen, skal der måske stå noget andet? og havde en præst i Randers noget at gøre med præstegårdsjordene i Ødum?

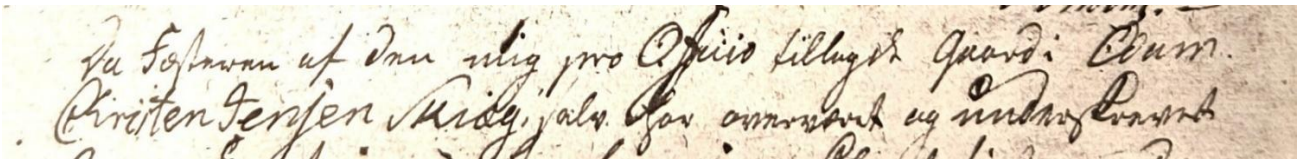

Det har heller ikke været muligt at finde ud af hvem Christen Jensen Skiæg, på en gård i Ødum var, da folketællingerne ikke er tilgængelige på nettet før midten af 1800-tallet.

Afsnit 3
Bette-Ødum - mellem byskiltet og motorvejen.



Bette-Ødum set fra kirken omkring 1960.
Ejendommen, forrest til højre, er i dag, hvor Ødum Skovbrug holder til, og helt bagerst er det Tobæks Minde, vi ser.
Forrest til venstre har vi Ødumvej 26.

Navnet, Bette-Ødum, stammer vel fra dengang der begyndte at skyde huse op i området uden for Ødum, omkring 1940, dog har jeg ikke kunnet få det bekræftet.
I fordums dage gik området under navnet ”Ogstrup Huse”, som nævnt på gamle kort fra 1842 og igen senere på kort fra 1928 – 1940, disse kan ses på Kort- og Matrikelstyrelsens hjemmeside.
Senere er det vist på et gammelt kort fra 60erne over Hadsten Kommune, stadig som Ogstrup Huse. Måske kender nogen sammenhængen mellem Ogstrup Huse og Bette-Ødum?
Helt tilbage før 1900 siges det, at der var en smedje i området, som skulle havde været placeret ca. hvor Ødumvej 26 ligger i dag.

Der findes et gammelt billede fra stedet, af et bindingsværkshus, men jeg ikke ved, hvornår huset er bygget, og heller ikke hvornår det er fjernet.
Det fortælles, at her boede en kone, som var amme-mor for møllerens børn (mølleren var nok ejeren af Tobæk Mølle), og jeg har også fået fortalt, at smeden inde i byen brugte huset som hestestald, og begge dele kan vel godt passe.
Herunder ser vi huset.
Bemærk, det var dengang der var grusvej mellem Hadsten og Ødum, og at vi kan skimte kirken i baggrunden.



Efter at det gamle hus blev fjernet, blev der i 1925 bygget et nyt hus på grunden, som stadig ligger der. (det må være Ødumvej 26)

De landejendomme, som vi kender i området, er Tobæks Minde, i dag Ødumvej 15, og ejendommen Ødumvej 19, i dag Ødum Skovbrug.
Længere ude på marken var ejendommen Ødumvej 21, som i dag er erstattet af helt nye bygninger.
Jorden til Tobæks Minde er udstykket fra Tobæk Mølle, som mølleejer Jens Jensen ejede fra 1873 til 1916.

Jens Jensen og hans kone, Ane, fik 3 døvstumme børn, Helene, Kirsten og Niels, og da Jens Jensen solgte Tobæk Mølle i 1916, tog han et stykke jord fra, og her blev Tobæks Minde bygget til sønnen Niels, som senere blev gift med Marie, som også var døvstum. De fik to ikke døvstumme børn, Anna Ingeborg og Harry.

Harry Jensen og hustruen Åse, er begge døde og der ejere af Tobæks Minde.

Anna Ingeborg blev gift med Niels Møller, og blev ejere af Ågård. Begge er døde.

Billedet herunder er fra Tobæks Minde i 1933, og her er det Anne som sørger for, at hestene kommer rundt i hestegangen.

En hestegang var en ret udbredt mekanisme, som var trækkraft for en af landbrugets maskiner, som for eksempel et tærskeværk.

Trækstationen var en udveksling med en bom, som hesten eller hestene trak i, i en stor rundkreds. Kraften herfra blev så overført til en udveksling, som via en lang aksel kunne trække tærskeværket.

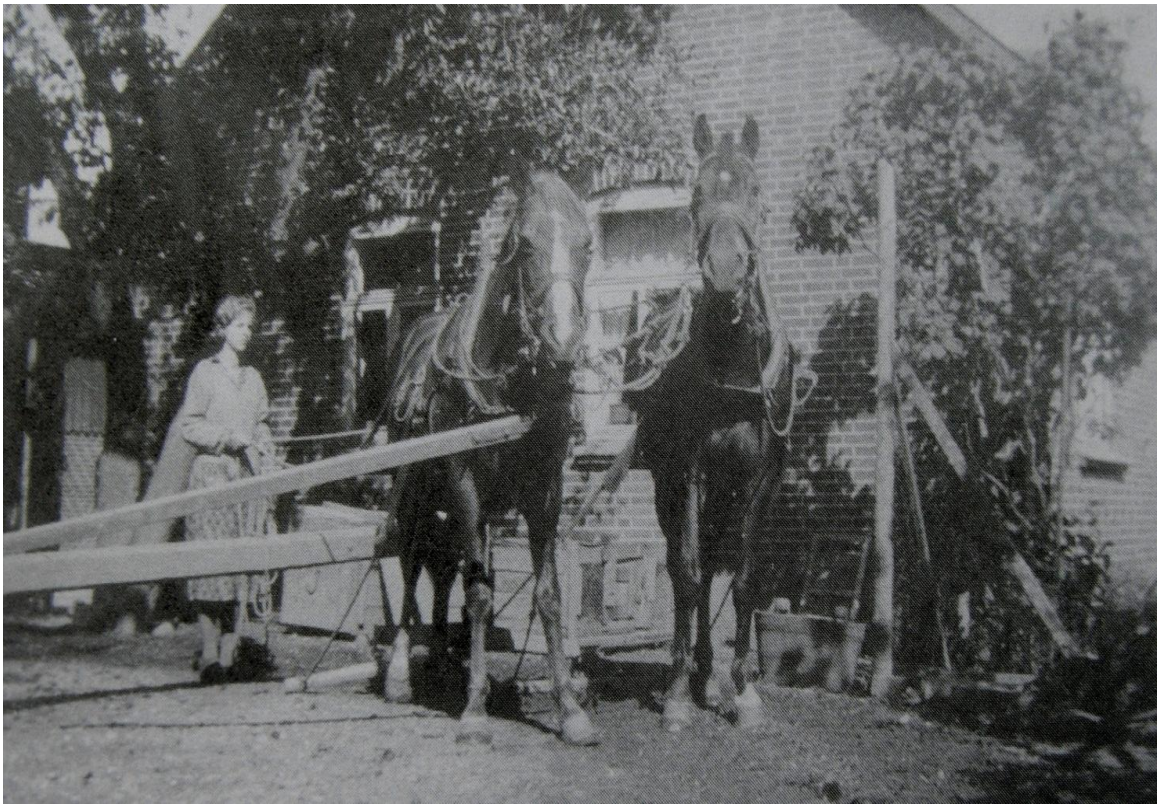



Her et billede af Tobæksminde omkring 1960

På billedet herunder ser vi et luftfoto af Bette-Ødum, ejendomme og huse, som i dag ligger mellem byskiltet og motorvejen.

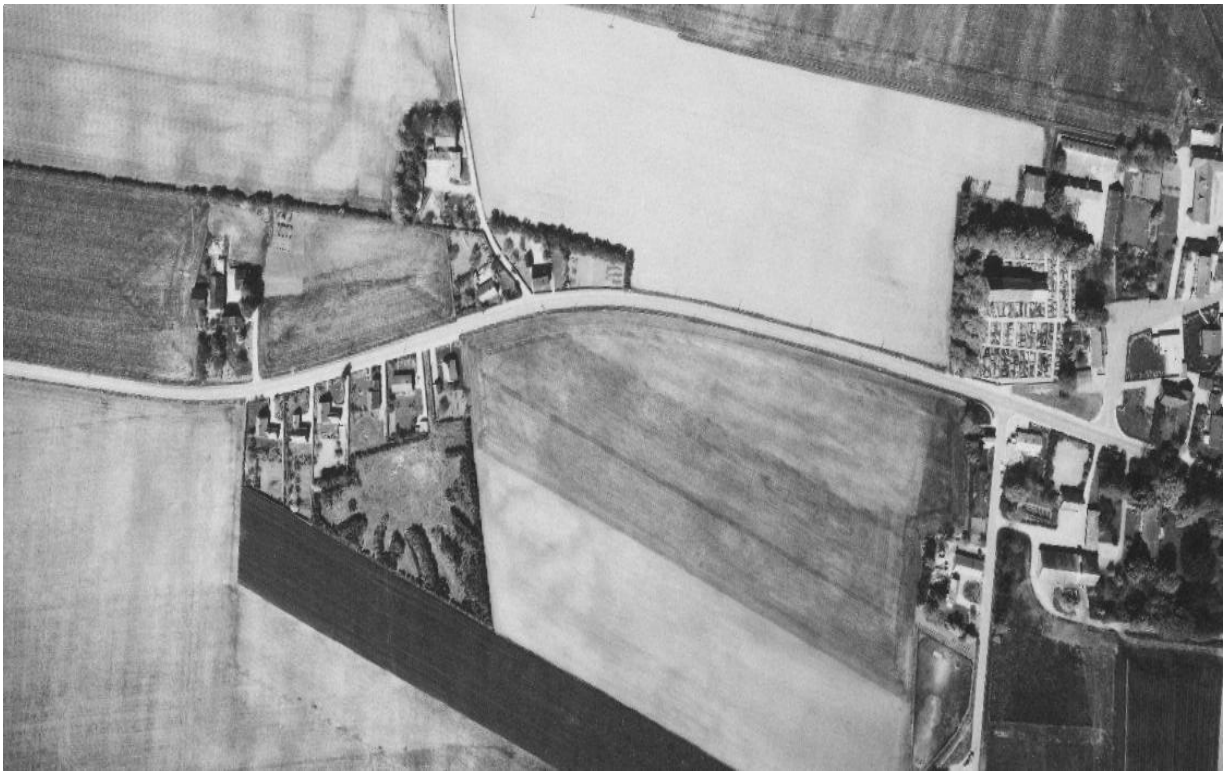

Det første af de nuværende huse var Ødumvej 17, som vi ser til venstre på nedenstående billede, og jeg har fået fortalt, at langt tilbage i tiden var huset delt op i to, og her boede to familier.
Hver familie havde mange børn, så pladsen har været trang.
Huset til højre i billedet er fra 1939, og i baggrunden ses ejendommen Ødumvej 19.
Vejen, som vi ser mellem husene, fører ud på marken til Ødumvej 21.



I 1940, 1943 og 1947 kom de tre næste landarbejderboliger til, og Laurits Jensen, som byggede det første, fortalte mig, at hus og grund havde kostet 12.000 kr.



Herover er billede af nogle af husene, fotograferet omkring 1965. Billedet er taget fra markerne bag husene, og Ødumvej løber foran husene.
Parcelhuset længst til højre er bygget i 1962, og det er det sidste, der er bygget,
Huset næstefter, til venstre er fra 1953.
Mellem Ødumvej 22 og 26 går en smal vej ind mellem husene til en stor grund, som hovedsagelig er dækket af træer. Der har aldrig været bygget på grunden.
Hvis vi går år nok tilbage, var her kun én gadelampe ude i Bette-Ødum, af typen med en skærm og en 60 watts pære, så da Ødumborgerne solgte Brugsforeningen til OK, blev der afsat midler, så der kunne komme gadebelysning hele vejen der ud.
Efter mange års henvendelser fra Byforeningen til Hadsten Kommune, kom der også en gang- og cykelsti til Bette-Ødum, så gående og cyklister kan nu færdes langt mere sikker mellem Bette-Ødum og Ødum.
Måske, om nogle år, gror Bette-Ødum sammen med resten af byen, da Oluf Rings vej er kommet til med både første og anden udstykning helt udbygget. En tredje udstykning, som der er plads til, vil få byen til at hænge sammen, så med næste generation vil navnet Bette-Ødum nok forsvinde.

Herunder ser vi Bette-Ødum, som den så ud for 5 år siden. Det er det grønne areal mellem det nye hus og Ødumvej 26, som endnu ikke er blevet udstykket.



Lidt uden for Bette-Ødum har vi motorvejen, som skød sig igennem landskabet i begyndelsen af 90erne. Her ser vi maskinerne i gang med de voldsomme udgravninger, den bro som bygges så at man stadig kan køre på landevejen til Hadsten, og billedet til sidst er fra åbningen i 1994.







Tobæksminde.

Ødumvej 15, ejendommen ”Tobæksminde”, sidste ejendom på højre hånd i BetteØdum når man kører mod Selling, var i den tid jeg kan huske tilbage, Åse og Harry Jensens ejendom.
Jeg er kommet hos Åse og Harry, siden jeg var dreng, da de var en af de nærmeste naboer til Tobæk Mølle. Ud over at være landmand har Harry altid været en, som kunne meget, jeg mener at huske, at han fik traktor, før min far og onkel købte en til deling, han kørte med brød for bager Møller i Spørring, og i 1967 da Gunnar Sørensen skulle bygge ny smedje, Niels V. Gades vej 2, var Harry hyret til at hjælpe med støbning, da han havde en betonblandemaskine monteret bag på sin traktor, og i kampens hede med betonblandingen nede ved branddammen, endte det da også med at traktor og betonblander rullede i vandet, og der måtte en større reparation af traktoren i gang.
Efter at støberiet var færdigt, kom Harry til at hjælpe til i smedjen, og han og jeg begyndte at køre sammen, det var dengang alle skulle have oliefyr og centralvarme, og det er blevet til nogle centralvarmeanlæg, jeg og Harry skruede sammen, inden han stoppede i 1983. Så i de 15-16 år kravlede vi rundt på mange lofter, og samlede i massevis af rør. Harry kunne godt li’ at lave spøg med andre, og på et loft i Neder Hadsten lå jeg ude i en skunk og skruede rør sammen, da noget pludselig kom susende forbi mig, samtidig med at Harry råbte: ”en rotte” og jeg slog ud med rørtangen for at ramme dyret, det var en gammel adventskrans, han havde fundet på loftet og rullet hen forbi mig, så vi mindedes tit, da jeg slog adventskransen ihjel.
Herefter kom han til at køre med møbler ved Rosborg Møbler.
Harrys bedstefar, Jens Jensen, gift med Ane, var ejer af Tobæk Mølle fra 1873 til 1916, og de fik 5 børn, Kirsten, Helene, Jensine, Inger og så efternøleren Niels Martinus, som var født døvstum.



Her er det Ane og Jens Jensen, fotograferet omkring 1913. Billedet er lånt på Hadsten Lokalarkiv. Ane, født Nielsen, 5-10 1842 døde 8-7 1913 og Jens blev født i Tobæk Mølle 13-8 1836 og døde samme sted 18-4 1915. Begge er begravede på Ødum Kirkegård.

Hvordan det er gået de 4 piger, ved jeg ikke, men sønnen Niels skulle jo også videre, så i 1912 blev et stykke jord, så vidt jeg ved 14 tønderland, udstykket fra Tobæk Mølle, og ejendommen Tobæksminde blev bygget til sønnen Niels Martinus Jensen, der senere blev gift med Dorthe Marie Mikkelsen, som også var døvstum.
Dorthe Marie Mikkelsen var født 22-9 1882 og kom fra Strands på Mols.



Her ses Niels Martinus og hustru Dorthe Marie Mikkelsen, i barnevognen er det formodentlig datteren Anna Ingeborg.
Billedet er fra Lokalarkivet og er dateret 1015 – 1917.

Dorthe Marie og Niels Martinus drev landbrug og fik 3 børn, Jenny 7. juli 1915 som allerede døde 3. januar 1916. Den 22. december 1916 fik de Anna Ingeborg og den 1. februar 1923 fik de Harry, og ingen af de to var døvstumme. Anna Ingeborg blev som barn sendt til noget familie i Selling, hvor hun var et halvt års tid, for at lære at tale, og hun lærte det så til lillebror Harry.
Niels Martinus Jensen døde på Kysthospitalet i Juelsminde af tuberkulose 5-3 1935, 52 år gammel.



Anna og Harrys mor, Dorthe Marie, må formodeligt have drevet ejendommen videre alene, indtil Harry og Åse overtager.
Dorthe Marie bor på Tobæksminde til sin død den 18 – 2 1953.
Både hun og Niels Martinus ligger begravet på Ødum Kirkegård.

På kirkegården har der tidligere været en gravsten med navnet Kirsten Marie Jensen, f. i Tobæk Mølle 30-10 1867 og d. 7-6 1940 på Tobæksminde.

Hun må have været Niels Martinus og Dorthe Maries ældste barn.

Billedet er fra Lokalarkivet og er dateret 1930-1940



Niels Martinus Jensen, fotografi fra Lokalarkivet, dateret 1908-1913



Harry Jensen og Aase Krogsgård Ledet, blev gift i Hals Kirke i feb. 1953. De fik efterfølgende 3 børn.

Harry har fortalt mig, at da han og Anna var små, var der en snor om håndleddet bundet til en af forældrene om natten, så de kunne mærke, når noget var galt, de kunne jo ikke høre det.

Anna og Harry har gået i skole i Ødum og har hjulpet til med arbejdet på ejendommen.

Harry kom til sidst på plejehjem i Hinnerup, Hinneruplund, hvor han døde i 2012.

Aase blev på Tobæksminde til sin død i 2017.

Begge er begravet på Ødum Kirkegård.

Åse og Harrys børn har efterfølgende solgt ejendommen.



Her er det Det Kgl. Biblioteks billede fra 1990 af Ødumvej 15.

Det Kgl. Bibliotek benævner ejendommen som Ogstruphus.

Før i tiden var området benævnt som Ogstruphuse.

Afsnit 4. Skolen i Ødum

Skolen i Ødum var en af de 241 Rytterskoler, Kong Frederik IV lod opføre, som en folkegave, i anledning af hans 50-års fødselsdag. Landet var delt op i 12 rytterdistrikter og Ødum Skole hørte til Dronningborg Rytterdistrikt sammen med Spentrup, Borup, Gimming, Harridslev, Voldum, Råsted, Hallendrup, Kristrup og Mejlby.
Skolerne blev bygget i 1720-1727 efter samme tegning og med samme indretning.



Manden bag skolerne, Frederik IV

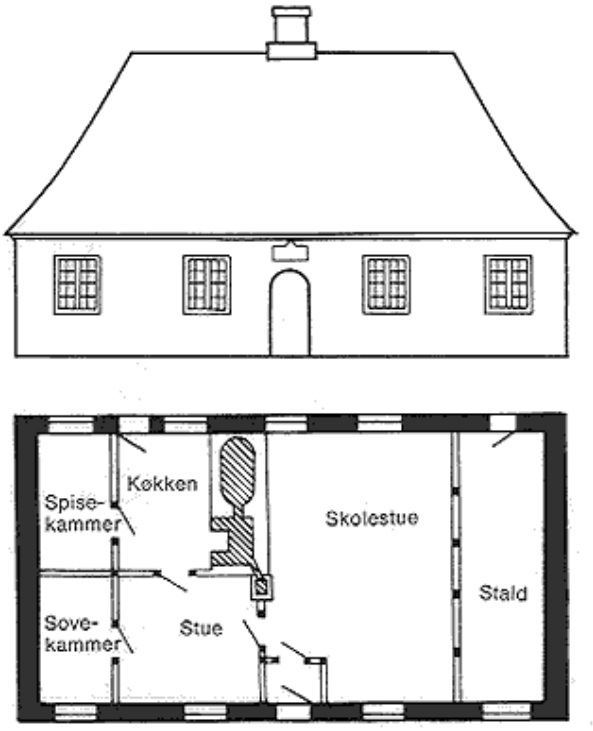

Tegningen som Rytterskolerne blev opført efter.

Hvornår skolebygningen, som vist herover, blev brudt ned i Ødum er nu uvist, og jeg var af den opfattelse, at det var den bygning, der havde fungeret som skole, indtil den vi kender i dag blev bygget.
Men det er ikke rigtigt.
På Hadsten Lokalarkiv, er der fundet et billede, som viser en ældre skolebygning end den nuværende, (forsamlingshuset) som jeg tidligere har skrevet, blev bygget i 1888, men det stemmer ikke, huset er ifølge den offentlige BBR meddelelse bygget i 1910, og det stemmer heller ikke helt, da jeg fra Kurt Villy Svendsen har fået tilsendt et postkort, som er skrevet på Ødumgård i 1907, og her er motivet af skolen, som så må været blevet bygget tidligere!
Billedet af den ukendte skolebygning, som er dukket op i Lokalarkivets gemmer er blevet indleveret til en arkivsamling i 1962, længe før Hadsten Lokalarkiv kom til i lokalerne på Hadsten Skole i 1970, og billedet er heldigvis ikke gået tabt.

Det spændende billede er indleveret i 1962 af forhenværende tømrermester Kristian Olesen, som havde haft tømrerforretning i Ødum i mange år, og drevet tømrerforretningen, Ødumvej 27, som

nabo til skolen, hvor hans far, Hans Olesen, havde været skolelærer fra 1859-1880, og hvor han døde 18. dec. kun 45 år gammel. Hans Olesen var gift med Ane Marie på 45, og begge kom fra Odder, desuden var datteren, Oline Kirstine Olesen, født i Odder i oktober 1859, lærerinde på skolen.
Forhenværende tømrermester Kristian Olesen døde på Randers Kloster i 1966.
Tømrerforetningen købte min svigerfar, tømrermester SP Sørensen i 1948, og som han drev mange år frem.



Billedet af den "ukendte" Ødum Skole. Billedet er taget i 1880. Vejen mod højre, der går forbi sprøjtehuset er Ødumvej, mod øst ned mod hovedvejen. Jeg kan ikke skrive ned mod hverken Brugsen eller nu OK, for det havde ingen tænkt på dengang.

Kristian Olesen skriver på bagsiden, at det er ham, 4 år gammel, der står til venstre af de fire personer ved husgavlen. Næstefter er det hans søster Clara Johanne på 7 år, næstefter er det storebror Ole Bendix på 13, alle født i Ødum, og yderst t.h. tjenestepigen Karla Hansen på 19 år. Kristian Olesen skriver også, at det lille hus til venstre på billedet er sprøjtehuset.

Forhenværende, nu afdøde malermester Åge ”Koch” Bjerregård fortalte mig for mange år siden om sprøjtehuset i haven mellem tømreren og skolen, men det har ikke været muligt at få yderligere oplysninger om det, så det er dejligt, at det findes på billedet.
På det gamle sognekort for Ødum, har jeg fundet de førstelærere, der må have undervist i skolebygningen på billedet. I samme periode er er der på sognekortet vist en række lærerinder.



Lærer Hans Olesen
1859 – 1880

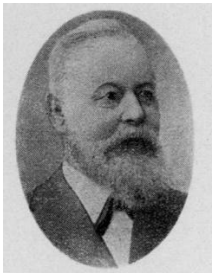

Lærer JP Mønsted
1880 – 1888



Lærer Niels Bisgård
1888 – 1899



Lærer Peter Nygaard
1899 – ca. 1940,
Han døde pensioneret
1944, er begravet i Ødum

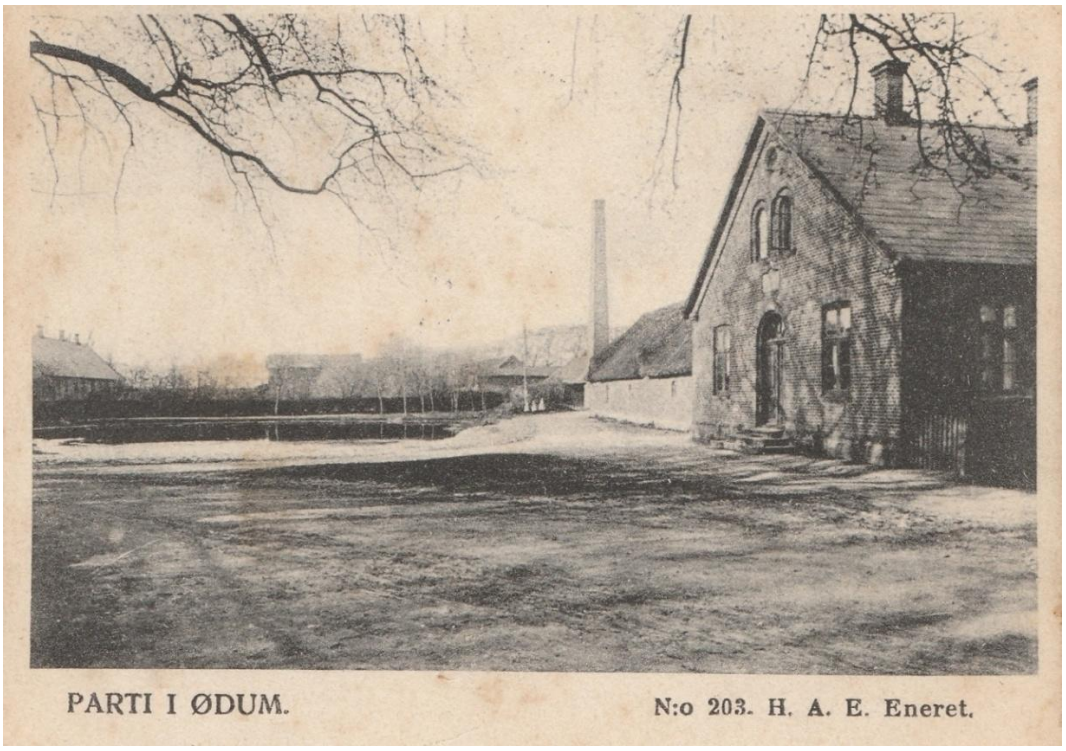

Det gamle postkort, skrevet på Ødumgård i 1907, viser skolen som vi kender den, bugningen bagud var gynmastiksal da jeg gik i
Skole, bemærk at den er stråtækt, dog ikke da jeg kom i skole, så det kan da ikke siges, at jeg har gået i den stråtækte.
I baggrunden ses ”skorstenen” Ødumgård og tv. Kirkely (JC Møbler) mere om det en anden gang.



Her ses skolen i 50erne, bemærk bindingsværksbygningen til højre, det var skolens tørvehus, i gavlen var der to små rum med støbejernstoilet, uden sæde, og ingen vask eller vand i øvrigt så hænderne kunne vaskes. Det lille blikskur nederst tv. var drengenes pissoir, hvor lugten sørgede for, at man blev hurtigt færdig.
I skolegården foran skolen ses drikkekummen, hvor man kunne drikke en tår vand.
Taget med de to skorstene forrest er nuv. Ødumvej 27.

Da jeg gik i skole i Ødum fra 1955 og frem til 1959 var der to klasser, betteklas' og stueklas', eleverne fra 1-4 klasse i et klasseværelse, indgangsdøren ses midt på bygningen, og 5-7 klasse i det andet klasselokale, med indgang fra gården, nu indgangen til forsamlingshuset. De små klasser blev undervist af lærerinden og de store klasser af førstelæreren.
Lærerne på skolen i min skoletid i Ødum ses herunder.



Lærer Jensen
1948/49 – 1957



Lærer Johansen
1957 – 1963



Lærerinde Fru Mikkelsen
Var der altid, her 1955

På loftetagen over den nuværende forsamlingshussal havde Fru Mikkelsen, og husbond Andreas lejlighed og i den nuværende lejlighed holdt førstelæreren til.
Lejligheden er i dag udlejningslejlighed og lejligheden på loftetagen eksisterer ikke længere.

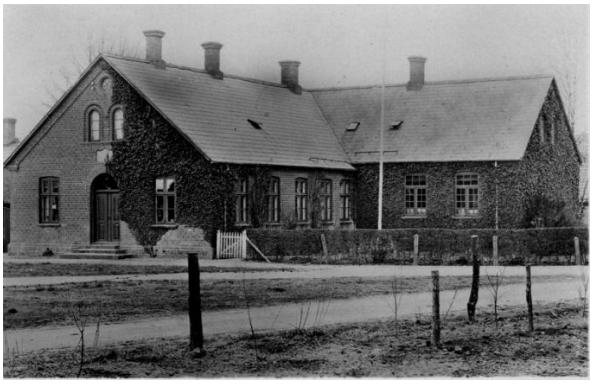

Her ses et tidligt billede af Ødum Skole.
Bemærk, at landevejen er dengang en grusvej.



Skole, gynmastiksal og legeplads ca. 1955



Her boldspillet igang på legepladsen, vist nok 1956-57



Her er Lærer Johansen, vist nok, ved at dele drengene op til en gynmastiktime, nok noget med boldspil.

I 1959 ændres skolestrukturen i Ødum Hadbjerg Kommune, da skolerne, i henhold til "Bekentgørelse af Lov om folkeskolen, 18. juni 1858", åbenbart ikke længere kunne leve op til kravet for undervisning, så det blev sådan, at fra skoleårets begyndelse, april (ja dengang gik skoleåret fra april til april) 1959, skulle 1. og 2. klasserne gå i skole i Selling, 3. og 4. klasserne i Ødum og 5, 6 og 7. klasserne skulle gå i Hadbjerg skole indtill en helt ny centralskole ville stå færdig i Hadbjerg i 1963.

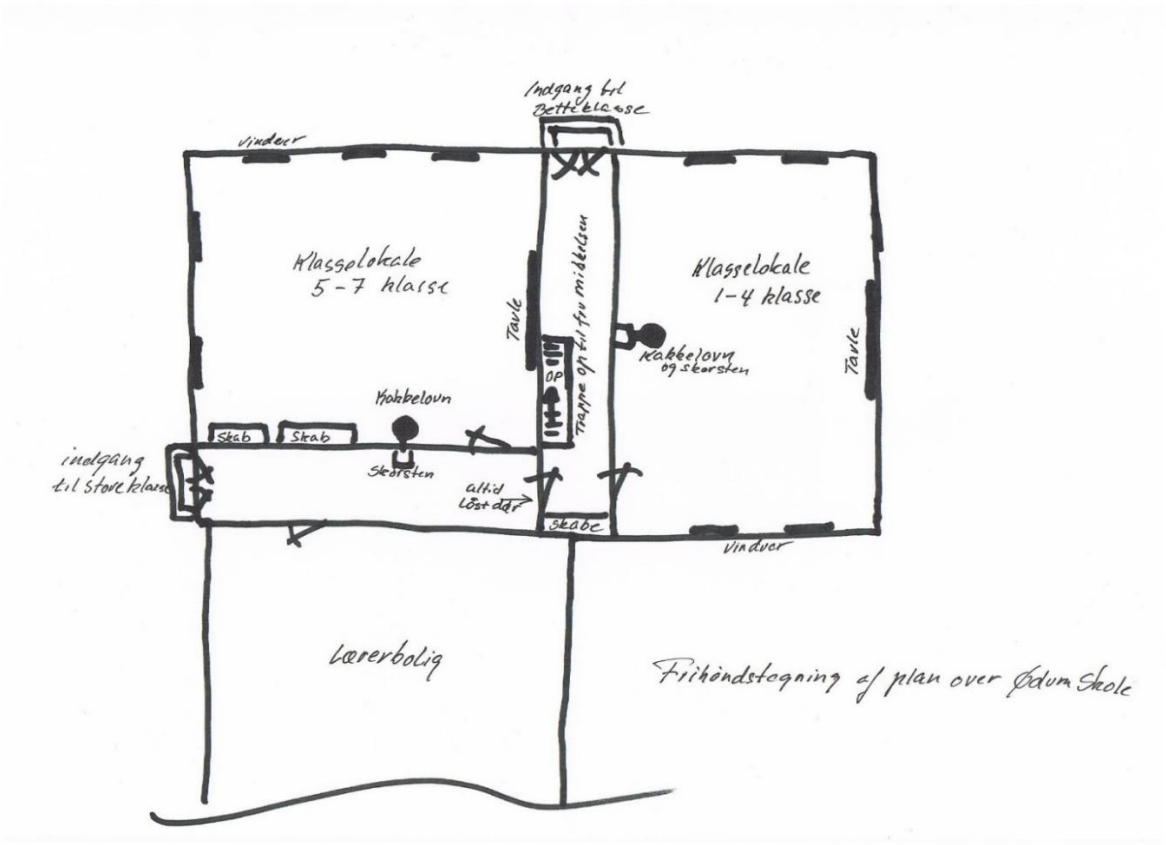

Her en plantegning af Ødum Skole, som jeg og min kone husker det så ud, da vi gik i Ødum Skole fra 1955 til 1960.

Tegningen er ikke i noget målforhold, kun som vi kan rekonstruerer det ud fra gamle skolebilleder og billeder af huset.

Gynmastiksalen og legepladsen foran bygningen skilte kommunen fra og solgte som byggegrund, og gynmastiksalen fulgte endda med i købet. På grunden i dag ligger Ødum Torv 4.



Ødum Skole blev overtaget af Ødums borgere, og blev til forsamlingshuset som vi kender i dag.

4:7

i og u

Gid jeg kunne huske, om det var de første bogstaver, vi lærte, da jeg startede i skole for 70 år siden,
den 1. april 1955.
Det kan læses, at den 1. april dengang i 1955, var en fredag, og dengang var der også skolegang om lørdagen, så det passede nok godt, med et par skoledage inden den første fridag, søndag.
Bogstaverne i og u er i hvert tilfælde de to første bogstaver i Ole Bole ABC bogen, som vi fik da skolen startede.

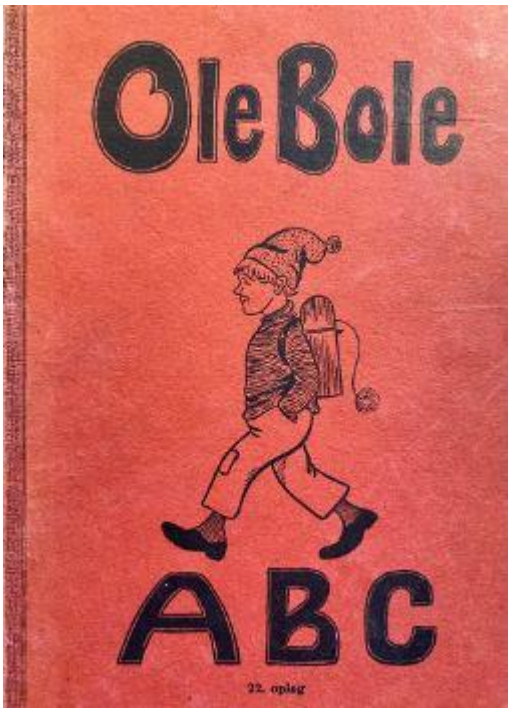

Her er Ole Bole ABC.

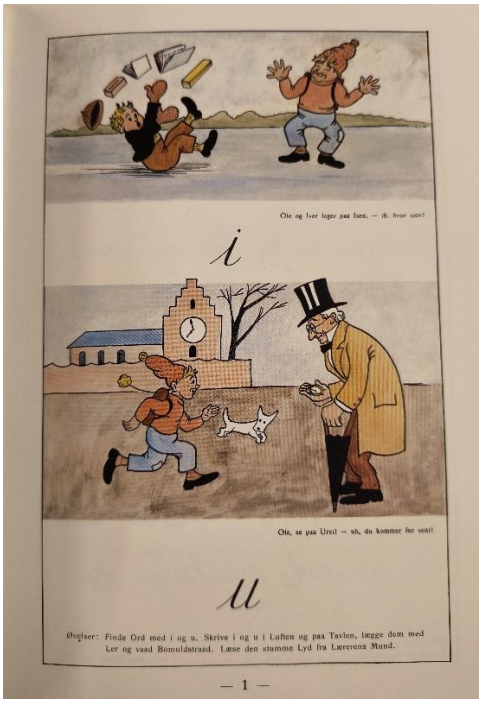

Her side 1, fra en næsten ny ABC,
som de gemmer på Hadsten Lokalarkiv.

Jeg husker ikke, at vi havde forældrene med den første dag, men mon ikke?
I Ødum skole var der to klasser, ”betteklass og stueklass” (lilleklasse og storeklasse) i betteklass var det fru Mikkelsen der dengang var lærerinde for 1. klasse, 2. klasse, 3. klasse og i stueklass var det lærer Jensen der underviste i 4. klasse, 5. klasse, 6. klasse og 7. klasse.

Da vi små skulle lære at skrive bogstaver, og det har måske været ***i*** og ***u***, skulle vi øve os først på en tavle med en griffel, for så kunne de forgæves forsøg jo tørres væk, og så var det om igen. Hvor permanent tavle og griffel var, husker jeg ikke, måske var det bare for at prøve det, at fru Mikkelsen delte tavler ud. Hvor længe der gik, inden vi fik et skrivehæfte og et regnehæfte, henholdsvis et hæfte med linjer eller tern, husker jeg ikke. Hæfterne var med omslag af brunt papir, og selvfølgelig har man ikke gemt et par af sine hæfter!
Hvornår vi begyndte at skulle lære, hvordan man lægger 2 og 2 sammen er gået i glemmebogen. Så vidt jeg husker, foregik geografitimerne ved Lærer Jensen i det andet klasselokale, og gymnastikken, også ved Lærer Jensen foregik i gymnastiksalen, og var i det tøj man havde på den dag. Der var ikke noget der hed gymnastiktøj dengang.



Her er det betteklass i 1955, Fru. Mikkelsen yderst t.v. og Lærer Jensen t.h. Jeg er den lyshårede
knægt i 2. række yderst t.h. ved siden af Lærer Jensen.

Lærer Jensen og familien boede i lejligheden, der hører til skolen (i dag lejligheden i forbindelse med forsamlingshuset) og Fru Mikkelsen boede med manden Andreas og deres søn Knud på loftetagen over skolestuen, hvor vi små klasser var, (den del af bygningen hvor toiletter og sal er nu) og med trappe op fra den indgang der dengang var på facaden mod øst. (Den side ned mod hovedvejen, døren er i dag sløjfet)

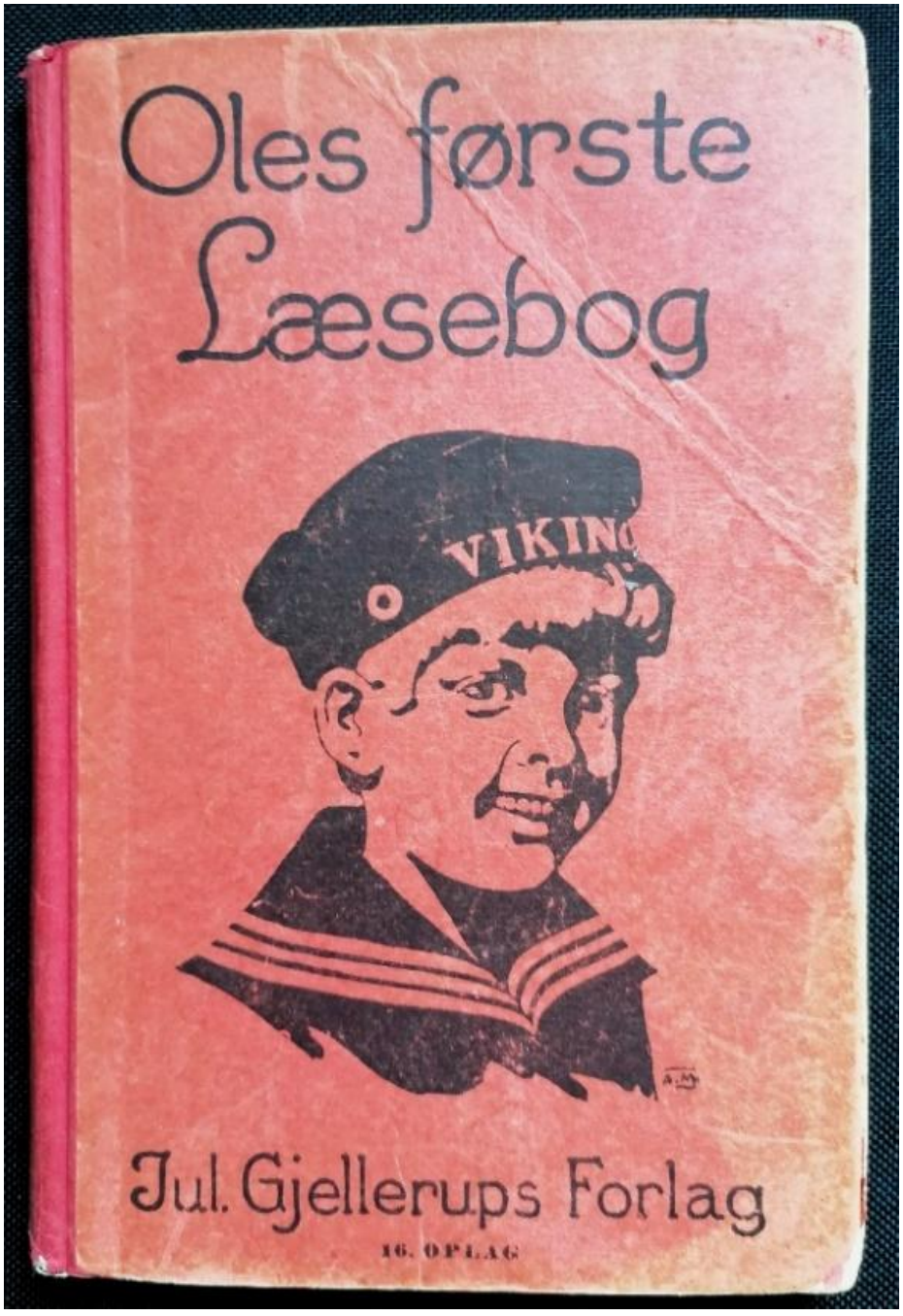

Hvornår vi er kommet igennem Ole Bole ABC bogen er uvis, men da vi kom til den her bog, følte man sig som en supermand, der kunne gå hjem og læse avisen, Randers Dagblad.
Om tirsdagen, eller var det om torsdagen skulle en af vi drenge sidde i vindueskarmen for at holde øje med fiskemanden, så Fru Mikkelsen kunne komme ud og købe fisk, og det er sket, at hvis hun ikke lige havde penge på lommen, kunne en af vi drenge blive sendt ud efter penge fra hendes mand Andreas, som havde mark ude i BetteØdum, udover at han var vognmand.
Mange af gymnastiktimerne foregik om sommeren på legepladsen foran skolen, men når vi lavede diskoskast og spydkast drog vi ud på Peter Sørens mark, ca. der hvor sportspladsen er på Tåstrupvej/Ågårdsvej.
Bogen har jeg endnu, den fik jeg af min faster Anna til min 5-års fødselsdag i 1953.
Vi ser på bogens omslag, at Ole har fået nyt tøj, siden omslaget på Ole Bole ABC.

Et par af se sjove sider i bogen er dem, der fortæller hvorfor Ole kommer for sent i skole.
De to sider, synes jeg dengang var spændende, og kunne godt lide at få læst op.

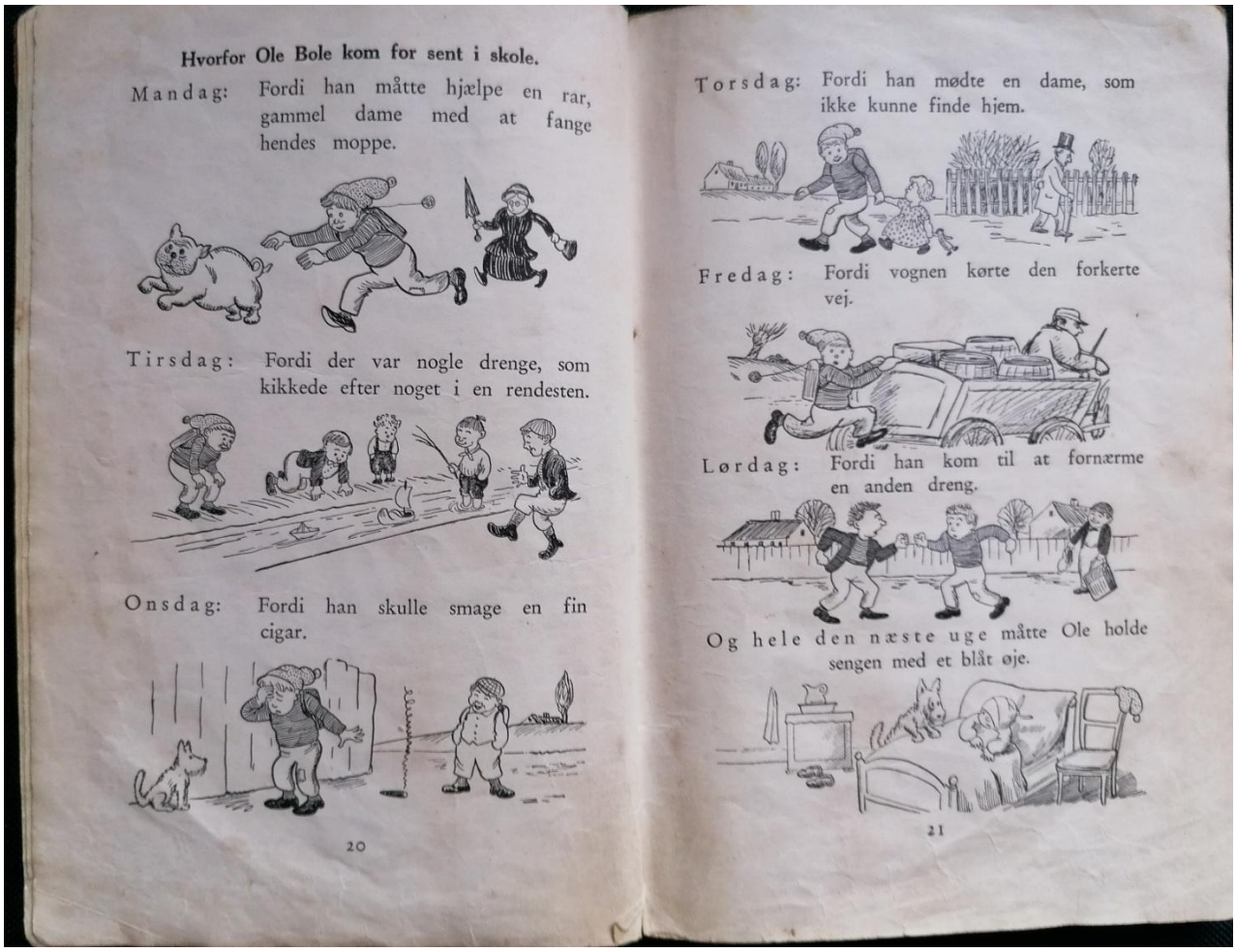

Hvorfor Ole Bole kom for sent i skole.

Mandag: Fordi han måtte hjælpe en rar, gammel dame med at fange hendes moppe.

Tirsdag: Fordi der var nogle drenge, som kikkede efter noget i en rendesten.

Onsdag: Fordi han skulle smage en fin cigar.

20

Torsdag: Fordi han mødte en dame, som ikke kunne finde hjem.

Fredag: Fordi vognen kørte den forkerte vej.

Lørdag: Fordi han kom til at fornærme en anden dreng.

Og hele den næste uge måtte Ole holde sengen med et blåt øje.

21



I 1957 rejste Lærer Jensen, og Lærer Johansen kom til, og flyttede ind i lejligheden med sin familie.

Lærer Johansen var vellidt, men havde ry for at være mere kras end Lærer Jensen. Jeg så aldrig, hverken Fru Mikkelsen, Lærer Jensen eller Lærer Johansen lange øretæver ud.
Jeg havde Lærer Johansen som lærer fra april 1958 da jeg kom i stueklass,
(4. klasse) og det var mit sidste skoleår i Ødum Skole, for i 1959 blev det sådan, at 1. og 2. klasse skulle gå i skole i Selling, 3. og 4. klasse skulle gå i skole i Ødum og 5.6.og 7. klasse skulle gå i skole i Hadbjerg.

Opdelingen af klasserne i de tre skoler, var blevet bestemt i Kommunen, og sådan skulle det være indtil, en ny centralskole stod færdig i Hadbjerg 1963.

Efter at klasserne alle kom til Hadbjerg, flyttede Lærer Johansen i hus på Hovvej i Hadsten.Fru Sonja Mikkelsen flyttede i hus, i Gordonhaven i Hadsten, hvor hun døde i 1978, og blev begravet på Sct. Pauls kirkegård.





Her på de to billeder ses skolen på det øverste, og gynmastiksal og legeplads på det nederste billede. Her hvor gynmastiksal og legeplads er ligger i dag Ødum Torv 4.

Den gamle gymnastikprotokol.

Gemt i 90 år og glemt i yderligere 30 år.



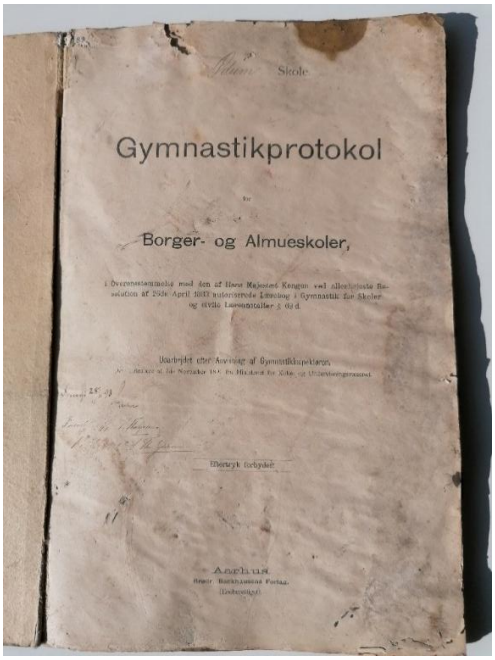

Den gamle protokol blev fundet i 1990 af tømrermester Hans Johnsen i forbindelse med, at der blev lagt nyt tag på Ødum Forsamlingshus, som jo tidligere var Ødum Skole.
Under arbejdet fandt Hans bogen og tog den med hjem, og har heldigvis nu 30 år senere, fundet den igen.



I forbindelse med at Brugsen i Ødum blev solgt til OK, blev det besluttet, at nogle af pengene fra salget skulle bruges til et nyt tag på forsamlingshuset, og likvidationsudvalget fik arkitekt Gert Madsen fra Vissing til at udarbejde et projekt, som håndværkerne kunne komme med en pris på, og det blev tømrermester Hans Johnsen, der fik arbejdet, som startede op i slutningen af august 1990.
Her ser vi tømrermester Hans Johnsen ”Vibegården” Mejlbyvej 21, da han en eftermiddag i efteråret kom med bogen.
Bogen har været meget fugtig og bærer stærkt præg deraf, sider er falmet, men heldigvis kan de fleste læses.
Efter aftale med Hans er bogen overdraget til Hadsten Lokalarkiv.
Det var først i 1814, at gymnastik blev indført i skolerne som et fag, faget var tiltænkt både drenge og piger, men blev i 1828 indskrænket til kun at være for drenge, og først i 1903 blev det genindført for piger. (Ovenstående er læst i ”Den store Danske”)

Gymnastikprotokollen for Ødum Skole er ført fra 1892 til 1900, og er en registrering af, hvornår der har været gymnastik, hvem der har været fraværende, og hvad deres karakter var.

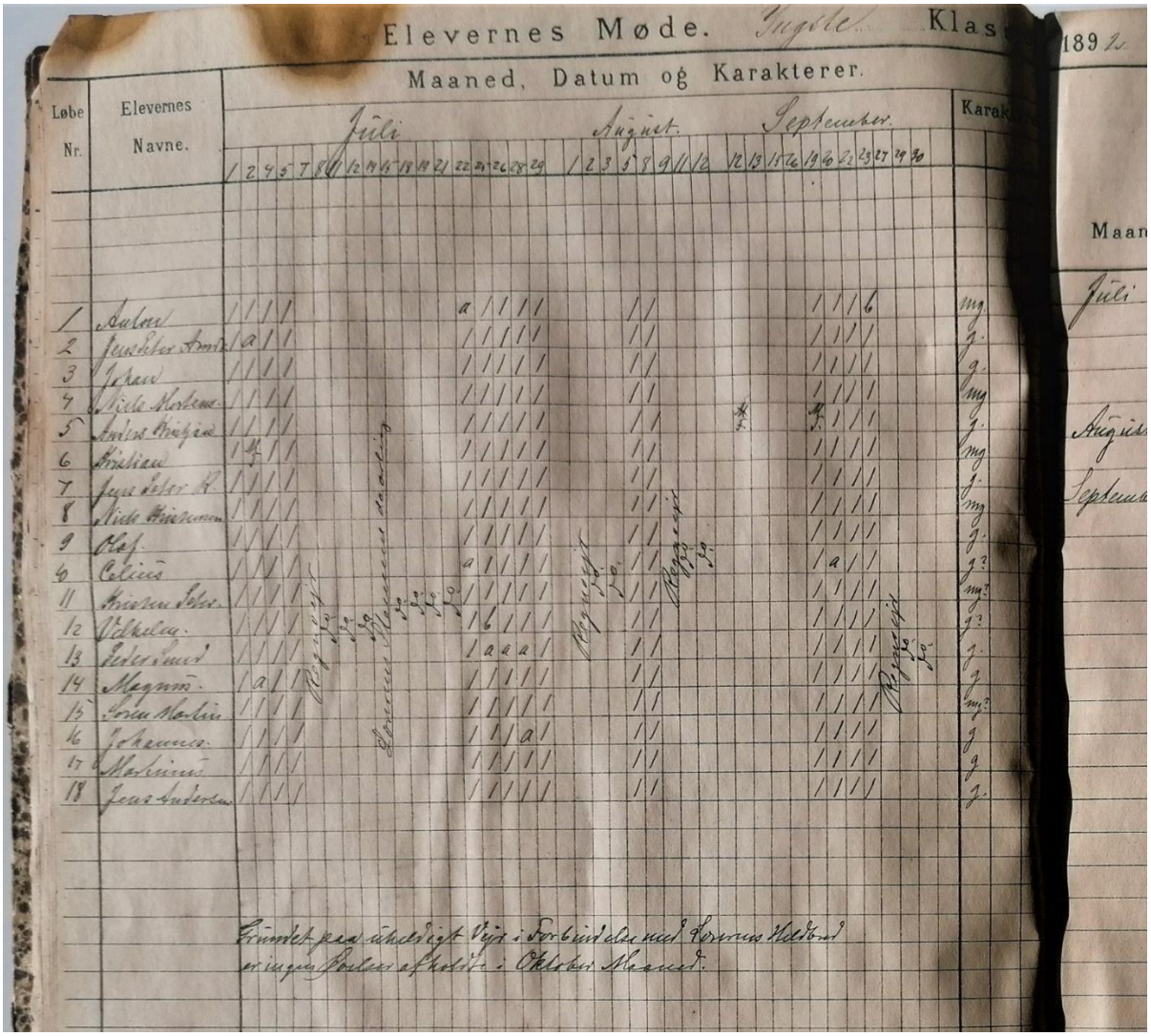

Her ser vi et udsnit af bogen for den yngste klasse, juli, august og september i 1892. Som det fremgår, står øverst datoerne for de dage i hver måned der skal være gymnastik, og det er ca. hver anden dag, og udendørs, da der i flere dage ikke har været gjort gymnastik, f.eks. for juli på grund af regnvejr, og på grund af "Lærerens stemme dårlig" som der står, og i august og september har der også været mange dage med regnvejr.

Nederst på siden står *"Grundet paa uheldigt Vejr i Forbindelse med Lærerens Helbred er ingen Øvelser afholdt i Oktober Måned"*

Hvad drengene så lavede i de timer, og hvad pigerne lavede når drengene lavede gymnastik, må vi nok gisne om.

Karaktererne, som ses yderst til højre, ligger meget jævnt med *g* (godt) og *mg* (meget godt).

Det øverste navn, Anton, må have været min oldefars lillebror, født i 1882, så han har været 10 år dengang, og det ser ud til, at han har klaret sig ”meget godt”.

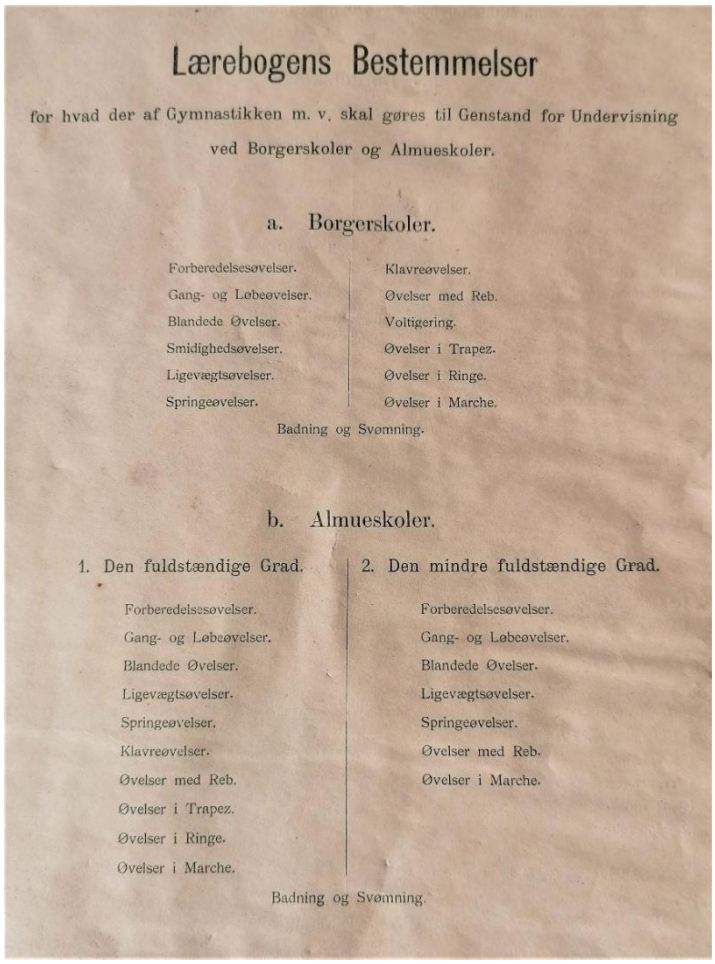

Lærebogens Bestemmelser

for hvad der af Gymnastikken m. v. skal gøres til Genstand for Undervisning ved Borgerskoler og Almueskoler.

a. Borgerskoler.

Forberedelsesøvelser.	Klavreøvelser.
Gang- og Løbeøvelser.	Øvelser med Reb.
Blandede Øvelser.	Voltigering.
Smidighedsøvelser.	Øvelser i Trapez.
Ligevægtsøvelser.	Øvelser i Ringe.
Springeøvelser.	Øvelser i Marche.

Badning og Svømning.

b. Almueskoler.

1. Den fuldstændige Grad.	2. Den mindre fuldstændige Grad.
Forberedelsesøvelser.	Forberedelsesøvelser.
Gang- og Løbeøvelser.	Gang- og Løbeøvelser.
Blandede Øvelser.	Blandede Øvelser.
Ligevægtsøvelser.	Ligevægtsøvelser.
Springeøvelser.	Springeøvelser.
Klavreøvelser.	Øvelser med Reb.
Øvelser med Reb.	Øvelser i Marche.
Øvelser i Trapez.	
Øvelser i Ringe.	
Øvelser i Marche.	

Badning og Svømning.

Protokollen er på 48 sider, og ikke alle sider kan bringes her i Høst, men på flere står mange ting, som ikke ligner, det vi kender i dag.

Her lidt af det der er skrevet i bogen:

I 1893 er noteret følgende: ”*Paa grund af daarligt Vejr og Børnene møde med Træsko paa, er ingen Øvelse afholdt i Resten af Oktober Maaned”*
I 1894 noterede man følgende: *” Forsømmelserne i September og Oktober måneder skyldes Lærerens daarlige Stemme paa Grund af forkølelse. Flere Dage mødte ogsaa Drenge paa Grund af dårligt Vejr med Træsko paa.*
I 1896 var også aflysninger, og her står skrevet:

Med Skolekommissionens Tilladelse afholdes ingen Øvelser paa Grund af Lærerens daarlige Helbred Resten af Sommeren.”
I 1897 var den også gal, her er noteret: *Paa Grund af daarligt Vejr og Lærerens daarlige Hals afholdes ingen Gymnastiktimer i Oktober Maaned.”*

Heldigvis ser det ud til, at lærerens helbred blev bedre, for i resten af bogen er der ingen aflysninger af gymnastiktimerne.

I bogen findes også bestemmelser, hvilke remedier der skulle være til rådighed for gymnastiktimerne, men om der også har været sådanne remedier til rådighed i Ødum, kan man godt tvivle på, så har skolen i hvert tilfælde skaffet sig af med dem, inden jeg begyndte i skolen. Når vi var ude i gymnastiktimerne sprang vi længdespring i en ”sandkasse” på legepladsen, spillede rundbold o.l. på legepladsen. Skolen havde dengang nogle spyd og et par diskos, så når dette

skulle bruges, traskede vi ud på Peter Sørensens Mark, der hvor Amdrupvej 4c og 4d i dag ligger, hvor vi så lavede spydkast og diskoskast.

Jeg husker ikke vi kom i gymnastiksalen, og gymnastiktøj var der ikke noget der hed, det var, hvad man havde på den dag, man lavede gymnastik i.

Som det kan ses i bogen, har der været gymnastik i alle måneder af året, så ferie må der ikke have været, og når man søger efter ferie kan man læse i "Videnskab.dk" at "Bondebørn kendte ikke til fritid," børn på landet havde aldrig fri, og når de ikke gik i skole, arbejdede de, de passede husdyrene, arbejdede i marken eller gravede tørv, og man forstår godt, at drengene ikke kunne have gymnastik, når de mødte i træsko, måske som dem her på billedet.



Afsnit 5. Om Brugsen, om Ødums vartegn og brugsmidlerne fra salget til OK

Brugsforeningen i Ødum 1914 – 1989



Her ser vi et billede af den gamle brugs i Ødum, som den så ud omkring 1914 – 1915
Bemærk hvor tæt Brugsen ligger på Hovedvejen og Hadstenvejen.

I 1927 startede, nu afdøde Poul Henriksens far, Niels Henriksen som uddeler i Ødum Brugsforening, og fortsatte som uddeler frem til 1956, hvor han overlod Brugsen til Poul Henriksen.
I begyndelsen af 50erne kom planerne frem, om at hovedlandevejen mellem Randers og Århus skulle udvides, og det betød, at Brugsen og andre bygninger i Ødum skulle flyttes længere tilbage, for at gøre plads for den nye vej.
Her ses Brugsen omkring 1950.

5:2



Fra 1914, og frem til Brugsen blev flyttet, var der ikke mange ændringer at spore, ud over at vejene blev asfalteret, og som det ses på billedet herover, har butikken også fået nye vinduer.
Jeg husker tilbage fra barnsben, at det var et stort tilløbsstykke, når der blev pyntet op til jul i de to vinduer, og vi børn stod med fladtrykkede næser mod ruderne for at se de spændende julegaver og juleting, som man kunne få dengang i begyndelsen af 50erne.
Det var også dengang, at brugsen kørte "landtur" én gang om ugen, for ar bringe de varer ud, som folk i oplandet havde bestilt.
Det var også dengang, at dem som kom for at betale deres regning hver måned, blev budt en cigar. Herunder ses et billede af Brugsen, som den så ud frem til 1956.
Om Brugsen også dengang handlede med benzin, ved jeg ikke, men som vi ser på billedet holder der en Esso-bil ud for lageret.



5:3

I 1956 blev den gamle brugs så væltet, og der blev bygget en ny brugsforening i Ødum.

Herunder er byggeriet i gang, og på billedet ser vi tømrermesteren, og så er det nok bestyrelsen, der mødes for at se på byggeriet.
Hvem der sidder i baggrunden ved jeg ikke, men måske kan nogen hjælpe.
Forrest til venstre ser vi tømrermester S.P. Sørensen, som udførte tømrerarbejdet, i midten er det gårdejer Åge Christensen, Ødum Gård, og yderst til højre er det landmand Åge Nielsen fra Røved.



Herunder ser vi Brugsen, som den så ud op gennem 50erne og 60erne. Butikken dengang var stor og moderne, og som det ses, var der i forbindelse med butikken en stor bolig til uddelerparret, Åse og Poul Henriksen.
Som det også ses, handlede Brugsen med Esso benzin.
På det tidspunkt var der ingen selvbetjening, og når der skulle tankes, var personalet ude at assistere.

5:4



Herunder får Brugsen leveret varer.

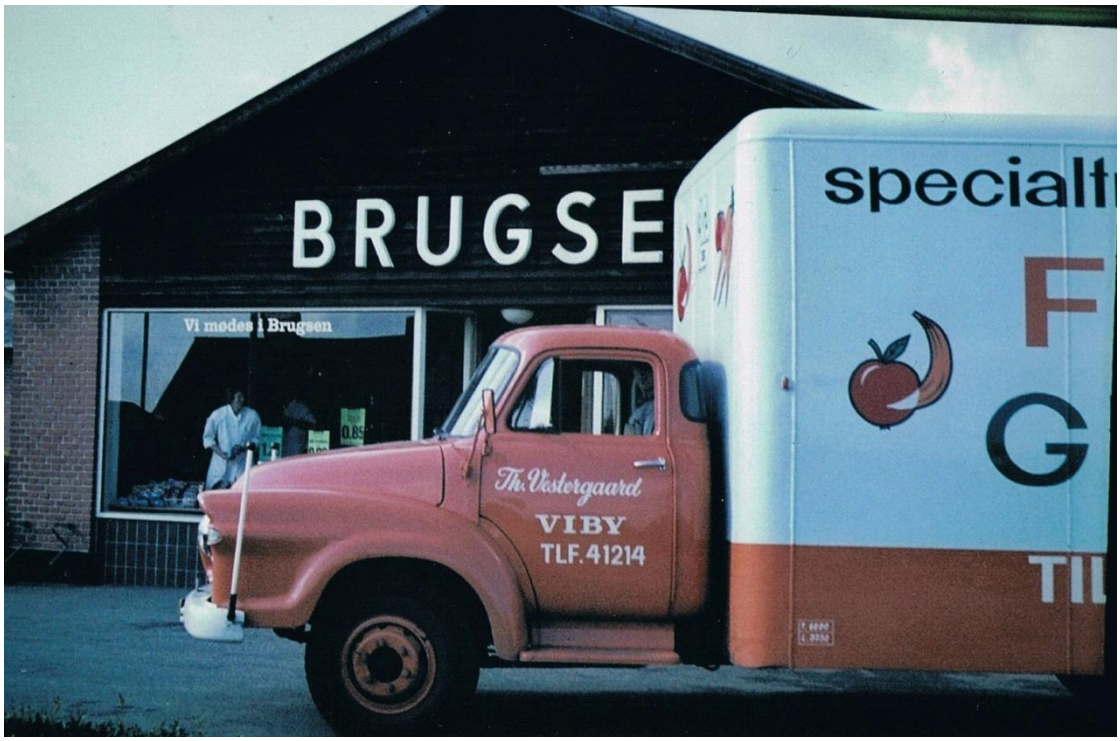

Herunder, til højre, ser vi Brugsens grovvarelager, som kom til i 1964, en stor bygning med garager, toilet, afbrændingsrum og lager.
På det moderne lager, med en rampe hele vejen rundt, kunne vogne og lastbiler bakke ind og læsse på og af i samme højde som ladet, dengang, vildt imponerende. Det var dengang Brugsen handlede med stort set alt, lige fra sytråd til selvbindergarn og cement.
Lageret er der, hvor der er vaskehal i dag, og de tre garager, som ses på billedet, er væk.
Nogle af de gange by-foreningen har holdt loppemarked, har Brugsen velvilligt lagt plads til, og garager og lager har været stillet til rådighed for festivitassen. Manden på traktoren i forgrunden er landmand Jens Pedersen, der har været en tur i Brugsen.



Op gennem 60erne blev butikken for lille, og en stor tilbygning kom til, som det ses på billedet herunder.
Tilbygningen blev opført i 1969, og butikken, som op gennem tiden var blevet ændret til selvbetjeningsbutik, blev væsentligt større.
På det tidspunkt var der stadig stor opbakning fra lokalbefolkningen omkring Brugsen.



I 1981 havde Åse og Poul Henriksen 25 års jubilæum som uddelerpar i Brugsen, og det blev behørigt fejret.
Her ses masser af flag i dagens anledning.



I 1983 begyndte nær-brugstanken at vinde indpas, og Ødum Brugs blev en af de første, af de 200 brugser i Danmark, som blev ændret til Nærbrugs.
Samtidig skiftede Brugsen olieleverandør, og Esso blev udskiftet med OK, og blev også nu med selvbetjening.
Benzinsalget steg voldsomt det første år, fra 50.000 l til 500.000 l, men faldt dog senere til omkring ca. 400.000 l.
Det er nok kun en brøkdel af, hvad der sælges på stedet i dag.
Den 1. juli 1986 kunne Åse og Poul Henriksen fejre 30 års jubilæum i Brugsen.
Gennem tiden har der, udover uddelerparret, været flere ansatte i butikken, blandt andet har Brugsen gennem mange år haft kommis-elever, men da sidste elev var udlært, i 1987, besluttede Åse og Poul, at de fremover ville klare det selv.
På det tidspunkt var kunderne ved at svigte, og omsætningen var faldende.
Da Kvickly åbnede i Hadsten, i 1988, flyttede kunderne åbenbart, for omsætningen faldt kraftigt, og uddeler og bestyrelse kunne godt se, hvilken vej det bar.
I 1988 meddelte Poul Henriksen, at han ovevejede at stoppe som uddeler, da han havde en arbejdstid på over 70 timer om ugen, og der var ikke mulighed for at ansætte personale.
Samarbejdet med OK havde gennem årene været fint, og Poul Henriksen og OK begyndte at dyrke tanken om, at OK kunne købe butikken.
Det blev fremlagt for bestyrelsen, og der kom forhandlinger i gang med OK, og da Ødum Brugsforeningen var ejet af medlemmerne, skulle salget også godkendes af medlemmerne.
Der blev holdt to generalforsamlinger, og ved begge var der næsten 100% opbakning til salget.
Den 1. juni 1989 blev Brugsen solgt til OK for godt 1.000.000 kr.
Afslutningen på Ødum Brugsforening blev fejret den 1. dec. 1989 på Hadsten Kro, hvor medlemmerne kunne fejre Brugsens 75 års jubilæum, holde afskedsfest for Åse og Poul Henriksen og fejre salget af Brugsen.
Her ser vi indbydelsen, og det blev en mægtig fest for medlemmerne med alt betalt.





Indbydelse til jubilæumsfest

Ødum Brugs har 75 års jubilæum og det skal fejres.
Samtidig har vi chancen for at sige vort uddelerpar, Åse og Poul tak for de mange år de har drevet Ødum Brugs.
Derfor vil det glæde os at se:

Til middag på

Hadsten Kro
Fredag d. 1. december 1989
Kl. 18.00

Ønsker I at deltage i festen, og samtidig gerne vil benytte den dertil oprettede fællestur, skal tilmeldingen til disse ske i OK butikken senest den 25. november.

Med venlig hilsen
Bestyrelsen

Perioden for Brugsen i Ødum, 1914 til 1989, var slut, og OK har siden været på stedet.
Midlerne fra salget var blevet sat i banken, og bestyrelsen for ”Brugsen under Likvidation” skulle herefter forvalte pengene, som det var blevet besluttet på generalforsamlingerne.
I de følgende 10 år blev der arrangeret en årlig udflugt for medlemmerne, og hvert år rullede en dobbeltdækkerbus op foran OK, og samlede ca. 70 medlemmer op til turen, som gik til f.eks. Egeskov, og Hjerl Hede, og alle udflugterne sluttede med en stor frokost med det hele. Der var jo ingen, der skulle køre hjem.
Derudover blev der givet en del donationer til f.eks. nyt tag til Forsamlingshuset, Høst, ØHG, Gymo, Hadsten Lokalradio, Kirken, spejderne, og museet ” Den Gamle Brugs” ved Skærum Mølle.
Den sidste udflugt for medlemmerne gik over den nye Storebæltsbro i 1998, og med en afsluttende fest for medlemmerne i 1999 var midlerne opbrugt.
Vi mistede desværre Åse Henriksen i 1991 og Poul Henriksen i 1996.

Efter at OK overtog bygningerne, begyndte en stor ombygning, som vi ser på billedet herunder.



Som mange husker, fik vi en nyt vartegn i byen, og det var pyramiden, som OK byggede i forbindelse med det nye benzinanlæg, der blev på stedet.



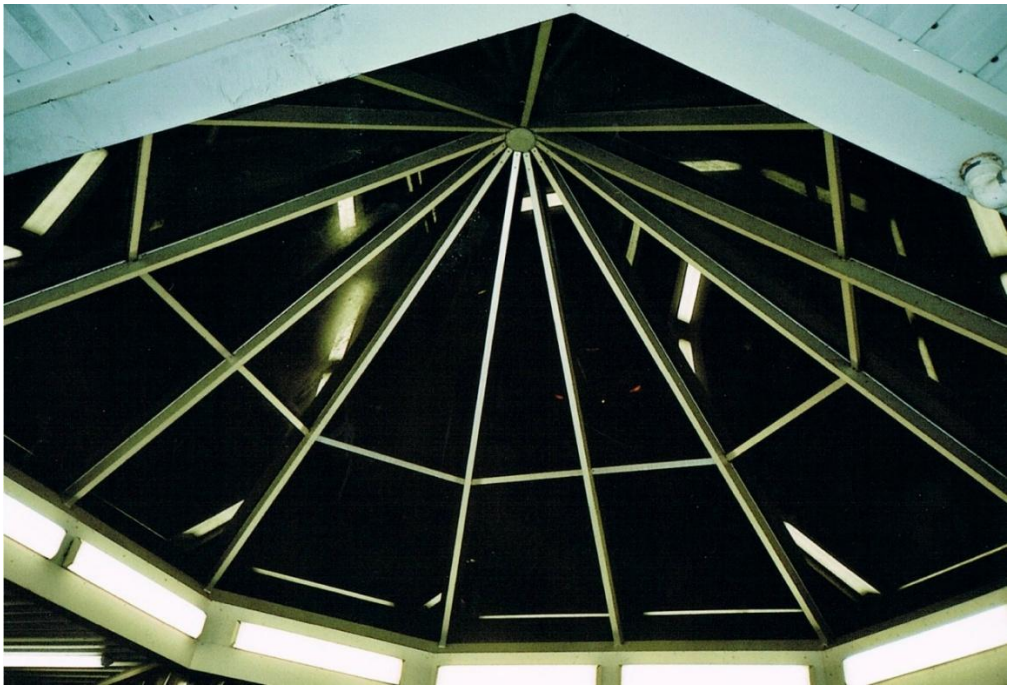

Herover ser vi pyramiden, da den blev opført, og et billede, hvor vi ser op i pyramiden med lys på. Og herunder ser vi det færdige resultat på dagen, hvor OK fejrede sit nye benzinanlæg og den nye og morderne butik, som også stadig fungerede som dagligvarebutik for byen, dog var varesortimentet blevet reduceret, men man kunne stadig få diverse dagligvarer, køle- og frostvarer, brød m.v.



5:11

Efter en årrække begyndte det, som skulle blive enden på de bygninger, vi har kendt så godt det sidste halve århundrede.

”Brugsen,” som nogle stadig kaldte den, skulle væltes og gøre plads for større tankanlæg og en helt ny butik.

Herunder ses starten til ombygningen.



Maskinerne er klar.



5:12

”Brugsen” forsvinder



Og snart er det slut med bygningerne fra ” Brugsen i Ødum ”





Fra Brugsens start i 1914, og til i dag 98 år senere, har det hele ændret sig til det, vi ser på de næste billeder.



5:14



Ødums ”vartegn” indviet 3. april 1990





Billederne fra officielle indvielse, på billedet til højre ses den, dengang daglige leder, tidligere brugsuddeler, Poul Henriksen og Søren Bendixen, som nu, og de sidste mange år, har været chefen i butikken.
Det var dengang, at Ødum fik sit vartegn, og OK fik sit ”flagskib”, som de kaldte det.

5:16

Sidst i 1989 blev Brugsen i Ødum solgt til OK, som vinteren over byggede et nyt tankanlæg og en ny butik op, og flot blev det. Pyramiden, som man kaldte den, blev kendt i miles omkreds, og var både i aviser og på tv.
Alt var gjort, for at åbningsdagen skulle blive en fest, bl.a. blev der, i bedene og plænerne omkring butikken, plantet 6000 påskeliljer.

OK ventede sig meget af tankanlæg og butik, som var deres pilotprojekt, da der ingen andre steder i Danmark, var et lignende projekt fra OK.
Informationschefen for OK udtaler, at det måske kan blive starten af noget helt nyt for OK.

OK var meget sikre på, at placeringen var helt rigtig ved hovedvejskrydset i Ødum, men vi lokale talte nu om, at når motorvejen kom engang, ville det være slut med trafikken og benzinsalget. Sådan blev det heldigvis ikke, og man må sige, at OK satsede rigtigt, en succes blev det.

Vi, som boede i Ødum, var glade for, at vi stadig kunne beholde en dagligvarebutik, da man dengang nok var mere lokalpatriot, end man er nu om dage, og undvære en butik, nok både dengang og nu, ville ikke være godt for Ødum. Der har været butik på stedet over 100 år.

Foruden benzinsalg blev der satset meget på brød, dagligvarer og frostvarer, og som de sagde på TV2, var det en atypisk tankstation, hvor man kunne købe både ovnklare kyllinger, hvidkålsrouletter, frosne pizzaer og hakket spinat. Poul Henriksen udtaler til TV2, at dagligvare-omsætningen er på ca. 35 % af det samlede salg. Tiderne har til i dag ændret sig en hel del, og jeg vil tro, at nu er dagligvarer kun en brøkdel af omsætningen.

I disse tider er både pyramiden, ”vartegnet”, og de gamle brugsbygninger væk, og tankanlægget og butiksbygningen er fornyet.

Butiksbygningen, som vi kender i dag, blev bygget i 2003-4 og erstattede bygningerne fra 1956, som igen erstattede bygningerne fra 1914, da Brugsen startede.
Som et kuriosum kan nævnes, at en del af overskuddet fra salget af Ødum Brugs til OK, blev doneret til HØST. De penge er stadig med til at finansiere bladet.

100.000 kr. til høst –

Ja, så meget blev der til Høst, da Brugsen i Ødum blev solgt til OK.
I 1988 var der stærk medlemstilbagegang i Brugsen i Ødum, og brugsuddeler Poul Henriksen begyndte at snakke om at holde op, og det var her, at OK begyndte at vise interesse, for at købe Brugsen.
Gennem mange forhandlinger, og efterfølgende 2 generalforsamlinger, med stort stemmeflertal for salget, blev salget af Brugsen en realitet, og den 4. november 1989 ophører Brugsen i Ødum, og OK overtager driften. OK-anlæg og butik bliver indviet i 1990, som jeg har fortalt om i HØST, i aprilnummeret.
Det er også 25 år siden, at likvidationsudvalget, som jeg var en del af, begyndte at behandle de forslag, der var kommet ind, om hvad midlerne fra Brugsen i Ødum kunne bruges til, og der var mange forslag, men overordnet var det besluttet, at pengene skulle bruges til medlemmerne og byens ve og vel.
Som afslutning på Brugsens historie, blev der den 1. december 1989, holdt afskedsfest for Åse og Poul Henriksen, og samtidig fejrede vi Brugsens 75-års jubilæum, 1914-1989, på Hadsten Kro, med 152 deltagere fra medlemsskaren, en flot fest, som flere af os endnu husker.
I 1990 blev der så taget hul på fordelingen af midlerne fra salget af Brugsen, og efter at skattevæsnet havde fået sin del, blev der efterfølgende sponsoreret et nyt tag på Ødum Forsamlingshus, uddelt 100.000 kr. til Høst, som nævnt i overskriften, 25.000 kr. gik til ØHG, 8.000 kr. til GYMO og 5.000 kr. til Hadsten Lokalradio.
I 1991 finansierede Brugsmidlerne delvis gadelamperne inde fra byen og ud til Bette Ødum, Ødum Kirke fik et nyt tæppe, og der blev sat penge af til to kirkekoncerter.
Til ”Den Gamle Brugs”, en museumsbrugs, beliggende ved Skærum Mølle, i Nordvestjylland, blev der også givet et beløb.
I 1992 fik spejderne et beløb. og der blev arrangeret udflugt til Jesperhus Blomsterpark for medlemmerne, med efterfølgende frokost på Sallingsund Færgekro, og her var kun glade deltagere, og det blev en stor succes.
I 1993 fik Ødum Forsamlingshus et nyt komfur, og der blev igen lavet en udflugt, som gik til Den Gamle By og Moesgård Museum, og på hjemturen var der frokost på Restaurant Thors Mølle.
I 1994 fik spejderne igen et beløb, og årets udflugt gik denne gang til Fregatten Jylland med efterfølgende spisning på Hoed Kro, hvor vi fik alle de ål vi kunne spise, og de blev skyllet så rigeligt ned.
I 1995 gik udflugten til Hjerl Hede, med efterfølgende spisning på Sevel Kro, hvor menuen var Øl-ben og tilhørende øl i rigelige mængder. Turen hjem til Ødum efter spisningen, var som altid i meget løftet stemning, og deltagerne glædede sig allerede til næste års udflugt.
I 1996 gik udflugten til Egeskov Slot, og inden hjemturen var der spisning på Restaurant Påfuglen.

I 1997 gik turen til Ålborg ZOO, igen med fin tilslutning, og turen sluttede med en god frokost på Rold Storkro.

Nu var bunden af pengekassen ved at være nået, og da det i 1989 var blevet besluttet, at midlerne fra salget skulle række over en årrække på 10 år, blev det besluttet, at 1998 var året for den sidste udflugt for medlemmerne.

Årets udflugt gik over den nye Storebæltsbro til Sydvestsjælland, hvor vi blev vist rundt af en guide, som var hyret til turen. Desværre var der så diset, at vi ikke kunne se til toppen af pylonerne.

Efter rundturen var der en god frokost på Bisserup Kro.

Med på alle udflugterne, med alt betalt, var der hvert år omkring 70-75 deltagere, og det var ture der virkeligt blev set frem til.

Til udflugterne var det oftest Todbjerg Busser, der leverede dobbeltdækkerbussen, og enkelte af turene måtte der også en personbil til, jo det var virkeligt et tilløbsstykke.

For at holde medlemmerne orienteret om, hvordan brugen af midlerne fra salget af Brugsen blev forvaltet, blev der hvert efterår afholdt en ”Brugsfest” i forsamlingshuset, og de ca. 70-75 trofaste deltagere mødte op hver gang.

I 1999 blev så den sidste ”Brugsfest” afholdt, og alle var enige om, at det var en god afskedssalut for Brugsen i Ødum.



Fra årets udflugt til Jesperhus.



Brugsen I Ødum som vi husker den.

Afsnit 6.

Den gamle købmandsforretning i Ødum.

Siden slutningen af 1800tallet og frem til begyndelsen af 60erne var der købmandsbutik i Ødum. Købmandsbutikken, som lå over for skolen, på det nuværende Ødum Torv, og som nærmeste nabo til kirken, var af den gamle type, med alt på hylderne, hvad et landsbysamfund havde brug for. Butikken var en velfungerende købmandsbutik, som i en menneskealder blev drevet af købmand Skjødt og hans hustru Mette, som efter, at butikken lukkede, boede i huset frem til sin død i 70erne.

Blikgaragen, som ses til venstre i nedenstående billede, var i en lang årrække, i 50erne, lejet ud til vognmand Andreas Mikkelsen, som brugte den som lastbilgarage. Det siger noget om lastbilernes størrelse dengang. Billedet er taget af Jens Jørgensen i 60erne.



Et billede fra 1894, af købmandsbutikken, har Rikke Antvorskov vist i Høst i 2010, sammen med et indlæg om købmandsbutikken. Billedet ses herunder.

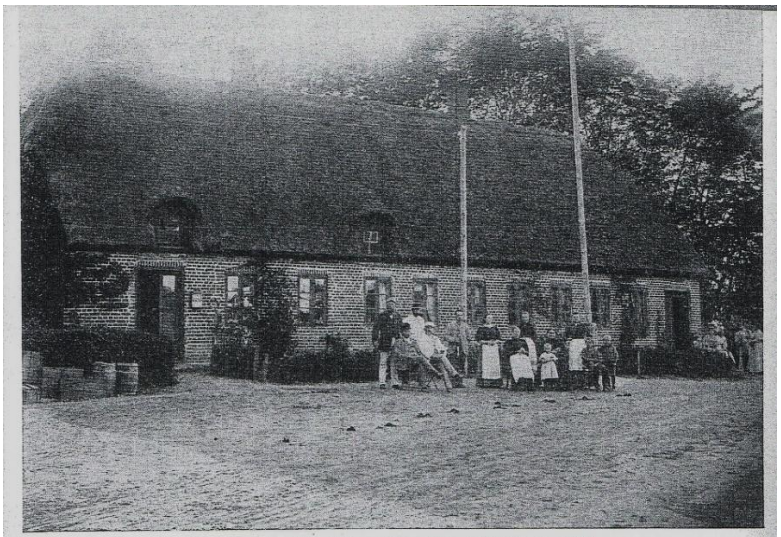

Fig. 12. Købmandshandelen i Ødum ca. 1894.
Staaende: P. Thomsen — Damgaard — Mejerist Mogensen — Mejerske — 2 Piger — Ejnar. — Siddende: Dyrlæge Hørlyk — Ladefoged — Kirstine Ladefoged — Mor med „Mis" — Axel.

I 1894 var Ødum ikke stor, byen bestod dengang, ud over købmanden, 3 gårde, kirke, skole, mejeri, teglværk og 5-6 huse.
På billede fra før 1900 ses hvor købmandsbutikken ligger op af kirkegården, og som det også ses, var der dengang branddam midt på pladsen mellem skole og købmand.

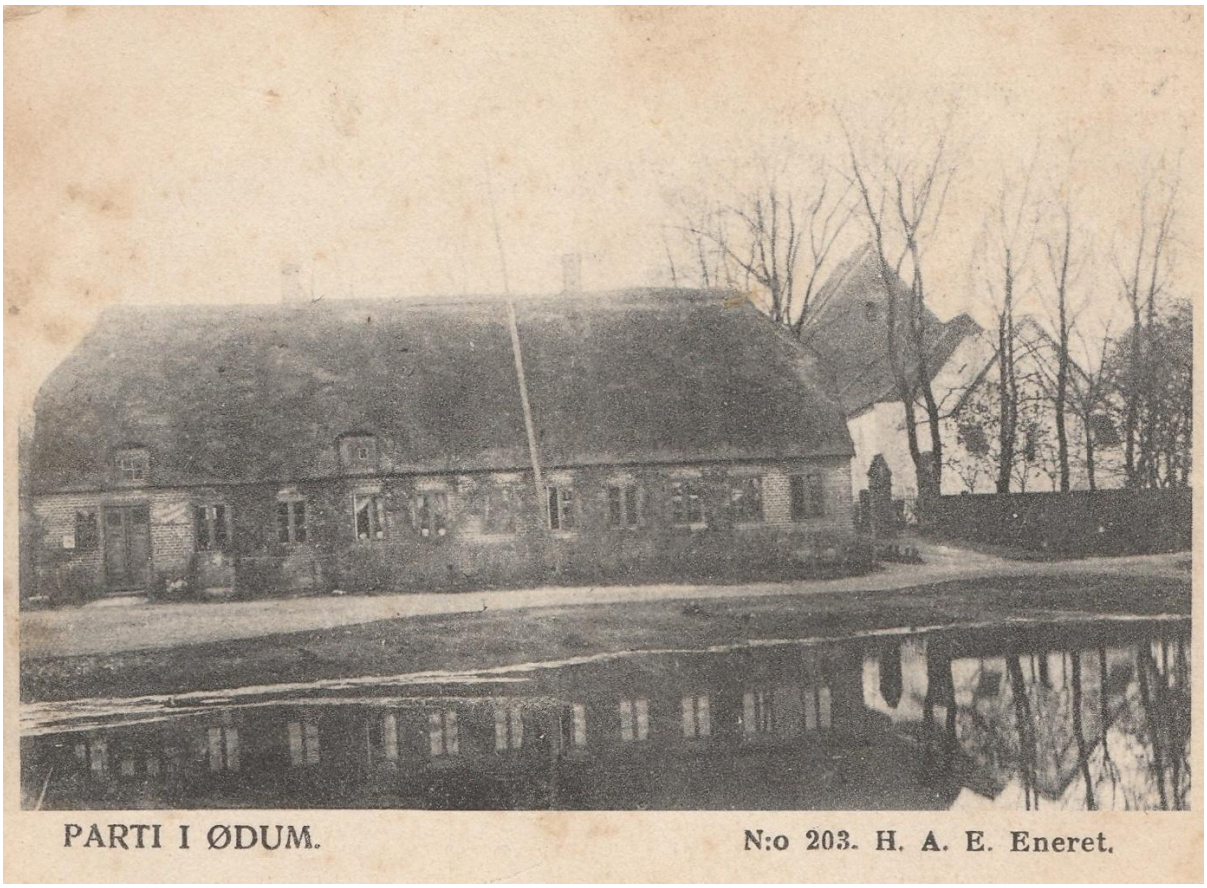

Kort før butikken lukkede, blev forretningen overtaget af købmand Kudsk, som flyttede butikken over på hjørnet af Amdrupvej og Ødumvej.
Historien herom kan der læses om i historien om Præstegården og købmanden på hjørnet.
Mette Skjødt udlejede nu butikken til marskandiser Lading, som drev butik der til frem til Mette Skjødts død i 70erne.
Imens jeg stadig boede hjemme, købte jeg et skrivebord af marskandiser Lading, og hvor heldig kan man være, da det kom hjem og jeg fik åbnet en skuffe, var der den fineste cigarklipper i skuffen.
Skrivebordet endte som skrivebord, på vandværket, og da jeg stoppede som formand for vandværket i 2011 stod det der stadig.
På overetagen i det gamle hus, var der en lejlighed, som ligeledes var lejet ud.

Herunder ses købmandsbutikken fra bagsiden, og i baggrunden ses skolen, husene omkring hovedvejskrydset og teglværksskorstenen, og dengang stod endnu helt lige.



Efter at Mette Skjødt døde, blev huset solgt til Ødum Kirke, som ragede huset ned, fjernede blikgaragen, og lavede parkeringsplads for kirken, som vi kender i dag.



Nedbrydningen er i gang, som det her ses på billedet fra den 1. maj 1975.
En bygning som dengang i mere end 80 år har været en del af Ødum, forsvandt.

Afsnit 7.
Amdrupgård og Forsøgsstationen

Ja, kært barn har mange navne. I den tid jeg kan huske er gården, Amdrupvej 22, blevet kaldt for Forsøgen / Forsøgsstationen, og nu er der nok ikke længere nogen, der bruger de navne.
I Trap Danmark nævnes Amdrup i 1578 som Hovedgaard. Senere nævnes i 1661 en Bondeby på 5 gårde, som i 1686 opkøbes af Oberstløjtnant Jørgen Vind, som samler gårdene til et gods. Der er ikke noget der tyder på, at han har opholdt sig meget på godset, da han som militærmand var udstationeret i Norge og senere var med i slaget ved Gadebusch i Tyskland, hvor han faldt i 1712. Forinden var han i 1696 blevet gift med den 16-årige komtesse fra Favrskov gods, Chalotte Hedevig Rosenkrantz, som fødte ham 2 døtre. Godset/gårdene ejes siden af Cathrine Hansdatter og Niels Nielsen Hjertings, hvis arvinger i 1725 solgte "By eller Gaard" til Kongen for 5.250 Rigsdaler.

Godset bliver en del af Dronningborg Rytterdistrikt, hvor kongegodsets bøndergårde skulle stille med udrustede ryttere og heste til hæren.
Til gængæld var disse gårde fritaget for skatter og hoveri. Som modydelse skulle godserne sørge for at indkvartere og forpleje ryttere og heste.
Efter at godset er kommet ind under kronen, oprettes Rytterskolen i Ødum i henhold til en forordning fra kongen i 1721.
Det vides ikke med sikkerhed, hvor de 5 gårde/godset har ligget, men formodentligt imellem gården i dag og åen / Spørring.

Herunder ses et kort fra 1800-tallet som viser "Amdrup Gaarden." Vi ser også, vejen fra Ødum og til Tåstrup går uden om gården og ned over åen og.
Kortudsnittet er hentet på "Historiske kort på nettet"
Hvis man nærlæser kortet, står der skrevet med blæk, Peder Koch, ud for matriklen. Peder Jensen Koch var dengang fæstebonde af Amdrup Gården, og var gift med Maren Poulsdatter og de havde 6 børn. På gården var der dengang ansat to tjenestekarle.

I 1834 står Lads Jensen nævnt som Fæste Boelsmand, han var gift med Maren Rasmusdatter og de havde to børn. På Amdrup Gården var der i 1834, 3 tjenestekarle og 2 tjenestepiger.
Vi springer helt frem 1877, hvor den nuværende hovedbygning, iflg. BBR, er bygget, og lidt senere i 1890 køber Jens Poulsen Nyboe Amdrupgård og stifter Ødum Landbrugsskole.

7:2

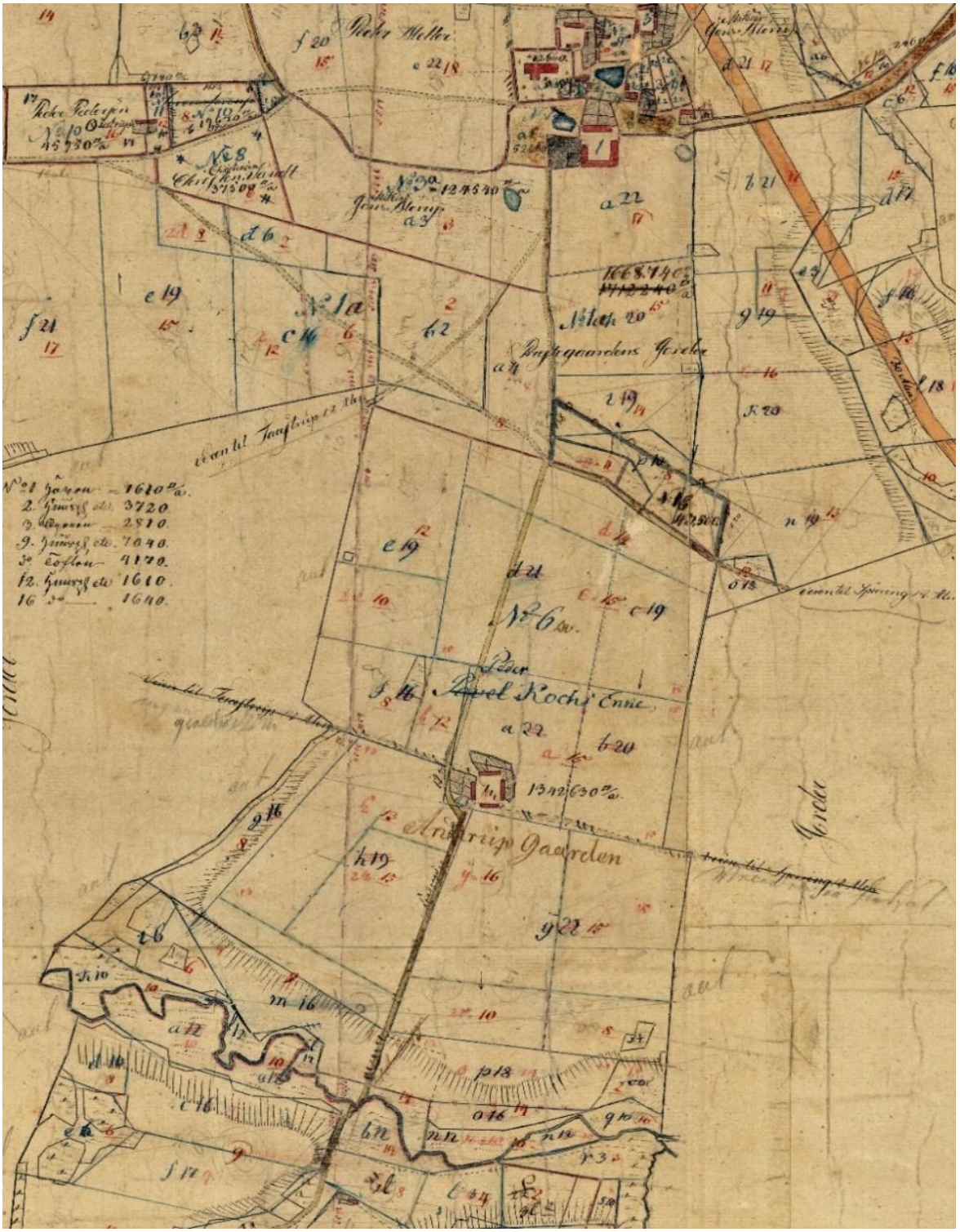
Peter Weller
Peter Pedersen
Jens Klemp
Peter Paul Kochs Enke
Andrup Gaarden



Jens Poulsen Nyboe



Eleverne på Landbrugsskolen 1896.

Ødum Landbrugsskole får hurtigt et godt omdømme, som lærested og skole.
Ikke mindst P.J. Nyboe var, som forstander, årsag hertil, han var en meget anerkendt lærer, der derudover holdt mange landbrugsmæssige foredrag. Allerede i 1897 blev Nyboe næstformand i Hadsten omegns landboforening, og i 1904 overtog han formandsposten. Til Landbrugsskolen var også tilknyttet lærere, her nævnes N. Foghsgaard, som også er med i Landboforeningens faglige arbejde.
Foghsgaard bliver senere direktør for Hadsten Bank.
I 1914 overtages Ødum Landbrugsskole af A. Jørgensen, som driver skolen frem til 1918.



Ødum Landbrugsskole 1909



Hovedbygningen på Ødum Landbrugsskole 1909

1918 køber brødrene Martin og Thomas Jensen, der kom fra Lyngå, Amdrupgård.
Jeg er i tvivl, om Amdrupgård her fortsatte som landbrugsskole, men mon ikke, da der findes et billede på arkivet af lærerstaben. Billedet er dateret 1940.

De driver gården frem til 1948, hvor Amdrupgård bliver solgt til staten, som her starter Statens Forsøgsstation, Ødum.
Mere om Statens Forsøgsstation næste gang, og hvor den blev af?

Billederne fra Ødum Landbrugsskole er lånt på Arkiv.dk med tilladelse fra Lokalarkivet.
I ovennævnte er der, med tilladelse fra Herluf Nydam, brugt uddrag fra en artikel, han tidligere har udgivet.

Statens forsøgsstation i Ødum.

Som nævnt i Høst for marts måned, købte staten Amdrupgård i 1948 og startede her Statens Forsøgsstation for planteavl.

Som forstander ansætter staten Holger Land Jensen. Land Jensen var uddannet agronom på Landbohøjskolen i 1924 og blev lærer ved Kærhave landbrugsskole og assistent i planteavl ved "De samvirkende fynske landboforeninger", senere lærer på Ladelund landbrugs- og mejeriskole for senere at blive konsulent for Foreningen af Jydske Landboforeninger, så han havde baggrunden i orden.
Land Jensen interesserede sig specielt for ensileringsforsøg, og hans indsats fik afgørende indflydelse på ensilering. Han var gift med Else Brummer og var forstander indtil 30-3 1968, hvor han gik på pension.



Her er det forstander H. Land Jensen og herunder nogle af de mange siloer hvor man gjorde de forskellige forsøg med ensilering.





Forsøgsstationen, Amdrupvej 22, i folkemunde kaldet ”Forsøgen”
Billedet er fra ca. 1970 og som det ses på fotoet er der orden omkring gården, også i urtehaverne, hvor der også var forsøg med afgrøderne.
I hovedbygningen, som vi ser forrest, var der i enden til højre, en række kontorer og lokaler der vedrørte driften, og i den ende som her er til venstre var boligen for forstanderparret. Bygningen næst bagerst, med facade ind mod gården, var der værelser, til de mange
ansatte elever på ”Forsøgen”
Bygningen blev i daglig tale kaldet elevbygningen. Bagerst skimtes taget af laboratoriet.

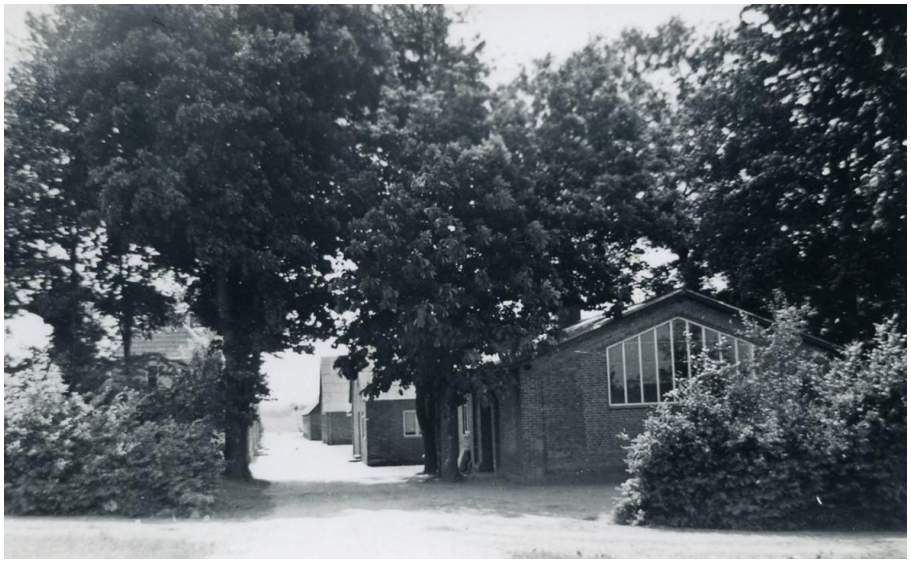

Her ser vi indkørslen til ”Forsøgen” med laboratoriet først til højre, hvor der var en duft af jeg ved ikke hvad, og der sydede og boblede i reagensglas og glaskolber.
Forsøgsstationen var en stor arbejdsplads, og flere af byens borgere havde sin dagligdag der.



Her et billede af medarbejderne i 1958. Forrest til venstre ser vi H. Land Jensen og hustruen Else, som nr. to fra højre ser vi Jenny Pedersen (vores organist, som også arbejdede på laboratoriet) stående ved siden af Erik Skovborg, som dengang var Landbrugskandidat og boede på Amdrupvej. Mellem Jenny og Erik ser vi bagved Martin Nielsen, som var altmuligmand inden for vedligeholdelse af bygninger og have, Martin Nielsen boede på Ågårdsvej, og bagerst til venstre ser vi Per Skødt, som er nævnt som arbejdsmand. Per Skødt boede på Lumbyesvej.
Manden stående ved siden af Per er Svend Andersen, der er i besiddelse af billedet, bor på Fyn, og har indleveret billedet til Nørre Aaby, Udby og Føns Lokalhistoriske Arkiv. Jeg har talt med arkivet og med Svend Andersen, og har fået lov at bruge billedet her i Høst. Alle personerne på billedet er nævnt ved navn på lokalarkivets side.
Jeg har nævnt de personer på billedet, som jeg kan sætte navn på, og som Svend Andersen fortalte var der mange elever der dengang, som alle boede i elevfløjen. Op gennem tiden kom der mange til som byggede eller købte hus i Ødum.

Arbejdet på Forsøgen var meget specialiseret, set med udenforståendes øjne, korn sået i små stykker, hvor de nok vidste, hvor mange aks der groede, roer i rækker hvor roerne nok blev talt, målt og vejet.



Gad vide om de tæller roer her.

I min tid som smedelærling omkring 1965 var jeg med til at bygge en lille 6-fods JF mejetærsker om, og jeg husker der blev brugt meget lang tid på det. Mejetærskeren var en model der blev spændt på en traktor, men Forsøgen fik den lavet selvkørende med blandt andet dele fra Morris Maskot, jeg husker også at den virkede, og passede fint til at høste de små forsøgsmarker. Idemanden var en af de landbrugskyndige på forsøgsstationen, en ren opfinder der hed Jørgen, blandt kollegaerne kaldet obersten. Efter at hvert lille stykke var høstet, skulle mejetærskeren renset for enhver kerne og strå, for at være klar til næste forsøg.
I 1968 kom der ny forstander på Statens Forsøgsstation i Ødum, det var Christian Mølle og hustruen Karen Mølle.
Christian Mølle var blevet uddannet agronom i 1951 og blev i 1961 lic. Agro (Licentiat i Landbrugsvidenskab) og kom til Ødum Forsøgsstation fra forsøgsstationen i Borris. Karen Mølle blev skolelærer i Hadbjerg.
Samtidig rejste Erik Skovborg fra Ødum og blev leder af forsøgsstationen i Silstrup i Thy, hvor han var leder af forsøg med at udnytte foderet til køer og med forsøg i at konservere foder. Erik Skovborg fortsatte i Silstrup, indtil han gik på pension i 1993.

I Ødum var Christian Mølle leder af forsøgsstationen og da staten raslede med sablerne, om at lægge flere forsøgsstationer sammen i et nyt forskningscenter, var det Christian Mølle der blev leder i 1979, men blev i Ødum, da det nye center i Foulum endnu ikke var bygget.

Christian Mølle var i 1970 og til 1982 engageret i skolenævn og skolekommission i Hadbjerg skole, og var i Hadbjerg Menighedsråd fra 1984 til 2000, heraf 13 år som formand.
Den første juli 1982 lægges grundstenen til Forskningscenter Foulum, hvor alle forsøg med jordbrug og husdyr skal flyttes til. Det læses, at der i dag er ca. 550 ha jord til forsøgene.
I anden halvdel af 80-erne begyndte medarbejderne at flytte til Foulum, og mange af dem, som mange af os kendte, flyttede fra Ødum, nogle kørte dagligt turen til Foulum, også flere som kom fra Hadsten.
Jeg var heldig, at være med til at bygge nyt hus for en af "udflytterne" som byggede i Foulum.
En af medarbejderne, Svend Hostrup, som boede på Mejlbyvej, valgte ikke at følge med til Foulum, men blev leder i Borris, hvor han arbejdede med at bruge vårsæd og bælgplanter som foder.
Det kan fortælles at Svend Hostrup var formand for Ødum Vandværk i en årrække, det var ham der startede op med at kortlægge vandværkets ledninger. Svend gik fra hus til hus og talte med ejerne, og samlede oplysninger sammen om rørsystemet. Før vidste man ikke hvor rørene var, før der kom vand op af jorden fra et utæt rør.
Ødum forsøgsstation var også vejrstation, hvorfra der dagligt blev sendt vejrmelding til Danmarks Metrologiske Institut, som samlede vejrudsigterne fra hele Danmark, inden vi kunne høre dem i radioavisen. Dengang var vejrudsigten ikke et langt program på tv, det kunne lyde sådan: " blæsende, senere aftagende" og det var jo rigtigt, det blæser da ikke altid.
I sommeren 1987 blev den gamle vejrstation automatiseret, og instrumenterne skulle ikke længere aflæses hver dag.



Sådan så den gamle vejrstation ud. Billedet er fundet på nettet.

7:10

I Ødum var vi så heldige, at byforeningen fik lavet en tur til den nye forsøgsstation i Foulum, hvor vi hørte en masse om deres forsøg, og vi var en tur i kostalden, hvor de i en afdeling havde køer med hul i maven, hvor der kunne tages prøver ud. Man tager simpelthen en prop ud, stikker en hånd ind og hiver indholdet ud for at analysere det. Husker også, at i Ødum havde de får, man kunne hente noget ud af.



Her ser vi en af køerne med hul i vommen. Billedet er fra bladet Ny Kvægforskning.
Hullet i ko-maverne er stadig i brug, og nu står nogle af køerne i tætte glasbure, så man kan måle og tage prøver af prut og bøvs.

Op gennem 90-erne var Ødum Forsøgsstation og de øvrige forsøgsstationer stadig en del af Statens Forsøgsstationer, og den daglige leder på forsøgsstationen i Ødum var Børge Lysgaard, der kom som driftsleder fra Højer forsøgsstation, men i 2003 var det slut, og Staten satte forsøgsstationerne i Ødum, Silstrup i Thy, Borris ved Skjern, forsøgsstationen i Tylstrup i Vendsyssel og forsøgsstationen Rønhave på Als til salg. Forsøgsstationen i Ødum bliver i 2005 købt af Erik Poulsen, Engholm, som sælger videre året efter.
Forstander Christian Mølle går på pension og flytter til Hadbjerg, hvor han og Karen køber hus. Efter at Christian Mølle stoppede, kan det læses, at han bidrog med landbrugsfaglige artikler i Den Store Danske Encyklopædi.
Karen Mølle døde i 1993 og Christian Mølle i 2019.

Afsnit 8.
Ødum Tørrestation fra 1936 til ca. 1965



Ødum Tørrestation, aldrig kaldet andet end Lucernemelsfabrikken, blev bygget i 1936.
Jeg har fået fortalt, at Lucernemelsfabrikken blev bygget af to af egnens større gårdmænd, Blach på Tåstrupgård og Bjerregård på Ødum Damgård.
På fabrikken blev der produceret lucernemel, som blev fremstillet af lucerne.

Herunder ser vi et billede fra ca. 1960, hvor Lucernemelsfabrikken stadig var i drift.



Lucernen, som egnens landmænd producerede, og som stadig produceres, er en bælgplante, som er meget modstandsdygtig over for tørke, og som kan høstes 2 gange om året.
Lucernen blev slået og blev derefter samlet og leveret på fabrikken, og som vi ser, er det i løs vægt, så det fyldte meget, og der var meget manuelt arbejde i forbindelse med håndteringen.
Da 2. verdenskrig startede gik Bjerregård ud af samarbejdet, og Blach fortsatte alene.
Under krigen dyrkede Tåstrupgård efter sigende tobaksplanter, som blev tørret på fabrikken.
Blach gik senere konkurs med fabrikken, og den blev herefter overtaget af Randers Korn.

Herunder ser vi Lucernemelsfabrikken, som lå tæt op af vejen mellem Ødum og Tåstrup. En af arbejderne holder nok et tiltrængt hvil, og som vi kan se, ligger det løse lucerne helt ud til vejen. Måske er der nogen der ved, hvem vi ser på billedet.



Færdigproduktet på Lucernemelsfabrikken var lucernemel, som blev brugt som tilskud i foder, og gør det stadig.
Der dyrkes stadig lucerne, og der findes stadig tørrestationer, men jeg mener, det er i meget mindre omfang end tidligere, men ifølge flere sider på internettet bruges der lucernemel i foder til æglæggende høns, det gør at blommerne får mere farve, og der er lucerne i foder til heste, og dyrefoder i øvrigt. Lucerne anvendes også som ensilage og hø.
Jeg mener, at lucerne dyrkes egnsbestemt, da der mig bekendt ikke er marker med lucerne her omkring.

Hvis jeg er på vildspor, håber jeg, at nogen kan hjælpe, for hvad ved en smed om lucerne?
Herunder ser vi lageret med det færdige lucernemel i sække.



Så vidt jeg ved, er det Jens Jørgensen vi ser, han var én af sæsonarbejderne, som arbejdede på Lucernemelsfabrikken.
Hvordan man dengang kunne få folk, når der var brug for det, ved jeg ikke, men sæsonen kan kun have varet fra foråret og til hen på efteråret.
Lucernemelsfabrikken brændte i 60erne og produktionen stoppede.
I de følgende år stod resterne som en ruin og en stor cyklon, som var væltet, var i endnu flere år et minde om fabrikken.
Nu er alt væk, og motorvejen går hen over grunden, hvor Lucernemelsfabrikken eller, den officielle betegnelse, ØDUM TØRRESTATION lå.
Herunder ser vi, hvordan det nu ser ud, vi står på Ågårdsvej og ser ind mod Ødum.



lucernemel og tobak.



I folkemunde Lucernemelsfabrikken, officielt Ødum Tørrestation, nogen husker den, andre har aldrig hørt om den. Lucernemelsfabrikken var beliggende på Ågårdsvej i Ødum, lidt længere henne ad vejen end Ågårdsvej 11, eller der hvor motorvejen nu går over vejen, og var en' af Ødums større arbejdspladser, når det var sæson for lucerne.



Her et billede fra Det Kgl. Biblioteks foto service fra 1957. Lucernemelsfabrikken lå helt op af Ågårdsvej, på venstre hånd, når vi kørte fra Ødum mod Tåstrup.

Lucernemelsfabrikken blev bygget i 1936 af to af egnens større gårdmænd, Blach på Tåstrupgård, og Bjerregård på Ødum Damgård. På fabrikken blev der fremstillet lucernemel, som kom fra lucerne, en bælgplante, og som kan høstes 2 gange årligt.
Hvad lucernemelet blev brugt til?, her tror jeg, det er bedst, at jeg ikke roder mig ud i noget, men det kan læses, at det især var til hønsefoder og som tilskud i dyrefoder i øvrigt, da der var meget protein i lucernemelet.
Jeg husker som barn, at vognmand Hans Køling kørte lucerne fra Tobæk Mølle og til Lucernemelsfabrikken, og jeg var så heldig at være med i lastbilen, det var stort.
Da 2. verdenskrig startede gik Bjerregård ud af samarbejdet, og Blach fortsatte alene.
Efter sigende dyrkede Tåstrupgård tobaksplanter, som blev tørret på fabrikken.
Dengang var danskerne storrygere, og holdt især af den amerikanske Virginiatobak, men da lagrene forsvandt, blev tobakken erstattet af råvarer fra Balkan, suppleret med dansk tobak, men det var ikke godt.
Det kan læses, at cigaretterne smagte helt forkert og tobakserstatningerne, som kunne være en blanding af humle, svesker og kanel sovset til med lidt rom, smagte som muggen sengehalm.
Den piberygene Storm P. skrev ”Kålblade kan være gode, men gulvmåtter er drøjere”. Kan godt forstå, at alle forsøgte sig med tobaksdyrkning og tørring, som på Tåstrupgård.
I 1948 opgav danskerne tobaksdyrkningen.



Her et billede af Jens Jørgensen i porten ind til færdiglageret, hvor vi kan se de opstablede Sække.



Her er det, vist nok, Bernhardt Bagger der tager sig et hvil på rækværket foran fabrikken.

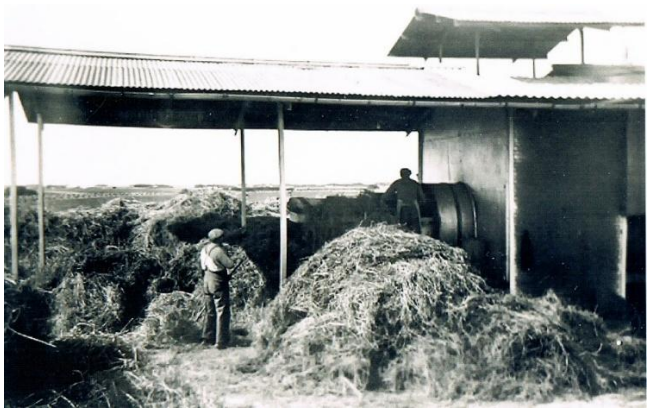

Her pukles der for at fylde lucerne i tørreovnen.



Her pukler en af arbejderne.

Jeg husker fabrikken som støvende og beskidt, og jeg tror, at det var et hårdt sted at arbejde, og dengang var der ikke noget der hed støvmasker og åndedrætsværn.
Læser man Zonens dagsrapporter fra 1961 står der: Den 26-6 var der ”Ildløs i lagerrum” på Ødum Lucernemelsfabrik.
I dagsrapporten står der den 26-9, ”Ødum Lucernemelsfabrik: Arbejdsmand slynget rundt i drivaksel”
Det var Bernhardt Bagger der var tale om, husker jeg tydeligt. Det blev fortalt, at en aksel havde fået fat i hans tøj, og han blev trukket med rundt, til alt tøjet var flået af.
Hvor meget skade Bagger tog, husker jeg ikke, men det var noget han overlevede.

Lucernemelsfabrikken brændte ned i oktober 1963, og blev ikke genopført.
I mange år herefter lå der kun den store rustne cyklon, som det eneste på grunden.

Herunder ses cyklonen.



Her er det sidste billede, som er dukket op på lokalarkivet, det må være et af de første billeder af Lucernemelsfabrikken.

Om billedet står der:
Lucernepillefabrikken, Ågårdsvej 21, Tåstrup.
På fabriksbygningen står der: Hessiccator=station Ødum. Der er 3 cykler parkeret op ad bygningen.
Der står yderligere: Fra ejendomsarkivet oplyses følgende:
Billedet er fra 1940-1942.
Fabrikken lå på Ågårdsvej 21, matr.nr. 4u Tåstrup.
Den er oprettet i 1936 af E. Mollerup Blach, Taastrupgaard og S.M. Bjerregaard, Damgaard i Ødum.
Fabrikken producerede lucernegrønmel.
Den brændte flere gange, sidst i oktober 1963 og blev ikke senere genopbygget
Ejer 1970, Jørgen Halmer, Lyngbyvej 351B 2820 Gentofte.



Når man sammenligner det ovenstående billede med billedet her, som er fra 1961, er der næsten 20 års forskel, og hvad Hessiccator havde med Lucernemelsfabrikken at gøre dengang, finder jeg nok ikke ud af.

Søger man i registreringstidende fra 1943, står nævnt: Hessiccator A/S København. Det står nævnt med flere tørrestationer, som Tissø Tørrestation, Lerchenborg Tørrestation og på Asnæs er nævnt en Hessiccator Tørrestation.
Jo, Ødum har blandet sig med de store.
Når man søger videre, nævnes firmaet med flere tørrestationer, med Lensbaron Reedtz Thott som direktør fra 1956.
Og går vi så tilbage til 1936, hvor fabrikken bygges af Blach og Bjerregård, kan man jo kun gisne om, hvorvidt de har haft kendskab til tørrestationer, inden de starter sådan et projekt op, og hvornår Hessiccator er kommet ind i billedet, står ikke til at finde.
Og hvad med lucerne, det ser vi aldrig mere, men når man graver lidt kommer en gård frem på Nordfyn, som har 140 malkekøer, der fodres med lucerne og majs.
Det der yderligere kommer frem om lucerne, er tilbud på lucernespirer fra nemli.com



Lucernemelsfabrikker eksisterer ikke mere, den sidste lukkede i 2020, fortæller produktionschefen for BioRefine Kærup i Vestjylland, som jeg har talt med, de producerer, tørrer og maler økologisk foder til dyr, bestående af græs, kløver og lucerne fra 3000 ha.
Iflg. deres hjemmeside produceres 7000 tons årligt, så noget sker der da.

Afsnit 9.
Andelsmejeriet Godthaab

Når man på motorvejen, eller den gamle hovedvej, suser forbi Rosborg Møbler, mellem Ødum og Hadbjerg, er der ikke mange der længere forbinder det med det gamle Andelsmejeri Godthaab, som var i drift fra begyndelsen af 1900-tallet til 1965.



Som vi kender mejeriet i dag, før ombygningen i 1997 var Søjlerne og det stykke tag, som søjlerne bærer, der ikke.

Hvornår mejeriet begyndte at fungere ved jeg ikke helt præcist. Den første bygning er, i henhold til den offentlige registrering, fra 1878, men om det var som mejeri, bygningen blev opført er mig uvist, da der ifølge Dr. med. vet. Axel Thomsens erindringer: ”PAA REJSE, minder fra et rigt liv” var et forsamlingshus på stedet dengang, og da Axel Thomsens far, proprietær P. Thomsen, Ødumgård, samtidig drev mejeri i Ødum, er det nok usikkert, om det var som mejeri, bygningen var opført.
Det bekræftes også af, at det første andelsmejeri i Danmark blev stiftet i 1882 i Vestjylland, og det var først fra 1888 der kom fart i andelsmejerierne, så meget at der i 1900 var over 1000 andelsmejerier, og i 1955 toppede det med 1256.
Efter hvad jeg ved lukkede Ødumgårds mejeri omkring 1910 og det må være her andelsmejeriet er startet op, formodentligt i, eller hvor den bygning, der var forsamlingshus, var.
Ifølge den offentlige registrering er der bygget stuehus i 1918, jo nok til mejeribestyreren, som dengang hed Anton Jürgensen, og hvor der også samme år blev bygget et udhus.
Mejeriet er senere udvidet med endnu et nybyggeri i 1938.
Axel Thomsen, som er fra omkring 1887, fortæller at han som dreng hjalp til på mejeriet, der hørte til Ødumgård, med at hente øl ved købmanden til kuske og mejerister.
Bygningen, der var mejeri, ligger der endnu, i dag Ødum Torv 7.



Stuehuset og måske første del af mejeriet Godthaab set fra Astrupvejen. Vi ser også skorstenen, som ikke længere er der. Billedet er fra Kurt Villy Svendsens julehistorier 2012.

Axel Thomsen skriver i sine erindringer, at han i 1901, som 14-årig, gik til dans i forsamlingshuset mellem Ødum og Hadbjerg, og at Fru Bjerregaard, som var musikerens kone, underviste og skulle have sagt, at holdet var et af det mest håbløse hold, hun havde haft.
Senere gik Axel til gymnastik i samme forsamlingshus, hvor han som en af de store drenge, havde fået lov til at gå til gymnastik med karlene fra området. Gymnastiklæreren var gårdmand Rasmus Porse fra Hadbjerg, som var meget energisk og fik holdet til at præstere så bemærkelsesværdigt, at de deltog med hæder i flere konkurrencer.
I 1930 var Hans Peter Ovesen blevet ansat som mejeribestyrer, og i folketællingerne står der, at udover familien var der tjenestepige, to mejerister og to mejeristelever.
Hans Peter Ovesen var en respekteret mand og var i en periode medlem af bestyrelsen i Ødum Brugsforening.
Omkring 1958 kom der ny mejeribestyrer, Hemmingsen, og her fortæller Jørgen Pedersen fra Ødum, at han som 22-årig blev ansat som mejerist umiddelbart efter. Samtidig arbejdede Åge Skjærris og Carl Enevoldsen fra Hadbjerg der, Thorvald fra Astrup plus flere, i alt en 5-6 mejerister og mejeristelever. Jørgen og flere andre boede i værelser oven på mejeriet, men måtte nu selv stå for forplejning, da den nye mejeribestyrers kone ikke ville have folk på kost, også selv om det var kutyme, at blive ansat med kost og logi.

Arbejdet startede hver morgen kl. 5, så det må have været noget af en udfordring, som ung mand at komme op og få lavet morgenmad, inden arbejdet begyndte.
Et stort problem dengang var rotter, rotterne kom fra bækken, Astrup Bæk, som løber tæt op ad mejeriet, og her lukkede mejeriet sit spildevand ud gennem en afløbsbrønd, og videre ud i bækken, og når låget blev taget af afløbsbrønden, var den levende af rotter.
Mejeribestyrer Hemmingsen bakkede flere gange sin bil ned til afløbsbrønden, og forsøgte at gasse rotterne.
Det fortælles også, at når mejeristerne kom listende i mørke og tændte lyset, kunne de se, hvordan rotterne sprang rundt inde i mejeriet, for at komme i deres huller.
Tidlig morgen, alle ugens 7 dage mødte mejeristerne, for at være klar til at mælken fra landmændene kom ind, en af vognmændene var vognmanden fra Hadbjerg, Martinus Sørensen og tit hustruen Marie, altid med cigar, der kørte mælk til mejeriet, og i vognmandens anden bil var det Anker Nielsen, også fra Hadbjerg der var mælkekusken. Det var Anker, der kom til mine forældre, og det hændte at min far stod parat med en "mælk-kuskcigar", når han kom. (en mindre cerut)
Som feriebarn hos min moster og onkel, det må have været omkring 1955, var det min onkel Svend, der var mælkekusk med heste og vogn, og så var det med at komme op om morgenen, hvis man skulle med på mælketuren rundt til de mange små landbrug, for til sidst at læsse spandene af på Tånum Mejeri, og derefter returnere med tomme spande og den mælk, syrnet og valle, som landmændene skulle have tilbage. Ja, dengang var man åbenbart ikke ked af at komme tidligt op om morgenen.



Det må have været et surt job om vinteren, mælken skulle jo hentes uanset vejret.

Når vognmændene kom med mælkejungerne, kørte man ind i indkørslen mellem stuehuset og mejeriet og læssede mælkejungerne af foran døren, på rampen ind til mejeriet, og efter vinduespartiet var nok en dør med rampe, hvor vognmændene så fik de tomme spande og spande med returmælk. Efter af- og pålæsning fortsatte man ned gennem gården og bag om mejeriet og skorstenen, hvor der gik en vej ud på landevejen igen.





Her ser man tydeligt omridset af dørene, hvor rampen har været, og hvor tusinder af liter mælk er gået ud og ind i mejeriet.



Her vejes der mælk ind, og vi ser de mange transportspande der skulle håndteres hver dag.
Kusken og mejeristen skulle hver dag løfte mange af de tunge Transportspande.
Billederne er ikke fra Godthåb.



Her ses en transportspand som alle gårde brugte.
Vægt 40 l. mælk + spand.

For at sikre at mælken, der kom ind på mejerierne, var i orden, kom der i landbruget kontrolassistenter, der var uddannet til at kontrollere mælkekvaliteten på gårdene.
Kontrolassistenten rejste fra gård til gård og var på fri kost og logi. Jeg husker at kontrolassistenten

kom på cykel til Tobæk Mølle, og når han kom havde han døgnet før været på Ødum Damgård, og efter Tobæk drog han videre til Chr. Groos i Selling.
Kontrolassistenten kom hen på eftermiddagen og blev indlogeret i gæsteværelset, og udover at tage diverse prøver af mælken fra aften- og morgenmalkningen deltog han i alle måltider og var med til tv- kikkeriet om aftenen, og efter eftermiddagskaffen drog han videre til næste gård.
Med hvilket interval han kom, ved jeg ikke, og her tænker jeg også på de helt små landbrug med få køer, her husker jeg ikke, at kontrolassistenten kom, og blev deres mælk så ikke kontrollereret?
På mejeriet kom mælkemanden Valdemar Nielsen, som også drev brødudsalg i Hadbjerg, og hentede mælk hver dag, som han så kørte rundt til sine kunder i de omkringliggende byer, det er usikkert, om det var i små spande eller på flasker, der blev leveret mælk, måske var det i mindre omfang, der blev tappet mælk på flasker på Godthaab.
Udover mælk i forskellige varianter, som kærnemælk, syrnet mælk, skummet mælk (fut-mælk, som vi kaldte det dengang det var før) og valle, som blev leveret ud til landmændene i spandene, som mælke- kusken kørte tilbage til landmændene, lavede Godthaab også smør, der blev solgt videre i smørdritler.

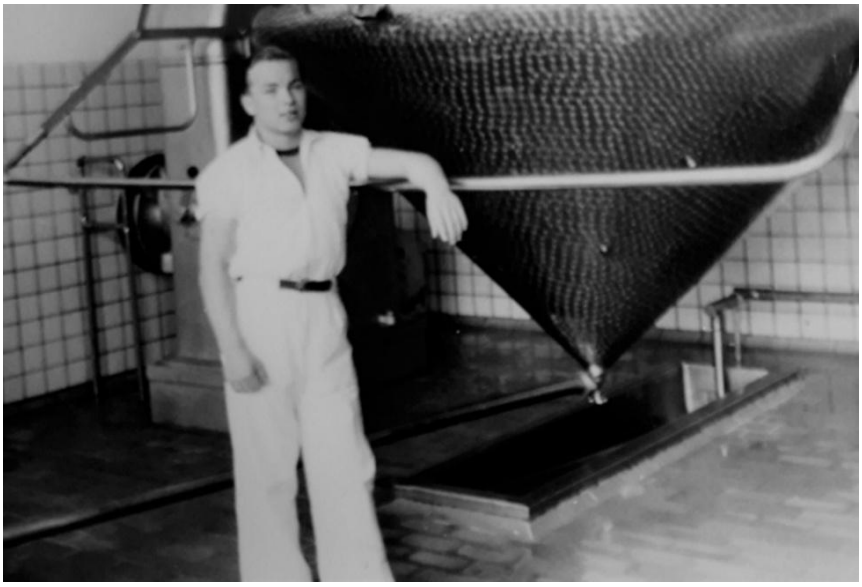

Her ses Jørgen Pedersen ved smørkærnen, lignende den han arbejdede med på Godthaab.



Her fyldes smørret i dritler.

Ost blev der også produceret i stor stil på Godthaab, og det foregik i bygningen, som ligger langs med vejen.
Efter at mælken var blevet til ost i de store ostekar, blev den formet og kom i ostepresseren, før den blev lagt på lager i underetagen i osteriet.





Her ses Jørgen Pedersen ved ostekarret og ostepresseren.
Jørgen har fortalt, at ostene vi ser på lageret er samme system som blev anvendt på Godthaab mejeri.

Hver dag blev ostene vasket / holdt fugtige og vendt i et stykke tid, inden de blev flyttet til osteriets første sal, hvor de blev vasket inden de blev paraffineret og stemplet, for så at blive lagt på hylderne til lagring.
De fleste af ostene blev efter endt lagring eksporteret.
I 1965 blev mejeriet solgt til Skødstrup mejeri v. Brdr. Pedersen, og Andelsmejeriet Godthåb ophørte.
Bygningerne blev solgt til Akton Rosborg, og i 1966 starter Rosborg Møbler.
I dagens Danmark er der ikke mange andelsmejerier tilbage, allerede i 1975 var antallet nede på 218, og i dag er der kun 28 selskaber, med 54 produktionsanlæg tilbage + et ukendt antal private mejerier, men med en langt højere produktionskapacitet end før. Der indvejes i dag ca. 5,3 milliarder l mælk om året, og godt at det ikke er i 40 liters spande, det kommer ind.

Opfølgning på
”Andelsmejeriet Godthaab”

I den tidligere historie omtaler jeg den mælkekusk, som kom hos mine forældre i Tobæk Mølle, som Anker Nielsen, jeg har fået at vide, at det ikke er rigtigt, det er **Anker Skovsen**, som er det rigtige, hvad jeg ved nærmere eftertanke også godt vidste.

Kontrolassistentens arbejde.
En forhenværende og en nuværende landmand har gjort mig opmærksom på, at det jeg skrev om kontrolassistenten, der kom på gårdene: ”for at sikre, at mælken, der kom ind på mejeriet, var i orden” ikke var rigtigt, men at kontrolassistenten udelukkende kom for at måle mælkeydelse og kvalitet, for at landmanden kunne kende de enkelte køers ydelse og mælkens kvalitet.

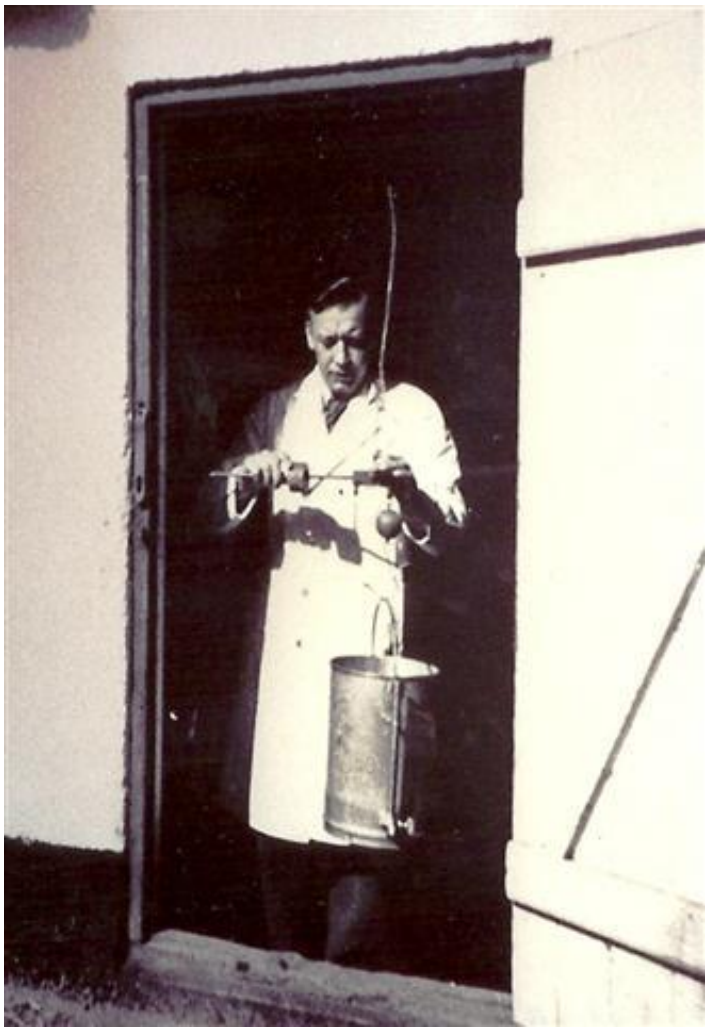

Her er kontrolassistenten i arbejde, med sin prøvespand og bismervægt. Billedet er fra Google

Jeg har dyrket kontrolassistenten lidt, og har fundet følgende forklaringer:
I et opslag fra Bornholms Museum står følgende: En kontrolassistent var ansat af en kontrolforening. Kontrolforeningerne hænger sammen med andelsmejerierne og var, som disse, en dansk opfindelse. Verdens første kontrolforening blev stiftet i Vejen i 1894.
Foreningen ansatte en mand, der skulle tage sig af prøvevejning, kontrol og regnskabsføring af landmændenes kvægbesætninger. De skulle hjælpe med at finde frem til de køer, som gav den bedste mælkeydelse – og det var selvfølgelig de køer, man satsede på i sit avlsarbejde.

Fra Wikipedia oplyses følgende:
En kontrolassistent var tidligere en person uddannet på landbrugsskolerne til at kontrollere mælkekvaliteten på gårdene. Kontrolassistenten rejste fra gård til gård og havde fri kost og logi. Hans primære opgave var at sikre, at den mælk der blev leveret til mejeriet, var sygdomsfri.

Og sidst i LÆREBOG FOR KONTROLASSISTENTER, fra 1959 står der:
De resultater, der fremkommer ved kontrolassistentens arbejde, skal være grundlæggende for landmandens dispositioner i kvægavl og fodring.
Kontrolregnskabet skal tjene 3 hovedformål, nemlig:
Være grundlæggende for rationel fodring.
Være vejledende for avlsarbejdet.
Påvise de urentable køer.

Om mejeriet.
Fra en garvet historiefortæller, Kurt Villy Svendsen, har jeg modtaget en del nye oplysninger om Andelsmejeriet Godthaab, som kommer her:
Mejeriet blev oprettet i 1887, og i 1924 blev det ombygget under medvirken af arkitekt E. V. Lind, Skive. Samtidig forsynes mejeriet med flere nye maskiner.
Den 1. februar 1912 omtales mejeriet rosende i Hadsten og Omegns Folkeblad, idet ”Godthaab” ved Mejeriudstillingen i Hobro bliver tilkendt sølvmedalje og ærespræmie for en skummetmælksost.
I 1912 blev der indvejet 3,92 millioner kg mælk på ”Godthaab”, og mejeriet producerede 156.670 kg. smør.

Jeg har fra Kurt Villy Svendsen modtaget nedenstående billeder.

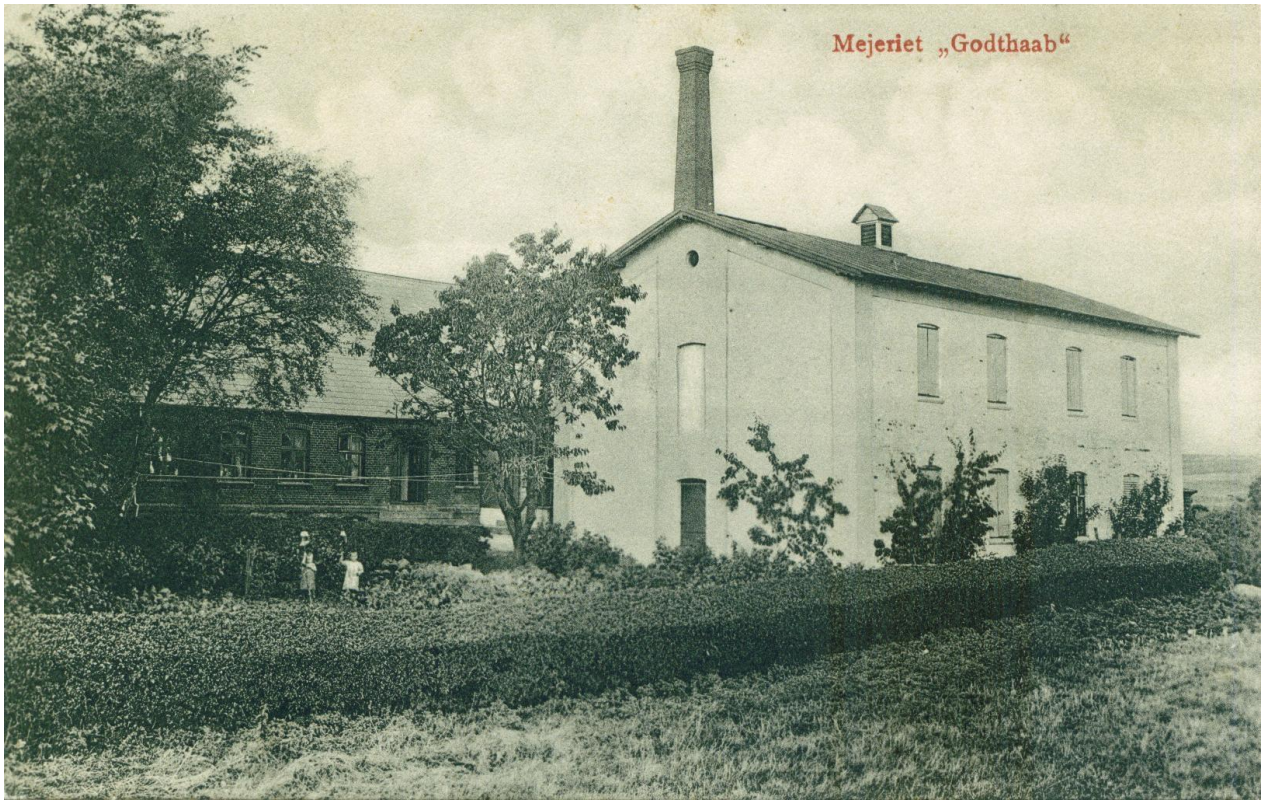

Her et postkort, afsendt 1908.

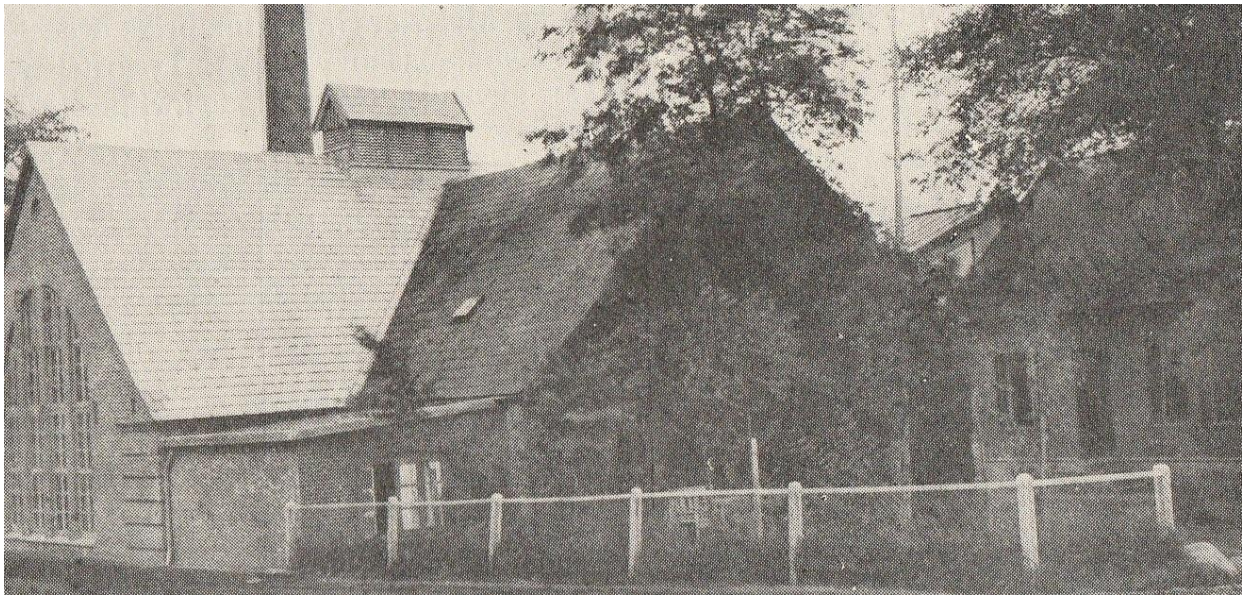

Mejeriet efter ombygningen.



Mejeriets stempel.

Kurt Villy Svendsen har yderligere tilføjet:
Mejeriets formand i 1930 hed Jens Jensen Dalgaard, født 28. marts 1885 i Ry og gift med Gertrud. Jens Jensen Dalgaard boede på "Kirstenslund", Selling pr. Hadsten (hvor ligger / lå den gård?) Han var formand for Hesteforsikringen for Ødum Hadbjerg Kommune, formand for Kontrolforeningen, formand for Ødum Hadbjerg Jagtforening, Vurderingsmand for Jydsk Brandforsikring for Bygninger samt medlem af Ødum-Hadbjerg Sogneråd og Menighedsrådet.

Mejeriet opnåede sølvmedalje og ærespræmie for ost i både 1929 og 1930 med Hans Peter Ovesen som bestyrer, ansat på "Godthaab" i 1921. Ovesen var fynbo – født i Rønninge.

Tak til Kurt Villy for de mange nye oplysninger.

Afsnit 10.

Ødum Teglværk fra 1880 og mere end 100 år frem.

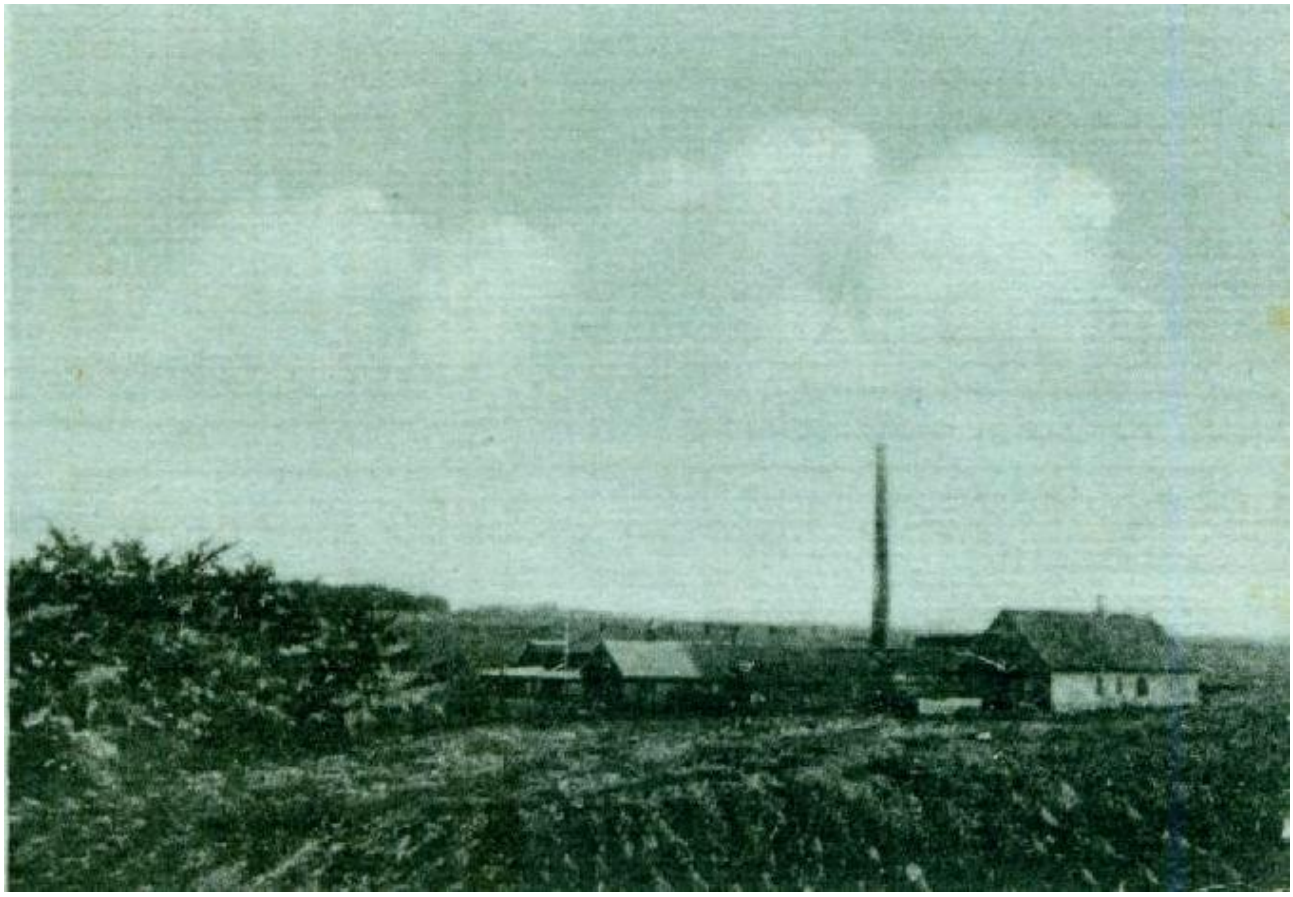

Billedet herover skulle være Ødum Teglværk omkring 1915.

I Ødum har der været teglværksdrift i over 100 år.
Billedet herover viser Ødum Teglværk, formoder jeg, da billedet stammer fra det gamle postkort fra Ødum i 1915, som jeg har vist i sin helhed i artiklen om Ødum Kirke.
Måske er der nogen, som kan hjælpe med flere oplysninger om billedet og teglværket.
Det første teglværk i Ødum er *ikke* det, som vi ser på billedet, men et teglværk som ejeren af Ødumgård, P. Thomsen, byggede i 1880 op ad vejen til Astrup, den nuværende Gunderuplundvej.
Teglværket her var i drift frem til 1901, hvorefter det blev flyttet til grunden ved den nuværende Teglværksvej.
På internettet kan læses om Ødumgård i 1902 til 1907, ” Til ejendommen hører Ødum Teglværk med en årlig produktion på 1 til 1 1/4 mill. mursten og ca. 100.000 drænrør og tagsten. ”
Der står ligeledes, at teglværket tog 3 tønder-land af gårdens samlede areal.

Hvor mange år frem teglværket blev drevet af Ødumgård, er jeg ubekendt med, og om der har været ejere mellem Ødumgård og Ejner Hansen, som i 1. halvdel af 1900tallet købte teglværket, for efter sigende 50.000 kr., ved jeg heller ikke.
Til teglværket hørte, foruden produktionsbygningerne, også boliger for ejer og personale.
På billedet herunder, som er lånt fra Høst, ser vi nogle af børnene, hvis forælder havde arbejde på Teglværket.

Billedet herunder er fra 1930, og fra venstre ser vi Åge Ringgård, Irma Hansen og Leo Jensen.



På næste billede ser vi teglværket og skorstenen, som har været Ødum bys vartegn gennem mere end en menneskealder. Hvem der er med på billedet, ved jeg ikke.



Bag teglværket og langt ud mod Spørring var lergraven, og her blev leret gravet og transporteret ind til teglværket, hvor det blev æltet, inden det blev lavet til mursten. Efter at murstenene var formet, blev de lagt til tørre i laden, inden de skulle brændes.
Brændingen foregik i en ringovn. Det er svært at beskrive en ringovn, og jeg er ikke bekendt med, om der er billeder af ovnen på Ødum Teglværk, men er læserne interesseret, kan man på Google skrive ”Ringovn” og der dukker en masse billeder og beskrivelser af en sådan.
Transporten til og fra tørrelade og ovn foregik med håndkraft og trillebør og var et hårdt fysisk arbejde.
Ringovnen var oval, og der var adgang hertil gennem mange små ”porte”, og her kørte man stenene ind, hvor de blev stablet i et bestemt mønster, for at blive brændt ens.
Hver gang et felt var fyldt op, blev ”porten” muret til, og man begyndte på næste felt. Når alt var fyldt, fyrede man op, og gennem fyringsåbninger oven på ovnen blev der hældt kul ned i ovnen. Oven på ovnen var der meget støvet af det sorte kulstøv, og der var uhyggeligt varmt.

Brænderen, som manden, der passede ovnen, kaldtes, havde, ligesom dem der stablede sten, et utroligt beskidt og varmt job, samtidig med at det var meget fysisk krævende.
Når stenene var blevet brændt, blev "portene" åbnet, og folkene gik ind i den meget varme ovn, stablede stenene på trillebøre og kørte dem på færdigvarelageret hvor de blev sat af på små paller, som kunne køres ud på byggepladserne. Igen et utroligt hårdt, beskidt og varmt arbejde.
Herunder ser vi et billede af Ødum Teglværk fra omkring 1960.
I træerne bagerst til højre ligger Ødum Damgård.



Teglværket var en større arbejdsplads i byen, men det var sæsonarbejde, da teglværket var lukket ned i hele vinterperioden, for der kunne ikke graves ler, og stenene kunne ikke tørre i tørreladen. Når der var gang i teglværket, var det også et yndet sted for landevejens farende svende, der kunne overnatte oven på ovnen, varmt og tørt.

I 1950 byggede Ejner Hansen og fru Emma ny villa, nu Landevejen 207, hvor de flyttede ind, og i begyndelsen af 60erne, var det sønnen Knud Hansen der overtog driften. Jeg kender ikke det nøjagtige årstal.
Ejner Hansen døde i sidste halvdel af 60erne.
Knud Hansen og fru Hanne boede i den gamle bolig, som hørte til teglværket, indtil de byggede hus på hjørnet af Teglværksvej, overfor teglværket, i 1974.
I starten af 80erne blev Ødum Teglværk opkøbt af dyrlæge Jens Bakkegaard, der bor på Sjælland, og Knud Hansen fortsatte som driftsleder på teglværket.
Jens Bakkegaard stammer fra Ødum Damgård og kunne se muligheder i Ødum Tegl, og ret hurtigt efter overtagelsen, blev der installeret et større halmfyr og bygget en stor staklade på teglværket, hvorefter stenene blev tørret langt hurtigere med varme fra store blæsere, som blev trukket af halmfyret.
Samtidig kunne sæsonen forlænges, da man ikke mere var så afhængig af årstiden.

På teglværket var der op gennem tiden af og til ildebrand i større eller mindre omfang. Herunder ser vi 3 billeder fra en af de større brande i 1985.



10:6





På et tidspunkt brændte også halmladen ned, men den blev genopført og eksisterer stadig.
Efter branden blev teglværket genopbygget, og driften fortsatte frem til 1988, hvor Knud Hansen døde, alt, alt for tidligt.
Herefter fortsatte teglværket med ny leder frem til 1989, hvor det blev tvunget til at lukke på grund af et hav af miljøkrav, som driften af teglværket ikke kunne bære.
Efter at lageret af mursten var solgt over det følgende par år, kom teglværket til at stå ubrugt hen i de næste mange år.
Herunder ser vi et billede fra 2006, hvor teglværket ikke er i brug.
Her er der ved at blive gjort klar til at udstykke en byggegrund, i dag Teglværksvej 16.



Den skæve skorsten, som efterhånden blev kendt i miles omkreds, da den flere gange blev vist i fjernsynet og omtalt i diverse aviser, og mange frygtede, at skorstenen ville vælte en dag, men den stod til det sidste.
I 2006 gik et nedrivningsfirma i gang med at vælte teglværket, og skorstenen skulle sprænges væk.
Den 23. maj 2006 sprængte man skorstenen, og den var igen i fjernsynets og avisernes søgelys, da sprængningen blev foretaget.

Så vidt jeg ved, lykkedes sprængningen ikke ved første forsøg, og en ny gang dynamit måtte der til for at fælde den gamle kæmpe.

Jeg har desværre ikke billeder fra sprængningen, men måske har nogen et par billeder, som de vil af med?

Herunder ser vi nedrivningen i fuld gang.



10:9

Her ser vi skorstenen før dens endeligt, og Ødum Teglværk og byens skæve, og næsten 100-årige vartegn forsvandt.



10:10

”Der sprænges.”

Ødum Teglværk er ikke mere, og i maj 2006 blev skorstenen sprængt væk, og tilbage i tiden var det Ødums største arbejdsplads.
Teglværksdriften startede oprindelig på et værk, der blev bygget langs vejen op til Astrup i 1880 af ejeren af Ødumgård, P. Thomsen, som ud over at starte teglværk også startede mejeri, nu Ødum Torv 7.
Sønnen Axel Thomsen fortæller i sin bog, at leret blev æltet med hestekraft, og ganske primitive håndstrøgne sten bliver brændt i en lille højovn.
1901 bygger P. Thomsen så et stort nyt teglværk op ad vejen mod Røved, og mod Spørring inddrages der
3 tønderland til lergrav.
Teglværket er moderne med ringovn, tørrelade, moderne maskiner og en imponerende skorsten.



Her er Lokalarkivets billede af Teglværket fra begyndelsen af 1900-tallet. Bemærk den ”imponerende” og helt lige skorsten.

Huset til højre med den hvide gavl er Teglværksvej 4, og længere oppe i billedet er det Teglværksvej 2, der før i tiden var Ødum Malerforretning.
Huset/malerforretningen blev nedrevet i 1956, da hovedvejen skulle udvides, og flyttet længere væk fra vejen, og blev til det hus vi kender i dag.
I begyndelsen af 1900-tallet var der ikke bygget huse langs landevejen, som det ses på billedet, det første hus må have været Brugsen, som kom til i 1914 og i 1925 kom Landevejen 206 til, hvor Frederik Rasmussen havde vognmandsforretning.
På folketællingen fra 1906 kan læses, at Niels Andersen er bestyrer på teglværket, og er gift med Theodora Dorthea, og i folketællingerne frem til 1916 kan vi følge ham som bestyrer.
P. Thomsen sælger Ødumgård i 1918, og sælger teglværket der er i drift, og som dengang var vurderet til 43.394 kr.
Hvem der overtager teglværket er ikke oplyst, men i 1921 er det Jens C. Hansen der er teglværksbestyrer. Det læses, at han er gift med Johanne.





Billederne er fra Lokalarkivet.
Her ser vi et par billeder af teglværksarbejderne fra dengang.

I den tid jeg kan huske var det Teglværks-Hansen, der drev teglværket. Marius Ejnar Hansen, født i 1894 i Hårby er nævnt som teglværksbestyrer i 1925, og her er han gift med Emma.
Ejnar og en anden overtager teglværket, og i Handelsregisteret for 1933, kan læses at det er Hagedorn & Hansen der står som ejere, og i 1934 kan læses, at Hagedorn er udtrådt af firmaet, og At Ejnar Hansen fortsætter som eneejer.

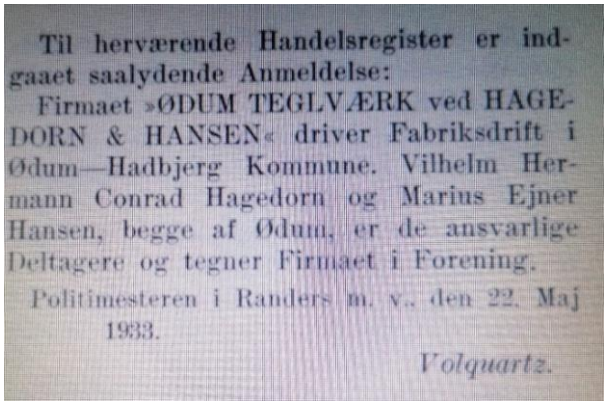
Til herværende Handelsregister er indgaaet saalydende Anmeldelse:
Firmaet »ØDUM TEGLVÆRK ved HAGEDORN & HANSEN« driver Fabriksdrift i Ødum—Hadbjerg Kommune. Vilhelm Hermann Conrad Hagedorn og Marius Ejner Hansen, begge af Ødum, er de ansvarlige Deltagere og tegner Firmaet i Forening.
Politimesteren i Randers m. v., den 22. Maj 1933.
Volquartz.

Handelsregisteret 1933

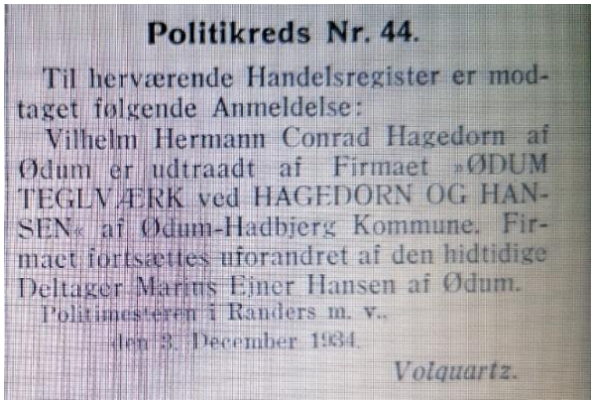
Politikreds Nr. 44.
Til herværende Handelsregister er modtaget følgende Anmeldelse:
Vilhelm Hermann Conrad Hagedorn af Ødum er udtraadt af Firmaet »ØDUM TEGLVÆRK ved HAGEDORN OG HANSEN« af Ødum-Hadbjerg Kommune. Firmaet fortsættes uforandret af den hidtidige Deltager Marius Ejner Hansen af Ødum.
Politimesteren i Randers m. v.,
den 3. December 1934.
Volquartz.

Handelsregisteret 1934



Her ser vi arbejderne i Lergraven, fra venstre er det iflg. Lokalarkivet, Åge Bernhardt fra Ødum, en ukendt, th. for hesten er det Svend Jensen fra Røved, Harald Bøje fra Hadbjerg og yderst th. er det Holger Jeppesen fra Ødum.
I 1950 bygger Ejnar Hansen og hustruen nyt hus, Landevejen 207, hvor de boede til deres død.
Ejnar Hansen døde i februar 1965, og hustruen Emma døde i november 1971. Begge er begravet i Ødum.

Efter Ejnars død overtager sønnen Knud Hansen, som er gift med Hanne, Ødum Teglværk.



Her et billede fra Det Kgl. Bibliotek 1968.



Her er det nogle af arbejderne, også fra omkring dengang.
Bagerst fra v. er det Tony Pedersen, Børge?
Erik Hansen, Chr. Hansen og forreste række fra v. er der Laurits Jensen, Kristian Hansen, Frode Mejer og Julius Mortensen.



Her er det Viggo Nielsen der
har hentet en børe-fuld sten
ud af ovnen.
Det var en meget varm omgang
at arbejde med stenene, først skulle
de stables i ovnen, så blev indgangene til ovnen
muret til, og stenene blev brændt, senere skulle man
ind i den varme ovn og hente stenene ud, for at stable dem på lager.
Det har været et slid, og hårdt for hænderne.

Driften på teglværket fortsatte med fremstilling og salg af mursten og drænrør op gennem 70-erne og begyndelsen af 80-erne, og vel for at spare på kullene, blev der installeret et stort rundballefyr til tørring af stenene, før de skulle brændes.
Nu blev det også noget andet der brændes, teglværket brænder i midt 80-erne og et par gange senere, og om det er i forbindelse med rundballefyret, vil jeg ikke gisne om.

10:14





Billederne er fra egne gemmer.

Da Knud Hansen dør alt, alt for tidligt, overtager dyrlæge Jens Bakkegård fra Helsinge Ødum Teglværk, men på grund af miljøkrav må teglværket lukke i 1989, og bygningerne står ubrugte hen. Jens Bakkegård er søn fra gården, Ødum Damgård, der ligger oven for teglværket.



Her er det igen et billede fra Det Kgl. Biblioteks fotoservice af teglværket i 1990. Vi ser halmladen som kom til i forbindelse med rundballefyret, og som i øvrigt også brændte på et tidspunkt, fordi nogle drenge legede med tændstikker. Bemærk, skorstenen er stadigvæk næsten helt lige.

10:15

Gennem ”nyere tid” har skorstenen været et samtalepunkt, og blev på et tidspunkt filmet og omtalt på TV2 Østjylland, et klip jeg desværre ikke har, men alle kom efterhånden til at kende den skæve skorsten, selv på forsiden af Høst har den været kendetegnende for Ødum helt frem til maj 2024, hvor den forsvandt fra billedet.

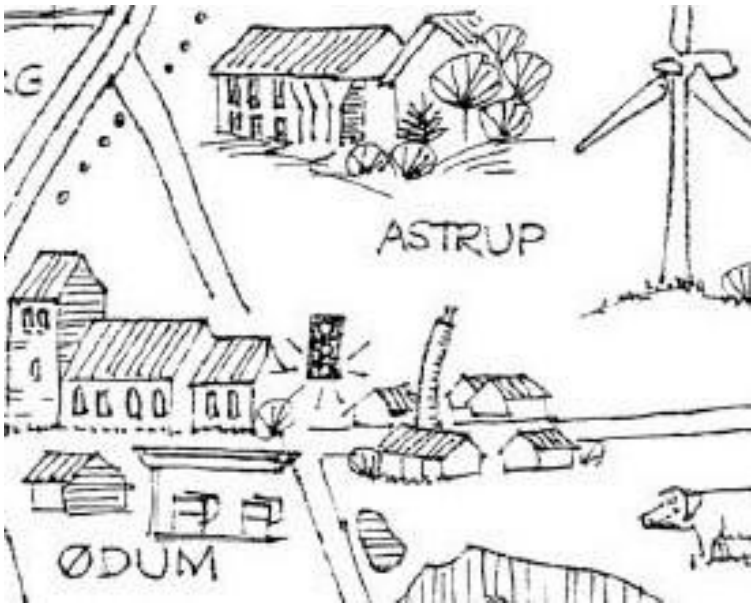

Høst` forside før maj 2024


Den skæve skorsten


I 2006 begyndes nedbrydningen af Ødum Teglværk.

Den 23. maj 2006 var sprængningseksperter fra Jysk Sprængnings Tjeneste ude med dynamitten, og fem minutter i 12 lød endelig sprængningsmesterens høje råb ***”Der sprænges”*** og efter drønet brød den høje gamle skorsten sammen, og området blev indhyldet i støv. Kort forinden blev de ca. 30 fremmødte tilskuere vist langt uden for faresonen. Sådan skrev Hadsten Avisen, og fortsatte, at

teglværkstomten har ligget hen som noget nær en ruin, og mange har været nervøse for de børn som legede i området. Avisen fortsætter, at skorstenen som i mange år har hældt slemt, har ledet tankerne hen på det skæve tårn i Pisa.





Her ser vi sprængningsfolkene ved at gøre klar til sprængning, her ses det lidt før det sker.
Billederne er udlånt af Århus Stiftstiende



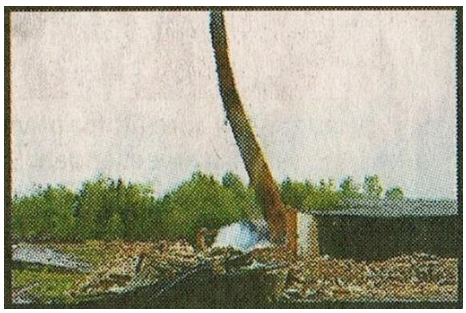

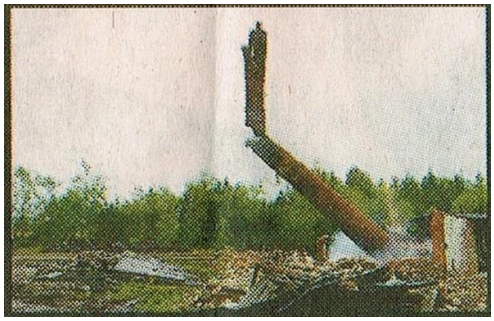





De 5 billeder af skorstenens endeligt, er kopier jeg tog af avisen dengang, Århus Stiftstiende har dem ikke længere, men de har givet mig lov til at bruge kopierne.

10:17



Billedet her er et af Århus Stifttiendens billeder, som jeg har fået lov at vise, hvor nedbrydningen af teglværket er i gang, hele teglværket bliver nedrevet i 2006.

I oktober 2011 gav en beboer på Mejlbyvej et interviue til Amtsavisen, da grunden dengang siden nedrivningen havde ligget urørt hen, overskriften i avisen var ”En Skændsel for Ødum” og flere mente, at den tomme grund var en torn i øjet for flere af beboerne i området. Området er omkring 10.000 kvadratmeter omkranset af boliger på tre af siderne. Planen var at der skulle udstykkes, men tidernes ugunst har gjort, at planen er blevet i skrivebordsskuffen.

Afsnit 11
Ødum Tømrerforretning og Ødum Malerforretning



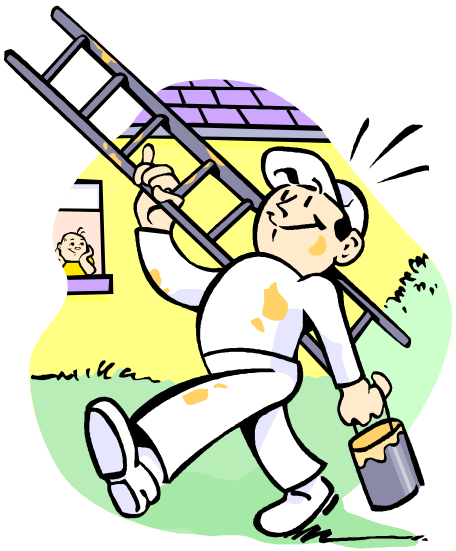

Ødum Tømrerforretning og Ødum Malerforretning var mere end i et halvt århundrede to aktive forretninger, hver med en stor kundekreds. Malerforretningen stoppede omkring 1980 og tømrerforretningen ca. 10 år senere.

Ødum Tømrerforretning.
Tømreren i Ødum var indtil 1948 Tømrermester Olsen. Hvor længe Olsen har drevet forretningen, og om det har været Olsen der byggede den op, må stå hen i det uvisse.
I 1948 købte Søren Peter Sørensen og hustruen Edith forretningen, efter at Søren Peter i en årrække havde været tømrersvend i Randers.
På det tidspunkt var opgaverne blandt de lokale, og en af de første den nye tømrer skulle lave for en kunde, var at sætte nyt håndtag på en skrællekniv, og da han forlangte 50 øre for arbejdet, blev kunden noget stødt over prisen. Så meget for så lidt !!
Ellers foregik transporten ud til kunderne på cykel, med værktøjskassen på bagagebæreren og materialerne på ryggen.

Her ser vi Tømrerforretningen. Billedet er fra 1952.
Det er Ødum Skole i baggrunden.



Da forretning blev købt var en del af stuehuset lejet ud til en enke, Johanne og hendes søn Alfred, og de blev boende i lejligheden til sidste halvdel af 60erne.
Tættest ved vejen i forgrunden er det værkstedsbygningen vi ser.
I 1949 investerede tømrermesteren i sin første firmabil, en Fordson 1,2 van.
Herunder ser vi det stolte par med deres nye firmabil.



Op gennem tiden er der i Ødum Tømrerforretning blevet udlært mange tømrersvende, og flere har i dag selv tømrerforretning.
I 50erne var tømrerforretningen også leveringsdygtig i våben. Når en af byens drenge første gang skulle ud med soldaterne til fastelavn, kunne man gå til tømreren og få sin sabel ganske gratis. Ordningen fik tømreren med i købet fra Olsen.
Herunder ser vi et billede af tømrerens 2. varebil i 1956.
Bemærk den hjemmeproducerede tagbagagebærer.



Herunder et billede af tømrerværkstedet, som var i to planer.
Øverst oppe under taget var der dueslag.



Herunder et vinterbillede efter at skuret, vi ser ved værkstedsbygningen, er blevet erstattet af et par garager. Stuehusets veranda er også fjernet, og der er kommet nye vinduer i.



I begyndelsen af 60erne blev den gamle værkstedsbygning erstattet af en mere tidsvarende bygning, den som vi kender i dag på Ødumvej 27.

Her er det lageret, som kom til sidst i 60erne.



Tømrerforretningen kunne klare alle opgaver, store som små, og udførte opgaverne efter gode traditioner for faget.
Her ses tømrermester S.P. Sørensen holde møde med, vist nok arkitekten, i forbindelse med nybygning af en ny stor lade på Randersgård i Vissing efter en brand omkring 1960.



Tømrerforretningen udviklede sig, og i starten af 60erne begyndte forretningen at opføre huse med salg for øje.
Som fortalt i artiklen om Ødum Torv, blev de første huse bygget på torvet.

Her er det Ødum Torv 10, der står færdig 1964.



11:6

I 1966 byggede S.P. Sørensen de 5 gule huse (som vi sagde) på Mejlbyvej.
Her ser vi et billede af Mejlbyvej 1.



Op gennem 60erne blev der også bygget flere huse i Hadsten af Ødum Tømrerforretning.
I midten af 60erne blev sønnen Jørnn Sørensen medejer og overtog senere firmaet, og drev det videre til omkring 1990.

Ødum Malerforretning.



Ødum Malerforretning blev startet i 1920 af Søren Koch Bjerregård, som dengang kun var 23 år, og som byggede forretningen op fra bunden.
Søren Koch begyndte egentligt i Astrup som selvstændig, købte hurtigt bygningerne i Ødum, som var bygget i 1916, for nette sum af 14.000 kr.

Her ser vi et billede af forretningen, som lå tæt på hovedvejskrydset, i dag på Teglværksvej 2

På det tidspunkt, huset blev bygget, var vejen til Røved og Mejlby, som vi ser på billedet, ikke lavet endnu, og vejen til Røved og Mejlby gik ad grusvejen forbi malerforretningen og teglværket.

På begge sider af den nye vej til Røved græssede dengang kvæg på begge sider. Nu er begge sider af vejen boligområde.
Bilen til venstre på billedet er vognmand Frederik Rasmussens personbil.
Billedet er fra omkring 1950, og som det ses, er der støbt sokkel til et nyt hus i baggrunden, som sønnen Åge Koch Bjerregård og fru Lise senere flyttede ind i. Åge Koch Bjerregård var dengang blevet medejer af virksomheden.
Op til det tidspunkt kørte malermesteren Søren Koch på BSA motorcykel, og det fortælles at, når han og svenden drog ud til kunderne, sad svenden på bagsædet af motorcyklen. En dag da de kørte hjem fra arbejde, havde han så travlt, at han tabte svenden i et sving, og opdagede det ikke før han var kommet hjem på værkstedet.
Her ses billedet fra 1950

Herunder ses et billede fra byggeriet af det lille hus i 1950, hvor vi ser håndværkerne og bygherren på stilladset.
Fra venstre er det Peter fra Selling, Åge Koch Bjerregård Murermester Henriksen fra Hadbjerg og Malermester Søren Koch og fru Anna.



I 1956 skulle Hovedvej 10 udvides og laves til en tresporet vej, og stuehuset til malerforretningen måtte rives ned og flyttes længere væk fra vejen. I samme forbindelse blev Brugsen også brudt ned og flyttet længere tilbage for at give plads for vejudvidelsen.
Det gamle stuehus måtte rives ned, og her ser vi, at huset fjernes sten for sten, da disse skulle genbruges.



På billedet herover ser vi Åge Koch i gang med at bryde huset ned, inden man gik i gang med det nye store byggeri af det nye hus.

11:9

På billedet herunder ser vi det nye byggeri i fuld gang, og der er trængsel på stilladset.



11:10

Op gennem 50erne var det en travl tid for de to malermestre med byggeri, og samtidig skulle forretningen passes.
Når malermestrene kørte ud til kunderne foregik det må Nimbus motorcykler med sidevogn, en slags ladvogn, hvor alt malergrejet kunne være.

Herunder ser vi de to firma-Nimbus motorcykler foran nybyggeriet.
Det er Lene og Ilse der kører.



I 1956 skiftes Nimbus motorcyklen ud med en Opel Olympia.
Herunder ser vi et billede fra ca. 1960, hvor både det lille hus fra begyndelsen af 50erne og huset til selve malerforretningen, der nu er blevet flyttet tilbage på sin nuværende plads.

11:11



Op gennem 50erne, mens Åge Koch og fru Lise boede i det lille hus, var et af lokalerne i kælderen lejet ud til Arbejdernes Arbejdsløshedskasse, som her havde kontrolrum.
Alle de arbejdsløse skulle her henvende sig og få stemplet deres fagforeningsbog hver formiddag. Det var Kirstine Rasmussen fra Bette-Ødum, der stod for kontrollen.
Når åbningstiden var forbi måtte fru Lise ned og lempe de sidste ud og lufte kraftigt ud, efter de ofte øldrikkende og storrygende, der havde været til kontrol.
I 1969 valgte den gamle malermester, Søren Koch Bjerregård, at gå på pension, og Åge Koch Bjerregård drev forretningen videre, og malerforretningen udlærte fra begyndelsen af 60erne og op gennem 70erne lærlinge, hvoraf de to var piger, som var lidt utraditionelt for den tids lærlinge på landet, og samtidig var der en enkelt malersvend ansat.
Åge Koch Bjerregård drev forretningen til omkring 1980, hvor han valgte at gå pension.

Afsnit 12
Smedjerne i Ødum, gennem mere end 100 år



Ovenstående billede er smedemester Buch i 1917
Op gennem mere end det sidste århundrede har der været smedje i Ødum.
Det første sted i byen der har været smedje, som jeg har kenskab til fra min far, har været uden for Ødum, i huset, nu Amdrupvej 2, som er bygget i 1877, og her skulle have været smedje i noget af det nuværende hus.
På et gammelt kort fra 1899 ser vi også smedjen placeret ude på trekanten.

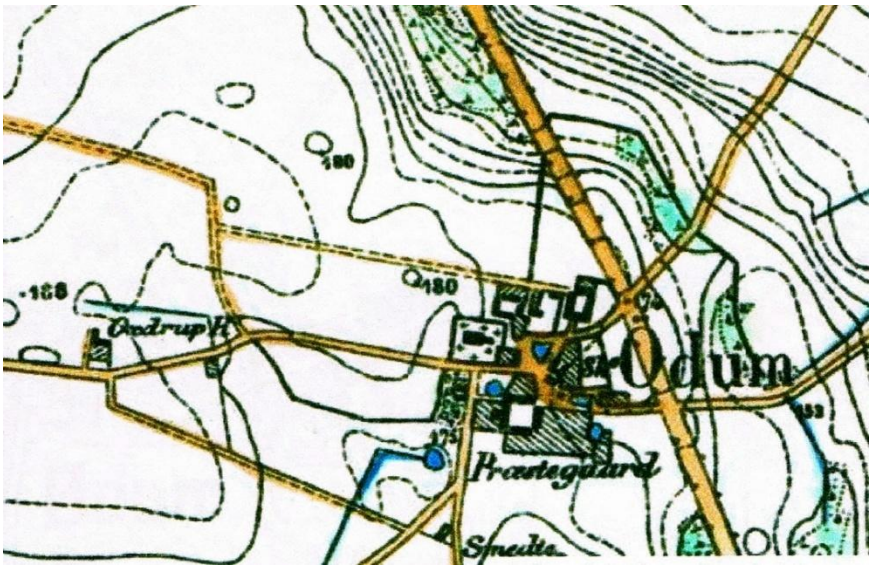

Bemærk Smedje her nederst på billedet

12:2

Herunder ser vi smedjen i Ødum, omkring 1917, som K. V. Svendsen har været så venlig at give videre.
Billedet viser smedjen, som har været ved gavlen til højre på billedet, huset er i dag Ødumvej 29. Smedemester Johan Frederik Buch drev forretning i en årrække, og her på billedet er det formodentligt smedemesteren i færd med at sko en hest, men det er uklart, hvem der er Buch, og hvem de to andre mænd er. På billedet ser vi 2 kvinder, og efter alderen at dømme, må smedefruen Jacobine Kirstine Buch stå længst til venstre, men hvem er pigen med det hvide forklæde. ? Børnene på billedet må anses for at være smedens børn, da smeden i 1916 havde 4 børn, Hans Jacob og Johan Frederik, født i 1906 og 1908, og pigerne Theresa Marie og Thyra Christiane, født i 1910 og 1912. Ved folketællingen i 1921 er registreret 6 børn.
Hvornår Buch stoppede som smed, ved jeg ikke, men i 1930 står han stadig registreret som smed. Johan Frederik Buch døde i Ødum i juni 1942, 66 år gammel. Johan Frederik Buch var født i København 24. nov. 1876.



Smedjen ca. 1917 (nuværende adresse er Ødumvej 29)

Samtidig med at Buch drev smedje, var der også smedje andet steds i Ødum, nemlig på hjørnet af Tåstrupvej og Ødumvej. Hvornår smedjen startede op, vides ikke, men smed Guldbrandt Pedersen, Født 31. maj 1838, flytter til Ødum i 1861, sammen med sin hustru, Nicoline, og her må vi forvente, at det er heromkring, han er begyndt.
Den 28. sept. 1884 får de sønnen Selius, som får bagnavnet Guldbrandtsen.

Ved faderens død, 29. nov. 1915, eller måske før, overtager Selius smedjen, og driver smedeforretningen videre, men dør den 23. juni 1916, kun 31 år gammel.
Nicoline Pedersen bor på adressen frem til sin død 28. aug. 1928, og både hende, smeden og Selius er begravet i Ødum.
Herunder ser vi en regning på smedearbejde fra 1914 – 1915 som er underskrevet af Selius Guldbrandtsen.

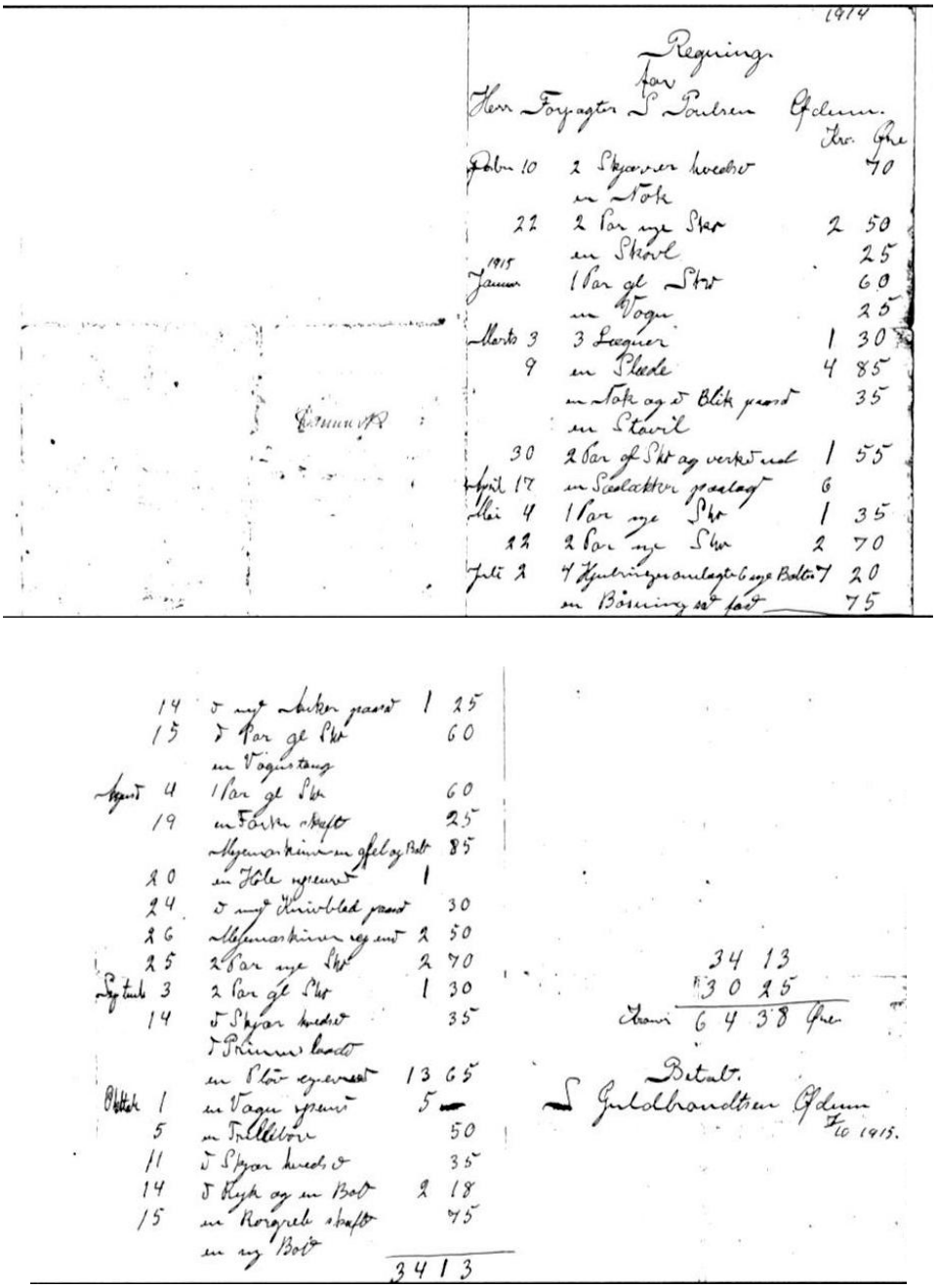

1914

Regning
for
Hr. Forpagter L. Paulsen Ødum.

			Kr.	Øre
Febr. 10	2 Skjorter hvedbør			70
	en Tøk			
22	2 Par nye Skar		2	50
	en Skovl			25
1915 Janur	1 Par gl. Skr			60
	en Vogn			25
Marts 3	3 Leggier		1	30
9	en Plade		4	85
	en Tøk og 2 Blik passet			35
	en Skovl			
30	2 Par gl. Skr og verkført ned		1	55
April 17	en Saalakter paalagt		6	
Mai 4	1 Par nye Skr		1	35
22	2 Par nye Skr		2	70
Juli 2	4 Hjulringer omlagte 6 nye Bolter		7	20
	en Bøsning sat fast			75

	14	2 nye Aksler passet	1	25
	15	2 Par gl. Skr		60
		en Vognstang		
August	4	1 Par gl. Skr		60
	19	en Forbi skaaet		25
		Slyemaskinen en gang og Bolt		85
	20	en Hale igjenset	1	
	24	2 nye Hjulbolt passet		30
	26	Slyemaskinen reg ens	2	50
	25	2 Par nye Skr	2	70
Septbr.	3	2 Par gl. Skr	1	30
	14	2 Skjorter hvedbør		35
		2 Rimmer lagt		
		en Skr eyeverset	13	65
Oktbr.	1	en Vogn igjenset	5	—
	5	en Tvillebom		50
	11	2 Skjorter hvedbør		35
	14	2 Hjul og en Bolt	2	18
	15	en Rorgreb skaaet		75
		en ny Bolt		
			34	13

34 13
30 25
Summa 64 38 Øre

Betalt.
L. Guldbrandtsen Ødum
Fe 1915.

Kopien af regningen stammer fra HØST



Smedjen på hjørnet. (Nuværende adresse er Ødumvej 28, hvor der i den nuværende bygning tidligere har været slikbutik, og senere købmandsbutik.)
Billedet skulle være fra ca. 1930, og det må være Smedemester Marcus Skovbo der er på billedet.

Hvornår Skovbo startede som smed i Ødum er lidt usikkert, men han bliver gift med Ingrid Kirstine den 11. august i 1922, og er her registreret i kirkebogen som smedemester.
Ingrid Kirstine var datter af Niels Chr. Christensen og hustruen Karoline som boede uden for Ødum, der hvor husene, vi nu kalder Bette-Ødum, ligger. Her var på det tidspunkt marker, og et enkelt gammelt hus, men om det var i det hus de boede, vides ikke, men jorden var registreret som matr. 8b og her er Skovbo, hustru og to børn registreret i folketællingen 1925.
Man må vel tro, at Markus Skouboe og fru Kristine køber smedjen på hjørnet i 20erne, efter Nicolines død, men kan jo nemt have drevet den før. Skovbo var født 18. feb. 1893 i Spentrup og Ingrid Kristine i Ødum d. 26. nov. 1894. Smedjen på hjørnet drives frem til omkring 1940-1941 hvor bygningen rives ned.
I 1941 byggede Skouboe ny smedeforretning på hjørnet af Hovedlandevejen og Mejlbyvej.
Det fortælles, at smedesvendene hjalp til med byggeriet, og huset var da også med alle vinduer og udvendige døre, lavet af jernramme med isat glas. Det fortælles, at værkstedsbygningen var med

fladt tag, og som smeden sagde dengang, så kunne der lande en helikopter på taget. På de første billeder af værkstedet er der dog kommet høj rejsning på taget.
Herunder ser vi Smedemester Markus Skovbo og fru Kristine på deres Nimbus motorcykel i 1947, med smedeværkstedet i baggrunden.



Skovbo og frue i 1947 (Billedet er lånt fra Kurt Villy Svendsens julebog 1912)

På billedet herunder ser vi værkstedet omkring 1950 med græssende køer på markerne, som stødte op til værkstedet.
Værkstedet var af den gamle model med en lang drivaksel hen under loftet, som blev trukket af en motor, og fra akselen gik der så remme ned til de maskiner smeden havde, for eksempel slibesten og boremaskine.
Smedemesteren var også af den gamle skole, så landmændene kunne også få deres heste skoet, hvad det nok kniber med i dag, i smedjerne rundt omkring.



Smedjen 1957 (Nuværende adresse er Landevejen 208)

Herunder ser vi et billede af stuehuset til smedjen, omkring 1950. Vinduerne er ved at blive malet.



Huset i baggrunden er Landevejen 210, som dengang blev ejet af Johannes Andersen.

Smedemester Skouboe solgte i 1959 smedeforretningen til Gunnar Sørensen og fru Inge, og den 15. august 1959 overtog Gunnar virksomheden. Gunnar var dengang kun 24 år, og så vidt jeg husker udlært maskinarbejder, og smedjen kom til at hedde Ødum Maskinforretning. Telefonnummeret hertil var: Spørring 51.

Gunnar beskæftigede sig med alt indenfor faget, fra lapning af cykler til reparation af diverse landbrugsmaskiner, samt reparationer indenfor vand og varme, men en hest kunne Gunnar ikke sætte nye sko på.
Landmændene, der stadig havde heste, måtte søge til smeden i Hadbjerg, som stadigvæk kunne sko heste.
På billedet herunder ser vi forretningen fra omkring 1962, hvor vi ser, at en kunde har sat traktor og den gamle, tidligere hestetrukne, gødningsspreder på værksted.
Foran ser vi en nyere gødningsspreder. (den kegleformede)
På det tidspunkt var der stor travlhed med at ændre diverse hestetrukne maskiner, så de kunne trækkes af traktorer, som efterhånden var blevet godt udbredt i landbruget.
Det er Søren, der er på stop.



Smedjen i begyndelsen af 60erne, og nu med firmabil.

Kort efter, at Gunnar overtog forretningen, blev den første lærling ansat, og et par år efter kom næste lærling til.
I begyndelsen af 60erne var der jo kommet gang i byggeriet rundt omkring, og Ødum Maskinforretning var med, når der skulle laves centralvarme i husene.
Gunnars første lærling var blevet udlært, og den 1. april 1964 kom jeg så, som 16årig, i lære som "vogn- og beslagsmed" i Ødum Maskinforretning, og jeg kan huske, at det første jeg blev sat til, var at smøre en Ferguson traktor, som var blevet ændret fra at være drevet af petroleum til benzin.
Arbejdstiden var dengang 45 timer om ugen, og lørdag var derfor næsten en hel arbejdsdag.

Så vidt jeg husker, holdt vi en hel times middagspause, og de første år, jeg var i lære, kørte jeg hjem til Tobæk Mølle og spiste til middag hver dag. Dengang var der varm mad på bordet om middagen.
Smedearbejdet var dengang meget forskelligt fra nu, og der var næsten ild i essen hver dag. Herunder ser vi et vinterbillede af smedjen med bunker af harver og andre ting, som skulle repareres.
Hvert år, når landmændene var færdige i marken, kom de med deres harver, hvor alle tænderne blev pillet af, varmet op i essen og banket spidse på ambolten, hvorefter de blev rettet, før de igen blev spændt på harve leddene.
Plovskær blev heller ikke bare skiftet ud, når de var slidte, nej, de blev pillet af ploven, kom i essen og varmet op, til de var rødglødende, før de blev banket ud på ambolten, til de igen var skarpe, hvorefter de igen blev sat på ploven.
Når det var vinter, skulle vognmandens sneplov også vedligeholdes, så når Frederik Rasmussen kom med en nedslidt sneplov, skulle skærene udskiftes hurtigst muligt, så de kunne komme på vejen igen. Når sneploven skulle ind på værkstedet, var det nødvendigt, at porten stod åben for at give mere plads, og det var et koldt arbejde at komme i gang med.
Værkstedet var i sig selv et koldt rum, der var ingen varme ud over essen, og en gammel olieovn, som blev slæbt ud midt på gulvet, fyldt op med spildolie og en slat dieselolie, hvorefter der blev tændt op. Ovnen havde ingen skorsten, så det røg en del indimellem, og når det blev for meget, satte vi en krog om håndtaget, og slæbte den udenfor, så kunne den stå der og ose.



Smedeværkstedet med diverse harver mv. som skulle repareres. I tilbygningen var garage, som mest blev brugt til opbevaring af materialer.

På værkstedet var der ingen personalefaciliteter, skulle man af med en tår, foregik det mellem 2 opstillede blikplader bagved lageret, og skulle man mere, lånte man toilettet inde hos fru Inge.

En fin ordning var der dog, hver dag kom alle ansatte ind i køkkenet, hvor der blev serveret eftermiddagskaffe.
Når det var koldt, og madpakken skulle spises, sad vi inde i husets fyrrum, på, så vidt jeg husker, nogle gamle hynder/puder og holdt vores pause.
På billedet herunder ser vi også én, der holder pause siddende på værkstedsgulvet med både madkurv og termoflaske. Hvem det er, ved jeg ikke, men måske nogen gør?



I årene fra 1964 og frem var der utroligt travlt, med at lave centralvarme i folks huse. Dengang var der mange, der stadig havde kakkelovne, nogle havde centralvarme fra husets komfur, og nogle havde store støbejernskedler, hvor der blev fyret med koks og briketter.
Især omkring 1966 – 67 tog det fart, da Ødum Maskinforretning fik et samarbejde med BP, hvorfra oliefyrskedlerne kom, og med den moderne kedel, der kunne stilles op i køkkenet på komfurets plads, var der godt gang i salget.
På det tidspunkt var der mange huse, der for første gang skulle have centralvarme, så næsten ugentligt rykkede vi ud med en kedel og en stak radiatorer på ladet, og et læs jernrør på taget, og så gik vi i gang. Kedlen blev stillet op ved husets skorsten, ofte i køkkenet, måske i en baggang, og herfra var det op med rørene på loftet, og rundt langs ydervæggene, hvor der så blev ført rør ned til radiatorerne, under vinduerne i stueetagen.
Flere fik også dengang varmt vand for første gang.
I andre huse var det under gulvbrædderne, rørene skulle trækkes, så der er krøbet meget rundt på maven og ryggen under folks gulve, og her kan det nævnes, at det ikke altid har været lige spændende.

12:10

Når vi rykkede ind for at lave centralvarme for folk, især på landet, var det ofte med næsten fuld forplejning, som regel altid eftermiddagskaffe, men ofte også både formiddagskaffe og middagsmad. Et sted ville vi rejse os efter middagsmaden, men fik at vide, at nu kunne vi godt blive siddende, til vi havde hørt radioavisen, som dengang, vist nok, kom 12.30

Nu var timelønningerne ikke så store dengang, så man gik ikke så meget op i, om det nu kostede en masse penge at give håndværkerne kaffe eller et måltid mad.

Jeg kan huske, at min egen løn dengang var 43 kr. om ugen.

Billedet herunder er fra 1967, og hvorfor der er folk og politi på gaden, ved jeg ikke, men måske et cykelløb.

I baggrunden ser vi det nye smedeværksted, som blev bygget i 1967.



Herunder ser vi værkstedsbygningen, som blev bygget på grunden nedenfor den gamle smedje. På det tidspunkt var der ingen kontorbygning, men kontorer, frokoststue, toiletter og baderum, kom til i 70erne.

I det nye moderne værksted var der et kontor og et toilet i hjørnet, der var frokostrum i kælderen, og der var varme i værkstedet, det var dengang rent luksus.



På værkstedet var der så meget plads, at når en landmand kom med sin traktor og vogn, kunne han køre helt ind, og der kunne komme en mejetærsker ind.
I dag ville det være et problem, for nu ville en af nutidens traktorer og vogne ikke kunne være der, og en mejetærsker overhovedet ikke.
I de næste år begyndte firmaet at lave staldinventar og stålspær, og fik brug for mere udenomsplads, og på billedet herunder ser vi, at der er blevet fyldt op bag værkstedsbygningen.
En stor del af fyldet er den gamle købmandsforretning, der lå på Ødum Torv.
Pladsen er i dag, stadigvæk, oplagsplads for jernbjælker.



Ødum Maskinforretning udviklede sig og skiftede på et tidspunkt firmanavn til Ødum Maskinfabrik ApS.



I 1967 og fremover voksede antallet af ansatte også betragteligt og var op gennem 70erne og 80erne tit oppe på 10 – 15 mand.
Herover ser vi en af svendene, Jørgen Møller, i gang med en reparation.
Herunder er det Gunnar Sørensen (tv) og smedesvend Valdemar Hansen, der ser på en af de mange opgaver, der gennem tiden, har været i firmaet. Billederne har jeg taget i1981.

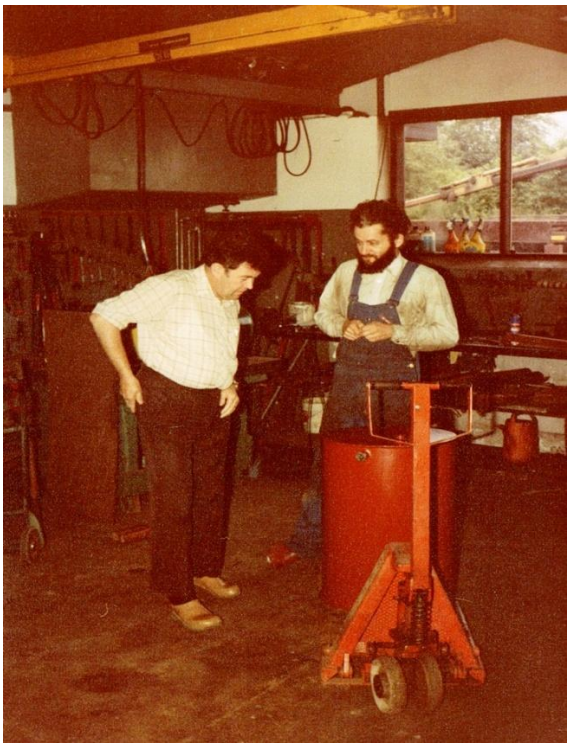

Alt imens smederiet udviklede sig, gjorde VVS-arbejdet det samme, og Ødum Maskinfabrik ApS har udført et hav af VVS-opgaver, store som små.
I 70erne og 80erne var det VVS-arbejder i parcelhusene, der blev bygget i stor stil rundt omkring. På billedet herunder ser vi arbejdsmand Harry Jensen, og lærling Søren Jensen ved den store Ford Transit, som var klar til at køre ud på en ny VVS opgave.
Gunnar Sørensen havde ingen VVS-autorisation, så i 1980 blev jeg sendt på skole for at blive autoriseret gas- og vandmester, for at firmaet så kunne få opgaver udenfor kommunen. Det blev til en stribe af VVS-opgaver, især for det offentlige, så som mange børnehaver, mange plejeboliger, mange ungdomsboliger og en stor opgave på det nye Skejby Sygehus.



Her ser vi Søren Jensen tv. og Harry Jensen th.
Billedet er fra begyndelsen af 70erne.



Et af de mange teknikrum vi har lavet op gennem tiden.

En af de utraditionelle opgaver, Ødum Maskinfabrik kom ud for, var at lave en adventskrans til Hadsten Handelsstandsforening, og det blev til verdens største adventskrans.



Adventskransen kunne ses i Hadsten i 1989 og 1990 og var hængt op i Hobro i 1991.
Adventskransen kom i Guinness rekordbog i 1990 og var med igen i 1991.
Dens mål var 47 m i omkreds, selve kransen var 2,5 m i diameter, der blev brugt 1 km rundjern, 200 m fladjern og 150 m profilrør, og kransen vejede 3,5 tons.

Dertil kom 1 tons gran og 100 m julebånd, som skoleelever monterede på kransen, inden den blev hængt op foran Hadstencenteret.
Lysene var tynde stålrør, 60 cm i diameter og 6 m høje.

I 1991 valgte Gunnar Sørensen at stoppe sit virke som smed i Ødum, og undertegnede og Kurt Sørensen købte virksomheden med mand og mus, og stiftede den 1. juni 1991
Ødum Maskinfabrik A/S.
Gunnar Sørensen døde, alt for tidligt, i november 1995.
Tiden op gennem 90erne fortsatte med opgaver af enhver art inden for både smede-arbejde og VVS-arbejde, og i perioder har vi været oppe på 18 beskæftigede i firmaet.
I 1992 delte vi firmaet, og jeg stiftede Ødum VVS og blik ApS, og flyttede VVS forretningen ind i lejede lokaler i Kirkely, Ødum Torv 5.
Kurt fortsatte uændret med Ødum Maskinfabrik A/S.
I dag har firmaet nye ejere, og Ødum Smede og Maskinfabrik A/S, som firmaet nu hedder, er flyttet til Lystrup og bygningerne på hjørnet er nu i brug til andet.
Ødum VVS og blik ApS, med Brian Eriksen ved roret, har siden 2010, hvor jeg solgte virksomheden til ham, videreført Ødum VVS og blik ApS.
Virksomheden eksisterer ikke længere.

12:16

Dengang der var koldt og sne om vinteren.

Nu er vi kommet godt ind i vinteren, og i den skrivende stund, uden kulde og sne.
Jeg tænker tit tilbage på dengang i 60erne, hvor jeg var smedelærling i den gamle smedje i Ødum, det var før nutidens goder, og på et smedeværksted, som der vist ikke er mange tilbage af i dag, ikke fordi jeg var ked af det, som det var, jeg elskede at komme på arbejde, og man kendte ikke til andet dengang. Værkstedet var uopvarmet, så det var med at havde ekstra trøjer, lange underbukser og tykke hjemmestrikkede sokker på, og ud over varmen fra essen, som der var tændt op i hver dag, måtte vi arbejde os til varmen.



Her er der tændt op i essen.

Varmen fik vi så ved at tynde plovskær; når landmændenes plovskær var blevet nedslidte, kom ploven til smeden, plovskærene blev pillet af, varmet op og smedet tynde, så spidserne igen kunne gå i jorden. Det var det samme med harvespidser, som vi hver vinter stod og smedede spidse igen, efter de var slidt ned.
Der var også tit, både landmænd og håndværkere, som skulle have smedet hængsler til en låge i grisehuset eller en port, så der var gang i ambolten.



Ambolt

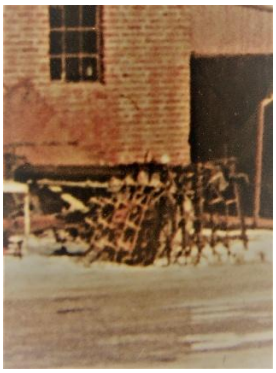

En stak harver, klar til at få spidserne tyndet.

Var der rigtig koldt, havde vi en slags olieovn, et apparat vi fyldte med spildolie og lidt dieselolie, som så blev tændt op med en tændstik, og her stod den så midt på gulvet og varmede og osede nogle timer til den gik ud, og så var det med at få apparatet slæbt ud i det fri i en vis fart, for så stod der tyk sort røg op af ovnens såkaldte skorsten, og jeg tror, at være sammen med den, var 1000 gange værre end at ryge.
Ovnen kunne ikke fyldes op, når den først var i gang, for lukkede vi låget til ovnen op stod flammerne ud af den, så når den gik ud, var det slut med varmen for den dag, og sådan var det.
Om vinteren sad vi og spiste madpakkerne på nogle sække under varmtvandsbeholderen i stuehusets kælder, og her var en dejlig varme. Varmen fik vi også hver eftermiddag, når fru Inge kaldte ind til eftermiddagskaffe, som vi fik hver dag, et af goderne fra dengang den gamle smedje fungerede.



Det var også utroligt koldt i smedjen når Frederik Rasmussen kom med sneploven for at få skiftet skær, så måtte porten stå åben i timevis, mens arbejdet stod på. Sneploven dengang var en spidsplov, altså med 2 skær og sneen blev kastet til begge sider.

Lars Løkke har nævnt i en nytårstale, at nutiden er bedre end fortiden, og fremtiden kan blive endnu bedre. At spå om fremtiden skal jeg afholde mig fra, men nutidens arbejdsforhold er blevet langt bedre end dengang.
Vi arbejdede meget tit ude, også om vinteren, og når jeg kører nordpå af Mariagervej her i Randers, og kommer forbi de gamle bygninger, hvor damprenserfabrikken Gerni startede op i 60erne, tænker jeg tit tilbage på, da det var en lang drøj byggesag.

12:18

Ødum Maskinforretning skulle montere en stor rundbuehal her, og Gunnar og jeg kørte ud for at se på arbejdet, det var vel i 1967/68 og der var koldt, men hallen skulle jo samles, og der var stakke af stålbuer og stålplader at gå i gang med. På det tidspunkt var vi kun 3 mand i smedjen, så på arbejdsformidlingen blev der hyret en arbejdsmand ind, det blev Bernhard Bagger, ude fra Bette Ødum, vi kaldte ham altid kun Bagger, så Bagger og jeg drog afsted i den gamle Ford Transit og gik i gang med at samle stålspær, og hold fast hvor var der koldt, og flere gange måtte vi starte dagen med at skovle materialerne fri for sne, og holdfast hvor vi frøs, så for at få varmen måtte vi starte bilen, ofte flere gange om dagen, hvor vi så satte os ind for at blive tøet op.
Da stålbuerne var samlet og rejst, skulle de beklædes med stålplader, og dem kunne Bagger og jeg overhovedet ikke håndtere alene, så Gunnar skaffede 2 arbejdsmænd mere, som vi samlede op ude i Damkær, og jeg husker, at når vi kom tidlig morgen af de små veje, havde sneploven ikke altid været der, og det samme når det gik hjemad, og vi sad fast utallige gange og bilen måtte skubbes og graves fri.
Skurvognen var kun noget vi drømte om, vi sad på nogle kasser bag i varevognen og spiste madpakken, og kasserne blev også brugt som ekstra sæder på turen frem og tilbage til Randers, der var jo ikke plads til fire på forsæderne!
Nej, den gik ikke i dag.
I 1967 blev værkstedet, som vi kender i dag så bygget, og her var ingen esse og ingen rygende spildolieovn, men både centralvarme, der var et toilet, og i kælderen var et lille spiserum ved siden af fyrrummet, sikken en svir.
Senere er bygningen med kontorer, frokoststue og bade- og toiletforhold og omklædningsrum kommet til.



Fra dengang der virkelig var sne og smedjen stadig var i drift, her 1993.

12:19

Da smeden satte verdensrekord i adventskrans.

Den 1. søndag i advent 1989 blev der sat verdensrekord i Hadsten med Verdens største adventskrans.
Og jo, det er blevet omtalt før i forskellige sammenhænge, jeg fortalte om adventskransen og traditionen i Høst, dec. 2017, og på Facebook siden ”Anekdoter og Billeder fra Hadsten og omegn”, har Kurt Villy Svendsen fortalt om adventskransen, men jeg synes, at den fortjener at blive ”hængt op igen”.
I 1989, fik Sonja Lyngå og Gitte Rørbæk-Løcke idé til, at Hadsten skulle have en adventskrans i stedet for et juletræ, og de blev hjulpet på vej af værten på Kollerup Møllekro, Jens Peter Laursen, fortæller Kurt Villy Svendsen. I 1989 var det 150 år siden at verdens første adventskrans kom til i Tyskland.
Om det var forudbestemt, at det skulle være verdens største adventskrans må stå hen i det uvisse, men ideen udviklede sig, og det blev Ødum Maskinfabrik der skulle fremstille kransen.
Kurt Villy Svendsen har samlet de fleste billeder, og har givet mig lov til at bruge dem her i Høst.
Det er Ove Rosenkvist der har været fotograf til de fleste af billederne.





Kurt og smedemester Gunnar Sørensen ser på tegningerne mens Kaj er i gang med svejsningen.

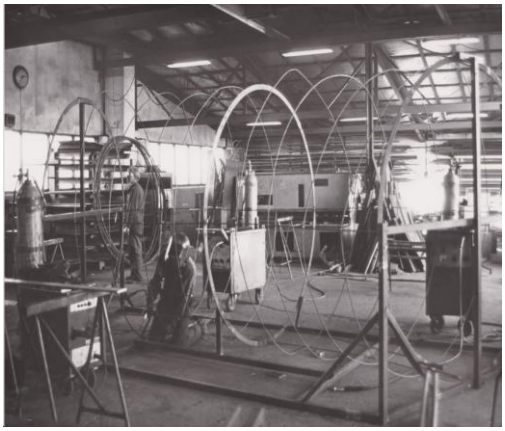



Ovenstående billeder er fra fremstillingen af adventskansen.

12:20



Her ses Kurt Sørensen ved stålrørene der skal bruges som lys. Alle



Her nogle af de fremstillede dele.





Eleverne i 10. klasse på Østervangsskolen bandt gran på adventskransen, der blev kørt til Kollerup Gods, hvor Kollerup sørgede for leveringen af gran. På billede ses godsejeren th. og alle eleverne.





Kransen er næsten på plads. Her ses kransen blevet hængt op i den 15 m høje mast. Masten, et stålrør på 25 x 25 cm. blev leveret af Hoffman og Sønner, hvor Lars Toft Hansen fra Hadsten var repræsentant.

12:21





Jeg var ude med fotoapparatet, da kransen skulle tændes. Her er lysene tændt. I hvert lys sad en 500 W lampe, så der var lyst op.

Da adventskransen blev tændt den 3. dec. 1989, var det ikke bare til glæde for byens borgere men også en triumf for Handelsstandsforeningen i Hadsten.
Hadstens navn kom på landkortet, for historien om adventskransen blev sendt ud over Ritzaus til alle aviser i Danmark.
Adventskransen blev optaget i Guinness Rekordbog både i 1990 og 1991.
I 1989 kunne man også købe et julekort med adventskransen for 7,50 kr.

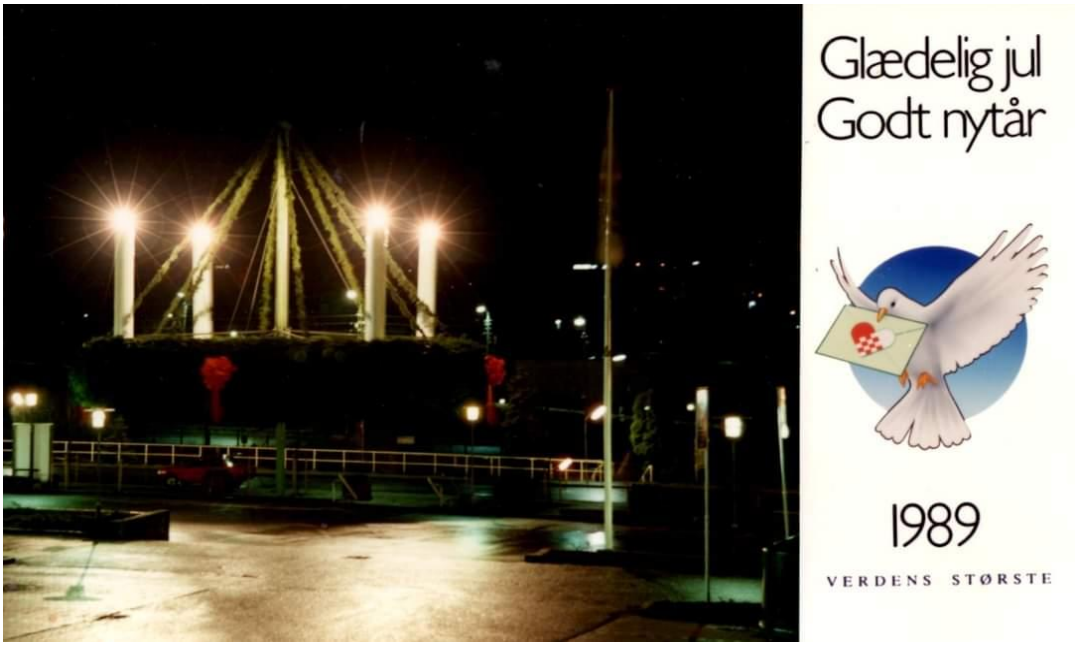

Vi brugte, i Ødum Maskinfabrik, selv kortet som julekort til vores kunder i 1991.

12:22

Her på bagsiden af kortet fra 1991 kan læses hvor meget jern, gran, mandetimer osv. der gik til for at lave VERDENS STØRSTE ADVENTSKRANS.



1991
Glædelig jul
Godt nytår

Verdens største adventskrans

Adventskransens diameter:	15 meter
Adventskransens omkreds:	Godt 47 meter
Adventskransens vægt i alt:	3,5 ton (+ evt. sne)
Ringenes diameter:	2,5 meter
Til kransen gik der:	
Rundjern:	1000 meter
Fladjern:	200 meter
Profilrør:	150 meter
Svejsetråd:	5 kilo
Arbejdstid til smedearbejdet:	Ca. 300 timer
Masten til kransen:	15 meter 250x250 mm hult firkantet rør
Lys:	4 stk. Spirorør 63 cm i diameter
Lys, længde:	6 meter pr. stk.
Lysene:	4 meter over kransen
Lysstyrke:	4x500 watt projektører i hvert lys
Øvrigt:	1 ton gran, 100 meter julebånd à 0,5 meter bredde

Ødum Maskinfabrik A/S

Vi ønsker en glædelig jul og et godt nytår med håbet om et fortsat godt samarbejde i 1992.

Billedet viser "Verdens største adventskrans", som blev fremstillet af ØMF i 1989 og optaget i Guinness Rekordbog i 1990 og 1991.

Kransen har været ophængt julen 1989 og 1990 i Hadsten, og nu i julen 1991 kan den ses i Hobro.

Ødum Maskinfabrik A/S fremstår i dag som en moderne virksomhed, der løser både store og små opgaver indenfor smedearbejde og vvs.

Med venlig hilsen
Ødum Maskinfabrik A/S
Kurt Sørensen/ Martin Møller

Forhenværende smedemester Kurt Sørensen har også sagt god for brug af billederne.
Gunnar Sørensen (Kurts far), som vi ser på det første billede, døde alt for tidligt i 1995.

12:23

Smeden laver varmeanlægget.

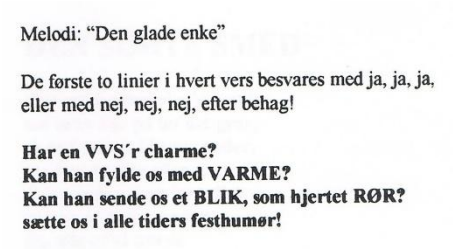

Melodi: "Den glade enke"

De første to linier i hvert vers besvares med ja, ja, ja, eller med nej, nej, nej, efter behag!

Har en VVS´r charme?
Kan han fylde os med VARME?
Kan han sende os et BLIK, som hjertet RØR?
sætte os i alle tiders festhumør!

Et spørgsmål der stilles i det første af 10 vers af en gammel sang er:
Har en VVS'er charme? Kan han fylde os med VARME? og her skal selvfølgelig synges **ja, ja, ja,** bagefter. Sangen er blevet sunget ved et utal af festlige sammenkomster blandt smede, og samtidig fik man den indre varme ved at være sammen med gode kollegaer, og en enkelt snaps fik man vel også, og den varmer også.

Varmen, da jeg var barn, kom fra en kakkelovn i stuen og et komfur i køkkenet, hvor der blev fyret med træ og tørv. Træet kom til ved at karlene i Tobæk Mølle satte sig med skovsaven (en knap 2 m lang savklinge med et håndtag i hver ende) på hver sin side af et træ, og så gik de i gang med at save til træet væltede, og det kunne godt tage lang tid, så blev det savet i mindre stykker, også med håndkraft, og blev så kløvet og sat i stakke, en mand (pindehuggeren) kom med en maskine, som huggede alle grenene i mindre stykker, og når det hele var tørt, blev det så transporteret op i gårdens brændehus. Tørvene blev købt, og en vognmand kom med nogle læs som blev skovlet ind i tørvehuset, og når tørvehus og brændehus var fulde, kunne vinteren bare komme an. Der er mange mennesker, der har fået varmen, inden det kom hertil.



Her ser vi et udsnit af Tobæk Mølle med den gamle lade til venstre. Døren til højre var døren ind til tørvehuset, og døren til venstre var døren ind til brændehuset.
Laden, som var bygget i år 1800, blev brækket ned i 1970.
I tørvehus og brændehus blev der så hentet brændsel ind til komfur og kakkelovne.
I 1952 blev der installeret centralvarme derhjemme, et nyt komfur med en vandtank, kom der til, og jeg husker, det var noget af et arbejde, gulve var gravet op, og der blev sat radiatorer op i stuer, soveværelse og pigekammer. Dengang var der ikke cirkulationspumper, og varmeanlæg blev dengang lavet, så de var selvcirkulerende, og der blev skåret gevind på alle rørene med håndkraft, så her fik man igen varmen. Det var vvs-installatør Salling fra Hadsten, der stod for arbejdet. Da jeg kom i lære som smed, den 1. april 1964, var det blevet moderne med oliefyr, og et hav af gamle komfurer blev skiftet ud med en oliefyrskedel, også i Tobæk Mølle, hvor kedlen dog fik en ny plads, men ofte fik kedlen samme plads som komfuret, da den jo skulle stå op af en skorsten, så jeg har været med til at sætte mange støbejernskedler op, både i klæder, køkken

og bryggers, og det gav varmen. Den første støbejernskedel jeg var med til at sætte op var ved Alfred Bastrup på IP Hartmanns vej i Ødum, hvor kedlen blev placeret i baggangen.



Her ses en typisk installation med varmtvandsbeholder, kedel og oliefyr og olietank i en kælder. Hvis oliefyrskedlen stod i køkken eller bryggers, blev varmtvandsbeholderen ofte lagt op på loftet.
På Ødum Torv 10, som var det hus vi købte i 1969, var støbejernskedel og oliefyr placerer i bryggerset, og varmtvandsbeholderen var hængt op under loftet, og det har jeg selvfølgelig ikke billede af, selv om vi boede i huset i mere end 40 år. Kedel og beholder blev taget ned, da der kom naturgas til byen.
Da oliekrisen kom i 70-erne, gjorde mange meget for at spare på olien, og da radiatortermostater var kommet til, blev der udskiftet radiatorhaner med moderne termostater i stor stil.

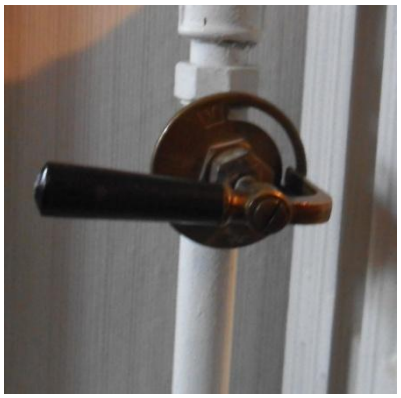



Det var også i begyndelsen af 70-erne halmfyrene kom frem, og enhver gård og enhver ejendom med adgang til halm fik installeret halmfyr.
I vores område var det hovedsageligt firmaet Passat fra Ørum, der var storleverandør af halmfyr.



Også inden for radiatorer var der ændringer, de første radiatorer der blev sat op her i Danmark var støbejernsradiatorer, som der står mange af endnu. Nu om dage er radiatorer lavet af pladejern, plader der er formet og svejst sammen, i Randers havde vi radiatorfabrikken Danar, hvor jeg har hentet radiatorer flere gange, derudover var der Rio radiatorer fra Ribe, Hudevad radiatorer fra Fyn og Thor radiatorer fra Sjælland. Nu er der radiatorer fra alverdens fabrikker, kan ses på internettet, også støbejernsradiatorer som ses her, dog noget dyrere end en af pladejern.

12:25

I begyndelsen af 80-erne begyndte vi i Ødum Maskinfabrik at sælge varmepumper, og fik udarbejdet en indendørs unit, som bestod af akkumuleringstank og varmtvandsbeholder sammenbygget, som vi fik godkendt, og som præsenteredes på Lilleåmarkedet i 1982, og senere på en VVS-messe i Herning.



Her er vi på Lilleåmarked i 1982, hvor vi reklamerer med, at vi laver varme ud af den blå luft.

Mange købte varmepumper dengang, et ordentligt skrummel i forhold til dagens varmepumper.



Når der skulle laves centralvarme i et hus dengang op i 70-erne, blev det heldigvis en mere moderne kedelløsning, da oliefyrskedlerne kom frem som en unit med kedel, oliefyr og varmtvandsbeholder i et kabinet, der egnede sig bedre til at stå i køkken eller bryggers. Hos os i Ødum Maskinfabrik forhandlede vi BP oliefyrskedler, men derudover var der et hav af fabrikker, som producerede kedler.

Så kom naturgassen til området, og mange skulle have naturgas, det gik så hurtigt, at mange af de første installationer blev lavet inden naturgasrørene blev gravet i jorden, og naturgasselskabet leverede så store gasflasker, som blev stillet op uden for huset, derudover fik man et sæt reserveflasker, som man skulle skifte over til, når man kørte tør, og skulle så bestille nye flasker. Det var et værre bøvl.

12:26



Efter de første gaskedler havde kørt, vel en halvsnes år, kom der mere gasbesparende gaskedler til, kondenserende gasfyr, som udnyttede gassen væsentligt bedre end de første modeller.
Nu har vi haft en periode, hvor folk har ønsket gaskedlen langt væk, fordi gaspriserne eksploderede.
Da regningen for første kvartal i 2022 kom, fik ejerne af den her gaskedel i Ødum så meget sved på panden, at de omgående bestilte en varmepumpe, som hurtigt blev installeret.
Og nu er det vel så spørgsmålet, varmepumper eller fjernvarme?
I Hadbjerg er de i gang med at grave, og mange har allerede fået fjernvarme. I Selling banker fjernvarmen på, og det er vel kun et spørgsmål om tid, inden det kan realiseres.

Når fjernvarmen så kommer, er spørgsmålet, hvor meget anlægget kommer til at fylde, i 60-erne og 70-erne fyldte fjernvarmeinstallationen meget i et bryggers, stort set, som vi her ser Brian Rasmussens svendestykke, udført på teknisk skole. Brian var én af de mange lærlinge, vi uddannede i Ødum.
I dag kan installationen i bedste fald begrænses til et skab.





12:27

Her i min familie har alle hørt om varme hele livet, ofte så meget, at når jeg begynder at fortælle om en ny gaskedel eller noget andet spændende, råbte alle, både børn og børnebørn i kor, ***DET HAR VI HØRT***.

Allerede som 5-årig, vidste vores barnebarn Elise noget om radiatorer og gasfyr.

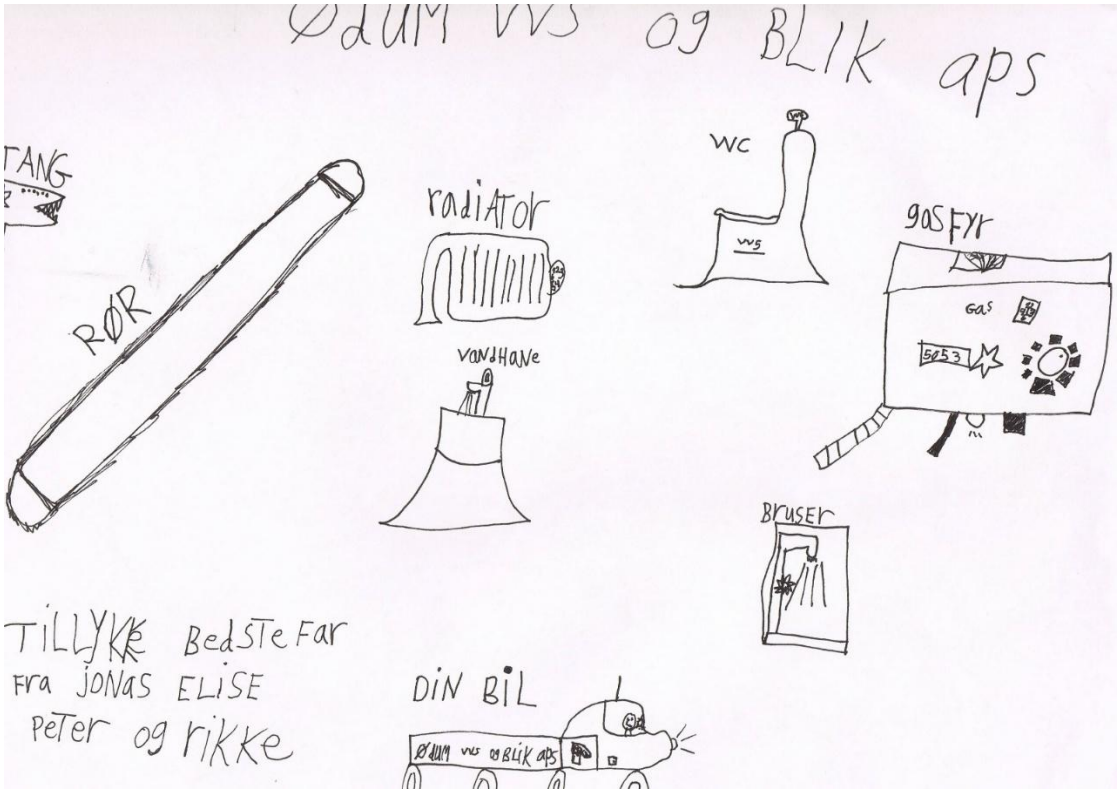

12:28

Når vi nu skal sparre.

Lige nu hører vi kun om priser på strøm, gas, olie og andre brændselsarter som ikke er til at betale, og hvad der gøres for at redde varmen til vinter.
Heldigvis har de fleste husstande i sognets område i dag moderne gaskedler, enkelte endnu oliefyr og varmepumper, og fjernvarmen er installeret flere steder.
En uge efter, at jeg var kommet i lære som smed i 1964, ved smeden i Ødum, Gunnar Sørensen, skulle vi ud og lave varme i et nyt hus, som var ved at blive bygget på torvet, Ødum Torv 10, der blev det hus, som jeg så tilfældigvis købte i 1969 og boede der i mere end 40 år.
Huset blev fra starten udstyret med en 2500 l olietank i jorden, og med en dengang moderne støbejernskedel og et moderne Esso Gilbarco oliefyr, som stod på en fod foran kedlen.

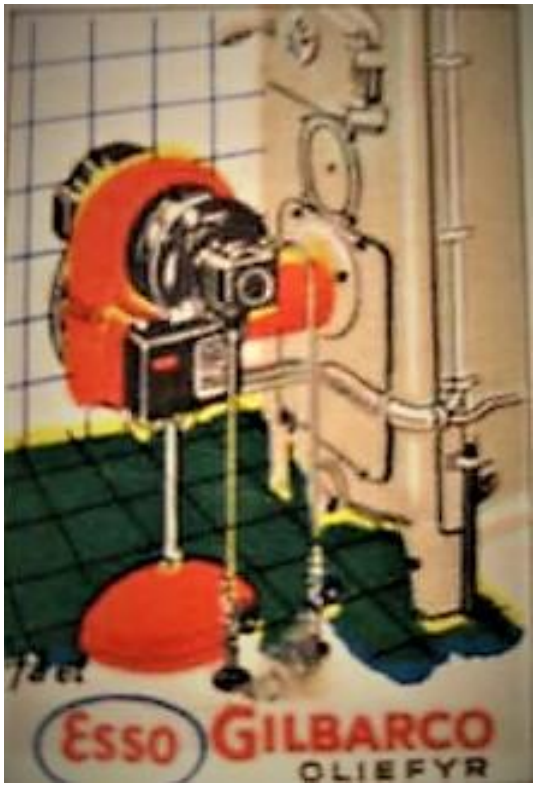

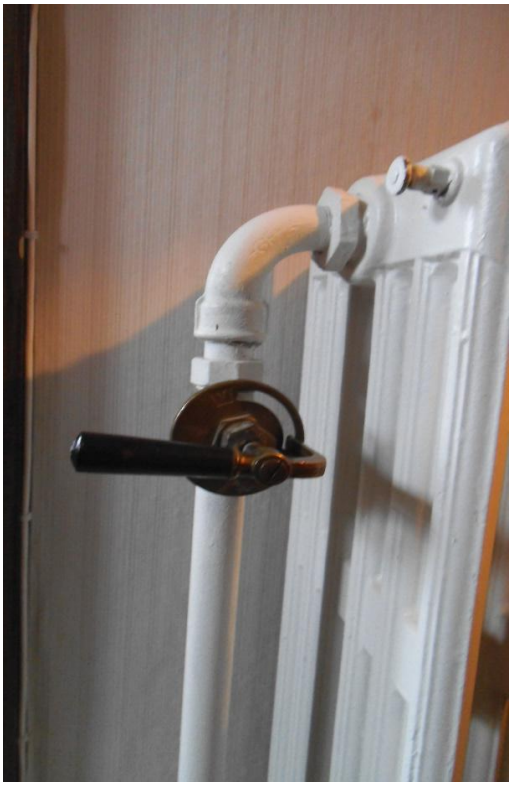

På radiatorerne var der monteret radiatorhaner, vores havde dog rundt greb, som var blevet moderne dengang, dem kaldte vi ”enten – eller haner”, for enten var radiatoren varm eller kold, det var umuligt at stille hanen, så radiatoren blev bare lidt varm.
Når vi kom hjem efter arbejde, tror jeg, der var min. 25 grader i huset, og alle vinduer blev lukket op.
De første to år, vi boede i huset, brugte vi over 5000 l olie om året, husker jeg, og huset var dengang kun
110 kvadratmeter.

12:29

Den første gang, vi skulle have fyldt olietanken, blev der bestilt fyringsolie i Brugsen, det var Esso der var leverandør, og der kom 2360 liter olie i tanken, som kostede 550 kr. og som jeg måtte hjem til mine forældre og låne, for hvem havde lige 550 kr.
Efter et par år med det gamle Esso oliefyr, monterede vi et nyt moderne BP-højtryks-oliefyr på kedlen og olieforbruget faldt med 2000 l.
I 1973 blev der ballade i Mellemøsten, og der skulle spares på olien, så alle radiatorhanerne blev udskiftet med termostatventiler.
Det var også i 1973, at bilfrie søndage blev indført, og første bilfri søndag var 25. november, og helt frem til 17. februar 1974, måtte bilen blive i garagen om søndagen, medmindre man var læge eller lignende.
1978 var den gal igen, ballade i Iran, den Iranske olieindustri kollapsede. Der skulle yderligere spares på varmen, så støbejernskedlen blev isoleret med isoleringsplader, hvilket ikke pyntede i baggangen, så der måtte også en væg til at skjule installationerne.
Inde i støbejernskedlen blev monteret såkaldte røgvendeplader, som gjorde, at røgen havde længere vej til skorstenen, så røgen blev koldere og olien bedre udnyttet, og så opstod nye problemer, **løbesod**!
Så måtte skorstenen isoleres.



Her hejses en isoleringskerne ned i skorstenen, hvorefter der blev fyldt Leca ned omkring kernen. Alt det bøvl, men hver gang der blev gjort noget, sparede man lidt.

I begyndelsen af firserne begyndte vi i Ødum Maskinfabrik, at interessere os for varmepumper, og der kunne virkeligt spares på energien ved at udskifte den gamle oliefyrskedel med en sådan, og samtidig kom en del automatik frem, som man kunne montere på sit anlæg, for at spare yderligere på varmen.
Hjemme hos os kom en varmepumpe op, som lavede varmt vand.

I smedjen fik vi sat en udstilling op om alt det moderne, og den første weekend kom der over 200 interesserede

12:30



Fabrikant Gunnnar Sørensen præsenterer en af de varmepumper, der kan ses på udstillingen.

Vil lære folk at spare på olien

HADSTEN - Ødum Maskinfabrik gentager i denne weekend sidste uges succes med energiudstilling. Der var godt 200 til udstillingen, der finder sted i et lokale på maskin-

andre former for energiforsyning. Også til landbruget har vi forskellige former for staldvarmere.

Ved energiudstillingen er der sørget for, at gæsterne kan få



Her ses Gunnar ved udstillingen i firmaet, og her ses Mitsubishi varmepumpen, som vi solgte.



Her sælges der varmepumper på Lilleåmarkedet i 1982.
Her forsøger firmaets kontormand Robert, at overbevise en evt. kunde.
Min datter Rikke, til højre på billedet er assistent på standen.

12:31



HADSTEN OG OMEGNS FOLKEBLAD, 25. MAJ 1988

Ren gas og varme

udstilling om naturgas og varme i Ødum

På fredag den 27. maj er der besøg af Q8 energibussen hos ØMF i Ødum. Det er gas og vandmester Martin Møller, der står for besøget.

- Til marts næste år får Ødum, Selling og Hadbjerg naturgas, og om efteråret når gassen til Voldum, så vi synes at der skal fortælles noget om naturens

Skift nu

Står kedlen for at skal udskiftes får kunden blot 6 flasker gas som skiftes, til der er rør lagt frem.

- Q8 energibussen har et edb-anlæg som beregner varmeøkonomien.
- Så ser ví på kundernes varmeanlæg og taler om hvordan det kan blive.

Så kommer naturgassen til området 1988, så nu er der mulighed for at komme af med olien.

Naturgassen fik sit gennembrud, og efterhånden blev der monteret naturgaskedler i alle huse, også hos os. De der havde muligheden for at få gas fik det installeret, så i dag er der vel ikke mange i Hadbjerg, Ødum og Selling, der ikke har gaskedel i huset, og med de gaspriser vi læser og hører om i dag kunne man vel godt drømme om den store gevinst i lotto.
Også benzinen er kørt på himmelflugt, jeg husker, da jeg fik bil i 1966 snakkede man om, at hvis benzinen kom over 2 kr. pr. liter, ville der ikke være nogen, der kørte bil længere.
Det holdt ikke, der køres i bil som aldrig før, og benzinprisen er stukket helt af, så nu skal vi have benzinbilerne skiftet ud med el-biler, så her kunne man vel også drømme om den store gevinst i lotto.



Nyt krafttiltag skal gøre 350 lokalbrugser til friske dagligvarebutikker

Her er benzinpriserne mere moderate, her er det fra venstre Brugsens formand Arne Pedersen og uddeler
Poul Henriksen, der i begyndelsen af 80-erne, stolt viser Brugsens nye benzinstandere og betalingsautomat frem.
Det blev en succes, benzinsalget steg så meget at OK fik så meget interesse for Ødum, at de tilbød at opkøbe Brugsen. Brugsen ophørte den 4-11 1989, efter 75 år, og blev til OK.

Afsnit 13

Ødum Vandværk fra 1939



Ødum vandværk er fra 1939. Her ser vi billede af vandværket i Ødum, som det så ud i 80erne.

I 1938 besluttede en række borgere i Ødum sig for at få etableret fælles vandværk for byens beboere, og den 31. januar 1939 blev der nedsat en bestyrelse, som bestod af Gårdejer Poul Knudsen på Kirkely, Brugsuddeler Niels Henriksen, Boelsmand Peter Jensen Sørensen, Teglværksejer Ejner Hansen og Vognmand Andreas Mikkelsen.
Indtil da havde de enkelte husstande selv brønd på deres grund, og ved de fleste var det en håndpumpe, man brugte for at få vandet op.
Der hvor vandværket blev placeret, var ved Ødumgårds mejeri fra starten af 1900tallet, nu Ødum Torv 7, her var en brønd, som havde forsynet mejeriet, og måske Ødumgård, med en pumpe trukket af en vindmølle, som jeg aldrig har set billeder af, og som jeg ikke ved, hvornår blev fjernet.
Inden den stiftende generalforsamling var der i forvejen blevet indhentet et tilbud på det komplette arbejde, og der var regnet på driften af vandværket.
Det samlede tilbud fra 21. dec. 1938 lød på 13.737 kr. alt inklusive, hovedledninger, stikledninger, reparation af den gamle brønd, bygning, pumpe, og arbejdsløn.
Fra starten var de 20 interessenter, og alle underskrev lånet på de 16.000 kr. til 4,5% i rente, som var blevet optaget i Sparekassen for Randers og omegn.

Det skulle jo også koste noget, at få vand fra vandværket, og 1. års vandafgift blev sat til 47 kr. + 2 kr. i hane afgift, altså en fast pris + 2 kr. for hver vandhane man havde.
Der blev indgået en aftale med Smedemester Skouboe, om at føre tilsyn med vandværket for 35 kr. om året.
Fredag den 28. april 1939 blev der lukket vand i rørene, og Ødum havde fået fælles vandværk.
Herunder ser vi tilbuddet fra 1938, afgivet af et firma i Århus, nævnt i protokollen som Jørgensen Århus.

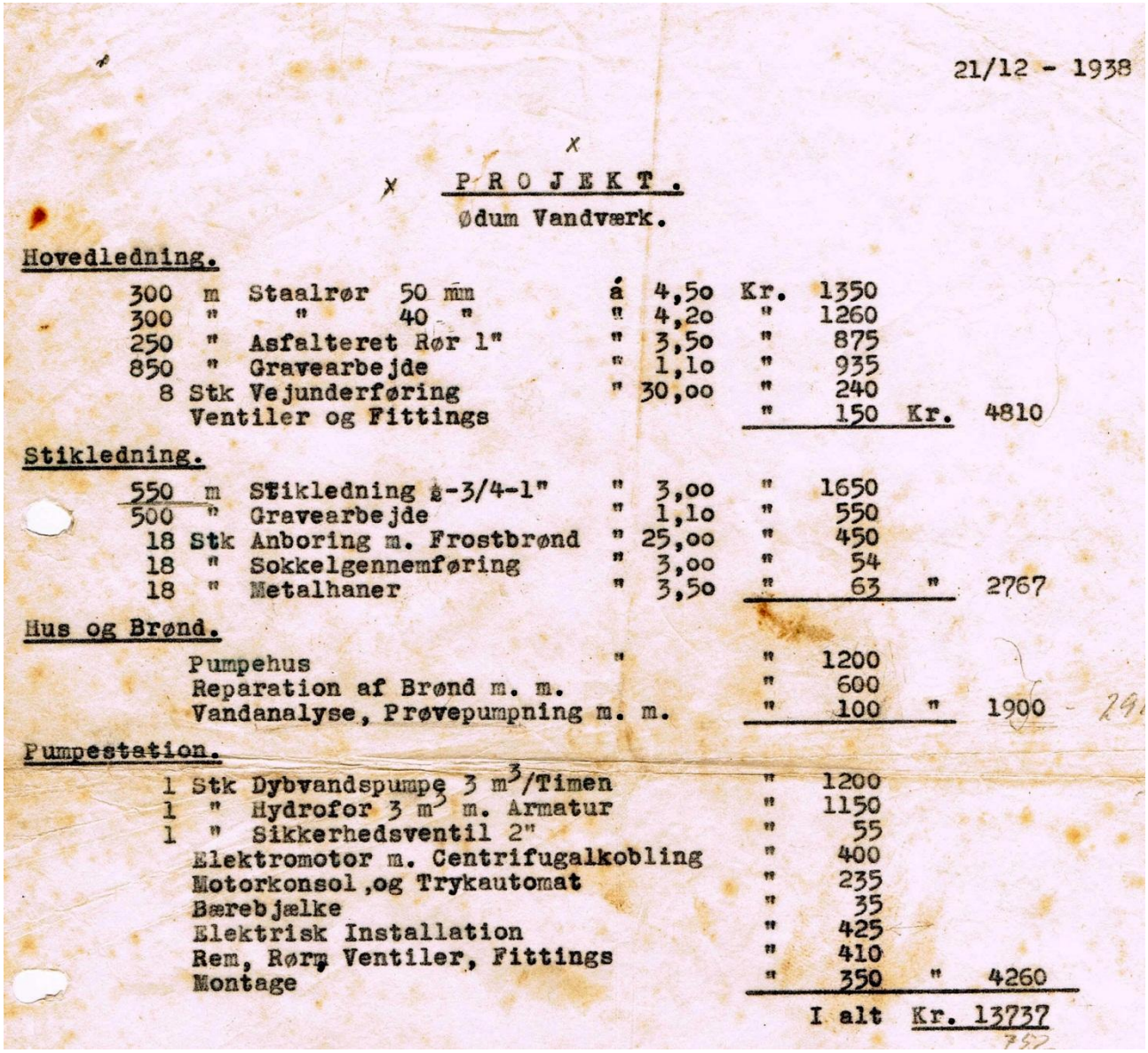

21/12 - 1938

P R O J E K T.

Ødum Vandværk.

Hovedledning.

300	m	Staalrør 50 mm	å	4,50	Kr.	1350	
300	"	" 40 "	"	4,20	"	1260	
250	"	Asfalteret Rør 1"	"	3,50	"	875	
850	"	Gravearbejde	"	1,10	"	935	
8	Stk	Vejunderføring	"	30,00	"	240	
		Ventiler og Fittings			"	150	Kr. 4810

Stikledning.

550	m	Stikledning ½-3/4-1"	"	3,00	"	1650	
500	"	Gravearbejde	"	1,10	"	550	
18	Stk	Anboring m. Frostbrønd	"	25,00	"	450	
18	"	Sokkelgennemføring	"	3,00	"	54	
18	"	Metalhaner	"	3,50	"	63	" 2767

Hus og Brønd.

Pumpehus	"	"	1200	
Reparation af Brønd m. m.		"	600	
Vandanalyse, Prøvepumpning m. m.		"	100	" 1900

Pumpestation.

1	Stk	Dybvandspumpe 3 m^3/Timen			"	1200	
1	"	Hydrofor 3 m^3 m. Armatur			"	1150	
1	"	Sikkerhedsventil 2"			"	55	
		Elektromotor m. Centrifugalkobling			"	400	
		Motorkonsol, og Trykautomat			"	235	
		Bærebjælke			"	35	
		Elektrisk Installation			"	425	
		Rem, Rørm Ventiler, Fittings			"	410	
		Montage			"	350	" 4260
					I alt		Kr. 13737

Bemærk de enkelte priser!
I 1941 kom der en nymodens ting til byen, et vandkloset!!!!
Afgiften for en sådan ”vandhane” blev sat til 9 kr.

I 1947 var der hanetælling, og her viste det sig, at flere havde lusket en ekstra hane ind i huset, og man fandt 8 haner, som ikke var registreret.
Omkring 1950 begyndte der at komme nye huse i byen, og der skulle så betales 200 kr. i tilslutningsafgift.
I 1951 kom det på tale med gadebelysning i byen, og da der ikke var en borgerforening dengang, var det to fra vandværksbestyrelsen, Theodor Rasmussen, som var blevet valgt til formand, og Tømrermester S.P. Sørensen, der tog til elværket i Randers for at få en ordning, så byen kunne få gadebelysning.
Det står i de gamle protokoller, at der afholdtes tombola herfor.
Der kom gadebelysning til byen i 1952.
I 1952 beklagede udflytterne, dem på trekanten, og dem i Bette-Ødum, sig over, at der ikke var tilstrækkeligt tryk på vandet, så man besluttede at sætte mere tryk på, med det resultat at pumpen fik en utilfredsstillende gang.
Nu var det sådan, at alt skulle godkendes på en generalforsamling, så på generalforsamlingen i 1953 blev der fremlagt et forslag om at få en bedre pumpe.
Forslaget blev nedstemt med 16 stemmer imod, og 10 for, og bestyrelsen nedlagde herefter deres mandat og gik af, da de så ikke kunne stå inde for driften af vandværket.
En helt ny bestyrelse, med Peter Jensen Sørensen i spidsen blev valgt.
Den 16. marts brød pumpen sammen, og de følgende 8 dage var der ingen vand i Ødum, mens den gamle pumpe blev repareret, og nu der var ofret penge på pumpen, gik der helt frem til 1956 inden man investerede i en ny.
Det var vist på det tidspunkt, at brønden blev ændret til en boring.
Penge skulle der til, og i 1957 besluttede man, at vandet skulle stige med 50% og de vognmænd der havde mere end én bil, skulle betale 10 kr. oven i vandafgiften.
Der har gennem tiden været gjort mange forkrøblede forsøg på at fordele udgifterne ligeligt, med afgift pr. hane, afgift for biler, for store og små landbrug, for svømmepøl, for forretninger, for dyrehold o.s.v.
I 1958 udbyggede man vandværket, bygningen blev mere en dobbelt så stor, og vandværket fik en boring mere. Begge boringer var placeret inde i bygningen, med det resultat, at når pumperne skulle tages op og renses, foregik det med et spil gennem huller i taget.
Vi er kommet til 1960, og nu blev der pålagt en afgift på 20 kr., hvis man ville vande have.
Gadebelysningen skulle i 1960 udvides ud ad Tåstrupvej, og vandværket afholdt andespil til fordel herfor.
Lamperne blev dyrere, end det man havde penge til, og vandværksformanden måtte lægge pengene ud. De blev dog senere indsamlet ved en basar.



I 1964 havde vandværket 25-års jubilæum, der blev fejret i forsamlingshuset. Som vi ser på ediketten herover, var øletiketterne blevet skiftet ud med vandværkets egen.
Senere på året var det igen galt med gadelamper, denne gang på Kuklausvej, og vandværket afholdt igen andespil til fordel for gadelamperne.
I 1965 kom der igen noget nyt til byen, og det var plastikrør!!! og 4 af de nye huse fik sådanne rør. Det er nævnt i protokollen, at vandværket fralægger sig ansvaret for sådanne rør, og rørledningen ligger på ejers eget ansvar.
Frem til 1972 var der kvartårlig opkrævning af vand, ved at Bernhart Bagger gik rundt med sin taske og krævede pengene op, og samtidig solgte han mærker til Julens Glæde.
Når mærkerne, man havde samlet, blev talt op til jul, kunne man så få pengene tilbage, uden renter, for de gik til ham, der solgte mærkerne.
I 1974 får bestyrelsen, nu med Svend Hostrup som formand, ændret vedtægterne, så bestyrelsen kunne handle mere frit, som at kunne fastsætte vandafgifterne uden generalforsamlingens godkendelse. Svend var også manden, der startede på, at få alle ledninger registreret på kort. Indtil da var det, hvad man kunne huske, og det var ikke altid lige godt.
I 1977 blev jeg valgt til formand for vandværket, og var det frem til februar 2011, 34 år med mange udfordringer.



Her ser vi brøndborerfirmaet Holger Pedersen fra Skjød i gang med at lave en ny boring i 1982, hvor den gamle boring fra 1939 blev lukket til fordel for en større, som kunne give mere vand.
I 1987 – 1988 begyndte vandforsyningsplanerne i Hadsten Kommune at rumle, og det lå i kortene, at Ødum Vandværk skulle forsyne Røved og Astrup med vand, så der blev holdt en del møder af den grund, og kommune og vandværk var noget uenige om sagen.
I 1989 havde vandværket 50 års jubilæum, som blev markeret på dagen på vandværket, og den 29. april i forsamlingshuset.
I samme forbindelse skriver Århus Stiftstidende: **Slut med 50 års fred om vandet.**
Det må siges, at avisen fik ret.

13:6

Herunder ser vi et billede fra vandværkets 50-års jubilæum, i 1989, og jo, der blev serveret andet end vand ved jubilæumsfesten!



Efter noget tovtrækkeri mellem Hadsten Kommune og Ødum Vandværk bliver vandværket pålagt at forsyne, i første omgang, Røved, så vandværket henvender sig til et projektfirma, der kan bistå vandværket, og samtidig projektere de nødvendige installationer, der skulle til for at udvide området i så væsentlig grad. Vi startede ud med en erstatningsboring for den gamle boring fra 1958.

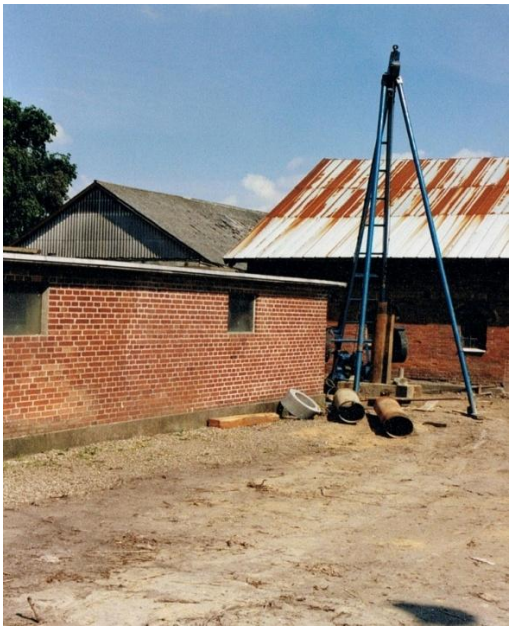

For at få plads til udvidelsen, købte vandværket Ødumgårds tilstødende have, og betalte samtidig erstatning for, at den tilstødende svinestald og den tilstødende garage, som var bygget ovenpå en ajlebeholder, ikke længere måtte anvendes.
Samtidig blev der købt jord til bygning af en trykforøgerstation halvvejs i Røved, da der er en stor højdeforskel på Ødum og Røved, Ødum ligger i kote 52 og det højeste sted i Røved i kote 101, så vandet kunne ikke pumpes direkte derop uden et ekstra skub.



Herover ser vi udgravningerne, ved vandværket, for den store rentvandsbeholder, som ses på nedenstående billede.



Billedet herunder viser det færdige resultat, og Ødumgård er begyndt at fjerne bygningen med ajlebeholderen, og senere forsvinder svinestalden. Det skal hertil siges, at bygningerne ikke havde været i drift i en meget lang årrække.



Herunder ser vi udgravningerne til rentvandstanken, hvorfra Røved skal forsynes.



På billedet herunder er tanken kommet i jorden, og vandværksbygningen er ved at skyde op.



Hele projektet kostede Ødumborgerne og de nye forbrugere i Røved i omegnen af 1,5 mill. kroner, som er en ordentlig mundfuld for et lille vandværk med et samlet antal forbrugere, dengang, på 150 husstande.
Kommunen har, frem til kommunesammenlægningen, stået i forskud med et beløb for hver af de forbrugere, som ikke blev tilsluttet.
Inden overgangen til den nye Favrskov Kommune, var mellemværendet mellem Ødum Vandværk og kommunen afsluttet.
Da folketingsbeslutningen om grønne afgifter kommer, beslutter vandværket, at alle skal have monteret en vandmåler inden udgangen af 1994, og godt det blev gjort, selvom nogen fik større og nogen fik mindre regninger, men fordelingen blev mere retfærdig.
På større vandværker var der monteret målere mange år forinden.
De efterfølgende år går uden de store problemer, og flere og flere i Røved-området bliver tilsluttet, og i dag er der vist kun en håndfuld, som stadig er selvforsynende.
Vandværkets ledningsnet er løbende blevet udvidet, og fra de 850 m rør i 1939 er længden på rørsystemet vokset til omkring 13 km, og i takt med udvidelserne er ledningerne også blevet registreret, og nu også digitaliseret.
I år 2000 køber vandværket et stykke jord nord for byen, med henblik på at flytte boringerne på vandværksgrunden ud af byen, og i år 2000 er den første nye boring en realitet.

13:10

Frem til 2009, hvor den sidste boring flyttes ud, har der været nye kontroverser med kommunen, denne gang om Astrup, som Ødum er forsyningspligtig overfor, men da det bliver for dyrt for de enkelte forbrugere, som vil tilsluttes, er der indgået et forlig, mellem Kommunen, Ødum Vandværk og Astrupborgerne, der så har fået lov til at være selvforsynende, med vand fra to mindre værker.

På de næste billeder ser vi arbejdet med en af de nye boringer uden for byen, det første billede fra 2000 og det sidste en færdig boring fra 2010.





I/S Ødum Vandværk fylder 80 år.

Nedenstående er skrevet ved vandværkets jubilæum i 2019.

Siden 1939 er der kommet vand ud af hanerne i Ødum.
En række borgere i Ødum var efterhånden blevet træt af at skulle ud til vandpumpen for at hente vand, så de gik sammen for at få et fælles vandværk. Borgerne havde jo nok i forvejen bundet sig til at være med, så den 13. januar 1939 var de indkaldt til stiftende generalforsamling, hvor den første bestyrelse blev valgt.
Folkene bag initiativet havde i forvejen indhentet tilbud på projektet, og det blev entreprenør Jørgensen fra Risskov der skulle udføre arbejdet, hvis det blev godkendt af de nye brugere, og det blev det.
Det var Gårdejer Poul Knudsen fra Kirkely, Brugsuddeler Niels Henriksen, Boelsmand Peter Jensen Sørensen, fra ejendommen Amdrupvej 4, Teglværksejer Ejnar Hansen og Vognmand Andreas Mikkelsen der blev valgt til bestyrelsen og som skulle forestå, at få det gennemført.
Tilbuddet lød på hovedledning, stikledninger, pumpehus og boring, pumpe og hydrofor, i alt 13700 kr. Regningen kan ses i den tidligere historie.
Der blev optaget et lån på 16000 kr. i Randers og Omegns Sparekasse, og alle 20 interessenter underskrev lånet.
Første års vandafgift blev fastsat til 47 kr. + 2 kr. i haneafgift. (2 kr. for hver vandhane man fik installeret)
Smedemester Skovbo blev hyret til at føre tilsyn med vandværket, til den nette sum af 35 kr. om året.
Der hvor vandværket blev bygget, var der i forvejen en brønd, som havde været der fra den tid, hvor Ødumgård havde mejeri i bygningen, Ødum Torv 7, og som var blevet lukket omkring 1910.
Dengang stod der en vindmølle, er det blevet fortalt, som trak vandet op til mejeri og formodentlig også Ødumgård, og det er den brønd der blev kilden til Ødum Vandværk.
Desværre har der aldrig været nogen, der har kunnet fortælle om vindmøllen, eller hvornår den er forsvundet.
I det nybyggede pumpehus, som i dag er en del af den nuværende vandværksbygning, blev opstillet pumpe og hydrofor, og fredag den 28. april 1939 blev der lukket vand i rørene.

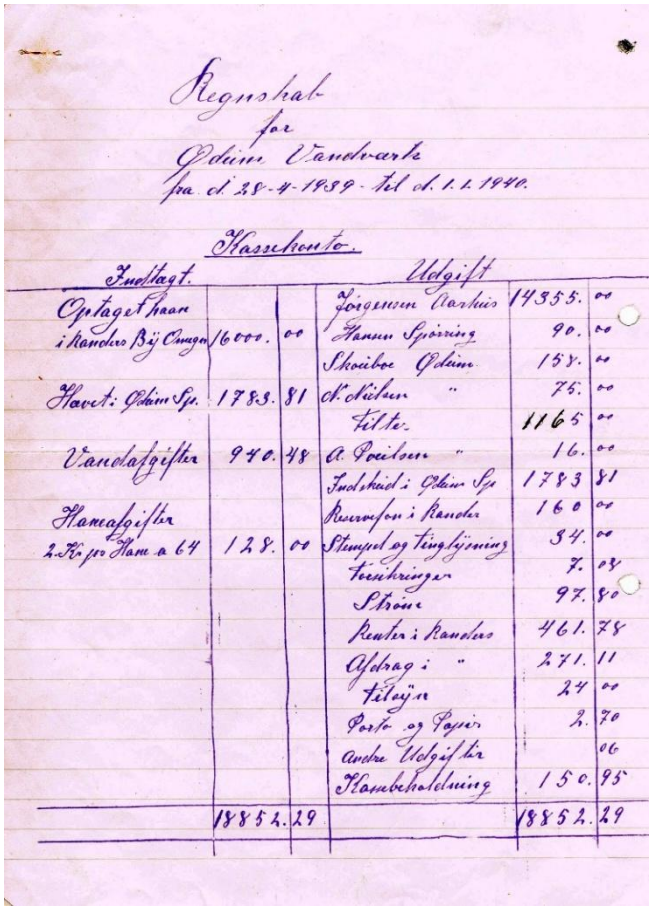

Regnskab
for
Ødum Vandværk
fra d. 28-4-1939 - til d. 1.1.1940.

Kassebeholdning.

Indtægt.			Udgift		
Optaget Laan i Randers Bj Omgn	16000.	00	Jørgensen Aarhus	14355.	00
			Hansen Spørring	90.	00
			Skovlbøe Ødum	158.	00
Havet: Ødum Sp.	1783.	81	N. Nielsen "	75.	00
			Tilte-	1165	00
Vandafgifter	940.	48	A. Povlsen "	16.	00
			Indskud i Ødum Sp	1783	81
Hanеafgifter			Revision i Randers	160	00
2 Kr. pr Hane a 64	128.	00	Stempel og Tinglysning	34.	00
			Forsikringer	7.	08
			Ström	97.	80
			Renter i Randers	461.	78
			Afdrag i "	271.	11
			Tilsyn	24	00
			Porto og Papir	2.	70
			Andre Udgifter		06
			Hanebeholdning	150.	95
	18852.	29		18852.	29

Her ser vi det første regnskab fremlagt.



Her ses lidt af hydroforen og vandpumpen i hjørnet, dog et nyere billede. Den første pumpe var en stempelpumpe med remtræk.

I 1941 kom der noget nymodens til byen, et vandkloset!!! Prisen for sådan et, blev sat til 9 kr. årligt i vandafgift.

I 1947 måtte man i gang med hanetælling, da nogle af forbrugerne havde lusket ekstra haner ind, som de ikke betalte afgift af, 8 ekstra haner fandt bestyrelsen!

I 1951 kom gadebelysning på tale i byen, og det tog vandværket sig af, så Teodor Rasmussen, som var blevet formand, og Tømmermester S.P. Sørensen, som var i bestyrelsen, tog en tur ud til Elro i Randers og fik det ordnet sådan, at byen fik gadebelysning. Det fremgår af protokollen, at der afholdtes tombola herfor. Gadelyset var på plads i efteråret 1952.

I 1952 klager flere brugere over vandværkets utilfredsstillende gang, pumpen svigter tit, og bestyrelsen indhenter tilbud på en ny pumpe, og forelægger tilbuddet på generalforsamlingen i 1953, hvor forslaget til udskiftning af pumpen bliver nedstemt med 16 nejstemmer mod 10, der stemte for.

Bestyrelsen blev sure, nedlagde deres mandat, og gik af.

Forbrugerne får valgt en ny bestyrelse, med Peter Jensen Sørensen som formand, der i 39 havde været med til at stifte vandværket, og nu skulle kæmpe videre med den gamle pumpe, som dog brød sammen den 16. marts 1953, og her gik der 8 dage inden der var skaffet reservedele, så pumpen kunne repareres.
I den tid var der ikke vand i hanerne, og man skulle helt frem til 1956 før der kom en ny pumpe til.
I 1958 blev vandværket udbygget, huset blev meget større, og der kom en ekstra boring til, og nu to pumper, og filter som vandet blev sendt igennem inden det kom ud til forbrugerne.
I 1960 skulle gadebelysningen udvides ud til nybyggerne, der byggede på Lumbyesvej og Kuhlausvej, og vandværket afholdt andespil for at få penge i kassen til gadelamperne, men der manglede penge, og formanden måtte lægge pengene ud. Det står i protokollen at de senere blev indsamlet ved en basar.
Også i 1989 var der jubilæum, 50-år, med åbent hus på vandværket og fest i forsamlingshuset om aftenen, hvor 3 fra bestyrelsen stod for skud, man skulle slukke vores cigar med vandpistoler.
I bestyrelsen dengang var, Karsten Antvorskov, Jens Krogh, Poul Fabech, undertegnede, Erik Christiansen og Max Gunnestrup.
Det var mig, Erik og Jens det gik ud over.



Det var Gunnar Sørensen, Laurits Poulsen og Jørgen Pedersen der var skytter med hver sin vandpistol. 1. præmien var 10 l vand, 2. præmien var 5 l og 3. præmien måtte nøjes med 2½ liter vand.

I 1982 blev den gamle brønd, som senere var blevet lavet om til boring, lukket, og en ny boring kom til uden for bygningen, og i 1990 blev også boringen fra 1958 flyttet uden for bygningen.
Bygningen ligger på jord, som havde tilhørt Ødumgård, og da vandværket var blevet pålagt

forsyningspligt til Røved, må der kraftigt udbygges, og hele Ødumgårds frugthave bliver opkøbt, ligeledes bliver der opkøbt jord på vej til Røved, ved indkørslen til Mejlbyvej 21, for at få plads til rentvandstankene, som er med til at højne forsyningssikkerheden.





Her ses de underjordiske den underjordiske rentvandstanke ved vandværket og ved Mejlbyvej. Tanken ved Vandværket kan indeholde 150000 L rent vand, og tanken på Mejlbyvej kan indeholde 125000 L

I forbindelsen med den store udbygning havde vandværket hyret et projektfirma til at forestå processen, som havde et samlet budget på 1.325.000 kr., hvor kommunen ydede forskud for de mulige forbrugere som ikke blev tilsluttet. Ved udgangen af 1990 og begyndelsen af 91 er de fleste i Røved tilsluttet, og ledningsnettet var blevet til ca. 13 km, mod de 1,3 vandværket startede ud med.



I 90erne blev alle gamle kort med mål håndtegnet. Gennem tiden blev alle kort målsatte og digitaliseret.



En af de nye boringer på marken uden for byen. Boringen her er den nyeste fra 2009

13:15

I 2000 købte vandværket jord nord for byen for at få plads til større boringer, og for at sikre fremtidens vandforsyning. I november 2000 blev den første boring lavet ned i 50 meters dybde, og i december 2008 påbegyndes den næste boring, og bores ned i 48 meters dybde, begge boringer med rigeligt kapacitet.
Begge gamle boringer på vandværksgrunden er blevet lukket.

I 2011 stoppede jeg, efter 34 år, som formand for vandværket, og Gårdejer Erik Poulsen blev valgt som ny formand.
Vandværket blev i 2015 totalrenoveret med nye pumper, rør og filtre, og her i 2019 rygtes det, at pumper og el-systemer i pumpehuset på Mejlbyvej står for tur.





Her er formand Erik Poulsen på inspektion på vandværket. Her, de nye pumper som forsyner vandværkets brugere.
Fra 1943 til 1947 var det Eriks bedstefar, Anders Poulsen der var formand, og fra 1965 til 1973 var der Eriks far, Laurits Poulsen der var kasserer for I/S Ødum Vandværk.
Erik Poulsen er i dag flyttet fra byen, og er ikke længere formand.
Vandværket er i dag opdateret med nye installationer.

Afsnit 14
Ødum Torv fra 1700-tallet og til nu.

Ødum Torv 1990



Ødum Torv, som vi kender i dag, er pladsen foran forsamlingshuset og kirken, og det er et lukket område med boliger, vandværk og
to snedkervirksomheder i de tidligere gårde.
Torvet var vel i en lang periode den plads som Ødum by var bygget op om, og som vi ser på et gammelt matrikelkort har området været med en stor branddam placeret midt mellem bygningerne. Her ser vi det gamle matrikelkort. (Kortet er lånt fra Høst)

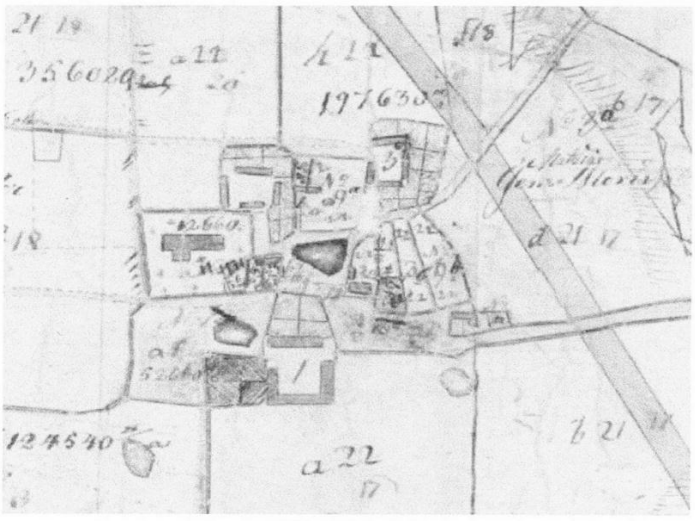

1: Ødum by, matrikelkort for perioden 1816-1865

Som vi ser på kortet, ligger kirken længst til venstre, derefter gården Kirkely (i dag Ødum Torv 5) øverst til højre ligger Ødumgård (i dag Ødum Torv 5A), huset, som
Ligger tæt ved branddammen, må være skolen, og gården, som vi ser nederst, er præstegården.
Som det kan ses på kortet, har Ødum Torv også været forbindelsesvej mellem Hadstenvejen og Astrupvej, og som vores gamle præst sagde, var det Astrupborgernes kirkevej.
Vejen blev, som gennemgående vej, lukket i 60erne, og det gamle kommunekontor, (i dag Ødum Torv 12) havde udkørsel til hovedvejen.
Gadenavnet "Ødum Torv" kom først til omkring Kommunalreformen i 1970, da Ødum kom ind under Hadsten Kommune. Før den tid havde man kun adressen,
"Ødum pr. Århus C" og jo, vi fik post alligevel.

Kirkely, som i dag er snedkervirksomhed, JC Møbler, og som udlejer lokaler til Ødum VVS og blik ApS, har gennem tiden været en af de førende gårde i området.
Her et billede af Kirkely, som vi kender i dag.



Kirkely blev i fordums dage kaldt Mørups Gård, da den iflg. "Historiske rids" på internettet var ejet af Chr. Mørup, som købte gården i 1766 og som var landmand og bygmester. Chr. Mørup dukker op på mange sider på nettet og var åbenbart en velanset bygmester, noget af det, han opførte, var

tårnet til Sct. Mortens Kirke i Randers i 1766. I år 1800 solgte han gården til datter og svigersøn, som var tømrer.
Senere i 1900tallet blev gården kaldt Jens Møllers gård.
Gården har været drevet som landbrug i en lang årrække, og har haft flere ejere, blandt andet min oldefar, uden at jeg kan gøre rede for yderligere herom.
I 50erne og 60erne drev Olaf Kehlet hønseri på gården, og senere flyttede en møbelproducent ind.
De sidste mange år har Kirkely været ejet af JC Møbler.

I 1986 brændte en længe ned, som vi ser på nedenstående billede.



Den førende gård i datiden har helt bestemt været Ødumgård.
Hvor tidligt gården kan dateres, ved jeg ikke, men der findes en del om gården på internettet, og her kan man læse en del om Proprietær P. Thomsen som var egnens førstemand. Thomsen købte Ødumgård i 1844 og driver den frem til 1916.
Thomsen er en fremsynet mand og opretter i 1884 et mejeri til gården, som er i drift frem til 1910. Bygningen er der stadig (i dag Ødum Torv 7)
Uden at jeg er sikker, må mejeriet være lukket, da Mejeriet Godthåb blev bygget i 1910, og det bliver egnens andelsmejeri. Godthåb lukker i begyndelsen af 60erne og så startes i 1966 Rosborg Møbler.

I 1880 har Thomsen bygget et teglværk, beliggende ved vejen til Astrup, og teglværket er i drift frem til 1901.
I april 1887 bliver Axel Thomsen født på Ødumgård, og udgiver i 60erne bøgerne
”Paa Rejse – minder fra et rigt liv” 1 og 2
Disse bøger er Rikke Møller Antvorskov kommet i besiddelse af og har ud fra bøgerne lavet en stor artikel om Ødumgård, som er offentliggjort i Høst, i maj 2010, og her kan læses meget meget mere.
Det kan nævnes, at Ødumgård brænder næsten helt ned i år 1900 og genopbygges næsten, som vi kender den i dag.
Thomsen blev igen bemærket, da svinestalden blev bygget op i 2 etager, og grisene på 1. sal kunne gå ud i det fri på en ”altan”, og det fortælles, at der i stueetagen var installeret en større kakkelovn, da Thomsen havde bemærket, at svin trives dårligt i kolde stalde.
I 1904 skifter han hele sin ko-besætning ud til en Jersey-besætning og omtales i Dansk Jersey jubilæumsskrift 1896 – 1996.
Tomsen var også en af de første, der fik malkemaskine i 1909, og maskinen blev trukket af en trædemølle, som blev drevet af en tyr eller en stud.

Her ses et par billeder af Ødumgård, som den så ud indtil begyndelsen af 90erne.
Billedet her er dog langt ældre, når vi ser på vejen til højre i billedet, som er hovedvejen.

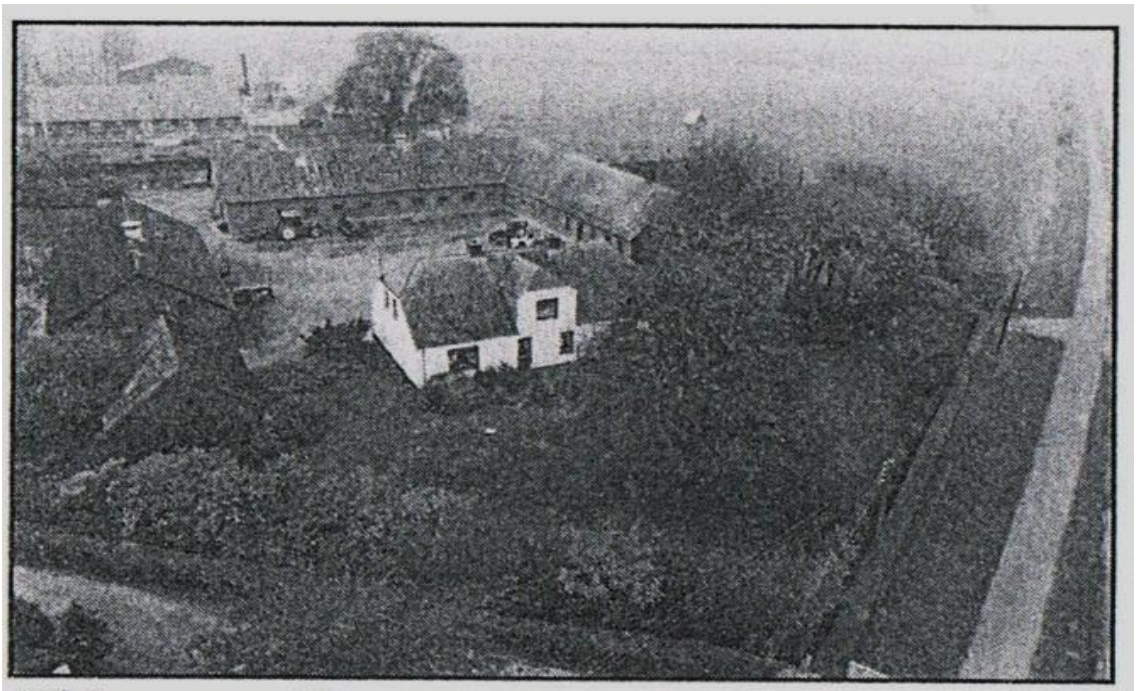

"Ødumgaard"

14:5

De to bygninger, vi ser til venstre på billedet herover, er i dag fjernet og er erstattet med en ny bygning.
Herunder Ødumgårds stuehus omkring 1960.



Herunder ser vi svinestalden med de 2 etager. Bemærk, at over den nederste række buede vinduer ser vi enderne af de bjælker, der har båret "altanerne" og vinduerne på 1. etage. Bemærk de tilmurede lemme, hvor grisene har kunnet færdes ud og ind i terrænplan.
Bygningen blev i 1990 taget ud af drift.



14:6

Hvor mange ejere Ødumgård har haft op gennem tiden, ved jeg ikke, men i en lang årrække, frem til sin død i 1979, var det gårdejer, lokalpolitikker og byrådsmedlem Åge Christensen der var ejer af gården. Gården blev solgt og drevet videre som landbrug til op i 90erne. I dag er der tømrer og snedkerforretning på gården.
Ødumgård er af de skiftende ejere blevet passet og plejet, og fremtræder i dag meget velholdt. Herunder er det en af udbygningerne, der får den store tur i 50erne.



Her fjernes svinestalden fra omkring 1900, og her er i dag bygget en stor garage.



14:7

Ødumgård har op gennem tiden haft udkørsel til både hovedvejen og Ødum Torv, og har haft adresse til Landevejen. Udkørslen er i dag lukket, og gården har i dag kun udkørsel til Ødum Torv.

Ødum Torv 7



Mejeriet, i dag Ødum Torv 7, som Ødumgård byggede, er i dag boliger, og er vel det eneste byggeri fra 1800tallet, som stadig eksisterer, ud over gårdene.
Hvem der har ejet bygningen, efter det blev lukket som mejeri, er mig ubekendt.
Der har stået en vindmølle foran bygningen, som leverede vand til mejeriet og måske Ødumgård, og den blev fjernet sidst i 30erne, da vandværket blev bygget.
I gamle dage blev huset i daglig tale kaldet ”skorstenen”, vel fordi der har været en skorsten på mejeriet.
Bygningen overtages efter forældrene, hvor faderen var træskomand, i 1948 af murer / murermester Åge Nielsen og hustruen Meta. På grunden på modsatte side af vejen var der / starter de gartneri, som drives frem til omkring 1960.
Der er ingen billeder af gartneriet, men jeg kan huske, at der var et par drivhuse og en stor kedel med skorsten, som leverede varme til drivhusene.

Billedet nedenfor er en del af torvet, men drivhuset vi ser, er ikke Åge og Metas gartneri. På grunden bag hobbydrivhuset var gartneriet, og i baggrunden ser vi Ødum Torv 7 og Ødumgård.

14:8

Om det er træskomandens have vi ser, ved jeg ikke, men det siges, at træskomanden altid havde tidlige kartofler, og at de blev gødet godt, han sørgede nemlig for at lokumsspanden på skolen blev tømt!!

Billedet må være fra begyndelsen af 50erne, da vandværket ikke er udbygget, som det blev i 1958. Den lille vandværksbygning kan skimtes til højre for det høje træ ved facaden af murerens hus.



Billedet herunder er fra midten af 60erne.

Murermester Åge Nielsen og fru Meta boede i stueetagen, og lejlighederne på 1. sal var udlejet.



14:9

I lejligheden, som vi ser på 1. sal t.h., flyttede et ungt par ind i 1962, og nu blev her startet en frisørsalon.
Samtidig var det, at skolen lukkede, og parret købte, efter flere forhandlinger med sognefoged Oluf Groos fra Selling, det meste af legepladsen med tilhørende gymnastiksal, til byggegrund.
Ødum Hadbjerg Kommune solgte grunden, efter at skolen i Ødum lukkede i 1963.
Gymnastiksalen blev fjernet, og som vi ser på billedet ovenover blev grunden jævnet, og som ejeren siger, med håndkraft!!
Samtidig i 60erne, efter at gartneriet var lukket, blev jorden herfra solgt til tømrermester S.P. Sørensen, som opførte husene Ødum Torv 6, 8 og 10, og mureren var jo lige ved hånden, så Åge murede husene.
Både Åge og Meta døde i 1979.
På grunden med jordbunken, som vi ser her, blev Ødum Torv 4 bygget i 1969, og her var det igen SP Sørensen og Åge Nielsen der var håndværkerne på byggeriet.
Både frisørsalon og familien flyttede i ny og moderne bolig, og bor der stadig.
Efter flytningen kom der nye lejere, som senere købte ejendommen, og stadig bor der.



Her et kik ud over tagene på torvet. Det er forsamlingshuset i baggrunden, og Ødum Torv 4 med det flade tag.

14:10



Kommunekontoret, det nuværende Ødum Torv 12



Ødum Torv 12 blev bygget i 1927. I huset boede familien Flitner, og her kunne man i gangen købe hjemmelavet is til 10 øre pr. stk. og 15 øre for dem med chokolade.

I 30erne var der benzintank på stedet, og her solgte man NAFTA benzin, dengang også kaldet russerbenzin.
I begyndelsen af 40erne blev huset kommunalt, og blev til Kommunekontor for Ødum Hadbjerg Kommune.
Som tidligere beskrevet gik vejen igennem, så man kunne komme til Kommunekontoret både fra torvet og landevejen.
Kommunekontoret fungerede med skiftende kæmnere frem til kommunalreformen i 1970, hvor Ødum-Hadbjerg kommune blev en del af Hadsten Kommune.
Kommunen solgte bygningen til private, og bygningen står i dag stort set som dengang.
Op i 70erne bliver adressen ændret til Ødum Torv 12 fra landevejen 209, da udkørslen til hovedvej 10 blev lukket.
I tilknytning til kommunekontoret var byens sprøjtehus, hvor byens håndsprøjte stod og var klar til udrykning.
På billedet herunder ser vi byens ”nye” sprøjtehus i forgrunden.
Byens oprindelige sprøjtehus var en lille bygning, placeret ved skolens indkørsel fra Hadstenvejen.
Hvornår ”den gamle brandstation” blev erstattet med den nye er usikkert, men før 1952, da den ikke er på et billede fra dengang.
Det ”nye” sprøjtehus blev i løbet af 80erne revet ned.

Her ser vi sprøjtehuset.



I begyndelsen af 90erne blev den grund delt op, og ca. halvdelen blev udlagt som byggegrund for to ældrevenlige boliger.
Grunden ligger stadig ubebygget hen.

Ødum Torv, som er offentlig vej, var indtil begyndelsen af 70erne en stor grusbelagt plads før det hele blev asfalteret.
På torvet var der i en lang årrække et stort skoleskur af træ, og skolebussen kørte hver dag ind på pladsen og hentede og afleverede skolebørnene.
Skuret blev vel fjernet omkring 1990!!
I en lang årrække kom bogbussen på Ødum Torv, og i en periode leverede Kommunen med mellemrum en container til affald på pladsen.
Nu må der kun køre lastbiler med ærinde ind på torvet, så i dag må man vel betegne Ødum Torv som et stille område.
På græsplænen foran forsamlingshuset, den tidligere skole, som jeg har skrevet om tidligere, står genforeningsstenen placeret. Genforeningsstenen er en mindesten fra 1920, som blev rejst, da Sønderjylland igen blev en del af Danmark, efter at have været under tysk herredømme i 56 år.
Hvordan der er havnet en genforeningssten i Ødum, ved jeg ikke. Stenen var tidligere placeret i et anlæg mellem indkørslerne til præstegårdens avlsbygning og selve præstegården, og er senere flyttet til et lille anlæg ved hovedlandevejen, inden den blev flyttet til sin nuværende plads for mange år siden.
Der findes ca. 600 genforeningssten i Danmark.

Herunder et billede af stenen.



14:13

”Gården nord for kirken” Kirkely



I Høst i 2010 skrev Rikke Antvorskov, om Axel Thomsens gård, i dag Ødumgård, og om Ødum i 1900-tallet. Her nævnes blandt andet ”gården nord for kirken”, dengang kaldet Jens Møllers gård.

Jens Møller, der var min oldefar, og derved Rikkes tip-oldefar, var landmand og drev gården sammen med min oldemor, Bodil, som dør 36 år gammel, hvorefter han gifter sig med Ane.
Min oldefar solgte gården inden sin død i 1929 til en af sønnerne, Niels Anton Møller, en anden af sønnerne, Laurs Møller, min bedstefar købte Ågård.
”Gården nord for kirken” havde han overtaget efter sin far, Søren Møller, min tipoldefar, som var født i 1803 og levede frem til 1865, og drev gården som almindeligt landbrug sammen med min tipoldemor, Johanne.
Min tipoldefar, Søren, havde overtaget gården efter sin far, Peder Møller, min 2xtip-oldefar, som var født i 1765, og dør i 1825. Peder er både landmand og tømrer, og er gift med min 2xtip-oldemor, Anne, født Mørup, som dør i 1850. Anne boede frem til sin død i aftægtsbolig på gården.
Anne og Peder overtager gården efter Annes forældre, og får skøde på gården 12. juni 1801.
Nu er vi 100 år tilbage i forhold til historien om min oldefars gård, Jens Møllers gård, og her kaldes gården Mørups gård.
Min 3xtip-oldefar, Christian Jensen Mørup, var både bygmester og landmand, og var søn af min 4xtip-oldefar, Jens Madsen, som var murer i Mørup.

14:14

Christian Mørup købte gården 30. september 1766, af Diederich Riisbrick.
Christian gifter sig med Marie Pedersdatter Møller, den 5. september 1768.
Marie var datter af mølleren på Røde Mølle ved Granslev.
Christian Jensen Mørup var efter alt at dømme en meget kendt og meget efterspurgt bygmester, og der findes en del interessant historie om ham, både i bøger og på internettet. Her kan nævnes mange af de byggeopgaver, som han har stået for.
En ny katedralskole i Århus er en af de tidlige tegneopgaver, 1761, og senere nævnes både tegne- og byggeopgaver på Bidstrup Gods, Ulstrup Gods og Clausholm.
Også Granslev kirke nævnes, her har han bygget tårn og spir i ca. 1766.
I bogen om Randers købstads historie, udgivet i anledning af jubilæumsåret 1952, er Christian Mørup, fra Ødum, også nævnt med både tegnings- og byggeopgaver.

I 1778 skulle Randers have nyt rådhus, da det tidligere var brændt ned. Byrådet fik Christian Mørup til at lave tegning og overslag på byggeriet, da han var den der kunne gøre det hurtigst, og herfor fik han 20 rigsdaler. Tegningen af rådhuset kan ses på internettet.
11. februar 1795 vinder Christian Mørup entreprisen på et nyt tårn til Sct. Mortens Kirke i Randers, med en pris på 4000 Rigsdaler.
Tårnet opføres i 1796 og forsynes med spir, samme model som han brugte på Granslev kirke.
Begge spir er stadig på kirkerne.
Nu har jeg nævnt priser i Rigsdaler, og tallene er svære at forholde sig til, men her kan nævnes, at man omkring år 1800 kunne købe en middelstor gård for 1800 Rigsdaler.
Christian Jensen Mørup dør 4. maj 1800, og er begravet i Ødum.
Nu har jeg altid vist, at min oldefar havde været ejer af Kirkely, men ikke, at også både min tip, 2xtip og 3xtip, har ejet gården, og det var specielt, at jeg selv fik værksted, Ødum VVS og blik, i Kirkely i 2002, så der nu igen var en i slægten tilbage på Kirkely, dog kun som lejer.
Som vi alle ved, ejes Kirkely i dag af Jørgen Svenningsen, som driver virksomheden, JC Møbler, og specielt er det, at både nu og for 300 år siden har der været håndværkere i Kirkely, som har arbejdet med kirker, da Jørgen Svenningsen flere gange har lavet restaureringsopgaver i Ødum Kirke.
I mine barndomsår, i 50erne og 60erne, var Kirkely ejet af Olaf Kehlet, som drev hønseri, men om Olaf Kehlet har købt af Niels Anton Møller, ved jeg ikke, og hvornår gården har fået navnet Kirkely, er også uvist.
Før Jørgen Svenningsen overtog Kirkely, var gården ejet af Lauritsen, som gjorde noget i møbler.

14:15

Skorstenen, dammen og købmanden der forsvandt.

Her ser vi et billede af Ødum Skole fra 1888, hvor en skorsten ses i baggrunden, og måske bemærkede nogen, at der også var en dam foran skolen.

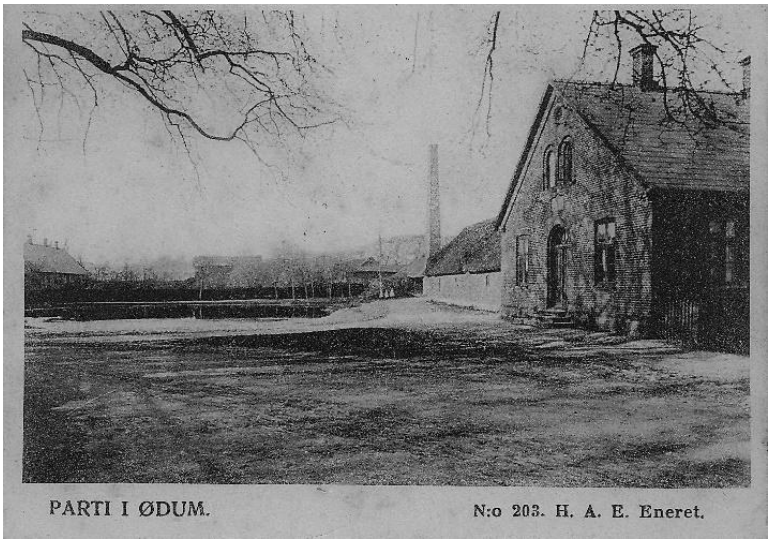

Billedet fra omkring 1907.

Skorstenen er en del af Ødumgårds mejeri, i dag Ødum Torv 7, som ejeren af Ødumgård, Proprietær Christian Pedersen Donneruplund Thomsen, byggede i 1884. Thomsen var dengang egnens førstemand, og drev også teglværk, som var beliggende på Astrupvej.
Mejeriet kom i drift i 1885 og blev drevet frem til 1910, hvor mejeriet Godthåb startede.
Hvornår skorstenen forsvandt på mejeriet vides ikke, og bygningen har siden været indrettet med boliger.
Mejeriet havde også egen vindmølle, som pumpede vand op fra en brønd til mejeriet og formodentlig også til Ødumgård, og det var her ved samme brønd, Ødum Vandværk kom til i 1939.



Her et gammelt kort af Ødum by før 1900

14:16

Dengang var der beskedent med huse i Ødum, på kortet ser vi Kirken, gården øverst til venstre, Kirkely (Ødum Torv 5), her boede min oldefar Jens Møller dengang, og tidligere min tip, og min 2 x tip og min 3 x tipoldefar, øverst til højre Ødumgård (Ødum Torv 5A), mellem Kirkely og Ødumgård ses matrikel nr. 9, mejeriet (Ødum Torv 7) og nederst midtfor Præstegården (Ødumvej 30 og 32), de viste bygninger er der ikke længere. Der ses derudover en bygning foran kirken, muligvis starten på købmandsforretningen, nu kirkens parkeringsplads, og dammen som var midtpunktet for det hele. Skolen på matrikel 2a og et hus på matrikel 12, ejet af Christian Thomsen, Ødumgård. Til venstre ser vi matrikel 18, det er Amdrupvej 2, og her boede Rasmus Poulsen som var vejmand. Min far, født i 1904, fortalte tit om dammen, og kunne huske hvordan vejene omkring dammen var i Ødum dengang, men der har aldrig været vist et billede af dammen før.
Det første der dukkede op fra dengang var, da Rikke (redaktøren) skrev om ”Axel Thomsens Ødum år 1900” fra Axel Thomsens bog ”Paa rejse, minder fra et rigt liv”, som nu afdøde Hans Ole Svendgård var i besiddelse af, og dengang lånte ud til Rikke, for at kunne berette fra bogen, som gjort i Høst i maj og juni i 2010.

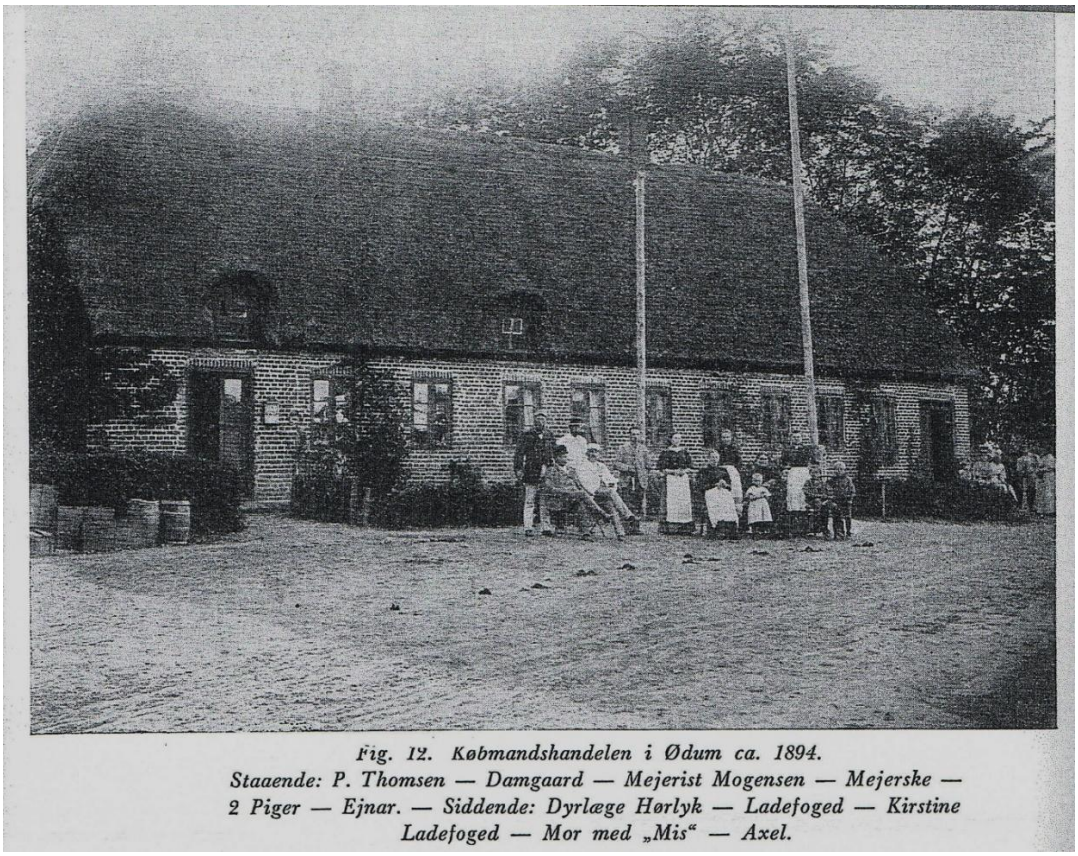

Fig. 12. Købmandshandelen i Ødum ca. 1894.
Staaende: P. Thomsen — Damgaard — Mejerist Mogensen — Mejerske — 2 Piger — Ejnar. — Siddende: Dyrlæge Hørlyk — Ladefoged — Kirstine Ladefoged — Mor med „Mis“ — Axel.

Billedet af købmandsbutikken, bemærk her ser vi ikke dammen. I Axel Thomsens bog fortælles, at det var Christian Thomsen og Niels Andersen Ladefoged der startede købmandsforretningen, og her var den eneste telefon i byen installeret.

14:17

Og endelig er et billede af dammen dukket op, da Kurt Villy Svendsen sendte mig en kopi af et par postkort fra 1907 og 1910, som viser købmandsforretningen og så billeder med dammen, man bliver helt høj, når sådanne billeder dukker op. Det ældste billede af huset er stort set som ovenstående fra 1894. døren længst th. er på billedet fra 1907 blevet til et vindue, så noget skete der da i Ødum dengang. Det nyeste billede fra 1910 er et flot billede, som viser en nu istandgjort købmandsforretning, dammen og en del legende børn.
En skam at fotografen ikke vendte sig og også tog et billede fra den anden side af dammen, nu han var der.

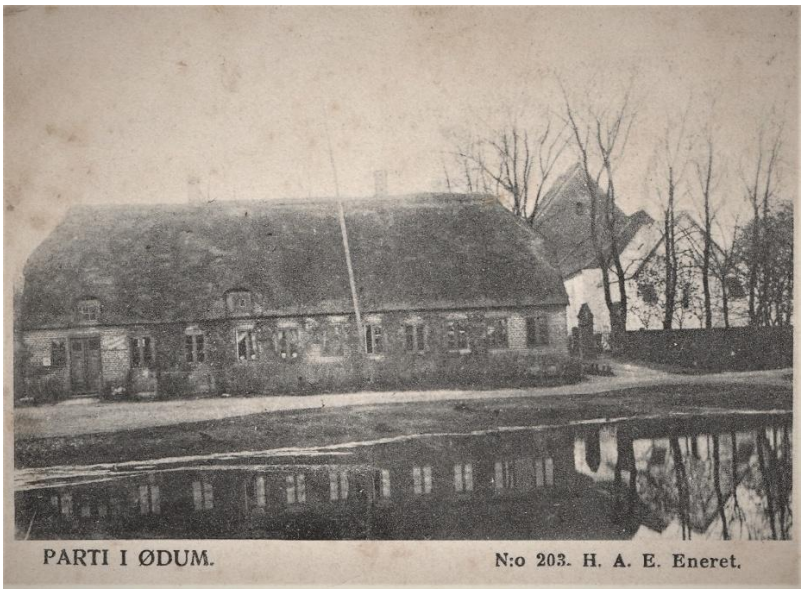

Kurt Villy Svendsens postkort fra 1907.



Kurt Villy Svendsens billede fra 1910. I baggrunden er det stuehuset til Kirkely. I 1910 hedder købmanden Andreas Kristensen og købmandsfruen hed Olga.

14:18

Spændende hvis nogen vidste, hvornår dammen er fyldt op og endnu mere spændende hvis nogen skulle have billeder, der viser noget fra dengang.
Herunder et par billeder fra før i tiden.



Billede fra 1951.



Købmandsforretningen omkring 1960.



Butikken set fra kirketårnet.



Købmandsforretningens endeligt 1. maj 1975

14:19

Sommerblomster og ”Skorstenen”

Sommerblomster, dem købte vi da ved Meta og Åge i Ødum.
Meta og Åge-Mureren boede i ”Skorstenen”. (Ødum Torv 7, kaldet Skorstenen eftersom huset tidligere var mejeri med en stor skorsten.)

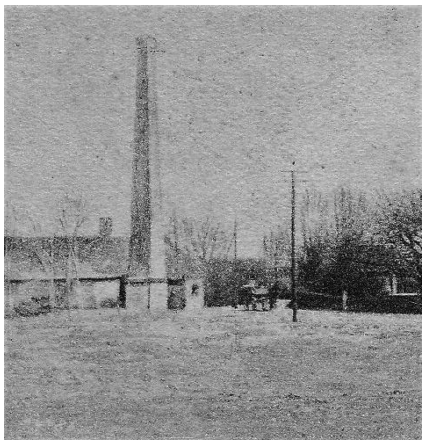

Her ses skorstenen, som stod ved gavlen af mejeriet, der tilhørte Ødumgård. Som det ses på billedet var mejeribygningen kun i én etage dengang, og jeg tror at det passer med det næste billede, hvor vi ser, at stueetagen er hvidkalket, og overetagen i røde sten må så være bygget på, da mejeriet er bygget om til bolig/boliger.
Hvornår huset har fået navnet ”Skorstenen” er uvis, men sådan har det lydt i folkemunde, så længe jeg kan huske tilbage.
Billedet har jeg lånt af Kurt Villy Svendsen.

Meta havde gartneri, og Åge Nielsen var byens murermester. Meta og Åge ejede al den jord som Ødum Torv 10, Ødum Torv 8 og haven, som nu er en del af Ødumvej 27, og her drev de gartneri med grøntsager, kartofler, æbler m.v. og blomster.
Langs med skellet ind mod kommunekontoret (Ødum Torv 12) var drivhus med opvarmning, og mens vi boede i Ødum Torv 10, kunne vi samle glasskår fra drivhuset i de første mange år.
Bemærk, at indkørslen til Ødumgård var nederst til højre i billedet, vejen (nu Ødum Torv) fortsatte ned forbi kommunekontoret, og krydsede hovedvejen overfor vejen til Astrup.
Som Pastor Hostrup sagde, var det Astrup borgernes kirkevej.
Vejen er i begyndelsen af 70-erne blevet lukket for gennemkørsel.



14:20

Billedet er en del af Det Kgl. Biblioteks foto service fra ca. 1950, og viser ”Skorstenen”, øverst i billedet, bygget i 1884, og med vandværket foran, bygget i 1939, og udbygget i 1958, Ødumgårds udhuse til højre, og Meta og Åges gartneri forrest med drivhuset, som ses langs skellet til kommunekontorets have.
Drivhuset var der, hvor huset Ødum torv 10 nu er bygget.
Meta og Åge Nielsen overtog ”Skorstenen” efter Åges forældre i 1948. I huset var der dengang 3 lejligheder på overetagen, og en stor lejlighed i stueetagen, hvor Meta og Åge boede.
Tilbage i tiden boede Åges bror Viggo og hans kone Metty i en af lejlighederne på overetagen, og efter deres far fortsatte Viggo forretningen med at lave træsko, udover at være teglværksarbejder.



Meta



Åge -mureren



Her ses det nybyggede Ødum Torv 10 i 1964, som kom til at ligge, og ligger hvor Åge og Metas drivhus var placeret.

14:21

Meta og Åge stoppede med at drive gartneriet i begyndelsen af 60-erne, og min kones far, tømmermester
Søren Peter Sørensen (SP) købte grunden af Meta og Åge, og samtidig opkøbte han skolens have, for senere at bygge huset Ødum Torv 10 i 1964, som Åge-Mureren selvfølgelig murede.
Vi købte i Ødum Torv 10 i 1969, af den første ejer, Niels Bægård.
Senere byggede S.P. Sørensen Ødum Torv 8, og igen var det Åge, der var murer. SP's søn Jørnn flyttede ind her, og efter at Jørnn overtog tømrerforretningen Ødumvej 27, byttede de adresse, og Søren Peter Sørensen og Fru Edith flyttede ind i nr. 8.
I 1967 byggede tømrermesteren Ødum Torv 6, som Karen og Peter Winther flyttede ind i, og det var igen Åge-Mureren der murede huset.
I 1969 murede han Ødum Torv 4, for Gerda og Jørgen Pedersen som boede i "Skorstenen"





Her, øverst er det Ødum Torv 6 i 1967 og nederst ses Ødum Torv 8 i 1964.



Gerda havde i mange år frisørsalon i lejligheden, her t.v. ser vi trappen op til salonen.

På billedet på næste side får vi overblikket over Ødum Torv, vi ser at Ødum Torv 4 er ved at blive bygget, her på billedet fra 1968, og vi kan se, at murermester Åge Nielsen ikke har haft langt på arbejde.
Billedet er fra Det Kgl. Biblioteks fotoservice.

14:22



Jo, Åge-Mureren har da sat sit præg på Ødum Torv.
I begyndelsen af 70-erne ansatte Åge en murersvend, Bent Nielsen som var gift med Lisbeth, og de kom til at bo i en af lejlighederne på 1.sal, som nu var blevet til 2 lejligheder, og der boede i øvrigt også en murersvend, Jens Arne, i den anden lejlighed på 1.sal.
Det skete, at murersvenden blev bagud med strømregningen, og Elro lukkede for strømmen, men der blev boret gennem lejlighedsskellet til Bent og Lisbeth, og ved hjælp af en forlængerledning fik murersvenden strøm igen, indtil der blev råd til at få genåbnet for strømmen.
Efter at Åge-mureren stoppede købte Bent Nielsen huset, og Meta og Åge blev boende i stueetagen indtil deres død. Huset er gennem tiden blevet restaureret, og altid har lejlighederne været udlejet.
Meta og Åge Nielsen døde begge i 1979, og Lisbeth og Bent Nielsen døde i 2013 og 2015.
De er alle begravet på Ødum Kirkegård.
I alle årene vi boede i Ødum Torv 10, har vi haft et godt genboskab med folkene i "Skorstenen."
Hvornår Åges forældre, som var de tidligere ejere af "Skorstenen" overtog huset et lidt uvist, men mejeriet, som var i huset lukkede omkring 1910, og ved folketællingen i 1911 var det Åges forældre Niels Nielsen og hans hustru Emma, der stod som ejere af huset.
Niels Nielsen kom fra Rud sogn, hvor han var født i 1873, og Emma kom fra Hvorup sogn, og var født i 1875.
De blev gift 27. maj i 1896 og fik børnene Marius, Ejnar, Kirstine, Åge og Karen, som alle var født i Rud sogn, og i 1909 fik de Julie, som blev født i Ødum, læses i folketællingen 1911, så de må have været her før 1909, da Niels og Emma har overtaget mejeriet og bygget det om til beboelse.
Senere i 1911 blev det til 7 børn, da Viggo kom til i april, så Niels og Emma Nielsen har da også haft brug for et stort hus.

14:23





Herover er det Niels Nielsen der i 1930 beskæftigede sig som stenhugger, ud over at være træskomand.
Billedet til venstre er Niels og Emma fotograferet, nok i deres have, omkring 1935.
Billederne er udlånt af Lokalarkivet.

Her er Viggo Nielsens annonce.
Annoncen er fra Kurt Villy Svendsens gemmer.



14:24

Christian Jensen Mørup.

I forbindelse med, at jeg gravede i ” **Det helt gamle**”, kom jeg også til en bunke dokumenter, som omhandler ”Andragende om afslutning på udskiftningen i Ødum, der skete i 1772, men aldrig er endeligt afsluttet.” Det drejer sig om jordfordeling i Ødum.
Det er så omfattende, at det springer jeg over her i Høst, men jeg faldt over noget som min tiptiptipoldefar Christian Jensen Mørup har skrevet i forbindelse med sagen, og det er da ikke lige hverdag man kommer til noget ens 3xtip-oldefar har skrevet, den 27. marts 1785.

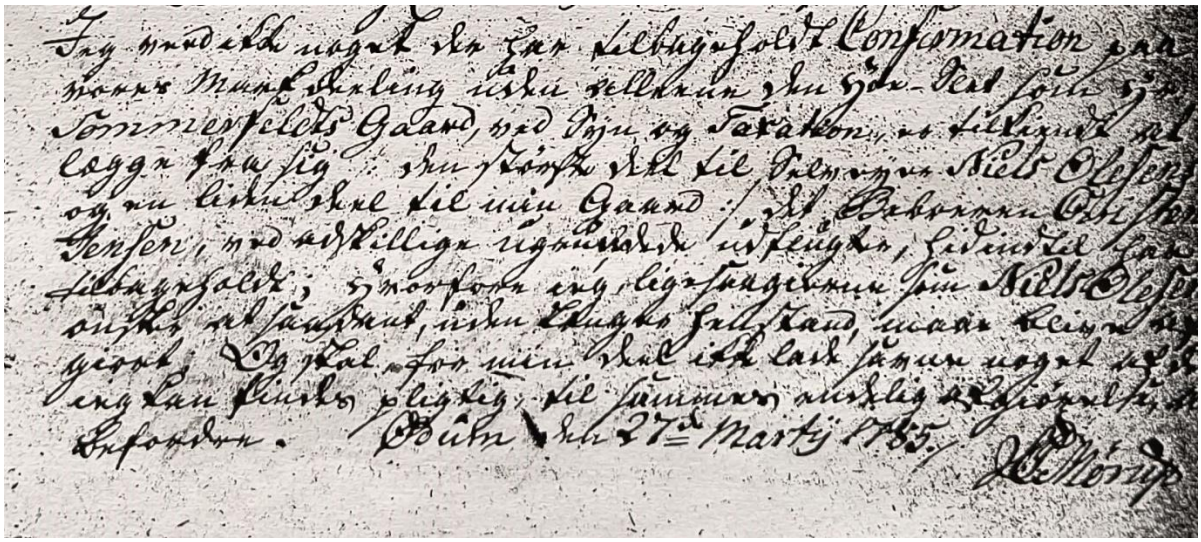

Heldigvis er det også blevet maskinskrevet engang, som det ses herunder.

Underdanig erklæring.

Jeg ved ikke noget,der har tilbageholdt konfirmation på vores markdeling,uden allenedden høslet,som hr.Sommerfelds gård,ved syn og taksation er tilkendt at lægge fra sig,den største del til selvejer Niels Olesen,og en liden del til min gård.
Det beboeren Christen Jensen,ved adskillige ugrundede udflugter hidindtil har tilbageholdt;hvorfor jeg,ligeså gerne som Niels Olesen, ønsker at sådant,uden længere henstand,må blive afgjort.Og skal,for min del,ikke lade savne noget af det jeg kan findes pligtig til sammes endelige afgørelse at befordre.
Ødum den.27.marts 1785. C.Mørup.

Her i historierne har Christian Jensen Mørup været nævnt tidligere, i min historie om ”Gården nord for kirken”, men meget er dukket op siden, så på det efterfølgende tager jeg lige en opfølgning på, hvad han gik og lavede.

14:25

Christian Jensen Mørup blev født i 1731 i Mørup, i Nørup Sogn, i Vejle Amt.
Hans forældre var Jens Madsen, som var murer, og hans mor Valborg Madsen.
Christian fik navnet Jensen efter hans far Jens og Mørup fordi han var født i Mørup, i Nørup sogn.
På Lokalhistorisk Arkiv og Forening for Nørup Sogn, skriver man, at Christian formentlig kom i lære hos sin far, der bliver beskrevet som en dygtig håndværker, men det formodes at Christian Mørups virkelige læremester var den kendte bygmester Nicolaus Hinrich Riemann, som de Lichtenberg anvendte som bygningssagkyndig i årene 1731-1759, og hans læremester bemærkede Christians evner, og sørgede for at han fik mulighed for at udvikle sig og udnytte sine medfødte talenter.
Allerede 1749 da de Lichtenberg købte Bistrup Gods ved Langå, blev Christian Mørup tilknyttet ombygning af godset, og det løber frem til 1760.
I 1760 blev ved kongelig bevilling opført et tårn på den ikke længere eksisterende Gråbrødre Kirke i Viborg, og her var det Christian Mørup der udførte tegningerne, han fik 8 rigsdaler for tegningerne.
I 1760 lavede han gipsarbejder på Ulstrup Slot og på Clausholm Slot og den tilhørende Søby Kirke.
Christian Jensen Mørup regnes nu for Nørrejyllands førende bygmester.
I 1762 tegnede han Århus Katedralskole, og omkring 1772 forestod han arbejdet på Sjørslev Kirke og Hvilsager Kirke.
I 1774 udarbejdede han forslag til ombygning af Linå forfaldne kirke, han fik arbejdet den 13. juni og overslaget var sat til 935 rigsdaler og 3 mark, ombygningen blev dog 109 rigsdaler dyrere, men man var alligevel meget tilfreds med arbejdet.



I 1778 udarbejdede Bygmester Christian Mørup tegninger til et nyt Rådhus i Randers (og det ligger der endnu) da det gamle rådhus fra 1716 var brændt ned. Han fik 20 rigsdaler for arbejdet.
Det blev til mange andre opgaver, og der er meget skrevet om, hvad han har lavet.
Den 11. februar i 1796 vinder Bygmester Christian Mørup opgaven på at bygge et tårn på Sct. Mortens Kirke i Randers til en pris af 4000 rigsdaler. Tårnet skal opføres med spir, og her var han snu, for han kunne bruge de samme tegninger som han tidligere have brugt på Granslev Kirke.

14:26



Her ser vi et gammelt billede af Sct. Mortens Kirke, med det fine tårn og spir fra 1796.

Den 30. september 1766 køber Christian Jensen Mørup gården bag ved kirken i Ødum, Ødum Torv 5, han køber gården af Diederich Riisbrick, og han gifter sig 15. september 1768 i Randers med Marie Pedersdatter Møller.
Der kan læses, at der bliver skrevet "*Vi underskrevne Forlovere for Ungkarl Sr. Chr. Mørup af Ødum og Madselle Marie Pedersdatter erklærer, at de uden Hinder tilsammen troloves og vies samt bevidne, at de haver forevist kongelig allernådigst Tilladelse til Stuebryllup at holde. Randers den. 8. september 1768.*
Underskrevet af Riisbrich – H.Dahlsen Copulerede den. 15. sept. (Copulerede = Gift)

Marie Pedersdatter Møller er født på Røde Mølle ved Granslev i 1742, og hun og Christian får 8 børn.
Jeg har fundet frem til Søren i 1769, Marie Voldborg i 1771, Anna i 1773, Bodil i 1776, Jens Matias i 1777, Peder i 1780, Hans Henrik i 1783 og Niels i 1786.

Om Jens, der blev født i 1777, kan i kirkebogen også læses følgende: 21. søndag efter Trinitatis 1777 døbes Christian Mørups barn af Ødum kaldet Jens Matias båren af Krogsgårds hustru Anne af Røde Mølle.
Faddere: Jochum Mønved fra Hellingsø, Marius Nikolaj Monrad, Niels Olufsen og hustru af Ødum.

14:27

Yderligere fundet i kirkebogen:

1779 10. december døbt en søn Peder.
1783 21. søndag efter Trinitatis en søn Hans Henrik.
1786 17 søndag efter Trinitatis bygmester Christian Mørup, Ødum, en søn kaldet Niels Back, frembåret af jomfru Christina Sundt på Palstrup.
Faddere: jomfru Christiana Sundt på Harelund, Hr. Gert Mørup ii Viborg, Hans Danielsen i Galten, Niels Krogsgård i Røde Mølle, Niels Ruth i Randers.

Der bliver sørget godt for at børnene kommer godt frem i livet.
Søren bliver godsforvalter i Birkelse nordre distrikt, Anna bliver gift med tømrer Peter Sørensen Møller,
Jens bliver udlært tømrer ved sin svoger Peter, og køber Ødumgård i begyndelsen af 1800, Hans Henrik bliver blandt andet elev på Randers Latinskole, Peder bliver skriver på Bistrup Gods, og senere møller på Ingstrup Mølle, og Niels bliver sølvsmed i Randers.
Jens Matias Mørup, som har købt Ødumgård i begyndelsen af 1800-tallet, har Hadsten Egnsarkiv fundet mere om i en gammel afskrift af en kirkebog, og her står følgende:

1807 den 16 july indfandt sig i Ødum Præsteg. ungKarl
Jens Matias Mørup Gårdmand i Ødum med underskrevne 2de Mænd for at tilkendegive at han vilde indlade sig i Ægteskab med Pigen Magdalene Michaelsdatter af Tobech Mølle og forlangte strax Tillysning af Prædkie-stolen.

Ødum Præstegd Dat ut Supr. J. M. Mørup.

Som Forlovere M. Møller Peder Møller

Det kan læses i kirkebogen, at Jens Matias og Magdalene bliver gift i Ødum Kirke den 9. sept. 1808, og at han dør på Ødumgård 3. maj 1849, 71 år gammel, og at Magdalene er død 17. august 1854, 69 år gammel.
Begge er begravet i Ødum.

Bygmester Christian Jensen Mørup døde den 27. april år 1800, kun 68 år gammel, hans kone Marie Mørup var død fire år tidligere.
Begge er begravet i Ødum.

14:28

Anna som var blevet gift med Peter Sørensen Møller overtager gården bag kirken.

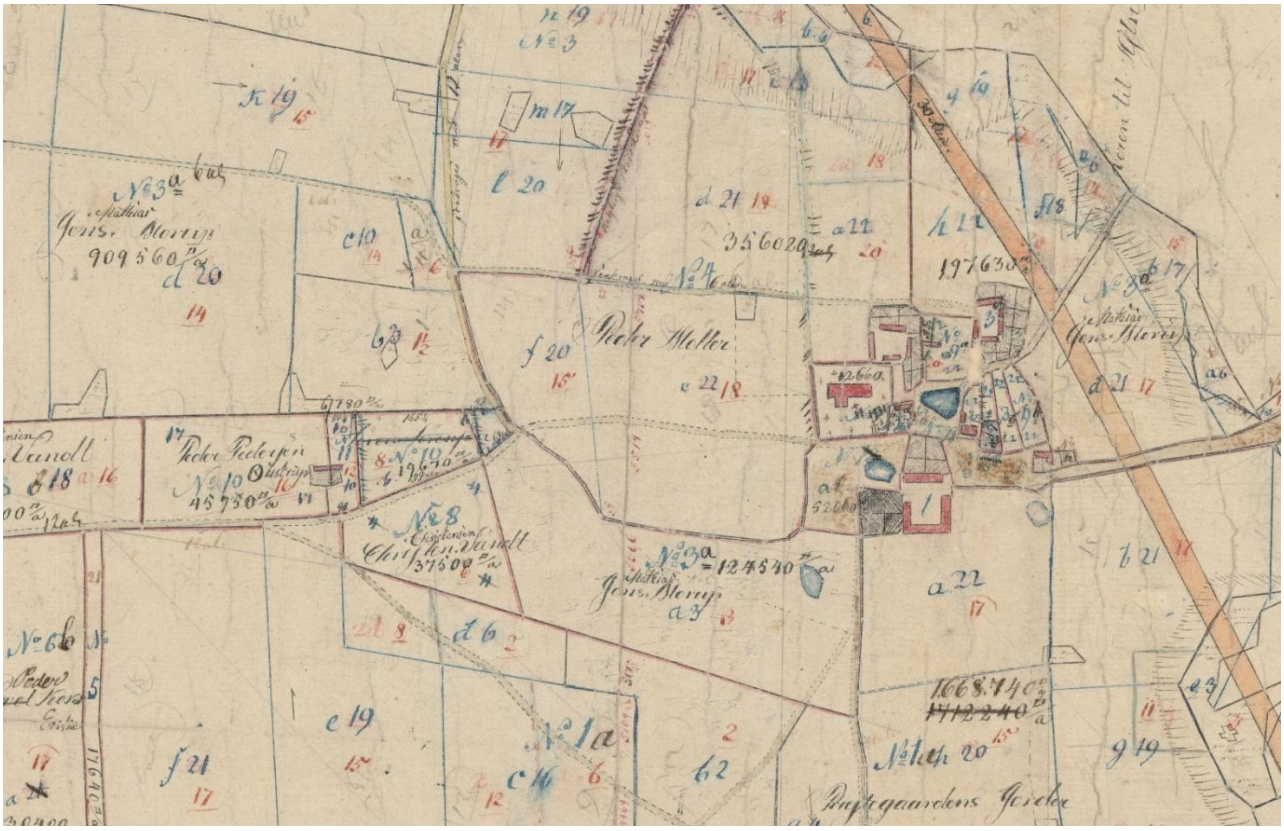

Som det kan ses, til venstre for gården står der Peter Møller, her på kortet fa 1816.

Afsnit 15.

Omkring hovedvejskrydset i Ødum, 2012.



Billedet herover har jeg taget fra loftetagen på Landevejen 208, omkring 1970.
Omkring hovedvejskrydset, og hovedvejen gennem Ødum, er der gennem det sidste halve århundrede sket en stor udvikling, fra et fåtal af biler gennem krydset, til biler i tusindtal hver dag. Herunder ser vi hovedvejen set fra krydset og mod Randers i 1899. Huset vi ser, er betegnet i Høst, hvor billedet er lånt fra, som Ladefogeds villa. Huset eksisterer ikke mere.

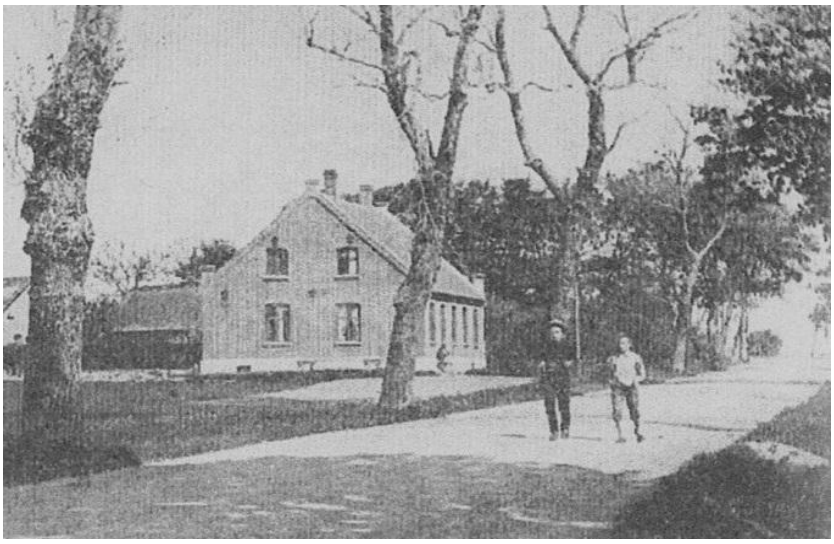

Efter billedet at dømme var der ikke megen trafik dengang.

Herunder ser vi et langt nyere billede, set op mod hovedvejskrydset fra Røved-siden.
Her er det Brugsen til venstre og brødudsalget til højre på billedet fra 50erne.



Som beskrevet i historierne om Brugsen og Ødum Malerforretning blev hovedvejen udvidet i 1956 og Malerforretningen og Brugsen blev flyttet.
Trafikken var blevet så meget større, at den gamle tosporede vej ikke længere kunne klare presset.
På det tidspunkt var der ikke indført fartbegrænsning i Danmark, og bilerne kom gennem Ødum med meget høj hastighed med utrolig mange ulykker til følge.
Mange biler er blevet totalt smadrede i krydset, og krydset var en meget lang årrække kendt som et farligt vejkryds.
Senere kom der fartbegrænsning og krydset blev berygtet for politiets fartkontroller, og mange bilister har hilst på politiet i Ødum.
Hovedvejskrydset er gentagne gange blevet forbedret med svingbaner og diverse striber, for til sidst at blive lysreguleret i 1998.
Når vi kommer kørende fra Hadsten og ned mod krydset, har vi OK tanken på vores højre side og på venstre side, efter tømrerværkstedet, har vi Ødumvej 29.
I Ødumvej 29, der er bygget ca. år 1900, var der i begyndelsen beboelse med tilhørende smedeværksted, hvor smed Johan Frederik Buch drev forretning.
Mere om smeden i et senere indlæg.

I 50erne var det Kristian Nielsen, som var ejer, og jeg kan huske, at når man kom cyklende til Ødum og skulle med rutebilen, kunne man få lov til at parkere cyklerne i vaskehuset. (den tidligere smedje.)
Huset har så længe jeg kan huske været opdelt i 3 lejligheder, og i en menneskealder boede kirkens organist, Jenny Pedersen på overetagen, og Jens Jørgensen, som står bag flere af de mange billeder som jeg har skrevet om, boede i underetagen.
Det har som regel været ejeren, der har boet i den største lejlighed i underetagen. I dag lejes alle boligerne ud.
Herunder ser vi et billede af huset omkring 1958.
Det var i bygningen med porten til venstre der var smedje.



På hjørnet af vejen fra Hadsten og hovedvejen ligger Ødumvej 31 som er bygget omkring 1877.
I mange år var der brødudsalg, som Ellen og Jens Christian drev, og Jens Christian var desuden træindustriarbejder og hjemmeslagter.
I brødudsalget kunne man købe alt ud i brød og slik i løs vægt, og det tog lang tid at blive ekspederet, når man skulle have for 25-øre pinocchiokugler og 25-øre lakridspastiller.

15:4



Brødudsalget lukkede, så vidt jeg husker sidst i 60erne.
Huset er i dag kraftigt ombygget og fik ved renoveringen helt ny tagkonstruktion.

I begyndelsen af 60erne blev der indrettet slikbutik i nabohuset, Landevejen 205, som startede ud med at have et ishus placeret i indkørslen, helt ud mod hovedvejen, indtil butikken blev flyttet ind og ishuset fjernet.
Jeg mener, at Johanne og Peter Kjær startede med at sælge slik og is omkring 1960, men kan ikke gøre rede for, hvornår butikken lukkede, men det har været engang op i 60erne.
Huset er bygget i 1895 og er gennem tiden blevet renoveret og bygget om mange gange.
På billedet bag Svale Is skiltet ser vi det lille anlæg med bænke, hvor Genforeningsstenen fra 1920 før var placeret.
Billedet er fra begyndelsen af 60erne.



Herunder ser vi et billede, som er taget sidst i 60erne af husene på hjørnet.



15:6

På billedet herunder ser vi Landevejen 207, som blev bygget i 1950 af teglværkets ejer E. Hansen, der formodentlig boede her til sin død.
Det hvide hus herefter er det gamle kommunekontor, der i dag har udkørsel til Ødum Torv.



Langs med hovedlandevejen begyndte husene at skyde op, og flere af husene er bygget fra 1948 til 1950, og de fik alle udkørsel til hovedvejen.
De ældste huse med udkørsel til hovedvejen er Landevejen 206, som er bygget i 1825. Her var der i mere end et halvt århundrede vognmandsforretning, der blev drevet af Frederik Rasmussen og senere af sønnen, Børge Rasmussen.
Forretningen ophørte for nogle år tilbage, og bygningen solgt.
Et andet gammelt hus ved krydset er Landevejen 208, den gamle smedje, som er bygget i 1941. (mere herom i et senere indlæg)

Billedet herunder viser husene langs hovedlandevejen over for Brugsen (OK)
I huset længst til højre boede Maren Eva og Julius Mortensen. Julius var spillemand, ud over at passe sit arbejde, så når der var fest i forsamlingshuset, var det Julius Mortensen og Gunnar Poulsen på violiner og Niels Møller fra Ågård på harmonika, der stod for musikken.
I huset næstefter boede Peter posten og fru Sigrid. Peter var post, mens det hed Ødum pr. Århus C, og når posten kom med den tidlige rutebil, sorterede Peter posten i kælderen, inden han drog ud på sin cykel.

Huset herefter er vognmandsforretningen og på hjørnet er det malerforretningen.



Herunder ser vi Hinnerup-Randers rutebilen, og som man bemærker, holder bussen lige efter svinget, og chaufføren er gået.
Når nogen i Ødum skulle have en pakke fra Randers, afleverede chaufføren pakken i Brugsen, så folk kunne hente den der, og skulle smeden have nogle plovskær eller lignende fra en leverandør i Randers, kom delene med rutebilen.
Tiden kunne godt minde om tiden i den gode gamle film, Bussen, hvor Dirch Passer er buschauffør, her hed chaufføren bare Johannes i en længere årrække. Jeg kan huske, at mine forældre skulle have varer fra Randers, og hvad var mere nærliggende, end at Johannes kørte ned igennem Tobæk Mølle og læssede af.



15:8

Herunder et hverdagsbillede af vejkrydset i 60erne.



I begyndelsen af 60erne begyndte der at skyde huse op langs hovedvejen på siden mod Randers. Efter smedjen ligger Landevejen 210, hvor Johannes Andersen boede, og det var det sidste hus, der fik udkørsel til hovedvejen. Huset har i dag fået udkørsel til Niels W. Gades vej.
De efterfølgende huse, vi ser her, har begge udkørsel til Niels W. Gades vej.



15:9

Sidst i rækken er det i dag KE El-installation, der har til huse.
Huset blev bygget i 1963 af installatør Johannes Henriksen og fru Agnes, som tidligere havde el-forretning i Spørring.
Her ser vi forretningen, som den så ud dengang.

Forretningen blev senere solgt til installatør Poul Erik Hansen, der senere solgte til
KE-el v. Kristian Eriksen.

Selve butikken, hvor man kunne købe elpærer, lamper, vaskemaskiner og komfurer og meget andet blev lukket i 70erne. Det var her ved Johannes Henriksen jeg købte vores første kaffemaskine.



Agnes og Johannes Henriksen byggede hus i Hadsten, og Henriksen var i en årrække taksator for et forsikringsselskab.

15:10

På billedet herunder ser vi husene, der er bygget op langs venstre side af Mejlbyvej.
Alle husene har indkørsel fra I.P. Hartmanns vej.



Herunder er vi på Mejlbyvej med kik op mod hovedvejskrydset.
På billedet ser vi uno-X tanken, i en menneskealder ejet og drevet af Marie og Hans Køling.
Hans Køling havde derudover en mindre vognmandsforretning, og jeg kan huske, at han bl.a. kørte med tørv og koks.
I 1974 byggede Køling Mejlbyvej 6, for at have et sted at bo, når tanken skulle sælges.
Jeg husker ikke, at han boede der, og mener, at de flyttede fra Ødum, da de solgte uno-X tanken til Ole Jensen, som også startede autoværksted på stedet.



Af husene, som jeg ikke har billede af, langs Mejlbyvej, er der Mejlbyvej 4, som blev bygget i 1968, og på hjørnet af Mejlbyvej og Teglværksvej ligger Mejlbyvej 2, som blev bygget i 1957.

Som et af de sidste billeder ser vi krydset med lysregulering.
Billedet har jeg taget i 1998, da det røde lys lyste for første gang.



Herunder, som krydset og husene omkring ser ud i dag.



Afsnit 16.

Ågård og Brohuset på Ågårdsvej i Ødum.



Her ser vi en akvarel af Rikke M. Antvorskov, der viser Ågård som den så ud før i tiden, liggende på toppen af bakken oven for åen.

Lidt historie om Ågård og Brohuset mellem Ødum og Tåstrup.

Ågård har i mere end et århundrede ligget på bakken, på vejen mellem Ødum og Tåstrup, en gård med besætning som før i tiden, med høns, køer, grise og heste.
Ågård har også lagt navn til Ågårdsvej, som vejen mellem Ødum og Tåstrup hedder,
men det har vel været naturligt, da det var vejen til Ågård.

Ågård kom i vejen for udviklingen og forsvandt fra landkortet i ca. 2004
Herunder ser vi et billede fra ca. 1966, hvor Ågård er midt i billedet, gården øverst til højre er Engholm, og midt imellem de to gårde ser vi resterne af Ødum Tørrestation, som jeg skrev om i sidste uge. Nederst til venstre ser vi Brohuset og åen, som snor sig.



Når man i dag kører fra Ødum mod Tåstrup, og er kørt under motorvejsbroen, ville Ågård, ca. 100 m efter have ligget inde på marken.
Herunder ser vi Ågård på et billede fra 1947.

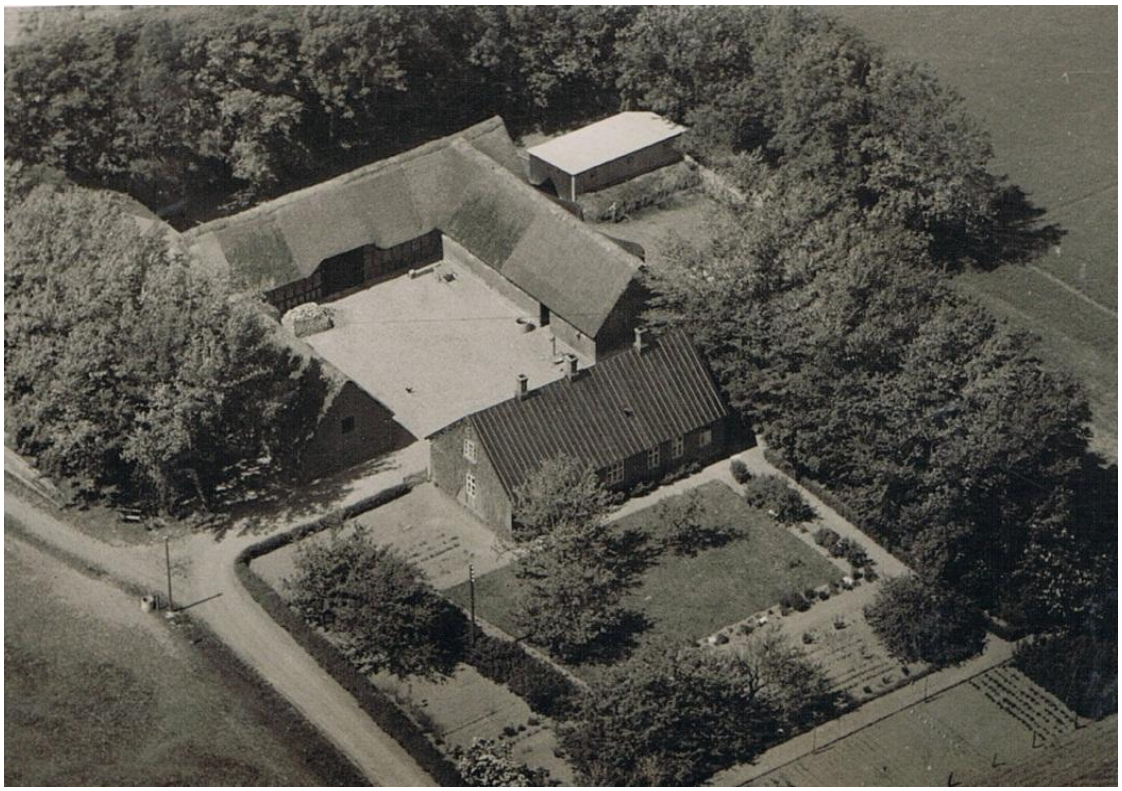

16:3

Min bedstefar ejede Ågård frem til 1923, hvor han købte Tobæk Mølle, og gården blev solgt til næste generation i familien, og sluttede med at min onkel Niels Møller drev gården frem til sin død, sidst i 70erne/begyndelsen af 80erne.
Ågård havde marker hele vejen ned til åen, og om sommeren, i 50erne og begyndelsen af 60erne, var åen et tilløbsstykke for byens børn, som badede i et af de mange sving som åen slår, da åen var meget bred på det sted, og der var ingen stejle skrænter på den side, som stødte op til Ågårds marker.
I dag er "badestranden" for længst lukket.
Ågård var en af egnens landbrug, der beskæftigede både karl og tjenestepige, og som andre gårde har været med til at sætte sit præg på landsbysamfundet, når der blev indkaldt til høstfest og lignende i forsamlingshuset.
I begyndelsen af 50erne begyndte landbrugene at blive motoriseret, og traktoren var ved at blive moderne, men min onkel på Ågård, og min far i Tobæk Mølle var nu ikke helt sikre på, om en Ferguson 31 ikke var for meget til én gård af deres størrelse, så de delte traktoren, for der var jo stadigvæk hestene.
Senere kom der traktorer på begge gårde, og arbejdshestene forsvandt.
I 80erne blev Ågård solgt til nabogården, Engholm, som derefter solgte bygningerne fra, og Ågård har herefter haft et par ejere.
I ca. 2002 var det slut med at bo på Ågård, da der skulle rejses store elmaster i forbindelse med, at en 400 kw højspændingsledning skulle føres fra Ålborg til Århus, en så kraftig sag, at man ikke kan bo under ledningerne.
Her ser vi en af de store master, som blev rejst tæt ved Ågård.



Efter at elmasterne var rejst, blev Ågård brækket ned og fjernet, og i dag er der intet spor tilbage af Ågård.

Herunder ser vi billeder fra nedbrydningen.



Og her er det sidste kik af Ågård i horisonten.



16:5

I dag er der nok ingen der tænker på, at Ågård mangler, når man kører på vejen mellem Ødum og Tåstrup, nu ser vi kun de store master rage op.



Når vi fortsætter fra Ødum mod Tåstrup og kører ned af bakken, kommer vi ned til åen og Brohuset. Brohuset som vi ser på billedet herunder er bygget 1877.



Billedet på forrige side er taget for ca. 100 år siden, og jeg ved ikke, hvem personerne er.
I tiden før og op gennem 50erne og begyndelsen af 60erne var huset i en meget ringe forfatning, og på trods heraf altid beboet, og var ved meget høj vandstand i åen ofte oversvømmet, så der med mellemrum har været vand inde i huset.
I min barndom og langt frem i tiden, gik huset under betegnelsen ”vandhuset” og bakken nede fra huset og op mod Ødum blev i daglig tale kaldt ”vandhusbakken”
I 70erne mener jeg, at der kom nye folk til, og huset fik en meget kraftig renovering, og oversvømmelser kender jeg ikke til i åerne herefter, vel også fordi at åen bliver holdt bedre vedlige med klipning af bræmmer og oprensning.
Huset er med skiftende ejere blevet kraftigt ombygget og udvidet og ligner slet ikke det, vi kender fra før i tiden.
I årene fra 70erne og til i dag, hvor alle kender huset som Brohuset, mener jeg, at det en overgang hed Åhuset.
I dag ligger Brohuset meget idyllisk med åen svingende gennem haven, og som det ses på det næste billede, har bevoksningen også udviklet sig.
Når man kører forbi, burde man synge sangen ”Hist hvor vejen slår bugt – ligger der et hus så smukt”
Herunder ser vi huset på et foto, som er taget fra ca. samme sted, som fotografen stod for 100 år siden.



Nybyggerne i 50-og 60erne på trekanten i Ødum

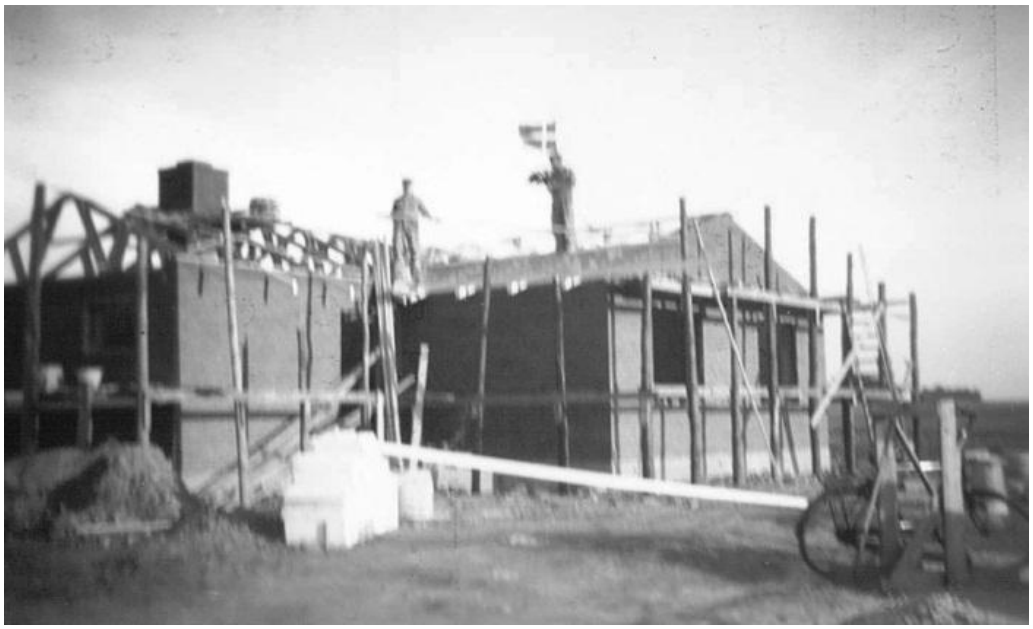

Her er det Lumbyes vej 9 vi ser.



Herover ser vi en af grundejernes første bygning på grunden, Kuhlaus vej 7.

16:8

Trekanten i Ødum, som alle kaldte det, er et område, som blev udstykket i begyndelsen af 1950erne.
Trekanten er området mellem Amdrupvej og Ågårdsvej.
Herunder ser vi et kort, som viser området i 1944, hvor der kun er det ældste hus på trekanten, i dag Amdrupvej 6, som er opført i 1877.

På gamle kort fra 1800tallet er huset her betegnet som Smedje. Huset er ikke nem at se for beplantningen.

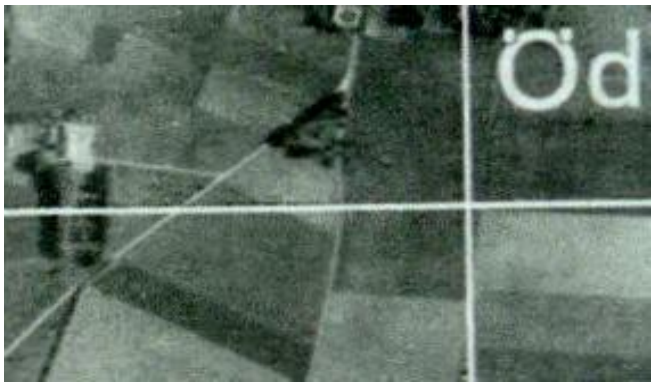

I slutningen af 50erne begyndte de første nybyggere at bygge deres huse, og før 1960 blev der vel bygget 3 – 4 stykker, som vist nok gik under betegnelsen ”landarbejderboliger” og var en boligtype, som staten ydede støtte til i henhold til en lov, folketinget vedtog i 1938 for at støtte små beboelseshuse på landet.
Frem til 1971, hvor loven blev ophævet, blev der bygget ca. 8000 boliger i Danmark af den type.
Herunder ser vi de første huse, de to nærmeste beliggende på Lumbyes vej og det i baggrunden beliggende på Amdrupvej.



16:9

Jo, der var gang i byggeriet, og allerede et par år senere var det næste hus skudt op.



Fra begyndelsen af 60erne begyndte det at gå stærkere med byggerierne og den yderste vej, Kuhlaus vej, blev etableret med strøm, vand og kloak, og belagt med grus.
Herunder ser vi et overblik fra 1966. Beklager det dårlige bilede.

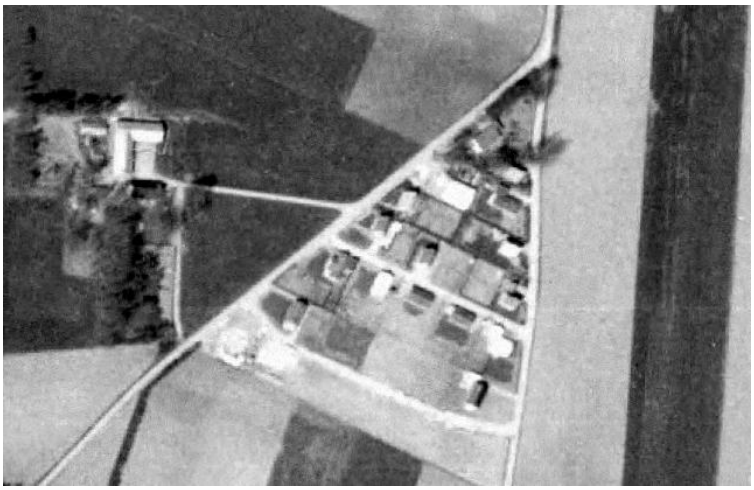

Gården vi ser til venstre på billedet på forrige side er ”Præstmark” opført år 1900.
Gården har lagt jord til en del af udstykningerne. Gården er beliggende Ågårdsvej 2.

På billedet herunder ser vi de første huse på Kuhlaus vej, det var dengang husene fik betegnelsen ”parcelhuse”. Både Kuhlaus vej og Lumbyes vej er udlagt som private veje.



Bemærk vejens beskaffenhed, det er ikke det vi ser i dag, når der udstykkes.
Herunder er et hus på Kuhlaus vej under opførelse i 1970.



I 60erne begyndte plast-vandrør at blive moderne, men formanden for vandværket holdt sig stadig til vandledninger af galvaniserede rør, og da de første nybyggere begyndte at bruge vandledninger i jorden af plast, blev det skrevet ind i protokollen, at grundejerne selv hæftede for eventuelle utætheder og fejl.
Jo, det var moderne huse, der blev bygget i Ødum dengang.

Til sidst ser vi et billede fra midten af 60erne, hvor mange huse er skudt op på trekanten, og i dag er området fuldt udbygget.



16:12

Ågårdsvej kender vi, men Ågård er væk

Den allerførste gård, matrikel 3b, som jeg her kalder "**Ågård**", da navnet på gården fra dengang ikke kendes, har ligget i trekanten mellem Tåstrup, Selling og Ødum ved en byvej, der dengang gik fra Tåstrup og krydsede Spørring Å, hvorefter den fulgte Astrup bæk til Tobæk Mølle og Ødum.

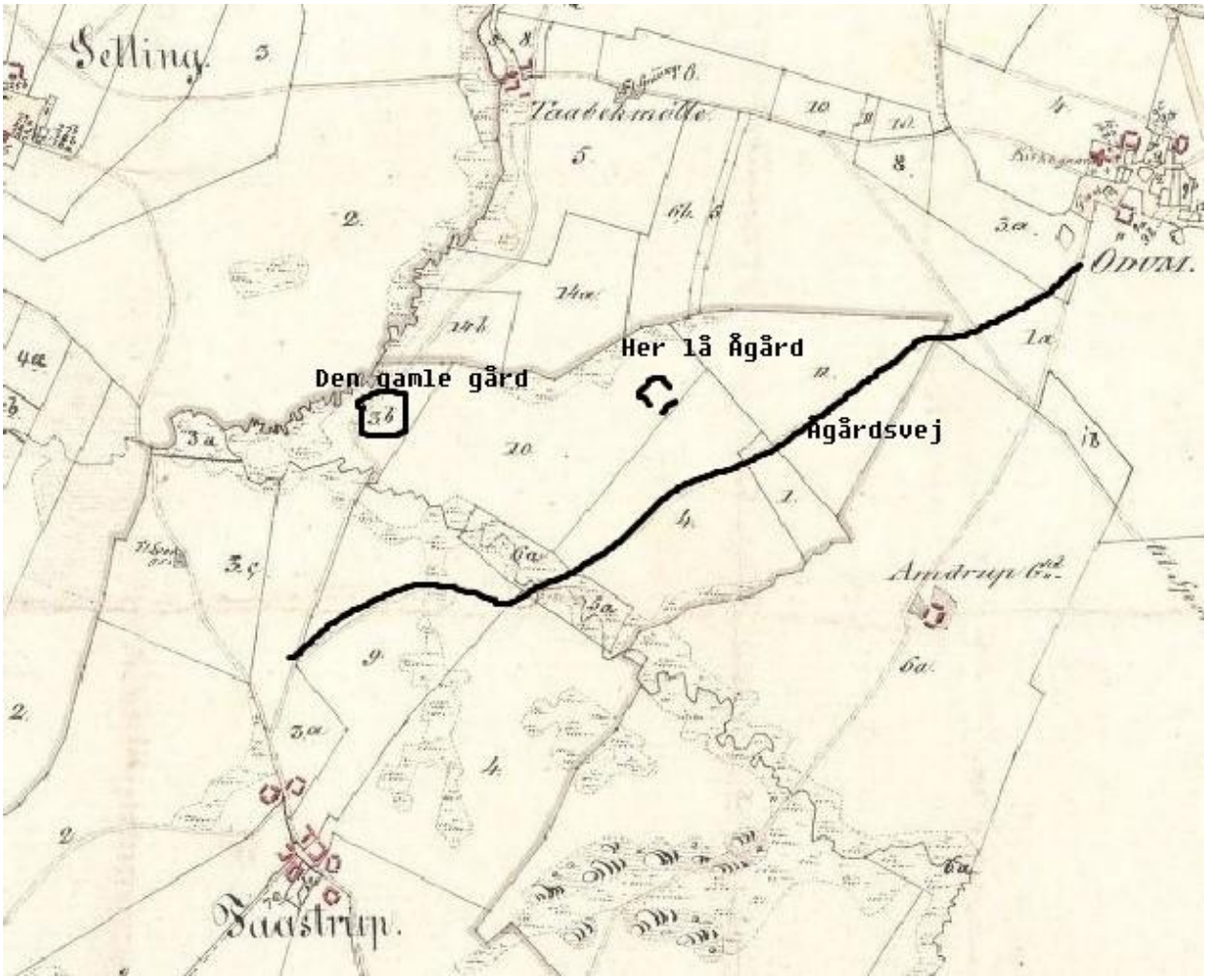

Det gamle kort viser vejen og matrikel 3b, hvor den første "Ågård" var bygget.
Jeg har interessen herfor, fordi min bedstefar har ejet både den gamle og nye Ågård.

Hvem der byggede gården, kan jeg ikke finde ud af, men i 1801 fæstes gården af Søren Nielsen, som er født i Tåstrup 1-4 1771, søn af Niels Hansen og Maren Sørensdatter, som formodentligt har haft gården tidligere. Niels Hansen dør i 1788, og moderen bor i aftægt hos sønnen, efter at han forpagtede gården. Hun døde i 1809.
Søren Nielsen er blevet gift med Maren Andersdatter, og i tidsrummet 1795 til 1814 når de at få 12 børn. Hun døde i 1826 og han døde i 1832.

16:13

I 1826 køber ungkarl Lars Jensen, matrikel nr. 10, af Søren Therkildsen, et jordstykke der ligger længere oppe på bakken mod Ødum, der hvor Ågård, som mange af os kendte, senere blev bygget. Lars Jensen er i folketællingen 1834 gift med Maren Jensdatter. Det vides ikke hvor de har boet, da der ikke var bygninger matrikel nr. 10.
I 1834 sælges boet efter Søren Nielsen, matrikel 3b, til Anders Sørensen, som gifter sig med Maren Jensdatter, der er blevet enke efter at Lars Jensen, matrikel 10 er død, og de slår gård og jorde sammen.
Maren Jensdatter dør i 1854 og Anders gifter sig igen med Ane Marie Nielsen fra Lisbjerg.
I Brandforsikringsvurderingen fra 1876 er gården en 4-længet gård med stuehuset mod vest. Gården stod dengang under navnet "Bjerregård." Det fortælles, at gården tidligere stod under navnet "Biesig." Mange af oplysningerne er fundet i Niels Schjeldahls fortællinger fra 1997.
Anders Sørensen dør i 1870 og Ane Marie dør i 1893. Arvingerne solgte så gården til min bedstefar, Laurs Jensen Møller i 1894, hvor han er 24 år gammel. Min bedstefar er født i Kirkely (Ødum Torv 5) hvor min fars slægt har holdt til siden i 1766 og frem til slutningen af 1920erne.
I 1895 gifter han sig med Ane Marie Abild, på 21 år, fra Vejlby, og de bygger nu en helt ny gård, Ågård, på matrikel nr.10 (Ågårdsvej 6) og river den gamle gård nede i lavningen ned, i 1895-1896.
I perioden frem til 1912 får mine bedsteforældre 10 børn.
Min Bedstefar og Bedstemor driver gården frem til 1923, hvor de køber Tobæk Mølle, og Ågård forpagtes ud til den ældste af sønnerne, Jens, som bliver gift med Emma, og fra ca. 1931 er det Jens` bror Anders Møller, som blev gift med Mogensine (kaldet Sine) i 1933, og de driver gården frem til 1942, hvorefter de køber deres egen gård, og det er derefter lillebroderen, Niels Møller, der først forpagter og senere køber sit fødehjem. Niels Møller bliver gift med Anna Ingeborg fra Tobæksminde (Ødumvej 15) i juni 1943.

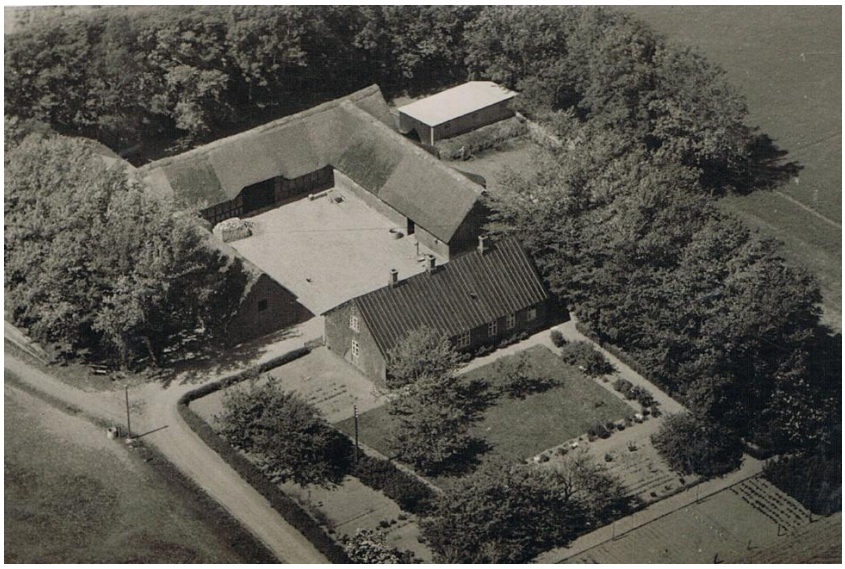

Her ser vi Ågård, som gården så ud i 50erne

Niels Møller dør i 1981 og Anna driver gården videre, frem til 1986, hvor Ågård sælges til Laurits Poulsen på nabogården Engholm (Ågårdsvej 4).
I 2002 var det slut med Ågård, da der skulle rejses store elmaster i forbindelse med, at der skulle føres en
400 kW højspændingsledning fra Ålborg til Århus, en så kraftig sag, at man ikke længere kunne bo på Ågård.



Ågårds endeligt i 2002

Afsnit 17.

Om genforeningssten og milesten.

Genforeningensstenene.

Der kan der vel næppe være nogen i dette land, der ikke har hørt om genforeningen i 1920, hvor Sønderjylland blev stemt tilbage til Danmark, da det er, og har været, omtalt i næsten samtlige medier siden rådhusklokkerne ringede nytåret ind.
Her er lige et billede, der giver et overblik af grænsen før og efter.



Den 10. februar 1920 var der folkeafstemning i den zone Sønderjylland tilhørte, og 91,4% stemte for at blive genforenet med Danmark.
5. maj rykkede de danske tropper ind i Sønderjylland.
15. juni flyttes paskontrollen til den nuværende grænse.

Den 20. juli 1920 red Kong Christian X over grænsen for at markere genforeningen



17:2

For at fejre genforeningen blev der i Danmark, omkring 1920, rejst ca. 650 genforeningssten og mindesmærker, og de to af genforeningsstenene kender de fleste nok, den i Ødum og den i Hadbjerg.

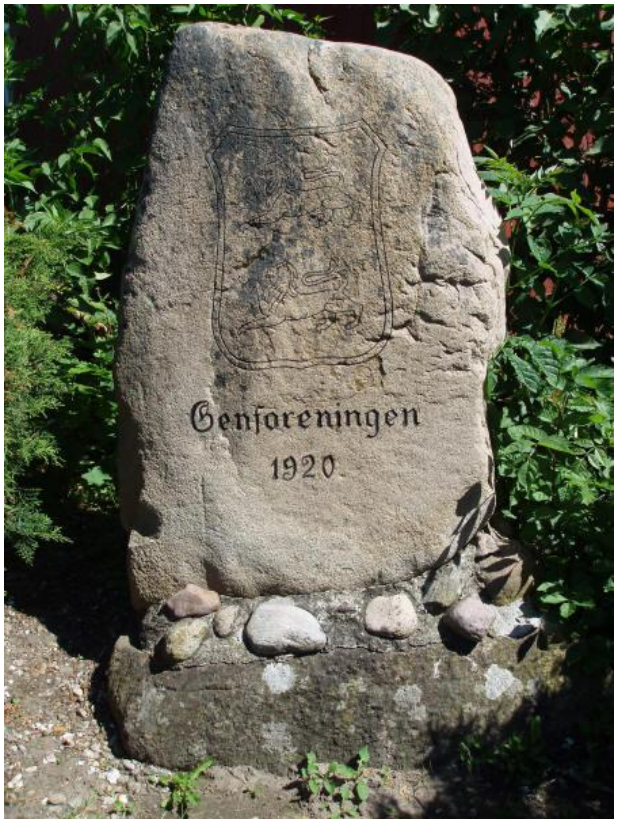



Genforeningsstenen i Ødum på plænen ved forsamlingshuset og genforeningsstenen i Hadbjerg på pladsen foran kirken.

Genforeningsstenen i Ødum indvies 15. august 1920 og Hadbjerg får sin genforeningssten et par år senere, så genforeningsstenen i Hadbjerg tager vi i næste historie.

17:3

Om genforeningens stenen i Ødum er der fundet et gammelt dokument i en kasse på kirkekontoret, og det er spændende læsning. Dokumentet ses herunder, så der er ikke meget mere at skrive yderligere om.



Ødum-Stenen.

ØDUM-STENEN

(Ødum Sogn, Galten Herred.)

Ved et Møde i Ødum Præstegaardshave paa Genforeningsdagen 9. Juli 1920 blev det bestemt at rejse en Mindesten, og at Menighedsraadet skulde tage sig af Sagen. Stenen blev derefter i Løbet af godt en Maaneds Tid rejst midt i Byen, i Hjørnet af den gamle Præstegaardshave med Front mod Vejen og Skolepladsen, saa de vejfarende og den opvoksende Slægt daglig kan have den for Øje. Mindesmærket bestaar af en Hovedsten i Midten, omgivet af en dobbelt Række af mindre Sten, mellem hvilke der er plantet Bregner. Et Par Takstræer flankerer Mindestenen, hvorpaa er indhugget det sønderjyske Vaabenskjold og:

GENFORENINGEN
1920

I Soklen er indmuret en Flaske, indeholdende et Dokument med Ordlyden:

„Efter Verdenskrigen 1914—18, hvor der faldt 6000 danske Sønderjyder, blev Sønderjylland efter 56 Aars Adskillelse 9. Juli 1920 genforenet med Danmark efter en fri Folkeafstemning, hvor 75 pCt. stemte for Danmark.

I Taknemmelighed og Glæde herover rejste Beboerne i Ødum denne Mindesten, der tidligere stod som Hjørnesten i et Dige ved Ødumgaard og er skænket af dennes Ejer, Niels Christensen. Udsmykningen og Indskriften er udført efter Tegning af Tømrer Chr. Olesen, Ødum. Jord- og Betonarbejdet har Particulier M. Thuse, Ødum, udført; men Byens Folk har frivilligt medvirket ved Tilkørsel af Jord og Sten saavel som med Pengebidrag.

Sognet havde 901 Indbyggere. R. Andersen var Sognepræst og P. Nygaard Lærer i Ødum."

Søndag den 15. August afsløredes Mindestenen umiddelbart efter Eftermiddagsgudstjenesten i Kirken. Sognepræsten, R. Andersen, og Lærer Nygaard talte. Den førstnævnte afslørede Stenen, der værnes og vedligeholdes af Menighedsraadet.

Som det kan læses, er det Ødumgårds ejer, Niels Christensen, der har skænket stenen, og hvordan man dengang har bakset rundt med en sådan størrelse sten kan man jo kun gisne om, men her har de frivillige garanteret haft en god dag med at få den transporteret på plads, inden tømrer Chr. Olesen udførte udsmykningen, det har nu ikke haft meget med tømrerarbejde at gøre, men resultatet kan der da ikke siges noget til. Tømreren havde forretning i den gamle tømrerforretning, Ødumvej 27.
Jord og beton arbejdet blev udført af Particulier M. Thuse, det må have været Mikkel Peter Thuse, som dengang var 50 år, og står som "Particulier", og iflg. ordbogen er det en person, der lever af sin formue.
Ved indvielsen, efter søndagsgudstjenesten talte præsten, R. Andersen og skolelærer Nygård.
Det var også i 1920 Ødum Kirke, som den første landsbykirke i Danmark fik orgel, men om det har været taget i brug før gudstjenesten denne søndag vides ikke.

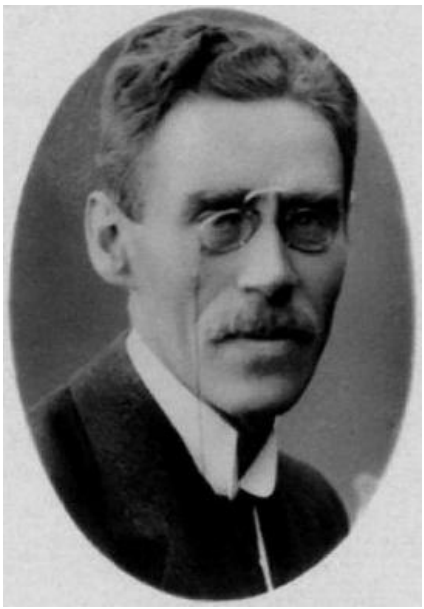

Præst Rasmus Andersen



Lærer Peter Nygård

Om præsten kom til at fortale sig, eller det er sådan den dag i dag, ved jeg ikke, men han afslørede, at genforeningsstenen værnes og vedligeholdes af menighedsrådet, og om det er menighedsrådet, der har stået bag de gange stenen er flyttet, er uvist.
På et tidspunkt er stenen blevet flyttet fra præstegårdshaven og ned i et lille anlæg, som blev lavet til stenen i haven ved brødudsalget på hjørnet af Hovedvejen og Ødumvej.



Her ses genforeningsstenen, som ses til højre, i det lille anlæg i haven til Ødumvej 31.
Der var indgang til anlægget af en lille flisegang ud til hovedvejen.
På pladsen var en bænk, hvorpå man kunne sidde og mindes.
Genforeningsstenen er senere blevet flyttet op på plænen ved forsamlingshuset, hvor den står i dag, men kan nogen huske hvornår? Kigger vi på gamle luftfotos af Ødum, er det formodentligt sidst i 70-erne.
Nu er fundamentet fra 1920 jo formodentligt slået i stykker, og den indmurede flaske med det gamle dokument er jo desværre nok gået tabt, men det ved vel ingen.



Her er Genforeningsstenen i dag, her gemt bag Ødum Torv.

I november 2018, i forbindelse med genforeningen i 2020, udtalte kulturministeren, dengang Mette Bock, at alle 650 genforeningssten og mindesmærker over Genforeningen skal fredes.

Om Genforeningsstenen i Hadbjerg

Et par år efter at Ødum havde rejst en Genforeningssten, var der en større kreds af driftige borgere i Hadbjerg, der besluttede, at man også i Hadbjerg skulle have en genforeningssten for at mindes Genforeningen 1920.
I min søgning om oplysninger om Genforeningsstenen, fortalte Herluf Nydam, som er formand i Hadsten Lokalarkiv, at Henning Pedersen, Hadbjerggård, havde skrevet om Genforeningsstenen, og jeg fik en kopi af Hennings historie om stenen. Jeg har talt med Henning Pedersen, som har sagt god for, at jeg refererer fra teksten her i Høst.



Her Genforeningssten som blev rejst omkring 1922

Henning Pedersen skriver, at det var gårdejer Søren Kock Winther og en medhjælper ved navn Frederik og Tømrermester Georg Pedersen, der hentede stenen fra en mark i Nielstrup/Voldum-området og fik den transporteret til Hadbjerg på en arbejdsvogn med et par store heste foran.

Det må have været noget af en kraftpræstation at tumle rundt med så store sten, og man kan jo kun gisne om, hvordan de har fået stenen op og ned af vognen og sat på plads.
Det har jo nok ikke været Søren Kock Winther, hans medhjælper og tømrermesteren der har knoklet med stenen alene, men formodentligt også flere af byens borgere.
Også her i Hadbjerg, som i Ødum, må man formode at præsten og førstelæreren har haft en finger med i spillet, og har nok også her sagt et par ord, men ingen ved det.

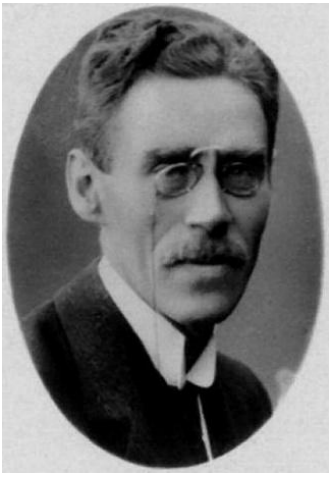

Pastor-Provst R Andersen



Førstelærer HC Henriksen

Det fortælles, at få år før Søren Kock Winther døde, malede han stenen op, da han følte noget for den sten.
Søren Koch Winther var født i 1898 og døde 3. september 1987, og er begravet i Hadbjerg.

Henning Pedersen fortsætter, at der hvor stenen står, og hvor der nu er parkeringsplads, var der tidligere branddam, og i bunden af dammen var en kilde (måske en hellig kilde, og kilden har måske været årsag til at kirken er placeret der, og ikke oppe på bakken hvor landsbyen lå.)
Branddammen blev sandsynligvis slettet kort tid før genforeningen blev rejst, og erstattet af en stor støbt beholder. (Måske ved nogen om den er der endnu) Imellem kirkegårdsmuren og branddammen lå tidligere et langt smalt hus, vistnok en kirkelade, hvor tiendekornet blev opbevaret. (en kirkelade er ”en lade til opbevaring af tiendekorn”, og tiendekorn er ”korn der gives eller modtages som afgift”, eller rettere sagt, løn til præsten)
Kirkeladen blev senere lavet om til tre små boliger, hvor sognets fattige kunne bo.
Både ved folketællingerne i 1901 og 1906, her kaldet Kirkehuset, er huset beboet af 3 familier/enker som levede af alderdomsforsørgelse eller fattighjælp.

17:8

I 1906 boede Kirstine i en af boligerne med 4 børn, fik privat understøttelse og derudover gik ud som vaskekone, det har været hårde tider.
En anden af beboerne hed Peter Ole, var daglejer ved landbruget, og boede der med sin hustru og 7 børn.
Hvornår huset er brækket ned, kan jeg ikke finde ud af, men ved folketællingen 1916 ser det ikke ud til at eksistere længere.

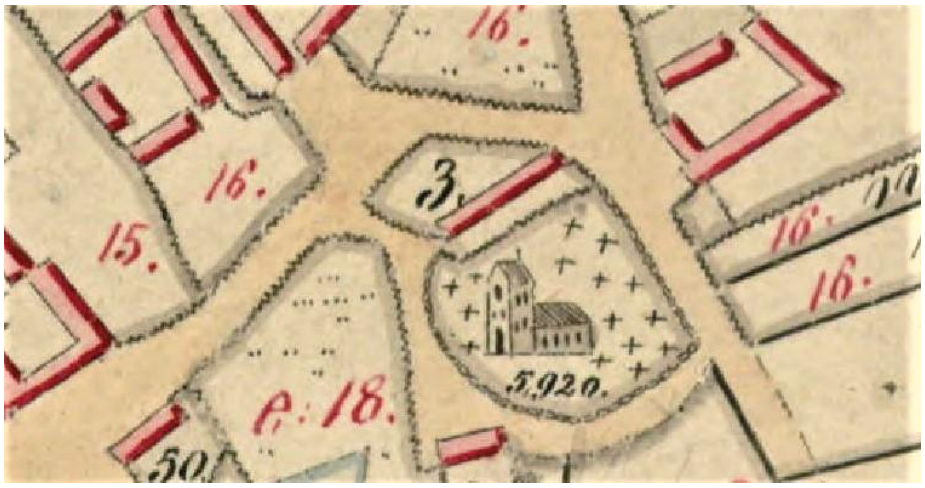

Her ser vi kirkeladen på matr. 3

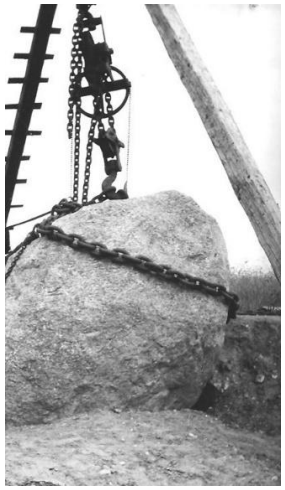
Det må være sådan de har hånteret stenen.

I 1989 skrev Svend Pedersen fra Hadbjerg om Hadbjerg kirke, og her har han også hentet oplysninger i Genforeningsmærkernes historie, som Johannes Vejlager, Kolding, udgav i 1939.
På grundlag af spørgeskemaer, som dengang var udsendt til kommuner, institutioner m.v. indsamlede Vejlager oplysninger om Genforeningensstenene, men fik ingen tilbagemelding fra Hadbjerg.
Svend Pedersen skriver, at han har talt med en byens gamle beboere, som kunne huske, at han som
18-20-årig (det må havde været Frederik) havde hjulpet til med at hente stenen sammen med den lokale tømrer, men havde ingen erindring om, hvem der havde taget initiativ til at rejse stenen, og mente heller ikke der havde været holdt nogen indvielse.
I dagene 9-12 juni, skulle fejringen af genforeningen været på sit højeste, da det så er 100 år siden, at Kong Christian X red på sin hvide hest ind i det genvundne Sønderjylland, Dronningen og andre medlemmer af kongehuset skulle havde besøgt grænselandet, og fejringen skulle have været i gang rigtig mange steder.

16 MIL-stenen der blev væk.

Jeg er faldet over en efterlysning, i bladet TRAFIK & VEJE, fra 2009, hvor 16 MIL-stenen, som stod mellem Ødum og Hadbjerg, efterlyses uden resultat, og efterlysningen har senere været bragt i Kort- og Landmålingsteknikernes blad, Målebladet, også uden resultat, så væk er den.
Jeg har haft kontakt til Milestensgruppen, i Dansk Vejhistorisk Selskab, og her mener man, at stenen er forsvundet i forbindelse med etablering af motorvejen, hvor den krydser hovedvejen.



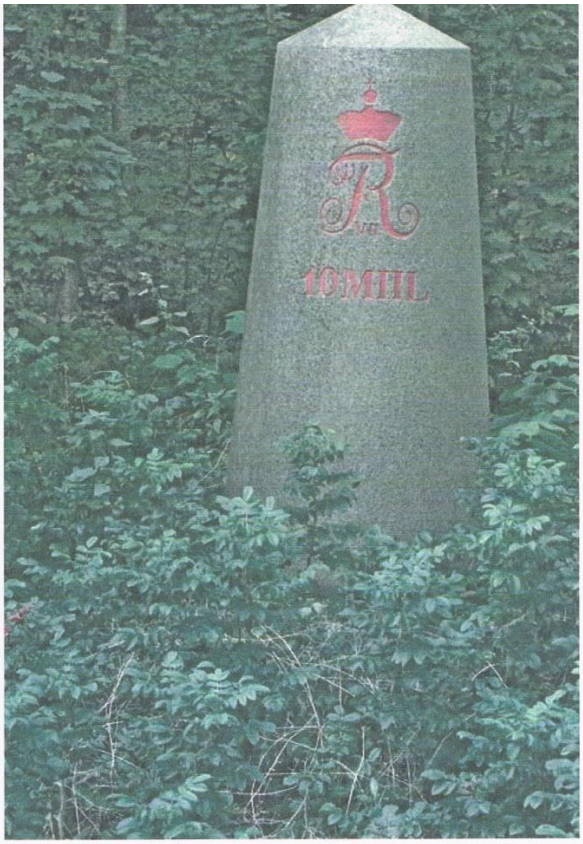

Figur 1. Midtvejs mellem Århus og Randers stod der for 20 år siden en stor flot milesten med FR VII-initialer og 16 MIL svarende til denne 10-milesten på strækningen Horsens-Skanderborg. Hvor er den nu? Den stod på det sted, hvor Den østjyske Motorvej krydser den gamle hovedvej 10. Foto: C. J. Hansen.

Dansk Vejhistorisk Selskabs kort der viser placeringen og her billedet som er vist i bladet hvor stenen er efterlyst.

Milestenene og de gamle kilometersten er beskyttet iht. Museumsloven og må derfor ikke flyttes eller ændres uden godkendelse fra Slots- og Kulturstyrelsen, så hvem ved om nogen har røde ører, og ved hvor stenen er.
Og hvorfor så lige 16 MIL på det sted, og hvorfra? ja det har jeg gravet lidt i, og det er fra Koldinghus.
Ved Forordningen om mål og vægt, af 1. maj 1683 blev en dansk mil fastsat til 4000 favne á 3 alen á 2 fod.
Ophavsmanden var den berømte astronom, ingeniør og politidirektør i København, Ole Rømer.

17:10

Da metersystemet blev indført i Danmark i 1907 blev en mil fastsat til, helt præcist 7.532,48 m. Længden på en mil varierer meget fra land til land, f.eks. i Norge og Sverige er en mil 10 km og i England er en mil 1609 m. Verden over varierer det fra 1 til 11 km.
I Randers lige før Randersbro står en 18 MIL sten, og i 1624 var det endestation for en postrute i det ordnede postvæsen, der dengang blev oprettet af kong Christian IV, og gik fra det kongelige slot Koldinghus over Vejle, Horsens, Skanderborg, Århus og endte i Jyllands dengang vigtigste by, Randers.
Der afgik dengang post to gange om ugen. I 1700tallet startede en daglig rute mellem Århus og Randers og gik ad Røved vej over Astrup og Rud Kirke.
I Spørring var der diligencestald ved kroen, og der kunne afleveres post, folk kunne få noget at spise og hestene kunne få et hvil eller blive skiftet med friske heste.
Når vi tager turen mellem Århus og Randers er de fleste milesten bevaret, ca. 1 km nord for Lisbjerg ser vi 14½ MIL stenen, lidt nord for Trige 15 MIL stenen og i Spørring har 15½ MIL stenen stået inde i byen ved kirkegårdsmuren, men er nu flyttet ud til hovedvejen og står lidt syd for Grundførvejen.



Her ses 16½ MIL stenen i Hallendrup



og her 17 MIL stenen i Askildrup.

Bemærk at helmilestenene er langt større end halv-milestenene.

16 MIL stenen, som er væk, stod op ad bakken, hvor motorvejen krydser hovedvejen, 16½ MIL stenen står ud for vindmøllerne i Hallendrup og på vej op til Askildrup af den gamle hovedvej står 17 MIL stenen i et lille anlæg.På venstre side af vejen ved Paderup 17½ MIL stenen og endelig ved krydset Århusvej og Grenåvej i Randers står 18 MIL stenen.

17:11





Her 17½ milstenen på Hadstenvejen i Paddeup og her 18 MIL stenen ved Randersbro.

Nok ikke mange af os bemærker milestene når vi suser afsted ud ad landevejen, men der skulle stå ca. 825 af dem rundt i Danmark, og prøv at lægge mærke til dem, det er imponerende når man tænker på, alt det arbejde der har været fra rå granitblok og til de har stået på deres plads, det må have været et knokkelarbejde.
Stenene er med kongens monogram, og dem der her er omtalt er med Frederik VII monogram, da han i 1842 begyndte at udskifte de gamle milesten som var af marmor, med de kegleformede granitsøjler som stadig står der. Frederik VII regerede fra 1808 til 1863.
Planen var, at arbejdet på Sjælland skulle være færdigt i 1846 og for Fyn og Jyllands vedkommende skulle arbejdet udføres i 1847 og 1848, men på grund af Treårskrigen, 1848 – 1851, som var borgerkrig i Slesvig, hvor nationalliberale slesvig-holstenere krævede Slesvig Holsten løsrevet fra Danmark.
Milestene er med forskellige monogrammer afhængig af hvor i Danmark man finder dem, på Sjælland er det Frederik V eller Christian VII der har sit monogram hugget ind i granitten selv om det var i Christian VIII og Frederik VII regeringstid de blev rejst.
Der er også meget forskel på, om de er fremme i lyset eller gemt i langt græs i en grøftekant.
Hvis interessen skulle være der kan man finde meget mere på Dansk Vejhistorisk Selskabs side på internettet.

17:12



Her ser vi Ole Rømert

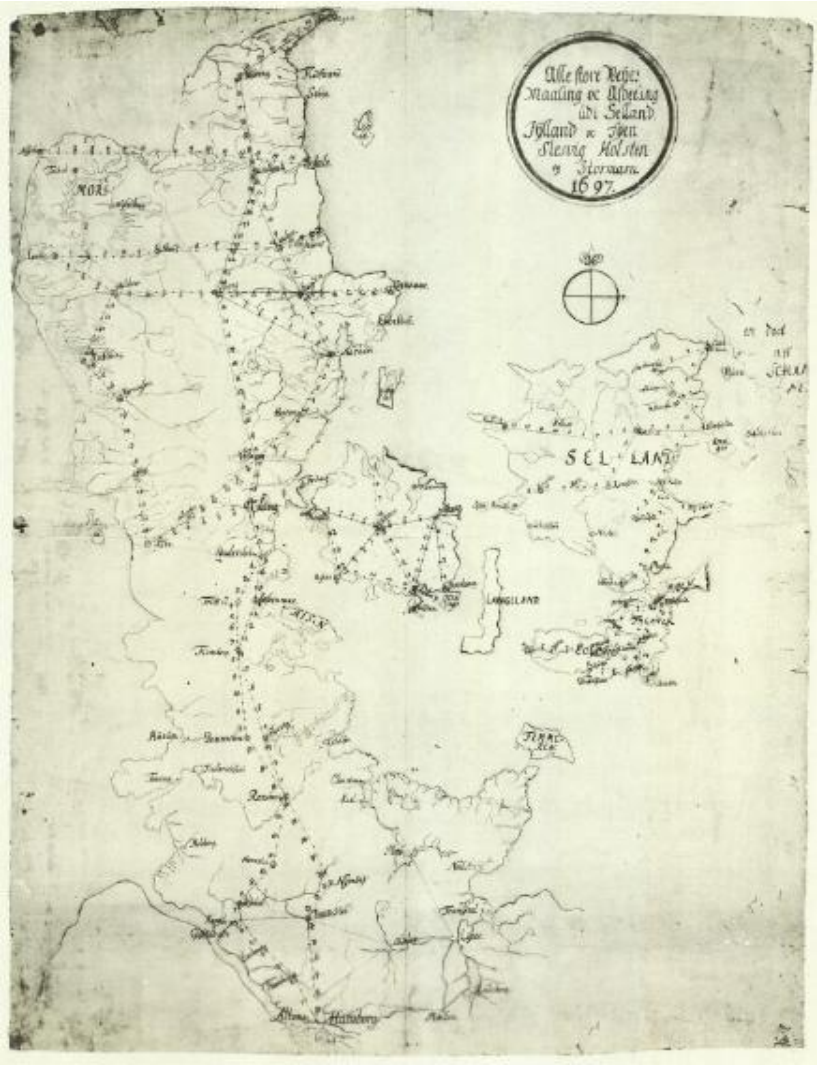

Ole Rømers kort over Danmark der viste, hvor stenene skulle stå. Bemærk hvor langt Danmark gik ned i Tyskland dengang.

En skam er det, at formodentlig ligyldighed er skyld i, at en sådan milesten bare forsvinder. Husker nogen at den stod der, og er det muligt, at nogen har et foto af den?

17:13

Motorvej og milesten

Motorvej og milesten har ikke meget med hinanden at gøre, og alligevel, da bygning af motorvejen mellem Århus og Randers formodentlig er skyld i, at 16 mil-stenen, som stod ved landevejen mellem Ødum og Hadbjerg, forsvandt dengang.

I en tidligere historie skrev jeg om ***16 mil-stenen der blev væk***, da jeg havde læst i bladet TRAFIK OG VEJE, at man efterlyste stenen, og i Milestensgruppen i Dansk Vejhistorisk Selskab, som jeg havde kontakt med, fortæller de, at der heller ikke findes billeder af stenen. Her i Høst efterlyste jeg, om nogen skulle have et billede, fra dengang stenen stod der.

For nylig modtog jeg en mail fra Lokalarkivet i Hadsten, at en mand i Kolding havde fundet min historie, og fortæller, at han har billede af stenen, så jeg har haft kontakt til Niels M. Veien i Kolding der har sendt mig dette billede.



Her ser vi 16-mil stenen som Niels K. Veien har Fotograferet.



Her på kortet ser vi, hvor stenen stod.

Niels K. Veien fortæller, at han formodentligt har fotograferet stenen i 1980erne, og han har fotograferet gennem 40 år, som har resulteret i, at han i 2020 udgav bogen,
”Langs Danske veje,Vejsten og udsigter fra Skagen til Bornholm”, en bog med 634 billeder og beskrivelse, som jeg har fået tilsendt, og som nu kommer ned på Lokalarkivet.

17:14

Milesten i Danmark, som der heldigvis er mange tilbage af, er fredede i henhold til Museumsloven og Kulturstyrelsen som tilsynsmyndighed. De var åbenbart ikke tilstede da 16-mil stenen forsvandt.
Jeg husker ikke om stenen er blevet flyttet i forbindelse med at Landevejen (Hovedvej 10) blev udvidet i 1956.



Her ser vi Hovedvej 10, 1950 hvor vejen ligger tæt op af Godthåb Mejeri.
Billederne er fra det Kgl. Biblioteks fotoservice.

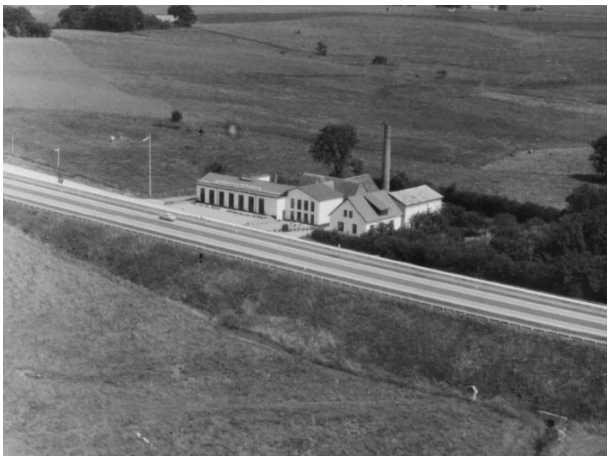

Her er den nye Hovedvej 10 i 1960erne. Milestenen må have stået lidt oppe af bakken.

Ja, det hjælper jo nok ikke at lede efter milestenen, men jeg var ude for at finde ud af, hvor den skulle have stået, så med bilens triptæller nulstillet ved 17-mil stenen, som står på bakken ved vejen fra Askildrup mod Ølst, og med retning mod Hadbjerg og Ødum, ja, så kommer man til stedet for 16-mil stenens placering 7.532,48 m (eller 1 mil) længere fremme, lige her før motorvejsbroen, hvor den krydser landevejen nord for Rosborg Møbler, og det passer fint med det gamle landkort.



Det er ca. her stenen skulle stå.

17:15

Og nu til motorvejen, mon ikke det var godt nok vi fik den, da der hver dag på motorvejen mellem Århus og Randers kører mellem 51000 og 54000 biler.
Motorvejsstrækningen blev åbnet i 1994, men længe før var man i gang med forberedelserne.



Noget af det første var at bygge broen som vi i kører over mellem Ødum og Selling.



Her et billede af den gamle vej mellem Ødum og Selling.



Her er de begyndt på jordarbejdet.



Her er det lige lidt før at asfalten kommer på.



Her det færdige resultat, motorvejen klar til åbning.



Her fra åbningsdagen i 1994, ved opkørslen til Ødumvej.

17:16

Autoværnet blev, da motorvejen blev bygget, etableret som et kabelautoværn (et autoværn med stålwire) men det kom frem, at et sådant autoværn var livsfarligt, da der op til 1994 havde været mange ulykker med biler, der var tørnet ind i kabelautoværnet med døden til følge, og da 429 km af 737 km motorveje, som Danmark dengang havde, var forsynet med kabelautoværn, besluttede Vejdirektoratet og folketinget, med Jan Trøjborg som trafikminister, at alle kabelautoværnene skulle udskiftes, så det hele blev rykket op, og det som vi kender, blev monteret.



Dengang syntes vi, at det var en voldsom bred vej, der havde ædt sig gennem landskabet, men nu er der optræk til, at den skal være endnu bredere, da der arbejdes på at udvide med et ekstra spor i hver retning, for man mener, at vi i 2030 vil komme op på et godt stykke over 55.000 biler i døgnet.

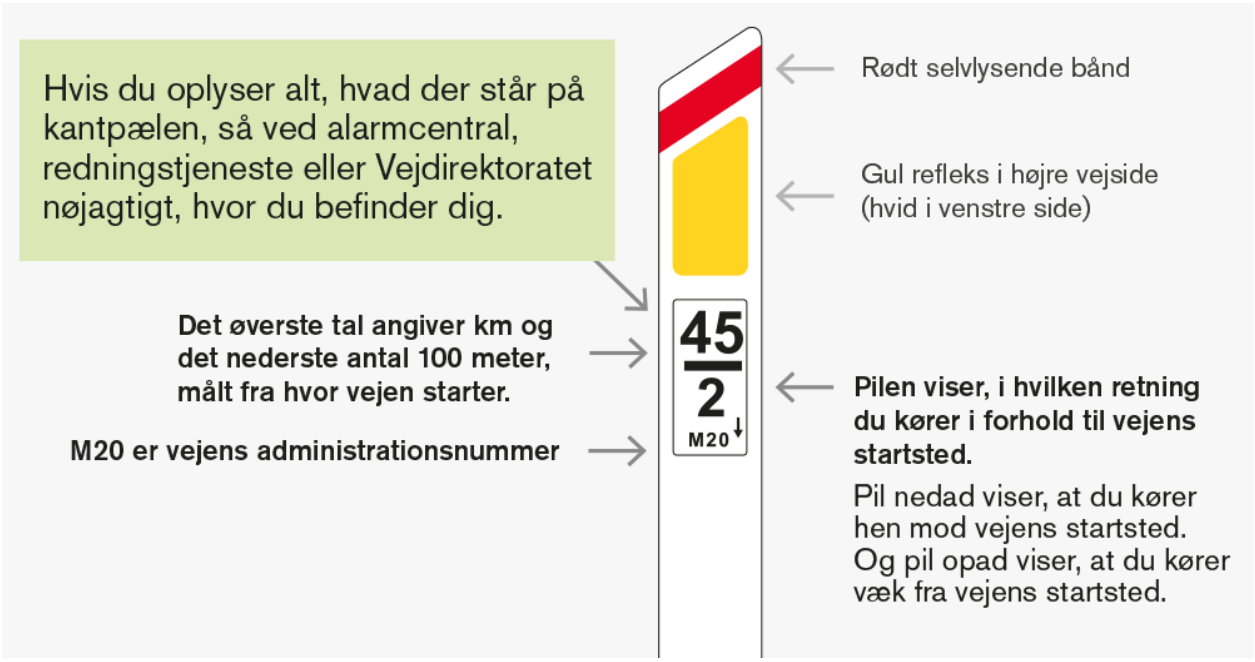

Nutidens ”milesten” af plastik, som vi nu møder for hver 100m på næsten alle veje, bemærk alle de oplysninger man får ved at se på de nye ”milesten”. (Vejnummer M20 er mellem Korsør og Køge.)

17:17

Milestenen er fundet.



Her ser vi den genfundne sten i god behold.

I tidligere historier, skrev jeg om ***"16 Mil-stenen der blev væk".***
Tilbage i 2009 skrev Trafik og Veje i deres blad at 16-mil-stenen mellem Ødum og Hadbjerg var væk, formodentligt i forbindelse med motorvejsbyggeriet, i begyndelsen af 90-erne, og efterlyste den i sommeren 2009 uden resultat.
I efteråret 2009, blev stenen efterlyst i Kort- og Landmålingsteknikernes blad "Målerbladet" også uden resultat.
Milestenene og de gamle kilometersten er beskyttet iht. Museumsloven, og må derfor ikke flyttes eller ændres uden forudgående godkendelse fra Slots- og Kulturstyrelsen.
Jeg har fået de mange oplysninger fra Milestensgruppen i Dansk Vejhistorisk Selskab.
I Høst, i maj 2023, skrev jeg om ***"Motorvej og Milesten"*** og fortalte her, at Niels K. Veien har udgivet bogen "Vejsten og udsigter fra Skagen til Bornholm", som han sendte mig et eksemplar af, og heri var billede af milestenen i begyndelsen af 70-erne. Bogen har jeg sendt på Lokalarkivet.

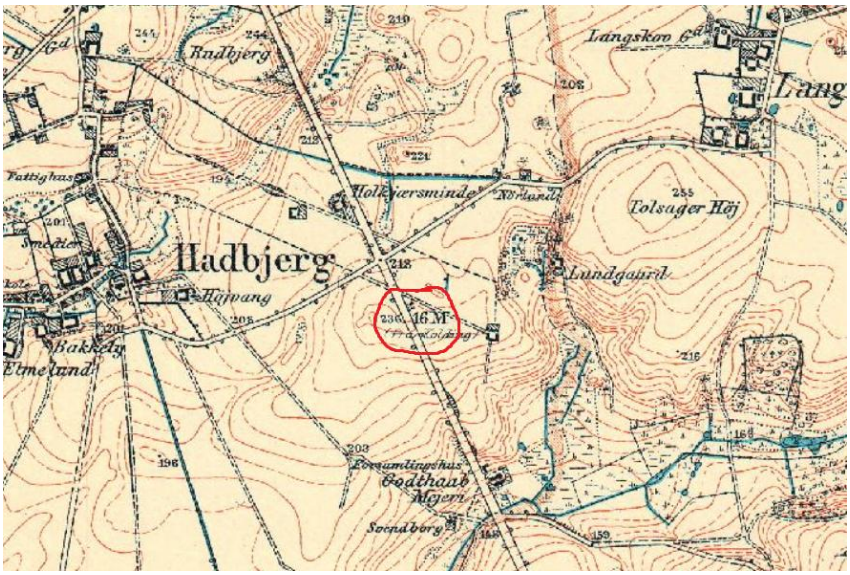

Her stod den nu genfundne 16-Milsten

17:18

I maj i 2024 modtog jeg en mail fra Milestensgruppen i Sønderborg, der fortæller, at stenen er fundet.
De skriver, at de har modtaget en mail fra en opmærksom privatperson, som har set den manglende
16-Milsten på Over Hadstenvej 78, og at den kan ses på Google Maps.
Milestensgruppen skriver til mig, at nu sørger de for, at oplysningerne bliver rapporteret til Slots- og Kulturstyrelsen, så den bliver registreret og forhåbentligt fredet, så den bliver bevaret.
De skriver også, at det undersøges, om det er muligt at flytte stenen tilbage til sin oprindelige plads mellem Ødum og Hadbjerg.
Det bliver spændende at følge med i.

Jeg har været ude at fotografere, og på det første billede vi ser, er det den gamle 16-Milstenen, som nu står i et bed, det må være ved en kontorbygning og værksteder, der vist nok har været Vejdirektoratets engang.
Jeg har sendt billederne til Milestensgruppen.



Sådan, med lidt manipulering, er 16-Milstenen tilbage på sin plads, mellem motorvejsbroen og vejen ind til Hadbjerg.

17:19



Milesten er afstandsmærker, som man tidligere opsatte langs hovedvejene, så vejfarende kunne følge med i, hvor langt de var kommet på rejsen.
De første milepæle blev opsat langs kongevejene i slutningen af 1500-tallet.
Ved Ole Rømers opmåling af de store danske veje 1697-1699 blev der opsat milepæle for hver kvarte mil.
Da Kong Frederik VII kom til, blev det påbegyndt at udskifte de gamle milepæle, med nye granitmilesten, som vi kender i dag, og vi må vel forvente, at den genfundne milesten har stået op ad hovedvejen indtil nogen er kommet til at fjerne den fredede sten i forbindelse med motorvejsbyggeriet.
På stenen ses Kong Frederik VII monogram. Kong Frederik VII var født 6/10 1808 og døde 15/11 1863. Han var konge fra 1848 til 1863.

Afsnit 18 18:1



Gå ikke over sporet, der kommer tog

Nogen af os kan huske ledvogterhusene i vores område, Hårvad og Hadsten.
Århus-Randers jernbanen blev indviet i 1862, og man har nok hurtigt indset, at der måtte folk til at sikre, at ingen kom til skade, når jernbanen skulle passeres, og ledvogterne og ledvogterhusene kom til.
Baneoverskæringen i Hårvad, blev i den tid, jeg kan huske tilbage, betjent af Frederik Christensen, som boede med sin familie i tjenesteboligen ved ledvogterhuset.
Ledvogterboligen og ledvogterhuset var en standardmodel, som Statsbanerne brugte, boligen på 42 m² og ledvogterhuset på 3 m².



Her ser vi baneoverskæringen fra Tåstrupsiden.



Her ses Frederik Christensen, hustruen Carla, datteren og Frederiks bror Anker.

I 60erne blev baneoverskæringen automatiseret, og huset stod tom et stykke tid, inden det blev fjernet, og der blev placeret en såkaldt relæstation.
Som de fleste nok husker, blev relæstationen udsat for groft hærværk, og sprængt i stumper og stykker den 6. nov. 2013 og overskæringen lukkedes, og hermed vejen mellem Tåstrup og Hår, i ca. fire måneder.
Baneoverskæringen i Hadsten har jo også været der i mere end 150 år, men det ledvogterhus som de fleste husker var af en mere moderne type, end den i Hårvad.



Her ses baneoverskæringen, set fra Søndergade og på billedet nederst ses ledvogterhuset, som er fjernet i 60erne, da vejen blev ført over Hadsten, og baneoverskæringen lukket.



Jeg har ikke kenskab til ledvogterne i Hadsten, men min svoger fortæller, at hans forælder fortalte om Bommelutmanden, som åbenbart var en kendt person i Hadsten, og ved lidt søgning på internettet, kommer da også en historie frem om ledvogteren der fik sit "øgenavn," helt tilbage i 20erne.
Hvad man skulle kunne for at blive ledvogter ved jeg ikke, men ledvogterne har fået udleveret bogen:
De Danske Statsbaner, Generaldirektoratet – Instruks for udførelse af ledbevogtning.
Heri er alt nøje beskrevet, f.eks. at sænkning af bommene skal ske i et jævnt tempo, og føres til ende uden afbrydelser. Blandt andet står her også, at bevogtningen ikke må overlades til andre, og der ikke må opholde sig andre personer i ledvogterhuset udover personalet. Bogen er på 40 sider og her er ikke noget overladt til tilfældighederne.
En kendt ledvogter, som jeg husker, er Fætter Frans, fra filmen "Fætrene på Torndal", fra 1973, hvor Axel Strøby er opfinder og ledvogter, det er måske herfra "den store ledvogtereksamen" stammer.



Fætter Frans er stolt af sit arbejde for banen, og kan derfor ikke gøre meget på gården, da han, som han siger " Jeg har jo togene" som kommer hele to gange om dagen, " Og så er der jo særtogene"

Herunder billeder af det som vi nu kender, hvor toget suser forbi i Hårvad, og den lukkede overskæring i Hadsten.





Historier fra det gamle Selling og Tåstrup

Forord:

Historierne fra Selling og Tåstrup er fra et omfattende materiale, som Doris Svendstrup er i besiddelse af, og som hun venligst har udlånt.

Materialet er en beskrivelse, udgivet af Niels Schjeldahl, købmandssøn fra Selling i 20erne, og er, som han skriver det ***"En uhøjtidelig og absolut uvidenskabelig beretning om fæstere, beboere og ejere af Selling- og Tåstrup gårde og huse",*** som han beretter om ud fra personlige erindringer, folketællinger, kirkebøger, lokalarkiv mv.
Materialet er fra 1996-1997 og omhandler hovedsageligt tiden fra år 1700 og frem til omkring 1950.

Jeg har talt med Niels Schjeldahl i telefon, og fået lov til at bruge materialet som grundlag for nogle fortællinger fra Selling og Tåstrup, som jeg vil fortælle ud fra materialet, samt det som jeg selv har oplevet og kender til.

Fæstere, fæstebonde på en fæstegård, som der omtales i materialet, var en gårdmand/husmand der havde indgået en kontrakt med en godsejer om at måtte have brugsretten over en gård, mod at svare afgift i form af naturalier, arbejdskraft eller/og penge.
Fæstevæsenet fandtes fra 1200 tallet frem til 1919, hvor det blev afskaffet ved lov.

Tåstrup by.

Tåstrup bestod, ud fra gamle kort, før i tiden af et par ejendomme mere end dem vi kender i dag, og som er nedrevet for mere end 100 år siden.

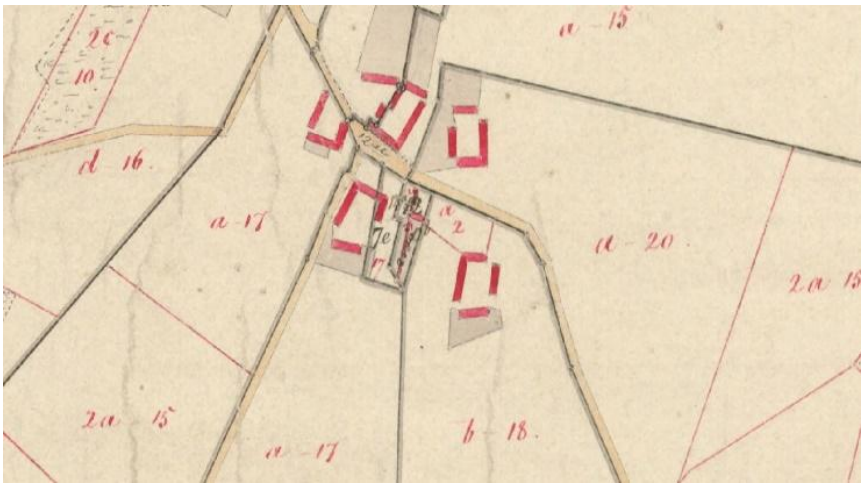

Kort over Tåstrup fra før 1908.

18:5

Tåstrup by i dag, med Tåstrup Nedergård og Tåstrup Overgård, Tåstrupgård og de to huse.

Når vi kommer kørende fra Selling, kommer vi først til **Tåstrup Nedergård**, Tåstrupvej 52, på høje side, lige neden for vejen til Hår.
I 1784 hedder fæsteren Frans Jensen, og var fæstebonde under Kollerup Gods. Han var i 1775 blevet gift med Maren Christiansdatter, som var blevet enke og stod tilbage med gården og 3 børn. Maren dør i 1804 og Frans døde i 1826. de fik ingen fælles børn.
Gården er blevet overtaget af Peter Mortensen, søn af Tåstrupgård, og frikøber gården fra Kollerup i 1807.
Ved folketællingen 1834 er det Peter Mortensen, som er gift med Mette Marie Christensdatter, og I tidsrummet 1802 – 1918 får de 9 børn, hvoraf de fleste dør som spæde, og den længstlevende dør som 13 årig. Mette Marie dør i januar 1844 og Peter dør i august 1844.
Gården havde han maj 44 solgt til Niels Jensen fra Galten, og han bliver i juni 1850 gift med Kirsten Rasmussen fra Astrup, de fik en datter. Niels Jensen dør i 1864 og Kirsten sælger gården til Rasmus Peter Laursen.
1906 er det Christian Johannes Blach, søn af J. Mollerup Blach, Tåstrupgård der overtager gården.
Af senere ejere er registreret Jens Anton Jensen, som ejede gården fra 1909 til 1918.
I august 1917 nedbrænder udlængerne.
Jeg har ikke fundet omtale af senere ejere, men en liste der viser, at fra 1918 til 1923 hedder ejeren Peter Pedersen, og fra 1923 til 1936 er det Jens Martin Sørensen der er ejer.
Frem til 1948, er det Aage Christensen der stod med gården, som den 15. februar 48 blev solgt til Frans Baden Jensen, der drev gården, og som jeg husker det til 70-80erne.



Gården som den så ud i Frans Badens tid, hvor jeg gennem mange år kom som smed. Jeg husker en episode, hvor roeskæreren gik i stykker, og jeg var kommet for at reparere den, men måtte have den med hjem på værkstedet. Dette var Frans Baden ikke tilfreds med, og da roeskæreren skulle trækkes ud af stalden, kom hunden i vejen, og Frans gav den sådan et los, at den røg over fodergangen. Både hunden og roeskæerren overlevede heldigvis.

Tåstrup Overgård, Tåstrupvej 54, gården lige oven for vejen til Hår, er registreret på Kollerups fæsteliste i 1801, og her hedder fæstebonden Anders Jensen Kok, der er blevet gift med Mette Rasmusdatter i 1783 i Ødum Kirke, og de får 7 børn. Gården frikøbes i 1807, og efter at

både Anders og Mette er døde overtager deres søn Jens Andersen gården. Det formodes at det er Jens Andersen der også ejer gården ovenfor, som ikke længere findes.
Jens bliver gift med Kirsten Sørensdatter, fra Røved i 1816, og de får 2 børn, inden hun dør i 1820.
Jens gifter sig igen med Inger Pedersdatter fra Todbjerg, og de får 6 børn.
Jens dør i april 1836 og Inger gifter sig igen i november med Peter Jensen Stær og de får 3 børn.
I 1866 sælger Peter til Jens Nielsen fra Foldby, gift med Bodil Marie Pedersen fra Tåstrup, og de får 3 børn.
Peter Jensen Stær bliver boende hos Jens og Bodil Marie da Inger døde samme år.
Efter at Jens døde og Bodil Marie, som døde i 1879 er det sønnen Peter Jensen der bliver gårdejer.
Han bliver gift med Elise Rasmussen fra Vitten og de får sammen 3 børn.
I 1931 er det Peter og Elises søn, Niels Karl Jensen der overtager gården og driver den frem til juli 1938, da Gustav Fogh køber gården. Gustav Fogh solgte, som jeg husker i 1970-80erne og flyttede i hus i Spørring. Efter hvad jeg ved, er jorden lagt ind under Haraldsmark.
Den nye ejer har fjernet alle avlsbygningerne, så i dag er der kun stuehuset og et udhus på stedet.



Som Tåstrup Overgård så ud i Gustav Fogs tid, stuehus og udhuse. Udhusene som nu erfjernet,som jeg husker, var bygningerne allerede meget forfaldne i de år, jeg kom på gården som smed. Jeg husker, at Gustav Fogh havde købt dæk fra en flyvemaskine, som vi fik monteret på hans gummivogn, dæk der var så kraftige, at vi ikke kunne se om der var luft i eller ej.

Tåstrupgård.

Tåstrupgård, Tåstrupvej 59, var fæstegård under Kollerup, og i 1784 var det Morten Nielsen der Var fæstereren, og han var i 1774 blevet gift i Ødum Kirke med Edel Sørensdatter, datter af Søren Pedersen, som før Morten var fæstebonde på Tåstrupgård.
De fik 3 børn og da Morten Nielsen døde i 1798 drev Edel gården videre sammen med sønnen Niels, som overtog gården i 1801, hvor han bliver gift med Karen Christensdatter, som er søster til Mette Marie på Tåstrup Nedergård.
Niels Mortensen frikøber gården fra Kollerup i 1807 og han og Karen får 3 børn.

Deres datter Kirsten Marie Nielsdatter, blev den 5. juli 1825 gift med Jørgen Mogensen Blach, hvis far var skovfoged og kromand under Frijsenborg.
I 1826 overtager Jørgen og Kirsten Marie Tåstrupgård, og bliver de første med familienavnet Blach På gården.
Han er en meget fremtrædende bonde og havde flere kommunale tillidshverv. Han blev valgt til Stænder-Deputeret (Medlem af de rådgivende stænderforsamlinger) for Nørrejyllands mindre landejendomsbesiddere, og han havde flere mærkesager hvor "han talte grevskaber, baronier og stamhuse midt imod"
Han ejede flere ejendomme gennem tiden, anlagde teglværk i Tåstrup og byggede Selling Mølle.
Jørgen Mogensen Blach og Kirsten Marie fik 9 børn, og Jørgen døde i 1866 men havde et par måneder før overdraget gården til Mollerup Jørgensen Blach.
I 1887 Nedbrænder udlængerne og Kirsten Marie dør i 1891.
Mollerup gifter sig med Karen Magrethe Buus, født i 1838 på Ødumgård og de får 6 børn.
I oktober 1902 overdrager han Tåstrupgård til Landbrugslærer Niels Foghsgaard Andersen på Ødum Landbrugsskole, som i juni i 1900 var blebet gift med deres datter, Anne Sofie Blach.
De fik 2 børn.
I perioden herefter er der ikke nogen oplysninger om ejerforholdene der er til at redegør for, her Nævnes blandt andet Laurits Blach, som var gift med Helene, og dør i 1919 og senere nævnes Ejner Mollerup Blach som ham der driver gården, formodentlig efter Laurits Blach, som var hans onkel. Ejner er gift med Ingeborg Sørensen, og de får 3 døtre. Ingeborg var fra Hadsten og datter af købmand H.E. Sørensen.
Det må være Ejner Mollerup Blach, som var medstifter af Ødum Tørrestation, i folkemunde kaldet Lucernemelsfabrikken, som lå på Ågårdsvej frem til 60erne, hvor den brændte, da ejet af Randers Korn.
Efter sigende forsøgte Blach at dyrke tobak på Tåstrupgård under krigen, og det blev tørret på fabrikken.
Om det blev en succes vides ikke.
Ejner Blach havde overtaget gården i 1946, men måtte allerede afstå gården i 1947 til Erik Blach på Stenalt, som herefter overdrog Tåstrupgård til sønnen, Jørgen Blach.
I 1955 sælges Tåstrupgård til Kirsa og Niels Christian Mørck, som flere af os kendte.
Fru Mørck var man Des med, og når jeg kom på gården, kunne hun aldrig huske hvad jeg hed, så når hun tiltalte mig, sagde hun altid "De der hr. Tobækmand" hun kunne da huske, at jeg kom fra Tobæk Mølle.
Tåstrupgård var en større gård, og havde dengang ca. 50 køer, ca. 50 ungkreaturer, plas til 10 heste, 20 søer og 600 slagtesvin. Mørck kom tit på smedeværkstedet, ofte med en møgspreder eller en aflæsser-vogn, hvor bundkæden under læsset var sprunget, og skulle repareres, og så måtte vi jo lige tømme vognen for et halv læs møg eller roer for at komme til, sådan var det dengang.

I 1978 er det sønnen Ole Steen Mørck der overtager efter forældrenes død.
Ole sælger flere år senereTåstrupgård til nye ejere, og dør kort herefter, alt for tidligt.
Tåstrupgård har gennem tiden været en Proprietærgård, en større gård, regnet efter tønder Hartkorn.
En bondegård havde op til 12 tønder Hartkorn, en proprietærgård havde mellem 12 og 23,5 tønder Hartkorn, og havde man derover kunne man betegne betriften som et gods.
Fra 1662 til 1903 var "tønder Hartkorn" det officielle grundlag for jordvurdering og for de derpå hvilende skatter. En enhed for værdien af landbrugsjord, regnet efter en kombination af jordens areal og ydeevne.



Tåstrupgård ca. 1910.
Rytteren skulle hedde Åge Jensen.



Tåstrupgård som der så ud fra havesiden, i 1996.

Tåstrupvej 58



Her et billde fra Niels Schjeldahls samling ca. 1996.

I 1877 sælger M. Black på Tåstrupgård 4 fag, matr. 12b, af det 8 fags dobbelthus, han er i besidelse af, til teglbrænder Rasmus Thomsen Borup, som boede i Tåstrup i forbindelse med det daværende teglværk. Rasmus var gift med Maren Olesdatter og kom fra Spørring. Parret fik 4 børn.
Huset er opført i 1850, det benævnes som stuehus i øst-vest samt svine og fåresti, som dog brænder i 1906. Black får huset på et auktionsskøde efter Jens Rasmussen som også formodentlig var ejer af den gård som ikke er her længere.
I de øvrige 4 fag, matr. 12a, er det Peter Sørensen Bruun og hustruen Anne Mette Jensen, fra Hadsten, som han var blevet gift med, også i 1877.
Huset har været handlet flere gange og flere navne som Søren Hougaard Jensen Krogh, Søren Peter Jensen, Niels Rasmussen Strunge Nielsen, Niels Goghsgaard, Kirsten Jensen, Johannes Schjeldahl, Kristen Peder Pedersen, Laurits Bernhart Bagger og Svend Åge Pedersen optræder.
I 50erne og i begyndelsen af 60erne kom jeg med mellemrum i huset, da jeg gik i skole med sønnen Ove.

Tåstrupvej 56
På grunden har der før ligget et gammelt 7 fags hus, som i 1855 var ejet af Henrik Wollenberg, der var betegnet som smed i Ødum.
Huset blev handlet et par gange, inden det i 1890 blev overtaget af grovsmed Bank Sørensen. Efter endnu en handel i 1892, køber Blach på Tåstrupgård huset i 1893, og det blev fodermesterbolig til gården. Som jeg husker det, var huset meget nedslidt, og brækkes ned sidst i 70erne. I 1980 opfører Tåstrupgård det nuværende hus på grunden.

18:10

Selling Mølle




Flot udsigt over Selling Mølle og Selling Hede en septemberdag i 2017.

Når man kører fra Selling mod Tåstrup går det nedad, til man når bunden af bakken, hvor man møder Selling Mølle og vejen op til Selling Hede.
Her i lavningen løber Spørring Å, som har sit udspring nord for Møllebakken ved Todbjerg, og løber via Spørring, snor sig videre forbi Selling Mølle og ud i Lilleåen, som igen ender i Gudenåen.
Et par hundrede meter før møllen får åen tilført både mere vand og mere kraft fra Astrup Bæk, som her løber ud i åen. Astrup bæk udspringer i engene om mod Astrup bag ved det gamle Godthåb Mejeri / Rosborg Møbler, og løber gennem mosen og i lavningen ved Tobæk Mølle og videre gennem engene til åen.




Åen med sine mange slyngninger, som allerede tog sin begyndelse i sidste istid. Når man kommer ned ad bakken, skal man lige over Møllebro.

Helt tæt op ad åen har man så bygget en vandmølle, Selling Mølle, Tåstrupvej 48, som blev opført af J.M. Blach, Tåstrupgård.
Da han byggede vandmøllen ved åen, har det jo nok været for at være selvforsynende med energi bl.a. til at male korn med, og også for at kunne male for de andre bønder i området, mod betaling.

18:11

Præcis hvornår, Selling Mølle blev bygget, er usikkert, men det må have været imellem 1826 og 1854, hvor Blach sælger Selling Mølle til Johannes Nerger, som samme år sælger til Jesper Kaae, der igen, inden for samme år, sælger til Michael Olesen, der kom fra Tørring og var gift med Sidsel Pedersen fra Granslev.
De har møllen frem til 1869, og de får i den periode 6 børn.
Søren Jensen er så blevet ejer, og det er hans datter Sophie og hendes mand Niels Peter Pedersen, der driver møllen. Det fortælles, at de havde 2 børn.
I 1879 bliver møllen igen solgt, denne gang til Anton Christensen fra Borup, og hustruen Maren Eriksen som var fra Lisbjerg, og de får også en del børn på møllen, nemlig 8.
I 1891 er ejeren A. Zacho, som dør 22. aug. 1894, 65 år gammel, og hans enke Maren Kirstine Sørensen får i 1896 skifteattest til møllen, som hun straks sælger til Søren Jensen Daugaard fra Nørager, en frisk ung mand på kun 23 år, og han bliver senere gift med Petra Johnsen fra Ørsted. Søren og Petra skulle, formentligt omkring århundredeskiftet, have anlagt et bageri i forbindelse med mølleriet.
I 1909 overgår møllen til I.P. Lorentzen, og igen i 1911 til Anders Christian Svendstrup, som driver møllen frem til 1919 og sælger så til P. Buhl i maj, der sælger til Christian Jensen i august, som så sælger møllen videre til Niels Eriksen i september.
Selling Mølle blev dengang foreviget på et postkort, som vi ser herunder.



Selling Mølle omkring 1915. Ved gavlen af udhuset ses bygningen med vandhjulet. Postkortet er i Kurt Villy Svendsens besiddelse.

18:12

Postkortet er blevet brugt som julekort, og skrevet af møllerparret Niels og Ellen Eriksen, sendt og den 23-12 1921 stemplet på Hadsten Postkontor, stilet til Gårdejer Christian Jensen, Hvolbæk, Skanderborg. Gad vide om det var den Chr. Jensen som Niels Eriksen købte møllen af, kortet var stilet til. Det fremgår, at i 1921 var der 2 tjenestekarle ansat på møllen.

Foruden ovenstående postkort er der også taget et foto af vandhjulet, som også er blevet til postkort, måske samtidig, og som ses herunder.
Kortet har for år tilbage været vist på Pingvinnyt, hvor man efterlyser oplysninger af de to børn på kortet.



Kortet her er også i Kurt Villy Svendsens besiddelse, og som han venligst har videregivet her til. Kortet er poststemplet d. 31-12 1916.

Niels Eriksen er mølleejer frem til 1924, hvor han sælger til Nicolaj Petersen, som åbenbart vil sætte mere skub i mølleriet, og 13-10 1927 havde han så en annonce i Hadsten Folkeblad.

18:13



Hvordan prisen har været i forhold til andre møllers pris, ved jeg ikke, men dengang har konkurrencen vel også været hård.
I Tobæk Mølle, kostede det 4 pund korn, for hver 100 pund korn, der blev malet.
Annoncen er også i Kurt Villy Svendsens besiddelse.

Ja, man fik meget for 50 øre dengang.
Nu ved vi jo ikke, om annoncen ikke har givet opmærksomhed nok, men det kom åbenbart til at gå dårligt for møllen, og Selling Mølle gik på tvangsauktion den 15- februar 1929.

Der bliver senere udstedt et fogedudlægsskøde til Immanuel Pedersen, som så i 1942 sælger møllen til Frans Baden Jensen fra Tåstrup, der driver den frem til 15. december 1948. Frans Baden havde jo købt Tåstrup Nedergård, også i 1948, og har måske ment, at det var nok med én gård.
Her må det så være Martin og Kirstine Salling, der køber Selling Mølle, og om møllen dengang var i drift, eller det kun var landbrugsdriften der var i gang, er usikkert, og hvornår mølledriften ophørte er også uklart.
Martin og Kirstine Salling boede på møllen frem til deres død først i 70erne.
Herefter var det sønnen Ejvind Salling, der var mølleejer frem til 1992, hvor han døde.
Familien er begravet i Ødum.
Herefter husker jeg, at der var strudsefarm på møllen, og her må historien om Selling Mølle slutte.



Selling Mølle 1996, fotograferet af Niels Schjeldahl.

18:14

Fortsættelsen af ”Historier fra det gamle Selling og Tåstrup” udgivet af Niels Schjeldahl i 1997, som kalder det ”En uhøjtidelig og absolut uvidenskabelig beretning om fæstere, beboere og ejere af Selling – og Tåstrup gårde og huse” fra omk. 1700 til 1950

Selling Hede




Her er udsigt til Selling Hede, set fra Selling-



Selling Hedevej med ejendommene Selling Hedevej 1,3,5,2 og 4

Den første ejendom vi kommer til, når vi kører op ad bakken nede fra Selling Mølle, er **Elleskovgård, Selling Hedevej 1.** Fotografirene af gårdene er taget af Niels Scheldahl i 1996.



Den 16-12 1904 udstedte W. Poulsen, som befuldmægtiget for Karen Marie Poulsen, skøde på matrikel nr. 5a til Niels Peter Pedersen, som startede ny ejendom på Selling Hede. Niels Peter Pedersen er søn af snedker Peter A. Andersen, som boede i Selling.
Niels Peter Pedersen er født 14-7 1879. Ved folketællingen i 1901 er Niels Peter som 22-årig registerert som snedker.
Den unge matrikelejer og snedker har jo nok hurtigt kastet sig ud i at bygge gården, for iflg. BBR registeret står gården færdig i 1906, og her er hans søster Magrethe og hans far også flyttet ind på ejendommen.
Den 1-12 1912 er gården registreret som en firelænget gård med stuehus, kostald, lade, hestestald og brændehus.
Niels Peters svigersøn, Peter Kusk, overtog senere ejendommen og drev den frem til 1944, hvor det var Karl Gertsen der kom til, og som drev gården frem til 1949, hvor Eivind Skovlund Sørensen overtog og drev den frem til 1955.
I 1955 overtager Harald Jørgensen og hustruen Birthe gården, og i 1978 overgår ejerskabet, iflg. Niels Scheldahls optegnelser, til datteren Benthe og svigersønnen Anders Pedersen.

Den næste gård hen ad vejen er **Jernkærgård, Selling Hedevej 3**, som er bygget i 1853, og er "Hedens" ældste gård, og formodentlig den ælste gård i hele Selling.
Da gården er registreret som bygget i 1853, har der formodentligt ligget en gård før den, for i 1801 beboes gården, matrikel nr. 14a af husmand og tømrer Niels Nielsen (Houmand) og hans hustru Anne Marie Danielsdatter. Han er 31 år og er søn af ejeren på Ebbestrup.
Hustruen dør i 1806 og han gifter sig samme år med Kirsten Jensdatter fra Voldum. De får 2 børn, og da Niels Nielsen dør i 1829, 57 år gammel, driver hustruen gården videre.
I 1834, står deres søn Jens, født i 1809, opført som boelsmand i Selling, og han får skøde på Jernkærgård den 4. juli i 1844, og hans mor står de følgende år registreret som aftægtskone på gården indtil sin død i 1848. Jens Nielsen er gift med Kirsten Terkildsdatter fra Ølst, og de får i perioden 1832 til 1847, 6 børn. Stedet for de 6 børns fødsel er anført som "Jernkjerhuset". Deres dødsfald er ikke registreret i kirkebogen, så de kan være fraflyttet.



Her et billede af Jernkærgård fra 1996. Gården er opført i 1853, og der findes ikke oplysninger på, om det er Jens Nielsen, der har opført gården.

Den 4. februar 1869 får Jens Nielsen (33 år) skøde på Jernkærgård, han er født i Lading og er gift med Bodil
Marie Nielsen (22 år) som er fra Viby. I 1887 tilkøber han et englod ved banen, matr. nr. 10d.
I december 1887 overdrages gården til Morten Nielsen (48 år) fra Borum, og hans hustru Ane Nielsen (38 år) født i Tilst.
I januar 1891 får en hr. Christen Pedersen udlægsskøde på gården, som han i juni 1892 overdrager til Laurs Søren Pedersen fra Skader.
Senere ejere kan nævnes Frederik Nielsen, ejer fra 1904 til 1905, Niels Chr. Karup og hustru Helene Nielsine Rasmussen, ejere fra 1905 til 1906, Frederik Jørgen Eriksen, ejer fra 1906 til 1907, Peter Madsen, ejer fra 1907 til 1916 og Peter Martin J. Bager fra 1916 til 1959, hvor Birta og Poul Funk køber og driver Jernkærgård videre. Begge er nu døde, ejerforholdene herefter kender jeg ikke.

Skråt overfor ligger **Bækagergård, Selling Hedevej 2,** som vi ser på billedet herunder.



Den 14. juni 1913 udsteder Wincents Poulsen fra Selling skøde på en parcel af matr. 6a, beliggende på Selling Hede til sønnen Viggo Poulsen, og der bliver endvidere købt et engareal.
Iflg. det offentlige BBR register er gården opført i 1912, så om den har været klar til indflytning da Viggo overtager den, er uvist.
I april i 1918 sælger han til Jens Ditlev, som allerede i maj 1919 sælger videre til Anders Christian Svendstrup og hustruen Birthine K. Sørensen som på det tidspunkt har 7 børn, og yderligere 2 kommer til.
Gården blev i 1951 overtaget af Birthe og Henry Svendstrup og A. C. Svendstrup boede hos dem til sin død i 1962.
I 1991 døde Henry Svendstrup og i 1993 blev gården solgt.
Birthe Svendstrup flyttede til Selling, og er nu også borte.

Næste gård på vejen er **Selling Hedevej 5, Sønderskovgård**, opført i 1915 iflg. BBR registeret!



Den 12-12 1905 sælger A.P. Fisker i Selling en paracel i Selling Hede til Andreas Svendsen, som opfører en gård, der får matr. 7c og navnet ”Sdr. Skovgaard”.
Svendsen sælger gården i 1908 til Christian Nielsen, som i 1916 sælger videre til A. Jensen og J. Schøler.
Allerede i 1919 sælges gården til Hans Gothart Nielsen, som ejer gården frem til 1924, hvor han sælger til Magnus Sørensen, som i 1933 begærer akkord. *(En akkord, der var stadfæstet ved skifteretten medførte, at akkorden havde virkning for alle skyldernes kreditorer, der havde krav omfattet af akkorden.)*
Ved et fogedudlægsskøde i 1934 overtages Sønderskovgård af Ole R. Bach, som er gift med Gerda, der dør i 1971. Ole Bach dør i februar 1993, og begge er begravet i Ødum.
Gården overtages samme år af Per og Charlotte Spanner.

Længst ude ligger Selling Hedevej 4, matr. nr. 8a, som den 10-10 1910 sælges til Johannes Marius Christensen, der her opretter en ny ejendom.
Hvilke bygninger der har været her dengang, har Niels Scheldahl ikke kunnet berette om, men iflg. det offentlige register, har der været en bygning der, som er opført i 1850.
Han sælger gården i september 1912 til Niels Peter Karl Madsen, Gødvad, som allerede i juni 1915 sælger til Niels Jacobsen. Det må have været Niels Jacobsen der byggede stuehuset, da det er bygget i 1917.
Om det er her, gården har fået sit navn Frydensvang vides ikke.
I 1964 sælges gården til hans datter Inger, som er gift med Knud Horn Rasmussen.
Det videre forløb for Frydensvang kendes ikke.



Frydensvang, Selling Hedevej 4.

18:19

Min fortsættelse af ”Historier fra det gamle Selling og Tåstrup” udgivet af Niels Schjeldahl i 1997, som kalder det ” En uhøjtidelig og absolut uvidenskabelig beretning om fæstere, beboere og ejere af Selling- og Tåstrup gårde og huse” fra omk. 1700 til 1950.
Niels Schjeldahls optegnelser er meget omfattende og derfor her viderefortolket i en light-udgave, samt med egne tilføjelser.

Huse og gård 2 i Selling By, vi starter nederst i byen, vel omtrent hvor forsamlingshuset, Tåstrupvej 43 og 47 er i dag.
Da der før i tiden ikke var gadenavne og husnumre, har Niels Schjeldahl givet gårdene numre efter et kort fra den tid.

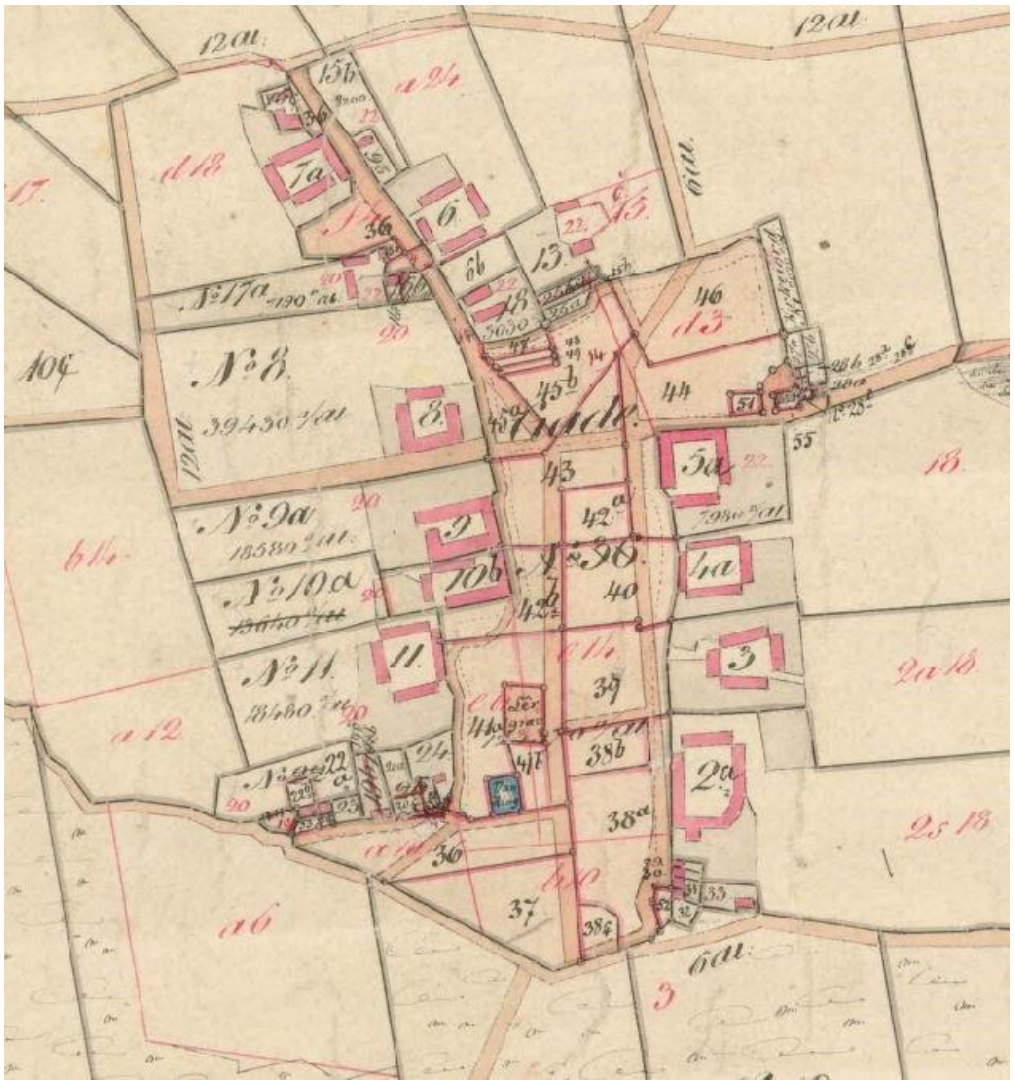

Her med de numre som Niels S. har videreført i beretningen om huse og gårde i Selling.

18:20

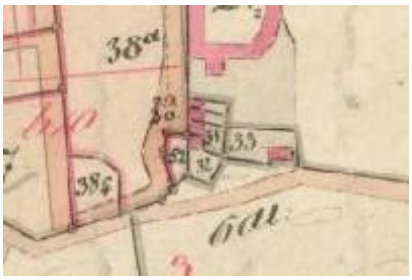

Nederst i byen var der 5 små matrikler, nr. 29-30-31-32 og 33

Matr.nr. 29 var et 3-fags hus. Ved en matrikelregulering i 1844 ejes huset af daglejer, Hans Pedersen, som var født i Hadbjerg i 1804.
Han dør i 1846, og hans arvinger sælger huset i februar 1847 til Frederik Pedersen, som også var født i Hadbjerg i 1808, og var formodentlig Hans' bror, som var indsidder *(lejer)* i huset i 1845 med et barn, så der må havde været trængsel i det lille hus.
Frederik var i marts, i 1844 blevet gift med Kirsten Andersdatter, som var fra Selling og født i august 1815.
Peter Jensen som ejede Selling Gård (Gård nr. 2) køber huset i 1875. Huset er nedrevet.

Matr.nr. 30, var nabohus til ovennævnte. Hvornår huset stammede fra er ukendt, men det blev i april 1810 solgt af snedker Stephen Jensen til skomager Christen Frandsen, som var 30 år, og får 9 børn med to hustruer. Han betegnes senere som daglejer, og må have solgt huset 1855 eller før, for i 1855 betegnes han som indsidder og fattiglem, og det kan tænkes, at det måske er kommunen der har overtaget huset. Han dør i september 1879.
Huset lå – iflg. brandforsikringsprotokollen kun ¼ alen (ca. 16 cm) fra matr.nr. 31. Huset er nedrevet.

Matr.nr. 31 var "Fattighuset", og i Skødeprotokollen står der kun anført, "Skal tilhøre fattigvæsenet."
Hvornår huset er fra eller hvem der har boet der gennem tiden, har Niels Schjeldahl ikke kunnet berette om, men ifølge folketællingen 1880 boede der en Karl Frederik Lauritsen og hans hustru, Marie Kjerstine samt Søren Knudsen og hans hustru, Birthe Marie. Der er noteret at de lever af fattigunderstøttelse.
Niels S. fortæller, at i hans barndom boede der en lille ældre, ret korpulent dame i den ene halvdel af huset, og fortæller videre, at hun blev kaldt "Smækmås" på grund af hendes kokette vrikken med en vis legemsdel. En dag hun kom i hans fars forretning, købmandsforretningen, gik naturen over optugtelsen (*opdraget strengt, iflg. ordbogen)* for mig, skriver Niels Schjeldahl, da han stod og mumlede, "Smækmås-Smækmås-Smækmås - - - " hvilket hun næppe kunne undgå at høre. Nils S. blev herefter grundigt belært af hans mor, slutter han.
Fattighuset er nedrevet, formodentligt i slutningen af 50erne eller begyndelsen af 60erne, mener jeg at kunne huske.

18:21

Matr.nr. 32 var beliggende helt nederst hvor vejen drejer, og var et 8-fags hus, det største af de fire huse. Hvornår huset er bygget vides ikke.
I december 1844 sælger Peter Jørgensen huset til daglejer Knud Nielsen, som er 44 år og kommer fra Linaa. I folketællingen 1840 bor Peter Jørgensen ikke på stedet, men det gør tilsyneladende en enke, Johanne Margrethe Leutholt, samt en anden enke, Dorthe Marie Viladsdatter, 38 år, og hendes søn, Carl Frederik Lorentzen, født i marts 1826, som uægte (*uægte fordi de ikke var gift)* søn af Lorentz Andersen, men Dorthe Marie og Lorentz Andersen bliver gift i Ødum Kirke i maj 1826.
Den 27. juni 1887 overtager Peter Sørensen Volle ejendommen ved udlæg, og den sælges samme dag til Rasmus Olsen, som er ejer af gård 13. (i dag Tåstrupvej 24)
Han sælger i december 1874 huset til skrædder Terkild Peter Christensen, født 1845 i Spørring, og som i 1874 var blevet gift med væverske Ane Magrethe Pedersen, født i september 1849 i Selling, datter af naboen, Peter Nielsen i "baghuset", som var sammenbygget med huset her. På gamle tegninger vist som matr. 33.
De får i perioden 1874 til 1883 fire børn, og sælger senere huset og flytter fra Selling.
I november 1893 er det staldkarl på Tåstrupgård, Christian Rosgaard, født 1865 i Hammerum, og hans hustru Joline Marie Christiansen, født i 1869 i Hadbjerg, og som han blev gift med i 1893, der er ejere af matriklen, og de får tilsammen 6 børn.

Iflg. brandforsikringsprotokollen har ejendommen i 1874 bestået af et stuehus, beliggende øst-vest, og i 1886 er der tilkommet et svinehus, nordvest for stuehuset.

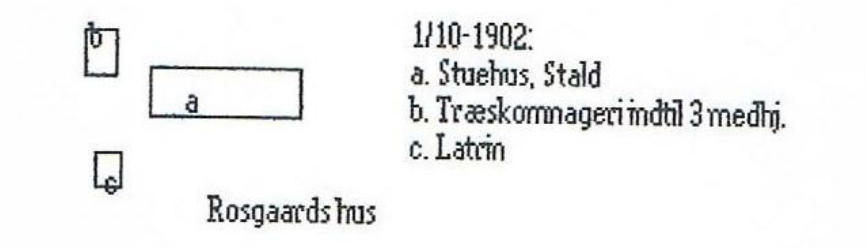

Skitse fra Brandforsikringsprotokol 1902

I 1902 er stuehuset udvidet med en stald, og svinehuset er omdannet til træskomageri for indtil 3 træskomagersvende, og sydvest for stuehuset er der tilkommet en latrin.
I 1903 køber Christian Rosgaard to matrikler (marker) henholdsvis af gård 13 og gård 5 (Tåstrupvej 17) beliggende syd for husene, hvor han drev landbrug, udover også at være træskomand.
Han klippede også byens børn, og kunne godt finde på at skræmme dem lidt med sin skarpe læderkniv. En gang gik det også galt, fortæller Niels Schjeldahl, da han kom til at snitte ham lidt i det ene øre, så blodet flød. Niels S. husker ikke om han efter den episode kom til en rigtig frisør.

18:22



Her ser vi Niels Schjeldahls billeder, som han fortæller er, at til venstre anes Træskomageriet og bagved ses gavlen af "Fattighuset" og til højre ses gavlen af nr. 33.
Christian Rosgaard var en virksom person, da han ud over træskomageri, landbrug og børneklipning, også kørte mælk fra Sellings bønder til Godthaab mejeri.
Christian Rosgaard døde den 12. juli 1953 og hans hustru Joline døde i 1961.
Ejendommen er nedrevet.

Matr.nr. 33 har været delvis sammenbygget med 32 og der står om huset, at det i 1804 sælges af Laurs Sørensen Kier, Sellinggård, til hjulmand Morten Nielsen, født i 1758. Ved folketællingen i 1801 boede han der allerede med 3 børn og svigermoderen Birthe Larsdatter, som også boede i huset ved folketællingen i
1787 som enke, og hos hende en dattersøn Niels på 2 år.

I 1819 sælger Morten Nielsen huset til skrædder Niels Nielsen, som dengang er 43 år gammel.
1846 sælger Niels Nielsen huset til væver Peter Nielsen som er fra Grundfør. Han er 29 år og gift med
Maren Larsdatter fra Hadsten, som er 26 år. I 1891 får svigersønnen Jens Peter Sørensen og datteren Elle Marie arveudlægsskøde på matr. 33, og de flytter senere ind i huset. Den 12-1 1905 får deres arvinger skødet på huset, og samme dag videresælges huset til Dorthe Marie Nielsen på Sellinggård.
I december 1914 køber Christian Rosgaard i matr.nr. 32 huset. Huset er nedrevet.

Gård 2, Sellinggård.

Iflg. Niels Schjeldahls beretning betegnes gård 2 som Sellinggård, senere beliggende Tåstrupvej 35, som nu delvis er nedrevet, gården der vises på matrikelkortet, lå hvor Selling Forsamlingshus nu ligger.



Gård med matr.nr. 2a

Gården var fæstegård under Kollerup. Gården nævnes første gang i 1735, hvor der dengang boede en Mogens Kjær, som døde i 1735 65 år gl. og Rasmus Kjær, som døde i 1765. I 1787 er det Søren Jensen Kjær, 50 år og enkemand, der bor der, hans hustru Ellen var død samme år og iflg. skifteforretningen var der ingen børn. Den 9. december 1798 bortfæstes gården til Laurs Sørensen, som i fæstebrevet er angivet til at være stiftssøn, formodentligt er der tale om Ellens brorsøn, som kan være adopteret af Søren Jensen Kjær.

Laurs Sørensen frikøber fæstegården i juni 1804 og bliver gift med Mariane Nielsdatter. Laurs og Mariane får 8 børn.

Søren Jensen Kjær nyder frem til sin død i 1912, hvor han dør 74 år gammel, ophold på gården sammen med hans anden kone, Mette Larsdatter, som dør i 1823 82 år gammel. Om hun er blevet boende efter Sørens død vides ikke.

Laurs Sørensens hustru Mariane dør kun 44 år gammel i 1820, og han indgår nyt ægteskab med Ane Marie Rasmusdatter fra Voldum, og de får 3 børn inden Laurs dør i 1825 kun 52 år gammel.

I marts 1826 gifter Ane Marie sig med Niels Olsen, som er 31 år og er fra Gerning ved Viborg. Niels Olsen overtager gården ved et skrifteudlæg i september 1826, og Ane og Niels får 7 børn, og den 5. november 1856 dør Ane.

I 1860 bliver deres yngste datter, Dorthe Marie Nielsen, som er 20 år, gift i Ødum Kirke med Peter Jensen Møller, 31 år, fra Tobæk Mølle, og i januar 1861 får han skødet på gården. Niels Olsen forbliver som aftægtsmand på gården, og dør 81 år gl. i 1876.

Dorthe Marie og Peter Jensen Møller får en datter Ane Marie Jensen i april 1861.

Peter dør 23-12 1902, men først i maj 1907 får hans hustru, Dorthe Marie, arveudlægsskøde på gården, som hun ejer frem til sin død i august 1911.

18:24

Det må havde været i Peter Jensens Møllers tid, at Sellinggård er flyttet til sin nuværende adresse, da bygningerne her er opført 1864, iflg. BBR-registeret, men der er ingen oplysninger herom i Niels Schjeldahls optegnelser. Hvornår gård 2a er fjernet, er usikkert.

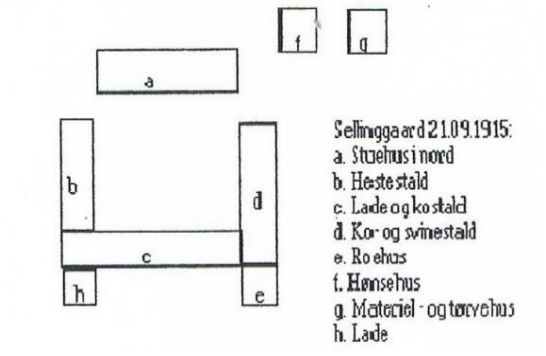

Sellinggård 1915, i dag er der kun stuehuset tilbage.

Datteren, Ane Marie Jensen, forbliver ugift og overtager Sellinggård efter sin mor i 1912, som hun driver med en bestyrer, Jens Jensen Grosen.

I december 1924 tinglyses skifteudskrift som adkomst for hendes arvinger.

I 1929 får Thomas Thomsen skøde på gården, senere omkommer Thomas ved en bilulykke. Og gården forpagtes af Peter Ludvigsen, der var nevø af Thomas Thomsen. I marts får hans enke Ingeborg Thomsen, arveudlægsskøde på gården, som hun allerede samme år skøder videre til Peter Ludvigsen, født i 1898 i Københoved i Sønderjylland, gift med Marie Müller, født i 1899 i Højrup. Peter Ludvigsen dør i 1974 og hustruen, Marie Müller Ludvigsen i 1997.

Til Sellinggård hørte et fodermesterhus, Tåstrupvej 49, som første gang nævnes i brandforsikringsprotokollen i 1916.

I Niels Schjeldahls barndom boede fodermester Jens P. Fischer Nielsen her, og som var gift med Christian Rosgaards datter Sigrid Kirstine.

Sønnen Axel Ludvigsen, født 1930, bliver i 1954 gift med Bodil, som var født på Granslev Møllegård, og umiddelbart efter overtager de den fædrene gård, Sellinggård, som de drev som et driftigt landbrug med karle og tjenestepiger. Axel og Bodil Ludvigsen, var ejere frem til 1990, og i den periode påbegyndes udstykningen af de mange villagrunde fra Sellinggårds jorde.



Niels Schjeldahls billede fra 1997 af den resterende del af Sellinggård.

Gård 3, 4 og 5

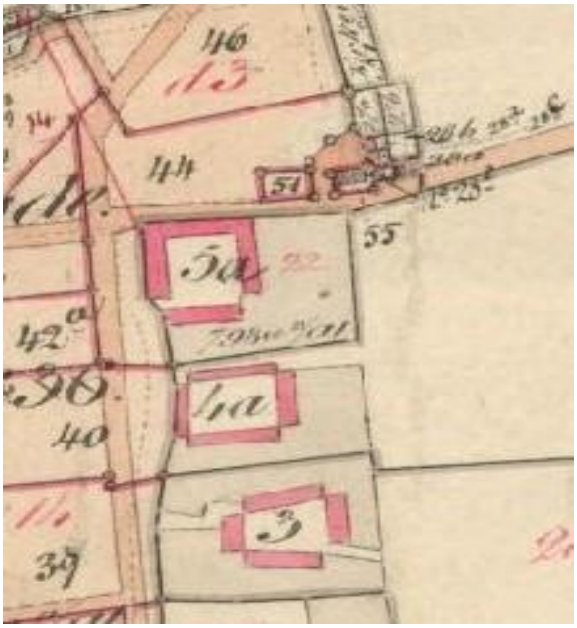

Her et kortudsnit der viser gårdenes placering.

På **Gård 3**, Tåstrupvej 23, står Jens Nielsen i 1787 opført som fæstebonde under Kollerup, som han har overtaget fæstebrev på efter sin far. Jens Nielsen var født på gården i december 1760. Ifølge Niels Schjeldahls optegnelser er der usikkerhed om Jens Nielsens forældre, men Jens skulle være ud af en søskendeflok på ca. 8, og Niels Schjeldahl mener at kunne fastslå, at Jens Nielsens forældre var Niels Mortensen, gift med Anna Lausdatter som dør i 1782, 61 år gammel, og faderen Niels Mortensen indgår 68 år gammelt nyt ægteskab i 1786 med Maren Jensdatter på 66 der havde 2 ægteskaber bag sig.
Til gården var der blevet opført et 4-fagshus til fri beboelse i faderens levetid.
Niels Mortensen dør i 1788 og Maren dør i 1793.
Jens Nielsen var i 1783 blevet gift med Anne Sørensdatter på 19 år og de får datteren Anne Jensdatter, som i 1813 bliver gift med Jens Christiansen, Engholm i Ødum.
I 1788 dør Anne Sørensdatter fra mand og barn, og Jens indgår nyt ægteskab med Kirsten Petersdatter på 20 år, og de får tilsammen 7 børn. Jens Nielsen dør i 1811, kun 51 år gammel.
Kirsten Petersdatter frikøber fæstegården fra Kollerup 4. november 1812 og 2 år senere gifter hun sig med tjenestekarl Peter Mogensen fra Langskov.
Sønnen Niels Jensen, født 1790 på gården, bliver gift med Kirsten Lausdatter, født 1798 i Hadbjerg og i 1825 får de skødet på gården. Moderen Kirsten Petersdatter er aftægtskone på gården, og dør i 1837 70 år gammel. Peter Mogensen dør i 1824.
Niels Jensen og Kirsten Lausdatter har gården i en årrække og får 4 børn. Kirsten dør i 1859.I 1862 får deres yngste søn Mogens Nielsen skødet på gården. Mogens var født i 1836 og giftede sig i

1862 med Inger Marie Olesen, født i 1843 i Selling, datter fra gård 5, og i august 1866 får de sønnen Niels Mortensen Nielsen.
Niels Jensen er aftægtsmand på gården frem til sin død i 1871, hvor han er 80 år gammel.
Mogens Nielsen bor der stadig i 1901, men sønnen Niels har fået skødet på gården i 1896 er blevet gift med Ane Laursen fra Sandby.

Mogens Nielsen er opført som sognefoged med selvstændig husstand i et hus, som han har bygget på matr. 39 overfor gården.
I 1909 sælges gården til Poul Fisker fra gård 7 (Byvej 2) i Selling og han sælger igen gården i 1913 til Claudius Groos, født i 1858 på Framlevgård og gift med Kjerstine Hansine Pedersen, ligeledes fra Framlev. Kjerstine dør 8. august 1914 og i november 1915 bliver Claudius Groos gift i Ødum, med Ane Marie Schjeldahl, født Nielsen, og enke efter købmand Martin Ernst Jensen Schjeldahl, som døde i 1906 i Selling.
Claudius og Kjerstine havde flere sønner, og ved skøde af 11-6 1926 overtages gården af Oluf Claudius Groos, som var født i 1900, og som var gift med Rasmine Rasmussen, også født i 1900, datter af P. Chr. Rasmussen i gård 13 i Selling. (Tåstrupvej 24)

Tegningen er af gården, den 27-8 1917

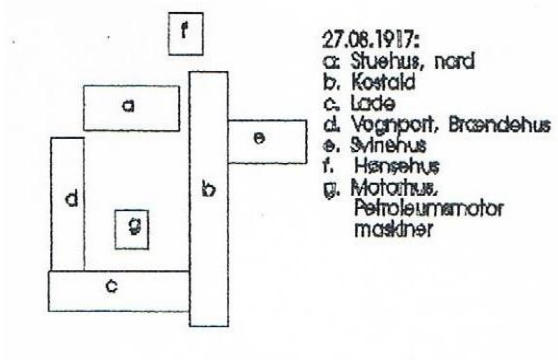



Niels Schjeldahls billede af Tåstrupvej 23 i 1996.

Hele gården nedbrændte i 1929 efter en påsat brand, og Oluf Groos opfører en helt ny gård på dens nuværende adresse, Ødumvej 11. Hvad der sker med grunden herefter, Tåstrupvej 23, er uklart, men nuværende ejendom er opført i 1942 og drives ikke som landbrug. I mine unge dage var det Inger og Otto Nielsen, der boede på stedet, men Otto omkom desværre ved en arbejdsulykke sidst i 60erne, og Inger flyttede fra Selling.
I min barndom i 50erne var Inger tjenestepige hos mine forælder og Inger og Otto kom ofte i Tobæk Mølle.

Oluf Groos, som nu var gårdmand på Ødumvej 11, var sognefoged sognerådsformand i Ødum-Hadbjerg Kommune, samtidig med at han drev gården, og Oluf var også aktiv ved kommunesammenlægningen i 1970 og også aktiv i det nye byråd i Hadsten Kommune.



Her ser vi Kommunalbestyrelsen i begyndelsen af 70erne.
Vi ser Oluf Groos bagerst, nr. 3 fra venstre.

Rasmine Groos dør i 1972 og her omkring overtager datteren Edith Groos Ødumvej 11.
Oluf Groos dør i 1983 og samme år. Edith Groos lever ikke længere.

Gård 4, Tåstrupvej 19, er helt tilbage i 1787 en del af Clausholms fæstegårde, og det er Mogens Christensen, gift med Anna Laursdatter, der har fæstebrev, formodentligt på en tidligere gård, nedrevet eller brændt, for Mogens Christensen får anvist en plads i Selling By til at bygge en ny gård, og får tømmeret leveret af godset, og endvidere hjælp af godsets bønder til at få transporteret tømmeret til Selling. Gården blev en 4-længet gård, som nedbrændte i marts i 1908.
I mellemtiden er der sket en ændring af ejerforholdet, for i 1801 er gården ikke længere under Clausholm, men nu opført som fæstegård under Kollerup Gods.
Anna Laursdatter og Mogens Christensen får i perioden 1769 til 1786, 6 børn.
I 1814 køber deres ældste søn, Søren Mogensen gården, han er blevet gift med Ane Laursdatter fra Røved også i 1814, de får 5 børn. Forældrene, Mogens og Anna, som var aftægtsfolk på gården dør i 1816 og i 1828.
Ane og Søren Mogensens ældste søn, Mogens Sørensen, overtager gården i 1849 og bliver i november 1851 gift i Ødum Kirke med Sidsel Marie Nielsen og de får 4 børn.

Forældrene forbliver som aftægtsfolk på gården. Allerede i 1862 dør Mogens Sørensen, kun 46 år gammel, og Sidsel overtager gården. Hun gifter sig i 1863 med Søren Christensen, og gården overgår til ham.
Søren dør i 1877, og Sidsel er igen enke og overtager igen gården ved et skifte. Hun driver gården videre med sin søn Søren, som bestyrer, og 4 tjenestefolk.
I april 1901 sælges gården til Vilhelm August Knuthsen som i årene herefter sælger nogle parceller fra til omkringliggende gårde.
I marts 1908 nedbrænder gården, umiddelbart herefter frasælges igen jord, og der opføres en ny ejendom. Om det er Knuthsen, der opfører ejendommen, eller det er den nye ejer, snedker Niels Peter Sørensen Madsen, som har overtaget Tåstrupvej 19, er usikkert, men den 28-7 1909 tegnes der forsikring på ny 2-længet ejendom med stuehus og værksted samt en fritliggende vognport.

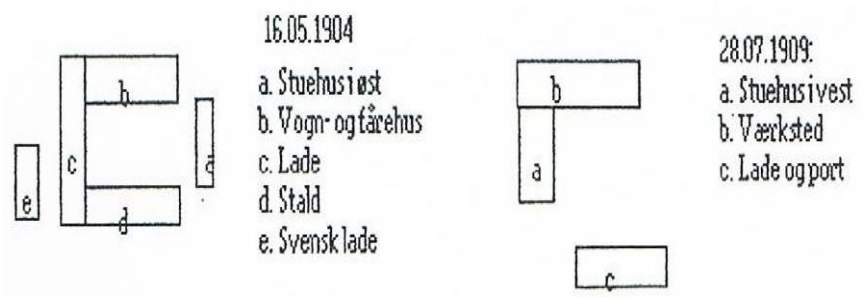


Den nyopførte ejendom 1909.
Billedet er fra 1996

Snedker Niels Peter Sørensen Madsen var gift med Maren Madsen, og drev formodentligt forretning fra stedet. De døde henholdsvis i 1940 og 1949, og herefter var det sønnen snedker Hans Madsen som var født i 1908, og hans hustru Marie der havde forretning på stedet. Jeg husker tilbage som barn, at de kom i mit barndomshjem, Tobæk Mølle, og at jeg senere kom på ejendommen som VVS-mand.
Hans Madsen døde i 1989 og Marie blev boende frem til sin død i 1998.

Gård 5, Tåstrupvej 17 (hjørnet af Tåstrupvej og HC Andersens vej) fæstes i 1787 af Peter Pedersen Stær som i 1762 er blevet gift med Anne Rasmusdatter fra Astrup og de får 2 børn inden Anne dør i 1765.
Anne havde desuden 3 børn fra et tidligere ægteskab.

Peter Pedersen Stær gifter sig umiddelbart efter med Anne Christiansdatter, og de får 4 børn.
Peter dør i 1793, og Anne driver gården videre frem til 1799, hvor hun overdrager fæstebrevet til hendes og Peters yngste søn Jens Pedersen Stær.
Jens bliver gift med Marianne Madsdatter. De får i februar 1804 en datter, og i november samme år dør Marianne fra mand og barn.
Jens Pedersen Stær gifter sig igen med Mette Marie Nielsdatter i juni 1805, og i 1806 frikøber han gården fra Kollerup. Jens og Mette Marie får 12 børn.
1844 dør Jens, og Mette Marie driver gården videre indtil 1848, hvor den overtages af svigersønnen Ole Christensen, som i 1842 var blevet gift med datteren Elle Jensdatter Stær. De får 6 børn, inden hun dør i 1855, og Ole Christensen gifter sig igen i maj 1856 med hendes søster, Marie Christine Jensdatter Stær. Ole og Marie får 2 børn, og han dør i 1872.
Marie Christine Jensdatter Stær driver gården til 1886, hvor den overtages af sønnen Søren Jensen Olesen, født i 1857. Han bliver i 1885 gift med Karen Marie Poulsen, født i 1866 og datter af Wincents Poulsen.
Søren Jensen Olesen dør i 1901, og enken Karen Marie overtager gården ved et skifte i 1903.
Iflg. gamle optegnelser brænder gården, som i henhold til matrikelkort fra dengang lå tættere på HC Andersens vej, og en ny gård bygges i 1903 på den nuværende placering.
Karen Marie Poulsen dør i 1906, 39 år gammel.
Herefter er der iflg. Niels Schjeldahls optegnelser ikke flere oplysninger på gården.
En tidligere ejer jeg kan huske var Knud Madsen, søn af snedker Hans Madsen.



Niels Schjeldahls billede, set fra gårdsiden i 1996. Sært at tænke sig, gård 5 brænder i 1902-3, gård 4 nedbrænder i 1908 og gård 3 nedbrænder i 1929.

18:30

Gård 6-7 og 8

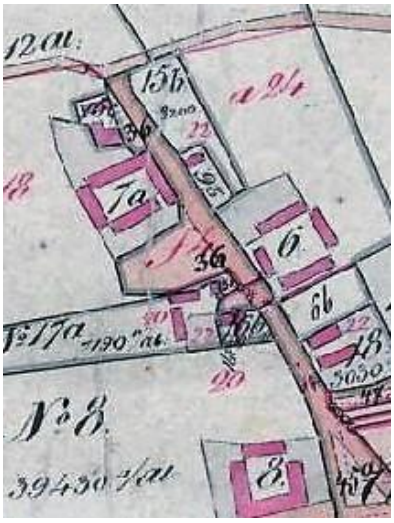

Kort over gård 6, 7 og 8



Niels Schjeldahls billede af gård 6, Ødumvej 8, i 1997

Gård 6

Gården, mærket nr. 6 på kortet er nedrevet, og i dag beliggende **Ødumvej 8.**

I Niels Schjeldahls beretning er der en lang redegørelse om familien Kok, som var ejere op gennem 1700 tallet, og som jeg så tillader mig at springe over.

Ved et fæstebrev i 1792 er det Lars Olesen der overtager fæstet af gård 6, og samme år gifter Lars Olesen sig med Kirsten Jensdatter Kok. Lars og Kirsten får 10 børn, hvoraf de 7 dør som spæde.

Lars Olesen frikøber gården i 1807 og bliver boende på gården indtil han dør i 1829.

Deres datter Inger bliver gift med Peter Poulsen fra Ginnerup og overtager gården, som de driver, nok frem til hans død i 1857, og enken overlader gården til Wincentz Poulsen fra Galten, som er gift med Kirstens niece Karen Marie Poulsen.
Det må være her omkring, at gården bliver flyttet til Ødumvej 8, da de nuværende bygninger er opført i 1860, men der er ikke berettet herom.
Wincentz og Karen Marie får 2 børn inden hun dør i 1863, og i 1864 gifter Wincentz sig med en halvsøster til hans afdøde hustru, Ane Magrethe Johansen Møller.
I ægteskabet med Ane Magrethe får de 15 børn, hvoraf de 7 dør som spæde.
I 1913 overtages gården af Wincent Poulsens brodersøn, Poul Fisker fra gård 7.
Wincentz´s hustru, Ane Magrethe dør i 1912 og han dør i 1917.
I 1917 køber Wiecentz Poulsens yngste søn Viggo gården, Viggo var i 1913 blevet gift med Johanne Christiansen fra Skader, hun var søster til Maren, som var gift med Poul Fisker.
Johanne døde i 1941 efter en kræftoperation og Viggo Poulsen dør i 1964.
Sønnen Vincentz Poulsen, som var gift med Kirstine Marie Severinsen fra Flensted Mark ved Låsby, overtog gården efter faderen i 1964.
Jeg husker Vincentz som Centz, og det var ham der kom med sprøjten, når markerne skulle sprøjtes.
Han kørte i en Jeep, hvor der var monteret en sprøjtebom foran og en tank bag sæderne, og alt på bil og fører var helt gul, og havde en meget markant lugt.
Vincentz omkom desværre ved en trafikulykke i 1973 og Kirstine blev på gården mange år fremover.

Gård 7 "Højgaard" Byvej 2

Niels Jensen Skæg, søn af den første kendte fæster, Jens Nielsen Skæg, får den 27. marts 1780 fæstebrev på Højgaard. Han er gift med Karen Jensdatter fra Glenstrup og de får 8 børn, som ikke får tilnavnet Skæg, og slægtsnavnet udgår i Selling. 3 af børnene dør som spæde og 2 dør som unge.
Niels Jensen Skæg frikøber gården i 1807 og driver den frem til 1821, hvor en søn overtager gården.
Niels dør i 1831, og hans hustru Karen Jensdatter dør i 1855, 90 år gammel.
Sønnen Søren Nielsen var gift med Bodil Michelsdatter fra Tobæk Mølle.
Søren og Bodil får kun 1 barn, datteren Caroline Sørensdatter i 1822, og hun gifter sig i 1841 med Niels Nielsen fra Mejlby, og de overtager gården i 1844. I en del år varetager Niels Nielsen hvervet som sognefoged.
Søren Nielsen dør i 1847 og hustruen Bodil i 1862.
Iflg. BBR er gården opført i 1850, så det må have været dem, der har fornyet bygningerne.
Niels Nielsen og Caroline Sørensdatter får 7 børn.

18:32

Da Niels Nielsen dør i 1870 overtager Caroline gården og driver den frem til 1879 hvor svigersønnen Anders Poulsen overtager, og Caroline sidder i aftægt frem til sin død i 1909.
Anders Poulsen er gift med Sørenmine, kaldet Mine, får 1905 tilladelse til at tilføje Fisker til sit navn, et slægtsnavn fra hans moders familie. Anders dør i1919 og er begravet i Ødum.
Mine bor i aftægt i et hus ved gården sammen med sin bror Jens, som dør i 1944, og Mine dør i 1949.
Sønnen Poul Fisker født i 1883 blev i 1909 gift med Maren Kirstine Christiansen fra Østrup, og får skøde på
Højgaard i 1917. Poul Fisker var i flere perioder sognerådsformand i Ødum Hadbjerg Kommune, ligesom han var i bestyrelsen for Hadsten Bank.

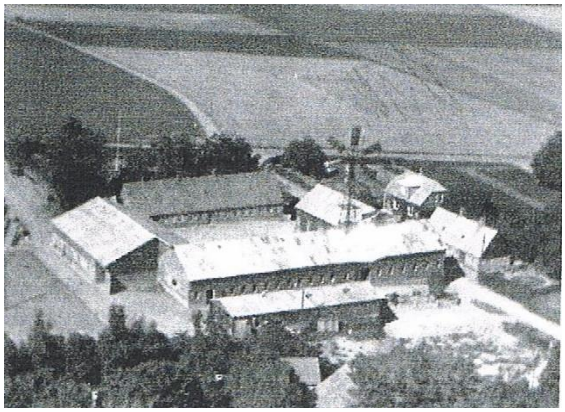



Højgård i 50-erne og Schjeldahls billede fra 1997.
Poul og Maren Fisker fik 3 børn, og i 1946 fik sønnen Anders Poulsen Fisker gården i forpagtning, og Poul Fisker og Maren flyttede ind i aftægtshuset.
Anders Fisker blev samme år gift med Else Marie Brandt Frost.
Anders Fisker var medlem af bestyrelsen for Andels-Kreatur Eksportforeningen i 27 år, heraf 22 år som formand. Han var i 4 år formand for De Samvirkende Eksportforeninger og var desuden medlem af Landbrugsrådet og Andelsudvalget.
I 1983 overtog sønnen Poul gården og Else og Anders flyttede ind i aftægtshuset.
Anders Fisker døde i 1997 og Else Fisker i 2017.
Gården ejes ikke længere af familien Fisker.
Jeg husker møllen på gården, men ikke hvornår den forsvandt. Måske ved nogen det?

Gård 8 "Enghavegaard" Byvej 8, På et maleri fra 1939

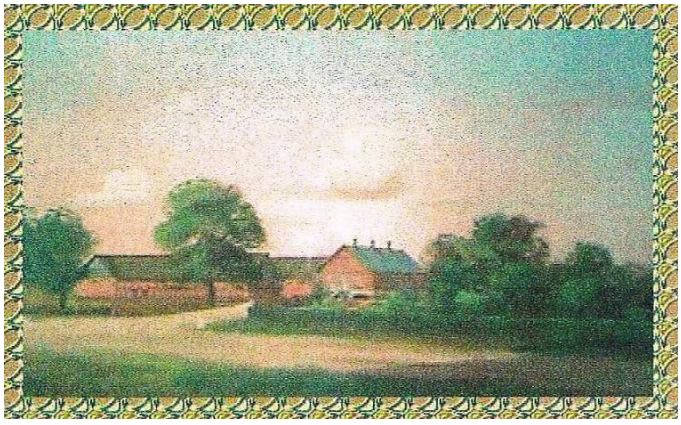

Gården fæstes af Christian Pedersen, født i Selling i 1734, men han bliver frasat fæstet i 1775 på grund fattigdom og døde 1776. Gården overtages ved et nyt fæstebrev af hans broder Michael Pedersen i oktober 1775, der var rytter ved Slesvigske Rytteri. Brødrene var af en søskendeflok på 6, og forældrene Peter Christiansen og Sidsel Michaelsdatter havde formentligt haft gården før dem. Michael Pedersen bliver gift med Karen Rasmusdatter fra Tåstrup, og de får 4 børn. Michael Pedersen frikøber gården i 1801.
En af Michael og Karens fire børn, Maren Michaelsdatter bliver i 1806 gift med Morten Mogensen, formodentlig fra Langskov og de overtager gården ved Michaels død i 1820. Hustruen døde i 1825. Morten og Maren får 9 børn. Ved folketællingen i 1845 står sønnen Peder Mortensen som ejer, og forældrene bor som aftægtsfolk på gården. Maren dør i 1847, dato for Morten Mogensens død er ukendt. Peder Mortensen dør ugift i 1850.
I 1851 overtages gården af Niels Nielsen, som i 1854 sælger til Laurs Pedersen fra Vissing, gift med Karen Christensen fra Vitten, og de får 4 børn, hvoraf de 3 dør i en ung alder. Efter forældrenes død er det sønnen, Chresten Jensen Laursen, født i 1862, der i 1892 får skødet på Enghavegaard. Han bliver i 1894 gift med Jenssine Jensen fra Tobæk Mølle, og de får 2 døtre. Chresten Jensen Laursen var i en årrække sognefoged og sognerådsformand.
Iflg. brandforsikringsprotokollen blev der i april 1896 nedrevet et aftægtshus, der lå nordøst for gårdens egentlige bindingsværksstuehus, som blev nedrevet i 1900 og et nyt blev bygget.



Det gamle stuehus der blev nedrevet i 1896



Billede af de gamle længer med bindingsværk som blev ombygget ca. 1960
Billedet er fra Niels Schjeldahls beretning.

I 1937 ender gården på tvangsauktion, og det bliver svigersønnen Alfred Sørensen, som i juli 1898 var blevet gift med Chrestens og Jenssines datter Karen Lilly, der overtager gården. Hun dør i 1949 og Alfred driver gården alene indtil den i 1969 overtages af sønnen Jørgen Sørensen og hans Hustru Tove.

18:34

I HØST fra juni 2014 kan man læse meget mere om Enghavegaard i nyere tid, hvor Ole Juul har besøgt Jørgen og Tove Sørensen.

Gården blev solgt til anden side i 2004 og i dag er der blandt andet autoværksted der.



Niels Schjeldahls billede af Enghavegård i 1997.

18:35

Tvillinggårdende 9 og 10 – gård 11 og 13



Gård 13, Tåstrupvej 24

Gård 9, Byvej 10

Gård 10, brudt ned, flyttet til Ødumvej 6 i 1884

Gård 11, Byvej 12

Gård 9, Kirstenslund, Byvej 10

Gården beboes i 1787 af Søren Jensen og Helle Olesdatter. Søren og Helle fik 16 børn, men heraf døde 11 som spæde og unge. Søren dør i oktober 1807, 62 år gammel, og Helle Olesdatter bor på gården som aftægtskone frem til sin død i 1829. Niels Schjeldahl redegør i sin beskrivelse om slægten helt tilbage til 1715, men det har jeg valgt at undlade.

I 1834 er deres søn, Niels Sørensen, født dec. 1780, registreret på gården, og Niels er gift med Ane Pedersdatter (24 år) fra Astrup. De får 10 børn hvoraf de 6 dør som spæde og en som 5-årig. I 1838 dør Ane Pedersdatter, kun 48 år gammel og i 1842 bliver den hjemmeboende datter Helle Nielsdatter, født i 1816, gift med 30-årige Niels Poulsen fra Ølst, og i 1850 får de skødet på gården. Niels Sørensen bor på gården som aftægtsmand til sin død i 1861.

I 1873 sælger Helle Nielsdatter og Niels Poulsen gården til Mogens Christian Sørensen.

Helle Nielsdatter og Niels Poulsen flyttet til Tobæk Mølle, hvor de bygger et hus ved siden af møllen. Det må være Ødumvej 12, som er opført i 1872.

Mogens Christian Sørensen bliver Gift med Kirsten Marie Geertsen fra Hadbjerg og opkalder gården efter hende. De får 4 børn, hvoraf de 3 døde som små.

Fra 1911 til 1948 ejes gården af Jens Jensen Dalgaard, som var født i 1885 og var fra Ry, og gift med Gjertrud Sørensen, født i 1886 i Græsted. Parret havde ingen børn, og efter salget af gården i 1948 købte de hus i Hadsten.

1948 – 1949 var Buckhave ejer, 1949-1950 Anker Jensen, 1950-1951 Christian Nielsen og fra 1951 hed ejeren Svend Søndergaard, indtil han i 1955 solgte til Carl Blegvad Hansen, gift med Edith.



Niels Schjeldahls billede af Kirstenslund i 1997.

Blegvad og familie havde boet i Mariager, før de købte gården i Selling. Blegvad blev hurtigt valgt ind i vandværksbestyrelsen og var i en meget lang årrække formand for vandværket, hvor Blegvad var manden, der vidste hvor alle rør og stophaner var. Det fortælles, at indtil Blegvad blev formand var der huse i Selling der måtte klare sig med brønd og egen pumpe, for hvorfor føre et rør frem til dem, når de nu havde vand.
I en meget lang årrække forpagtede Blegvad jorden på min fædrene gård Tobæk Mølle, og før det var det ham, der kom med mejetærskeren, når der skulle høstes.
I 1992 solgte Blegvad gården, og han og Edith Byggede hus i Selling. Blegvad døde i 2011 og Edith ca. 10 år tidligere.

Gård 10, Dalagergaard, Ødumvej 6
Gården var tidligere tvillinggård til gård 9, som allerede i 1884 udflyttet til nuværende adresse, Ødumvej 6.
På tvillinggården beretter Niels Schjeldahl om ejerne og deres familier, helt tilbage til begyndelsen af 1700-tallet, hvad jeg vælger at springe over, når gården ikke er der længere.
En søn af tidligere ejer Mogens Christensen Sørensen overtager sin fødegård i februar 1878. Sønnen var Martinus Anton Sørensen, født i 1851, og gift med Adolphine Sofie Nikoline Mathiasen Møller fra Hadbjerg, og de får 12 børn.
En af sønnerne, Søren Olesen Sørensen, født i 1882, bliver gift i 1916 med Signe Marie Sørensen, og de overtager gården i august 1918.Søren har lært landbruget i 1905 på Ødum Landbrugsskole, som senere blev Statens Forsøgsstation. Søren Olesen Sørensen kom senere i bestyrelsen for

Kvægavlerforeningen, Slagteriet og Ødum Sparekasse. Der var 4 børn i ægteskabet, og i 1949 overtog den yngste søn, Johan Olesen Sørensen gården, som han stadig ejede, da Niels Schjeldahl afsluttede sin beretning i 1997.
Johan blev i 1947 gift med Ella Inga Jensen fra Lyngå, og de fik 5 børn.
I en lang årrække havde Inga smørrebrødsforretning på gården, og jeg husker stadig de gode stykker smørrebrød som Inga leverede til næsten enhver komsammen.



Gården er i dag total ombygget og anvendes til erhverv.

Niels Schjeldahls billede af Dalagergård 1997

Gård 11, Søndergaard, Byvej 12

Ane Geertsdatter, enke efter Søren Christoffersen, som hun havde 6 børn med, hvoraf 3 var døde, var igen gravid da Søren døde, og bliver i 1777 gift med Jesper Christensen fra Nielstrup, som nu havde fået fæstebrevet på gården, og de får tilsammen 5 børn, hvoraf de 3 dør.
Jesper frikøber gården i 1804 og dør i 1831, 72 år gammel. Ane dør den 10. februar 1823.
Den yngste søn Christen Jespersen overtager gården, som han ejer frem til 1853.
Han er i 1812 blevet gift med Maren Nielsdatter fra Røved i og de får 6 børn, inden Maren dør den 19. februar 1823. (9 dage efter sin svigermor)
Christen gifter sig med Karen Hansdatter fra Haldum, med hvem han også får 6 børn.
Deres datter Ane Marie Christensdatter, født i 1827, bliver i 1853 gift med Christen Sørensen på 44, fra Elev, og de får samme år skødet på gården, og Chresten Jespersen og Karen Hansdatter går på aftægt. Han dør i 1858, 73 år gl. og hun dør i 1868, 76 år gl.
Christen og Ane Marie får kun et barn, datteren Karen Christensen i 1853, og i 1872 bliver hun gift med Søren Nielsen, født i 1847 i Selling, og de overtager gården i 1874.
Christen Sørensen døde i 1876, 67 år gl. og Ane Marie Christensdatter døde i 1918, 91 år gl.
Søren og Karen får 9 børn, heriblandt Niels Nielsen som var sadelmager i Selling.
I 1905 dør Søren Nielsen og Karen driver gården frem til 1929 hvor brænder. Niels Nielsen får skødet på gården som genopbygges. Karen beholder et aftægtshus ved gården, som ikke tog skade ved branden. Det blev senere udstykket og fik nyt matrikel nr.
Niels Schjeldahl fortæller, at i daglig tale blev Karen kaldt ”Fanden ta` mig Karen” et udtryk hun brugte meget.

I 1929 bliver gården solgt til Rasmus Sørensen Møller, som vist var postbud i Aarhus, men i 1932 måtte han lade den gå på tvangsauktion.



Niels Schjeldahls billede af Søndergaard 1996/1997

Der blev i 1933 udstedt et Fogedudlægsskøde til Søren Jensen og i marts 1939 overtog Arne og Inge Hjortshøj Søndergård.
Jeg husker tydeligt Arne Hjortshøj, bland andet for at have den Ford traktor med mest ratslør.
Det fortælles, at Arne Hjortshøj ikke var meget for at Selling udviklede sig så meget, og så alle de tilflyttere!
I 1972 byggede Hjortshøj ny gård ude på marken, Ødumvej 4 A, og Søndergaard blev solgt.
Den nye bedrift var uden besætning, og et supermoderne byggeri. Jeg havde selv fornøjelsen at lave VVS-installationerne i det nye byggeri.
Arne Hjortshøj døde i 1993 og Inge Hjortshøj i 2005.

Gård 13, Tåstrupvej 24
De første fæstere Niels Schjeldahl nævner i sin beretning er – 1742, Jens Bager, 1742 – 1750 Rasmus Jensen Bager, 1750 – 1762 Jørgen Pedersen Wing.
I april 1763 får Niels Andersen fæstebrev på gården. Han er gift med Maren Rasmusdatter og de får 5 børn. Niels dør i 1798, 73 år gl. og Maren dør i 1791, 73 år gl.
Deres ældste søn Anders Nielsen får allerede i 1792 fæstebrevet på gården på grund af faderens alderdom og skrøbelighed, og han bliver samme år gift med Malene Sørensdatter og de får 8 børn.
I 1832 får Ole Rasmussen fra Granslev, og hans hustru, Bodil Madsdatter skødet på gården og de får 6 børn. Ole Rasmussen dør i 1863 og Bodil 1874. Ole Rasmussen er i optegnelserne blevet beskrevet som Boelsmand (et boelsmandsted er en landbrug, mindre end egentlige gårde og større end egentlige husmandssteder) så der må være blevet frasolgt noget jord.

Deres ældste søn, Rasmus Olesen havde i 1861 fået skødet på gården og tilkøber igen jord, blandt andet ved banen, og han benævnes nu som gårdmand og jordbruger.
Rasmus Olesen gifter sig med Birthe Marie Pedersdatter fra Foldby, og de får 4 børn.
Rasmus omkommer i 1891 ved at køre løbsk, og enken får skødet, og sælger i 1897 gården til deres ældste søn Peder Christian Rasmussen, og hun nyder aftægt på gården til hun dør i 1911.
Peder er blevet gift med Marie Elisabeth Olesen fra Foldby, og han opkøber også mere jord til gården. Ved en brandforsikringsvurdering i 1884 er der nævnt en teglværkstørrelade, en reol til råsten og en murstensmaskine med hestegang, på stedet. Tørreladen er revet ned i år 1900.
Peder Christian Rasmussen og Marie Elisabeth Olesen fik 2 døtre, Rasmine som blev gift med Oluf Groos (tidligere omtalt) og datteren Petrea blev gift med Christian Claudius Groos i 1930, og de overtager gården.
Peder Christian opfører samme år et aftægtshus på matr. 46, bedre kendt som Tåstrupvej 11.
I 1964 overtages gården af sønnen Erik Claudius Groos, og Christian og Petrea flytter i aftægtshuset. Jeg husker Christian og Petrea som kom ved mine forældre, og som 4-6 årig var jeg lidt bange for Petrea, som jo nok for sjov hev en op på sine knæ og gav en et par slag bagi.
Christian Groos døde i 1971 og Petrea i 1989. Erik Groos døde i 1994.



Niels Schjeldahls billede af Tåstrupvej 24 i 1997



Niels Schjeldahls billede af Tåstrupvej 11 i 1997

18:40

Da der var smedje i Selling

I min søgning på Lokalarkivet er jeg kommet til et par billeder af smedjen i Selling, og har desuden igen kikket i Niels Schjeldahls beretninger, fra 1997, om "Selling og Tåstrup, to landsbyer og deres indbyggere"
I Schjeldahls optegnelser fortælles, at i begyndelsen af 1800tallet hed smeden Niels Nielsen, og han var gift 3 gange og fik med de tre koner 17 børn. Smeden døde i 1826, 67 år gammel.
Herefter er nævnt en smed Søren Andersen, og i 1832 kommer smed Laurs Jørgensen, gift med Maren Nielsdatter. Smeden dør i 1837, og Maren gifter sig med smed Mads Eberhardtsen på kun 23 år, og som hun får 4 børn med. Maren dør i 1849, hvorefter Mads gifter sig i 1850 med Ane Pedersdatter fra Hadsten, og med hende får han også 4 børn. Smed Mads Eberhardtsen dør i 1857, og Ane gifter sig i 1958 med smed Peter Jespersen fra Grundfør, i folketællingerne 1860 betegnet som by-smed, men allerede i 1861 dør han kun 35 år gammel.
Ane gifter sig igen i 1861 med smed Hans Jensen, som dør allerede i 1863. Ane Pedersdatter er nu enke igen, og bliver nu gift med smed Søren Christensen på 27 år.
Hvad der sker herefter er uvist, men i 1900 ejes hus og smedje af en landmand, Christen Peter Brøckner, og han må have bygget nyt, da bygningerne vi kender i dag, iflg. BBR, er bygget i 1910.
I juni 1915 køber smed Julius Eis smedjen (beliggende på 2 matrikelnumre: 17a og 50a) for i september 1918 også at købe beboelsen (matrikel 17c). Julius Eis var gift med Anna (kaldet Ane) Eis.
Niels Schjeldahl skriver, at smed Eis byggede ny smedje i 1919, hvor det oprindelige havde ligget, og det må være den bygning vi kender i dag. Niels fortæller også, at han som barn opholdt sig meget i smedjen, og at det var smed Eis, der solgte ham sin første cykel, da han skulle begynde på realskole i Hadsten. Det må have været omkring 1935.



Niels Schjeldahls billede af smedjen, Byvej 4 i Selling i 1997.

18:41



Her ser vi Julius Eis og fru Ane.
Julius Frederik Martinus Eis var født 1. juli 1889 i Hornslet, og døde 7. november 1975.
Ane Marie Ottine Eis var født den 9. juli 1989 i Vistoft på Mols, og døde 30. januar 1971.
Julius og Ane Eis havde ingen børn.
Eis var smed i Selling frem til 1968, hvorefter han flyttede til Hadsten.

Billedet vises med tilladelse fra Lokalarkivet.



Ligeledes et billede fra Lokalarkivet. Her er der gang i smedjen. Jeg ved ikke hvem personerne er, eller hvornår det er fra.

18:42

Jeg husker selv smed Eis, men når vi hjemmefra skulle til smed, var det smeden i Ødum, der blev brugt, og det var også her, jeg kom i lære i 1964, og dengang var der ikke meget forskel på smedjerne, der var hammer og ambolt og plove og harver ude foran, som der skulle smedes på, som her i Selling og det var det samme i Røved. Ja, Røved havde også smedje dengang. Jeg husker, jeg var med til at tømme smedjen for brugbart jern, dengang den lukkede. Spændende, hvad der blev af ambolten, da smed Eis lukkede i 1968. Måske nogen ved det?



18:43

Selling Skole

I Kurt Villy Svendsens julebog fra 2021, faldt jeg over historien ”Pænt ligger Selling by”, hvor Jens Rosgaard fortæller om Selling, og her er et billede af Selling Skole på et af Kurt Villys postkort, som fangede min interesse.



Postkortet med billedet er stemplet i Hadsten 21-10 1909

Selling gamle skole, Byvej 17 er opført i 1870, og et af de første billeder fra skolen, er fra 1903, der viser lærer og eleverne dengang.



Lærer og elever 1903. Billedet er udlånt af Lokalarkivet.

18:44

Jens Rosgaard fortæller i bogen, at da han begyndte i skole (det må have været i 1913) var læreren enelærer til over 50 elever.
Læreren hed Jens Peter Rasmussen, og var kommet til Selling i 1899 fra Lee i Viborg Amt.
Han var gift med Jensine, og de havde 14 børn.



Her er det Jens Peter og Jensine Rasmussen og deres børn. Billedet er udlånt af Lokalarkivet.

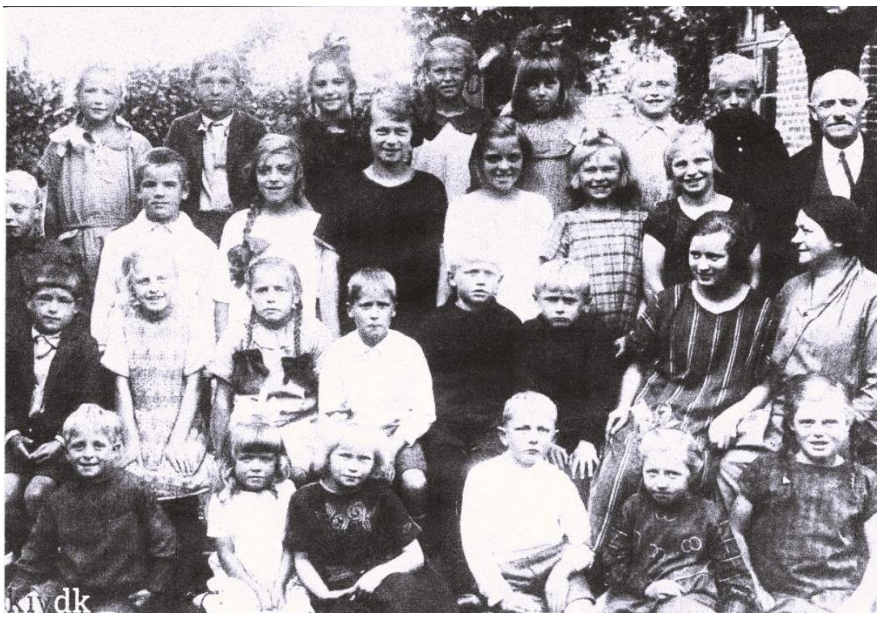

Her er det lærer og elever i 1924. Billedet er udlånt af Lokalarkivet.
Jens Peter Rasmussen sagde sin stilling op i 1928.

18:45

Den gamle skole blev for lille, og i 1929 blev der bygget ny skole i Selling, Tåstrupvej 44.

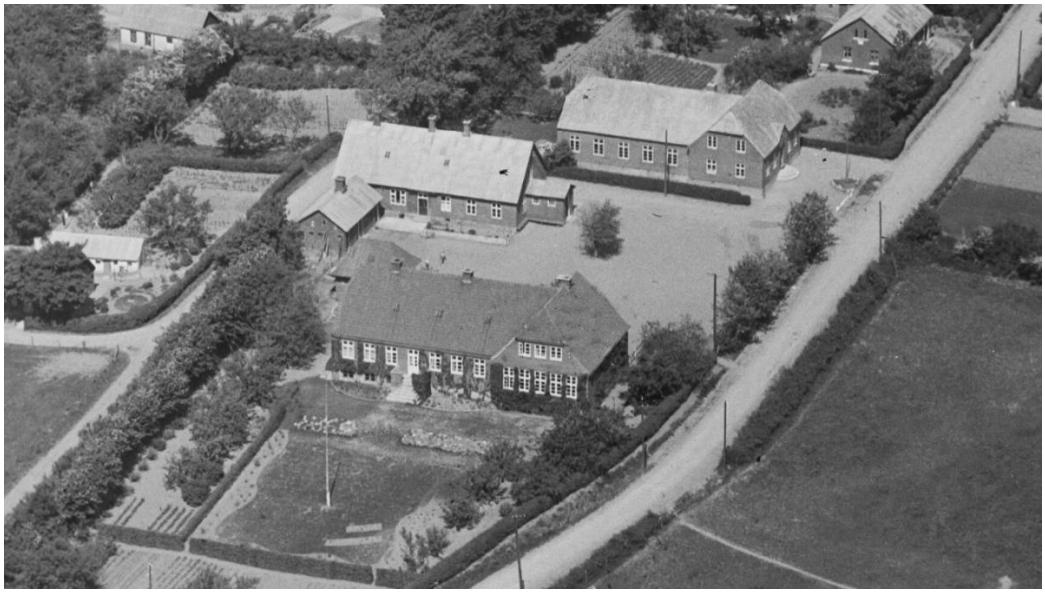

Her et billede fra 1947, fra Det Kgl. Biblioteks fotoservice, den ”nye” skole nederst og forsamlingshuset øverst.

Fra 1959 lavede Ødum Hadbjerg Kommune det sådan, at første og anden klasse gik i skole i Selling, tredje og fjerde klasse gik i skole i Ødum og fra fjerde til syvende klasse gik i skole i Hadbjerg.
I Selling var det Fru Elgaard, der var lærer, og boede og underviste i den gamle skole.



Her ser vi Fru Elgaard med eleverne fra 1960-61.
Skolen i Selling, både den ”nye” og den gamle ophørte som skole i 1963, da alle elever dengang blev samlet i den nye Ødum Hadbjerg Centralskole.

18:46

Vi besøger Byvej i Selling

Da jeg var dreng i 50-erne husker jeg, at der på Byvej i Selling var et brødudsalg/slikbutik, som jeg er kommet i, og min kone husker også, at hun har handlet der som barn, og jeg mener rimeligt sikkert, at det var ved Anna og Henry Jensen på Byvej 20, butikken var. Jeg husker Henry som, *Henry bild'- mand*, da han kom i mit barndomshjem, Tobæk Mølle, og bildede møllestenene i kværnen. (Iflg. ordbogen, at bilde = at hugge furer i sten) Jeg husker, at møllestenene blev løftet ud af kværnen og alle fugerne på både øverste møllesten, som var den der snurrede rundt, og den nederste, som lagde fast, blev hugget op. (hugget dybere)
Henry Jensen døde i 1976 og Anna i 1989, begge begravet i Ødum.



Bagerst til højre ses Byvej 20 og huset forrest er Byvej 22. Huset bagerst er stuehuset til Byvej 12. Billedet er fra 1958 og er lånt fra Det. Kgl. Biblioteks fotoservice.
Både jeg og min kone er ret sikre på, at det var i døren til højre i huset Byvej 20, man kom ind i slikbutikken. Har hørt, at nogle har en anden mening!

18:47

Byvej 20 er iflg. BBR bygget i 1917 og er et af "de nyere huse" på Byvej, men allerede i 1832 er huset nævnt i Niels Schjeldahls optegnelser om Selling. Vi springer frem til 1916, hvor ejeren dengang er Holger Scherer, sælger huset til Niels Pedersen, som igen sælger til Martin Laursen i 1916. Den 5. august 1927 sælger han huset til sin søn Karl Laursen som var dræningsmester, og som flere af os nok kender. Det var ved Karl og Karen Marie Laursen man købte nye kartofler og jordbær om sommeren.
Karl Laursen ejede huset til 1949, hvor han købte Byvej 13, og hvor han havde dræningsforretningen, senere sammen med sønnen Harry Laursen.
Karl Laursen solgte Byvej 20 til Arne Hjortshøj, som så solgte til Anne og Henry Jensen, og Anna boede der indtil hun døde.
Byvej 22 er iflg. BBR opført i 1882, men i Niels Schjeldahls optegnelse figurerer det allerede fra 1872. Vi springer frem til februar 1925, hvor der bliver udstedt skøde på huset til Søren Bertel Sørensen, søn af Jens Bertel Sørensen, som fik en søn der hed Jens, skriver Niels Schjeldahl. Jeg husker fra før en gammel mand der hed Jens Bertelsen i Selling. Mon det var ham?



Byvej 24, dengang kaldet "Dukkehuset"
Huset er iflg. BBR bygget i 1880 (det nuværende) men allerede i 1787 fæstes huset af Frederich Jørgensen og hustruen Maren Pedersdatter. Frederich Jørgensen står som skovfoged under Frijsenborg.
Allerede 2 år senere overgår huset til Mogens Rasmussen og dennes hustru Anne Frederichsdatter, datter af Frederik og Maren. Mogens Rasmussen er ligeledes skovfoged under Frijsenborg. Parret får 3 børn og desuden bor Annes mor Maren Pedersdatter også i huset.
Mogens Rasmussen dør i 1809, og fru Anne frikøber huset i 1810 (mon huset har hørt under Frijsenborg?) og gifter sig i 1822 med snedker Stephen Jensen, som allerede dør i 1824. Hvornår Anne dør er ikke oplyst.

Billedet af Byvej 24 er fra 1958 og er lånt fra Det Kgl. Biblioteks fotoservice. Iflg. Niels Schjeldahls sidste optegnelser overtages huset den 1. april 1969 af Leif Nielsen.



De to huse her er Byvej 28 som ses til venstre og Byvej 26 som ses først for til højre.
Billedet her er lånt fra Det Kgl. Bibliotek.
Gården i baggrunden er Byvej 12. Billedet er fra 1958.



Her ser vi Niels Schjeldahls billede af Byvej 26 i 1995 som er lånt på Lokalarkivet.

18:49

Byvej 26 er iflg. BBR bygget i 1900, men i Niels Schjeldahls optegnelser er huset/eller et andet hus der allerede i 1838 og ejes af Anders Jensen som samme år sælger til Mads Jensen, der er gift med Mette Christiansdatter. Mads dør og Mette sælger til Frands Jørgensen i 1863. Iflg. Niels Schjeldahls optegnelser er der omkring 1870 indrettet købmandsforretning i huset, Byvej 26, og han redegør for en meget lang række af ejere af huset frem til sept. 1924 hvor Jens Jensen Grosen overtager huset, og samme år er købmandsforretningen ophørt skriver Niels Schjeldahl.

Og så lige, hvem er Niels Schjeldahl, der ved så meget om Selling. Han var søn af købmand Johannes Schjeldahl og blev født i 1922. Niels har været kommuneassistent i dengang Brabrand kommune og senere regnskabschef for Århus Skolevæsen, har jeg læst i en artikel i Århus Stiftstidende, da han blev 95 år i 2017.
Op til 1997 lavede han optegnelse som han kalder "*Selling og Tåstrup – to landsbyer og deres indbyggere*"
et værk på 82 A4-sider, som jeg var heldig at komme i besiddelse af.
Jeg talte med Niels Schjeldahl dengang og fik lov til at referere derfra.

I 1958 var Byvej 28 det yderste hus på Byvej, gammelt hus med bliktag, husker jeg, som også ses på billedet med Byvej 26 og 28. Huset vi kender i dag er opført iflg. BBR i 1978, men allerede i 1844 står Peder Sørensen som ejer af huset, og 15. dec. 1858 sælger han til murer Hans Chr. Jensen.
Han var i 1852 blevet gift med Jensine Rasmusdatter.
I februar dør Jensine og Hans Christian bliver boende der. I 1899 overlader han skødet på huset til sine 2 sønner, møller Jens Hansen fra Hinge og møller Rasmus Hansen fra Århus. Desuden havde Jensine og Hans Christian en tredje søn Andreas.
I 1901 bebos Byvej 28 af daglejer Karl Johan Pedersen, og i 1903 sælges huset til vejmand Laurs P. Jensen, som senere blev medlem af sognerådet i Ødum Hadbjerg Kommune.
Han var i 1899 blevet gift med Pederlene Pedersen, som var datter af Peder Bertelsen, der boede i nr. 24. Laurs og Pederlene fik 12 børn, frem til 1920. Laurs døde i 1931 og Pederlene blev boende i huset til sin død i 1959. Både Laurs og Pederlene ligger begravet i Ødum.
Jeg husker at sønnerne Laurits og Peter Jensen boede i huset op gennem tresserne, Laurits kom indimellem på besøg hos mine forældre i Tobæk Mølle.
Hvornår Laurits og Peter er døde husker jeg ikke, men i 1973 bliver huset solgt til Jette Jørgensen som bor i huset frem til august 1976, hvor huset sælges til Peter Marcussen som nedriver huset i 1977 og opfører det, der ligger der i dag.

Når vi drejede hen ad Byvej i 50erne, kom vi først forbi Byvej 16, som i dag er et nyere hus, opført i 2016.
I huset der var på grunden før, boede i 1880 Søren Nielsen som samme år sælger til Rasmus Nielsen, der formodentligt var træskomand.

18:50

Han sælger i 1890 til tjenestekarl Thomas Christian Jensen fra Hadbjerg, som tjente i Selling, og som var blevet gift med Rasmus Nielsens datter Maren Kirstine.

Huset bliver handlet 6 gange frem til 1917 hvor Jens Kristian Laursen, søn af Martin Laursen, Byvej 6, køber huset. Han er gift med Dorthea N. Kjær. De får børnene Peter, Dagny, Elly Marie og Martin.
Der findes ikke yderligere om ejerforholdene.



Byvej 16, fotograferet i 1958.
Fra Det Kgl. Biblioteks fotoservice.



Her er det Niels Schjeldahls billede fra 1997.

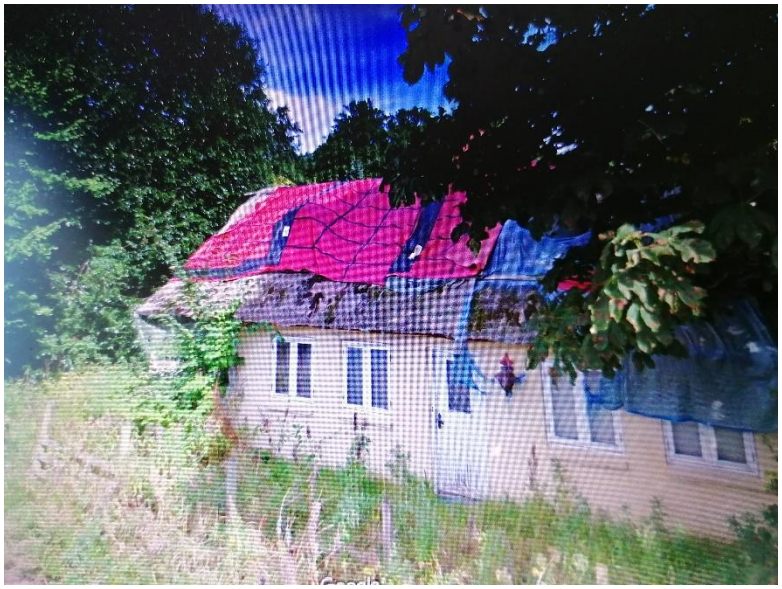

Her et billede fra Google Maps 1910

18:51

Fredsbøgen på Haraldsmark.

I 2025 var det 80 år siden, Tyskerne har overgivet sig …….

Fredag den 4. maj om aftenen kl. ca. 20.35 blev nyhedsudsendelsen fra BBC afbrudt et øjeblik, og pludselig lød det i radioen***, I dette øjeblik meddeles det, at Montgomery har oplyst, ar de tyske tropper i Holland, Nordvesttyskland og i Danmark har overgivet sig.***

Derefter gentog han budskabet med ordene: ***Her er London, Vi gentager ……, og det hele kom engang mere.***

Det var Danmarks radiospeaker Johannes G. Sørensen der via BBC`s danske udsendelse kom med nyheden om, at tyskerne havde overgivet sig.

Hvordan følelserne har været oven på sådan en nyhed, ved jeg ikke, men det må have været vildt, efter at have levet i en uvis tid i 5 år. I Tv-serien Gamle Danmark ser vi glade folk løbe gennem gaden med Dannebrog og i Tv-serien Matador ser vi, at den ellers pæne bankdirektør Varnæs, går i totalt selvsving, og flår mørklægningsgardinerne væk fra vinduerne.

Kapitulationen trådte officiel i kraft den 5. maj kl. 8 om morgenen, bornholmerne måtte dog vente til den

5. april 1946, fordi den tyske kommandant, von Kamptz nægtede at kapitulere til russerne, der overgav sig senere i maj, men de russiske soldater var så 11 måneder om at forlade Bornholm.



Her er det glade mennesker, en politimand og måske nogle frihedskæmpere på et militærkøretøj, som kører gennem Søndergade i Hadsten, der fejrer befrielsen den 5. maj i 1945. Billedet er lånt på Lokalarkivet.

18:52

Det kan læses, at ca. 85.000 personer deltog i større eller mindre grad i modstandskampen i Danmark,
iflg. Frihedsmuseets registreringer, og at 102 danske frihedskæmpere blev henrettet efter tysk krigsretsdom i løbet af Anden Verdenskrig.



Også i vores område var der frihedskæmpere, som fejrede friheden, ved at plante et bøgetræ, på Haraldsmark, som i de sidste mange år har haft navnet **Frihedsbøgen,** og som står solidt plantet som et minde om fred. Bøgen er fotograferet i år, af Andres Grand Pedersen, tidl. Haraldsmark, og som tilbage fra den tid, hvor familien Brask ejede Haraldsmark, har erhvervet en gammel gæstebog, hvori flere fra dengang har skrevet, og som indeholder et dokument fra dengang bøgetræet blev plantet.

18:53

Her ses dokumentet med teksten:

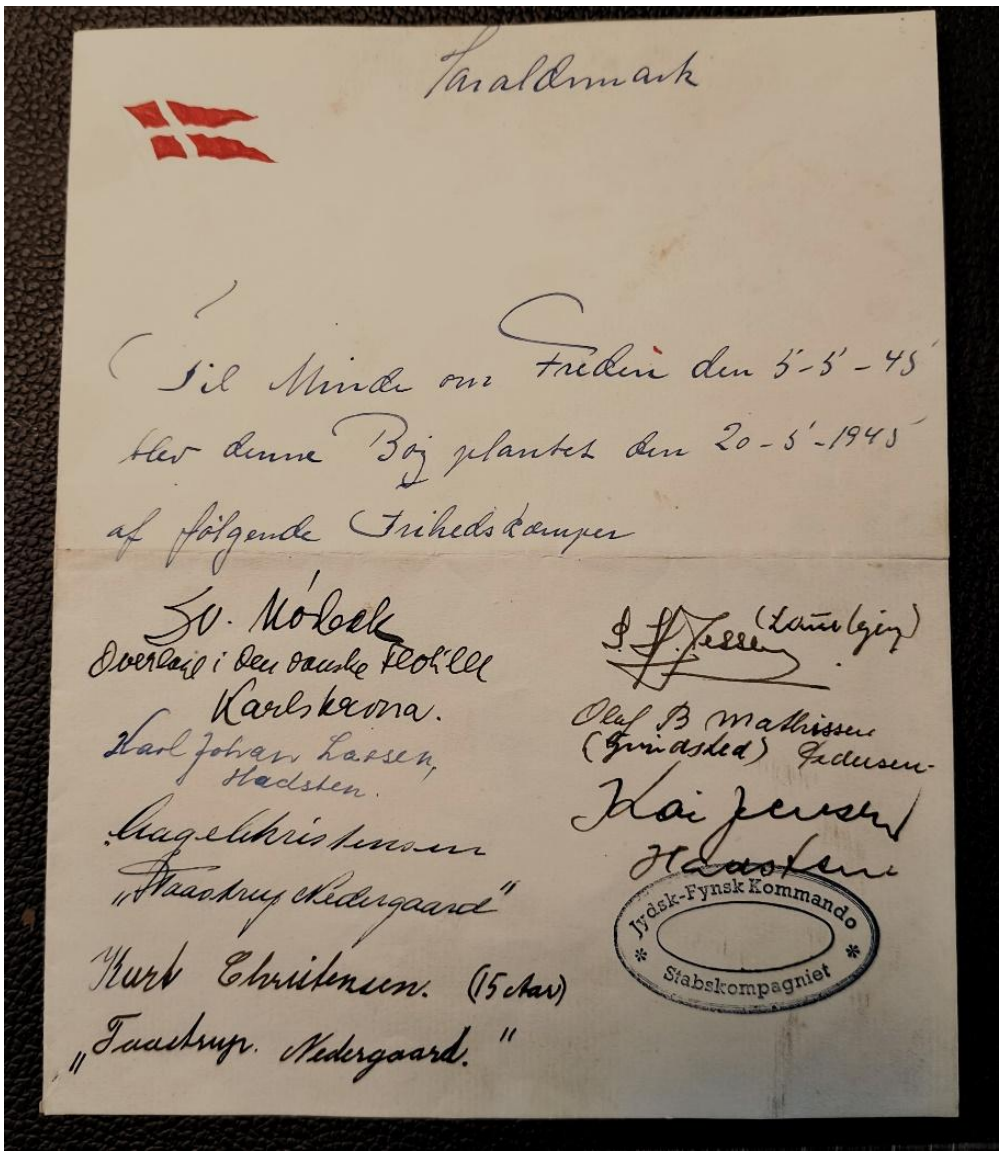

Til Minde om
Friheden den 5-5 – 1945
blev denne Bøg
plantet den 20-5 – 1945
af følgende
Frihedskæmpere.

Dokumentet er stemplet:
Jydsk-Fynsk Kommando
Stabskompagniet
Dokumentet er underskrevet af de mange gæve frihedskæmpere.

I samme anledning var der skrevet en sang, som vi ser herunder. ***Mel: Det haver så nyligen regnet.***

18:54

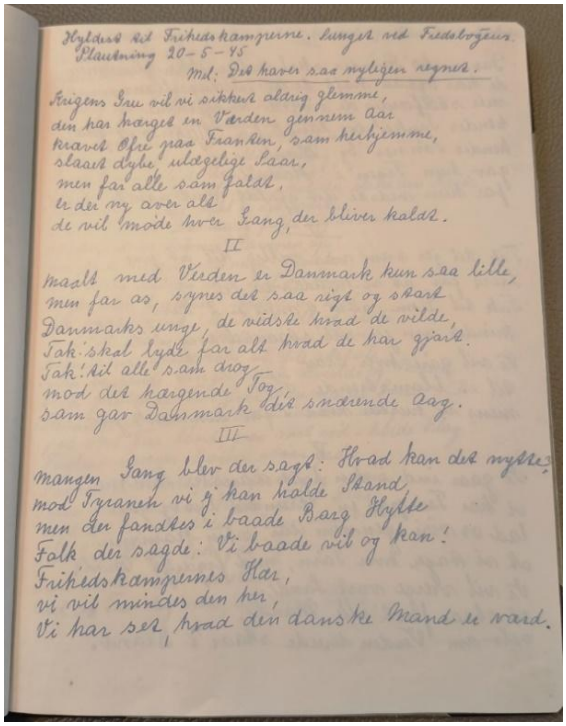
Hyldest til Frihedskæmperne. Sunget ved Fredsbygeen Klausning 20-5-45
Mel: Det haver saa nylig regnet.

Krigens Gru vil vi sikkert aldrig glemme,
den har hærget en Verden gennem Aar
krævet Ofre paa Fronten, som herhjemme
slaaet dybe, ulægelige Saar,
men for alle som faldt,
er der ny overalt
de vil møde hver Gang der bliver kaldt.

II

Maalt med Verden er Danmark kun saa lille,
men for os, synes det saa rigt og stort
Danmarks unge, de vidste hvad de vilde,
Tak! skal lyde for alt hvad de har gjort.
Tak! til alle som drog,
mod det hærgende Tog,
som gav Danmark dit snærende aag.

III

mangen Gang blev der sagt: Hvad kan det nytte?
mod Tyranen vi gjør kan holde Stand,
men den fandtes i baade Borg Hytte
Folk der sagde: Vi baade vil og kan!
Frihedskæmpernes Har,
vi vil mindes den her,
Vi har set, hvad den danske Mand er værd.

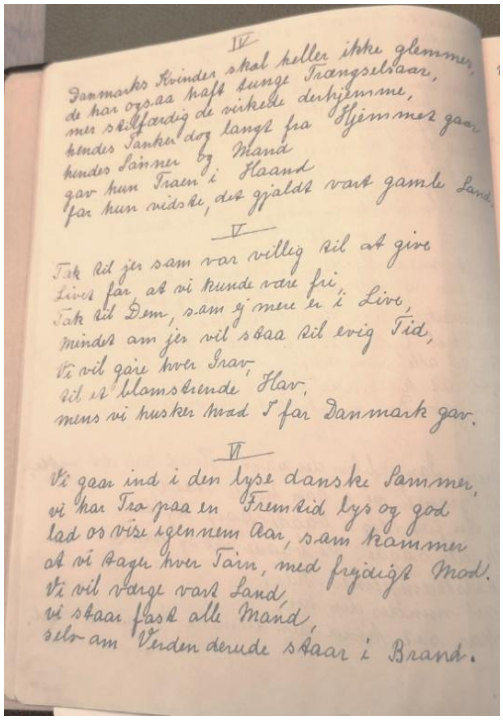
IV

Danmarks Kvinder skal heller ikke glemmes,
de har ogsaa haft tunge Trængselsaar,
men stilfærdig de virkede derhjemme,
hendes Tanker dog langt fra Hjemmet gaar
hendes Sønner og Mand
gav hun Troen i Haand
for hun vidste, det gjaldt vort gamle Land.

V

Tak til jer som var villig til at give
Livet for at vi kunne være fri
Tak til Dem, som ej mere er i Live,
Mindet om jer vil staa til evig Tid,
Vi vil gøre hver Grav,
til et blomstrende Hav,
mens vi husker hvad I for Danmark gav.

VI

Vi gaar ind i den lyse danske Sommer,
vi har Tro paa en Fremtid lys og god
lad os vise igennem Aar, som kommer
at vi Agte hver Tåre, med frejdigt Mod.
Vi vil værge vort Land,
vi staar fast alle Mand,
selv om Verden derude staar i Brand.

I

Krigens Gru vil vi sikkert aldrig glemme,
Den har hærget en Verden gennem Aar
Krævet Ofre paa Fronten, som herhjemme
slaaet dybe ulægelige Saar,
men for alle som faldt
er der ny overalt
de vil møde hver Gang, der bliver kaldt.

II

Maalt med Verden er Danmark kun saa lille,
men for os, synes det saa rigt og stort
Danmarks unge, de vidste hvad de vilde
Tak! skal lyde for alt hvad de har gjort
Tak! Til alle som drog
mod det hærgende Tog
som gav Danmark dit snærende aag.

IV

Danmarks Kvinder skal heller ikke glemmes,
de har også haft tunge Trængselsaar
men stilfærdigt de virkede derhjemme
hendes tanker dog langt fra Hjemmet gaar
hendes Sønner og Mand
gav hun Troen i Haand
For hun vidste, det gjaldt vort gamle Land

V

Tak til jer som var villig til at give
Livet for at vi kunne være fri
Tak til Dem, som ej mere er i Live
Midet om jer vil stå til evig Tid,
Vi vil gøre hver grav
til et blomstrende Hav,
mens vi husker hvad I for Danmark gav.

18:55

III

Mangen Gang blev der sagt: Hvad kan det nytte,
mod Tyranen vi ej kan holde stand
men der fandtes i både Borg og Hytte
Folk der sagde: Vi både vil og kan!
Frihedskæmpernes Hær,
vi vil mindes den her,
Vi har set, hvad den danske Mand kan.

VI

Vi gaar ind i den lyse danske Sommer,
vi kan Tro på en Fremtid lys og god
lad os vise igennem Aar, som kommer
at vi tager hver Tørn, med frejdigt Mod
Vi vil værge vort Land,
vi staard fast alle Mand,
selv om Verden derude staard i Brand.

Anders Grand Pedersen fortæller at sangen er skervet af Åge Christensens kone, de boede på Tåstrup Nedergård. Sangskriveren hed Tyra Juliane Hansine Christensen, som dengang var 44 år gammel.
Melodien "Det haver så nylingen regnet" er oprindelig en protestsang, den blev første gang sunget i 1880, og blev hurtigt de danske sønderjyders kampsang i håbet om en genforening med Danmark. Tyskerne opfattede danskernes sange som et farligt agitationsmiddel, og den sønderjyske sprogforening måtte advare mod at synge sangen.
Jo, Anden Verdenskrig må have været en barsk tid at komme igennem, og der er desværre i dag, stadig mennesker der må lide med sult og nød rundt i verden, fordi nogle ledere ikke kan få nok, og lider af storhedsvandvid.
I min familie var der aldrig snak om krigen, eller hvordan der var i krigen, men jeg tror, at ude på landet, hvor de fleste kunne klare sig selv med kartofler, mælk, kød og brændsel, mærkedes det ikke nær så meget som i byerne, hvor man skulle ud og købe alting.
Men rationeringerne måtte alle døje med.
Der var rationering på mange ting, og der blev tildelt rationeringsmærker til de enkelte husstande efter hvor mange der var i husstanden, eller hvad de lavede, personer der havde hårdt fysisk arbejde var berettiget til ekstra rationer, mens gravide kvinder fik tildelt mælkekort og købekort til udstyr til babyen.
Det var pålagt kommunerne, at administrere den kvartalsvise uddeling af rationeringsmærker, og holde kontrol dermed.
Dengang var det godt at have adgang til en stump jord, som de kunne dyrke, eller et baghus, hvor der kunne holdes høns og måske en gris. Byboerne købte smågrise ved landmændene, som de så kunne fede op. Det var ellers ikke lovligt for landmændene at sælge grise, for ifølge handelsaftalerne med Tyskland, måtte landmændene kun selv beholde grise til eget forbrug, men det var stort set umuligt for myndighederne at føre en effektiv kontrol, og der foregik et livligt salg ved stalddørene.
Under krigen var rationeringen meget omfattende, og system med rationeringsmærker for mange varer blev udbredt.
Rationeringen fungerede i Danmark fra 1939 til 1952.

18:56

Jeg mener at kan huske, at vi havde rationeringsmærker på kaffe derhjemme.
Rationeringsmærker for kaffe, kakao og sukker var i brug til oktober1952.
Rationering på kul og koks ophørte først i 1953.









Alle de ovenstående rationeringsmærker, med flere, er i Lokalarkivets besiddelse, og er udlånt herfra.

Man har skullet tænke sig om, når der var brød på bordet, hvor meget smør, der blev smurt på, når der skulle et rationeringsmærke afsted hver gang, man brugte 5 gram smør.
Kafferationering varede helt til oktober 1952, så det var smået med rigtig kaffe, men så kunne man jo ty til Richs og Danmarks, som var de to mest kendte kaffeerstatninger, og de paker husker jeg tydeligt, da der var samlebilleder med i hver pakke.

18:57





Billeder jeg har taget på Bindeballe Købmandsgård.

Dengang var der et slogan, som tit blev brugt, **Det er Richs der driks, men det er Danmarks der duer.**

I min kones familie blev brugt Richs, og i min familie blev brugt Danmarks, så vi har samle-albummerne, fra begge mærker, med billeder, som var i pakkerne dengang, som man så kunne klistre i et album.

Så kom efterkrigstiden, og Danmark var med, da FN, **Forenede Nationer**, blev stiftet i 1945. Forenede Nationer er en verdensorganisation, der blev dannet den 24. oktober 1945 af 51 stater, heriblandt Danmark, og i dag er der 193 medlemsstater af FN.

Organisationen har til formål, at bevare den internationale fred og sikkerhed, samt skabe et forum for internationalt samarbejde og fremme skabelsen af venligsindede relationer nationerne imellem.

18:58

Der er da ledere af et par nationer eller flere, der har glemt hvad FN står for.

Den 4. april 1949 blev Danmark medlem af Nato, **North Atlantic Treaty Organazation**.

Der var dengang 12 medlemslande, i dag er der 32 allierede lande med i Nato.

Nato er en forsvarsorganisation baseret på "Den Nordatlantiske Traktat" (Atlantpagten)

Også her er der nogen der har glemt hvad Nato står for.

4. maj 1946, på årsdagen blev der holdt Fredsfest, fremgår det af den gamle gæstebog, hvor nedenstående vers er nedfældet. Som det fremgår er det Fru Skak-Nielsen der har skrevet det. Jeg kan ikke redegøre for, hvem hun var.

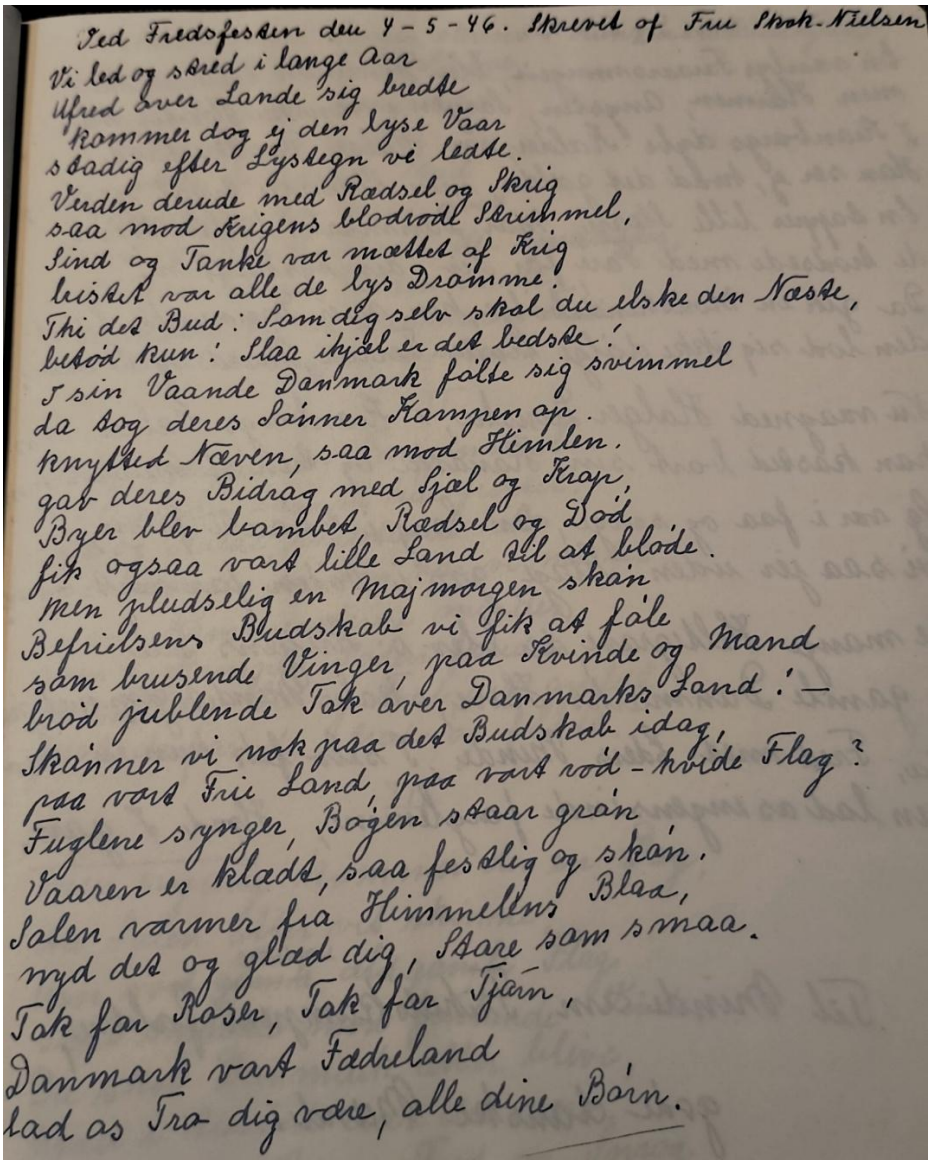

Ved Fredsfesten den 4-5-46. Skrevet af Fru Skak-Nielsen

Vi led og stred i lange Aar
Ufred over Lande sig bredte
Kommer dog ej den lyse Vaar
saadig efter Lysstegn vi ledte.
Verden derude med Radsel og Skrig
saa mod Krigens blodrødt Skrithmel,
Sind og Tanke var mættet af Krig
luisket var alle de lys Drømme.
Thi det Bud: Som dig selv skal du elske den Næste,
bestod kun: Slaa ihjæl er det bedste!
I sin Vaande Danmark følte sig svimmel
da sog deres Sønner Kampen op.
knyttet Næven, saa mod Himlen.
gav deres Bidrag med Sjæl og Krop,
Byer blev bambet Radsel og Død
fik ogsaa vort lille Land Lil at bløde.
men ijudselig en Majmorgen skøn
Befrielsens Budskab vi fik at føle
som brusende Vinger, paa Kvinde og Mand
brød jublende Tak over Danmarks Land! —
Skønner vi nok paa det Budskab idag,
paa vort Frie Land, paa vort rød-hvide Flag?
Fuglene synger, Bøgen staar grøn
Vaaren er klædt, saa festlig og skøn.
Solen varmer fra Himmelens Blaa,
nyd det og glad dig, Stare som smaa.
Tak for Roser, Tak for Tjørn,
Danmark vort Fædreland
lad os Tro dig vare, alle dine Børn.

Jeg har læst, at Selma Lagerlöft engang har sagt: ***"Fred for riget det samme, som sundhed for sjælen."***

Jeg håber, på trods af Trump og Putin, at vi i Danmark kan holde sjælen sund!

Afsnit 19. 19-1

Den store skole i Hadbjerg

Jeg har læst i Høst, februar måned, at Hadbjerg skole skal udvides, og må vel sige igen igen, og det bliver en stor skole, set med mine øjne.
Skolen har jeg fulgt i mange år, da både jeg selv, min kone, vores børn og børnebørn har gået på skolen.
Dengang jeg startede i Hadbjerg skole, i 1959, syntes vi, der kom til at gå der, at det var en stor skole, med tre klasselokaler og gymnastiksal, og da det var de store klasser, nemlig 5., 6. og 7. klasse, der skulle gå i skole her, var det den store skole.
Efter en ny skolelov i 1958, kunne Ødum-Hadbjerg kommune åbenbart ikke leve op til loven, uden at dele eleverne ud på kommunens tre skoler, og det blev sådan, at 1. og 2. klasse kom til at gå i skole i Selling, 3. og 4. klasse skulle gå i skole i Ødum, og vi store skulle gå i skole i Hadbjerg.



Femte klasse i Hadbjerg 1959-1960 med Lærer Abildtrup, Fru Steensgård og Lærer Andersen

Turen i skole, foregik på cykel, og dengang var vejen mellem Selling og Hadbjerg ikke asfalteret, og det skete om vinteren, at vejen ikke var ryddet for sne, inden der skulle cykles i skole, og så måtte cyklerne efterlades, hvor vi kunne komme til, og vi måtte gå til Hadbjerg.
Midt mellem Selling og Hadbjerg var der en gammel transformatorbygning, og her lærte vi at ryge på vej hjem fra skole. Jo, cigaretterne turde vi ikke have med i skole, så de blev gemt i en blikdåse ved transformatoren, men tændstikkerne blev fugtige, så de måtte med, og for at tændstikkerne ikke skulle rasle, kom der vat i tændstikkassen. Sikke unoder.
En af unoderne jeg også kan huske var, da Fru Steensgårds kabinescooter blev båret op af trappen og ind i gangen af de største elever, men ellers tror jeg nok, at vi opførte os pænt. Hvis ikke, var der enkelte lærere der godt kunne stikke en ørefigen, og at sidde en time efter, var ikke uhørt.

De første fire år gik jeg i Ødum Skole, hvor, der før udflytningen, var to klasser, bette-klasse og storeklasse, fordelt på to klasselokaler.
Bette-klasse havde Fru Mikkelsens som lærerinde og storeklasse havde Lærer Johansen som lærer. Lærer Johansen blev førstelærer, efter lærer Jensen i 1956, og boede i førstelærerboligen, som var en del af skolebygningen, og lærerinden, Fru Mikkelsen, boede i lejlighed på loftetagen.

Samme forhold var gældende i Hadbjerg hvor lærer Andersen boede i førstelærerboligen, og lærerinden, Fru Steensgård, boede i lejlighed på loftetagen.

Forskellen til i dag er stor, i klasselokalerne var der kakkelovne, som der skulle fyres i, og eleverne blev ofte sendt i tørvehuset efter tørv og brændsel, som blev opbevaret i en tørvekasse, ved siden af kakkelovnen. I Ødum var toilettet et lille koldt rum, med et rustent støbejernstoilet i enden af tørvehuset. Bag tørvehuset var der en afskærmning med bliktag, hvor vi drenge tissede, og vi skulle altid se hvem der kunne tisse højest. Afløb var der ingenting af i tisseskuret, og duften var derefter.
Og hvad så, når der var hentet tørv, og der var tisset af, håndvask fandtes ikke!
Hvornår skolerne i Hadbjerg og Selling er kommet til, ved jeg ikke, men skolen i Ødum var en af de mange Rytterskoler, som blev bygget i 1721-27 efter at Frederik IV bestemte, at der skulle bygges 240 skoler. Kongen ejede 12 store landområder i landet, og i områderne var stationeret landets 12 rytteriregimenter, deraf navnet Rytterskoler. Området, hvor Ødum hørte til, var Dronningborg Rytterdistrikt med 10 skoler.
Skolen fra ca. 1721 blev erstattet med den nuværende skolebygning i 1888, der i dag fungerer som forsamlingshus. Gymnastiksalen er i dag nedrevet.



Ødum Skole ca. 1950



Gymnastiksalen og børn på legepladsen.

På skolebygningens gavl var Rytterskolernes kendetegn indmuret, men i forbindelse med sammenlægningen af skolerne i kommunen, og bygning af den nye Hadbjerg Skole, blev tavlen taget ned og indmuret i skolens vindfang. Billedet er Hadbjerg skole i 50erne.

19:3



Billede af den indmurede tavle på Hadbjerg skole.

Herunder et billede af den store skole i Hadbjerg, hvor jeg startede i 4. klasse i 1959



Billedet er fra Det Kgl. Biblioteks fotoservice, og viser hadbjerg skole 1961.

Hadbjerg Kirke.

Om Hadbjerg Kirke står der i Trap-Kongeriget Danmark, at *"Kirken består af Skib og Kor samt Vaabenhus mod S. Skib og Kor ere i Overgangsstil (vistnok fra 1. Halvdel af 13. Aarh.)"*
I Ødum og Hadbjerg Kirkers hæfter, som Rikke Antvorskov er forfatter til, står der om Hadbjerg Kirke, *"der skal være bygget af "Skt. Simon Yde", det vil sige indviet til Skt. Simon og Judas, er en romansk kvarderstensbygning".* Her skrives også, at der er fundet en romansk sten fra omkring år 1100 i en stendynge på kirkegården.
Rikke Antvorskovs hæfte, fra år 2001, er her indsat i historien.



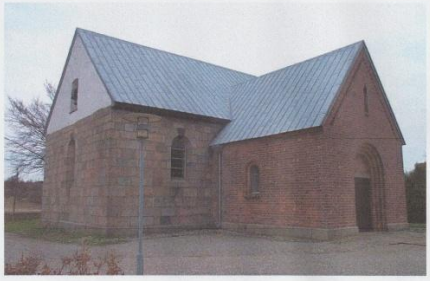

Hadbjerg kirke, der skal være bygget af "Skt. Simon Yde", det vil sige indviet til Skt. Simon og Judas, er en romansk kvaderstensbygning, bestående af kor og skib på skråkantsokkel samt et senmiddelalderligt våbenhus foran syddøren.
Kirken er tækket med et smukt blytag.

I det indre er den romanske korbue med fremtrædende, svære kragsten bevaret. Dens let tilspidsede form har fremkaldt en teori om, at kirken skulle være unggotisk, bygget mellem 1170 og 1225. Antagelig er den på et ret tidligt tidspunkt omsat. I gotisk tid, altså senest ca. 1450 blev kirken forsynet med indbyggede hvælv, et i koret, fire i skibet. I den senere middelalder byggedes våbenhuset med faste bænke langs siderne. Det fremtræder nu i nyere skikkelse fra slutningen af 1800-tallet, idet kirken er restaureret 1881 og følgende år.

Af de romanske vinduer ses to tilmuret i korets øst- og nordside samt to andre i skibet nordre sidemur. Begge døre er bevaret, anbragt påfaldende langt mod øst, vistnok fordi skibet på et tidspunkt er forlænget mod vest, af samme materiale og på samme sokkel som den øvrige kirke. Den tilmurede norddør har høje monolitkarme med rundstave og en glat overligger.

Sydportalen – den tidligere mandsindgang - der stadig er i funktion, er udsmykket med to kraftige søjler med terningbaser og -kapitæler. Søjlernes højde er uens, og man har forsøgt at råde bod på dette ved at indskyde en trapez-formet blok mellem skaftet og det helt kvadratiske fodstykke på den østlige søjle.
Helt enestående er det at tympanets profiler er forsat fra falsen på søjleportalerne, samt at begge kapitaler og den ene af basens hjørneprydelser er smykket med hjulkors (der symboliserer kosmos).
På den vestlige base er hjørneprydelsen udformet som et mandshoved.
Selve hjulkorsene (kosmos-tegnene) går igen på tympanet, hvor der også er et ligearmet, græsk kors.

Ved hovedistandsættelse af kirken i 1967 blev der fundet spor af kalkmalerier i hvælvene – et primitivt maleri fra perioden o. 1500, men dette er tildækket igen.

I forbindelse med samme restaurering blev der i gulvet fundet 25 mønter, hvoraf den ældste mønt var tysk og fra perioden 1350-1400, mens den ældste danske mønt, en hulpenning med krone, var fra Erik af Pommerns tid – 1397-1439.

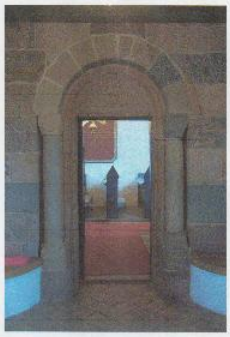

Af øvrige historiske fund ved Hadbjerg kirke skal nævnes en romansk sten, fra o. 1100. Den blev fundet i 3 lige store stykker i en stendynge på kirkegården – ca. 45 cm bred og 140 cm lang. Stenen er opsat i våbenhuset og henleder tanken på et kistelåg.

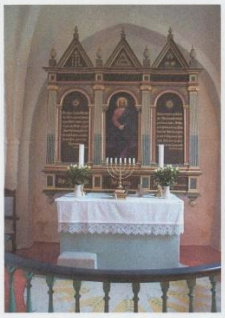

Alteret

På det murede alterbord står en tidlig renæssancetavle med tre arkadefelter.
Ved restaurering i 1900 blev i midtfeltet indsat et maleri "Kristus vandrende på søen" af A. Dorph.
På sidefelteren er skriftsteder fra Lukas- og Matthæusevangeliet.

I forbindelse med restaurering i 1968 blev altertavlens farvelag renset og konserveret.

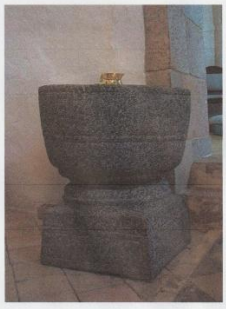

Døbefonten

Romansk granitfont med tovsnoninger og terningformet fod.
Der er ikke noget synligt afløbshul fra fonten.

Messingdåbsfad fra 1869.

Orgelet

Orgel fra Bruno Christensen og Sønner Orgebyggeri ApS fra 2006 med 9 stemmer, 2 manualer og pedal.
Orgelet er opstillet på gulvet i kirkens nordvesthjørne, hvortil det blev flyttet fra den tidligere placering mod sydvest.



Epitafier og ligsten

På skibets nordvæg er ophængt et træepitafium skåret 1664 af samme mester som prædikestolen over Niels Knudsen, □ 1680, og hustru.

I 1969 har Nationalmuseet beskrevet en lille, beskeden mindetavle, der er ophængt på skibets nordvæg længst mod vest. En flad fyrretræsplade hvor farvelaget næsten er gået af.

I våbenhuset to ligsten - en romansk, med tagformet overdel – den anden en mindesten over forpagter på Kollerup Christen Jensen Brun, □ 1704, og hustru.







Prædikestol, lydhimmel og stolestader.

Prædikestolen er et barokt snedkerarbejde. I hjørnerne er udskåret Kristus og evangelisterne som ramme om apostelmalerier i bølgelistefelter, med malede årstal 1663 og 1664. Opgangen til prædikestolen er samtidig.

Prædikestolen bærer inskriptionerne Anno 1664, H.N.P.S.M., N.K.S:HB, hvilket betyder Niels Petersen Maltbech, sognepræst til 3 sogne (Galten, Vissing og Hadbjerg), der virkede ca. 1638-1667 og de sidste initialer står sandsynligvis for den tids kirkeværge i Hadbjerg sogn.

Himlen, der har skåret årstallet 1635, er restaureret 1905. Bærer inskriptionerne 1635 HPOS, NKS og "Restavreret Anno 1905", hvor HPOS står for Hr. Peder Olesen, der var præst til de 3 sogne ca. 1620-1638. NKS – igen sandsynligvis samme kirkeværge, der således har virket ikke under 32 år.

Det kan lyde mærkeligt at lydhimmelen er ophængt 30 år før prædikestolen, og man kan kun gisne om årsagerne – evt. har man kun haft råd til lydhimmelen, og så måtte prædikestolen vente til bedre tider.
I forbindelse med restaurering i 1968 blev prædikestolens farvelag renset og konserveret.

De 5 øverste stolestader med låger og gavle er fra 1600-tallet, øvrige stader er fornyet i 1894.



Klokken

Klokken der er ophængt i kirkens vestgavl, synlig fra kirkegården er fra 1742 og bærer inskriptionen:
Conrad . Detlef . Greve . af . Reventlou . Aº 1742

I 200-året for klokkens ophængning – 1942 blev der foranstaltet en husstandsindsamling for reparation af en revne i klokken.
Klokken betjenes ved automatisk ringning.

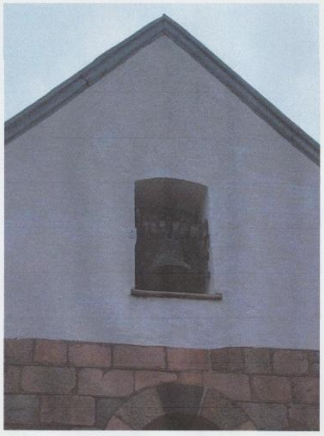

Udgivet af Hadbjerg Menighedsråd. 2001 – reidgeret 2013.
Tekst og foto: Rikke Møller Antvorskov
i samarb.m. Trine Bugge Kobberø



Kirkeladen i Hadbjerg

I historien om genforeningens stenen i Hadbjerg, omtalte jeg ”Kirkeladen” som tidligere lå på pladsen foran kirkegårdsmuren mod nord.

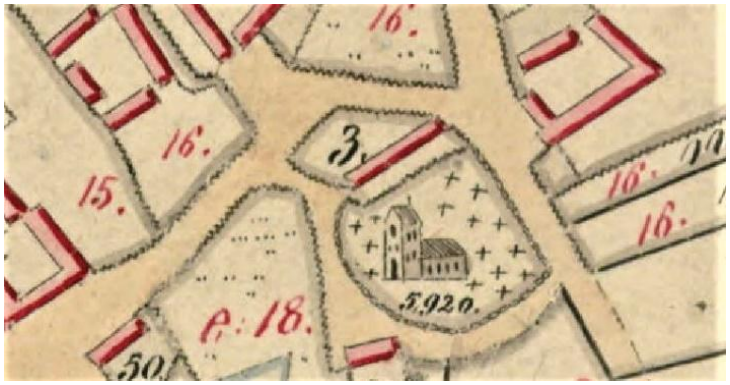

”Kirkeladen”, matr.3

Et spændende billede af ”Kirkeladen” som efter at være taget ud af brug som lade, blev omdannet til tre boliger for sognets dårligst stillede.



Hadbjerg kirke som farvelagt postkort fra begyndelsen af 1900-tallet. Det er Kurt Villy Svendsen, som ejer kortet og har givet mig lov til at bruge billedet.

19-8

Billedet viser boligerne liggende op ad kirkegårdsmuren. Indgangen til kirkegården ses for enden af boligerne. Billedet/postkortet er sendt som julekort i 1908.
Julekortet er sendt af Anton Laursen på ”Elmelund” pr. Hadsten, hvor han er ansat ved gårdejer Laurs Christian Christensen og hustruen Johanne. På kortet takker han for sommeren og sender glædelige julehilsner til Kristen Sandal Toft, Hvidbjerg pr. Karlby Mors.
Anton har nok været ansat hos Kristen på Mors sommeren over, men det kan man jo kun gisne om.
I reformationsperioden i 1700-tallet blev det debatteret, hvorledes opkrævningen af korntiende kunne forandres til fordel for både ydere (bønderne) og nydere (præsterne), og i 1796 opfordrede regeringen til at ydere og nydere skulle indgå aftale om, at ændre tiende til en fast årlig afgift, og i 1852 bestemtes det ved lov, at al korntiende skulle være omsat til fast afgift inden 1856. Tingene har nok ikke gået så hurtigt dengang, og om det også har været sådan i Hadbjerg ved ingen, men i 1894 kom igen en ny lov, som fastsatte, at der skulle være enighed mellem yder og nyder.
Ved indkomstskattens indførelse i 1903 blev tiende endelig afløst.
Det kan læses, at kirkeladerne rundt i Danmark flere steder forfaldt, eller blev bygget om til andre formål som latinskoler, alderdomshjem eller boliger, som det skete i Hadbjerg.
Hvornår laden er blevet til boliger, og hvornår de er brækket ned ved nok ingen.
Som omtalt i sidste nummer af Høst, boede Kirstine og hendes 4 børn i en af boligerne, hun fik understøttelse og gik også ud som vaskekone, Mariane, som fik understøttelse, boede også her, samt Peter Ole med hustruen Sofie og deres 7 børn. Peter var daglejer ved agerbruget.
Oplysningerne stammer fra folketællingerne i 1906 og 1911. Huset var ved folketællingerne i 1906 benævnt som ”Kirkehuset”
Ved folketællingen i 1916 bor Peter Ole stadig i Hadbjerg, men det vides ikke om det stadig er i Kirkehuset, da han står opført under matr. 25b. Ved optællingerne i 1921 er hverken matrikelnummeret eller Kirkehuset ikke længere registreret.
Jeg har ikke kunnet finde yderligere om boligerne.



Her indgangen til kirke og kirkegård, hvor boligerne dengang har ligget til venstre for lågen.

Smedjen på Baunehøjvej.

Smedjen på Bavnehøjvej er opført i 1780. Det har ikke været mig muligt at finde frem til hvem der byggede det og hvem der var smedemester dengang, i de offentliggjorte folketællinger fra 1787 og langt op i 1800-tallets håndskrevne lister, ja der rækker mine evner simpelthen ikke til at tyde hieroglyfferne.
Herunder ser vi det første billede af smedjen på Bavnehøjvej, venligst udlånt af Lokalarkivet.



Lokalarkivet oplyser at er det Smed Anton Pedersen, født den 12-3 1880 og hustru Karen Marie, født 1-8 1881 i Nr. Galten, med børnene Ane Marie, født den 12-11 1906 og Johanne, født den 13-10 1908, på armen. Familien kom til Hadbjerg i 1905. Det er smedelærling Ejner Jensen, født 30-3 1895, de er i gang med at sko hesten. Billedet er givet til Lokalarkivet af lærerinde Marta Christensen, som skulle have været lærerinde i Hadbjerg fra 1930 til 1950.
I folketællingen fra 1921 er Anton Pedersen stadig smedemester i Hadbjerg sammen sin hustru, og nu med 4 børn.

19:10



Billedet her er samme bygning, her taget i 1915, men her er der ikke sat navn på personerne, men mon ikke det skulle være smedemester Anton Pedersen der er på billedet, tænker jeg.

Af de helt gamle billeder er også et "Gadeparti i Hadbjerg" som Gårdejer Hans Grosen har beskrevet for Lokalarkivet i 1970.



Fotoet er af indkørslen til Hadbjerg fra øst ad Baunehøjvej, fortæller Hans Grosen. Første hus til t.h. er udbygningen til Carl Pedersens gård, og første hus t.v. er tidl. Hadbjerg Central, senere barbersalon, Bavnehøjvej 138.

19:11

Smedjen, Bavnehøjvej 136, ses ikke her på billedet, men på samme side ses sprøjtehuset, også beskrevet som Brandstationen, og bagved er det smedens hus, der er nyopført, da billedet er blevet taget. (Bavnehøjvej 134 er iflg. BBR opført i 1902, så billedet må så ca. være taget på det tidspunkt) Helt i baggrunden til venstre ses Hans Grosens gård.
Herunder et billede, som smedjen ser ud i dag.



De sidste mange år smedjen var i drift var det Smedemester Poul Pedersen der var smeden i byen, og beskæftigede med alt inden for faget, vvs og smedearbejde, indtil han gik pension.
Det er i Pouls tid som smedemester at smedjen har udviklet sig til de bygninger vi kender i dag, da der er blevet udvidet og bygget om i 60-erne, 80-erne og 90-erne.



Her et udsnit af et af Det Kgl. Biblioteks billeder fra 1961 hvor vi ser smedjen bagfra, og vi kan se, at blandt andet en grønthøster venter på reparation.

19:12

Før Poul overtog firmaet var det Pouls far Søren Pedersen der var smeden i byen, og jeg husker, at dengang smed Skovbo solgte smedjen i Ødum til Gunnar Sørensen, måtte bønderne trække hestene til Hadbjerg for at få nye sko på.
Poul Pedersens far, Søren Pedersen står i folketællingen 1940 som smedemester, og gift med Anna, helt præcist hvornår Søren Pedersen overtog forretningen efter sin far ved jeg ikke.
I 1950 så forretningen stadig ud som dengang den blev opført.
Søren Pedersen døde i 1973 kun 63 år gammel, og Anna døde som 82-årig i 1999.



Billedet er fra Det Kgl. Biblioteks luftfotoarkiv 1950. Mon det lille hus i øverste højre hjørne er sprøjtehuset?

Før den tid var det også familien der drev smedje i Hadbjerg, det var Anton Pedersen, som var gift med Karen Marie, der var smeden og i folketællingen fra 1916 står han også opført som smed, så forretningen har været på familiens hænder i mange år.
Karen Marie døde i 1959 og Anton Pedersen i 1960.
I huset hvor lastbilen kører forbi var der før i tiden central, og her (tror jeg) også smeden boede, for i folketællingerne fra 1916 og 1921 står ud over centralbestyrer Christiane Møller, også Anton Pedersen, hustru og børn opført.
I folketællingen dengang, havde smedjen matr. 50 og centralen matr. 50a.
Christiane Møller var udover centralbestyrer for Hadbjerg Central og syerske, og hvor længe Hadbjerg havde egen central, og hvornår der kom telefon til Hadbjerg ved jeg ikke.

19:13

Centralen, Bavnehøjvej 138 blev opført i 1810, nok ikke som central, vil jeg tro.
De første telefoner kom til Danmark i 1880 og kostede en halv årsløn. I 1900 var der 20.000 husstande der havde telefon og i 1950 var tallet oppe på 60.000 telefoner og først langt op i 50-erne begyndte centraldamerne og forsvinde og nylig i 70-erne var centralerne automatiserede.
I mange år herefter var der frisørsalon i huset Bavnehøjvej 138, her var det Haubert Jensen der var frisørmester.

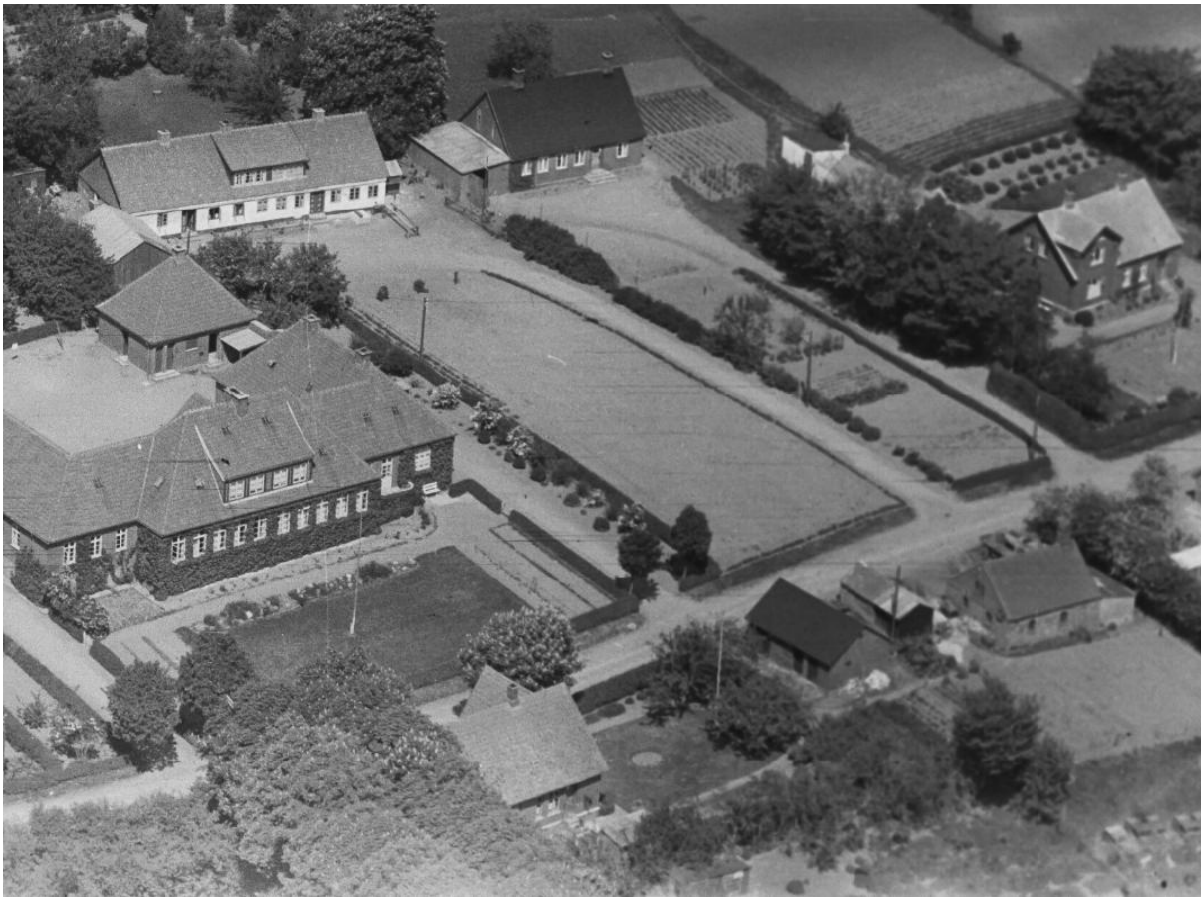

Her igen et billede fra Det Kgl. Biblioteks luftfoto, her fra 1947.

19:14

Om smeden i Hadbjerg, der blev inviteret til torskegilde.

Jeg tror, at smeden på Smedebakken, smedemester Laurs Jensen, var kommet godt ind i det nye år, 1930, og startede ud med at udfylde sin selvangivelse, dengang et skriftligt dokument med angivelse af, hvad man havde tjent og ejede, så skattevæsenet kunne bestemme, hvad man skulle betale i skat det kommende år. Dengang skulle selvangivelsen afleveres lige efter nytår, og da jeg startede med at skulle lave selvangivelse, var det midt i februar, og troede skattevæsenet ikke på tallene, blev man indkaldt til "Torskegilde" og jeg tror, at smeden har været godt træt af at være inviteret.

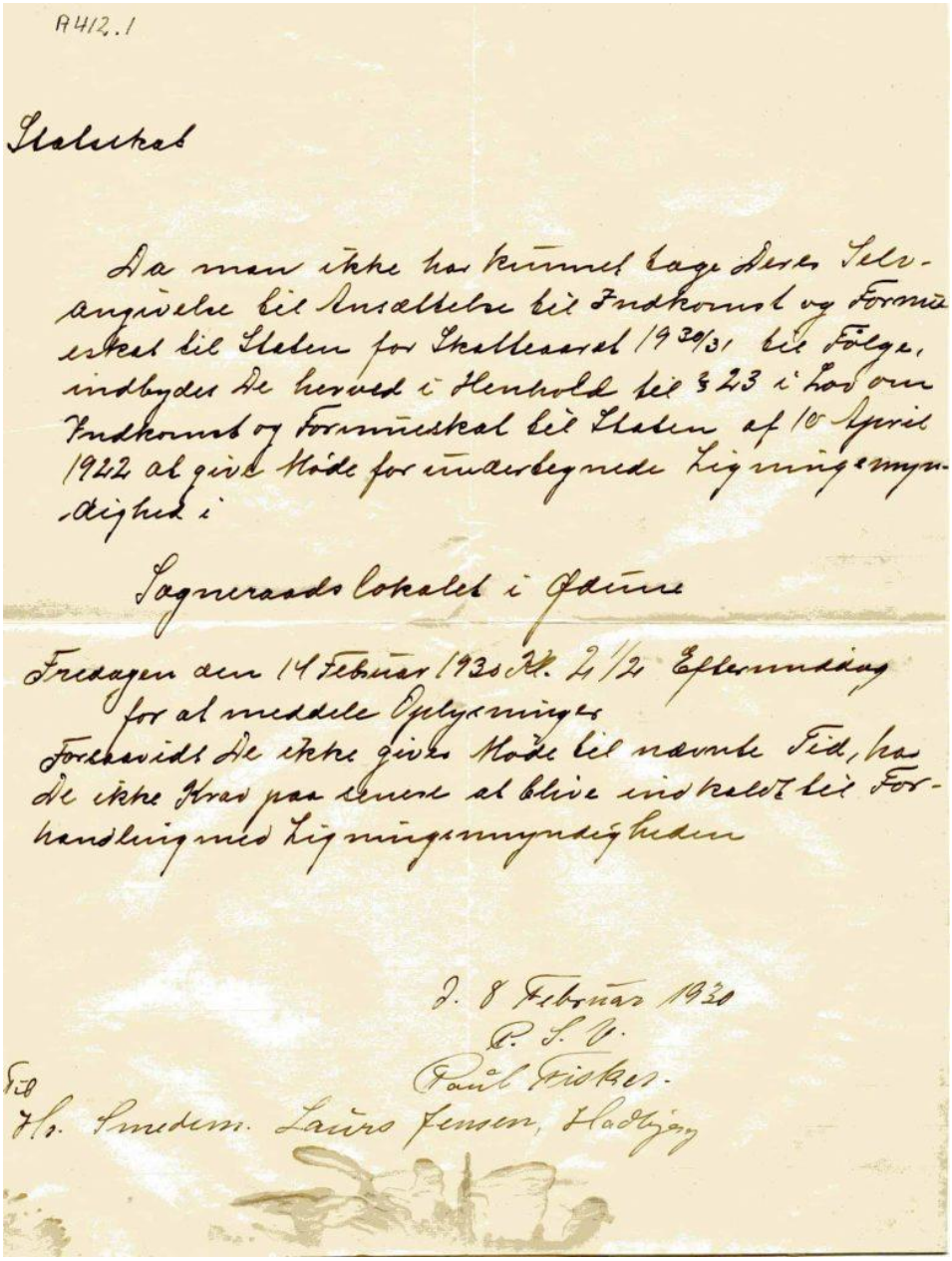

A 412.1

Skatteskat

Da man ikke har kunnet lade Deres Selvangivelse til Ansættelse til Indkomst og Formueskat til Staten for Skatteåret 1930/31 til Følge, indbyder De herved i Henhold til § 23 i Lov om Indkomst og Formueskat til Staten af 10 April 1922 at give Møde for undertegnede Ligningsmyndighed i

Sognerådslokalet i Ødum

Fredagen den 14 Februar 1930 Kl. 2 1/2 Eftermiddag

for at meddele Oplysninger

Forekommer De ikke givet Møde til nævnte Tid, har De ikke Krav paa senere at blive indkaldt til Forhandling med Ligningsmyndigheden

d. 8 Februar 1930

P. S. V.

Paul Fisker.

Hr.

Smedem. Laurs Jensen, Hadbjerg

Det er Lokalarkivet, der har udlånt indkaldelsen.

19:15

Som vi ser vi indkaldelsen, har skattevæsenet ikke kunnet godkende selvangivelsen, til ”Ansættelse til Indkomst og Formueskat” og smedemester Laurs Jensen, Hadbjerg, har modtaget ovenstående brev om at give møde for Ligningsmyndigheden i Sognerådslokalet i Ødum, den 14. februar 1930, kl. 2½ eftermiddag.
Torskegilde blev det kaldt, da torsk dengang var festmad, man fik nytårsaften, (torsk spises stadig til nytår) og når man så blev indkaldt til møde med skattevæsenet, var det i folkemunde indbydelse til torskegilde.
Sognerådslokalet, som der står i indkaldelsen, var i Kommunekontoret i Ødum Hadbjerg Kommune, nu privat beboelse, Ødum Torv 12.
Smedemester Laurs Jensen Hadbjerg var dengang 67 år og enkemand. Laurs Jensen var født i Sall i 1863 og enkemand efter, at hans hustru Marie Katrine Jokumsen, som kom fra Bredgård i Hadbjerg, (måske ved Bredgårdsvej) døde kun 31 år gammel den 4. februar 1900. De kom til Hadbjerg i 1888, og han har nok dengang startet smedjen. Ved folketællingen i 1890 er Laurs og Marie Katrine registreret med deres første barn Jens, de fik yderligere to børn Sigvald, født i 1894 og Karl, født i 1897.
Hvordan det gik Laurs Jensens møde med skattevæsenet den februardag i 1930, er der nok ingen, der ved noget om.
I dag er det heldigvis ikke nødvendigt at gå i gang med pen og blæk, nu klarer skattevæsenet det selv.
Før Laurs Jensen bliver tilsagt torskegilde, kan det læses i folkeoptællingerne, at han boede på matrikel 29b (Smedebakken 17, iflg. BBR opført 1877)
I 1911 kan læses, at sønnen Jens nu var blevet smedesvend, Sigvald var blevet smedelærling, sønnen Karl var stadig barn og Nielsine Hansen, svigermor, var flyttet ind efter Marie Katrines død.
I folketællingen 1916 er Karl nu også nævnt som smedemester, så det ser ud til, at sønnerne alle er gået i faderens fodspor.
Går vi frem til 1930, står sønnen Karl Jensen nu nævnt som mekaniker på matriklen. Smedemester Laurs Jensen boede der også, og de to smede havde Mariane Knudsen som tjenestepige. Laurs Jensen dør den 7. november 1934. Både Marie Katrine og Laus Jensen er begge begravet i Hadbjerg.
Ved folketællingen 1940 er det nu smedemester Niels Sigvald Jensen, (Sigvald smeden som flere nok husker ham) der er ejer af smedjen. Sigvald er gift med Frederikke (Rikke) og de har sønnen Bendt.
Smedemester Sigvald Jensen døde i 1976 og Rikke i 1987. Begge er begravet i Hadbjerg.
Smedjen eksisterer ikke længere og Matrikelnummer 29b er i dag privatbeboelse, Smedebakken 17.

19:16



Billedet er udlånt af Lokalarkivet. Det vides ikke, hvornår billedet er taget.



Hvis nogen skulle være interesseret, i at vide hvordan det er at være til torskegilde, kan anbefales at gå ind på YouTube og se klip fra filmen ”Vi er alle sammen tossede” fra 1959, hvor hovedpersonen Keld Petersen (1920-1962) er til torskegilde.
En af dansk films allerbedste komedier, står der.

19:17

Flys styrtet ned i Hadbjerg

I et gammelt avisudklip, fra Randers Dagblad, oktober 1946, står der ” Belgisk flyvemaskine styrtet ned i Hadbjerg,” en avisartikel der har været gemt, og nu er kommet frem i lyset efter næsten 70 år. Marie Aggerholm har venligst overdraget materialet til HØST-redaktionen, hvorfra jeg nu har fornøjelsen af, at skrive om det.
Jeg synes, at historien er spændende, og ny for mig, og selv om jeg gik i skole i Hadbjerg fra 1959 til 1962, blev der aldrig fortalt om flystyrtet, og heller ikke senere har jeg hørt nogen tale om det.

Avisen beretter om en belgisk transportmaskine, som var på vej fra Bryssel til Ålborg med en ladning duer i kasser, styrtede ned i en roemark, efter at maskinen i lang tid havde fløjet rundt over Hadbjerg, for at finde et sted at nødlande. Ulykken skete iflg. avisen en søndag ved middagstid.
Piloten havde udvalgt sig en mark, hvor han kunne nødlande, men under landingen kom et par heste løbende med stærk fart mod maskinen, og da han forsøgte at gasse op for at undgå at ramme dyrene, gik det galt, og pludselig var Søren Jensens gård, ”Hougaards Minde,” foran ham, og han mistede herredømmet over maskinen, som på det tidspunkt fløj med 150 km. i timen.
Helt galt gik det, og nu kurede maskinen på ét hjul gennem en roemark, for derefter at brase ind i hækken til ”Hougaards Minde”s have, og med voldsom kraft klippe toppen af et træ, hvorved det meste af førerkabinen blev revet af, og efter endnu nogle meter ramte maskinen et stort frugttræ, som blev revet op med rode.
En blev dræbt, og to lettere såret. Piloten blev klemt fast mellem styregrejerne, men slap med hjernerystelse og knubs i ansigtet, mens ejeren af maskinen, Grosserer de`Klever fik alvorligt benbrud og nogle småskrammer.
Udover piloten og ejeren var der en medarbejder, som blev slynget ud af maskinen.
Avisen skriver, at maskinen blev total knust, og det samme gjorde lasten.
Maskinen var kun 11 dage tidligere blevet købt i England, da grossereren var ved at opstarte et nyt flyselskab. Maskinen var kun beregnet til to personer, men da grossereren ville skabe nye forretningsforbindelser i Ålborg, var de tre i flyet.
Ved ulykken var der flere tililende, og her nævnes gårdejer Søren Jensen, arbejdsmand Johannes Jensen, sønnen Verner Jensen, soldat Sejer Hedegård og soldat Leo Jensen.
Soldaterne var på orlov, og tjenestegørende i Fredericia.
Soldaterne var de første hjælpere der mødte op til det frygtlige syn, og de fik hurtigt den bevidstløse og stærkt blødende medarbejder, som de fandt ved flyets vingespids, båret ind til gårdejeren, hvor han efter kort tid efter døde, af sine kvæstelser.
Grossereren, der var hårdt såret, var klar nok til at selv underbinde det stærkt blødende ben med åbent benbrud.
Arbejdsmand Johannes Jensen fik med noget besvær trukket piloten ud af den knuste førerkabine.

19:18

Der blev sendt bud til både Falck og Zonen samt overbetjent Velborg fra Hadsten.
De sårede blev kørt til Centralsygehusets kirurgiske afdeling, og den dræbte belgier, Pierre Pytømans, blev kørt til sygehusets kapel.
Senere på dagen kunne kriminalpolitiet og en flyveleder fra Tirstrup foretage den første afhøring af de overlevende.
Her fortæller piloten, at de havde fløjet fra Bryssel, over Bremen og Hamborg, over grænsen og op mod Århus, hvor han erfarede at olietrykket var for højt, hvorefter han havde kredset et par gange over byen for at finde et sted at lande, men på grund af regnfuldt og diset vejr, overså han landingspladsen i Skejby, og valgte derfor at følge hovedvejen, og forsøge at nå frem til Ålborg, men den ene motor satte ud, og maskinen kunne ikke holde sig i luften på én motor, så derfor var en nødlanding nødvendig.
Piloten, Hauri Janmö, var ellers meget erfaren, da han under krigen havde fløjet bombemaskine for R.A.F.
Politiet holdt vagt ved flyet til dagen efter, hvor der kom luftfartseksperter fra København, for at finde årsagen til styrtet.
På grund af mit manglende lokalkendskab, ved jeg ikke præcist, hvor i Hadbjerg styrtet skete, men Marie Aggerholm har, på et kort, afkrydset et område, som lokalt kaldes ”lufthavnen” og det var måske lige der, flyveren faldt ned.



Billedet herunder er udlånt af Lokalarkivet.



Afsnit 20. 20:1

Det gamle Røved



I en gammel hjemstavnsbog for Randers Amt 1939 faldt jeg over Røved Mølle, og omtalen af en af de tidligere ejere, Peder Nielsen Knudstrup, nævnt som en driftig landmand, oprindelig fra Lerbjerg.
Der står skrevet, at han købte Røved Vejrmølle og gård i 1824 i Ødum Sogn, og at han samtidig ejede flere forskellige ejendomme. Knudstrup var en oplyst mand og var gennem mange år "Det Kongelige Landhusholdningsselskabs" tillidsmand, og gik især ind for afskaffelse af hoveri, som han betragtede som et "Nationalonde, der kun bragte tab, og var en hindring for fremskridt".
Selskabet hædrede ham med en guldmedalje for sit virke, han havde desuden flere tillidsposter.
I 1839 solgte han Røved Mølle, til Frits Erik Bang Wiinholt, nævnt som Proprietær til Røved Mølle, Cand. Phil og Land Væsens-Kommissær.
Han døde i 1878 og blev begravet i Ødum, og Røved Mølle blev overtaget af Anders Andersen Ullerup som så ejer Røved Mølle frem til begyndelsen af 1900-tallet, her er noteret 7 personer på møllen, bland andet en møllersvend og en møllekusk. I 1906 har sønnen Ingvard Ullerup overtaget møllen, så det må været den sidste møller på Røved Mølle, og da jeg ved min søgen opdager, og som nogen af Røveds beboere måske allerede ved, at Røved Mølle i dag står i Egå, og i øvrigt er til salg for lige knap 2 millioner.
Om Egå mølle står der, at den nedbrændte i 1918, men blev hurtigt erstattet af en anden mølle fra landsbyen Røved ved Mejlby, ejendomsmægleren nævner det samme i salgsmaterialet, og ud over omtale af møllen ses også en række billeder fra møllen. Om møllen har været i drift helt frem til den blev flyttet vides ikke, men ved folketællingen 1916 står kun en tjenestepige og en tjenestekarl udover Ingvard Ullerup og hustruen Laura.
Møllen har stået på bakken ved Hallingvej 2, og om det er Hallingvej 2, der er gården, der har haft møllen, eller der har været en gård, som er fjernet, ja her svigter lokalkendskabet.



Møllen fra Røved har nu stået i Egå i næsten 100 år og da Knudstrup købte møllen i 1824, må den jo være over 200 år gammel.



Her ser vi Røved Mølle øverst til højre på kortet, der er fra omkring år 1900, og ved det højeste punkt Dejrhøj, 101 meter over havet.






Billeder fra det indre af ”Røved Mølle”

Billederne stammer fra ejendomsmæglerens salgsopstilling.

Udover mølleri havde Røved også dengang både snedker, smedje, købmand og var i øvrigt en by med flere store landbrug og en række ejendomme med mange ansatte.
Røved fik først navnet slået fast i 1844 på en side, Steder og Navne/ Sproget i Landskabet, og på min uundværlige computer, står der at, fra 1415 – 1456 var navnet Røffue, i 1477 Reffwe. I 1496 Røffo, i 1556- 1578 Reve, i 1626 Røfvødt, i 1630 Røvede, i 1772 Røfve og i 1844 blev det endeligt slået fast, som det vi kender. Ja, kært barn har mange navne.
Gårdene Højstrup (Mejlbyvej 20), Vældegård (Mejlbyvej 22), Røved Overgård (Hallingvej 1), Røved Nedergård (Mejlbyvej 28), Ebbestrup (Ebbestrupvej 1) og Kildelund (Hallingvej 4), som i dag alle er i drift, og som vel driver det meste af jorden på en række af landejendommene i og omkring Røved, og som alle, med nutidens store landbrugsmaskiner, nu har langt mindre ansatte end dengang, og tiden har jo som i alle andre landsbyer gjort, at købmand og de mindre håndværk ikke kan begå sig i landsbysamfundet. Ved folketællingen i 1930 var der registreret 5-7 personer på hver af ejendommene i Røved og på gårdene 10-15 personer, mand, kone, børn, karle og tjenestepiger, så dengang har der været mange kunder i købmandsbutikken.
Købmanden, som jeg husker, Volmer Degn og fru Thyra overtog købmandsbutikken i 1937 og drev den til 1970, hvor den lukkede. Købmanden døde i 80erne og Thyra Degn boede der mange år

herefter. I al den tid stod butikken uændret hen. Før Købmand Degn overtog, var det i flg. folketællingerne, Jens Marinus Jensen, der var købmand.

Jeg husker, at Købmand Degns gamle Lloyd varevogn blev solgt til Smedemester Poul Pedersen i Hadbjerg.

Tømrer og snedker Peter Thilkjær drev sin forretning i mange år, men efter han holdt, kom der ingen ny forretning på stedet.

Smedje var der også, her var det Smedemester Søren Bak Sørensen, som drev forretning en lang årrække, her husker jeg, at i 1964-65 var smedemester Gunnar og jeg i Røved for at hente det brugelige fladjern, rundjern m.v. som Gunnar havde købt, af det der ellers var tilbage i smedjen, efter den lukkede.

Sidst i 70erne blev der bygget nyt stuehus på Højstrup, vel lidt utraditionelt, men nok tiltrængt.



Det gamle stuehus på Højstrup fra 1905.



I 1980erne brændte et par af udhusene til Højstrup hvor det gik hårdt ud over bygninger og dyr.

Georg Vinther fra ”Vinholdtsminde”

Det begyndte tilbage i 2020 med et postkort fra Røved, som blev offentliggjort på Facebook, af Kurt Villy Svendsen.
Herunder ser vi postkortet.

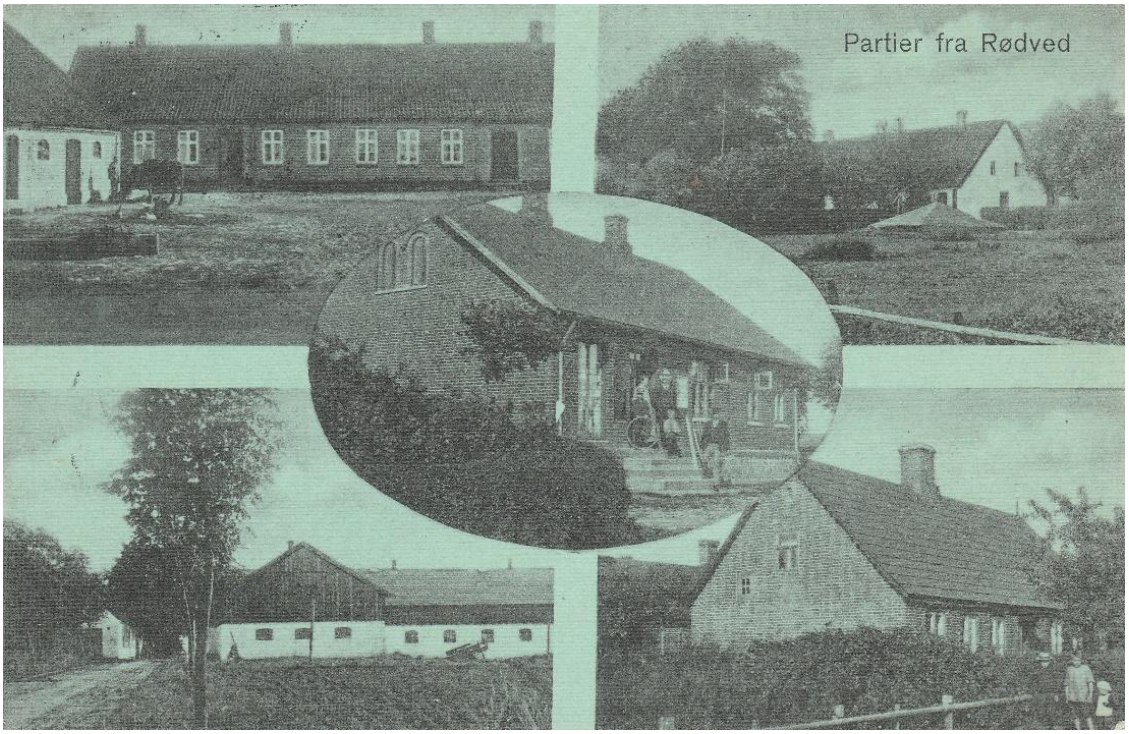

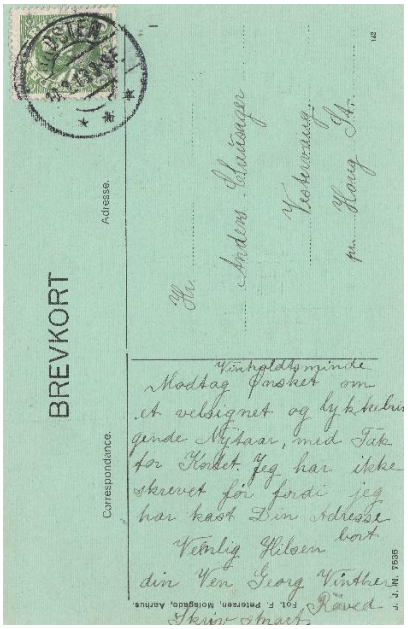

Postkortet er sendt i 1915 af Georg Vinther.

20:6

Georg Vinter skiver:

Vinholdtsminde

Modtag Ønsket om et velsignet og lykkebringende Nytår, med Tak for Kortet. Jeg har ikke skrevet før fordi jeg har kast Din adresse bort.
Venlig Hilsen din Ven Georg Vinther.
Kortet er sendt til Anders Clausager fra Høng.

Overskriften "***Vinholdtsminde"*** fangede mig, den gård/ejendom havde jeg aldrig hørt om.
Ingrid Degn, købmand Degns datter fra Røved, der på et tidspunkt skrev om huse og gårde i Røved, havde heller aldrig hørt om Vinholdtsminde og min søgning på arkiv.dk har heller ikke givet noget resultat.
Men hvem var så **Georg Vinther**?
I folketællinger og kirkebøger finder jeg Georg Peter Jensen, født 13. juni 1899, og hjemmedøbt af pastor Dalsgård fra Ødum den 30. juni. Forældrene Carl Jensen og Boline Maria Jensen fra Røved. I folketællingen 1901 er Peter Georg Jensen 2 år, og familien er her registreret på matrikel 6e i Røved.
Familien har iflg. kirkebogen i 1905 skiftet til efternavnet Vinther, så derfor er kortet underskrevet Georg Vinther, og ved folketællingen i 1906 hedder hele familien Vinther.
Men hvad så med navnet "***Vinholdtsminde"***.
Her har jeg søgt hjælp, og har besøgt Anders Grand Pedersen, tidl. gårdejer på Kildelund, Anders fortæller, at Vinholdtsminde er matrikel 6e, med nutidsadresse Mejlbyvej 29.
Vi kikker på gamle matrikelkort og ser, **at matrikel 6 er ret omfattende**, og fordeler sig fra Røved by og langs den østlige side af Hallingvejen helt ud forbi, hvor Kildelund, Hallingvej 4, ligger i dag.
På matrikelkortet fra dengang er hverken Kildelund, Astrupvej 4, eller Røved Mølle, Astrupvej 2, indtegnet, og heller ikke bygget.
Iflg. Randers Amt Hjemstavnsbog fra 1939, står der, at Peter Nielsen Knudstrup fra Lerbjerg køber Røved Mølle i 1824. Han var Det kgl. Landhusholdningsselskabs tillidsmand, og hans standsfæller valgte ham ind i De Jyske Stænderforsamlinger, hvor han var talsmand for bondefrihed og afskaffelse af hoveriet.
Jeg har tidligere fortalt om ham og Røved Mølle.
Der er lige det, at den nuværende ejendom Røved Mølle, Hallingvej 2, var på det tidspunkt ikke bygget, så det må jo være vindmøllen, som stod på matr. 6i, han har købt.
I 1839 sælger Knudstrup sine ejendomme og jord til Frits Erik Bang Wiinholt.



Frits Erik Bang Wiinholt var født i Laurvig i Norge, og gift med Mette Antoni Munk fra Vellev i Viborg Amt.
Wiinholt er også registreret som ejer af Marienlyst i Randers.
Frits E.B. Wiinholt og Mette Antoni fik 9 børn, alle født i Røved.
Et af børnene blev døbt Olaf Rye Wiinholt, han var født d. 31-7 1849, og er måske opkaldt efter krigshelten Olaf Rye, generalmajor og ridder af Dannebrog, født i Norge i 1791, og dør under treårs-krigen i Fredericia den 6-7 1849.
Under billedet ser vi, at Wiinholt er tituleret "til Røved Mølle" og må formodentligt have boet på gården med matrikel 6e, som så senere har fået navnet **"Vinholdtsminde"**

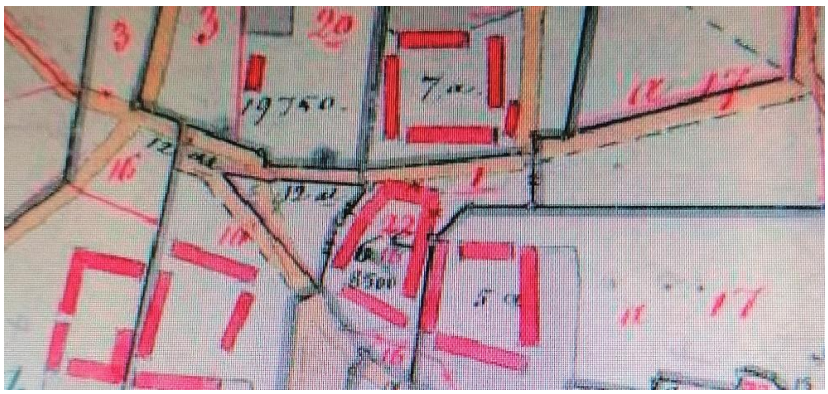

Matrikelkort fra dengang med matr. 6e beliggende på spidsen mellem vejene til Halling og Mejlby.

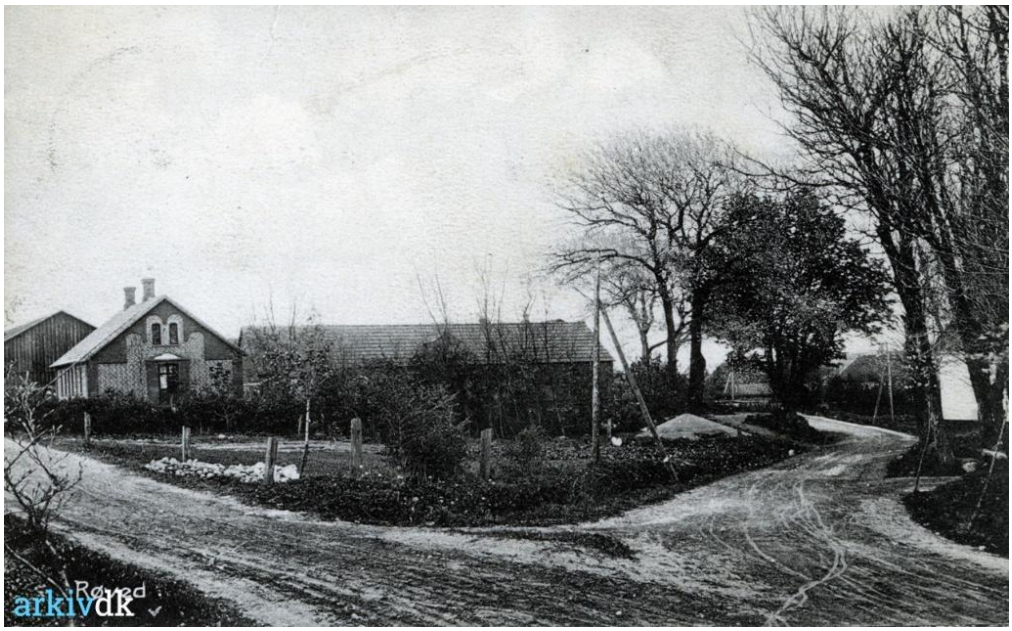

20:8

Herover er et billede af ejendommen matr. 6e, Mejlbyvej 29. billedet er dateret mellem 1910 og 1940. Vejen først for, mod venstre, er vejen til Halling, og vejen til højre for gården er vejen mod Mejlby, og nederst i højre hjørne ser vi vejen som kommer fra Ødum.

Som vi ved går vejen fra Ødum til Mejlby lige ud i dag, så meget er ændret siden ca. 1910. Bygningerne vi ser her er iflg. BBR opført i 1880 så meget har været under forandring dengang. Hvornår Georg Vinthers famile har overtaget gården, Mejlbyvej fremgår ikke nogen steder, og om det er familien her, der døber gården "Vinholdtsminde" ved jeg ikke, men det må være her, at Georg Vinther har siddet og skrevet postkort til sin ven fra Høng i 1915.

Ejendommen Røved Mølle, Hallingvej 2, bliver bygget i 1860, her må vi formode, at vindmøllen, Røved Mølle, dengang har været i drift længe, også før Knudstrup køber Røved Mølle i 1824. Vindmøllen, som stod på det højeste punkt i Røved, brændte i 1918 og blev brudt ned i 1919 og flyttet til
Egå, hvor den blev genopført og står der endnu.



Her ser vi Røved Møllegård. Billedet er fra Det Kgl. Biblioteks fotoservice, og er fra 1947.

20:9

I 1876 sælger Wiinholt ud af besiddelserne ifølge udskrift fra tingbogen, offentliggjort på arkiv.dk. Matr. 6a, 6b, 6c og 6i sælges til Købmand H. Madsen i Århus og Gårdejer H. Jensen, Røved Møllegård. På matr. 6i står vindmøllen.
Samme år, 1876 sælges matr. 6d og 6e Røved by til Niels Peter Pedersen Vinther Kolt, fra Røved.
Også i 1876 udstedes skøde på matr. 6e, Jens Pedersen Vinther.
Ifølge kirkebogen er Jens Pedersen Vinther far til Carl Jensen, som blev født i 1859, og som kom til at hedde Jensen (Jens's søn) til bagnavn. Carl blev født i Søften, og i kirkebogen fra Søften er navnet rettet til Vinther. Carl Vinther må jo så senere havde overtaget gården "Vinholdtsminde" Mejlbyvej 29.
Wiinholt sælger endvidere en række matrikler, fra jordene i Røved, til forskellige købere.
Wiinholts hustru, Mette Antoni, dør 4. maj 1861 og Frits Erik Bang Wiinholt dør 24. april i 1878. Begge er begravet i Ødum.

Her til slut et par billeder af Mejlbyvej 29 fra 1947 og 1970, og nu vi har været i gang med vindmøllen i Røved, også et billede af en mølle der blev rejst i 1980-erne, på toppen af Røved, 101 m over havets overflade.
Møllen stod overfor indkørslen til Hallingvej 2, Røved Mølle.
Så vidt jeg ved, var møllen et anpartsselskab, men jeg ved ikke hvordan det hang sammen.
Billedet er fra 1990, og hvornår møllen forsvandt, står for mig hen i det uvisse.
Billederne er fra Det Kgl. Biblioteks fotoservice.



Mejlbyvej 29 fra 1947, med laden langs Mejlbyvej.

Herunder er gården i 1970, hvor laden er fjernet.





Billedet her er fra 1990, med møllen i forgrunden og Hallingvej 2 i baggrunden.
Den oprindelig ”Røved Mølle” stod på bakketoppen til venstre i billedet.

20-11

Søren Jensen på Vibegård

På kirkegården i Ødum står et mindesmærke for Søren Jensen.



Når vi træder ind af kirkegårdslågen som vender ud mod Ødum Torv, er mindesmærket det første man møder, med teksten:

Fhv. Gaardejer DBMD Søren Jensen stifter af Centralforeningen af Sygekasser i Randers Amt Aar 1885-
Rejst af sygekasser i amtet som tak for 25 Aars Arbejde

DBMD står for Dannebrogsmand.

Det første jeg finder om Søren Jensen er ved folketællingen i 1860 hvor han bor på "Vibegård", Mejlbyvej 21, og her er han gift med Marie Rasmine, f. Møller, fra "Nedergård" i Røved, som dengang blev ejet af Søren Rasmussen Møller, som oprindelig kom fra Kolt, gift med Kirstine Nielsdatter, som var fra Røved.
Søren Jensen er på det tidspunkt 29 år, og Marie Rasmine er 28 år.
Ved folketællingen i 1880 har de 6 børn, Evald på 22, Selma på 20, Peter på 18, Søren på 15, Herluf på 13 og Mette på 12år. Alle er født på Vibegård.
Søren Jensen var lærersøn fra Rødding, og nu noteret som landmand. Søren Jensen kom i sognerådet, kan læses på Arkiv.dk, og i 1876 var han stifter af Ødum-Hadbjerg Kommunes Spare- og Lånekasse som Kommunens Sygekasse og Hesteforsikring m.m.

Sparekassen havde den 31. marts 1899 et tilgodehavende på 54.216 kr. og en reservefond på 1664 kr. Sparekassen havde 392 konti.
I Erhvervsarkivets Arkivoversigter kan læses, at Ødum-Hadbjerg Kommunes Spare- og Lånekasse blev grundlagt 1876 og ophørte i 1955.
Det læses, at de er i besiddelse af div. protokoller og kassebøger mv.
I 1955 burde jeg kunne huske Sparekassen, men her må jeg melde hus fobi. Jeg mener ikke at har hørt om den, men det må være i forbindelse med kommunekontoret, i dag Ødum Torv 12.
Jo, Søren Jensen var en aktiv mand, iflg. BBR er Vibegård, som vi kender i dag bygget i 1880, så det må have været Søren Jensen der har fået "den nye" Vivegård opført. Det ville være spændende, at kunne se og vide hvordan den så ud før.
I 1885 stifter Søren Jensen Centralforeningen af Sygekasser i Randers Amt.
Søren Jensen må ud over at være landmand og så læst videre, for i optegnelser står Søren Jensen nu som revisor.
Sønnen Evald Jensen står ved folketællingen i 1901 nu registreret som landmand, og nu med både kone og børn, og Søren Jensen og hustruen Marie Rasmine er flyttet til Randers, og bor på iflg. folketællingen i huset, Strømmen 35. Det er det stykke af Århusvej der ligger før Grenåvejs krydset.



Desværre dør Marie Rasmine d. 21. aug. 1905, og oplever ikke at Søren Jensen bliver hædret.





Her er Søren Jensen fotograferet ca. 1910. Billeder er fra Lokalarkivet.

20:13

Søren Jensen blev i 1909 udnævnt til Dannebrogsmand og fik senere fortjenstmedaljen i sølv.
En Dannebrogsmand er en person som bliver hædret for sin indsats i Danmark. Medaljen er den til højre.
Den Kongelige Fortjeneste medaljen, den til venstre, tildeles for en fortjenstfuld indsats.

Den 8. marts 2021 dør Søren Jensen på Randers Sygehus, det nuværende Randers Kloster, som var sygehus fra 1868 til 1949. Her var Søren Jensen benævnt som hospitalsindlagt enkemand.
Både Marie Rasmine og Søren Jensen er begge begravet på kirkegården i Ødum.

Der kommer nye ejere på Vibegård.



Her ses Vibegård i 1950. Billedet er fra Det Kgl. Biblioteks fotoservice.

20:14

Ved folketællingen i 1911 står Kristen Kristensen og Karen Kristensen nævnt som ejere.
Ved folketællingen i 1940 er Jørgen Peter Jørgensen og hustru Jacobine Marie Jørgensen opført som ejere på adressen. De har sønnen Karl, som dengang var 4 år.

Om der har været ejere imellem Peter Jørgensen og den senere ejer Christian Poulsen ved jeg ikke, men i 1967 sælger Christian Poulsen Vibegård til Tage Særkjær på Højstrup, som lægger jorden ind under Højstrup og lejer bygningerne ud.
Jeg husker, at Vibegårdens vandforsyning kom fra et væld i marken, og at der ikke var mere tryk end vandstanden i vældet, så når der var tørt skulle man sidde ned for at tage bad, for løftede man bruseren for højt op, kom der ingen vand.
Jeg var med til at installere vandværk på gården, så nu kunne man også stå op under bruseren.

1978 køber Tømmermester Hans Johnsen og fru Birthe Vibegården, og driver den i dag som tømrerforretning med tømrerværksted og har både jyske heste og travheste på Vibegård.
I dag er vandforsyningen på Vibegård mere sikker, da gården blev tilsluttet Ødum Vandværk da der kom forsyning til Røved.
Vandet fra vældet løber stadig ned til gården, hvis røret da ikke er stoppet, og giver vand til en dam i haven, fortæller Hans Johnsen.

Ellegård i Røved

Ellegård, beliggende på Mejlbyvej 19, på vejen til Røved, var oprindelig en af gårdene i Røved by, men blev udflyttet til den nuværende placering i 1936.



Her et billede fra det Kgl. Biblioteks fotoservice, af den næsten nye Ellegård i 1947.

Ellesgårds oprindelige placering var matr. 5a i Røved by (Mejlbyvej 31), som ses på kortet herunder.

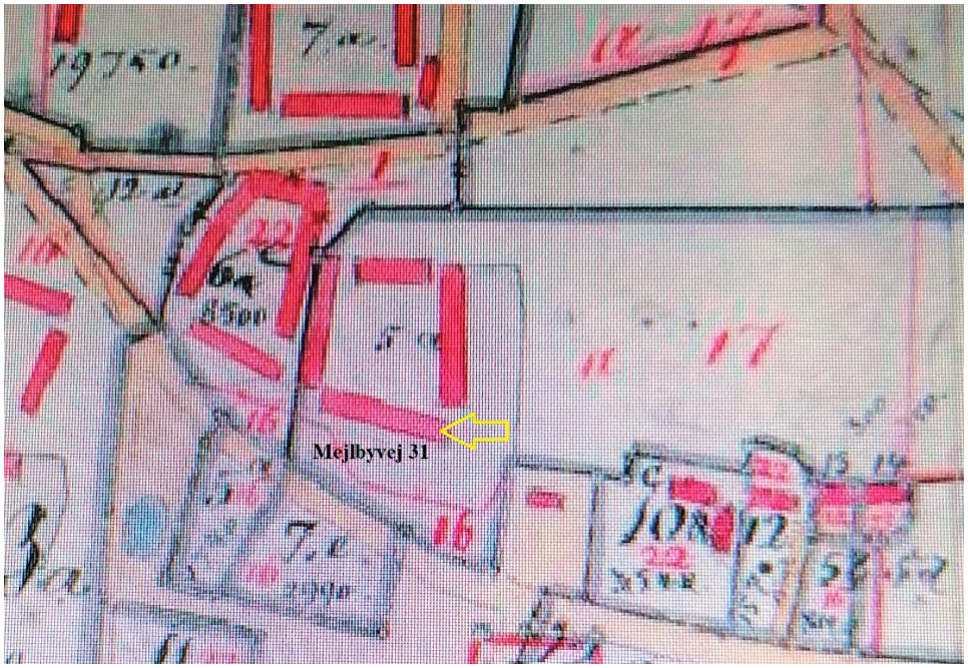

20:16

Her ses Ellegård, beliggende Mejlbyvej 31 indtil den blev nedrevet og kun stuehuset, som mange af os husker, blev tilbage.



Huset nedbrændte i 2019.

Læser man i bogen, Danske Gårde, står der, at gården, beliggende matr. 5a i Røved, var på 117 tønderland, hvoraf der også var både eng, mose og skov.
Man kan læse, at gården sandsynligvis i tidligere tider har hørt under Clausholm Gods, idet der er svaret årlig afgift dertil. Den ældste kendte ejer er Niels Laursen, som havde gården omkring 1815, og som i 1851 overlod den til sin søn, Niels Nielsen Snog, hvis enke overtog den efter hans død. Hun giftede sig med Jens Christian Nielsen, som hun også overlevede, og efter hendes død overtog sønnen, Niels Ødum Jensen, gården den 12. februar 1891. Niels var født på Ellegård den 13. juli 1860.
Niels Ødum Jensen driver ikke selv gården, den er bortforpagtet til Marius Pedersen, som kom fra Tåstrup, og han var gift med Anna Jeppesen fra Nørre Lem. De driver Ellegård med markdrift, 20 køer, 15 ungkvæg og kalve, 1 tyr, 8 heste, 4 plage, føl og 3 får, samt fedesvin, som de solgte ca. 80 af om året.
Ved folketællingen i 1921 er det stadig Marius Pedersen og fru Anna, der er på adressen, nu med 2 børn, 3 tjenestekarle og 1 tjenestepige.
Det læses, at i 1930 forpagter Edith og Jens Christensen gården, og hvornår de blev ejere, ved jeg ikke.
Om det er Edith og Jens Christensen der bygger den nye gård på Mejlbyvej 19 op, er mig uvist, men så længe, som jeg husker tilbage, var det dem og senere deres søn, Knud Christensen og hustruen Ella, der drev Ellegård på Mejlbyvej. Før de overtog, drev de gården Mejlbyvej 29.
Efter udflytningen i 1936 er ejeren af Mejlbyvej 31, Arne Jørgensen, og fra 1942 til 1944 hed ejeren Anna Mikkelsen, som sælger til Hans Christian Rasmussen, der så længe, som jeg husker tilbage, drev ornecentral fra adressen. Jeg er kommet ved Hans Christian, som smed, tilbage fra 60erne og husker ikke nogen af de gamle udhuse. Hans Christian havde et mindre udhus/stald af nyere dato.

Jeg husker, da det var slut med tørv og kakkelovne, at jeg var med til at lave centralvarme i stuehuset.
Dengang var der 2 lejligheder i huset.

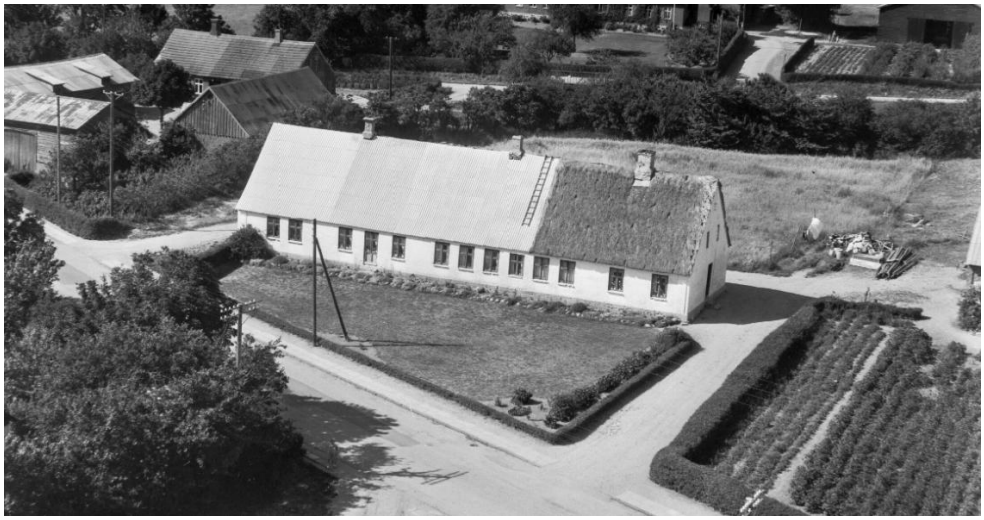

Her ses Mejlbyvej 31 i 1956, efter at udhusene er fjernet, dengang var der stadig stråtag på noget af huset.

I 30-erne og op i 40-erne blev der gravet tørv i Ellegårds mose, og på Lokalarkivet findes flere billeder af tørvegravningsarbejdet.



Her ses et billede fra 1929, fra v. er det forkarlen, Thorvald Nedergård, ham i midten er ukendt, og ham til højre gik under navnet ”Fusager”

20:18





20:19





De 4 billeder herover er tørvegravning i Ellegårds mose i 1944. Vi kan se, at det er blevet delvist motoriseret.
Personerne er ukendte. Billederne findes på Lokalarkivet.

20:20

På Ellegård på Mejlbyvej 19, som Knud Christensen og hustruen Ella drev, var der altid orden, og i mange år blev haven holdt så flot, at den om sommeren var åben som besøgshave.



Her ses Ellegård i 1990 på et luftfoto fra det Kgl. Bibliotek.

Fra Højstrup til Folketinget

Højstrup, Mejlbyvej 20, i Røved, er en af de gamle gårde, som har gjort sig bemærket, langt tilbage i tiden.

Når man læser om Højstrup, står der i Trap Danmarks 3. udgave om Ødum Sogn 1896, at Højstrup tidligere hed Kirstenseje. Gården har været kendt siden 1787 finder man på Lokalarkivet, og ved folketællingen i 1880 står gården nævnt som Højstrup, og ejes af Proprietær Jacob Sophus Bay, gift med Gunhilda Dorthea fra Vissing.

Peter Jacobsen Kokholm Bjerre køber Højstrup i 1886.

Peter Jacobsen Kokholm Bjerre blev født på gården Kokholm i Tørring Sogn ved Lemvig, den 6. december 1856, kan læses i Østjysk Hjemstavn fra 1944 og i Kurt Villy Svendsens julebog fra 2012. Bortset fra et højskoleophold og en korporal uddannelse blev hans liv helliget landbruget.

Efter at havde overtaget Højstrup blev P. Bjerre hurtig kendt Randersegnen både som landmand og politiker, der står, at han havde mange interesser og var livlig, energisk og impulsiv i sin optræden.

Det var i de år, Andelsforeningerne grundlagdes, og han virkede ihærdigt for oprettelsen af Andelsfoderforeningen i Århus og for Randers Andels Svineslagteri, og var i en årrække formand for slagteriet. Han var også i bestyrelsen for Randers Amts Husholdningsselskab i mere end 15 år.

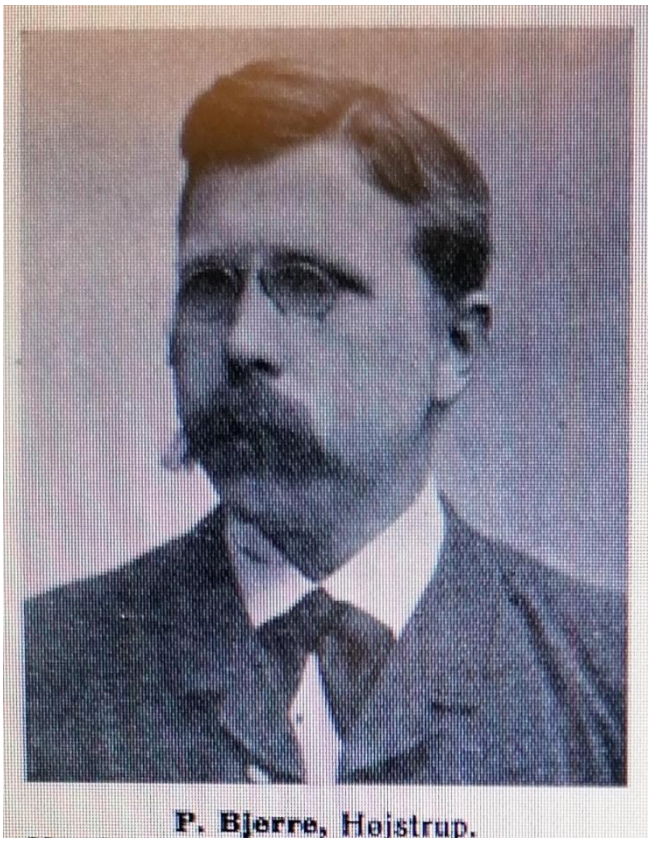
P. Bjerre, Højstrup.

Det kan læses i folketællingen 1890, at på Højstrup var Kristense Winther fra Erslev ansat som husbestyrerinde, da han dengang opholdt sig meget i København, han var nemlig kommet i folketinget, opstillet af Hørningkredsen, hvor han sad i folketinget i godt 2 år.

Han var medlem af medlem af Venstrereformpartiet.

I 1895 lod han sig opstille i Middelfart, men blev ikke valgt.

I 1895 blev Randers Landskreds oprettet, og her blev P. Bjerre kredsens folketingskandidat, og fra 1898 og til 1913 sad han i folketinget.

I 1909 overtog han pladsen i forsvarsspørgsmål.

Valgkampene dengang var voldsomme og stærkt personlige, og Bjerres forhold var ikke

uangribelige, og der var ikke en vælger i kredsen som ikke havde stemt både for og imod ham. I 1912 meldte han sig ud af Venstre da han var utilfreds med partiets lovforslag.
I 1913 gik han ud af folketinget. Billedet af P. Bjerre er fra Østjysk Hjemstavnsbog fra 1944.

På Højstrup dengang, var der udover husbestyrerinden også ansat 5 karle og en tjenestepige.
Ved folketællingen i 1901 er P. Bjerre stadig i København, men nu har Kristense fået bagnavnet Bjerre, og der er kommet 2 børn til, Viggo på 5 år og Jens på 1 år, så P. Bjerre har da været hjemme indimellem.
I folketællingen kan ses, at der nu også ansat en lærer på Højstrup da der er blevet oprettet en privatskole på gården.



På Lokalarkivet finder man ovenstående billede af Friskolen i Røved. 1903.

Udover at være politikker var P. Bjerre også en mand der involverede han sig også i lokalsamfundets beslutninger, og selv om Bjerre fra barnsben var hærdet af den stride vestenvind, skulle han opleve, at de østjyske bønder omkring Ødum ikke sådan at bide skeer med, fortæller K.V. Svendsen.

Han fortæller, i 1887 var mejeriet Godthaab blevet opført (Rosborg Møbler) og samtidig blev der ytret ønske om et forsamlingshus, hvilket P. Bjerre støttede.
Midlerne skulle delvis komme fra de magtfulde skytteforeninger i området, hvor Halling Skytteforening, med Jacob Tegen som formand.
Han blev støttet af medlemmerne fra Langskov, og de var enige om, at forsamlingshuset skulle ligge i Halling, mens den del af kredsen som hørte til Ødum Hadbjerg Kommune ville have forsamlingshuset bygget ved mejeriet. På et møde Jacob Tegen holdt, dukkede P. Bjerre op, bankede på, og forlangte at se regnskabet for at se, hvor mange penge der var i kassen, men han var ikke velset, og det fortælles, at Tegen bankede døren i for næsen af P. Bjerre, som dog satte sin støvle i klemme i døren, så han ikke blev lukket ude, men Jacob Tegen snuppede en kost og stak skaftet gennem sprækken i døren, så Bjerre måtte trække hovedet til sig for ikke at knust lorgnetterne. Derefter blev døren smækket i og låst, og P. Bjerre måtte drage hjem.
Det gik sådan, at den gamle solide skyttekreds blev splittet, og P. Bjerre etablerede en ny skyttekreds med sig selv som formand.
Halling fik ikke sit forsamlingshus og forsamlingshuset blev bygget ved mejeriet. (Nu stuehus)

Også i landbruget var P. Bjerre en foregangsmand, og allerede i år 1900 var der damptærskeværk på Højstrup. På billedet ser vi høstfolk og familie, det er P. Bjerre i sort tøj.



20:24



Her på billedet, fra 1905 tærskes der igen med tærskeværk, trukket af et lokomobil.
Billedet er lånt af K.V. Svendsen.

Det kan læses, i Kurt Villy Svendsens historie, at damptærskeværket var ejet af smed Mikkel Jensen i Lyngå, som blev kaldt Mikkelsmeden.
Det var et varmt, hårdt og farefuldt arbejde, at betjene damptærskeværkerne, og det kan læses i Priskuranten for Arbejdsmændenes fagforening fra 1014, at alm. arbejde i Hadstens Stationsby aflønnes med 40 øre i timen, landarbejder aflønnes med 30 øre i timen og arbejde med lokomobil og damptærskeværk aflønnes med 45 øre i timen og **fri øl**.
Interessen for politik fulgte P. Bjerre til det sidste, og efter at være ude af folketinget i 1913 opstillede han 6 gange som kandidat, sidst i 1939 da han var 83 år gammel.
I 1915 var han Grundlovsmodstander og i 1935 hørte han til Det fri Folkeparti.
I 1910 solgte P. Bjerre Højstrup og flyttede til Randers.
Hans kone Kristense døde i 1911 kun 49 år gammel og P. Bjerre døde i Randers 16/11 1941, 85 år gammel.
Begge er begravet på Ødum Kirkegård.

I 1911 kan ses i folketællingen, at der Martin Kristensen Baand og hustru Barbara der står som ejere på Højstrup, og i 1916 er det Marius Andreasen og hustruen Ane.
I 1921 er A. M. Chr. Andreasen og hustru Agnes nævnt i folketællingen, samt deres dengang 4 børn, hvor sønnen Erik bliver ejer af Ebbestrup og Sønnen Poul bliver ejer af Gunderuplund.
Den 7. februar 1967 dør A.M. Chr. Andreasen og Agnes Andreasen sælger Højstrup til Tage Særkjær.

20:25

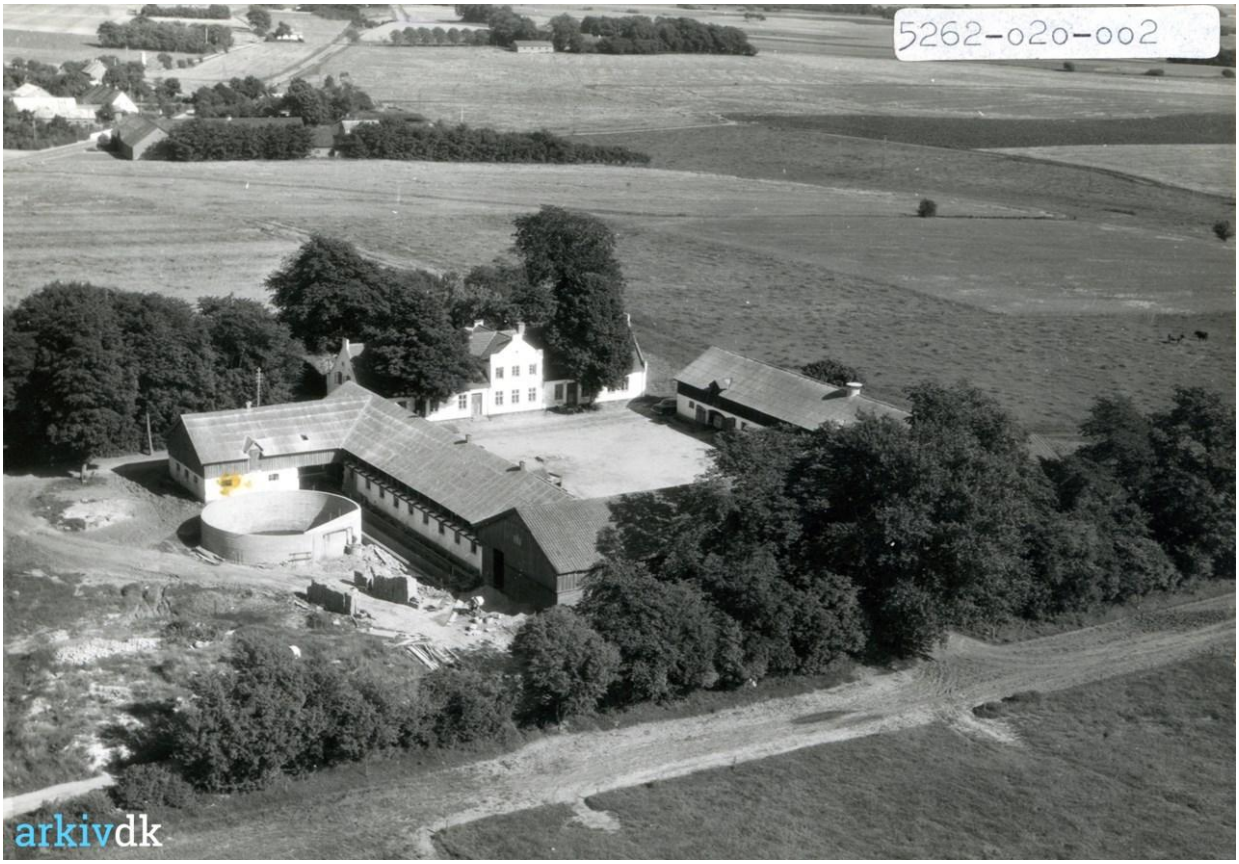

Lokalarkivets billede af Højstrup i 1868.

Tage Særkjær bygger flere nye bygninger på Højstrup både udhuse og nyt stuehus, og jeg var med hele vejen som vvs-manden, jeg husker at der blev stillet halmfyr på og der blev trukket varmerør ind i gavlen af det gamle stuehus, jeg var heldigvis også med da der blev bygget nyt stuehus i 70-erne. Tage Særkjær drev Højstrup med korn og svinebrug og gjorde også en del i champignon og østershatteproduktion.
Højstrup er i dag på andre hænder.

20:26

Kildelund.

Kildelund, i dag beliggende Hallingvej 4, var oprindelig en af gårdene i Røved by.
Gårdene var indtil ca. 1810 fæstegårde under Clausholm, hvor de blev solgt fri og opkøbt af, måske bønderne, der havde været forpagtere på gårdene, eller jordbesiddere som Frits Erik Bang Wiinholt, som jeg tidligere har fortalte om.
Som fortalt, var det i 1876 Erik F.B. Wiinholt solgte ud af besiddelserne, og her også jorden hvor vi i dag har Kildelund.
Hvordan det hænger sammen fra salget af jorden og frem til den nuværende gård bygges er ikke et beskrevet kapitel, men iflg. tidligere ejer af Kildelund, Andres Grand Pedersen, var gården beliggende i Røved By inden udflytningen.
Ifølge bogen "Danske Gårde" køber Peter Martin Nielsen Søndergaard gården den 20. oktober 1879. Han køber gården af sin bror, Peder Leth Nielsen Søndergaard. Peter Martin kom fra Lemminggaard, (Lemming ved Hasselager) og var kun 23 år gammel, da han blev gårdejer.
I kirkebøgerne står han også nævnt som forpagter de første år, men i folketællingen fra 1880 står Peter Martin nævnt som gårdejer. På gården har han ansat en husbestyrerinde og en tjenestekarl.
Peter Martin bliver gift med Mette Marie, f. Pedersen, født i Obstrup ved Viby i 1866, den 18. dec. 1885 i Mårslet Kirke, Mette Marie er på det tidspunkt 18 år gammel. Peter Martin er her nævnt som gårdejer i Ødum, og andre steder nævnt som gårdejer på Røved Mark.
Den første registrering med ordet "Kildelund" er i folketællingen 1901, hvor Peter Martin og Mette Marie har 4 børn, Niels, Maren Sørine, Sigvard og Helga Antonie. De havde inden da fået 3 børn, som alle var døde. Ved folketællingen 1916 var yderligere 2 børn kommet til, Emma Magrethe i 1902 og Dagny Hedvig i 1910.
Ifølge BBR registreret er bygningerne på den nuværende Kildelund bygget i 1904, så spændende hvor den tidligere gård har været.



Et af de første billeder af Kildelund. Billedet er fra bogen "Danske Gårde" fra begyndelsen af 1900-tallet.

20:27



Her et billede fra Kildelund 1922, fra arkiv.dk. Det vides ikke hvem personerne er på billedet, men mon ikke det er familien Søndergaard, som har Kildelund i 1922.

Familien Søndergaard er ejere af Kildelund frem 1923, hvor Folmer Kirketerp overtager.
1927 køber Niels Peter Pedersen Kildelund. Niels Pedersen var dengang 23 år gammel og kom fra Mejlby, hvor forældrene var ejere af Krannestrup.
Niels Pedersen blev samme år gift med Anna Grand Nielsen fra Vivild. Anna var dengang 22 år.
Kildelund var dengang, iflg. bogen Danske Gårde, på 144 tønder-land, heraf var der skov og mose.
Under krigen blev der lavet briketter i mosen, og på arkiv.dk kan man se billeder fra briketfabrikken.





Kildelunds mose. Mosen er beliggende i lavning mod Halling, her briketfabrikken 1940 -1945

Mosen var under krigen lejet ud til Erhart Svendstrup fra Selling som startede med at grave tørv i mosen, men han slog hurtigt om til briketter.
Under krigen var tørv en væsentlig del af landets brændselsforsyning, og senere briketterne, jeg husker, vi hjemme i Tobæk Mølle havde tørvehuset, der blev fyldt med tørv, som en vognmand kom med, det var en sort tjans at læsse et læs tørv af, og at bære dem ind til kakkelovne og komfur. I Ødum Skole var der også tørvehus, og vi elever fik ofte tjansen med at hente tørv ind til kakelovnene.



Her et billede af Kildelund i 1947. Bemærk det lille hus til højre, det er fodermesterboligen bygget i 1935. Billedet her og billedet på næste side er fra det Kgl. Biblioteks fotoservice.

I 1966 overtager næste generation, Anders Grand Pedersen, gift med Merethe, Kildelund, og senere igen næste generation, Niels Grand Pedersen, som overtager bedriften, vist nok i slutnig af 90-erne.

20:29

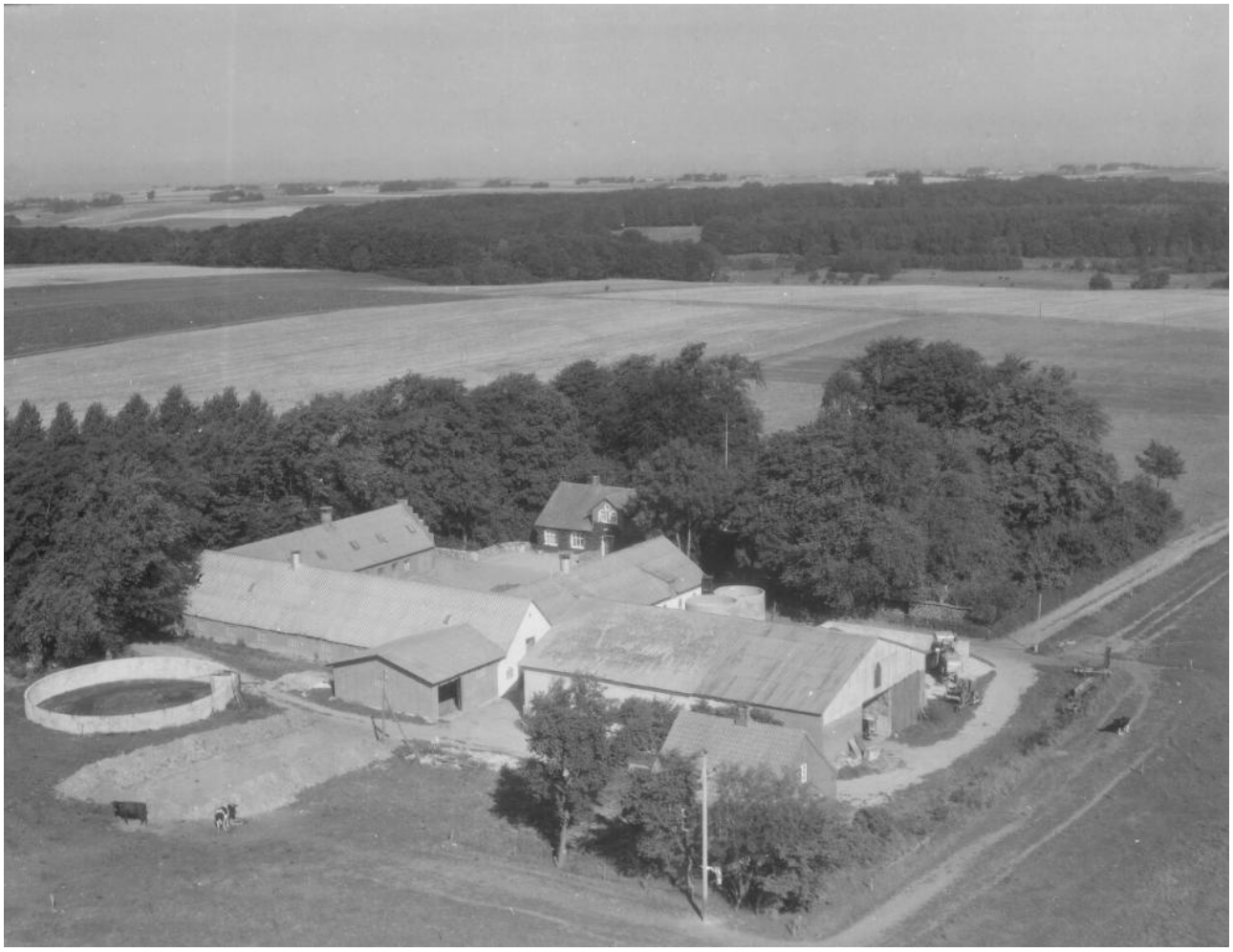

Her et billede af gården 1970.

20:30

Købmanden i centrum

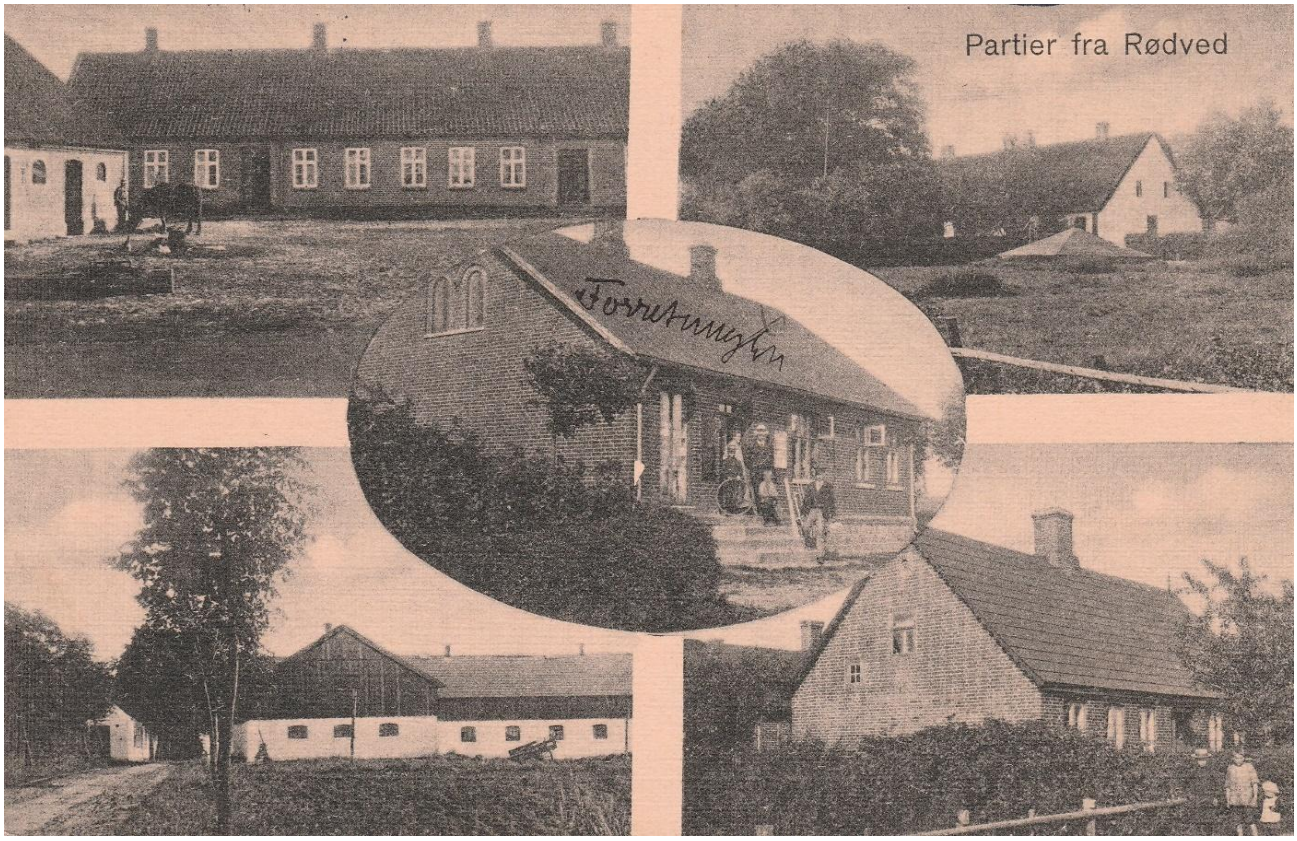

Her et gammelt postkort med ”Partier fra Rødved”, bemærk det står der på kortet, men som vi alle kender som Røved i dag. Som kortet viser, er købmandsbutikken placeret i centrum, afsenderen har skrevet ”Forretningen” på kortet. Kortet er venligst udlånt af K.V. Svendsen.

Kortet er sendt af købmanden, Michael Andersen i Røved, den 23-7 1916 til familien i Lyngby, København, og købmanden skriver, at de har haft travlt og ikke har haft tid til at skrive før, han skriver også:
Bare nu Forretningen kan gå, det er noget sløjt endnu, så der er ikke de bedste udsigter.

Det må have været hårde tider dengang, da 1916 var midt i 1. Verdenskrig (1914-1918) og iflg. folketællingerne 1921 var det da også en anden købmand, der havde butikken.
I 1930verne havde Jens Jensen og hustruen Anna købmandsbutikken, indtil Anna Jensen sælger butikken, formodentligt på grund af at Jens Jensen var død, til Volmer Degn.

20:31

Herunder ser vi overdragelses, bragt i Hadsten og Omegns Folkeblad d. 21. oktober 1937.

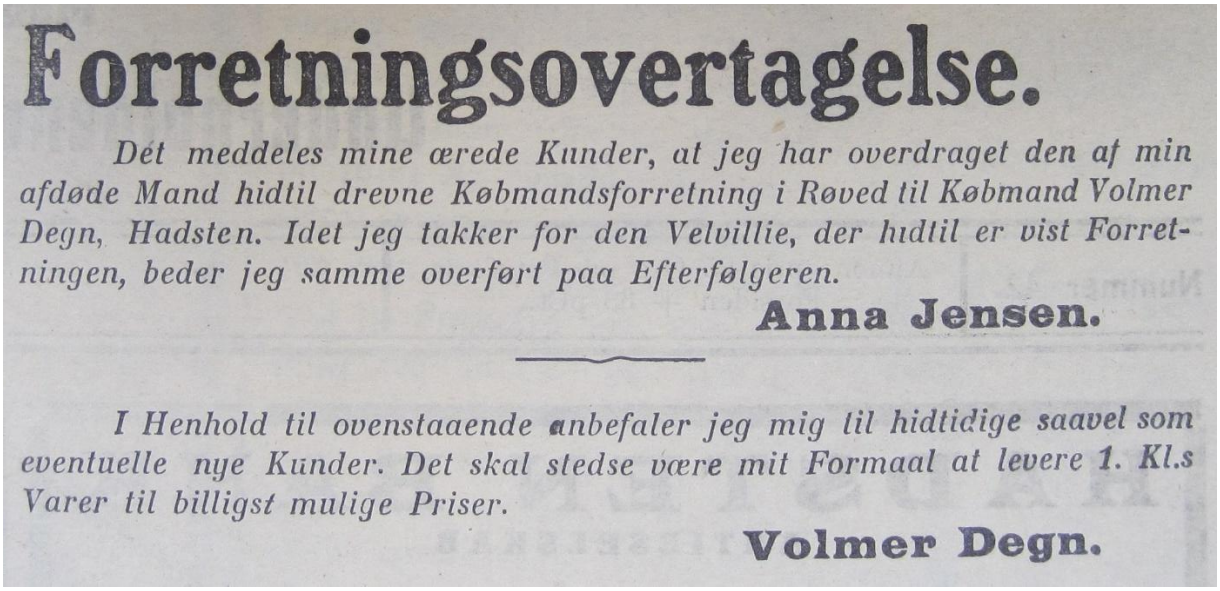

Forretningsovertagelse.

Det meddeles mine ærede Kunder, at jeg har overdraget den af min afdøde Mand hidtil drevne Købmandsforretning i Røved til Købmand Volmer Degn, Hadsten. Idet jeg takker for den Velvillie, der hidtil er vist Forretningen, beder jeg samme overført paa Efterfølgeren.

Anna Jensen.

I Henhold til ovenstaaende anbefaler jeg mig til hidtidige saavel som eventuelle nye Kunder. Det skal stedse være mit Formaal at levere 1. Kl.s Varer til billigst mulige Priser.

Volmer Degn.

Annoncen er udlånt af K.V. Svendsen

Da Volmer Degn køber købmandsforretningen i Røved, var det en by med et stort opland, de mange større gårde havde mange karle og tjenestepiger ansat, og der var samtidig flere mindre landejendomme i området. I Røved var der dengang også smedje, snedkerforretning, malerforretning.
Volmer Degn kom fra Hadsten, hvor han var blevet udannet købmand ved købmand Peter Larsen (firmaet Karl Larsen i Søndergade) og bliver i1947 gift med Thyra som kom fra Tinnet Krat (der hvor Gudenå udspringer.)
Volmer og Thyra får 2 døtre, og gennem Lokalarkivet er jeg kommet i forbindelse med Ingrid Degn som har skrevet om Røved i et skrift, ”*En tur rundt i Røved fra 1948 – 1968”*. Skriftet, som fortæller om gårde og huse, deres beboere og meget andet, ligger nu på Lokalarkivet i Hadsten, og jeg har fået lov af Ingrid, til at bruge uddrag derfra.
Ingrid skriver i afsnittet:

Butikken som samlingspunkt, hvor jeg refererer fra.
Røved var dengang en lille landsby, hvor alle kendte hinanden, og købmandsforretningen var det fælles samlingspunkt. ”Den lille købmand med det store varelager og de små priser” var sloganet. Butikken var ikke ret stor, som det fremgår af billedet.



Her ser vi købmand Degn i sin butik. Forest er det Ove, som var karl på Vældegård.

I butikken hang der en del varer ned fra loftet, -træsko, forskellige redskaber og nogle reklamer. Der var to diske, den ene en glasdisk med forskellige vare udstillet, den anden indeholdt skuffer, og på disken stod en vægt, et lille glasskab og en kaffemaskine. På bagvæggen var der glasskabe med forskellige varer, et glasskab med tobak med lys, for at kolde passende temperatur, så cigarerne hverken blev for fugtige eller for tørre. På de en anden væg var der åbne hylder til varerne.
I bagbutikken var der sække med gryn, mel og lignende, som senere kom på loftet, da der blev indrettet toilet i lokalet. I kælderen var der blandt andet øl og vin.
Ingrid skriver, at butikken duftede af mange forskellige ting, også af hvad familien skulle have til middag, og skriver, at allerede fra jeg kunne nå op over disken, var jeg en del af det der foregik. I butikken kom et utal af mennesker, fortæller Ingrid, hver dag kom mælkemanden,

Andreas Mikkelsen fra Ødum, og ofte samtidig posten, Peter Mogensen, også fra Ødum, og når det var samtidig sad på bænken i butikken og fik sig en snak og en øl.
Så var der Oma-manden, bageren fra Mejlby, sodavandsmanden fra Hadsten (Nicolaus Kilde sodavand), tobaksmanden fra Århus, kaffemanden, ølmanden fra Hadsten og mange flere.
I butikken, især sidst på eftermiddagen og lørdag formiddag, kunne der nærmest være feststemning i butikken, og vi var ikke ret store, skriver Ingrid, inden hun og hendes søster hentede øl og sodavand i kælderen, og som lidt større kunne hun og hendes søster også ekspedere i butikken, hente mel på loftet, gas i udhuset, kværne kaffe og veje konfekt og slik op i poser.
Især lørdag formiddag, sad nogle af landmændene i butikken og fik en øl mens de hyggede, snakkede og diskuterede politik, ofte så længe at fru Thyra syntes at nu skulle de snart gå hjem, så de kunne lukke.

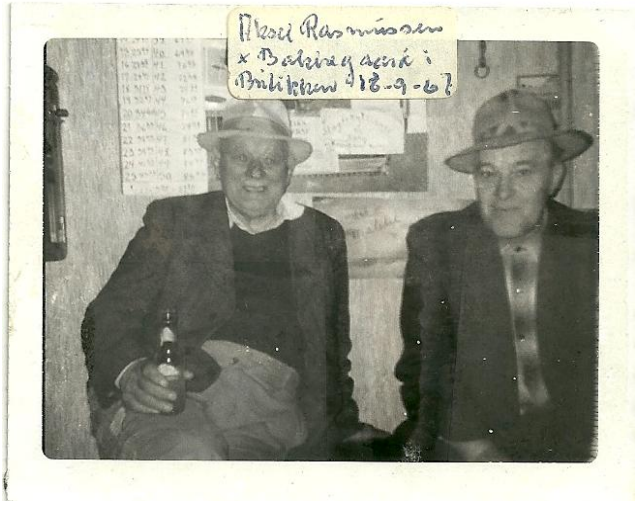



Her er det billeder fra 1967, hvor Axel Rasmussen og Peter Bakkegård mødes i købmandsbutikken og til venstre er det Oma-manden, Henry Nielsen, der er på besøg.

Som det ses på billedet kan det ses, at købmanden også solgte gummistøvler og telefonen var den ”offentlige” telefon i byen, med telefonnummer ”Spørring 25” og det skete at pigerne blev sendt ud og hente folk som ikke havde telefon, som fik deres opkald hos købmanden.
Når der skulle skaffes varer til butikken startede købmand sin lille Lloyd varevogn for at hente varer i Hadsten eller Randers og enkelte gange Århus.
I 60erne købte købmanden en Ferm vaskemaskine som han lejede ud, der var indrykket annonce i Hadsten avisen, lejen var 10 kr. og så blev den leveret i den lille Lloyd, fortæller Ingrid.
I butikken kom alle i byen, nogle dagligt andre sjældnere, der var jo en konkurrent i Ødum, Ødum Brugsforening, som købmanden måtte forholde sig til, og det indgik i hans vinduesudstilling, han havde fanget en mus i en smækfælde, som han udstillede i butiksvinduet, sammen med et skilt hvorpå der stod

20:34

”SÅDAN GÅR DET KØBMANDEN I RØVED, HVIS I HANDLER I BRUGSEN”, i en anden vinduesudstilling, i august måned, var vinduet fyldt op med toiletpapir, og på et skilt stod ”SÅ ER DET BLOMMETID”.
Jo købmanden gjorde alt for at sælge noget, Ingrid fortæller, at under krigen kom en kunde som ville købe glas med sort fod, det kunne købmanden skaffe, men nej, så han malede foden på undersiden med sort cykellak, og da handlen ikke blev til noget, står nogle ag glassene nu i Ingrids skab. Et dejligt minde.
Købmand Degn udgav også en reklameavis som han selv trykkede på en duplikator, og samtidig var han også mester for at forfatte sange, som blev skrevet på maskine og duplikeret i det antal kunden havde brug for. Her reklamen i Amtsavisen” fra oktober 1958.

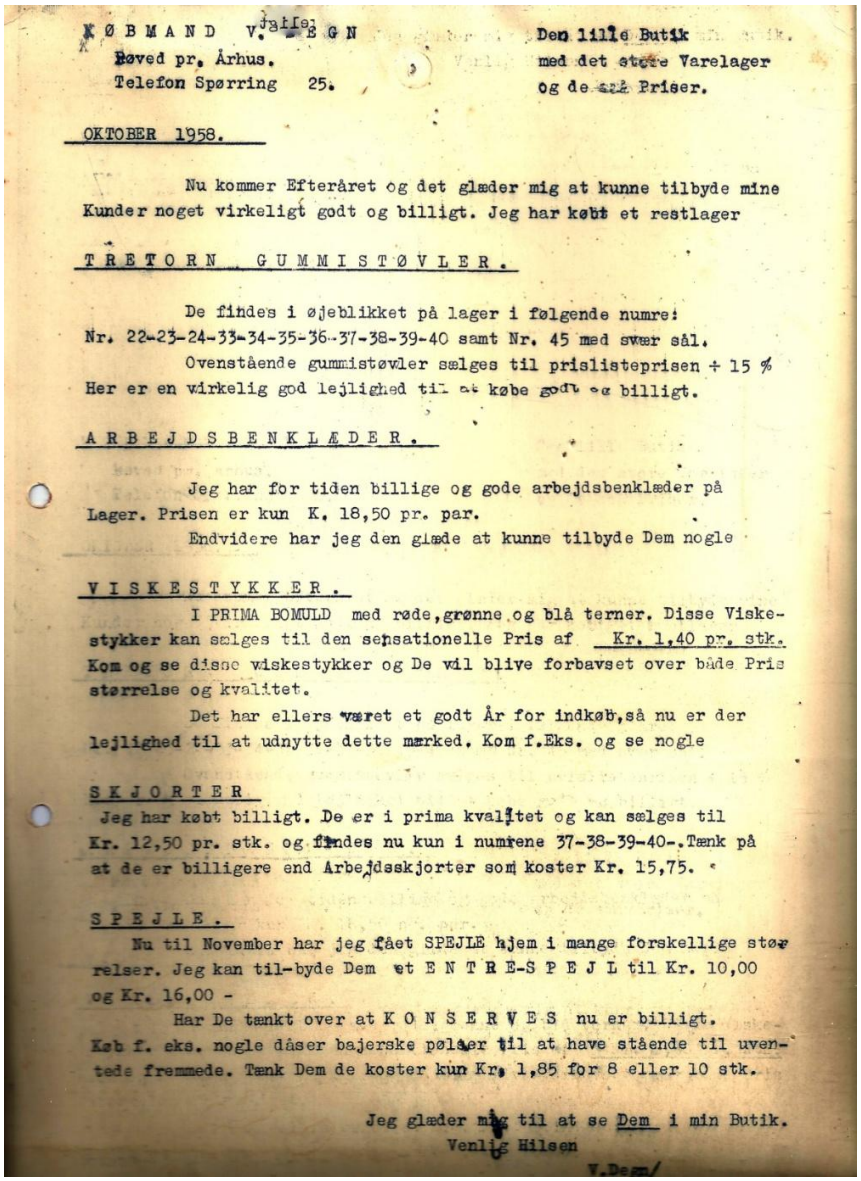

KØBMAND V. DEGN
Røved pr. Århus.
Telefon Spørring 25.

Den lille Butik
med det store Varelager
og de små Priser.

OKTOBER 1958.

Nu kommer Efteråret og det glæder mig at kunne tilbyde mine Kunder noget virkeligt godt og billigt. Jeg har købt et restlager

TRETORN GUMMISTØVLER.

De findes i øjeblikket på lager i følgende numre:
Nr. 22-23-24-33-34-35-36-37-38-39-40 samt Nr. 45 med svær sål.
Ovenstående gummistøvler sælges til prislisteprisen + 15 %
Her er en virkelig god lejlighed til at købe godt og billigt.

ARBEJDSBENKLÆDER.

Jeg har for tiden billige og gode arbejdsbenklæder på Lager. Prisen er kun K. 18,50 pr. par.
Endvidere har jeg den glæde at kunne tilbyde Dem nogle

VISKESTYKKER.

I PRIMA BOMULD med røde, grønne og blå terner. Disse Viskestykker kan sælges til den sensationelle Pris af Kr. 1,40 pr. stk. Kom og se disse viskestykker og De vil blive forbavset over både Pris størrelse og kvalitet.
Det har ellers været et godt År for indkøb, så nu er der lejlighed til at udnytte dette mærked. Kom f.Eks. og se nogle

SKJORTER

Jeg har købt billigt. De er i prima kvalitet og kan sælges til Kr. 12,50 pr. stk. og findes nu kun i numrene 37-38-39-40-. Tænk på at de er billigere end Arbejdsskjorter som koster Kr. 15,75.

SPEJLE.

Nu til November har jeg fået SPEJLE hjem i mange forskellige størrelser. Jeg kan til-byde Dem et ENTRE-SPEJL til Kr. 10,00 og Kr. 16,00 -
Har De tænkt over at KONSERVES nu er billigt. Køb f. eks. nogle dåser bajerske pølser til at have stående til uventede fremmede. Tænk Dem de koster kun Kr. 1,85 for 8 eller 10 stk.

Jeg glæder mig til at se Dem i min Butik.
Venlig Hilsen
V.Degn/

20:35

Som det ses på reklamen på forrige side er der gummistøvler i alle størrelser, arbejdsbukser, viskestykker, skjorter, spejle og bajerske pølser på tilbud.

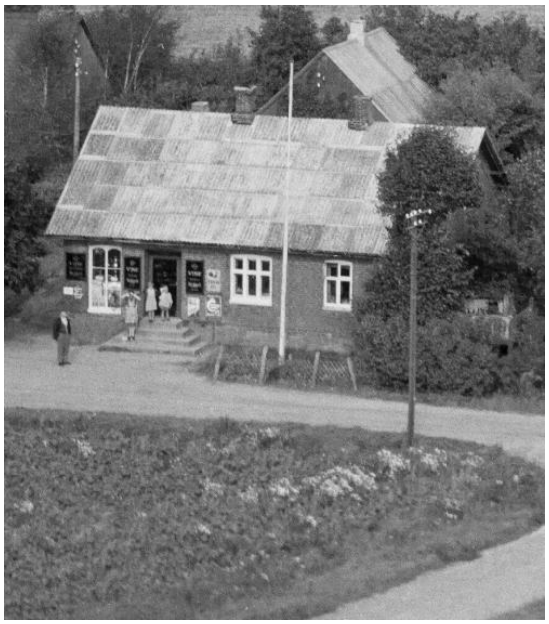



Her ser vi familien Degn foran købmandsbutikken og her er det Volmer Degn bag disken i 1962.

Lukker butikken før kildeskatten, skrev Århus Stiftstidende den 31 december 1989. Købmand Degn havde besluttet at lukke forretningen efter 32 år. Avisen skriver, at for købmanden er det tilsyneladende uden vemod, men for beboerne i Røved var det nærmest noget i retning af ”verdens undergang”.
Købmandsbutikken havde været en slags minde-, melde- og samlings-central for byen hvor døgnets begivenheder blev registreret og kommenteret.
Til Avisen fortæller købmand Degn, at han ikke er bange for at komme til at mangle beskæftigelse da han har mange interesser.
Kurt Villy Svendsen, som har været postbud, og kommet i butikken, fortæller, at butikken bugnede med gamle sjove skilte, sjove reklamerekvisitter, og det store håndsving som hang på bagvæggen. Håndsvinget stammede fra den første motordrevne rutebil, fra omkring 1. Verdenskrig, der dengang udgik fra købmanden over Ødum og til Århus.
Landposten fortæller også om at Røveds beboere syntes det var verdens undergang, og at købmanden havde taget sin hobby i brug, han nedskrev hændelser om det gamle Hadsten, hvor han kom fra, og sendte historierne til Jyllands-Postens bagsideindslag ”Lune Jyder”.
Da avisen i 1969 lancerede anekdoterne i bogform var købmanden leverandør med signaturen: V. Degn, Røved pr. Hadsten. Flere af historierne underholdt han og postbudene med gennem åerne.
Thyra og Volmer Degn blev boende i huset efter butikken lukkede, butikken blev stående næsten uændret.

20:36

Volmer Degn døde i maj 1977, kun 71 år gammel.
Kurt Villy Svendsen fortæller, at han kom i butikken langt op i 80erne, og skulle Thyra have ordnet en betaling blev det ordnet ved disken mellem en reklame fra kaffeerstatningen Richs og reklameskiltet for Ginge-barberblade, og en dag spurgte han om, om måtte købe Gingemanden, som prydede disken.
Hertil svarede Thyra, ”du er altid så flink post, så du må få ham.”



Thyra flyttede senere på plejehjemmet Hinneruplund. Hun døde i juni 2012.

Afsnit 21. 21.1

Købmanden i Langskov.

På arkiv.dk fandt jeg for nogen tid siden et billede af en tidligere købmandsforretning i Langskov, som jeg aldrig havde hørt om, så ved henvendelse til Hadsten Lokalarkiv har jeg fået lov til at bringe billederne her, og ved samme lejlighed fandt jeg ud af, at billederne er indleveret til arkivet af Henning Pedersen, tidligere Langskovgård, og Hadbjerggård. Henning Pedersen i dag død. Henning Pedersen har skrevet om Langskov og dens beboere, som også findes på Hadsten Lokalarkiv. Jeg har besøgt Henning Pedersen for år tilbage, og fik dengang et uddrag af hans materiale, som jeg har fået lov til at viderebringe.

Købmandsforretningen var beliggende i svinget i byen, nu Langskovvej 27, og butikken ses herunder.



Købmandsforretningen ca. 1930. Henning fortalte, at det sandsynligvis er købmand Jens Poulsen og hustruen Maren med deres 2 ældste børn, Kirstine (senere gift Ryssel) og sønnen Poul.
Jens Poulsen var købmand fra 1917 til 1930.
Beboelsen er fra 1900/1903 og forretningen fra 1880. Forretningen er nedrevet.
Flere købmænd er nævnt, blandt andet Ejler Gotlieb Kristensen som i 1939 havde købt forretningen af en der hed Mågård. Han blev i en sen alder gift med den noget yngre Karen Bæk fra Hadbjerg.
Købmandsparret var meget vellidte, og for at tilgodese alle, også i yderområderne, kørte han landtur en gang om ugen med sin lille hest og fjedervogn. Da 2. verdenskrig brød ud, var der i området flere der endnu ikke havde fået indlagt strøm, og her bragte købmanden også petroleum ud til deres lamper osv.

Høns havde flere af kunderne også, så købmanden opkøbte deres æg, som så blev modregnet i afregningen af de varer man købte. Æggene solgte han videre til Spørring Ægeksport.
Dengang var der ikke mange af kunderne der betalte kontant, man havde en Købmandsbog, hvor der blev skrevet ned hvad man købte, og så med passende mellemrum fik afregnet.

Købmandsforretningen var Langskovs samlingspunkt, og her var en af byens første telefoner, så her kom man når der skulle ringes til læge, dyrlæge eller andre vigtige ting, og købmanden og hans kone var således altid orienteret om hvad der skete i byen.

Det var også her, man mødtes, når der skulle aftales snekastning om vinteren, der var snekastningspligt og hver gård havde pligt til at kaste sne et vist antal dage, alt efter hvor stor gården var. Efter en snestorm kunne der godt gå op til en uge inden vejene var farbare.



Her set fra den anden side, bemærk her sælges også benzin.



Bemærk det lille bindingsværkshus bag købmandsbutikken,
her var der cykel-og radioforretning.

Det gamle bindingsværkshus var oprindelig stuehuset til en gård som blev brækket ned i 1974. Her boede Niels Holm, han var ungkarl og han solgte og reparerede cykler og radioer, det fortælles, at han var lidt genert i sin optræden, men meget tillidsvækkende og vellidt og havde en stor kundekreds fra alle de omkringliggende byer. Det var i radioens barndom og han solgte mange radioer og grammofoner.
Nye cykler kunne man ikke købe under krigen, så der var rigeligt at se til med at holde de gamle kørende.
Radioforretningen var også tilholdssted for byens unge, som mødtes der om aftenen for at høre grammofonmusik. Hen mod slutningen af krigen kom tyskerne forbi for at konfiskere cykler, også købmanden var i besiddelse af en cykel, som han ikke ville af med, men da tyskerne dagen efter stillede et maskingevær op på gårdspladsen, blev Ejler så bange, at han flygtede ud over markerne, og så var slaget tabt.
I Henning Pedersens beretning er der også omtalt to smede i byen, den ældste lå på toften ved Elkjærvej 2.

21:4

Smedjen var bygget af kampesten og med rødt tegltag og var beliggende på byjord. Peder Gotliebsen var byens smed og står i 1877 som ejer af matriklen og må have været en foretagsom mand, da han i 1880 og 1887 tilkøber jord.
Henning nævner også Sofus Smeden, som boede i et lille hus omme ved dammen. Han byggede smedje omkring 1930, men blev der ikke i mange år, og kom lidt hurtigt ud af byen. Han skyldte Købmand Mågård penge og gik fallit, og købmanden fik gammelt jern for det han havde til gode. Sofus blev smed på Lindenborg gods.

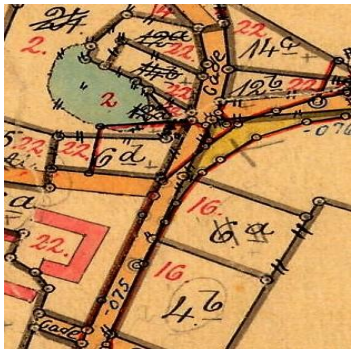

Her et lille oversigtskort der viser dammen, det må være her smeden byggede sin smedje.

Købmandsbutikken var placeret på matrikel 6d.

I Hennings omfattende materiale går historierne helt tilbage til 1688, hvor det var Clausholm der var ejer af Langskov, og hvor byen bestod af 4 såkaldte selvejergårde, hvilket vil sige, at bonden ejer bygninger og toft (toft var særjord for den enkelte gård og stedet for gårdens placering), mens godset ejede bymarken, hvor bønderne var fæstere. Omkring 1935 bestod Langskov by af 8 gårde og 6-7 huse.
Dengang kendte alle hinanden, for man kom ikke så langt omkring dengang, da ingen i byen havde bil, men der blev holdt mange kaffegilder, hvor alt blev vendt og drejet, og det der ikke blev klaret ved kaffegilderne blev klaret i købmandsforretningen, hvor der stod en stol og en bænk, så man kunne sidde ned og ordne tingene.

21:5

Ulstrup Buske, og der omkring.

I Trap Danmark læses, at byen **Ulstrup**, i Ødum Sogn, nævnes som den østlige del af en af Astrup Bys beliggende skove, nævnes i år 1300 - 1500 og byen nedlægges i 1500-tallet, området kaldes nu **Ulstrup Buske**. Endvidere nævnes en Ulstrup Ødegård i 1688.

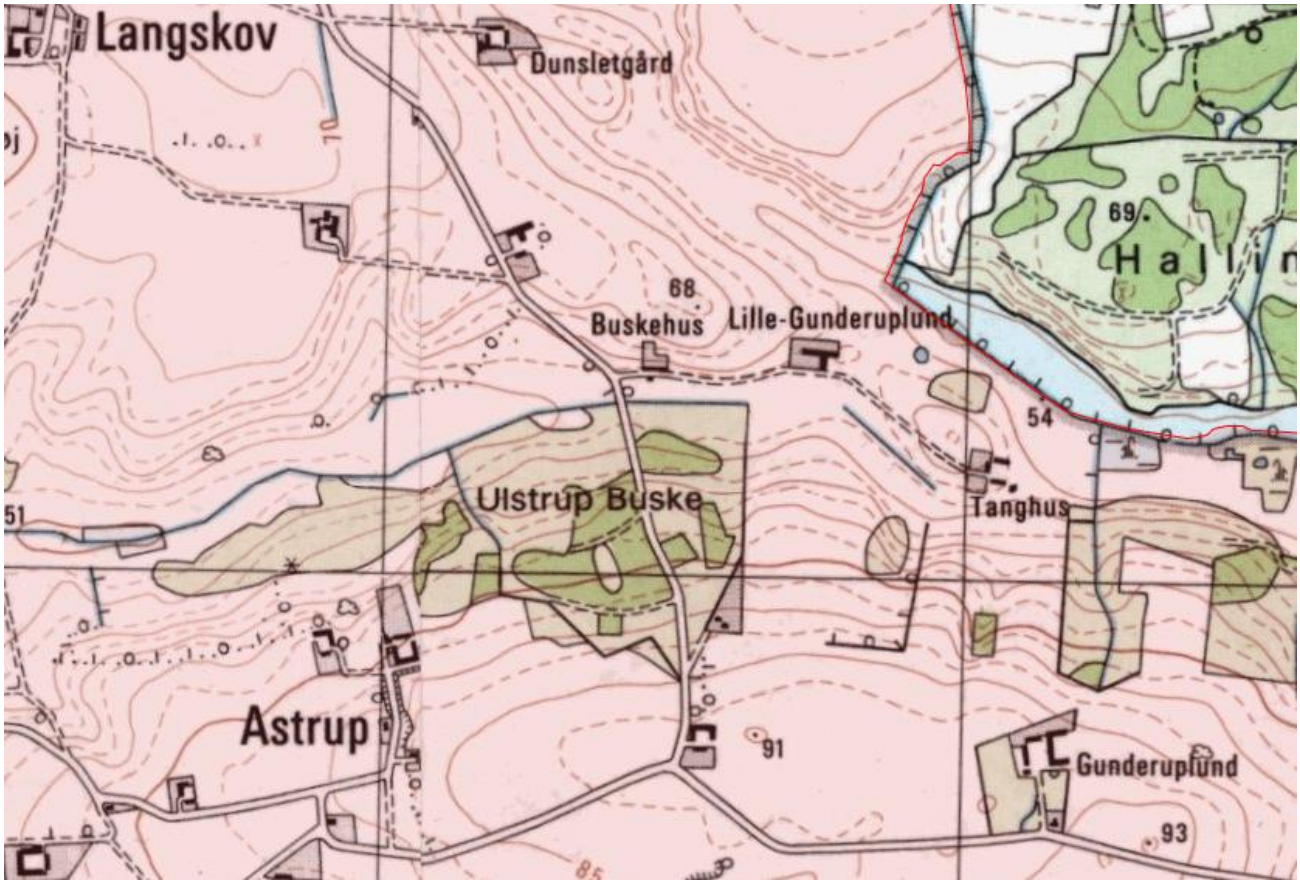

Her ses et kortudsnit med **Ulstrup Buske, Buskehus, Lille Gunderuplund og Tanghuset,** som ligger ved vejen til højre, når vi kører turen mellem Gunderuplund vej og Langskov.

I den første ejendom, **Buskehus**, Astrup Skovvej 6, boede familien Tegen før i tiden. Vejen videre ud til de næste ejendomme gik igennem gården, med stuehuset til venstre og udhusene på modsatte side af vejen, og det er ikke så mange år siden, det blev ændret, så vejen nu går uden om ejendommen.

21:6



Her er den nuværende vej, uden om Buskehus. På billedet ses også at ejendommens tidligere udhuse er revet ned.
Går man lidt tilbage til folketællingen 1880, var det Jacob Tegen, som var brøndgraver og landmand og hustruen Bodil der boede i Buskehus, og ved folketællingen 1911 var det deres søn Kristian Tegen og hustruen Maren Tegen, der var fra Hadbjerg, og de havde sønnerne Jacob, født i 1903 og Søren Marius født i 1908.
Bodil Tegen boede i 1911 som aftægtskone på ejendommen.
Det jeg husker, var at Søren Tegen og hustruen Emma boede i Buskehus, og da Søren Tegen døde i 1989, boede Emma der alene, til hun kom på plejehjem, hun døde i 1997, fortæller datteren Inger. Begge er begravet i Ødum.
Ejendommen blev solgt og gik senere på tvangsauktion, hvor tømmermester Hans Johnsen købte den.



Her ser vi et billede fra Det Kgl. Biblioteks fotoservice fra 1950, af Buskehus, Astrup Skovvej 6, og her ses vejen gennemgården, så man skulle passe på, ikke at få tæerne kørt af, når man trådte ud af fordøren.

21:7

Den næste ejendom vi kommer til på vejen er **Lille Gunderuplund**, Astrup Skovvej 8.
Ejendommen og dens beboere kender jeg ikke til, men i bogen Danske Gårde 3. samling bind 2, som kan læses på nettet, finder man ejendommens historie, helt tilbage i tiden, og her ses, at Jens Nielsen, som kom fra Neder Hadsten, overtog gården i 1872 og han var gift med Maren Jensdatter, som kom fra Vitten, og de driver gården på de 60 tønderland.
Senere bliver Lille Gunderuplund forpagtet af deres søn, Karl Anton Jensen, født på ejendommen i 1879, og var gift med Anine Kirstine Sørensen fra Terndrup.
Bemærk, sønnens efternavn blev Jensen, efter faderen JENS, som hed Nielsen til efternavn.



Her ser vi Lille Gunderuplund, fotograferet 1947. Billedet er fra Det Kgl. Biblioteks fotoservice.



Som det ses på det meget gammelt kort, på forrige side, er en gård på Astrup Skovvej er nævnt som, ***Kvæstgaards H,*** og det finder jeg ikke noget om noget sted, og længere ude et hus/gård ***Kvistkjær,*** (var det mon Offersens hus, som er væk?), som det ses, har **Buskehus** og **Tanghuset** deres navne, allerede dengang.

Hvorfor ejendommen nu har navnet Lille Gunderuplund, **tror jeg**, er fordi, jorden i fordoms dage måske er udstykket fra Gunderuplund, beliggende på Gunderuplund vej, som før i tiden var et af sognets større "godser."

Yderst på vejen ligger **Tanghuset,** Astrup Skovvej 10.
Om Tanghuset kan det læses på Lokalarkivet, at ejendommen er overtaget i 1880 af Søren Kristian Kristensen, gift med Karoline Nielsen og i 1920 bliver ejendommen overtaget af deres søn, Niels Kristian.
Han bliver gift med Karen Marie Bolette, og om de fik børn, ved jeg ikke, men Niels Kristian Kristensen og Karen Marie blev plejeforældre for Dietmar, som var født i Tyskland i januar 1944, i Ingolstadt i det sydlige Tyskland, og hvorfor og hvornår Dietmar er kommet til Danmark ved jeg ikke, men under verdenskrigen blev mange børn sendt til Danmark fra Tyskland.

Da jeg kom i Skole i Ødum, i 1955, var Dietmar en af de store elever, og gik i "stueklass" (storeklasse), og derudover husker jeg ikke Dietmar.
Dietmar blev konfirmeret i Ødum Kirke den 30. marts 1958, og i Kirkebogen læses, at han hed Dietmar Kirsten, og boede hos gårdejer Niels Kristensen, Tanghuset. Det kan læses, at Dietmar's forældre var Henry Otto Kirsten og Hildegard Klara, med et efternavn jeg ikke kan læse.
Gårdejer Niels Kristian, Tanghuset, døde i 1964 og Karen Marie i 1971.

Dietmar overtog Tanghuset, det må have været efter plejefarens død, og boede der i en periode.
Jeg har forsøgt at finde ud af, hvad der blev af Maren Marie og Dietmar, men uden held, og rejste han til Tyskland??
Jeg har fundet en tysk dødsannonce på Dietmar Kirsten, men kan ikke bekræfte, at det er ham.

Efterfølgende boede Svend Børge Nielsen i Tanghuset, fortæller Inger Tegen, og hans kones tvillingsøster og hendes mand boede dengang på Lille Gunderuplund. Svend Børge blev fodermester på Gunderuplund, og flyttede ind i det tilhørende fodermesterhus, som i dag er raget ned.
Senere har Tanghuset været ejet af Hans Jørgen Søby, midt 70-erne og senere af Lone og Svend Nørgård.



Tanghuset, fotograferet 1947. Billedet er fra Det Kgl. Biblioteks fotoservice.

I skoven, bag Tanghuset boede Emil Offersen, det må have været i træerne op mod Gunderuplund, for jeg husker, at da vi fastelavnssoldater i midt/slutning af 50-erne var på Gunderuplund og synge, løb vi ned i skoven og sang for Emil. I folketællingerne kan læses, at Emil boede på matr. 6c, og på gamle matr. kort kan matriklen ses bag Tanghuset.
I skoven boede Emil i et gammelt træhus, nødtørftigt isoleret med brugte salpetersække, huset havde vist nok været hønsehus ved forældrenes hus, som var styrtet sammen.
I folketællingen 1911 læses, at Emil Offersen står som husfader, og faderen, Kristen Offersen står som aftægtsmand og moderen Kirsten Marie Offersen som aftægtskone.
Emil Offersen var lidt af en særling, han var født den 28. februar i 1875, og i kirkebogen står han noteret som forhenværende skovfoged, da han døde den 18. februar 1967 på sygehuset i Randers, næsten 92 år gammel. I kirkebogen står også, at han de sidste år havde været på plejehjem i Kristrup.
Anders Grand Pedersen fortæller, at i slutningen af krigen kom Emil på Kildelund og sprøjtede frugttræer og ellers gik rundt og beskar buske og træer, og så sprængte han store sten på

markerne for egnens landmænd. Emil havde en livlig fantasi og kunne fortælle så de voksne morede sig, og børn måbede med åben mund og store øjne.

Han fortalte, at da Emil som nybegynder i sprængningsfaget ikke lige kunne huske, hvor meget dynamit der skulle til, og derfor brugte Emil lige lidt ekstra da en sten skulle sprænges. Lunten blev tændt og braget lød. Emil fortalte, at efter nogle dage fandt man stenen på den anden side af Thomasminde. (ude ved Trige)

Ved stien ind til huset i skoven stod der en sten med hul igennem, og om den fortalte Emil, at for mange år tilbage, da hele mosen stod under vand, blev der ubåde tøjret ved den. Stenen er i dag flyttet og står ved indkørslen til Langskovgård.

Emil påstod også, at under 1. verdenskrig kunne han, når han lagde øret mod jorden, høre når tyskerne skød på Paris med deres kanon Tykke Berta.

Der fortælles, at Emil var i Langskov for at grave et hul på en gårdsplads, og her brugte han også en jernstang til at hugge en sej trærod over, men pludseligt spruttede det med ild i hullet, så Emil løb. Djævelen sidder i hullet og hvæser og spyr ild efter mig, så ”A vil itt mie, A goe hjem”

(Jeg vil ikke mere, jeg går hjem) gårdejeren kunne berolige Emil med, at han ”kun” havde hugget gårdens elkabel over.

Kurt Villy Svendsen har vist på Facebook, hvad Hans Jørgen Jepsen har skrevet om Emil Offersen. Her fortælles det også, at Emil hjalp rundt omkring med beskæring af frugttræer og lignende små job, samt at hans tøj var stift og hårdt og lugtede af harpiks.

Han kunne også pode træer, og når han gjorde det, fik børn at vide, de skulle holde mindst tre skridts afstand, for ellers gik podningerne ud.



Her er det Lokalarkivets billede af Emil Offersen.



Stenen som man bandt ubåde til.

Afsnit 22
Det gamle sognekort fra Hadbjerg



Det gamle sognekort fra Hadbjerg sogn i fuld størrelse.

Og hvor kommer sognekortene så fra?
Jo, i maj 1917 fik Dansk Skolemuseum en forespørgsel fra Hr. Grosserer S. Trøst-Hansen, om man mente, at det ville have almen interesse, at få fremstillet en samling billeder fra alle landets kommuner – således som nogle ledsagede prøver viste med billeder af de personer, der har været ansat i hvert sogns Præste- og Skoleembede, så langt tilbage i tiden som det er muligt at fremskaffe sådanne, med årstal for deres tiltræden og afgang, og ligeledes fotografier af Kirkens in-og eksteriør og af sognets forskellige, såvel ældre som nyere skolebygninger.
Dansk skolemuseum var interesseret og skrev til sognene, at man anså, et sådant værk for at være af stor historisk værdi og i høj grad ønskeligt, og at bestyrelsen ret indtrængende henstillede til D'herrer Præster og Lærere i hver sit sogn, at være Hr. Trøst-Hansen behjælpelig med at få fremskaffet de nødvendige billeder af personer og bygninger.

Museet skrev ligeledes: *Værkets kulturhistoriske og særlig skolehistoriske værd vil nemlig i høj grad afhænge af dets fuldstændighed og nøjagtighed, og en sådan kan udgiveren ikke nå, uden manges forstående og beredvillige hjælp.*
Trøst-Hansen fik ordren og man skrev, at museet ønskede at erhverve et komplet eksemplar af samlingen, men kan ikke undlade at tilføje:
At man forudsætter det vil blive muliggjort at fremstille værket til en pris, der ligger inden for de begrænsede midler, der står til museets rådighed.
Således kortene.



Sognekortet for Hadbjerg Sogn. Øverst fra Venstre er det: Pastor Brøndsted 1853-1877, Pastor Asmussen 1887-1879, Pastor Dalsgård 1879-1900, Pastor Volquartz 1900-1918, Pers. Kappel. Fog-Pedersen 1911-1916, Provst Andersen 1918 – Lærer Jensen 1842-1880, Førstelærer Bach 1880-1917, Lærer Henriksen 1917- , Lærerinde Kristensen 1896- , Lærerinde Johnsen 1896-1901, Lærerinde Madsen 1901-1903.
Nederst fra venstre er det: Lærerinde Winther 1903-1905, Lærerinde Pedersen 1905-1906, Lærerinde Wildrek 1906-1909, Lærerinde Jensen1909-1913, Lærerinde Pedersen 1913- og sidst Lærerinde Eskildsen.

Navnene på præsterne, og præsterne helt op til i dag, er ligeledes nævnt på ”præstetavlen” som er ophængt i kirken.
Århus Stiftstidende fortæller, søndag d. 1. august 1993, at tavlen er lavet, efter at en af sognets beboere gav en større pengegave til menighedsrådet, som derefter lod præstetavlen lave. Tavlen blev lavet af lokale håndværkere, og ligner meget tavlen i Ødum Kirke.

Avisen fortæller, at menigheden ikke var helt tilfreds med den blegrøde bundfarve, den skulle have lignet tæppet på kirkegulvet og farven på prædikestolen, mente de fleste.
I avisens artikel, ”Hadbjerg kirkehistorie er lang og spændende” står blandt andet om præsten Andreas Jacobsen, der var præst i næsten 50 år i 1700-tallet, at han fik 15 børn, og omtales som flittig, ærværdig, årvågen, nidkær, frygtet og elsket.

I Danmark er der 2.169 sogne, som for de fleste af dem opstod i middelalderen. Det var i 1800-tallet sogneforstandere, præster, større gårdejere o.l. der regerede i sognene, indtil 1868 hvor en ny landkommunallov blev indført og det blev besluttet, at sognene skulle styres af sogneråd. Hadbjerg Sogn er et af dem.
Hadbjerg Sogn har siden 1200-tallet haft sin kirke, og var dengang et anneks til Galten-Vissing sogn, indtil præsten i Ødum, i slutningen af 1600- tallet, søgte kongen om at få Hadbjerg lagt ind under Ødum Sogn og der blev udsendt et kongebrev om, at sagen skulle undersøges.
Der gik dog helt frem til 27-8 1823 før Hadbjerg blev anneks til Ødum.
Når et sogn er et anneks til et andet, er det et sogn med egen kirke, men uden egen præst.
Omkring den tid ser vi, på et kort over Hadbjerg Sogn fra 1836, at Hadbjerg dengang bestod af kirken og en halv snes gårde og den skole, som blev nedrevet i 1888.



Kort over Hadbjerg anno 1836, et lille udsnit af hele Hadbjerg sogn.
I hele sognet var der i 1890 86 gårde og huse, og en del heraf har tilbage i tiden været underlagt Kollerup Gods, som er en del af sognet, men nogle har også været underlagt Clausholm Gods, selv om det hører ind under Voldum Sogn.

22:4

Præcis hvornår, Hadbjerg Kirke er bygget, er vist usikkert, men i hæftet om Hadbjerg Kirke står der, at kirken skal være bygget af ”Skt. Simon Yde”, det vil sige individet til Skt. Simon og Judas.

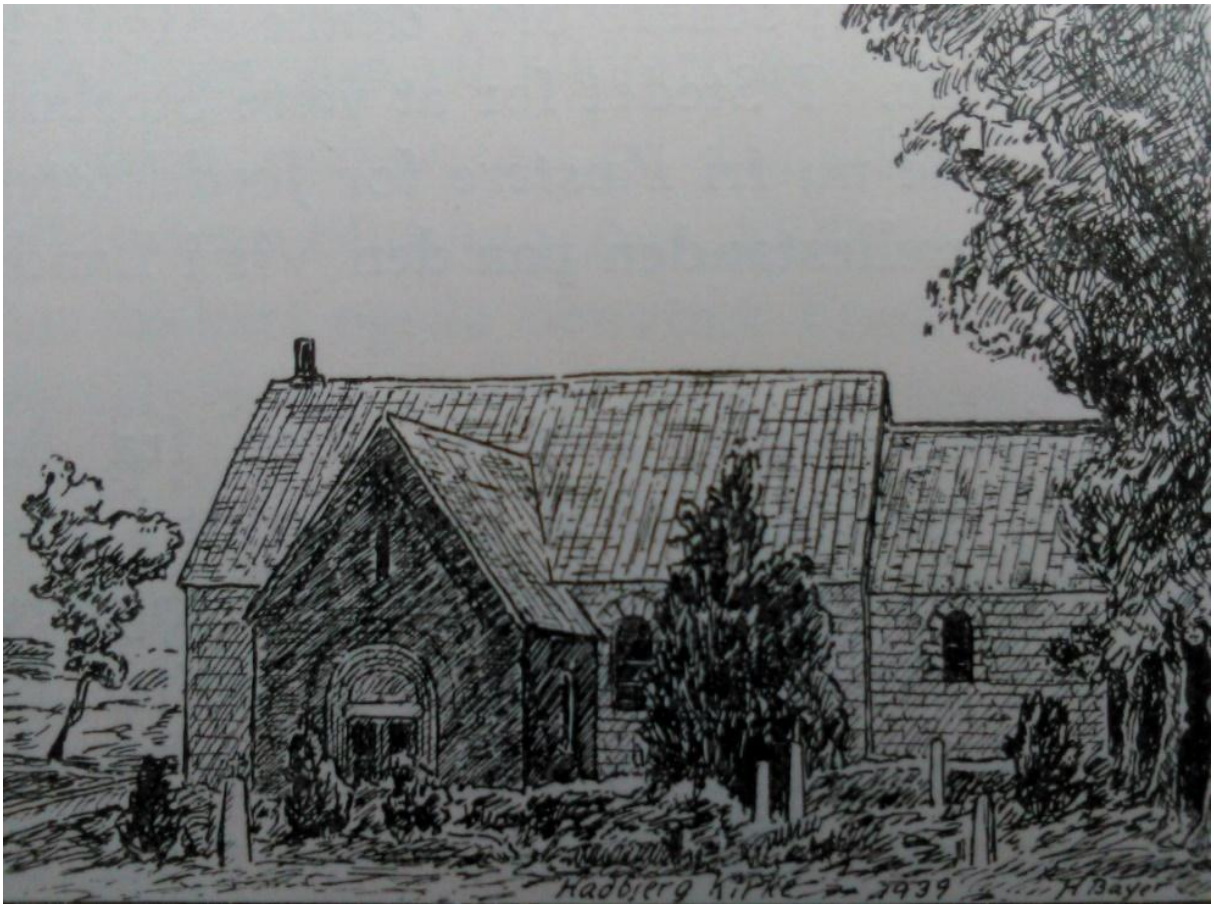

Her en skitsetegning fra 1939 af kirken, fra bogen Randers Amts Hjemstavnsbog.

Her står følgende om kirken:

Et smukt Minde fra denne Landsbyernes rige Tid findes i vore gamle romanske Granitstenskirker, der ogsaa paa vore Egne vidner om hine Tiders Trang til Fællesskab ud over Dagens Arbejde og Økonomi.

Der fortælles også om kirken i bogen, Kirkerne i Kronjylland, hvor der også blandt andet står, at man i forbindelse med restaureringen i 1968 fandt 25 mønter under gulvet, hvor den ældste mønt, som var tysk, var dateret helt tilbage i 1350.





Her et par billeder af Hadbjerg Kirke, billederne er taget med mange års mellemrum.

Siden der i 1890 var 86 huse og gårde i sognet er befolkningen i sognet vokset støt, og især efter at sognerådet for Ødum-Hadbjerg Kommune besluttede, at der skulle bygges ny Centralskole i Hadbjerg, er bebyggelserne vokset stødt.
Ved folketællingen i 1787 var der i Hadbjerg sogn registreret 212 personer, i 1890 var der 427 personer, og i 1930 var der 592 personer.
I gamle sagn er Elverhøjen det sted, hvor Alfer og Elverpiger holdt til, og omtales i Danske Studier fra 1931, som Voldstedet Elverhøj i Hadbjerg Sogn.
Elverhøj er også omtalt i materiale om Kollerup Gods, som er en del af sognet, og som har helt sin egen historie. Her er noteret, at Kollerup er nævnt helt tilbage i året 1219.
Elverhøjen, og mange andre områder i sognet er nu blevet udlagt som boligområder, og Hadbjerg Sogn har udviklet sig meget siden Sognekortet blev trykt.

Ødum Hadbjerg Sogn

Ordet Sogn kommer fra det oldnordiske ord sókn, der er afledt af roden i det germanske verbum sòkjan ”at søge”, og som oprindelig betyder ”det område, hvis beboere søgte samme kirke” skriver Folkekirken.
By-, Land og Kirkeministeriet skriver på deres hjemmeside, at der er 2.133 sogne i folkekirken, i Danmark, hvor der i 138 sogne er over 10.000 indbyggere og i 153 sogne er der færre end 200 indbyggere.
I Hadbjerg Sogn var der i 2023 1.066 indbyggere og i Ødum Sogn var der 1. 331 indbyggere.

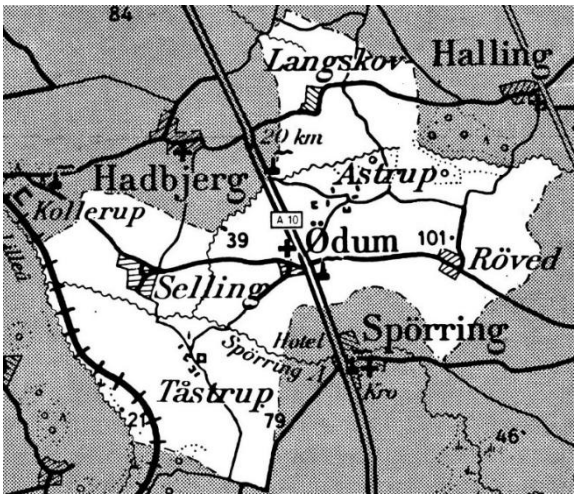

Her et kort over Ødum Sogn.

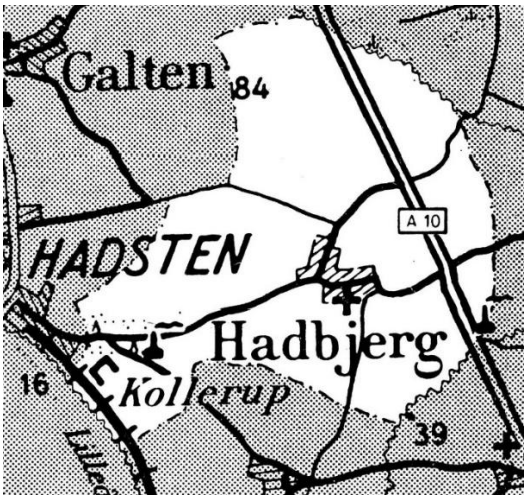

Her et kort over Hadbjerg Sogn.

I gamle dage havde hvert sogn, dengang Ødum Hadbjerg Sogn, en sognefoged, i vores kommune var det Oluf Groos fra Selling der var sognefoged, der som statslig embedsmand havde administrative opgaver og var den lokale politimyndighed.



Fra 1841 til 1970 hvor der var sognekommuner, som Ødum Hadbjerg Sogn, så Ødum Hadbjerg Kommune, var det sognerådet der tog sig af fattigvæsenet og skolevæsenet samt vejene i lokalområdet.
Jeg husker, at der fra sognefogeden om vinteren kom besked når min far skulle stille med snerydningsmandskab, og med andre grave vejen mellem Ødum og Selling fri.
På billedet ser vi Oluf Groos på talerstolen, da han indvier ny sportsplads i Hadbjerg i 1951.
Oluf Groos døde i 1983 og er begravet i Ødum.
Billedet er lånt på Lokalarkivet.

Når man går en tur på lokalarkivet kan man finde mange spændende billeder, blandt andet som herunder, et gammelt sognekort fra Ødum Sogn.

Sognekortene for de enkelte sogne kom til i 1917, som jeg fortalte om, da jeg skrev om sognekortet for Hadbjerg, og hvordan sognekortene kom til, i aprilnummeret 2017, så det springer vi over denne gang.

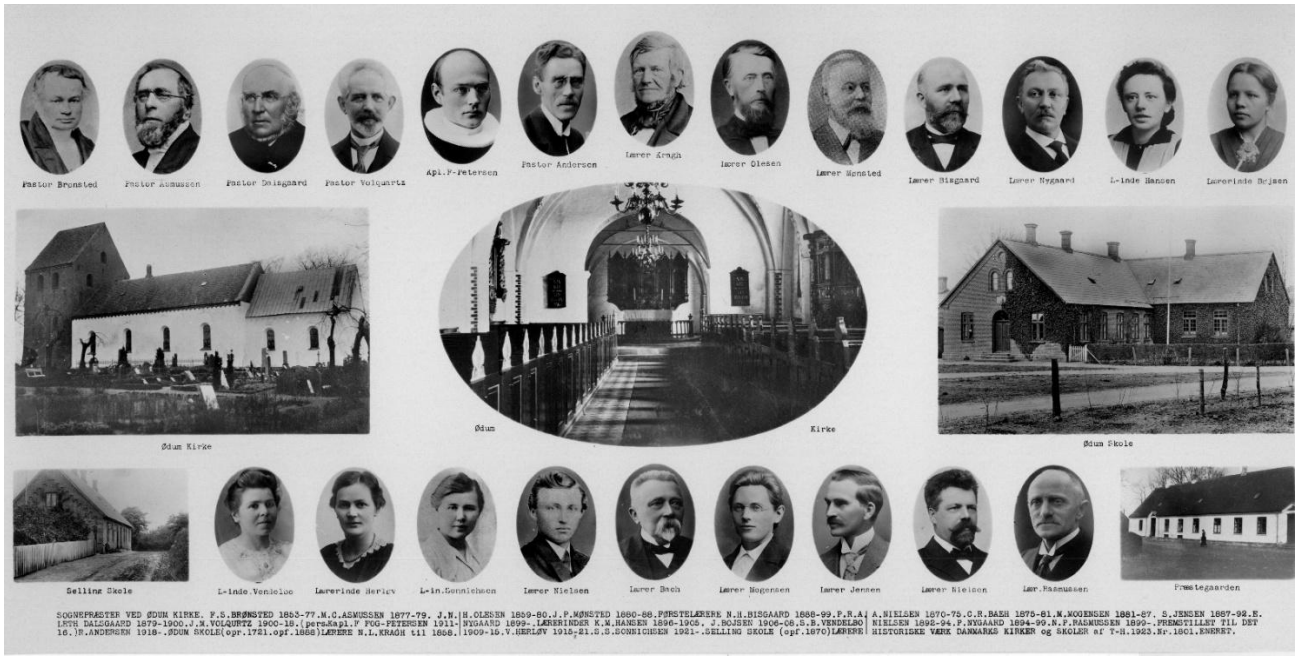

Her er det Ødums Sognekort, som de har på lokalarkivet.
På billederne er det kirken, ude og inde, Ødum Skole og nederst Selling Skole (den gamle) og præstegården.
På øverste række er det fra venstre: Pastor F.S. Brønsted, 1853-1877, Pastor M.C. Asmussen, 1877-1879, Pastor J.N. Leth Dalsgaard 1879-1900, Pastor J.M. Volquarts 1900-1918, Kapelan F. Fog-Pedersen 1911-1916, Pastor R. Andersen 1916-
Øverste række fortsætter med lærerne fra venstre: Lærer N.L. Kragh, 1858, Lærer H. Olesen 1859-1880, Lærer J.P. Mønsted, 1880-1888, Første lærer N.H. Bisgård, 1888-1899, Lærer P.R.A. Nygård, 1894-1899, Lærerinde K.M. Hansen, 1896-1905, Lærerinde J. Bøjsen, 1906-1908, Lærerinde S.V. Vendelbo, 1909-1915, Lærerinde V. Herløv, 1915-1921, Lærerinde S.S Sonnichsen, 1921-, Lærer A. Nielsen 1870-1875, Lærer C.R. Bach, 1875-1881, Lærer M. Mogensen, 1881-1887, Lærer S. Jensen, 1887-1892, Lærer E. Nielsen, 1892-1894 og Lærer N.P. Rasmussen, 1889-
Under sognekortet på lokalarkivet står der at Ødum Skole er bygget i 1888.

Hadbjergs sognekort er vist i en tidligere historie.

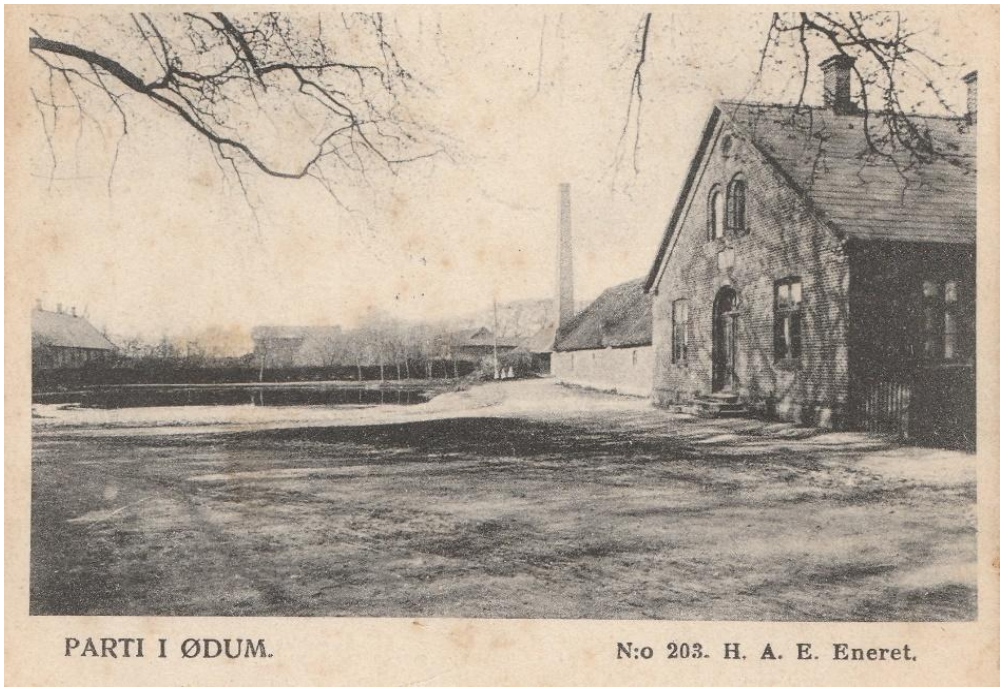

Dog kan der være tvivl om det er rigtigt hvad Kommunen skriver i BBR, da postkortet vi ser her, er skrevet i 1907 og er sendt fra Ødumgård. Bemærk skorstenen i baggrunden, det er skorstenen på Ødum Mejeri, nu Ødum Torv 7, og bemærk, at gymnastiksalen er tækket med strå.

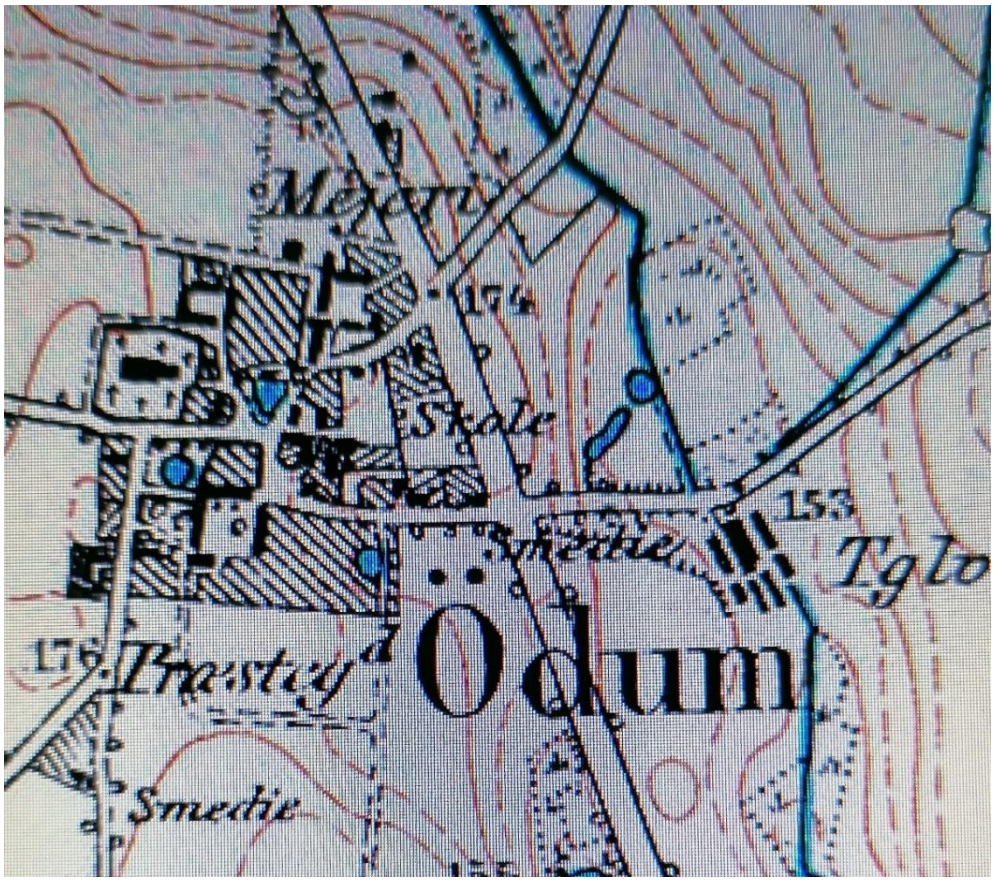

Når man læser om skolerne i Dronningborg Rytterdistrikt, som Ødum Rytterskole var en del af, ser man et gammelt kort fra dengang, og om skolen står der, at den er opført i 1888, og er opført på samme plads som den gamle Rytterskole lå, der står også, at teksten ”Skole” er placeret lidt for langt mod øst, og det passer.

22:9

Smedjen nederst til venstre på kortet, er Amdrupvej 6, og smedjen ca. midt på må være Ødumvej 29, som er bygget i år 1900, og hvor smed Buch havde smedje til op i 30-erne.

Den første Rytterskolen i Ødum blev opført i 1721, det var en af landets 240 Rytterskoler fordelt på 12 Rytterdistrikter.
I arkivet på Kollerup Gods kan man læse om "degnetørv" og brænde til Ødum Hadbjerg og Galten i perioden 1692-1715 så det vidner om, at der allerede dengang har været undervisning i Ødum, skriver Pernille Helberg Stentoft i sine noter til "Kultur på hjul" som var i Ødum i juni 2015.
Hvis du er interesseret i at læse mere om skolen, så kik i Høst fra oktober 2019.
Billedet nederst til venstre, på det gamle sognekort, er af Selling gamle skole, Tåstrupvej 17, som er opført i 1870. i min tid som smed lavede jeg centralvarme i bygningen mens det var lærer Fru. Elgaard der boede der, og jeg husker stadigvis, at ved et af de huller der skulle boers op gennem loftet for at få rør igennem, røg boret op i en kuffert fuld af tøj, som lå ude under taget, så får man armene vredet godt rundt når boret sætter sig fast.
Sellings "nye" skole blev opført i 1929.
Når vi ser på sognekortet, så bemærk hvor mange skorstene der er på skolerne og præstegården, selv på kirken er der skorsten, så tørv skulle der til.

Skolelæreren fortæller.

En af de nok længst siddende skolelærere, ved Ødum Skole, har i Randers Dagblad, den 11. september i 1943 fortalt, hvad han husker fra de sidste 100 år, og så er vi jo langt tilbage i tiden, og spændende er det.

Avisens overskrift i 1943.

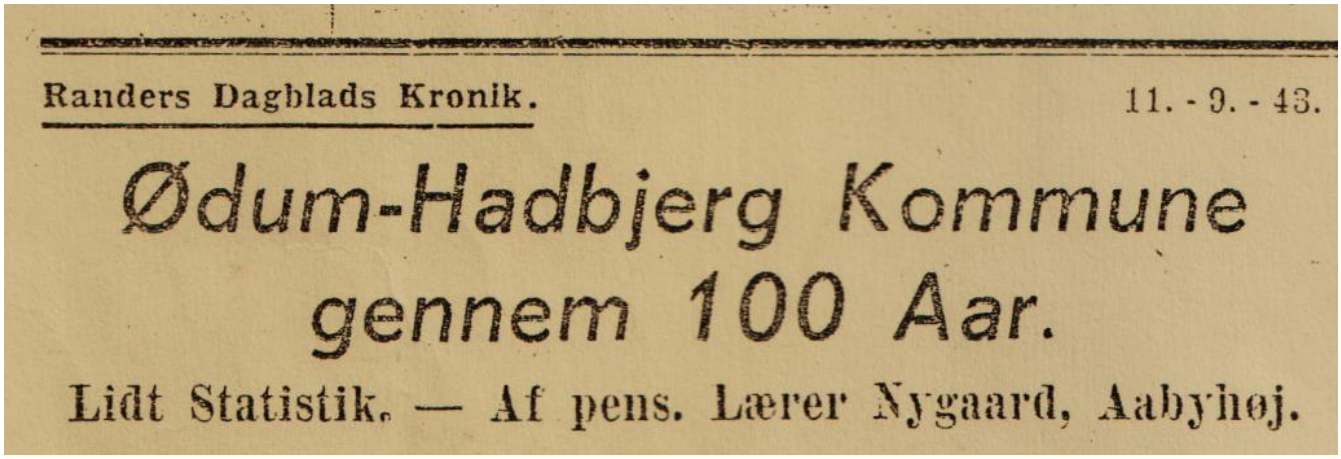

Randers Dagblads Kronik. 11. - 9. - 43.

Ødum-Hadbjerg Kommune gennem 100 Aar.

Lidt Statistik. — Af pens. Lærer Nygaard, Aabyhøj.

Det er tidligere smedemester Kurt Sørensen, min tidligere kompagnon, der har fundet kopier af avisen, som hans far Gunnar Sørensen, sammen med flere andre spændende ting fra før i tiden, der har været gemt mellem gamle papirer.



Peter Rasmus Adolf Nygaard blev født i Villersø ved Grenå
den 27-3 1870 og blev skolelærer den 11. september 1899 i den næsten nybyggede skole i Ødum. Han blev uddannet som lærer ved Randers Seminarium i 1884 og underviste i Mejlby ved Randers i 1 år og derefter i Selling i 4 år.
Ødum Skole (nu forsamlingshus) blev bygget i 1888, og P. Nygaard fortæller i sin kronik, at den 17. december 1885 anslår sognerådet til skoledirektionen, at der skal bygges ny skole i Ødum, og i Hadbjerg skal der bygges skolestuer.
Det ville koste 22.000 kr. for en ny skole i Ødum og 10.000 kr. i Hadbjerg.
I Ødum var der før den tid den helt gamle rytterskole, og i Hadbjerg var skolebygningen udført i bindingsværk.

22:11

Det kan læses, at den skole der afløste bindingsværksskolen, (Bavnehøjvej 129) i Hadbjerg er opført i 1888, hvor skolebyggeriet i Ødum, jo også var i gang.
P. Nygaard, på billedet, fortæller også i kronikken, at murerarbejdet den 25. maj 1988 approberedes (blev godkendt) til Ødum Skole for 2.467 kr. og til Hadbjerg Skole for 945 kr., og arbejdet kunne påbegyndes.
Han fortæller kun om, hvad murerarbejdet blev sat til, så vi må håbe, at de andre håndværkere har kunnet holde sig inden for budgettet.
Der blev også bygget skole i Selling, som jeg har fortalt om i juni i år.
P. Nygaard blev den 29. november 1898 gift med Dorthe Kirstine Olesen fra Hadbjerg, der var født 30. marts 1879, men hun døde kun 30 år gammel 9. april 1909, og er begravet i Ødum.
P. Nygaard gifter sig igen med Katrine Nørager Laursen, født i 1888, i Stenderup, Ribe Sogn.
Jeg kan ikke, finde hvornår de er blevet gift, men den 18. januar 1913 får de Niels Arne og Anna Elisabeth i 1919.
P. Nygaard er lærer i Ødum til omkring 1940, han stopper før 1940, da det læses i folketællingen for 1930, at han er lærer i Ødum, og i 1940 et det Sonja Mikkelsen, der er nævnt som lærer.
I hans kronik i Randers Dagblad, kan vi se, at han nu er pensioneret og boer i Åbyhøj på HC Andersens vej, nr. 2.
Her finder vi ham i kirkebogen, og ser at han er død den 26. oktober 1944, og bliver begravet på Ødum Kirkegård den 2. november 1944, 74 år gammel.
Hans hustru Katrine, dør den 4. februar 1964, hun blev 76 år gammel, og er også begravet i Ødum.

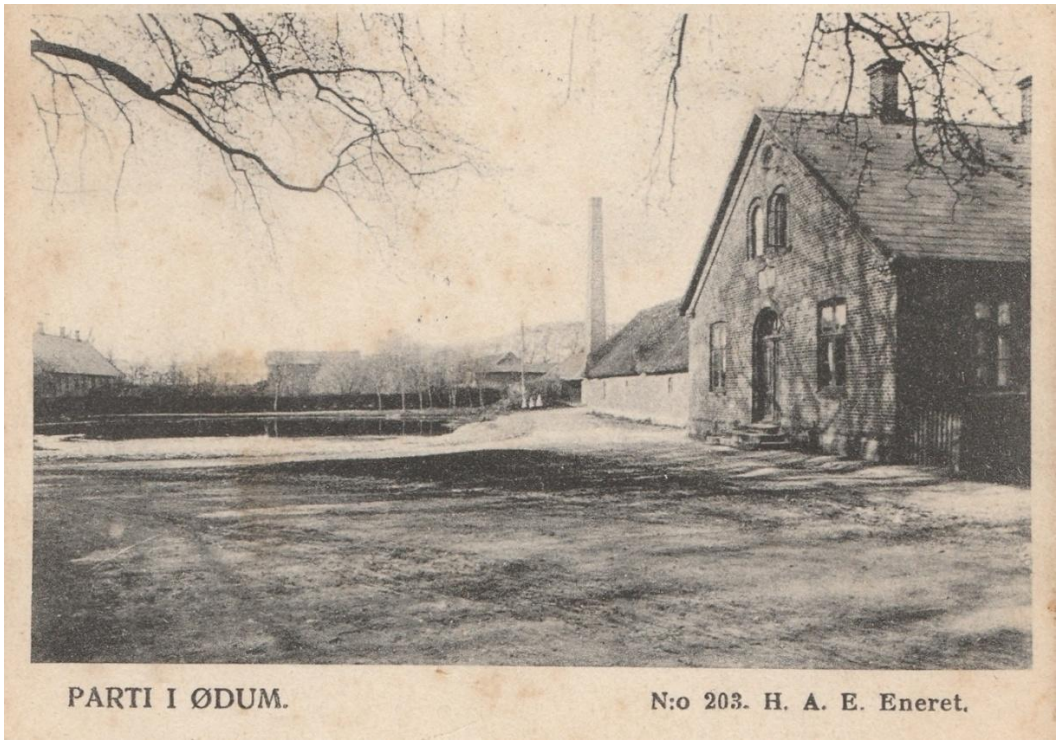

Postkortet på forrige side er fra 1907 af Ødum Skole, som har været vist tidligere her i Høst. Billedet er fra Lokalarkivet, skorstenen i baggrunden er mejeriskorstenen.

Som overskriften lyder i Randers Dagblad, fortæller P. Nygaard om **Ødum-Hadbjerg Kommune gennem 100 år**, en meget omfattende kronik, som vist vil blive lidt for tung læsning, at bringe her.
P. Nygaard fortæller i sin kronik:

Ødum-Hadbjerg Kommune bestaar nu af Ødum og Hadbjerg Sogne.
Ødum Sogn omgives af Hadbjerg, Rud og Halling Sogne, Øster Lisbjerg Herred og Aarhus Amt.
I Ødum Sogn findes Byerne: Ødum med Kirke, Præstegaard, Skole, Ødum-Hadbjerg Kommunes Laane og Sparekasse og Brugsforening, endvidere Astrup, Taastrup, Selling med Skole og Langskov.
I Sognet Hadbjerg findes Byen Hadbjerg med Kirke og Skole, en samling af Gaarde og Huse samt den gamle Hovedgaard Kollerup.
Ødum Sogn har Tingsted i Randers og hører under Nørhald Herreds Retskreds, Randers Købstads Politikreds, Randers Amtstuedistrikt, Randers Læge- og Skattekreds og Galten Herreds Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 3. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 371. Lægd.
Hadbjerg Sogn har samme Tingsted og hører under de samme Kredse som Hovedsognet samt 4. Udskrivningskreds, Lægd. 372. Men alle disse Institutioner har ikke været fra Aarhundredets Begyndelse.
Da havde Sognene ingen særlig Styrelse, en Sognefoged besørgede på Herredsfogedens Vegne det fornødne, dog styredes Fattig- og Skolevæsenet i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede sognevis og af nogle Fattig- og Skolekommissioner. Efter Stændernes Indførelse oprettes Sogneraad paa samme Tid som Amtsraadene 1841.

Her springer vi over en lang redegørelse om sognerådene 100 år tilbage.
P. Nygaard fortsætter:
Aar 1841 den 22. Oktober var saaledes Ødum og Hadbjerg Sogns Beboere ifølge undertegnede Valgbestyrelse samt Sognepræsten – Bestyrelsen bestod af Gaardejerne Hollesen, R. Laursen og Søren Jensen – samlede i Ødum Skole for at foretage Valg af de ifølge Amtets Brev af den 25. september 1841 bestemte 7 Kommuneforstandere, efter at Valglister ifølge Anordningen af 13. August 1841 havde ligget i befalet Tid til Eftersyn hos Ødum og Hadbjerg Sogns Fogeder.
Følgende blev da ved Stemmeflerhed valgte:

Rasmus Sørensen, Langskov,	*48 St.*
Søren Therkildsen, Hadbjerg,	*43 St.*
Søren Pedersen, Astrup,	*39 St.*
Matias Hvid, Hadbjerg,	*34 St.*
Laurs Jensen, Amdrup	*33 St.*
Vinholdt, Røved,	*32 St.*

Blach, Taastrup, 29 St.
Den 24. Januar 1842 holdtes det første Sogneraadsmøde i Ødum Skole.

Vi springer igen i beretningen, og P. Nygaard fortsætter:
Sogneraadet vedtog saaledes 1842 at bygge en Bro over Vandløbet mellem Ødum og Taastrup, og denne byggedes for 277 Rigsdaler og 2 Skilling.

Her springer vi helt hen til noget af det sidste af P. Nygaards kronik, hvor han fortæller om kommunens budget. **P. Nygaard fortsætter:**
1867 var Kommunens Budget anslået til 1035 Rigsdaler, men det var også for lidt, idet Udifterne beløb sig til 1063 Rigsdaler.
1941 (næsten 75 år senere) *var Budgettet naaet op til 305.700 Kr. og en Kæmner maa nu dagligt passe Udgifter og Indtægter, hvad ellers Sogneraadsformanden hidtil for nogle faa Aar siden selv måtte gøre, men dette sidste vil let ses at være en Umulighed med et saa stort Budget.*

Efter en endnu lang kronik slutter det med **P. R. A. Nygaard.**
Som det ses, er beløbet i 1867 anført i Rigsdaler. 1 Rigsdaler = 6 Mark = 96 Skilling.
Ved Møntloven af 1873 hvor landet gik over til at regne med kroner og ører,
blev en Rigsdaler vekslet til 2 kr.



Her ser vi skolen i Ødum, hvor det nyvalgte sogneråd holdt sit første sognerådsmøde, den 24. januar 1842.
Den gamle Rytterskole var bygget mellem 1720 og 1727.

22:14

Med hilsen fra Ødum og Hadbjerg, Selling og Langskov.

Når man havde fødselsdag for mange år siden, var det altid spændende, hvor mange fødselsdagskort posten kom med, og til jul var det helt sikkert, der kom en del julekort. Hos os har vi et julehjerte hængt op om julen til at komme julekortene i, èt enkelt kom der i sidste jul, så det var vist det, og et fødselsdagskort har det været slut med i mange år.
På min opslagstavle sidder de sidste to kort vi har fået sendt, det ene er endda et tomt kort fra Nordkap, som vi har sendt til os selv i 2010, (for frimærket og stemplets skyld) og så havde vi da, for engang skyld, fået et postkort fra ferielandet.

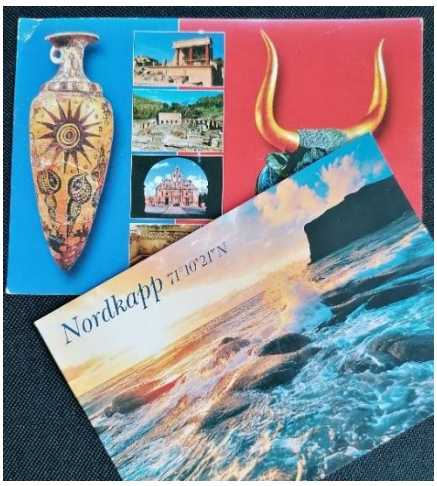



Nu er der så trådt en ny postlov i kraft, her i 2024, og hvad så?
Post Danmark skriver, ”Post Danmark har i 400 år varetaget en vigtig samfundsopgave, at sikre, at alle danskere kan sende og modtage post”, men skriver også, at de nedlægger mange af deres postkasser, da de ikke bliver brugt. Jeg har læst, at antallet af postkasser reduceres fra 8.584 til 7.114 , men samtidig har de åbnet ”postbutikker” i ca. 300 dagligvarebutikker, biblioteker m.v., så mulighederne for at sende et postkort, er der da endnu.



Her i vores område må det være hver anden postkasse, der er taget ud af brug.

22:15

Som før nævnt var det tilbage i tiden meget brugt, lige at sende et postkort, når man havde noget på hjerte.

Herunder ser vi et postkort som blev solgt i Brugsen i Ødum, og ville man sende nogen en hilsen fra Ødum, ville man da være et skarn, hvis man ikke ville bruge sådan et flot postkort dengang.

Kortet er fra omkring 1970.



Postkortet er sendt i 1972 til Hr. A Christensen i Århus, det kostede dengang 60 øre at sende kortet.

Ved ikke hvem der har sendt det, men der står***: Kære begge, tak for brevet, kommer til Århus mandag eller tirsdag sidst på eftermiddagen. Hilsen far.*** (kortet er fundet hos en marskandiser i Århus)

Det var helt tilbage omkring år 1900, der kom postkort til, og spændende er det at følge Kurt Villy Svendsen på Facebook, der er postkortsamler, og som flere nok følger, han fortæller også, i sin julebog fra 2020, at samlere nærer speciel interesse for de helt gamle postkort fra før 1905, som er svære at finde.

Fra omkring den tid, var det blevet in at skrive postkort, og på Facebooksiderne ”Gamle Hadsten og de gode historier” og på siden ”Gamle postkort” er det spændende at gå på opdagelse, også på ”Arkiv.dk” er det spændende at se, hvad der dukker op fra gemmerne, her eksempler fra Ødum, Hadbjerg, Selling og Langskov.

22:16


2-204 B-774
Partier fra Ødum, ca. 1920-1930.
1. Øverst til venstre: Ødum Skole. 2. Øverst til højre: Ødum Præstegaard.
3. Nederst til venstre: Ødum Brugsforening. 4. Nederst til højre: Ødum Kirke.
arkivdk

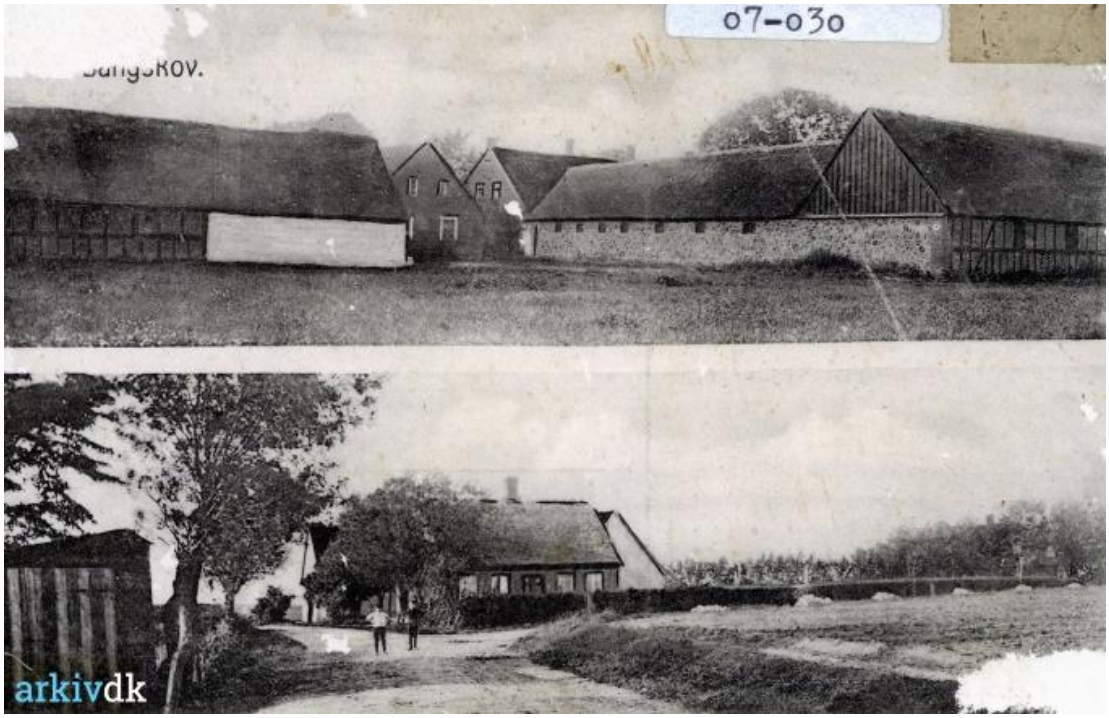
07-030
arkivdk

22:17

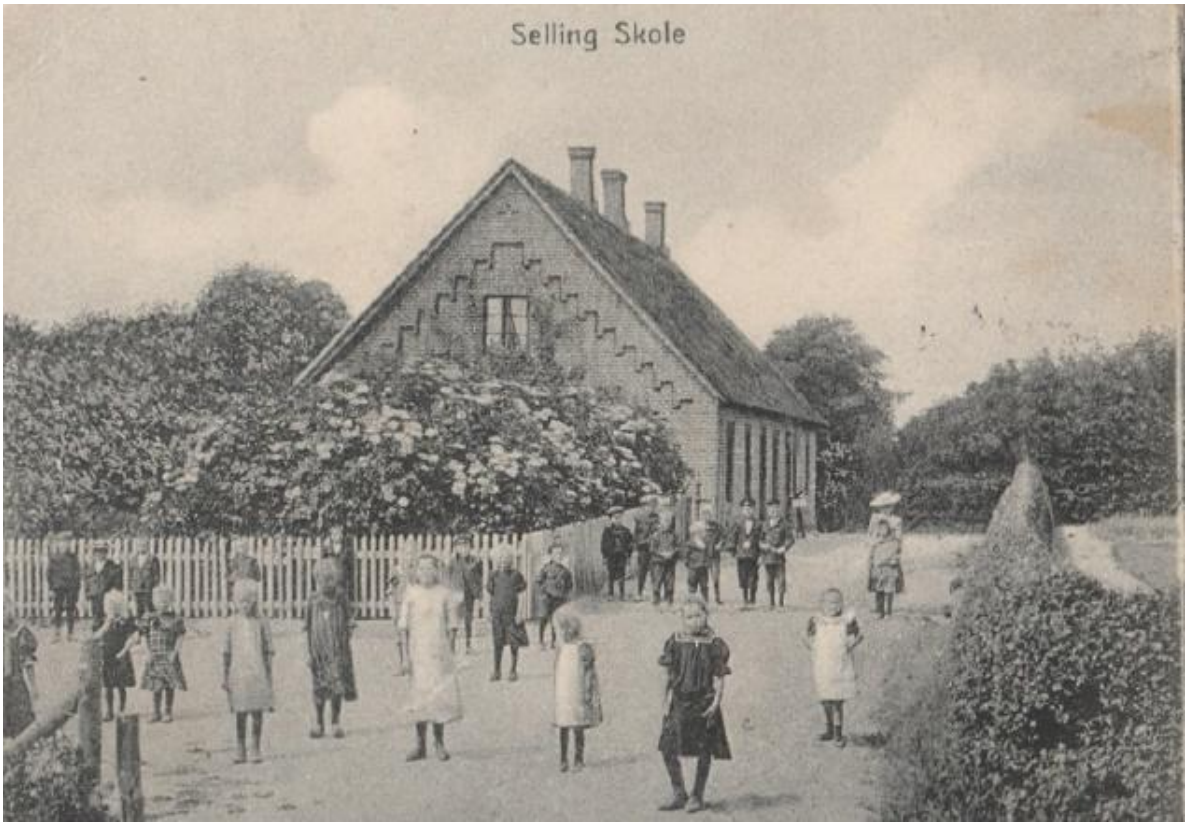

De ovenstående postkort er udlånt af Lokalarkivet

Især 2 postkort fra Ødum og Hadbjerg synes jeg er meget specielle, da de fortæller, hvor skønne byerne er, og viser flere motiver fra byerne, kortene er fra omkring 1915. På arkiv .dk ses de samme kort fra andre byer.
Flere af motiverne kan jeg godt sætte adresse på, øverst fra venstre i Ødum er det kirken, midterst kan der være tvivl, så er det præstegården, nederst til venstre er der igen tvivl, i midten må det være Ødum Landbrugsskole, og til højre er det teglværket.
På kortet fra Hadbjerg er det kun billedet nederst til højre der siger mig noget, det må være den gamle skole.

22:18



Kortet er sendt til Kusk, Niels Nedergaard, Favrskov pr. Lerbjerg i 1915, det kostede dengang 3 øre at sende kortet. Jeg kender ikke afsenderen. Det er et af Kurt Villy Svendsens kort fra Facebook, som jeg har fået lov til at bruge.



Postkortet fra Hadbjerg er sendt 23. februar 1916 til sypige Madsine Madsen ved Niels Madsen, Galten Mark pr. Hadsten St. Dette kort er med tilladelse fra Lokalarkivet.

12:19

Når man nu sidder og søger og finder alle de spændende gamle postkort frem, på arkiv.dk og Facebook, bliver man helt høj, når man finder noget man husker noget om, eller har hørt om, og så er det spændende at grave sig ned i et bestemt motiv, for at se hvad man yderligere kan finde ud af.
Tilbage til det farvestrålende Ødum Postkort, på motivet øverst til højre, hvor vi ser hovedvejskrydset og smedjen i Ødum, ja så tænker jeg på den gamle smed Skovbo som byggede smedjen i 1948, dengang med fladt tag, for som han sagde dengang, det var for at give en helikopter plads til at lande, når nu Ødum og Århus blev bygget sammen, og som han også sagde, **Ødum, Paris og London**, er de mest centrale steder i verden, og den sætning har jeg holdt fast ved, lige siden.
Mon ikke, det med det flade tag, var fordi der ikke var penge til spær, eller der ikke var tømmer at få i efterkrigsårene. Smed Skovbo solgte smedjen til Gunnar Sørensen i 1959.
I februar i år fik jeg morgenmaden galt i halsen, da man, på Århus Stiftstidendes hjemmeside, kunne læse, at politiet var talstærkt tilstede **i en flække nær Århus!!** (På Wikipedia beskriver de en "flække" som en lille, ubetydelig by).
Det viste sig, at være i Ødum de skrev om, og det viser da, at i hvert tilfælde mindst én journalist trænger til at få sin horisont udvidet, og gå på nettet og se alle de "skønne steder", som der står, og findes uden for storbyen, måske skulle jeg sende ham et postkort fra Ødum.



Vi slutter vi med et julekort fra Hadbjerg, hvor vi ser den nybyggede skole, som blev færdig i 1929. Julekortet er sendt d. 24-12 1929 til Frk. Kirstine Rasmussen, Rudalsgaard, Nielstrup, Voldum, Randers med ønske om glædelig jul og godt nytår fra Anna Nielsen i Hadbjerg.
Billedet er med tilladelse fra Lokalarkivet.

Afsnit 23
Så er det fastelavn

Fastelavnen nu er kommet, derfor pyntet her vi gå,
synge for at vi i lommen, må en lille gave få, til en fest med dans og løjer, …….
Sådan har, i den tid jeg kan huske, fastelavnssoldaterne gået rundt, fra dør til dør i Ødum, Røved og Astrup, og sunget sangen, for at samle penge ind til at holde fastelavnsfest for i forsamlingshuset.
Da jeg var dreng, husker jeg, at vi gik hele vejen, men da var der heller ikke så mange huse i Ødum at komme rundt ved, men stadigvæk langt fra Tobæk Mølle til Gunderuplund, ude på Gunderuplundvej.
Så vidt jeg husker, startede vi ude på Ågård (Ågårdsvej 6 som ikke er der længere) og her blev vi altid budt på fastelavnsboller, som vi gladelig tog imod, selv om klokken kun var omkring 8-9 om morgenen.



Inden soldaterne drog af sted, var sangen blevet øvet og øvet med lærer Johansen i spidsen, for at de nytilkomne soldater også kunne skråle med.
Alle nye soldater kunne henvende sig ved tømrermester S.P. Sørensen og få udleveret et sværd, og ganske gratis.
Der var i forvejen valgt to fanebærere, en general, en kassemester, en bajads, en prins og en konge, og der var altid middagsmad ved kongens forældre og eftermiddagskaffe ved prinsens forældre.



Herover er fastelavnsdrengene i Tobæk Mølle i 1963.



Her ses fastelavnsdrengene på trappen til Købmandsforretningen i Røved.
Billedet her er nok fra 1961-62, vil jeg mene.

Jeg husker, at efter sådan en tur var man træt og havde ondt i benene, men det var heldigvis gået over, når man så skulle til fastelavnsbal i forsamlingshuset.

Jeg husker, da det var i den gamle gymnastiksal, der hørte til skole, den var pyntet med serpentiner, der var hængt over en snor, som var spændt fra den ene side til den anden i salen, og foran var der et par bukke med et par bordplader på, som var scenen, og her stod musikerne, Niels Møller ude fra Ågård på harmonika og Gunnar Poulsen, Amdrupvej 2, på violin, og når det gik vildt til var Julius Mortensen også med på violin.



Her er det Niels og Gunnar der spiller op til dans.

I salen var der en kakkelovn og bænke langs begge sider. Vi soldater stillede op i vaskehuset, som var i den ene ende af salen, og når musikken spillede op, marcherede vi ind og rundt i salen, imens fastelavnssangen blev sunget.
På bænkene i den ene side af salen sad alle pigerne, og det var altid kongen, der bød først op til dans, og den ”heldige” pige fik en dronningekrone, og så gik dansen løs, men inden blev der strøet

sæbespåner på gulvet, vel for at det var glattere at danse på, og så blev der spillet Rheinlænderpolka, Fingerpolka (den med ”med hænderne si’er man klap klap klap… ”), Den toppede Høne, Totur til Vejle, Rits Rats Filliongongong (den med ”og damerne, de løfter op i skørterne, så man kan se, det ene bukseben… ”), Skomagerpolka (den med ”først den ene vej og så den anden vej… ”) og mange andre danse. Jeg husker, at vi ofte skulle ”bide til bollen”, en række fastelavnsboller var hængt op i en snor, og så var det om, hvem der hurtigst kunne spise en bolle med hænderne på ryggen, og endelig skulle katten også slåes af tønden.
De sidste mange år har der også været piger med i ”Fastelavnssoldaterne”, godt at der også her bliver gået ind for ligestilling.

Da man blev voksen, kunne man så komme med til de voksnes fastelavnsfest, i forsamlingshuset, som altid var et stort tilløbsstykke, og folk fra byen kom i udklædning så man næsten ikke kunne gætte hvem de var.



Her er det Jørgen, Hanne og undertegnede i 1968
I 1981 var undertegnede og Jens Hag blevet til ”hjemmesyet hest” til stor morskab for de fremmødte, hesten væltede om på gulvet, og tarme (indkøbt ved slagteren) og fyldt med luft, blev trukket ud af maven af en tilkaldt ”dyrlæge”



Også børnene blev der holdt fastelavnsfest for i forsamlingshuset, med udklædning, tøndeslagning og andet sjov, mens forældrene kunne købe kaffe og boller, se på løjerne, og trøste dem der ikke blev kattekonge og kattedronning.

Der blev lavet masker, og fastelavnsmandag blev der raslet med fastelavnsbøsser fra dør til dør, og sunget ”Boller op og boller ned” og truet med ballade, hvis de ingen boller fik.



Her er det Lene, Rikke og Jeppe der har lavet masker i 1978



Her bliver der raslet penge ind, fastelavnssøndag 1980

23:6

Vi flager

Danmarks flag, Dannebrog, vejrer overalt i Danmark når vi har noget at fejre, og i mit barndomshjem har flaget altid været hejst ved særlige lejligheder, skik og brug blev altid fulgt, og flaget kom altid ned inden solnedgang, tror jeg da, det må have svipset nogle gange.



Her skal flaget hejses Pinsedag den 29. maj 1955. fra venstre er det min mors moster Agnes, Frode (forkarl i Tobæk Mølle) og Anna Møllers datter Åse, mig med snoren og lillebror Jørgen.

Jeg husker engang det svipsede, jeg tror det var ved mine forældres sølvbryllup i 1970, da sprang flagsnoren, da flaget skulle hejses om morgenen, så flaget faldt ned, og jeg er sikker på, at det hurtigt blev fikset igen.

Ja, Dannebrog faldt ned, også for 800 år siden.

På Valdemarsdag den 15. juni kan vi fejre, at det er 800 år siden Dannebrog faldt ned fra himlen, hvor den danske konge Valdemar Sejr kæmpede mod esterne i slaget ved Lyndanisse, i dag Tallin i Estland.

En populær myte fortæller, og det må vi tro passer, at flaget faldt ned som et tegn fra Gud under slaget i Estland, hvor Valdemar Sejr, som var blevet konge af Danmark på en tid, hvor landet havde været stormagt i en længere årrække og havde indlemmet områder i Nordtyskland, og han begyndte fra starten af sin regeringsperiode med at ekspandere helt op til Estland, hvor det mest berømte slag stod, og her har der måske været modstand, som har set uoverskuelig ud, for det var her at Biskop Sunesen strakte armene i vejret og bad Gud om hjælp til sejr, og her faldt Dannebrog så ned som et tegn, og krigerne må have fået nyt mod. Mon de vandt slaget?

23:7

Danmarks status som stormagt faldt til jorden med et brag, da hans søn, tronfølgeren, blev taget til fange af Grev Henrik den Sorte, og for at få tronfølgeren frigivet, måtte Valdemar Sejr definitivt fraskrive sig alle de erobrede områder i 1227.
Bagnavnet Sejr havde han fået på grund af alle hans erobninger, men navnet har de jo ikke kunnet tage fra ham, og sønnen fik han tilbage.
Valdemar levede fra 1170 til 1241, var født i Ribe, og blev gift med Dagmar i 1205, og de fik sønnen Valdemar den Yngre. Valdemar blev, efter Dagmars død, gift med en portugisisk prinssese Berengaria, og med hende fik han fire børn.
Historikeren Arild Huitfeldt, som også var Christian 4.s rigskandsler, gav Dannebrogsmyten den endelige form, som vi kender i dag, i sin krønike fra 1599, hvor han tidsfæstede den til slaget ved Lyndanisse den 15. juni 1219.



Her ser vi det berømte maleri af Christian August Lorentzen, malet i 1809, og her ses helt tydeligt, at Dannebrog falder ned.

Under krigen i Ditmarsken i 1500-tallet anvendte den danske konges hær et Dannebrogsflag, som 1500-tallets historieskrivere opfattede som det originale fra 1219. Under slaget faldt hærføreren, og flaget blev erobret af ditmarskerne, som hængte det op i kirken i Wöhrden.
Flaget blev først generobret af danskerne i 1559 – da næsten ødelagt af fugt og ælde. Dannebrog blev ophængt i Slesvig Domkirke, hvor det endelig gik til i 1660erne.

23:8

Siden 1500-tallet har Dannebrog angivet danske skibes nationalitet, og i 1600-tallet-og begyndelsen af 1700-tallet indgik et Dannebrogsfeldt i hærens faner.
De kendte digtere Grundtvig, Oehlenschläger, Chr. Winther og H.C. Andersen skrev i årtier om Dannebrog og i begyndelsen af 1800-tallet begyndte de almindelige danskere at tage det til sig, og Dannebrog udviklede sig til at blive et folkeflag.
Man kunne dengang ikke sådan gå at flage, så i 1834 blev der indført flagforbud for almindelige danskere, og Dannebrog blev regimentsfane i hele hæren.
Der gik helt frem til 1854, hvor flagforbuddet for den almindelige dansker blev ophævet, så nu kunne vi alle flage.



Alle hejste flaget.

Flaget bliver i dag brugt flittigt ved enhver lejlighed, både hos private og på offentlige bygninger, og det ser flot ud, når der flages.



Kongen flager.

23:9



Det offentlige flager, med splitflag, som vi andre ikke må bruge.



Vi flager.



Mange flager.

Der er mange regler for hvordan Dannebrog må bruges, og man kan læse om dem alle i bogen: ”Danmarks-Samfundet, der med baggrund i den danske kulturtradition, har til formål at udbrede kendskabet til, og anvendelsen af Dannebrog som et nationalt symbol for dansk kultur, fællesskab og identitet”

23:10

I Hadbjerg og Ødum Kirker flages der ved festlige lejligheder, også når det ikke blæser.





Sognebladet Høst 40 år – 1984 – 2024

Her i 2024 er det 40 år siden, udover at Høst kom til, hvad skete så? Når man søger lidt rundt på internettet, som overhovedet ikke var en del af vores hverdag dengang, kan man finde mange sjove ting, f.eks. at der var olympiade i Los Angeles, og Preben Elkjær revnede sine bukser under en straffesparkskonkurrence mellem Danmark og Spanien ved EM, efter de havde spillet uafgjort 1-1, men da Preben Elkjær brændte et straffespark, vandt Spanien.
I maj 1984 kunne man nu for første gang hæve penge i Kontanten-automaterne ved hjælp af en PIN-kode.
Det læses også, at Viktor Borge udtalte "*Hvordan er det, at man går fra at sidde ned hele aftenen til at sidde oppe hele natten"?*, og desuden læser man, at Simon Spis døde i 1984, og at det var den koldeste og vådeste Sct. Hans i årevis, og meget meget mere.



Finder også i Den blå avis en "HØSTPLATTE" fra 1984

I egne gemmer ser jeg, at jeg blev valgt ind i Brugsens bestyrelse ved generalforsamlingen den 31. marts.
Jeg finder også regningen på en "ny" bil i 1984, jeg og min kone kørte lørdag d. 20. august ned til Hadsten Hushjælp for at se på en ny dybfryser, husker ikke om vi købte en, og da vi kørte derfra, og kom forbi Shell holdt vi lige ind, og kom til at købe en næsten ny bil, en WV Polo, det var et rent impulskøb.

23:12



Jeg husker også, at i 1984 var der begyndt at komme lokale Tv-stationer til, (det var 4 år før TV2 kom til) og ved hjælp af en meget stor antenne på taget, havde vi mulighed for at se ATV, som var en Århuskanal.
Her sendte de Tv-bingo, aldrig set før, og den dag om ugen de sendte bingo, kom svigermor, og så sad vi klar med bingoplader og fastnettelefon, som var flyttet ind på bordet med forlængerledning, for hvis der var bingo, var det med at få ringet, det skete da nogle gange, og det var sjovt at høre, når der var andre fra Ødum der havde bingo.
Jeg husker også, at en af os vandt billetter til at deltage i optagelsen af bingoprogrammet i et studie i Århus, så jo, man har da været i fjernsynet.
Hvad jeg husker om Høst fra 1984 er ikke meget, men jeg husker det gamle Kirkeblad, som vi elever i de større klasser på Hadbjerg Skole, blev sendt ud med, omkring 1960, og jeg husker det var et surt job, især i regn og blæsevejr, og jeg husker også, at langt ude ad vejen mod Hadsten, "blæste" der en stak væk.
Engang da jeg besøgte smeden Søren Pedersen med Kirkebladet, bed hans gravhund sig godt og grundigt fast i min ene gummistøvle, så der blev flået et stykke af. Jeg husker, at smeden og min far blev enige om, at smeden betalte for et par nye gummistøvler.
Om tilblivelsen af Høst er der ikke meget at berette, da det hele kan læses i 30-års jubilæumsnummeret fra juni 2014 hvor Ole Juul fortæller om tilblivelsen.
Her fortæller Ole Juul, at det gamle Kirkeblad var "en lille pjosker af et kirkeblad, en sammenfoldet A4 med lige netop de fornødne oplysninger om, hvad der foregik omkring kirken"
Der læses, at på et møde den. 19 marts 1984 blev de lokale foreninger enige om at lave et sogne- og kontaktblad, som skulle udkomme 10 gange om året, første gang til juni.
De foreninger der var med til beslutningen var:
Byforeningen for Ødum og Omegn
Ødum og Hadbjerg menighedsråd
GYMO
ØHG
Hadbjerg Borgerforening
FDF/FPF
Skolenævnet v/Ødum-Hadbjerg Centralskole
I/S "Selling Forsamlingsbygning"
Grundejerforeningen "Digterkvarteret"
"Aktivgruppen", Selling

Hvordan Høst så ud og var i starten, husker jeg ikke, men at bladet var kommet for at blive, og da Ødum Brugsforening ophører den 4-11 1989, efter den var blevet blev solgt til OK, blev det besluttet i likvidationsudvalget, at der blandt andet skulle hensættes 100.000 kr. til Høst, som et tilskud til at drive bladet for.
Hvis nogen skulle være interesseret i, hvad alle pengene som medlemmerne fik for Brugsen, er gået til, kan det læses i Høst fra november 2015.

Den 17. oktober 1990 skriver Hadsten og Omegns Folkeblad: **Pengene daler ned.**

I avisen er der billede af Ketty Poulsen, som var formand for likvidationsudvalget for Brugsen, som gavmildt delte checks ud til Torben Pedersen for Hadsten Lokalradio, Aase Maigaard fra GYMO, Poul Erik Christensen fra ØHG, Bent Nielsen fra Ødum Byforening Ole Juul fra bladet Høst, og Laurits Poulsen, formand for menighedsrådet.

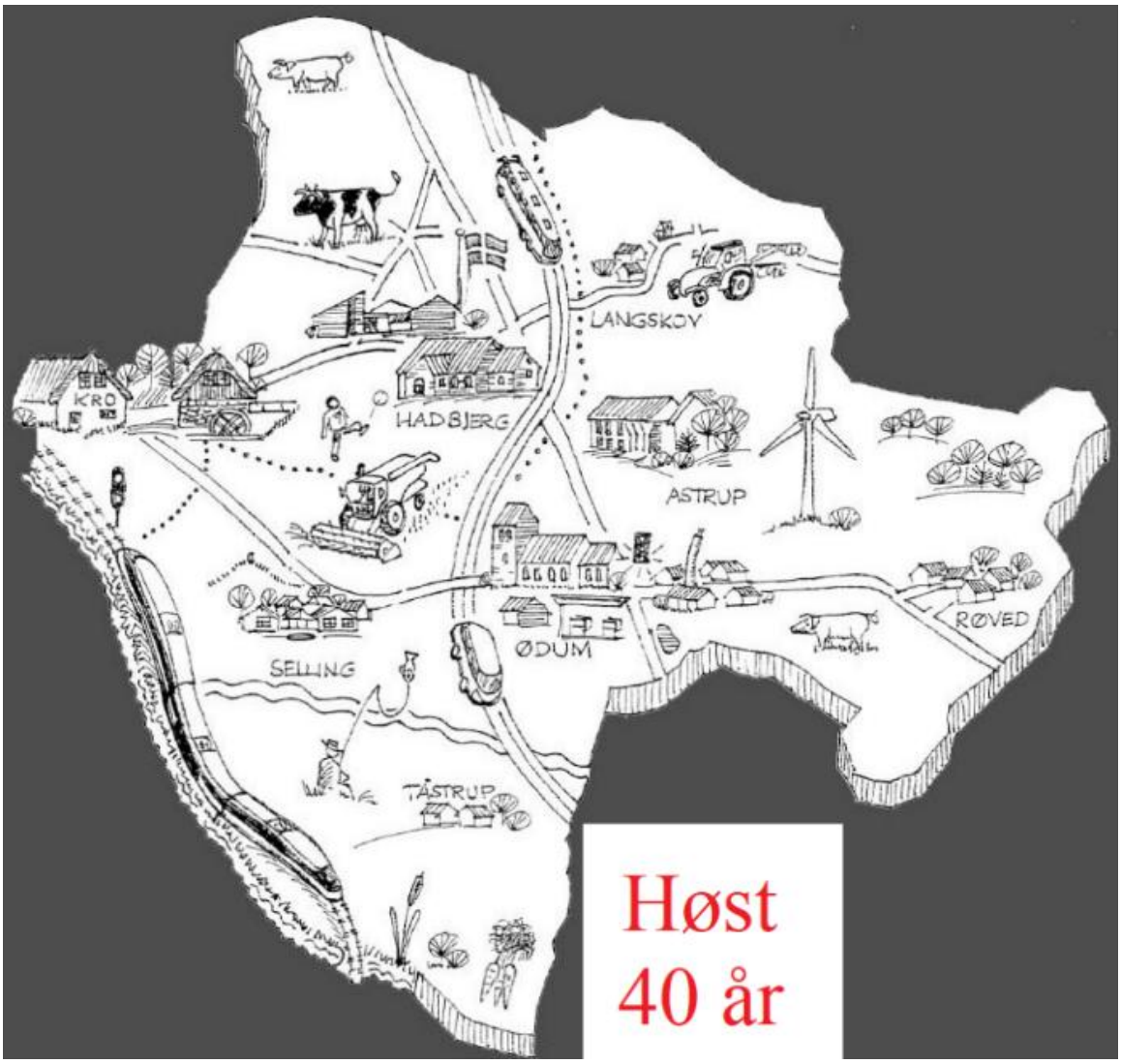

23:14

Og det var så den sommerferie

Jeg håber de fleste bruger sommerferien fornuftigt, forhåbentligt er den brugt på noget som er dejligt at tænke tilbage på, nu når hverdagen med madpakker, arbejde og skole igen banker på. Det med sommerferie, som vi i dag synes er en selvfølge, var før i tiden kun noget som var for de rige, den almindelige arbejder havde ikke krav på ferie, og hos bønderne var ferie en by i Rusland.

Det, vi i dag kender som ferieloven, kom først til i 1938, hvor det blev en arbejders ret at holde 2 ugers ferie. Før det var det kun højt rangerende embedsmænd der kunne holde op til en måneds ferie, mens de lavere stående embedsmænd måtte nøjes med 2 til 12 dage, og feriedagene var vel og mærket om året.
1953 blev ferien for lønmodtagere ændret til 3 uger om året, og vi skulle helt hen til 1979 før det blev til 5 ugers ferie.
Antal feriedage i dag, som I der arbejder nok har styr på, holder jeg ikke kontrol med længere, da det er mere end 10 år siden jeg forlod arbejdsmarkedet, og har siden holdt ferie hele tiden, som nogen siger, at vi pensionister gør.
Da jeg var dreng på landet, husker jeg ikke, at vi i familien var på ferie.
Vel den første ”rigtige ferie” jeg var på, var da nogle i min mors familie havde skillinget sammen til en uge i sommerhus ved Lystrup strand på Djursland, det var stort dengang i 1958 at komme i sommerhus.
Da jeg blev ”voksen” og gik på ungdomsskole i Hadsten, i 1963, fik jeg mulighed for at komme med en tur til Bornholm, det var vildt.



Her familiens tur i sommerhus i Lystrup i 1958



Her undertegnede og Ole fra Ødum der venter på at komme afsted til Bornholm.

23:15

Ny-udlært, færdig som soldat og med eget hus, i 1970, så kunne man rigtig nyde ferien, her på liggestolen hjemme i haven, hvor jeg ligger og holder øje med, om græsset gror, og det gjorde det da vist, plænen ser da ud til at kunne trænge til en klipning.



Når man bladrer sine gamle billedealbum igennem, undres man over, at der ikke er flere billeder fra netop den ferie, man nu vil huske tilbage på, men dengang var det at tage billeder, ikke lige det der lå først for, og jeg husker, at helt op sidst i 60erne/begyndelsen af 70erne havde man en filmrulle i fotoapperatet med 12 billeder, og der kunne nemt være nogle tilbage, når man kom hjem fra ferie, og det kunne også nemt være, at juletræet fra samme år var på den samme filmrulle, som ferien.

Senere blev det til mere, og der kom en filmrulle med 36 billeder i apperatet, for ikke at tænke på nu, hvor man med telefonen fotograferer, stort set alt man kommer forbi, og for nylig blev det til mere end èn rulle film på en dagstur, vi var på, til Læsø.

Gennem tiden, er det blevet til mange, mange ferier, og nogen husker man bedre end andre. Mange gange har vi været i Norge, flere gange med gode venner, og for at vi ikke skulle blive væk fra hverandre, havde vi walki talkie i bilerne. (Det var før mobiltelefonerne blev opfundet)
For at køre ind i Norge med en walki talkie skulle man have tilladelse fra Televærket i Norge, hvilket vi måtte søge om hver gang.

23:16

Herunder vores Simca 1100 med walki talkieantenne på taget, og tilladelsen til at bruge den i Norge.

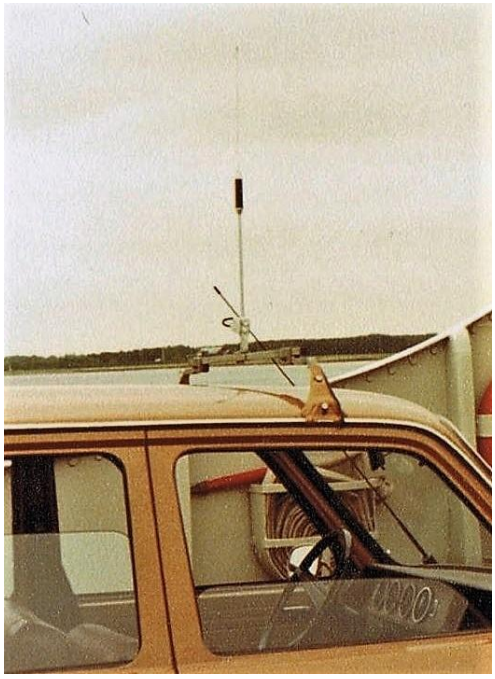

MIDLERTIDIG TILLATELSE TIL BRUK AV PRIVATRADIOUTSTYR I NORGE
AV TYPEN ..... UNIC SOUND CB-23 og PACE 8003 .....

Teledirektoratet gir herved tillatelse til at De i forbindelse med Deres feriereise i Norge medbringer og bruker privatradioutstyr av type som angitt ovenfor, i tidsrommet 1. juni til 30. september for inneværende år.

Radioutstyret tillates benyttet på kanaler innenfor frekvensbåndet 26960 - 27410 kHz som er tillatt i norsk privatradiotjeneste.

Utstyret må brukes i samsvar med bestemmelser som er trykt på baksiden av dette brev.

Apparatene må bare brukes for internt samband med egne apparater bortsett fra i situasjoner hvor det er tale om å varsle fare e.l.

Det gjøres spesielt oppmerksom på at radioutstyret ikke må selges eller avhendes på annen måte under Deres opphold i Norge. Ved utreisen må radioutstyret tas med.

Dette brev må medbringes under reisen og eventuelt forevises på forespørsel fra politi-, toll- og telemyndigheter.

Misbruk av radioutstyr er straffbart og kan medføre inndragning av radioutstyr og bøtelegging.

Med vennlig hilsen

Det var i 1981 vi var i Norge første gang, og inden vi skulle afsted skulle bilen lige omkring Olepå UnoX i Ødum, for at få den sidste olie, og da Ole løftede Simcaen op med liften røg bunden, og den ene bærearm på liften gik op gennem bunden af bilen!
Ole måtte handle hurtigt, da vi skulle afsted dagen efter, så der blev svejset nye plader i og så var bilen klar igen, og jeg husker det blev en fin tur.
Husker også nogle år senere, med gode venner på et overnatningssted, vi kom frem til i Norge, hvor der hverken var strøm, gas eller potter og pander, så gode råd var dyre, vi måtte låne et lille gasblus og en kasserolle, og tænk jer, at koge kartofler og røde pølser til 8 mand, 4 voksne og 4 børn, i e`n lille kasserolle det kan godt være en prøvelse. Mad fik vi da efter nogen tid.
Efter prøvelsen med kartofler og de røde pølser, købte vi camping-gas og potter og pander, og kom ikke senere til en hytte, hvor det ikke var, og vi er ikke siden taget til Norge uden campinggas, potter og pander, og siden har vi ikke ramt en hytte, hvor vi har haft brug for det.
De senere år er campinghytter bleve udstyret med næsten alt, og nu er vi blevet for gamle og for magelige, til at leje os ind for billigt.
Et par andre ferier jeg husker tydeligt, det var i Østrig, hvor man samlede en fartbøde til sig, som dengang kostede 90 kr.
År senere i Schweiz var en fartbøde steget til 700 kr.!

23:17

For år tilbage kørte vi til Amsterdam, og her husker jeg tydeligt besøget på Madame Tussauds voksmuseum, hvor vi mødte kendte personer.



Det er Tina Turner, der er af voks!

40-års jubilæum i Ødum

Den selvejende institution, Byforeningen for Ødum og Omegn, har i år eksisteret i 40 år og fejrer det med jubilæumsfest den 5. september 2020 i forsamlingshuset.
At fortælle om Byforeningen er ikke nemt uden at forsamlingshuset også kommer ind i fortællingen, da en stor del af foreningens arbejde henfører til forsamlingshuset.
Historien for foreningen, som indtil stiftelsen af Byforeningen for Ødum og Omegn, kun hed Ødum Byforening, går meget længere tilbage, ja helt tilbage til 1965, hvor byens borgere stiftede Ødum Byforening, efter at Ødum By fra Kommunen havde fået stillet den gamle skolebygning til rådighed for 100 kr. om året som forsamlingshus, da den tilhørende gymnastiksal, som før blev brugt som forsamlingshus, var solgt fra og raget ned, efter at eleverne var blevet flyttet til Hadbjerg, men allerede i 1964 var huset i brug som forsamlingshus, husker jeg tydeligt, for til høstfesten i oktober 64, fik jeg en kæreste, som jeg heldigvis stadig er gift med.
Jeg husker, det var Gårdejer Åge Christensen, Ødumgård, Brugsuddeler Poul Henriksen og El-installatør Johannes Henriksen, der var foregangsmænd for foreningen, og de kom også i den første bestyrelse med flere, som jeg ikke husker hvem var.
Kommunen lejer førstelærer Johansens lejlighed ud til en lærer, som arbejder på Hadbjerg Skole, mens Lærerinde Fru Mikkelsens lejlighed over de to skolestuer (nu salen) nedlægges.
Jeg husker, at huset manglede nogen vedligeholdelse plus både køkken og toiletter, og for at det kunne bruges, måtte der gøres noget.
Der gik helt frem til 1971 før der kom skred i det, Kommunen var på besøg og vedtog, at vinduer og døre skulle gøres i stand, og de budgetterede med at det ville koste 4000 kr.
Samtidig satte Kommunen 15000 kr. på budgettet for 1972-73, som skulle deles ud som tilskud til Kommunens forsamlingshuse, men som bestyrelsen sagde, det får man ikke meget køkken og toiletter for.
Den del af skolen som dengang, før der blev køkken og toiletter, blev brugt som forsamlingshus bestod af gangen, som vi nu kommer ind i, en dør til venstre ind i den lille sal og døren ligeud, hvor vi kom ind i den store sal. I begge sale var der kakkelovne. Toilettet var i udhuset.
I 1971 blev kakkelovnene fjernet og der blev installeret elvarme i salene. Så vidt jeg husker, var der allerede dengang blevet lavet en stor åbning mellem de to sale med en foldedør, der kunne slås til side, når der var mange forsamlet, og det var der tit, når der blev arrangeret fastelavnsfester for børn og voksne, høstfest og juletræsfest for børn og voksne, dengang var der kun et program i fjernsynet at vælge imellem, og byens borgere mødte op hver gang, dengang med madkurven på armen. Samtidig med, man gik med planer om renovering af forsamlingshuset, havde Byforeningen nogen dialog med Kommunen, da byen satte sig imod at komme i rensningsanlæg, og foreningen foranledigede, at der blev taget en del prøver af vandet, og spildevandet i grøften, som løber bag teglværket, ender i Spørring Å, men i rensningsanlæg kom byen.
I 1972 havde bestyrelsen udarbejdet forslag til renovering, og havde herefter en del kontakt til kulturelt udvalg om tilskud til at lave køkken og toiletter.

Byforeningen havde også fået anlagt to legepladser, sportspladsen på kommunens jord, på IP Hartmanns vej, der er her endnu, og på et stykke jord, hvor Amdrupvej 4C og 4D nu ligger.
På pladserne var der håndboldmål, sandkasser og vipper. Målene og vipperne blev hvert år inden vinter bjerget og kørt i vinterhi i præstegårdens lade.
Bestyrelsen var trætte af, at der ikke var opbakning til at passe legepladserne og opfordrede medlemmerne til at bakke mere op om arbejdet.
I begyndelsen af 70-71 var der ugentlig folkedans i forsamlingshuset og ugentlig miniklub for 7-12-årige, begge med stor opbakning.
Økonomien i folkedanserklubben var dog ikke for god, og det endte med at Præstegårdsforpagter Søren Pedersen og undertegnede, (ja jeg gik også til folkedans) måtte købe de sidste kasser med sodavand for at vi kunne betale musikeren.
I 1973 gik man i gang med moderniseringen, der blev taget noget fra den lille sal, der blev til de toiletter, som vi kender i dag, og hvor baren er nu, blev der indrettet et køkken med en stor el-vandvarmer i hjørnet. Der blev lavet udsugning, og der blev monteret forsatsvinduer.
Formanden Svend Hostrup ville ikke være med til, at væggen med foldedørene mellem salene blev fjernet, så en dag hvor formanden var optaget af familiebesøg, forsvandt væggen helt og fuldstændig, og salen blev den vi kender i dag, dog stadig med den gamle skorsten stående op ad ydervæggen.
I skorstenen sad en udsugnings-ventilator, som var aldeles nødvendig, for dengang blev der røget, og man måtte ofte skære sig igennem tågerne.
Arbejdet blev lavet i april og maj måned i 1973 og 49 af byens borgere lagde 961,5 frivillige arbejdstimer i ombygningen, Knud Hansen, Ødum Teglværk, skænkede mursten, Vognmand Børge Rasmussen, kom med sand og grus og Kristian Mølle, Ødum Forsøgsstation, leverede alle forsatsvinduerne. Jeg husker, jeg brugte maaaange timer på ombygningen, blandt andet med at skrue vandrør sammen, så mange, at en transistorradio, jeg havde til at ligge i bilens forrude, smeltede på en lang varm dag.
Byforeningen havde afsat 21000 kr. til arbejdet og Kommunen spædede til med 15000 kr.
Der blev holdt reception, og repræsentanter fra Kommunen med Borgmester Henning Nielsen i spidsen, som overrakte en buket blomster, så vidt jeg husker, i en flot vase med Kommunens våbenskjold, og på Andelsbankens og Hadbjerg Borgerforenings vegne kom kontorchef, Egon Christensen, med to smukke ryatæpper, som i mange år herefter hang i huset.
Borgmester Henning Nielsen talte.
I talen spåede han*, at den isolation, der er sket i de enkelte hjem som følge af TV og radioens virke, i de næste tyve år vil blive afløst af en trang til fælles samvær, hvor man oplever fornemmelsen af, at komme hinanden ved, og for at få folk til at forlade den hjemlige hygge må der skabes bedre samlingslokaler, som her i Ødum.*

23:20

Om aftenen var der fest i forsamlingshuset, hvor byens borgere mødte talstærkt op, medbringende madkurv. Jeg husker, som fra så mange fester i forsamlingshuset, at der blev drukket rigeligt med øl og brændevin.
Jeg husker at, vi var to, der stod og ladede vandet på det nye herretoilet, da der kom en dame ind og stillede sig foran spejlet og ordnede håret, indtil hun i spejlet opdagede, hun var kommet ind af den forkerte dør, det kan nok være, hun kom ud igen i en fart.





Her er billeder fra dengang, med de flotte ryatæpper på vægen fra en af festerne der blev holdt i forsamlingshuset. Bemærk den gamle skorsten fra dengang der var kakkelovne i huset.

Op gennem 70erne arbejder byforeningen med at få Kommunen til at lave cykelsti til Hadsten, for at få bedre gadebelysning i byen og fodgængerovergange på hovedvejen og fodgængerovergang på Ødumvej ved Kirken.
Der blev også startet op med ugentligt bankospil, med god tilslutning.

Samtidig søges Kommunen om at få rådighed over lejligheden i huset, som Byforeningen skriver til Kommunen, skal den bruges til Legestue, fritids-og ungdomsklub, hyggeklub for ældre og mødelokale.
Kommunen er dog ikke med på ideen, men tilbyder i maj 1979, at Byforeningen kan købe hele forsamlingshuset inkl. lejligheden for ejendomsvurderingen på huset, 405000 kr. På en ekstraordinær generalforsamling vedtages det, at byen ikke vil købe huset, da det er i for dårlig stand, og prisen er for høj.
Samtidig nedsættes et 7-mandsudvalg, der skal finde frem til andre muligheder, som kan fremlægges på den ordinære generalforsamling i november 79.
Det kan åbenbart betale sig at være forsigtig med at slå til på at købe huset, for i oktober 1979 beslutter Kommunen at forsamlingshus og lejlighed vederlagsfrit overdrages til Ødum By.
Samtidig havde 7-mandsudvalget fået lavet et projekt, der gik ud på, at man byggede en hal nede på sportspladsen ved IP Hartmanns vej og opgav forsamlingshuset, så nu fik byen noget af tænke over.

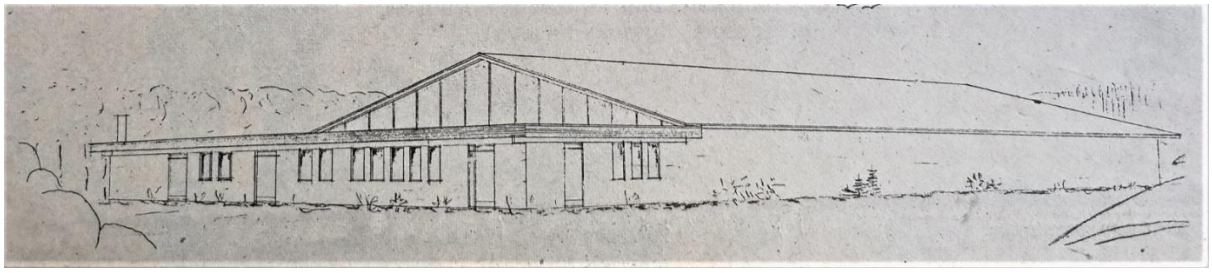

Her er skitsetegning af Hal-projektet. Der var lagt et stort arbejde i det, og sportsforeninger fra hele omegnen var interesseret.
Projektet faldt til jorden grundet økonomien, både bygningsudgifterne og den daglige drift.
Der var også et mindre projekt på banen, som heller ikke slog igennem.

På generalforsamlingen 22. november 1980 besluttes det, at forsamlingshuset skal forblive, som det er, da der ikke var stemning for de to fremlagte projekter.
Der er også et andet væsentligt punkt på dagsordenen, foreningen "Ødum Byforening" skal nedlægges, da dens vedtægter ikke gør det muligt at overtage forsamlingshuset fra Kommunen, så der må dannes en ny forening.
Der blev herefter indkaldt til ekstraordinær generalforsamling, og her blev "Den Selvejende Institution, Byforeningen for Ødum og Omegn" stiftet, og en ny bestyrelse blev valgt, nu med 7 medlemmer mod tidligere 5.
Den nye forening overtager alle aktiver og passiver fra den gamle forening.
Den 23. november var der indkaldt til bestyrelsesmøde, hvor bestyrelsen konstituerede sig, og to medlemmer fra den gamle bestyrelse var med til en overdragelsesforretning, til videreførelse af bankospillene, ret væsentligt, at de ikke gik i stå, og juletræsfesten, som var planlagt til den 27. dec. o.s.v.

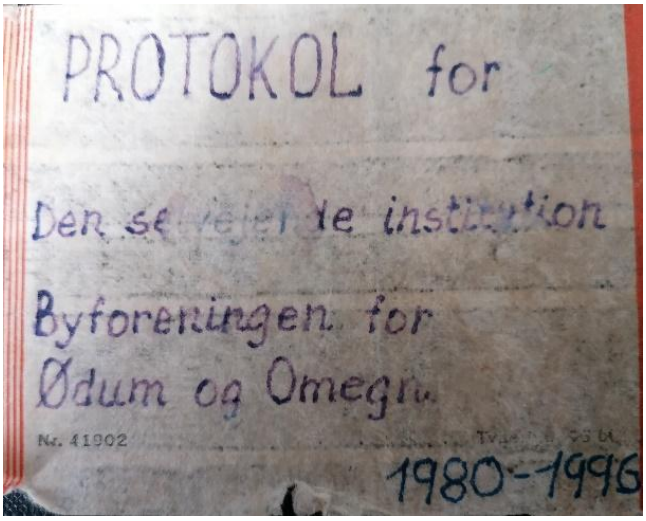

Jeg har fået lov til at læse lidt i den gamle protokol.

23:22

Gennem tiden har udlejning af lejligheden, der nu var kommet i den nye forenings hænder, og ikke mindst bankospillene, været en stor del af foreningens indtægter.
Bankospillene, én gang ugentligt, var også en stor arbejdspost for bestyrelsen, der skulle stilles borde og stole op, der var bestilling og afhentning af diverse kødpakker og andre præmier, der var salg af øl, vand, som skulle køres til huse, kaffe og selvfølgelig bankoplader, spillet skulle afvikles med et par medhjælpere, og fast opråber var Åge Ringgård, det var også Åge der havde styr på alt det med sidegevinster o.s.v.
Når huset så ofte var lejet ud i weekenderne, skulle det hele pakkes sammen, og så var alt forfra igen den næste uge.
I 1986 blev suppleanterne for bestyrelsen hyret til at deltage i turnusordningen for bankospillene, da det begyndte at vokse bestyrelsen over hovedet.
Det kan nævnes, at i 1980 blev der solgt bankoplader for ca. 86000 kr. med et overskud på ca. 12000 kr. stigende op til 1985-1987, hvor der blev solgt bankoplader for ca. 240000 kr. med et overskud årligt på ca.
30000 kr.
I 1988 er bankogejsten ved at løbe ud i sandet og 14. november stoppede bankospillene, og Åge Ringgård takkede af.

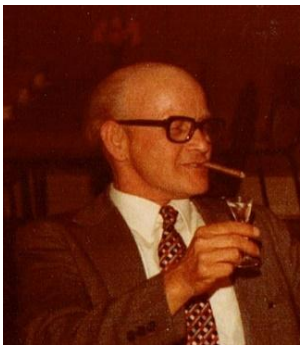
Åge Ringgård, dengang Lumbyes vej 6, byens faste bankoekspert.

I 1982 besluttes det at få et bedre køkken, det må have været i forbindelse med, at der skulle skiftes lejer i lejligheden, da den ene stue i lejligheden blev inddraget til køkken, det køkken som vi kender i dag.
Det nye køkken kostede mange frivillige arbejdstimer og et materialeforbrug på 31000 kr. Her hentede bestyrelsen 5000 kr. hjem i tilskud fra Kommunen.
Dengang var der løse gasblus, og gasflaskerne stod ude på terrassen. Opvaskemaskinen var en aflagt maskine fra Kommunehospitalet i Århus, som Preben Larsen og Alf Laursen skaffede og installerede.
Hvert år har byforeningen stået for at der blev holdt Grundlovsfest, altid skiftende mellem legepladsen ved IP Hartmanns vej og legepladsen på Amdrupvej, altid med stor tilslutning. På pladsen var der altid arrangeret fodboldturnering mellem børn og voksne, børne-loppemarked og meget andet sjov.





På øverste billede spises is og sælges lopper og nederst er der gang i en drabelig fodboldkamp.

Bestyrelsen har op gennem tiden været aktiv, der har været arrangeret udflugter forskellige steder hen, jeg husker blandt andet statens forsøgsstation i Foulum, og bestyrelsen har været gode til at vedligeholde huset både ude og inde.

I 1984 fik salen den helt store tur, ligesom lejligheden der hele tiden er blevet vedligeholdt.
Om det var i 1984 at skorstenen, som stod i salen, blev brækket ned, husker jeg ikke, men mon ikke.

I slutningen af firserne, da der kom naturgas til byen, var foreningen på banen og fik indgået aftale om naturgas, både i lejligheden, hvor der var oliefyr, og i forsamlingshuset, hvor der stadig var elvarme.

23:24

Forsamlingshuset skulle samtidig have installeret centralvarme, gulvet skulle repareres, og alt arbejdet i forsamlingshuset blev udført med frivillig arbejdskraft.
Overgangen fra oliefyr til naturgas i lejligheden købte man sig til.



Her er Jørgen og Claus i gang med gulvet



Og her er Bent i gang med at reparere huller efter smeden.





Flere kyndige er i gang med at hænge radiatorer op og skrue varmerør sammen, men en øl blev der også tid til.

I 1990 fik forsamlingshuset nyt tag, og lejlighedens overetage blev efterisoleret, pris ca. 135000 kr. alt sammen sponsoreret af, Brugsmidlerne, penge der kom Ødum by til gode efter salget af Ødum Brugsforening til OK.
I 1993 søgte bestyrelsen om at få yderligere hjælp fra Brugsmidlerne, og her blev der sponsoreret nyt komfur til naturgas og installationen hertil.
En af måderne på at holde beholdningen i foreningens pengekasse intakt, har været den årlige stensamlerdag, hvor børn og voksne samlede sten for landmændene, som så betalte en sum penge herfor.

Der er også op gennem tiden blevet holdt et hav af loppemarkeder, ofte nede på pladsen ved Brugsen, der hvor der nu er udkørsel fra den nuværende vaskehal og pusleskur.
Om aftenen efter et loppemarked var der ofte fest i forsamlingshuset, og udvalgte effekter kom her på auktion. Jeg husker, at Gårdejer Niels Bager på Astrup Vestergård havde givet et 18 tommer tærskeværk til auktionen, og en af de nye tilflyttere kom til at byde på det, han mente, at det var noget børnene kunne have og lege med, og var glad indtil det gik op for ham, hvor stort et tærskeværk er.
Jeg husker det blev stående på Astrup Vestergård.
Den 22. november 2000 kunne foreningen fejre 20-års jubilæum med en fin fest i forsamlingshuset, hvor der var underholdning med sange fra kendte musicals, Chess og Les Miserables.
I februar 2001 var der arrangeret folkemusikaften, hvor det var orkesteret Sula, der spillede skotske og nordiske sange. Så godt, at jeg var nødt til at købe deres CD. Jeg husker også, at Nis Boesdal var på besøg til fortælleaften i 1999, også så spændende, at man var nødt til at købe hans bog med spændende historier.
Grundlovsfesterne blev desværre stærkt reducerede, da man startede op med grundlovsfest foran Høst Hallen i Hadbjerg, men foreningen holder godt fast i traditionerne, som billederne herunder viser.






Her er der Sankthansbål


Som vi ser dengang med mange deltagere.



Nu afvikles Sankthansbålet i en mindre udgave, men foreningen holder heldigvis også her fast i traditionerne.

Før som nu indkaldes der næsten årligt til frivilligt arbejde for at vedligeholde huset, som i den sidste tid har fået den helt store tur, hvor salen blandt andet har fået nye lofter og alt er blevet malet, og meget andet.
Herunder ser vi salen før og efter.





Herfra ros til bestyrelsen og tillykke med 40-års jubilæet, jeg ved bestyrelsen lægger et stort arbejde i at holde foreningen og forsamlingshuset kørende, og pas godt på Ødum, som er et godt sted at bo, som det fremgår af det gamle postkort herunder.

23:27



Og alt det der står på kortet passer.

23:28

Kartoffelferie

Da jeg tidligere på året læste i Høst, at oktober nummeret skulle omhandle "***efterårstraditioner"***, tænkte jeg, at dem har jeg da aldrig haft nogen af, og da jeg gik i skole var det eneste der havde noget med efteråret at gøre, kartoffelferien, som er en meget gammel tradition.
Kartoffelferie er en historisk begivenhed, som kom til i 1800-tallet, og siden 1899 har det været en tradition, at ferien var/er i uge 42, og sådan har det været frem til 60-erne, hvor kartoffelferien blev erstattet af efterårsferien.
Jeg gik ud af folkeskolen i 1962, og jeg har aldrig haft efterårsferie men kartoffelferie, og meningen var, at der skulle arbejdes.
Fra 1923 blev det tilladt, at holde børn fri fra skolen for at hjælpe til med kartoffelhøsten, hvis høsten ikke lige faldt samme med kartoffelferien, og det var ofte en kold og våd affære, når der skulle samles kartofler, kan læses.
Jeg husker nu ikke at være sat i arbejde med at høste kartofler, men jeg husker, min far og karlene havde travlt med kartoflerne.



Kartoflerne blev lagt i en kartoffelkule (en udendørs opbevaring hvor nogle læs kartofler blev lagt, og dækket med et tykt lag halm og et lag jord) og et læs kartofler kom ned i møllen at ligge, som vi så dagligt brugte af. Møllen er det rum i Tobæk Mølle, hvor kværnen stadig står.

Af efterårstraditioner dengang var det, der skulle ske i marken efter afgrøderne var høstet, at markerne skulle have en tur med stubharven og senere ploven.

23:29



Her er stubharvningen i gang med Ferguson 31 traktoren, som kom til Tobæk Mølle i begyndelsen af 50-erne.
Efter alt postyret med at få høst, kartofler m.v. i hus var/er traditionen og mange steder stadig, at der blev indkaldt til høstfest i forsamlingshuset, et stort tilløbsstykke i Ødum.
Jeg husker især høstfesten den 4. oktober 1964, da faldt jeg og min kone for hinanden, og jo, vi er stadig mand og kone.
Ved høstfesterne dengang var der dækket op ved lange bænke uden rygstød, ved lange borde på bukke, og en hvid papirdug.
Fra gårdene i Ødum og omegn kom landmændene med alle deres ansatte karle og piger, og alle havde selv maden med, og det kunne være til mange, så opfindsomheden var stor, m.h.t. hvad der blev taget med.

23:30

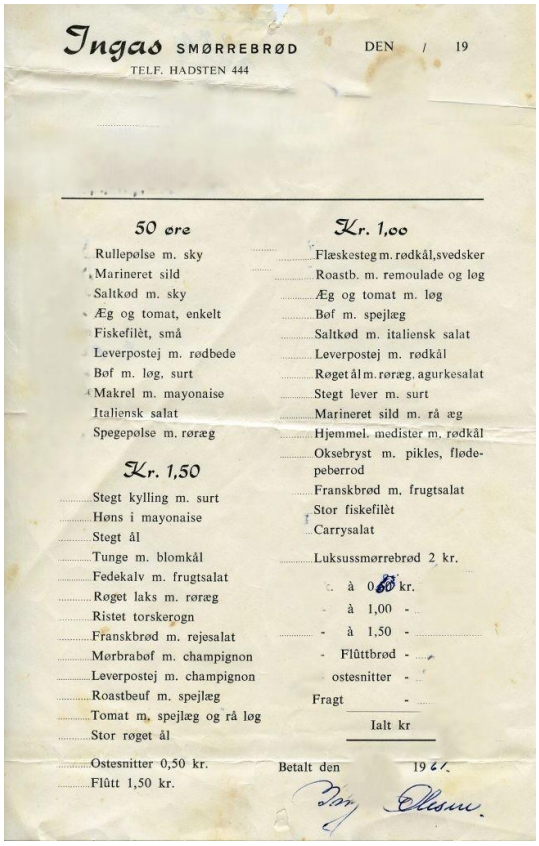

Ingas SMØRREBRØD DEN / 19

TELF. HADSTEN 444

50 øre

Rullepølse m. sky
Marineret sild
Saltkød m. sky
Æg og tomat, enkelt
Fiskefilèt, små
Leverpostej m. rødbede
Bof m. løg, surt
Makrel m. mayonaise
Italiensk salat
Spegepølse m. røræg

Kr. 1,50

Stegt kylling m. surt
Høns i mayonaise
Stegt ål
Tunge m. blomkål
Fedekalv m. frugtsalat
Røget laks m. røræg
Ristet torskerogn
Franskbrød m. rejesalat
Mørbrabof m. champignon
Leverpostej m. champignon
Roastbeuf m. spejlæg
Tomat m. spejlæg og rå løg
Stor røget ål

Ostesnitter 0,50 kr.
Flûtt 1,50 kr.

Kr. 1,00

Flæskesteg m. rødkål, svedsker
Roastb. m. remoulade og løg
Æg og tomat m. løg
Bof m. spejlæg
Saltkød m. italiensk salat
Leverpostej m. rødkål
Røget ål m. røræg. agurkesalat
Stegt lever m. surt
Marineret sild m. rå æg
Hjemmel. medister m. rødkål
Oksebryst m. pikles, flødepeberrod
Franskbrød m. frugtsalat
Stor fiskefilèt
Carrysalat

Luksussmørrebrød 2 kr.
à 0,60 kr.
à 1,00 -
à 1,50 -
Flûttbrød -
ostesnitter -
Fragt -
Ialt kr

Betalt den 19

Fra Lokalarkivets gemmer.

Ofte var det smørrebrød fra Ingas smørrebrød i Selling, som var meget populær dengang, og bemærk priserne, f.eks. et stykke med rullepølse og sky, 50 øre eller en franskbrød med rejesalat for 1,50 kr. her i 1961 priser. Det var tider, og der blev ikke sparet på de våde varer. Og høstfesterne var noget, man støttede op om langt op i 70-erne, men det ebbede ud med tilslutning fra landmændene med de større folk- hold.



Her et billede fra en af de gode høstfester, jeg vil mene, at billedet er fra 80-erne.
Der var altid hyret en musiker til høstfesterne.

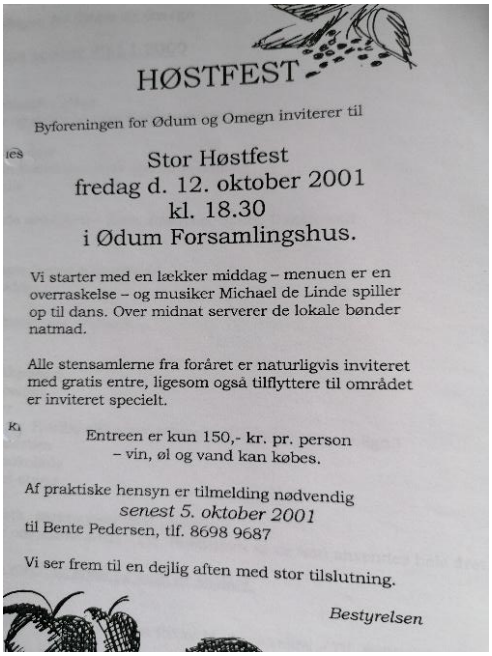

HØSTFEST

Byforeningen for Ødum og Omegn inviterer til

Stor Høstfest
fredag d. 12. oktober 2001
kl. 18.30
i Ødum Forsamlingshus.

Vi starter med en lækker middag – menuen er en overraskelse – og musiker Michael de Linde spiller op til dans. Over midnat serverer de lokale bønder natmad.

Alle stensamlerne fra foråret er naturligvis inviteret med gratis entre, ligesom også tilflyttere til området er inviteret specielt.

Entreen er kun 150,- kr. pr. person
– vin, øl og vand kan købes.

Af praktiske hensyn er tilmelding nødvendig
senest 5. oktober 2001
til Bente Pedersen, tlf. 8698 9687

Vi ser frem til en dejlig aften med stor tilslutning.

Bestyrelsen

Her ser vi indbydelsen, som den så ud for 25 år siden, og da var prisen blevet til 150 kr., men så var der både mad og musik til.

23:31

En ny efterårstradition er Halloween.
Det kan læses, at den amerikanske Halloween begyndte at vinde popularitet i Danmark, da Ekstra Bladet i 1998 tog initiativet til de første af en række halloween-arrangementer, og det er da blevet helt vildt.
En af de mest kendte halloween-skikke er at udskære orange græskar med skræmmende ansigter og bruge dem som lygter, ofte opstillet på trappen ved indgangsdøren eller i haven, børnene klæder sig ud og går fra død til dør og siger: ballade eller slik, og nogle voksne er også med på festivitassen og pakker træer og buske ind i kunstigt edderkoppespind og sætter vilde masker op, og sidder så nok og venter på, at nogle som kommer forbi, løber væk af skræk.
Også i butiksvinduerne hænger de kunstigt spind op og meget andet ”uhyggeligt”, og glæder sig over alt det folk køber i anledning af halloween.
Halloween, en meget gammel tradition, er afslutningen på sommerhalvåret, det blev fejret med en stor fest, hvor de døde blev æret og høsten fejret, halloween går helt tilbage til de urgamle keltiske døderitualer, hvor der blev tændt bål, og folk klædte sig ud og tændte roelygter for at narre djævelen og holde genfærdene væk. Roelygterne er nu erstattet af græskarlygterne.

Jeg husker som barn, at har lavet roelygter, men ikke hvorfor.



Nu også af plastik, og så med led-lys. Hvor nemt kan det være?

23:32

Mortensaften og Black Friday

Nu vi er i gang med traditionerne, så runder vi både et par gamle og en ny tradition.
En af de gamle traditioner er Mortensaften, som burde hedde Martinsaften, for mortensdag 11. november – dagen efter mortensaften 10. november, er mindedag for Martin af Tours, som vi her i Danmark kender som Morten Bisp.
Det kan læses, at internationalt hedder denne højtid St. Martin`s Day, og fejres over det meste af Europa.

Martin, var en from og ydmyg mand, der levede i 300-tallet i Romerriget, som dengang strakte sig over et kæmpe område, og i det der i dag hedder Frankrig, var han kendt for sin godhed og blev populær for sine gode gerninger for de fattige, så på grund af populariteten ønskede befolkningen i Tours at gøre ham til biskop, hvilket han prøvede på at undgå, så han gemte sig i en gåsesti, men gæssene skræppede så meget op, at de afslørede hans gemmested, så han blev alligevel udnævnt til biskop, og som hævn beordrede han nu, at alle husstande skulle spise gås på dagen, hvor han blev fundet.
Tours i Frankrig ligger et stykke sydvest for Paris.
Han døde i 397 på en missionsrejse og blev i 659 ophøjet til katolsk helgen.



Billedet er fundet i bogen, Danske Højtids- skikke, udgivet i 1943.

Mortensaften, er det tro eller tradition? jeg tror, at for de fleste er det en tradition, men søger man på nettet, læses på Kristendom.dk at flere kirker har mortensdagsgudstjenester og nogle har også gudstjeneste mortensaften, hvor prædikenen kan flettes sammen med dagens teologiske tema om Martin af Tours.

23:33

Myten om Martin af Tours er nok mere eller mindre sandsynlig, det har Viborg Museum skrevet om på et tidspunkt, og her kan læses, at det var den katolske kirke der ville ind på "markedet" og koblede ofte religiøse legender op på de traditioner, der fandtes i forvejen.
Det bestemtes ved lov at gæs i Danmark, som gik ude i store flokke, vogtet af en gåsehyrde, skulle lukkes ud på markerne, når høsten var i hus Mikkelsdag, så der åbnede man lågerne, så gæssene kunne æde sig fede af de kerner, der var tabt under høsten. Gæssene blev så ekstra fede og var således klar til slagtning i slutningen af oktober/begyndelsen af november, og i den forbindelse holdt man så fest.
I Tyskland holdt man allerede i 1100-tallet Martins fester, og det var først 1600-tallet, vi begyndte festerne herhjemme, da vi kom til at kende Morten Bisp, fortæller man fra Viborg Museum.

Fra gås til and.
Den oprindelige tradition som før var at spise gås, løber ud i sandet gennem tiden, da gæs var dyre og svære at få fat i for den almindelige dansker før i tiden, så derfor er det efterhånden blevet en and, der kommer på bordet.
Nu kikker vi bare i supermarkedernes fryser, så nu er der frit valg mellem and og gås.



Der kan købes både levende ænder og gæs i Gul og Gratis

I begyndelsen af 60-erne holdt Ødum Vandværk andespil før Mortensaften, og her var ænderne hele plukkede og ny-slagtede, med hoved og svømmefødder, men ikke rensede (altså med indvoldene i) og overskuddet fra bankospillet gik til gadebelysning i byen.
Jeg og min kone m.fl. husker, at når man var heldig at have vundet en and, fik man den udleveret som den var, og man kunne bære anden hjem under armen eller med et godt greb om andens hals. Det var før plastikposerne.
Nu er der ingen fare for, at vi glemmer Mortensaften, da alle der lever af at sælge mad har store reklamer med menuer eller frosne ænder.

23:34



Mortensaftensmenu fra Kvickly 2026

Inden vi kom til Mortensaften, er vi kommet forbi Allehelgensdag den 1. november, og Allehelgensaften
den 31. oktober.
Her i Danmark er Allehelgensaften og halloween blevet til det samme, og er en blanding af kristne og hedenske traditioner.
Allehelgensdag markeres i folkekirken, i år søndag den 1. november, hvor der typisk tændes lys, og man fejrer troens forbilleder og mindes de døde. I nogle kirker oplæses navnene på de sognebørn, der er døde i løbet af året.
Allehelgensdag var tilbage i tiden en helligdag i Danmark, men i 1770 afskaffede kong Christian 7. regering, med Struensee i spidsen, helligdagen, og 10 andre, så som Kyndelmisse, Sankt Hans Dag, Vor Frue Dag, også 3. juledag og 3. pinsedag forsvandt, det var for at øge arbejdstiden, kan læses på Wikipedia.
Dengang må der også have været en frygtelige ballade, nok 10 gange så meget som da regeringen besluttede, at fra 2024 skulle Bededag sløjfes! Og nu arbejdes der på at få den genindført!

Den nye tradition:
Black Friday, eller oversat til dansk, Sort fredag, er i år den 27. november, og kom til Danmark omkring 2013-2014, primært drevet af webshops og internationale kæder, der ønskede at udnytte det amerikanske fænomen, og dagen fik sit store gennembrud før jul, og efter de første spæde forsøg fulgte de fysiske butikker efter i 2014.

23:35

Black Friday slog igennem 2015, hvor der blev sat rekord målt i omsætning via Dankort, og det blev årets største handelsdag nogensinde i Danmark.
Konceptet blev hurtigt udvidet fra kun at gælde om fredagen til at gælde hele ugen, bedre kendt som
”Black Week”
Nu er fænomenet fuldt integreret og markerer starten på julehandlen, og alt er så billigt!!





Godt at udsalg også står på et international sprog, hvis der nu skulle komme eventuelle kunder forbi, der ikke forstår dansk!



Vi der er godt gammeldags, synes nu bedst om dengang det bare hed **UDSALG.**
Bemærk, at dengang Graven Nielsen holdt udsalg, kunne kvinderne få feks. en ny kjole for mellem 18 og 48 kroner. Her er der udsalg i 1987.

23:36

Julens Glæde

I julen sidste år faldt samtalen på ”Julens Glæde,” her sparede man op til jul.
Nu nærmer julen sig igen, og jeg har gennem de sidste mange måneder ledt efter noget, der fortæller om Julens Glæde, meget er der ikke at finde, og huske noget om det, er også sløjt.
Da vi var unge og nygifte, i begyndelsen af 70-erne, brugte vi selv Julens Glæde gennem nogle år, det var Bernhardt Bagger fra Bette-Ødum, der gik rundt med pengetasken og ”solgte” samlemærker, som vi så klistrede ind i en bog, og når året så nærmede sig jul, fik man så det beløb udbetalt, som man havde mærker for, og hvor meget det blev til, husker jeg ikke, men nok 200 – 500 kr., og hvornår Bagger stoppede med at gå rundt for Julens Glæde, husker jeg heller ikke.
Det var også Bernhardt Bagger der gik rundt og opkrævede vandafgift for Ødum Vandværk, som havde kvartårlig opkrævning frem til 1972. Bernhardt Bagger døde i 1984 og er begravet i Hadsten.
Hvor mange der brugte Julens Glæde, ved jeg ikke, men i en avisartikel fra november 1980, kan det læses, at Karl Rasmussen fra Hadsten kørte på sin røde knallert rundt i Hadsten, Galten, Hinge, Erslev og i Hadbjerg og havde 700 ”kunder”, som han kom rundt til, men som der står, kunne han heldigvis træffe mange af sparerne på deres arbejdspladser. Ham må nogle af læserne fra Hadbjerg kunne huske.
Karl Rasmussen, også af nogen, kaldet julemanden, havde kørt sin tur i 20 år, og kørte sin sidste runde omkring 1. december 1980. Det var Hadsten Bank der stod for økonomien i ordningen.
Hvor langt Bernhardt Bagger kom rundt, og hvornår han stoppede, husker jeg ikke.
Renterne dengang må have været noget større end i dag, når man fik sit opsparede beløb tilbage, plus endda lidt renter, og der så også var penge til Julens Glæde-manden, til banken og til Spareforeningen Julens Glæde, som jeg ikke kan finde ud af, hvor holdt til.

I en klumme, skrevet af museumsleder Mette Lund Andersen på Lemvig Museum, fortæller hun, at da hun var barn, kom der også en mand fra Julens Glæde i hendes hjem, og hendes mor sparede op, og betalte fast 30 kr. hver måned.
Medlemskabet sluttede brat, da hendes far fik nys om det, han blev rasende, sådan en spareforening var kun for fattigfolk og alkoholikere, så det måtte slutte.
I starten af december kom Julens Glæde-manden med det opsparede beløb, og det lunede, fattig eller ej, slutter hun.

I den Gamle By finder man lidt om Julens Glæde, som der også fortælles om i Kristeligt Dagblad i en artikel fra 2021.
Julens Glæde så sin begyndelse her i landet i 1880erne, og hænger i høj grad sammen med de store forandringer i danskernes måde at bo og arbejde på, som industrialiseringen førte med sig, fortæller juleinspektøren ved Den Gamle By, og da mange havde svært ved at få det til at hænge sammen, og som vi ved, at julen koster mange penge, opstod ordningen, i begyndelsen ofte i tæt

23:37



№ 2383 Navn Mogensen

	Indbetalt Beløb				Kr.	Øre
Januar	2Kr.	2Kr.	2Kr.	2Kr.	8	
Februar	2Kr.	2Kr.	2Kr.		6	
Marts	4Kr.	2Kr.	4Kr.	2Kr.	12	
April	2Kr.	2Kr.	2Kr.	2Kr.	8	
Maj	2Kr.	2Kr.	2Kr.	2Kr.	2Kr.	10
Juni	2Kr.		4Kr.	2Kr.	8	
					52	00
Juli	2Kr.		4Kr.	2Kr.	8	
August	2Kr.	2Kr.	2Kr.	2Kr.	2Kr.	10
Septbr.	2Kr.	2Kr.	2Kr.	2Kr.	8	
Oktbr.	2Kr.	2Kr.	2Kr.	2Kr.	8	
Novbr.	2Kr.	2Kr.	2Kr.	2Kr.	2Kr.	10

Betalt

Summa .... Kr.	96	00
Fradrag ... -	1	50
Ialt ..... -	94	50
Renter .... -		94
At Udbetale -	95	44

tilknytning til byernes afholdsforeninger, som havde fokus på familiernes ve og vel, og ved at lave en spareforeningen kunne man hjælpe med at sikre, at der var penge til jul.
Det var ikke kun i byerne ordningen kom op at stå, den bredte sig også ud på landet, her var der ligeledes en del landarbejdere, husmænd og gårdejere, der også havde svært ved at få tingene til at løbe rundt.



Her ser vi et ark 5-kroners sparemærker, som
Den Gamle By er i besiddelse af.
Den Gamle By er også i besiddelse af efterfølgende spare-opgørelse, og jeg har fået lov til at bruge ark og opgørelse her i Høst, af deres kommunikationschef
Lars Vester Lykkegaard.

Her ser vi en opgørelse, hvori vi kan se hvad
Hr. Mogensen har sparet op på et år, vi kan se, at han har sparet 95,44 kr. op, som er blevet udbetalt i december.
Der står desværre ikke hvilket årstal, opsparingen er fra, men et tilskud til julen er der da kommet ud af det.

23:38

Da avisen skrev om Karl Rasmussen fra Hadsten i 80-erne, kunne avisen ikke få ud af ham, hvad folk sparede op, avisen spurgte ham, om det var mellem 500 og 1000 kr. svarede Karl Rasmussen, at det passede nok meget godt.
Karl Rasmussen fortalte også, at for at komme rundt til alle 700 kunder, blev det til 6.500 km om året, og flere knallerter var blevet slidt op på de 20 år, han kørte rundt.
På Lokalarkivet kan læses om Julens Glæde-manden før ham, det var Anders Carlsen, kendt som Kuk-Carlsen, fordi han altid sagde kuk kuk til børn, når han kom forbi.

På nettet kan ses et ark 25-øres sparemærker fra Funder, så der har været mærker til alle, og det læses,
at i Dragør har Julens Glæde været i gang helt frem til 2012, hvor sparemærkerne nu var blevet til 20-kroners mærker.
Kristeligt Dagblad slutter sin historie med, at selv om de har fortalt om Julens Glæde i datid, er Julens Glæde i Faxe stadig nutid, og her håber man, det vil vare flere år frem.

En af julens glæder før i tiden (i begyndelsen af 50-erne), var når Brugsen i Ødum i december lavede juleudstilling i et af sine vinduer, så stod vi børn og trykkede næsen flad mod ruden, for at se de spændende ting, og vildt var det, når vi tog på juleudstilling i Hadsten, og totalt vildt hvor jeg husker, at vi var på juleudstilling i Århus.
Jeg husker, at det var dengang butikkerne først kom i julestemning i december.



Her er det Brugsen i 50-erne med et butiksvindue på hver side af indgangsdøren. Juleudstillingen er der nok ingen der har et billede af.

23:39

Jul i Nisseland

Allerede sidst i september var supermarkederne ved at komme i julehumør, diske var fyldt med alle slags julesmåkager, gløggblandinger og juleøl, og i Biltema var der allerede juletræer, dog af plastik, sat til salg



I julestemning sidst i september



Gertrud Sand og den store julekasse. Billedet er fra De Nattergales" The Julekalender" som blev sendt i tv første gang i 1991.

Her er det så man tænker på sin barndoms jul, som tidligst startede den 1. december med en julekalender, og ikke før den 23. kom julepynten frem i mit barndomshjem, og jeg husker tydeligt glæden ved at komme op om morgenen den 24., hvor hele huset så var pyntet op.
Her hos os har vi allerede haft julepynten fremme for nyligt, dog ikke for at pynte op, men for at det ikke skulle tage overhånd, som hjemme hos Gertrud Sand, som efter at havde pyntet op endelig fandt den store julekasse under sofaen.



Når man gennem mere end 50 år har samlet julepynt, er det blevet til en del kasser, dog fordelt på sommerhus og herhjemme, men når man så har sat sommerhuset til salg, ja så giver det problemer, så nu bliver nogle af børnebørnene "beriget" med hver en posefuld julepynt, (de er blevet spurgt!) for ligefrem smide væk gør vi helst ikke! Dog er de mest skæve julehjerter og kræmmerhuse røget ud. Når man står med de gamle ting i hånden vælder nostalgien frem, og noget kommer ned i kassen igen, det er svært, og selv om vi ikke længere hænger kravlenisser op, så er de blevet gemt, for "man smider da ikke nisser ud!"
Her ses et udpluk af de gamle nisser, som overlevede sorteringen.

23:40



Ark med kravlenisser kan stadig købes.

De første ark med kravlenisser blev tegnet af en dansk tegner og illustrator Frederik Bramming (1911-1991) som fik ideen til at tegne en nisse på et stykke pap og bukke en stump om, så nissen kunne hænges op. Det var i 1947 og Kunstforlaget trykte 2.000 ark med hans nisser. Det blev en enorm succes, så der måtte trykkes flere, og det blev til 80.000 ark, alene i 1947.
Allerede i 1948 var flere med på ideen, og der var nu yderligere 12 andre tegnere, der tog ideen op.
Oprindelig var nissen en hedensk husgud, (folketro eller overtro) som især holdt til på gårdene, og her havde man respekt for dem, ellers gik det ud over afgrøder og dyr, men nissen var også et hjælpsomt væsen, hvis man behandlede ham godt.
I sidste halvdel af 1700tallet begyndte folk at erstatte overtroen med sund fornuft og op i 1800tallet ændrede nissen personlighed og blev især tilknyttet julen.
I mit barndomshjem blev der hvert år pyntet op med mange kravlenisser og meget andet julepynt, og hvert år blev der lavet nisselandskab med vat og piberensernisser på kommoden, og når man bladrer igennem internettet, kan det ses, at det er også andre, der har gjort i.

Her billede af nisselandskabet i Tobæk Mølle i 50erne



23:41



Her er et billede fra internettet, her er det fjernsynet der er blevet pyntet.

At lave nisselandskab oven på fjernsynet i dag ville ikke være nemt, svært at gøre på kanten af en fladskærm.
I 50erne kom ”Far til Fire”-filmene frem og fra ”Far til Fire i Byen” i 1956, kender vi sangen med Lille-Per ”*Til Julebal i Nisseland”,* hvor han drømmer, at han er til bal med en masse nissebørn.

Jeg husker, når der var film med Lille Per i biografen i Hadsten, så var den stuvende fuld, og der blev båret masser af bænke ind på gangene, og så var der fyldt helt op.
Lille Per (Ole Neumann) indspillede 8 ”Far til Fire”- film, og jo, filmene kan købes endnu.

23:42

Adventskransen

Julen er ved at være tæt på, og flere af os har fundet julepynten frem, og adventskransen har vi nu haft i et par uger, og har haft ild i de første to lys.
Adventskransen har mange af os, fordi det er en tradition, og fordi sådan har det altid været, og traditioner
laver man helst ikke om på.





I dag er mange adventskranse blevet langt mere avancerede,
mange står på bordet, på et fad eller i en skål, for det meste med et stort pift af jul.
Her er den mest traditionelle adventskrans jeg kender.
Herover ser vi Bo Bedres forslag til at holde styr på advent.

23:43

Men hvorfor er det vi har adventskransen. De fleste ved, at ved advents begyndelse er der fire søndage op til jul, men adventstiden markerer også det kirkelige nytår, og er oprindeligt en stille ventetid, hvor man fastede op mod jul for at forberede sig til Jesu komme.
Første søndag i advent er begyndelsen på det nye kirkeår, og derfor synges, også som fast tradition i de fleste kirker, salmen: ” Vær velkommen Herrens år”.
Men det med den stille ventetid op til jul, og fasten, det har flertallet af os vist glemt alt om, og vi slås med at få dagene til at slå til, der er julegaver der skal købes, og forretningerne er nød til at holde længe åbent, nogen døgnåbent, mange af os skal helst nå flere julefrokoster, der skal holdes adventshygge med æbleskiver og julegløgg, og der købes madvarer ind, som om der ikke var mulighed igen før lang tid efter jul, og når endelig julen nås, og alle fire lys i adventskransen er brændt ned, sænker freden sig vel for de fleste i en dag eller to, inden det går løs igen.
Adventskransen stammer fra 1839, da den tyske teolog Johan Heinrich Wichern introducerede den i sit missionsarbejde.
Han brugte et kasseret vognhjul, hvor han placerede sine lys, som illustrerede, at året havde drejet en omgang.
I 1920 `erne og 1930 `erne var det kun i de sønderjyske egne, man brugte adventskransen, og det var først i 1939 – 1940 adventskransen begyndte at slå igennem til resten af landet, som jo dengang var besat af tyskerne, og der fortælles, at de hvide lys og de røde bånd, og røde sløjfer var som et bevis på danskheden.
Adventskransen har gennem tiden også været præget på vores julemærker, som ses herunder.

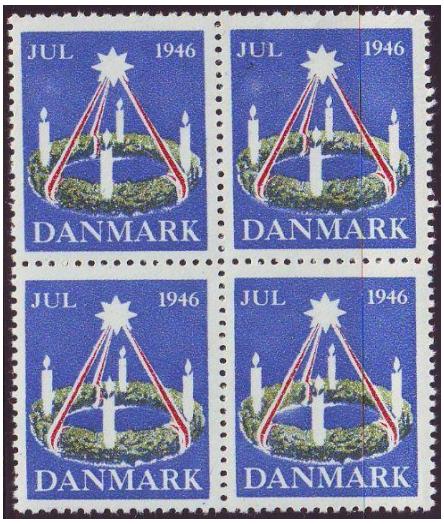

Julemærkerne fra 1946. Bemærk, der er kun 3 bånd på adventskransen.

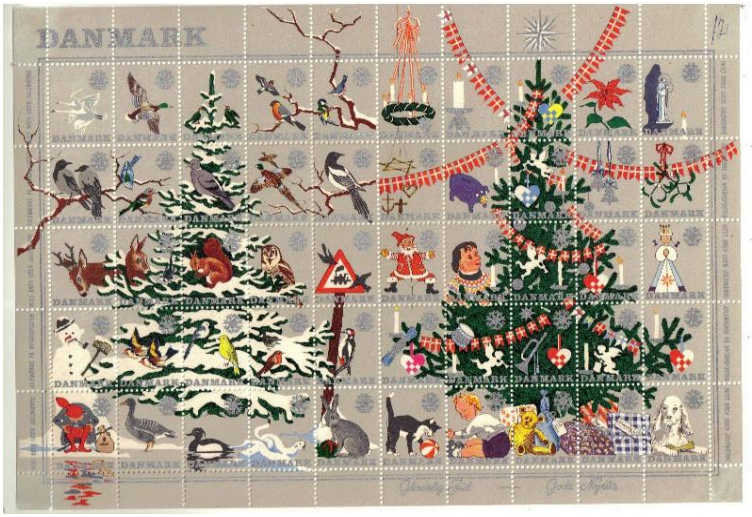

Her ser vi et ark julemærker fra 1961, hvor adventskransen hænger i toppen af arket.

23:44

Herunder igen i 2014 hvor der også var adventskranse på mærkerne.



Der har været julemærker i handlen siden 1904, det var Postmester Einar Holbøll der i 1903 fik ideen til mærkerne, og dengang gik pengene til syge børn. Julemærket var med et billede af Dronning Louise og kostede 2 øre.

I dag er det Danmarks fire Julemærkehjem, der drives for midlerne. Prisen for et julemærke, her i 2017, er set til 70,- kr. for et ark med 50 mærker, eller 10 stk. for 25,- kr.

Mange husker jo nok også verdens største adventskrans, der før har været skrevet om, og som var ophængt i Hadsten 1989 og 1990.

Adventskransen var årets juleudsmykning i Hadsten Handelsstandsforening, hvor det var Gitte Rørbæk-Løcke fra Matas, sammen med en anden lokal erhvervskvinde, der stod bag ideen om en stor adventskrans i Hadsten, og det var Ødum Maskinfabrik som fik ordren på at fremstille den.

Adventskransen var i 1991 ophængt i Hobro, og var i Guinness Rekordbog i både 1990 og 1991.



Her ses adventskransen, ophængt ved Hadstencenteret.

23:45

Mens vi venter

Først vil jeg benytte lejligheden til at takke alle jer, som mødte op til mit foredrag om "Det Gamle Ødum" i præstegården den 8. november, jeg er overvældet over interessen.
Ja, nu er det så igen, at vi er ved at lade op til det store juleræs, og når jeg tænker længe nok baglæns, husker jeg, at juleforberedelserne i mit barndomshjem startede langt tættere på jul, end vi gør nu.
Før jul var det tradition, at vi tog til Hadsten med rutebilen for at se butikkernes juleudstilling og købe julegaver, og vi var altid på café i Søndergade. I min hukommelse ligger også, at vi et år var i Århus for at se juleudstilling, og at det var da helt vildt!
Alle julekortene var også blevet skrevet og sendt, så julen nærmede sig.
Gad vide, om det håndskrevne julekort ikke efterhånden forsvinder, da alle efterhånden sender og modtager al post elektronisk, og med de nuværende posttakster tror jeg ikke, at julekortene holder længe.
Selv julemærker kan man købe elektronisk, og sætte dem på sine mails.
Det kan vist kun være traditionen, der redder det håndskrevne julekortet.

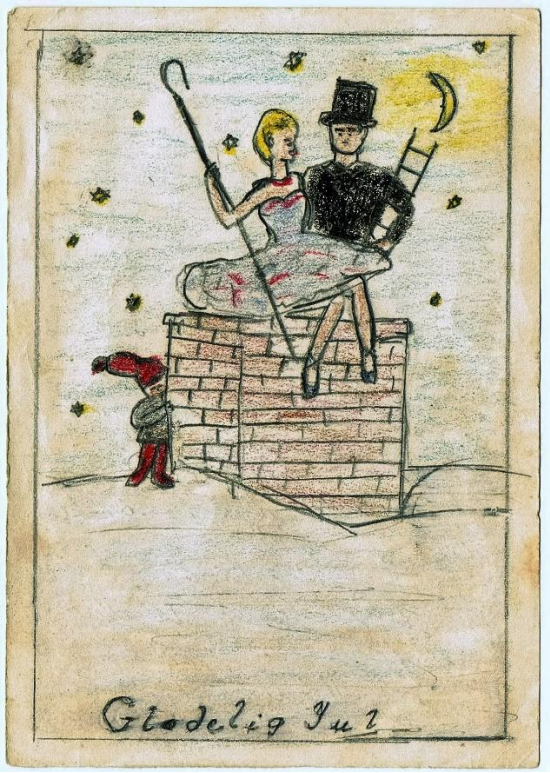

Det var vist det første julekort jeg fik.

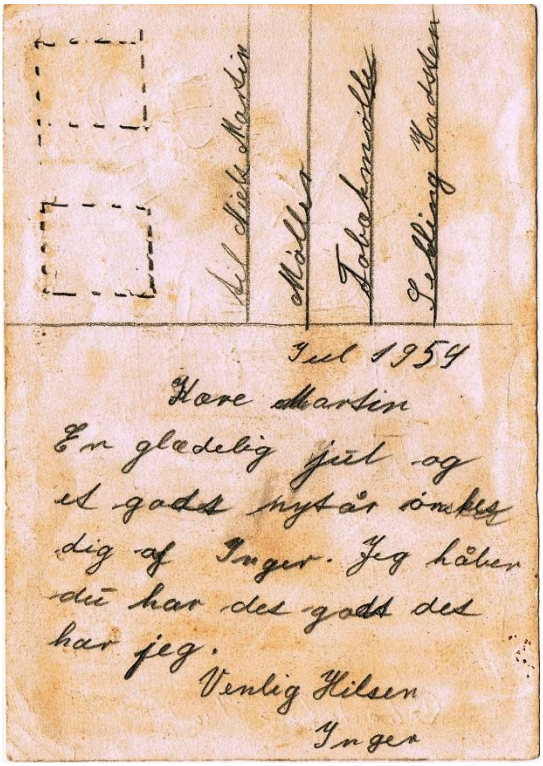

Inger boede på den anden side af landevejen, (I dag Ødumvej) så frimærket kunne spares.

23:46

Hjemme blev der aldrig blev pyntet op til jul før den 23. december med kravlenisser og anden pynt, som næsten altid havde den samme plads hvert år, for alt skulle være som det plejede, og som jeg husker det, var det dejligt at komme op den 24. om morgenen, for så var det blevet Jul, men så var der også laaaang tid til det blev Juleaften, det var jo før, at fjernsynet underholdt børnene hele dagen, og nøjjj som vi kedede os.

Jeg husker også, at der altid var sne om julen, men det passer vist ikke, jeg har slået det op, og der har kun været hvid jul 9 gange siden år 1900, sidst i 2010. Officiel "hvid jul" er når 90% af Danmark er snedækket, den 24. dec. kl. 12.
Nu har vi jo nok haft sne om julen, lokalt, flere gange, og også meget sne.





Billedet er fra 1952, og da var der meget sne og juletræet i Tobæk Mølle dengang.

Endelig, endelig blev det Juleaften, efter at far var blevet færdig i stalden, hvor køer, heste og grise fik lidt ekstra i truget, og endelig blev vi klar til at spise. Menuen var altid risengrød, andesteg med kartofler, brune og hvide, rødkål, og citronfromage som dessert.
Bortset fra desserten, der vist nok kunne variere, var det altid sådan, men så kom det værste, der skulle altid vaskes op efter maden, og der var ikke juletræ og gaver, før alle var helt klar, og nøjjj, hvor tog det laaaang tid med opvasken.

23:47



Her er der gang i opvasken i bryggerset.
De er vist ved at være færdige.



Endelig kom vi til det væsentligste for vi børn:
Pakkerne

Selv om man nu er blevet meget voksen, er julen stadigvæk traditionernes tid, og med egen familie, børn og børnebørn er det vel naturligt, at der rykkes lidt efter lidt på, hvad vi plejede at gøre, og tiden gør vel også, at det er svært, helt at fastholde de helt gamle juletraditioner, men jeg prøver, og jeg glæder mig stadigvæk til det bliver jul.

23:48

Dramatisk Jul

Heldigvis er juleaften, for de fleste, en stille og fredelig aften i familiens skød, hvid jul eller ej, men ikke altid.
Det fortæller Axel Thomsen om i sin bog ”PAA REJSE”, som blev udgivet i 1961.
Axel Thomsen var født på Ødumgård d. 6. april i 1987 og fortæller at hans far, Christian Pedersen Donneruplund Thomsen gift med Kristence, køber Ødumgård i 1884 for 45.000 kr. af gårdejer Niels Poulsen. Gården var på ca. 100 tønderland.

Billede fra bogen.

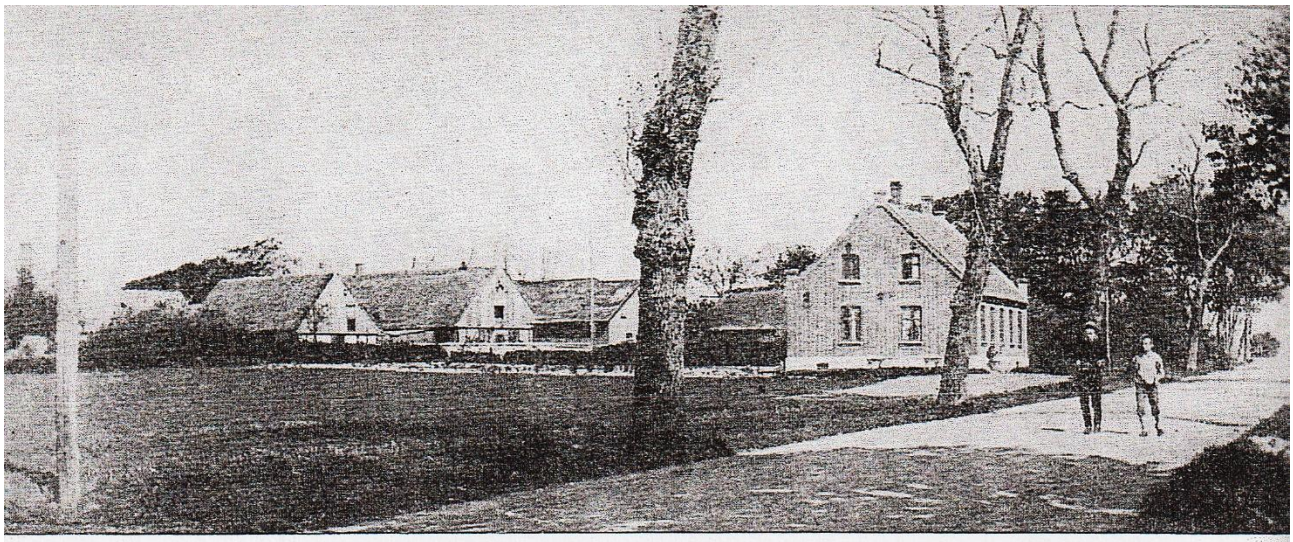

Fig. 11. Ødumgaard, ca. 1899, før Ildebranden. (I Forgrunden „Ladefogeds Hus“, vort andet Ødum-Hjem. — Yderst til venstre Mejeriet. — Paa Vejen: Axel og Hans.

Når Axel Thomsen skriver ”før ildebranden” er det fordi, et lyn slog ned i sommeren 1900 og lagde det meste af Ødumgård i aske, og svin i hundredvis indebrændte. ”Mejeriet” som omtales er Ødum Torv 7, og vejen med de to drenge er Landevejen.
Axel Thomsen fortæller i bogen, at dengang bestod Ødum af Præstegården, Jens Møllers Gård, (som var min oldefar, gården er Kirkely, Ødum Torv 5) Skolen, Kirken, Mejeri, Teglværk og 5-6 huse.
Aksel Thomsen fortæller så, at han var udsat for en dramatisk juleaften, da han var 6 år i 1893. Dengang var der ikke andre i Ødum der fejrede jul med juletræ, end præstens, (Dalsgård) og Madam Olsen, en elskelig gammel lærerenke, hvis dattersøn var Aksels bedste kammerat.
Axels søster, Valborg, var veninde med Louise, som med sin mor Oline Mogensen, der ligeledes var lærerenke, og de boede hos Madam Olesen i dennes pæne hus, skriver Axel.Axel og Valborg var indbudt til juletræ hos dem, og vi havde en storartet juleaften. Axel husker juletræet stående i al sin glans, da døren indtil stadsstuen blev åbnet, det første juletræ Axel og Valborg så.

23:49

Det første juletræ kom til Danmark i 1808 på Holsteinborg Gods, og der skulle gå næsten 100 år inden juletræet kom ind i stuerne rundt i landet.
I julegave fik Axel en fin legetøjsbåd, fint malet, men med en skarp metalkøl.
Da de kom hjem til familien på Ødumgård, var spisningen knapt tilendebragt, og Axel ville straks vise julegaven til sin mor, men uheldet var ude, Axel faldt og slog hovedet ned i den skarpe køl, som var kommet til at vende opad under faldet, og det resulterede i, som Axel skriver, ”fuldstændig gennemskæring af overlæben og en forfærdelig blødning”.
Stor opstandelse, der skulle spændes heste for vognen, og i den mørke juleaften i snevanskeligheder, kørte de i stærk fart de 6 km. til den nærmeste læge, Dr. Larsen i Hadsten.
Først blev blødningen standset og derefter blev læben syet sammen.
Ulykken var overstået, og såret efterlod et stort ar, som Axel skriver, og fulgte ham resten af livet.
Axel Thomsen læser som ung til dyrlæge og får sin dyrlægeeksamen i 1909 og i 1957 får han guldmedalje for god veterinærvidenskabelig forskning. Axel Thomsen dør i februar 1971 og er begravet i Tvilum.



Her et billede af juletræet, dog ikke det første juletræ, som Axel Thomsen og hans søster så i 1893, hvor han kom voldsomt til skade men vores juletræ 1973 på Ødum Torv 10, 80 år senere end Axels dramatiske juleaften, og hvor vi heldigvis havde en fredelig jul.

Julen i Tobæk Mølle var derimod meget dramatisk i 1956.
Min far, som altid var den der malkede på gården morgen og aften, året rundt, havde fået en brandbyld på en kind, (noget med smitte fra drøv- tyggere) og havde fået at vide af lægen, at han skulle blive fra stalden, så gårdens karl, Michael Thuse, skulle malke julemorgen.
Hvad der alligevel fik min far til at gå ud i kostalden ved jeg ikke, men noget må havde gjort det.
Da han kom derud, fandt han Michael liggende død på gangen, hvor han havde gået med en spand mælk, som nu flød omkring ham.
Michael blev 54 år.
Jeg var 8 år dengang, og husker ikke det videre forløb, kun at jeg spænede op over landevejen og om til naboens, Anne og Jens for at fortælle det.
Michael Thuse var født på Samsø den 19. maj 1902, og er kommet til Jylland sammen med forældre og søskende på et tidspunkt, som jeg ikke kan redegøre for.
Michaels forældre er begravet i Ødum, hvor Michael også er begravet.

23:50

Michael blev karl i Tobæk Mølle, jeg husker det blev fortalt, at han var ved os i 18 år, så det må være i 1938 han blev ansat ved min bedstefar, Laust Møller, og i folketællingen 1940 står Michael også beskrevet som tjenestekarl. Da mine forældre, der startede som forpagtere, overtog gården i 1950, fulgte Michael med. Michael, som var ungkarl, var meget vellidt og regnedes som en del af familien.



Micheal Tuse 1902 - 1956

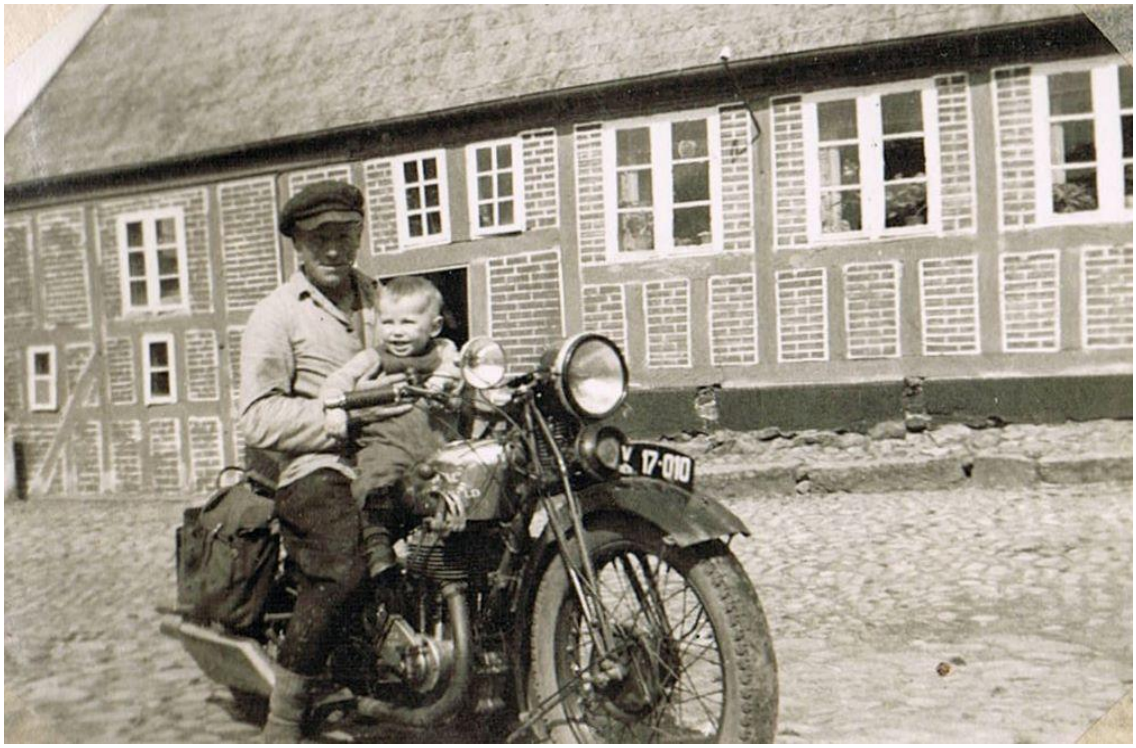

Her er det Michael og undertegnede på motorcykel omkring 1950.

Afsnit 24 24:1

Luther, smedens kat og heksene.

Det er vel ikke gået manges opmærksomhed forbi, at vi i år fejrer 500 året for Reformationen og Martin Luthers betydning herfor, da han den 31. oktober 1517 sømmede sine teser, tanker han havde skrevet ned, op på kirkedøren i Wittenberg i Tyskland.

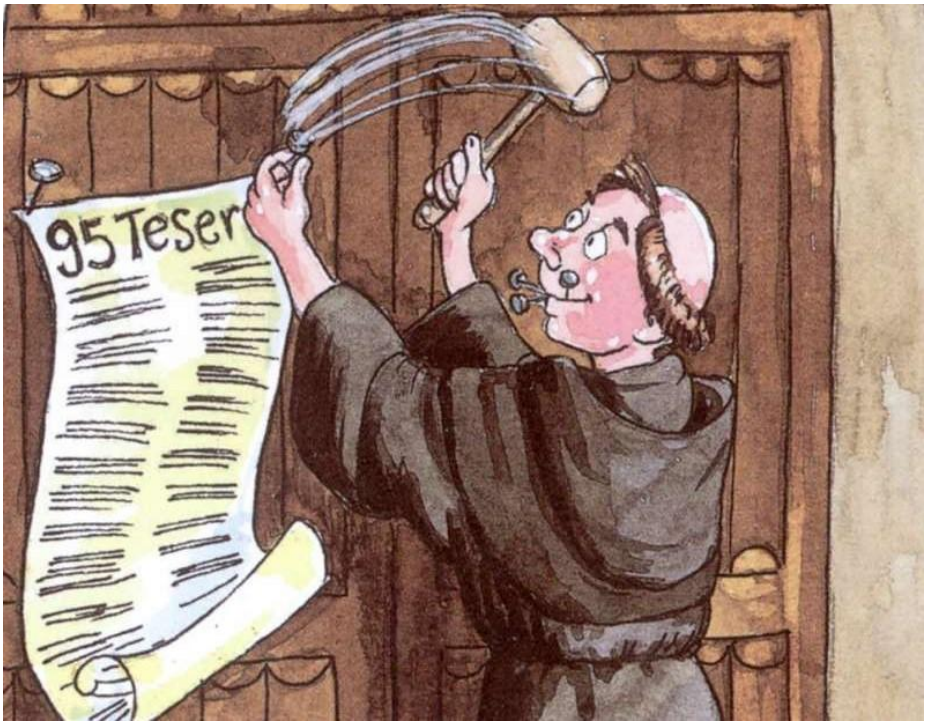

Luther sømmer sine teser op på kirkedøren.

Luther var dengang 34 år, og var ud af en søskendeflok på 9, og har jo nok klaret sig godt i skolen, så godt at han ville studere jura, og som 22- årig blev han sendt på universitetet af forældrene, Hans og Hanna Luther, der tjente godt, da hans far var medejer af en mine, og således havde muligheden derfor. Martin Luther var ikke helt tilfreds med det glade studenterliv i Erfurt, som han senere beskrev, som ”et horehus og en ølstue.”
Samme år besluttede Martin Luther, på tros af faderens bebrejdelser, at gå i kloster for at finde sjælefred efter en træls oplevelse, hvilket han slet ikke fik, og et sted skriver Luther ” I klosteret mistede jeg både min sjæls og min krops helse.”
Sideløbende med det slidsomme liv i klosteret, begyndt han at spekulere over, om den katolske kirke nu også havde det patent på Gud, som de selv mente. Luther var blevet rasende over, at den katolske kirkes overhoveder og paven prædikede nøjsomhed, når de smed fattige bønder ud af kirken, hvis de ikke kunne betale deres skyhøje kirkeskatter, imens overhovederne selv levede i sus og dus. I 1510 blev Luther af munkeordenen sendt til Rom, og her så han hvordan høje gejstlige holdt sig elskerinder, som de overdængede med guld og ædelsten.

24:2

I foråret 1517 fik en hændelse Luther til at koge over, da Johann Tetzel, en lille rund dominikanermunk, blev udpeget af selveste paven til at rejse rundt fra by til by og sælge afladsbreve til borgerne, og folk købte dem gladeligt i dyre domme, da dokumentet lovede fuldkommen tilgivelse og direkte adgang til himlen, på tros af alle de synder man havde samlet sammen. Pengene fra salget gik i høj grad til at finansiere overhovedernes ekstravagante livsførelse.
Luther havde læst bibelen grundigt, og her fandt han hverken passager om skærsilden, eller om muligheden for at købe sig til en plads i himlen, så derfor skrev han teserne, som blev sendt rundt til lærde i hele Tyskland, og ingen var i tvivl om, at det var religiøst sprængstof, og overalt stimlede folk sammen for at høre Luther.
Samtidig var der også en smed, der utilfreds med tingene, ville lave sin egen revolution.
I en artikel i Jyllands-Posten i 2000 skriver avisen ”Af lutter tak døde smedens kat” og at talemåden går tilbage til første halvdel af 1500 tallet, hvor Luther også lavede oprør iflg. den Tyske fabeldigter Burkard Waldis.
” En smed overlod det til kunderne at bestemme, hvad de ville betale for udført arbejde. Da mange nøjedes med at sige tak, bandt smeden sin kat i smedjen, og når nogen nøjedes med at sige ”tak” sagde smeden til katten: ”Den giver jeg til dig” Katten døde af sult og smeden fastsatte herefter selv sin pris.” Ja, også hos smeden blev det nye tider.
På et tidspunkt smed Luther munkekutten og anlagde fuldskæg, står der i historiebogen, og kom rigtig i gang med at udvikle sine tanker om at reformere kirken, han blev også gift med Katharina, som var tidligere nonne, og som sammen med 11 andre var flygtet fra et kloster.
Tilsammen fik de 6 børn. Luther blev 63 år, og døde 18. februar 1546.

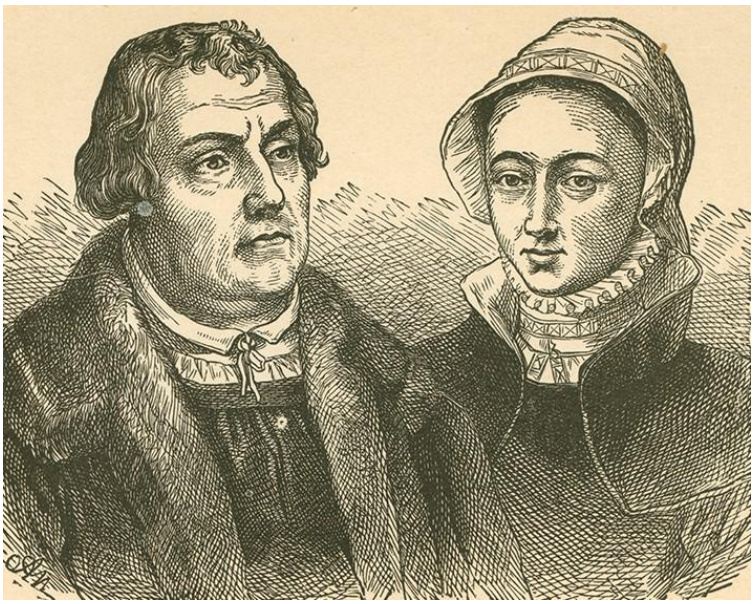

Martin Luther og hans kone, Katharina, født von Bora

24:3

Teserne / reformationen bredte sig i hele Europa, og i 1536 bestemte Kong Christian den tredje, som var tilhænger af Luther, at reformationen blev til lov i Danmark, og at katolske klostre og kirker skulle lukkes, og kongen begynder at lægge beslag på den Katolske Kirkes ejendom og klostre, og dermed 1/3 af hele landets jord.
Danmark var dengang et bondeland, og samtidig et godsland, da de fleste bønder ikke ejede deres gårde selv, men var fæstebønder under en godsejer. Et stykke over 80% af Danmarks befolkning boede på landet og i landsbyerne, og i de større byer boede så husmænd, som var jordløse og måtte klare sig som daglejere, købmænd og håndværkere og andet godtfolk, og udgjorde en 12-13%. Danmarks befolkning blev dengang anslået til at være 6-800000 indbyggere.
Fæstebønderne var dårligt stillede, og var underlagt godsejeren, bøndernes herskab, og det betød, at godsejeren havde såkaldt hals-og håndsret (politi-og straffemyndighed) over sine bønder, hvad mange måtte lide under, hvis de ikke levede op til godsejerens forventninger.
Reformationen forløb, iflg. historien, stort set uden problemer, og for den enkelte var de vigtigste ændringer, at man nu kunne forstå, hvad præsten sagde i kirken, da der ikke længere blev talt på latin, at man ikke længere kunne købe sig til frelse, og ikke længere få lægehjælp af munkene, i klostrene.
Om det var her, hekserierne kom på banen, ved jeg ikke, men hvis en person, oftest en kvinde, fik et dårligt omdømme, og fik skylden for at nogen blev syge eller døde, eller naboens dyr blev syge og døde, eller måske kunne kurere sygdomme osv., så kunne rygterne hurtigt opstå, og historierne voksede, og ofte endte det med, at hun blev hængt ud som heks, og derved senere dømt som heks. Godt nok skulle der afgives vidneforklaringer fra naboer og andre, og et kirkenævn på 15 skulle komme med en udtalelse inden dommen var endelig.
Under hele processen blev den mistænkte pint og plaget, og der var mange eksempler på, at "heksen" døde, inden sagen blev afgjort, skyldig eller uskyldig. Det var i øvrigt meget svært at klare frisag.
Den første "heks" der blev brændt i Danmark var i Stege, i 1540, og i perioden frem til den sidste, som blev brændt den 4. april 1693, mistede omkring 1000, hovedsageligt kvinder, livet på bålet.
Efter 1576 kunne en dødsdom af en heks appelleres til landstinget, og da var der allerede sket et kraftigt fald i heksebrændinger, og i perioden frem til den sidste heksebrænding, blev kun 255 personer anklaget for hekseri i Danmark, og heraf blev 114 frifundet. Et sort kapitel i Danmarkshistorien.
Til Skt. Hans brænder vi stadig hekse af, men heldigvis lavet af halm og gamle klude.
Oprindelig lavede man bålet for at jage onde ånder væk, og det var først i 1920`erne man begyndte at sætte hekse på bålet, efter en gammel skik fra Tyskland, hvor de sendte heksene til Bloksbjerg, og sagn fortæller, at her ventede djævelen på dem, for at høre, hvor slemt de havde opført sig.
Der står også, at hvis han ikke var tilfreds, fik de med stokken.



Hekseafbrænding på Skt. Hans bålet, i dag, heldigvis nu en tradition og en folkefest,
til glæde for voksne og børn.

Hvem sidder der bag skærmen…….
Det er såmænd Jens Vejmand……

Sangen, Jens Vejmand, er der nok flere af os, der kan huske, men hvem var Jens Vejmand?
I 1901 gik Jeppe Aakjær (1866 – 1932) på vejen mellem Herning og Holstebro, og her mødte han en fattig stenhugger, der sad og huggede sten, og Jeppe Aakjær gav ham en mønt, og udgiften skrev han ind i sin lille lommebog.
I 1905, nok da han bladrede i sin lommebog, kom han i tanke om stenhuggeren og skrev versene om Jens Vejmand. Jens, som stenhuggeren hed, var døbt Jens Nielsen i 1832 og døde i året 1901.
Komponisten Carl Nielsen (1865 – 1931) og Jeppe Aakjær kendte hinanden, og i 1907 skrev Carl Nielsen melodien til Jens Vejmand.
I vores del af landet hed stenhuggeren Rasmus Nielsen, og boede i Hadbjerg.



Billedet er lånt på Lokalarkivet, og om billedet står der: Rasmus Nielsen, 1834 – 1911, vejmand, Hadbjerg. Rasmus Nielsen, kaldet Jens Vejmand eller Clement fra Hadbjerg, siddende bag skærmen i færd med at hugge skærver. Billedet er dateret 1900.

Rasmus Nielsen, eller Clemmensen, født i Ødum og opvokset i Spørring. Han var søn af Niels Christensen og Sidsel Rasmusdatter. Lokalarkivet oplyser, at han var træskomager i Ødum, indtil han flyttede til sin datter.
Rasmus Nielsen var gift 2 gange, sidst med Kirstine, hvor de havde fælles bopæl i Selling.
Ved folketællingen i 1906, boede han ved slægtninge, Thomas Kristian og Maren Kirstine Jensen matr.9h i Hadbjerg. Rasmus vejmand døde den 2. april 1911.

I Ødum var der også stenhugger, det var Niels Nielsen, født 26. marts i 1873 i Bramstrup, og gift med Emma Helene Sørensen, født 6. juli 1875 i Vorup.
De bliver gift i Rud Kirke, 29. april 1896 og bosætter sig i Hallendrup.
De får efterfølgende børnene Marius, Ejnar, Kirstine, Aage, Karen og Julie, født i Hallendrup og efter at de er flyttet til Ødum får de Viggo, Dagny og plejebarnet Peter.
Niels Nielsen arbejder på Ødum Teglværk. Herunder ser vi Niels Nielsen som stenhugger.
Hvordan stenene senere blev omsat til vejfyld, ved jeg ikke, og om stenhuggerne også var med som vejmænd, er mig usikkert, og hvem lønnede dem for at hugge sten?



Billedet af Niels Nielsen er lånt på Lokalarkivet. Om billedet står der: Niels Nielsen arbejder i stenene med greb og hammer. Billedet er fra 1930.

Niels Nielsen og Emma har købt, og bor i ”Skorstenen”, Ødum Torv 7, efter at der havde været mejeri i bygningen i mange år, og dengang stod en stor skorsten op ad gavlen mod syd, så i folkemunde blev det til skorstenen.

Udover at være teglværksarbejder og stenhugger ernærede Niels Nielsen sig også som træskomand.
Niels Nielsen dør den 23. august 1841 og Emma bliver boende i "Skorstenen" frem til sin død 18. august 1958.
I 1948 er sønnen Aage blevet gift med Meta og de overtager huset efter forældrene. Aage er murer og samtidig driver de gartneri, hvor Ødum Torv 6, 8 og 10 nu ligger.
Niels og Emmas anden søn Viggo er blevet gift med Metty, og de bor også i huset, hvor Viggo ernærer sig som træskomand og teglværksarbejder.



Her ser vi Niels og Emma Helene Nielsen i 30erne. Billederne er lånt på Lokalarkivet.



Her er det "Skorstenen" vist i 40erne. Kvinden og børnene er ukendte, det er Viggo Nielsen i døren



I 1953 byggede Metty og Viggo hus i Bette Ødum, Ødumvej 20.
Ud over at fortsætte faderens arbejde med træsko og træskostøvler arbejdede Viggo på Ødum Tegl i mere end 25 år.
Jeg husker som dreng, at når Viggo blev omtalt var det som Viggo træskomand. Annoncen er lånt af Kurt Villy Svendsen.

Jeg husker også, at når jeg var med deres søn, Niels, hjemme efter skoletid, stegte Metty det bedste panerede flæsk, jeg havde smagt.



Her ser vi Viggo slide på teglværket, det var et slæb først at stable de våde sten i ovnen, og så senere gå ind i den varme ovn og hente de brændte sten ud.

En anden "Jens vejmand" er Rasmus Poulsen på billedet herunder.



Her er det Kurt Villy Svendsens, der lægger det fine postkort til af Amdrupvej 2. Gavlen med skorstenen er smedjen, der dengang lå hvor Ødumvej 28 i dag er bygget. Rasmus Poulsen blev født i Spørring i 1846 og flyttede til Ødum i 1855.

Han blev i 1886 gift med Dorthe Sofie Pedersen.
Rasmus Poulsen er i folketællingen registreret som amtsvejmand og graver ved Ødum Kirke.
Dorthe Sofie var født i Halling i 1846 og døde i 1925, og Rasmus Poulsen døde i 1940. Begge er begravet i Ødum.
Den eneste vejmand jeg husker fra før i tiden var "BetteMoten" Morten Pedersen, som jeg mener boede på Mejlbyvej i nr. 8, men er lidt usikker, da det var der Hans Køling startede UnoX tank.
Hvornår Marie og Hans Køling kom til Ødum, ved jeg ikke.
Det eneste jeg kan huske, er, at når autoværnet på begge sider af "dæmningen" skulle males, fik jeg lov at hjælpe til.
Det jeg kalder dæmningen er det stykke vej, fra Ødum mod Selling, eller omvendt, som løber forbi Ødumvej 10 (min fødegård) og dæmningen kaldes det, da det er opfyld der dæmmer op for den store mølledam, som var der frem til 1936.

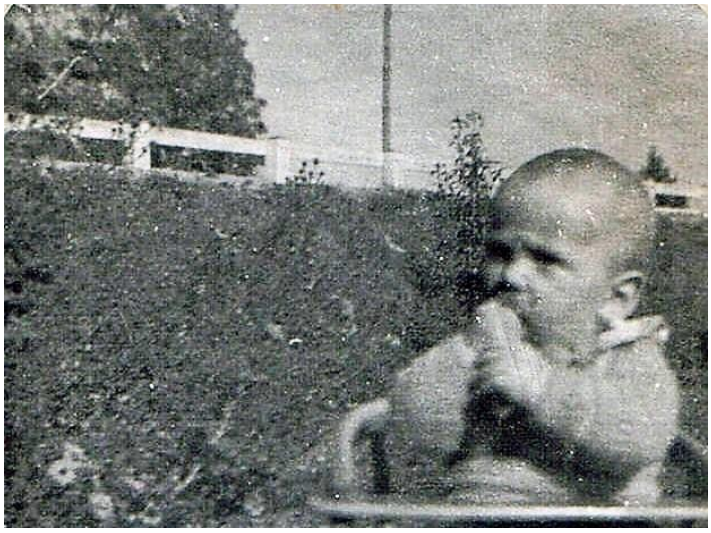

Her er det undertegnede i 1948, og autoværnet langs "dæmningen" i baggrunden.
Der gik nu nogle år inden jeg kom til at male autoværn sammen med BetteMoten.
I november 1970 blev autoværnet skiftet ud med beton, jeg husker det tydeligt, fordi jeg på vej fra Hadsten fik det ene hjul af folkevognen ud i rabatten, mistede herredømmet og bragede ind i det nye betonautoværn.
Det kostede et par sting, og forsikringen betalte for en ny forende til min VW 1200.



Og alle de sten som stenhuggerne sled for at lave blev så kørt ud på vejene, her er det vejmænd der arbejder på at gøre Teglværksvej farbar omkring 1950.
Af billedet at dømme, skal der godt nok hugges mange sten, og så med håndkraft.

Billedet er lån på Lokalarkivet.

24:10

Om ”Spisereglement”

Hver dag vi sidder og spiser, og fylder os med god mad, er der nok ikke mange, der har tænkt på, dengang der var fattiglemmer til i fattighuse og på fattiggårde med helt andre kår.

Først lidt julefortælling: Julen begyndte ellers så godt for Emil fra Lønneberg, han havde siddet stille som en mus under julegudstjenesten i kirken, og havde slet ikke lavet skarnsstreger i julen, det kan læses i en af Astrid Lindgrens bøger.
Anden juledag var Emils forældre til julekomsammen hos nogle naboer, og karlen Alfred passede Emil og lille Ida.
Så kommer et af fattiglemmerne, Tumpe-Jokum fra fattighuset og var meget ulykkelig, for al den gode mad som Emils mor havde sendt til fattiglemmerne i fattighuset i Lønneberg, havde Kommandusen låst sig inde med juleaften og ædt og ædt, mens de andre fattiglemmer knapt havde fået en sild på denne hellige aften, og Emil bestemte, at hvert eneste fattiglem i Lønneberg fattighus skulle til julegilde på Katholt, og han var sikker på, at guds engle og hans mor vil blive glade, kan vi læse videre i bogen.

Gad vide hvordan julen har været for fattiglemmerne i fattighusene og på fattiggårdene her omkring, og har de haft en Kommandus, eller det der var værre.
Det kan læses, at en fattigforsørgelsesanstalt, bedre kendt som en fattiggård, var en institution i Danmark, primært fra midten af 1800-tallet til 1933, hvor fattige og svagelige borgere mod at yde et arbejdsbidrag kunne modtage kost og logi.
Disse anstalter var kønsopdelte, de husede også børn, og beboerne mistede ofte borgerrettigheder, som stemmeret og ret til at stifte familie.
Med Socialreformen af 1933 blev fattigforsørgelsesanstalt/fattiggårdsbegrebet afskaffet, og de overgik til nye former som f.eks. forsorgshjem.

Helt op til 1940erne var der fattiggårde i de gamle sognekommuner, i Grundfør-Spørring kommune var gården Rønbækgård på Herredsvej fattiggård, og i Vitten-Haldum-Hadsten var der fattiggård på Sandbyvej.
Gården på Sandbyvej, som havde været kendt som fæstegård siden 1664, blev opkøbt af Vitten-Haldum-Hadsten Kommune i 1875 og indrettet som Hadsten Fattiggård.
I 1936 opgav man betegnelsen fattiggård, og institutionen blev herefter benævnt som Over Hadsten Alderdomshjem.
Der var ansat en bestyrer, som skulle tage hånd om husets beboere og landbrugsdriften.
Alderdomshjemmet blev nedlagt i 1973.

24:11

I Ødum Hadbjerg Kommune husker jeg fattighuset i Selling, og læser man Niels Schjeldahls beretning om Selling, kan man læse, at Matr. nr. 31 ”Fattighuset” , som et hus der lå næsten nederst på Tåstrupvej, og iflg. Skødeprotokollen er der kun anført ”Skal tilhøre fattigvæsenet”. Jeg husker ikke hvem der har boet der, men noget siger mig, at mens jeg var barn, var der en vi kaldte Lang-Arne. Niels Schjeldahl fortæller, at han husker en dame kaldet Smækmås, der boede i fattighuset.
Om Kommunen har haft opsyn/pasningsordning af beboerne i fattighuset, ved jeg ikke, men det læses i lærer P. Nygårds kronik, at Sognefogeden besørgede på Herredsfogededens Vegne det fornødne, dog styredes Fattig- og Skolevæsen sognevis af nogle Fattig- og Skolekommissioner.

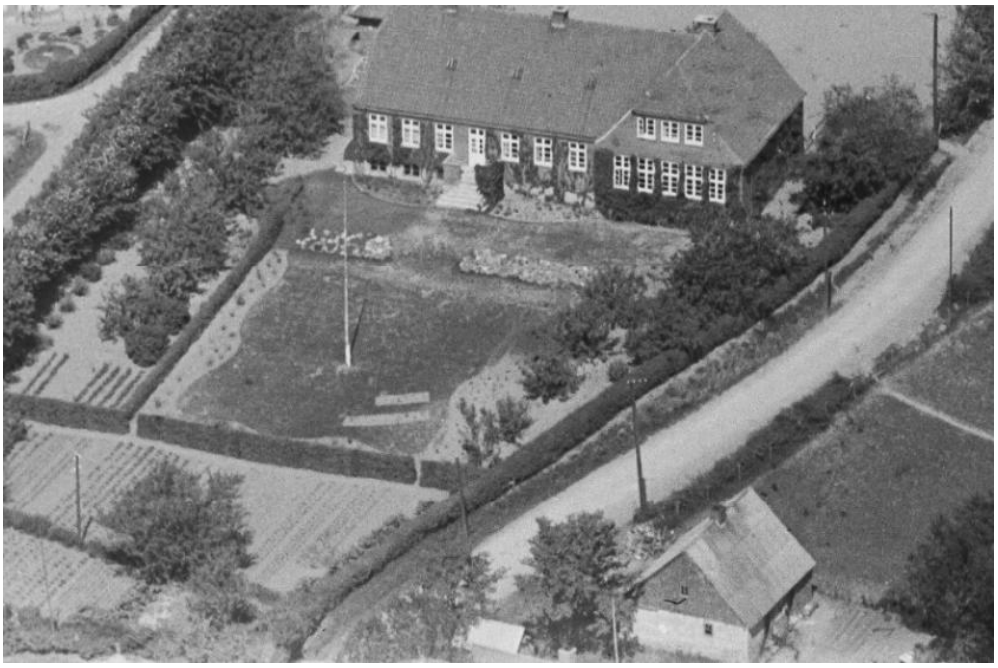

Her nederst på Tåstrupvej, ser vi det hus, jeg husker som Fattighuset.
Her ser vi Matr. nr. 31 benævnt Fattighuset, på kortet, nederst på siden.
Huset er for længst brækket ned. Fra Det Kgl. Biblioteks fotoservice.

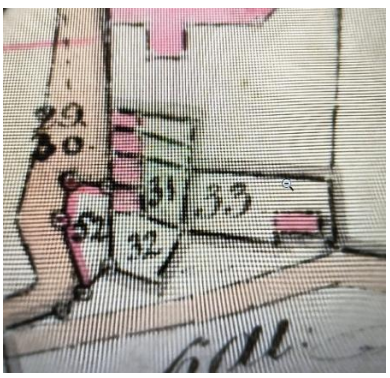

24:12

Fra Herluf Nydam Jensen har jeg fået en kopi af en gammel avisside som omhandler:

Spisereglement for lemmerne i Vitten-Haldum-Hadsten Kommunes fattigforsørgelsesanstalt.

Forordningen er fra Århus Amt og skal følges til punkt og prikke.
Spisereglementet er fra januar 1875.

§ 1. Alle Lemmerne (fattigfolkene) skal så vidt nyde Måltiderne samlet i det almindelige Spiseværelse.

§2. Til Davre (morgenmad) gives Kogt Mælk på Brød eller Øllebrød eller Smørrebrød med Ost.
Fra 1`ste November til 1`april anrettes Davren hver Morgen kl. 8 og den øvrige Tid af Aaret kl. 6.

§3. Middagsmaden anrettes hele Året Igjennem kl. 12.
Søndag: Gives enten Sødsuppe eller Kjødsuppe med det kogte Kjød til.
Mandag: Velling og Pandekage.
Tirsdag: Grød med stuvede Kartofler.
Onsdag: Kaal eller Ærter med Kjød og Flæsk.
Torsdag: Grød med Smør eller 7 kvint Smør på Brød.
Fredag: Kartofler med Flæsk og Saus.
Lørdag: Øllebrød med Pandekage.

§4. Til Nadver, som anrettes ved Solnedgang, gives Grød med Mælk.

§5. Om sommeren gives Formiddagsmellemmad omkring kl. 9 og Eftermiddagsmellemmad kl. 5, begge
gange med 2 Lag Tilmad, om Vinteren gives en Mellemmad enten med Smør eller Fedt paa.

Af Formad gives hvert lem en Potte, til Eftermad 16 kvint Kjød eller Flæsk. Børn det halve.
Der gives tilstrækkeligt Brød ved Maaltiderne samt Øl eller Mælk at drikke.
Hvad der levnes til enhver Tid tilhører ikke Lemmerne, men Bestyrerinden kan gjøre Undtagelse fra Reglementet med hensyn til gamle svaggelige Mennesker, som ikke kunne taale visse Retters Mad, eller ikke havde Appetit til de almindelige Spisetider, eller som ikke kunne forlade deres Soveværelser, ligesom hun også har Lov til at vexle med andre Retter efter Aarstiderne, dog at Maal og Vægt bliver den samme.

Ovenstående er underskrevet: *Vitten-Haldum-Hadsten Sogneraad, den 1`ste Januar 1875.*
R. Stoustrup. F.T. Fmd.

24:13

Efter derom stedfunden Forhandling med Aarhus Amtsraad bliver foranstaltede Regulativ, instruktur, Reglement og Spisereglement herved approbert i henhold til Indenrigsministerites Cirkulære af 9`de Februar 1869.
Underskrevet af: *Aarhus Stiftamtshus, den 6`te Marts 1875. A. Regenburg.*

Det læses, at alt var vel godt nok efter tidens formåen, det værste for de anbragte på fattiggården på Sandbyvej var, at stedet lå alene og så langt ude, og man fik ikke kontakt med andre folk.
Dog var der søndagskørsel til gudstjeneste i Hadsten Kirke (i OverHadsten) hvor bestyreren spændte for vognen og kørte fattiggårdsbeboerne i kirke.



Her er nogle af beboerne på vej i kirke, omkring 1935.



Billedet er beboerne på Hadsten Fattiggåd, omkring 1920.

Billederne er lånt på Lokalarkivet.

I de ovenstående menuer for ugedagene er nævnt en Potte og en Kvint.
For mig, er det uklart, hvorfor der står: ”Af Formad gives hver medlem en Potte”??
En Potte er historisk dansk måleenhed i volumen svarende til 0,968 L

En Kvint er en gammel dansk vægtenhed, svarende til 5 gram.

Fra das til Rolls-Royce

Forleden, i et tillæg til søndagsavisen, var der reklame for toiletternes Rolls-Royce, et Geberit Aqua Clean Mera Care, til kun 39.250 kr. i vejledende udsalgspris, det var jeg, som gammel vvs-mand, nødt til at læse noget mere om, og jeg skal da love for, at der ikke er den ting toilettet ikke kan gøre ved èn, ud i vask og skyl og des lige, men nu er vi jo også i 2021, og det må godt nok siges, at der er sket noget ud i toiletter de sidste 70 år, og jeg tror, at de fleste har svært at forestille sig, hvordan det var i 1951.





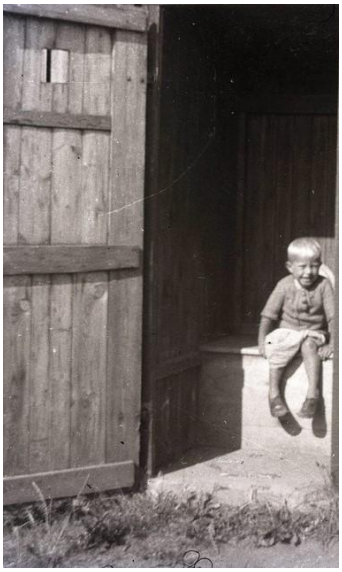

Supertoilettet, og så med fjernbetjening, sammenlignet med det gamle das i haven, og ja, det kunne godt ligne mig, men billedet er fundet på nettet.

Ja, præcis som på billederne, så det gamle das ud i mit barndomshjem, indtil der blev installeret badeværelse med siddebadekar, håndvask og toilet i 1952, jeg husker det, som noget med meget gravearbejde og noget med en masse rør, jeg mener, det var vvs-installarør Salling fra Hadsten, der lavede arbejdet.
Og når vi nu er ved dasset, husker flere af os jo nok Matador, hvor den tyske soldat ville låne grisehandler Larsens toilet, hvor et billede af Hitler var placeret på undersiden af låget! jeg husker nu ikke, at vi havde billeder på dasset, men jeg husker toiletpapiret, som ofte var et par sider af telefonbogen, der var hængt op på et søm, eller gårdsdagens avis, men så var der da også lidt at kikke i.
Hvornår det brune toiletpapir i ruller kom til hjemme hos os, husker jeg ikke, men det hed sig, at det ridsede mere end det rensede.

24:15



Man kan læse, at i dag fældes der hver dag 27000 træer på verdensplan for at lave toiletpapir, og så er der endda, iflg. en artikkel på nettet, 3 milliarder mennesker i verden der endnu ikke har adgang til et toilet. Producenterne har de sidste mange år efterhånden udviklede toiletter, hvor det ikke længere er nødvendigt at bruge papir, og så er man da også fri for at hamstre, og godt de gør toiletbesøget mere behageligt, når man bruger 3 år af sit liv på at sidde på toilet.
De 3 ruller tolietpapir nr. 00 fra Den Gamle BY, her læser man at det var papir- og boghandleren der i tidernes morgen solgte det.

Jeg ved ikke, hvornår de vandskyllende toiletter slog rigtigt igennem her i Danmark, men jeg er ret sikker på, at det kom i de større byer, før det kom på landet, og jeg har som vvs-mand lavet toilet for folk, som langt op i 60erne aldrig havde haft toilet i huset, husker også, at hos min onkel var det ude i udhuset det foregik helt op i 70erne.
Min nabo, som er opvokset i København, fortæller, at langt op i 50erne var der dele-das i baggårdene i byens ejendomme, men efterhånden blev der installeret dele-toilet på bagtrappen, og som der måske stadigvæk findes nogle af, men mon ikke de fleste nu har deres eget.

24:16

I begyndelsen af 1990erne var der i Hadsten og omegns folkeblad ugentligt en vittighedstegning af Poul Sørensen, Kreativ Markedting, og man må sige, at Poul allerede dengang var fremsynet, som det ses herunder.

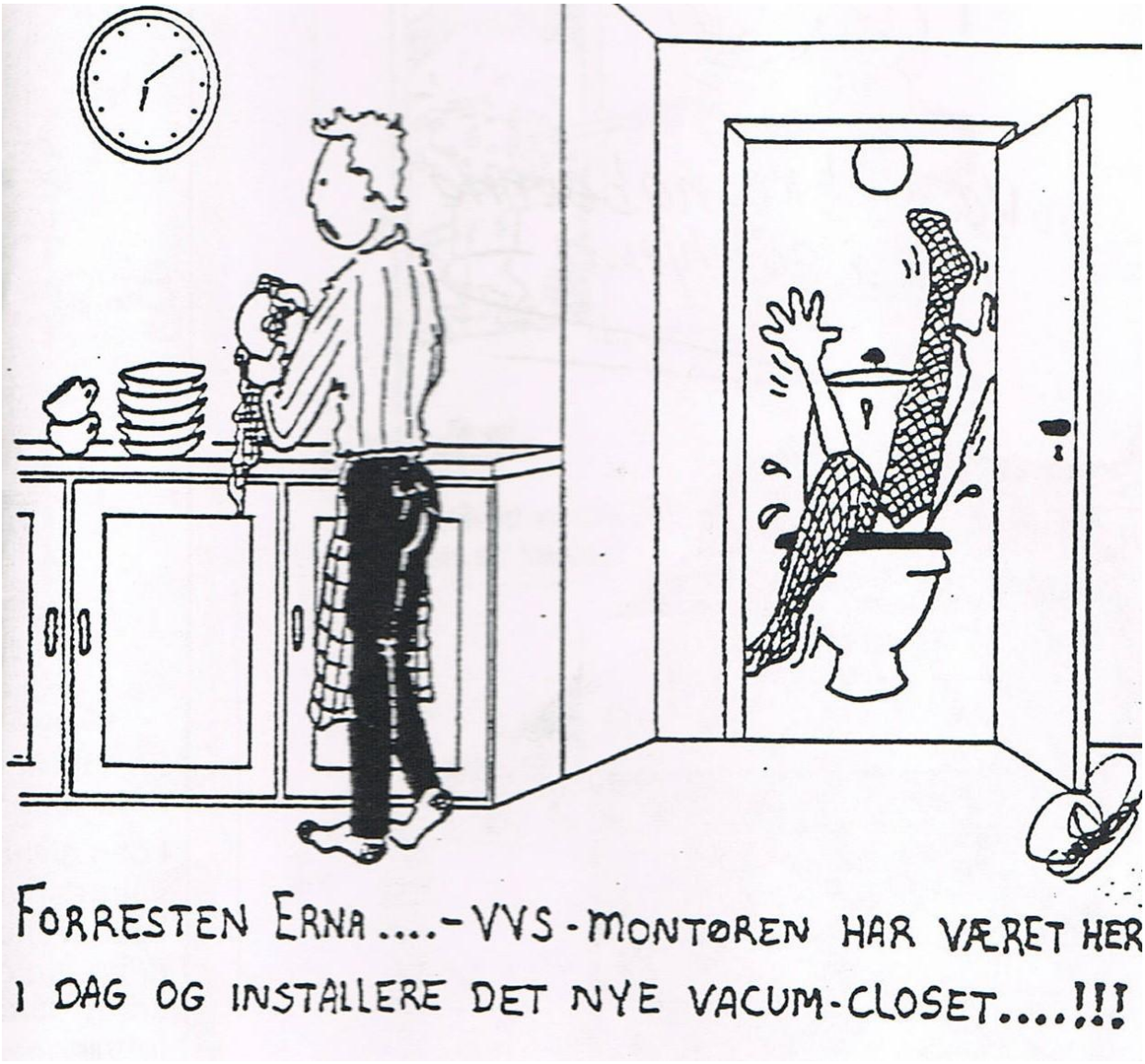

Pas nu på, hvis I får installeter et af de der toiletter, der kan det hele!



Men stigen er jo malet!

Det sker, heldigvis ikke tit, at man kommer forbi et hus der er brændt, som her på vej ud i sommerlandet.



Her stod huset ikke til at redde.

Nu, efter at vi er flyttet fra Ødum til "storbyen" (Randers) er det dagligt, at udrykningskøretøjer drøner forbi, og her imellem også brandbiler.
Selv har jeg heldigvis ikke været involveret i en brand, men har tilbage i tiden flere gange været tilskuer til brand på Teglværket i Ødum, og også på Højstrup i Røved og i Kirkely på Ødum Torv, hvor der har været større brande.
Også på Lucernemelsfabrikken på Ågårdsvej var der ofte brand, den nedbrændte totalt, vist nok i 60erne.



Her er det Ødum Teglværk der står i lys lue i 80erne.

24:18

Når alarmen lød, kunne man høre brandstationens sirene gå i gang, for at hidkalde brandmændene, lyden fra sirenen var så høj, at den kunne høres i mit barndomshjem, Tobæk Mølle.
Så kom brandbilen susende, herunder ser vi Hadsten Andels Brandvæsens gamle brandbil fra 1952, som kom forbi.



Brandbilen eksisterer stadigvæk og kan ses på Jysk Bandmuseum i Silkeborg.

Før brandbilen kom på banen var det de gamle håndsprøjter, som stod i de såkaldte sprøjtehuse i byerne.
I Ødum var jeg nabo til sprøjtehuset, som var en del af Kommunekontoret (Ødum Torv 12), og har fået at vide, at sprøjtehuset også var garage for kommunens kæmner. Huset blev raget ned omkring år 2000.



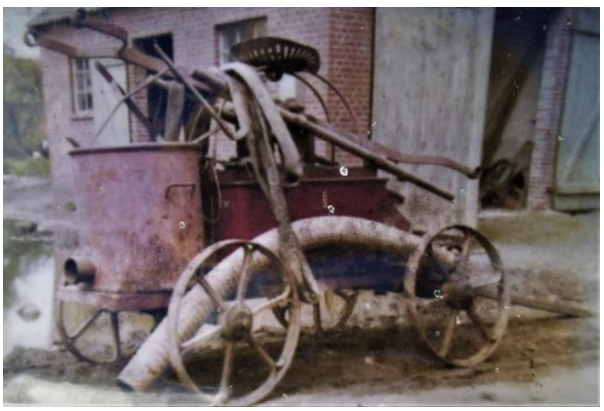

24:19

Sprøjtehuset er i den tid jeg har været nabo til det, blevet brugt som redskabsrum og garage for husets beboere.
Billedet af brandsprøjten er fundet på nettet, men jeg tror, at den har set sådan ud.

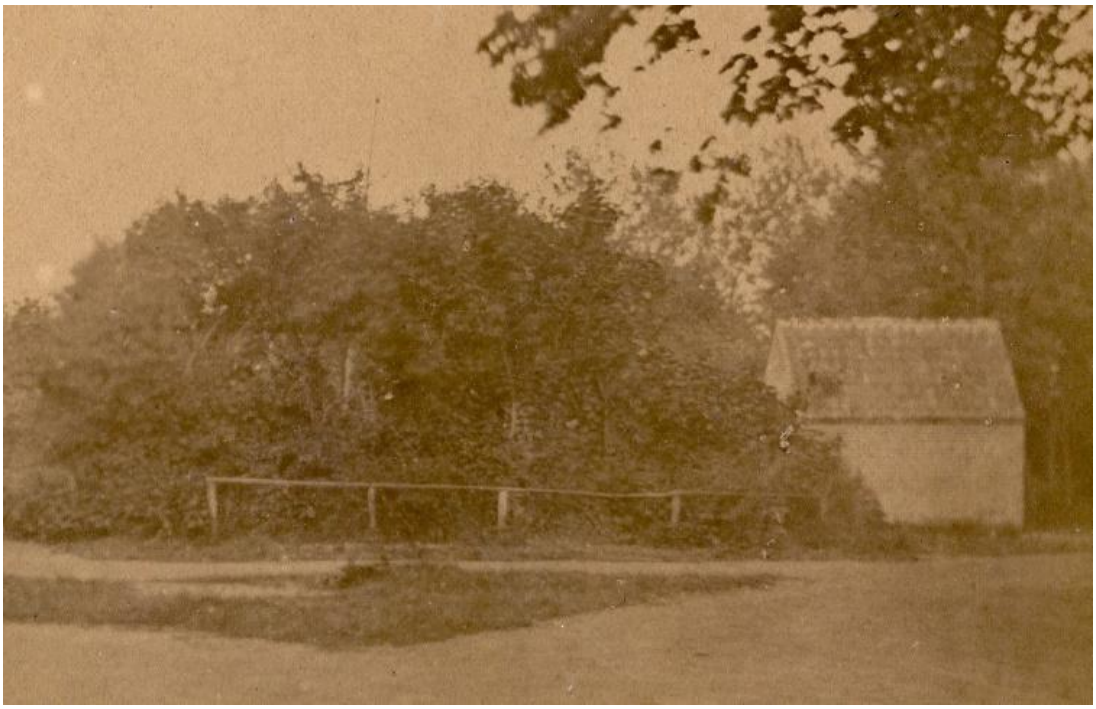

Helt tilbage i tiden, omkring år 1900 og mange år frem var sprøjtehuset i haven mellem skolen og tømreren (Ødumvej 27) som ses her på billedet.
Nu afdøde malermester Åge (Koch) Bjerregård har fortalt, der var hul i døren, så man kunne kikke ind til brandsprøjten.

Og nu, vi er ved brandbiler og sprøjtehuse, kan man jo ikke lade være med at tænke på den gamle monolog **"BRANDVAGTEN",** som skuespiller Kaj Holm kom i radioen med i 1961.
Jo, nogen af os kan huske den endnu, når den blev ønsket i ønskekoncerten, og til jer der "uheldigvis" ikke har hørt den, så kan den høres på YouTube.
Her ser vi den gamle skuespiller Kaj Holm, han døde i 1985.



24:20

Her er lidt fra monologen: Telefonen ringer på brandstationen,

"Det var da telefonen der ringer, og nej, det kan da ikke passe, hvem skulle ringe på den tid af døgnet"

Telefonen ringer mange gange, inden den bliver taget og en person siger, at det brænder på Torvet,

"Nej det kan da ikke passe, der bor jo kun Sivertsen og andre pæne folk"

Der bliver spurgt hvem det er, og der er Fru Sivertsen –

"Jamen goddag fru Sivertsen, hvordan går det med gigten, jamen brænder det, det var da kedeligt, hvor brænder det"

Det er taget siger fru Sivertsen.

"Taget, det var da uheldigt, for stigen er lånt ud til Brandmajorens kone, som bruger den til at tørre tøj på, og den lille stige har fået et nyt trin, så den er jo malet!"

Efter nogen tid lægger Fru Sivertsen røret på, og brandfolkene bliver enige om, at de ikke kan rykke ud uden stige, og kan ligeså godt føre ind i protokollen, at der har været brand på Torvet, og at Sivertsens hus er brændt. Telefonen ringer igen noget senere, det er Fru Sivertsen der ringer og fortæller, at nu er huset brændt helt ned.

"Det var da godt, så er vi fri for at rette i protokollen".



Her er det Hadstens brandfolk der holder øvelse med deres Brandstige langt tilbage i tiden, her foran Afholdshotellet nu Nordea. Billedet er lånt på Lokalarkivet.



Her er det Randers Brandvæsen ved branden i på Hotel Randers i 2015. Godt stigen ikke var nymalet.

24:21

Da jeg var barn, og man i det fjerne kunne høre udrykningshornene, var det med at komme ind, det var ikke en lyd jeg brød mig om.
I min barndom, og frem til ca. 1963 hed det Zonen i Hadsten, hvorefter det blev til Falck-Zonen, som det hed frem til 1977, hvor det så blev til Falck.

På Zonens hjemmeside, er der billeder fra den gamle brandstation, og man kan også se, hvad Zonen havde af udrykninger tilbage i tiden.

Her er lige til sidst et lille udpluk af de mange, mange udrykninger:
Den 31-7 1956 rykkede de ud til Lucernemelsfabrikken i Ødum, da en 4-års dreng havde fået en 40 kg sæk over sig og brækkede et ben.
Den 14-8 1956, rykkede de ud til Selling, da der var gået ild i en 18-årig tjenestepiges tøj.
Den 14-3 1957 var der trafikuheld i Hadbjerg, 4 kvæstet + 1 dræbt, og den 19-12 1957 var en 7-års pige faldet og brækket sin ankel i Hadbjerg.



Det gamle ”sprøjtehus” i Hadsten som nu er væk.

Guld, sølv og bronze

Jeg har i nogle år haft abonnement på bogen ØSTJYSK HJEMSTAVN, som udkommer én gang om året, og har da også været så heldig, at have fået et indlæg optaget i bogen et par gange.
I bogen for 2018 er der et spændende indlæg af Herluf Nydam Jensen, om et metaldetektorfund på Ebbestrup, hvor han har fundet guldsmykker og senere i Selling, hvor han fandt dele af et bronzesvær.
I min snak med Herluf Nydam Jensen, fortæller han om en sølvlysestage, der er indleveret på Hadsten Lokalarkiv, hvor han er formand, og at lysestagen stammer fra Hadbjerg.

Først om guldet.



Cirkulært hængesmykke af guld, diameter 1,4 cm og 1,85 g. og en armring ad guld, længde 20 cm. 39,4 gram, 4½ mm tyk midtpå.

De to guldsmykker er fundet i 2013 og indleveret til Nationalmuseet, som skriver om smykkerne, at det er to fine guldsager fra ældre germansk jernalder.
Jeg har kikket lidt i Wikipedia, hvor det står, at ældre germansk jernalder er fra år 375-550 og yngre germansk jernalder er fra år 550-750.
Nationalmuseet skriver videre, at guldet var fra romerske guldreserver, og var formodentligt kommet hertil gennem udfarende stormænd, der gennem kontakter med andre stormænd skaffede sig guld i form af gaver som medgift ved giftermål eller som løn for militærtjeneste eller krigsbytte. Man mener det nordiske rav også har spillet en rolle som byttemateriale.
Hvordan det så er havnet på Ebbestrups marker, og hvem der har båret det, kan man jo kun gisne om, men man mener, at det er tabt på stedet, har ligget der siden, og har været kørt over i århundrede med diverse landbrugsredskaber.Ja, hvem bar det da det blev tabt? Herluf Nydam forestiller sig, at det har været en smuk kvinde med nordiske træk og blå øjne, og hvis smykket svarer til kvinden, må hun havde været ”gudesmuk”.

24:23

Hun har måske været på rejse, måske med en stormand, som hun var blevet gift med. Ja, hvem ved?
Når man læser om ældre germansk jernalder på nettet, står der, at det er den guldrigeste periode i Danmarks historie, og faktisk for germansk jernalders vedkommende består fundene næsten udelukkende
af guld, og der er til nu fundet mere end 45 kg guld fra denne periode, og mængden er stadig stigende.
Mange må være ude med metaldetektoren, og det må give et sug i maven, når det er guld man har fundet, og ikke bare et rustent søm.

Om sølvet.
Sølvlysestagen befinder sig nu på Hadsten Lokalarkiv, hvor jeg var forbi for at tage et billede af den, og for at få lidt flere oplysninger.
Sølvlysestagen er indleveret af familie til afdøde Rigmor Bredgård Jensen, som i mange år var hushjælp hos Lærer Knudsen, der var førstelærer på Hadbjerg skole og kirkesanger i Hadbjerg Kirke.
Da Lærer Knudsen blev pensioneret, fik han i afskedsgave 2 sølvlysestager, og ved hans død, fik hans mangeårige hushjælp den ene af stagerne. Den anden ved man ikke hvor er.



Her den utroligt flotte lysestage, som nu er på Lokalarkivet.

24:24

Det har været svært at finde noget om Lærer Knudsen, men ved at kikke på folketællingerne kan det ses, at Mads Åge Knudsen blev født i Hornborg, Skanderborg Amt i 1889 af forældre, som havde en købmandshandel.
Han læste til lærer, og underviste i 1915 i Maastrup i Vendsyssel, og her blev han gift med Jenny fra Bogense. De fik en datter, Agnes i 1925.
Hvornår Rigmor Bredgård Jensen, som er født 1916, har været hushjælp ved Lærer Knudsen, ved jeg ikke, men ved folketællingen i 1940, er der på Hadbjerg skole registreret, Førstelærer Mads Åge Knudsen, hustruen Jenny og datteren Agnes samt Lærerinde Magrethe Helene Christensen fra Århus og husassistent Ellen Magrethe Vitting fra Kristrup.
Jeg kan ikke finde ud af, hverken hvornår Lærer Knudsen er kommet til Hadbjerg eller hvornår han har forladt skolen.

Om bronzen.
Her er det igen Herluf Nydam Jensen, der har været ude med metaldetektoren, og fortæller i ØSTJYSK HJEMSTAVN, at han også i 2013 var ude at søge, på jord tæt på Selling, der engang havde tilhørt Dalagergård, Ødumvej 6, og gik der med ejerens tilladelse.
Skal man ud med sin metaldetektor, skal man jo nok lige sørge for at have tilladelsen på plads.
Her kom han så efter kort tids søgen frem til dele af et bronzesvær, som der også blev indleveret til Nationalmuseet.



Det 3000 år gamle bronzesvær, fundet i fire dele. Sværdet er 34 cm langt.

Nationalmuseet skriver, at der er tale om fire fragmenter af et bronzesværd, sandsynligvis et fuldgrebssvær, fra den ældre bronzealder, 1700 – 1000 år før vor tidsregning.
Man kan jo kun igen gøre sig forestillinger om, hvordan det er havnet der, gad vide om nogen har været i kamp på stedet.
Det må være spændende at være ude med sin metaldetektor, og man må, tror jeg, være utrolig tålmodig, for der skal nok skridtes mange tønderland af for at finde bare lidt, som er noget værd, men hatten af for dem der sørger for, at vi på museerne kan se, hvordan vore forfædre levede.

Av min tand.

I nutidens Danmark er der ikke mange, som ikke går op i sine tænder, og nu med et hav af muligheder for at vælge tandbørste, endda også elektriske.
I starten af 1900-tallet gik man ikke meget op i mundhygiejnen, og det var først efter 2. verdenskrig, som sluttede i 1945, man kunne få en tandbørste af plastik som i dag.
Før den tid var tandbørsten af træ med svinebørster.
Før, der kom tandpasta til, blev der brugt tandpulver, og den tidligste form for tandpulver kom til i Storbritannien, det bestod af brændt toast, som blev knust til pulver, i andre lande var det lavet af kridt, salt og pulveriserede mursten.
Efter 2. verdenskrig kom den tandpasta vi kender, og i 1950 blev der første gang tilsat fluor. I 1989 fremstilledes et mærke ved navn Rembrandt, og man hævdede at den gjorde tænderne hvidere og lysere.
Det kan læses på nettet, før tandlæger begyndte at komme til, gik man til smeden eller barberen for at få hevet tænder ud, som var den bedste kur mod tandpine, og det kan læses, at det ikke var ualmindeligt, at en konfirmand fik et gebis i konfirmationsgave, helt op til midten af 1900-tallet.

Her ser vi smeden i gang med at trække en tand ud, mens smedelærlingen holder den arme mands hoved på plads.

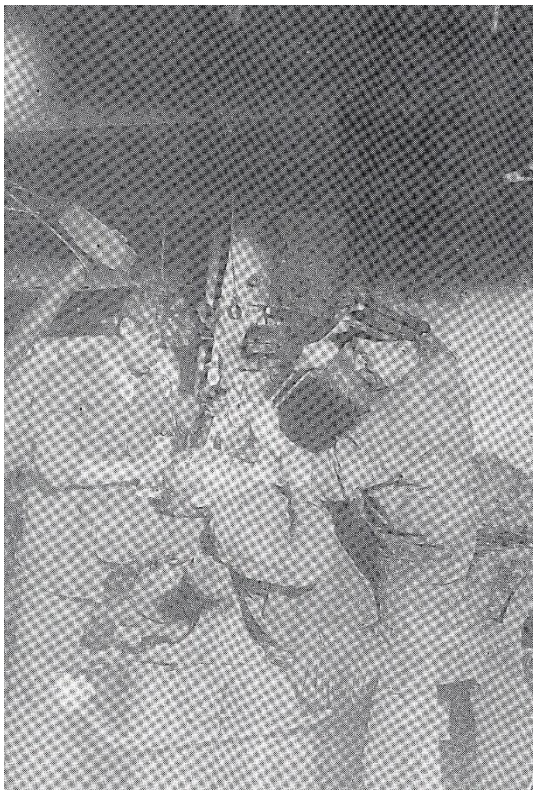

Billedet er fra Svinninge Lokalhistoriske Arkiv, som har givet mig tilladelse til at vise billedet.
De skriver, at billedet er fra omkring år 1900, og de beklager kvaliteten.
I hæftet, Liv og arbejdsliv i Spørring i midten af 1900-tallet fortælles det, at i 1907 blev Kresten Pedersen ansat som bysmed i Spørring, han kom fra Roslev, hvor han havde været smed, og før det var han smed i Røved, indtil 1904.
Smedjen i Spørring var ejet af 19 gårdmænd, og den nye bysmed klarede mange ting, han skoede heste, reparerede landbrugs-redskaber, lappede et hul i en gryde**, og så trak han en tand ud,** hvis der var brug for det. Smedjen var byens samlingssted, og Kresten Pedersen var meget aktiv i adskillige foreninger, Håndværkerforeningen, Sygekassen og Brugsforeningens bestyrelse.
Kresten Pedersen døde pludseligt som 57-årig i 1931, så hvem måtte så hive en tand ud?
Smeden var så vellidt, at ved hans begravelse kunne folk næsten ikke være i kirken.

24:26

I Tandlægebladet læses, at i 1874 var der 40 tandlæger i Danmark, hvoraf de 31 holdt til i København, så der har ikke været mange muligheder for at komme til tandlæge ude på landet.
Det læses at det hovedsageligt var omkring de større byer, der var tandlæger, og det var i de større byer der kom skoletandlæger til.
Da jeg, og min kone gik i skole i Ødum i 1950-erne, havde vi aldrig hørt om noget der hed skoletandlæge, på trods af, at Danmarks første skoletandpleje åbnede i Esbjerg i 1909, men vi husker begge, at den gang om året skolelægen kom på skolen, skulle vi gabe op, så han kunne se tændernes tilstand.
Om vi er blevet henvist til en tandlæge, hvis det stod grumt til, husker jeg ikke.



Av min tand. Som vistnok 4-årig faldt jeg på græsplænen og slog en flaske op i fortænderne, som gjorde, at fortænderne i dag ikke står i en lige række, og jeg er blevet fortalt, at tandlægen Frans Bølling i Hadsten havde sagt til min mor, at dem kunne jeg få rettet, når jeg blev voksen.
Nu er jeg meget voksen, og tænderne står stadig ikke i en lige række!
At komme til tandlæge dengang var ingen fornøjelse, jeg husker stadig den skrappe lugt af tandlæge, der mødte en, når man trådte ind i klinikken på Vesselbjergvej 21, og jeg husker tandlægeboret, som langtfra var en fornøjelse at få i munden. Boret kørte dengang langsomt, og man kunne mærke det i hele kraniet, når tandlægen borede sig ned i tanden, for senere at hælde en amalgamplumpe i, som så blev raspet til, hvilket var en endnu værre oplevelse.
En amalgamplumpe består af kviksølv, kobber, tin og sølv mm. og jo, mine sidder der endnu.
Jeg kom hos tandlæge Frans Bølling indtil 1971, hvor jeg flyttede over i en helt ny tandklinik.
I 1970-1971 blev klinikhuset på Tinghøj vej i Hadsten bygget af tandlæge Erik Christiansen, som tidligere havde haft klinik i Æbleparken siden 1961, og jeg var så heldig at komme til at lave alt vvs-arbejdet i huset, der var tegnet af arkitekt Gunnar Nielsen fra Hadsten, og da det stod færdigt i 1971, skiftede jeg tandlæge og startede i Klinikhuset på Tinghøjvej.
De første mange år var Kitti og Jørn E. Jensen også en del af Klinikhuset, og senere var det Jens Søndergård, der var en af tandlægerne.
I over 50 år er jeg kommet i Klinikhuset for at få bisserne holdt vedlige, og i samtlige år er jeg kommet i huset som vvs-manden, og har været med hver gang, der skulle monteres en ny tandlægestol, for at følge med i det sidste nye, og hver gang blev der ændret noget.
Måske skulle der repareres en vandhane, eller noget skulle ændres i krybekælderen, hvor alle installationerne er.
Nu vi er i krybekælderen: da huset blev bygget, sad jeg der nede og samlede et afløb, som gik op gennem gulvet til en af klinikkerne, og pludselig kom der en spandfuld koldt vand ned

gennemrøret, og en murer råbte grinende, ”*jeg skulle lige prøve om afløbet virkede*” og så var man våd resten af dagen.

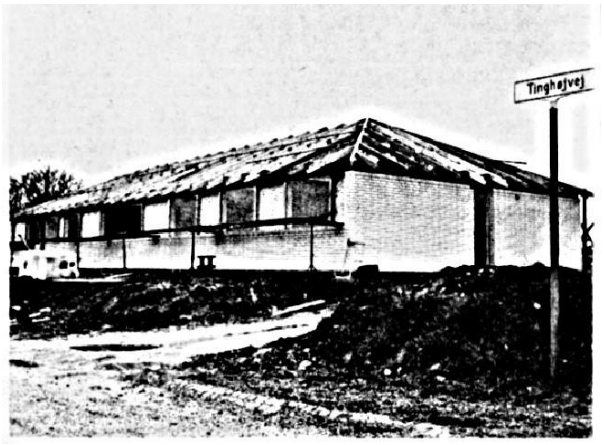

Billede fra byggeriet 1970-1971
Billedet er lånt af Kurt Villy Svendsen.

Da byggeriet var i gang, og skorstenen muret op og inddækket med zink af den lokale blikkenslager, gravede jeg og min kollega Harry Jensen fra Ødum ud til en stor ventilationskanal i kældergulvet, med det resultat, at hele skorstenen pludselig sank ca. 20 cm, og da blikkenslageren mødte dagen efter, fattede han ikke, hvordan det kunne være, at den nye zinkinddækning omkring skorstenen, nu sad på undersiden af taget i stedet for over taget.
Mureren måtte forlænge skorstenen med yderligere nogle mursten, for løfte den op igen, var ikke muligt.
I 2008 fik tandklinikken en større tilbygning og ombygning, hvor jeg også fik lov at lave vvs-arbejdet.
For nogle år siden, da min tandlæge Ivar Bo Andersen gik på pension, flyttede jeg til en tandlægepraksis her i Randers.
Her mærkes stor forskel, ikke fra Klinikhuset, men fra tandlæge Bøllings klinik, hvor jeg husker, at i stolen sad man næsten helt op, hvor man nu ligger vandret og ser på en stor tv-skærm i loftet over tandlægestolen, så man kan tænke på noget andet, mens der renses tænder med ultralyd.

Jeg har ligeledes været heldig, at få lov til at lave vvs-arbejdet i skoletandklinikkerne på både Hadsten Skole, Østervangsskolen og Voldum Skole.
Tilbage til fortiden, jeg husker, at flere af dem, jeg kendte, havde gebis, og tandbørstningen foregik ved at tage tænderne ud og skrubbe dem under vandhanen.
Jeg husker også, at i Tobæk Mølle havde vi en gift karl, som også havde gebis, og åbenbart et nyt et af slagsen, og det gjorde åbenbart ondt at have det nye gebis i munden, så en dag han skulle sove middagssøvn, tog han bisserne ud, og lagde dem på natbordet, med det resultat at hunden bed tænderne i stykker, mens han lå og sov. Da han vågnede op og opdagede, hvad hunden havde lavet, irriterede det ham så meget, igen at skulle døje med nyt gebis, så han trak hunden ud i gården og skød den.

Ja, dengang var et nyt gebis nok også en dyr fornøjelse, selv om man også dengang gik ind for genbrug.



24:29

Alt er kaos -

"**Alt er kaos – men snestormen løjer af**" det var overskriften på forsiden af Randers Amtsavis mandag den 22. november 1971, og nogen af os er så gamle, at det stadig er noget vi husker ganske tydeligt.
Det var søndag den 21. november 1971, og jeg og min kone var på familiebesøg hos mine forældre i Tobæk Mølle, hvor også min bedstefar var på besøg den dag.
Vejret var ikke noget vi havde lagt specielt mærke til, men midt på eftermiddagen begyndte det at sne, endda meget kraftigt og blæsten tog til. For at vores bil ikke skulle sne efter i gården, kørte jeg den ind i traktorgaragen, og nok en god beslutning, for vejret blev helt vildt, og vi besluttede os til at blive.
Hen under aften, og bollesuppen var kommet på bordet, dundrede det på døren, og en ældre mand stod på trappen, dækket af sne, og spurgte om han måtte ringe efter Falck, da han og konen sad fast i sneen ovenfor gården, men alle veje var ved at lukke, og der var ingen hjælp at hente.
Min lillebror og jeg drog ud i vejret for at finde bilen og den efterladte kone, vi fik hende reddet ud af bil og snedrive, samtidig var en anden bil kørt fast i en stor snedrive med mand, kone og deres tre børn, men de ville ikke med, og som manden sagde" De kan da ikke lade os sidde her" han mente nok, at der måtte komme en sneplov og bane vejen for dem, og fortalte, at de bare var ude at køre en søndagstur i deres nye bil.
Der kom flere ned i gården, som også var kørt fast i driverne, så der måtte mere vand og flere boller i suppen jo flere vi blev, det blev vel til en 15-20 personer. Tidligt om morgenen den 22. kom dem fra bilen ned i gården, da der ikke var kommet nogen for at redde, og de var sultne og forfrosne.
Jeg husker ikke, hvornår på døgnet, men strømmen forsvandt også, så værre kunne det vel ikke blive.
Helt galt var det på hovedvejen mellem Århus og Randers, her var alt kaos og næsten 900 mennesker var kørt fast i deres biler, så folk havde forladt bilerne og søgt tilflugt på to nærliggende gårde, på Alstrupgård, Alstrupgårdvej 10 og på Drostrupgård, Landevejen 232.



24:30

På kortet ses vejstrækningen på den gamle hovedvej 10 til Randers, med Alstrupgård tv. på vejen mod Erslev, og Drostrupgår nedest th. hvor alt var kaos. Vejkrydset er krydset, hvor vejen mod højre går mod Rud og Voldum, og vejen mod venstre går mod Erslev.

Billederne herunder er taget, efter at snestormen er løjet af, og der er kommet gang i at redde de mange indesneede mennesker. En tidligere falckredder fra Randers har bragt billederne og gamle avisudklip på Faceboog og de samme billeder har Hadsten Lokalarkiv ligeledes bragt på Facebook. Både den tidligere falckredder og Hadsten Lokalarkiv har sagt god for, at jeg bruger billederne.



Her er er vejen, set mod nord, som var blevet ryddet delvis efter at have været helt lukket i 3 dage.



Her er billedet taget set mod syd. Husk det var før motorvejen, så der var ingen andre muligheder for at komme til hverken Århus eller Randers, og der var mange, der ikke kom på arbejde i næsten en uge.

24:31

Om eftermiddag den 21. hvor alt blev til kaos, da sneen væltede ned og blæsten havde godt fat, kørte hundredevis af biler fast, og folk måtte efterlade deres biler for at søgte ly, så ca. 150 personer havde fundet frem til Alstrupgård og ca 700 havde fundet frem til Drostrupgård, hvor de stod, sad og lå i stalde, lade og stuehus, og situationen var kritisk, da det var umuligt at hjælpe og bespise de mange kolde og sultne mennesker, og fra både Drostrupgård og Alstrupgård blev der slået arlarm til myndighederne, som forstod hvor alvorligt det var og forsøgte at rekvirere køretøjer, der kunne komme frem i vejret.
Om mandagen den 22. kom der hjælp op at stå fra både militær, civilforsvar og Falck, og Centralsygehuset lavede mad, som Civilforsvaret skulle bringe ud til de mange indesneede, og kl. 15 var det klar til at blive kørt ud til de to gårde, men vejret var så umuligt, at det først var fremme ved 18-tiden om aftenen til de mange, som ikke havde fået hverken vådt eller tørt i over et døgn, og med var også lægemedikamenter, som en indesneet læge havde rekvireret, og han havde nok at gøre med at hjælpe bekymrede folk.
Det fortælles, at på vejen fra Randers mod Drostrupgård kom hjælpekøretøjerne forbi flere biler med inesneede og forkomne folk, som så blev reddet.
Der blev sat en evakuering i gang med 10 store militærlastbiler med snekæder og 4-hjulstræk, men det tog 3 timer for at køre de ca. 14 km. fra Randers og ud til gårdene, men bilerne måtte stoppe ca. 300 m før Drostrupgård på grund af sneen, og folk måtte ud at gå, for at komme frem til lastbilerne, men hen på natten kom der heldigvis bæltekøretøjer frem, som så kørte mellem gården og lastbilerne.
Civilforsvaret var på gården og sørgede for at folk kom afsted.
Værre så det ud på Alstrupgård, den kunne man slet ikke komme frem til, så folk måtte ud at gå ca. en halv kilometer for at komme frem til lastbilerne, der kørte i pendulfart, heldigvis blev der ryddet mere og mere, og hen på natten til tirsdag var transporttiden kommet ned på det halve.
Hen under midnat om mandagen havde man fået Alstrupgård tømt for indesneede, men på Drostrupgård måtte mange tage en overnatning mere og det blev langt op af den næste dag, inden folk var blevet kørt til et center i Randers.
I Tobæk Mølle blev det knap så dramatisk, det ældre par fra Mols blev nogle dage, og familien på fem blev faktisk i en hel uge, da der ikke var ryddet for sne, der hvor de boede.
Os fra Ødum gik over markerne hjem til et koldt hus uden strøm og vand, så vi var nogle der traskede tilbage til Tobæk Mølle med spande og dunke, for at hejse en spand vand op af brønden.
Jeg husker ikke, hvornår strømmen kom tilbage, men om onsdagen den 24. november, skrev Randers Dagblad, (dengang udkom både Randers Amtsavis og Randers Dagblad) at der stadig var tusinder uden strøm.
Ja, det var nogle dage man ikke lige glemmer, og jeg kender ingen, der ikke klarede sig igennem snestormen i november 1971.
28. november var alt næsten smeltet, og der blev ikke mere vinter af betydning før i februar 1972.

24:32



Hvem ved, måske skal vi prøve det igen ?

24:33

LOCKVOX og fødselsdagsbudding

Til grin kan man altid blive, da jeg var i lære skulle man passe på, at man ikke faldt i, når de ældre kollegaer skulle drille en. Det var kutymen at sende lærlingen i Brugsen efter en pakke røde cykelsøm eller en spand kørnerprikker (en kørner er en spids dorn man slår en prik i et stykke jern med inden man begynder at bore et hul) og når man stod ved ambolten og det ikke var godt nok det man lavede, kunne man blive sendt efter klangolie til ambolten! som heller ikke findes, og mange flere ting, så som nøglen til svangerskabet!
En af vores lærlinge skulle i Brugsen, og på vej ud af værkstedet bliver der råbt *"kom lige med en bøtte LOCKVOX",* Thorkild kom tilbage uden LOCKVOX for han ville ikke holdes for grin, men den var god nok.

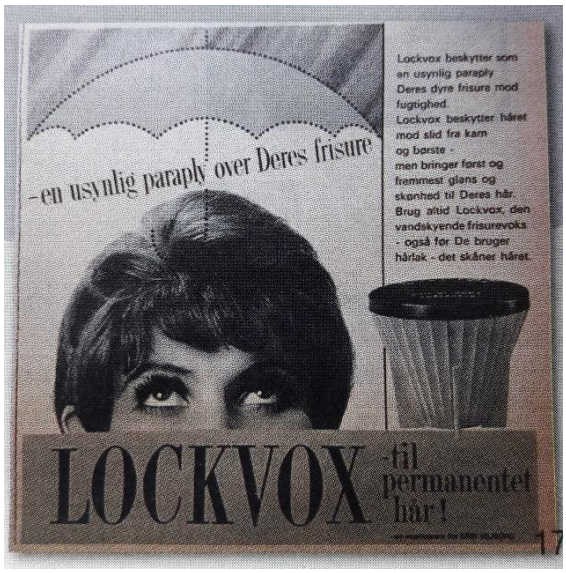

Dengang gik man ikke hjemmefra,
uden håret sad.



Det var nu nok mest Brylcrem der
blev brugt af vi "mænd" og stålkammen
skulle man selvfølgelig med i baglommen.

Da jeg var blevet gift, og boede på Ødum Torv, købte vi ofte ind ved købmanden på hjørnet, købmand Kudsk, (Ødumvej 28) og her købte vi blant andet et buddingpulver der hed *Fødselsdagsbudding.*
En dag jeg kom i købmandsbutikken var der udsolgt, så jeg gik ned i Brugsen, for budding skulle der til, jeg kom ind i butikken og bad om Fødselsdagsbudding, og brugslærlingen Ulrik grinede og råbte så højt, at alle kunne høre det, "fylder du år i dag" og nej Brugsen havde ikke noget der hed fødselsdagsbudding.
Ulrik stod disken i Brugsen, det var før der blev selvbetjening.

24:34

Siden dengang har jeg ikke fundet fødselsdagsbudding, og spørger man andre er der aldrig nogen der har sagt, at det kan de godt huske, men leder man på nettet dukker der alligevel noget op, her en annonce fra Samvirke i 1953.



Jeg husker ikke hvad vi så gjorde, men vi må have fundet noget andet buddingpulver, eller holdt vi op med at spise dessert. Dessert var eller en fast del af middagsmaden, (om middagen) derhjemme, og tradition havde vi åbenbart med hjemmefra, bortset fra, at det nu var om aftenen vi spiste varm mad, og dessert, men jeg tror, at traditionen stille forsvandt dengang.

Når man kommer i butikkerne nu er der ellers rigelig mulighed for at få noget specielt til sin fødselsdag, for nu er der både fødselsdagsboller og fødselsdagsost, så fødselsdagen er da reddet, man må undre sig over hvad produsenterne gør, for at få vi kunder til at købe.





24:35

Værre er det da hvis man kunne tænke sig et blødkogt æg en helligdag eller en weekwnd, hvad så?





Heldigvis sørgede man da før i tiden for at julen blev reddet.

Jeg har besøgt Bindeballe Købmandsgård i Bindeballe, (et museum sydøst for Billund) som er et besøg værd hvis man kunne tænke sig at se alt de de handlede med i en købmandsbutik før i tiden, lige fra tobak, snaps, kurve, skovl og koste og ikke mindst buddingpulver, som de havde en hel væg med, så budding manglede der ikke før i tiden.



24:36

Som i den her tid, og de lange og mørke vinteraftener var redningen, at besøge min fætter, købmanden i Over Hadsten, Jens Ågård Møller som kunne redde din dag.



Jens Ågård (i daglig tale) var jo også manden der sørgede for lakken til gulvbrædderne.
Gad vide om der dengang kun blev solgt èn slags kaffe, for nu er der da mærker nok at vælge imellem.

Et par reklamer fra nutiden der kan give undren.



Fredagen er speciel, med fredagsslik, og nu også Taffel, det ville være træls hvis man skulle bruge det om tirsdagen, især hvis det smager af fredag og og om onsdagen kan man ved mange bagere købe en onsdagssnegl, som ligner den de også har de andre dage, skal de så gemmes til onsdag??

24:37



Og lørdagskyllingen forsvandt.
I 1982 opfandt Danpo lørdagskyllingen som blev et stort hit blandt os forbrugere, kyllingen var i folieform og klar til at sætte i ovnen, og smagte godt, så hvor nemt kunne det være, men på grund af nogle salmonellatilfælde op i 90-erne dalede interassen for kyllingen, og i 2006 stoppede produktionen.

Heldigvis kan vi nu få kylling på hverdage!

24:38

Da posten kom

Den 24. december 1624 udstedte Kong Chr. IV en forordning, hvilket markerede etableringen af et officielt postvæsen.
Omdeling af post i landdistrikterne påbegyndes i 1860, og i 1907 var der daglig omdeling til alle husstande i Danmark.

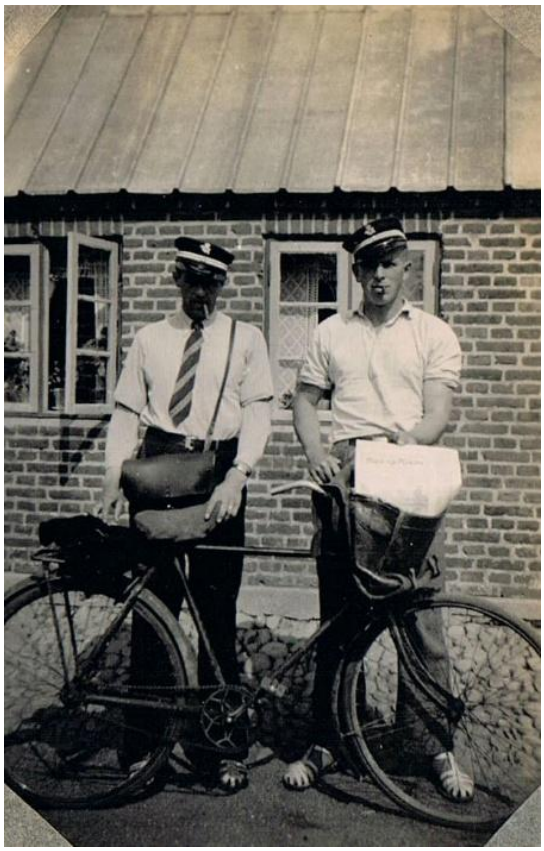

I mange år foregik omdelingen til fods, men i 1894 blev det tilladt at anvende en cykel, som dog blev obligatorisk i 1921.
Billedet her er fra begyndelsen af 50-erne, min onkel Ejgil, th. var landpostbud, og her fotograferet med en kollega.



Skiltet her med frimærkesalg er til salg på internettet.

Før frimærket betalte man kontant for postudsendelser, hvilket kunne være en kompliceret og dyr affære.
I 1851 blev postkasserne taget i brug, og det første danske frimærke kom den 1. april samme år, og med enheds-portoen blev det sådan, at prisen var den samme, uanset hvor langt et brev skulle sendes.
Omkring 1915 kostede det 3 øre at sende et brev, i 70-erne var det blevet til 60 øre, og i begyndelsen af 90-erne 4,75 kr. og omkring 2000 var det blevet til 5,50 kr. I 2011 var det 8 kr. og stigende støt til 25 kr. i 2024, så jeg kan godt forstå, at det blev slut med at skrive julekort.

24:39



Skiltet er til salg på nettet.

I 1927 blev Postvæsenet og Telegrafvæsenet her i Danmark slået sammen og blev til P&T.
Sådan skulle det blive i 50 år, indtil 80-erne hvor de blev adskilt.
Det var først i 1995, at Postvæsenet blev en selvstændig virksomhed og blev nu til Post Danmark, og indtil 2009 ejet af Trafikministeriet.
Nu blev det Post Nord, der var postvæsen her i Danmark, hvor den danske stat ejede 40% og den Svenske stat 60%.
Den 6. marts 2025 meddelte Post Nord så, at fra udgangen af 2025 stopper de med at indsamle og omdele breve, og at alle postkasser bliver taget ned, så nu kommer Post Nord ikke mere, medmindre man da har bestilt en pakke, de skal levere.



I postens velmagtsdage var her 4 postkasser, her sidst i 2025 var der kun 1 tilbage, og nu er de helt væk.

Tilbage i min barndom kom posten hver dag, undtagen helligdage og søndage, og i Tobæk Mølle kom han med Randers Dagblad, som dengang var en eftermiddagsavis, så den var fra dagen før.

Jeg var 12-14 år da jeg ønskede mig en trompet, jeg ved ikke rigtigt hvorfor, men nok fordi jeg havde et billede af Louis Armstrong hængende på væggen i værelset, eller måske fordi posten i Ødum, Peter Mogensens søn Henri, kunne spille på trompet, og havde givet et nummer i forsamlingshuset, engang der var noget for os 12-14-årige. Jeg tror nok jeg syntes, at det var sejt at kunne spille trompet.

24:40



Min far og mor anskaffede en brugt trompet, som jeg skulle have, vist nok i fødselsdagsgave eller var det julegave, men da de stod med trompeten i hånden derhjemme, og prøvede at blæse i den, kom der kun luft igennem, den sagde ikke en lyd! Dagen efter kom posten, Peter Nygård, og da han hørte om ulyksalighederne, spillede han lige ”Den lille, gyldne ring” med Gustav Winkler, som var noget af det hotteste dengang, og heldigt var det, at posten kunne spille på trompet.

Billedet er Licens-Free fra Creative Commons.

Jeg husker ikke, at jeg fik noget ud af trompeten, men den pyntede da på væggen i værelset.
I Tobæk Mølle hørte vi dengang under postdistrikt Hadsten, og Ødum hørte under postdistrikt Århus, så vores adresse var Tobæk Mølle pr. Hadsten og Ødum’s var Ødum pr. Århus.

På Hadsten Lokalarkivs hjemmeside er der en artikel fra april 2025, der hedder ”Post i 1950`erne” og som er skrevet af Ingrid Degn, som er datter af Købmand Degn i Røved, og i artiklen fortæller hun om Peter posten, Peter Mogensen fra Ødum. Ingrid har givet mig lov til at viderebringe fra historien her i Høst.



Peter Mogensen Jensen blev i 1941, efter en optagelsesprøve i dansk og regning hos postmesteren i Århus, ansat som landpost i Ødum og Omegn.
Ved ansættelsen havde Århuspostmesteren spurgt ham, om han troede, at han kunne leve af den løn, og Peter sagde ”det får vi se”, han fik dog efter nogen tid opklassificeret turen, og dermed lidt bedre løn, har Peter-postens søn Henri, fortalt til Ingrid Degn.
Peter var gift med Sigrid, og de fik børnene Henri og Ulla og boede i huset, i dag Landevejen 204 i Ødum.
Herfra udgik den daglige postrute, posten kom med rutebilen om morgenen, hvorefter Peter sorterede den på ”postkontoret” i kælderen, inden han drog afsted på sin cykel rundt i hele Ødum, derfra videre op ad bakken til Røved, til Kildelund, Ebbestrup og videre til Astrup og retur til Ødum forbi Godthåb.
(i dag Rosborg Møbler)

24:41

Det var i al slags vejr hver eneste dag, posten skulle ud, og det blev til 45 km, hvis alle på ruten skulle besøges.
Dengang var det også sådan, at posten fik både mad og kaffe på sin rute, og hver dag kom Peter-posten på sin rute til Højstrup, den første gård i Røved, hvor han fik sin middagsmad ved Andreasens, men så skulle han også være budbringer til sønnerne, som ejede henholdsvis Ebbestrup og Gunderuplund.

Landposten havde en betroet stilling, til ham kunne man betale sine regninger fremsendt med Girokort,
det kunne man gøre med kontanter, som posten så drog rundt med, til han var hjemme, og hver måned havde han folkepensionen med ud til pensionisterne, også i kontanter, det fortælles, at Peter havde en stor læderpung til mønter, og en endnu større prangerpung til sedlerne.
Jeg har forsøgt at finde ud af, hvornår posten stoppede med at modtage kontanter, og bringe pensioner ud i kontanter, for det har da været en anselig mængde penge at gå rundt med, og derfor har jeg henvendt mig til Kurt Villy Svendsen, der er forhenværende post i Hadsten, og skriver på Facebook i gruppen "ANEKDOTER OG BILLEDER FRA HADSTEN OG OMEGN," og Kurt Villy skriver tilbage, at han lægger lige spørgsmålet ud i gruppen, (en gruppe for nogen der har arbejdet i postvæsenet,) og jeg skal da lige love for, at der blev rørt op i gryden, der kom virkelig mange henvendelser.

En post fortæller, at indbetalinger på Giro var stadig en mulighed, da han gik på pension i 2002, og samme husker, at have kontanter med ud til pensionisterne, sluttede omkring 1969.
Københavnske bude fortæller, at de i begyndelsen af 80-erne havde kontanter med ud til pensionisterne, og et par Sjællandske postbude svarer, at de modtog indbetalinger, helt frem til omkring 2010.

Noget andet spøjst der er kommet ud af det, er at det fortælles, at postbudene havde penge med ud til pensionisterne til omkring 1980, og de altid blev rigeligt godt modtaget, med f.eks. en Likør eller lignende, og de kom ofte stang stive hjem, og der var garanteret aldrig postbude, der var syge eller havde ferie- eller fridage, når pensionerne skulle udbetales.

Et andet postbud fortæller, at når han havde pensioner med ud, var han nødt til at dele udbringningen op over to dage, for ofte blev der budt på øl når han kom med penge, og så mange øl kunne han ikke drikke på én dag. Det skal bemærkes, at de fleste skriver ***"så vidt de husker."***
Tak til Kurt Villy for indsatsen.

24:42



Peter-postens søn Henri fortæller også til Ingrid Degn, om eneboeren Emil Offersen (som jeg skrev om i november 2025) og som Peter-posten også kom med folkepension til, og den dag var en ”festdag,” og så skulle de have en snaps, og selv om glasset ikke var helt rent, gik det jo alligevel. Det var i øvrigt Peter-posten der fik sendt Emil Offersen på sygehuset i Randers, da han blev syg. Henri har også fortalt, at det altid var ham der blev sendt til smed med postcyklen, når den skulle repareres, og det var altid til smeden i Røved, og hver gang blev han advaret hjemmefra, mod smedens ”svovlerier” (han bandede altid når han arbejdede)
Fra 1962 0g indtil kommunesammenlægningen i 1970 kørte
Peter-posten på knallert, samme rute som han altid havde cyklet.
Fra 1956 til 1968 var han formand for landpostene under Århus Postkontor.

Billedet er af Peter Mogensen Jensen med postcyklen og med datteren Ulla på styret.
Billedet er fotograferet foran kirkegårdslågerne ind til Ødum Kirke.

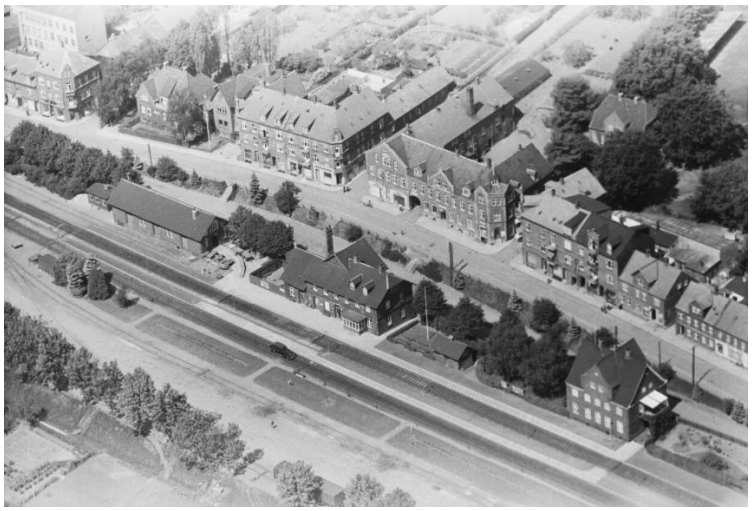

Her er det Det Kgl. Biblioteks billede fra 1947 der viser Hadsten Posthus nederst til højre på billedet. Forrest langs banen er det Hadsten Station med pakhuset t.v.

24:43

Under kommunesammenlægningen i 1970 kom postdistriktet, hvor Ødum hørte til, ind under Hadsten, og Peter-postens rute blev forlænget en del, så i en alder af 57 år tog Peter-posten kørekort, og kom ud på sin nye rute i den gule postbil. Peter Mogensen passede sin nye rute, indtil han gik på pension i 1974.



Som postbilerne så ud dengang, den gule Renault 4.

Bilen har jeg lånt af Kurt Villy Svendsen.

Både Peter-posten og hustruen Sigrid døde i 1992, og begge er begravet i Hadsten.